ARS MAGNA ET VLTIMA.

M. RAYMUNDI LULLII BONARVM ARTIVM MAGISTRI, & sacræ Theologiæ Professoris amplissimi.

PROOEMIVM.

Deus cum tua summa perfectione, incipit ars magna, generalis & vltima.

QVONIAM multas artes fecimus generales, ipsas volumus clarius explanare per istam quam vocamus vltimam, quia de cætero non proponimus aliam facere, ipsam quidem ex aliis compilamus : & aliqua noua explicitè addimus. Quoniam intellectus humanus est longè magis in opinione quàm in scientia constitutus : quia quælibet scientia habet sua principia propria, & diuersa à principiis aliarum scientiarum: idcirco requirit & apperit intellectus, quòd sit vna scientia generalis ad omnes scientias, & hoc cum suis principiis generalibus, in quibus principia aliarum scientiarum particularium sint implicita & contenta, sicut particulare in vniuersali. Et ratio huius est, ut cum ipsis principiis alia principia subalternata sint, & ordinata, & etiam regulata : ut intellectus in ipsis scientiis quiescat per verum intelligere, & ab opinionibus erroneis sit remotus ac prolongat⁹. Per hanc quidem scientiam possunt aliæ scientiæ perfacile acquiri. Principia enim particularia in generalibus huius artis relucent & apparent: dum tamen principia particularia applicentur principiis huius artis, sicut pars applicatur suo toti. Principia verò huius artis sunt hæc: Bonitas, Magnitudo, Aeternitas siue duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Maioritas, Aequalitas & Minoritas Et dicuntur generalia : quia omnes bonitates aliarum scientiarum ad vnam bonitatem generalem sunt applicabiles. Et idem dico de omnibus magnitudinibus ad vnam magnitudinem generalem. Et sic de consimilibus aliis, suo modo dicendum. Amplius quidem hæc scientia generalis potest nuncupari : quia quæstiones generales habet ad omnes alias quæstiones, quæcunque sint, applicabiles. Omnes enim in istis implicantur, & sunt hæ, scil. Vtrum sit; Quid est; De quo est; Quare est; Quantum est; Quale est; Quando est; Vbi est; Quomodo est; & Cum quo est. Et sunt decem,

Intellectus humanꝰ magis cõsistit in opinione quã in scientia.

Hæc scientia ad alias est præuia.

Principia huius artis generalia.

Quare hæc scientia generalis vocetur

(c) 2006 Ministerio de Cultura

decem, ut apparet numeranti. Item ars ista est generalis ratione mixtionis principiorum & regularum, quam habet: ut inferius patebit. Nam sicut propositio in communi sumpta, est generalis ad omnes propositiones: sic suo modo ista principia composita, in communi sumpta, sunt generalia ad omnia principia particularia composita. Sed ut dubium remoueatur: dico quod omnia alia principia sunt particularia respectu istorum principiorum huius artis: sicut bonitas magna, quæ est composita: est communis quidem ad bonitatem Petri & Guillelmi, & equi, & sic de aliis. *Nota bene*

De Diuisione huius artis.

Diuiditur ars ista in 13. partes: scil. Alphabetum, Figuras, Diffinitiones, Regulas, Tabulam, Euacuationem tertiæ figuræ, Multiplicationem quartæ figuræ, Mixtionem, Nouem subjecta, Applicationē, Quæstiones, Habituationē; Et modū docēdi. *Diuisio huius artis.*

PRIMA PARS PRINCIPALIS
de Alphabeto.

Prima pars principalis huius operis.

ALPHABETVM verò huius artis, est illud. *Expositio alphabeti.*

B. significat bonitatem; Differentiam; Vtrum; Deum; Iustitiam; & Auaritiam.

C. significat Magnitudinem, Concordantiam, Quid, Angelum, Prudentiam, & Gulam.

D. significat Aeternitatem sive Durationem, Contrarietatem, De quo, Cœlum, Fortitudinem, & Luxuriam.

E. significat Potestatem, Principium, Quare, Hominem, Temperantiam, & Superbiam.

F. significat Sapientiam, Medium, Quantum, Imaginationem, Fidem, & Acidiam.

G. significat Voluntatem, Finem, Quale, Sensitiuam, Spem, & Inuidiam.

H. significat Virtutem, Maioritatem, Quando, Vegetatiuam, Charitatem, & Iram.

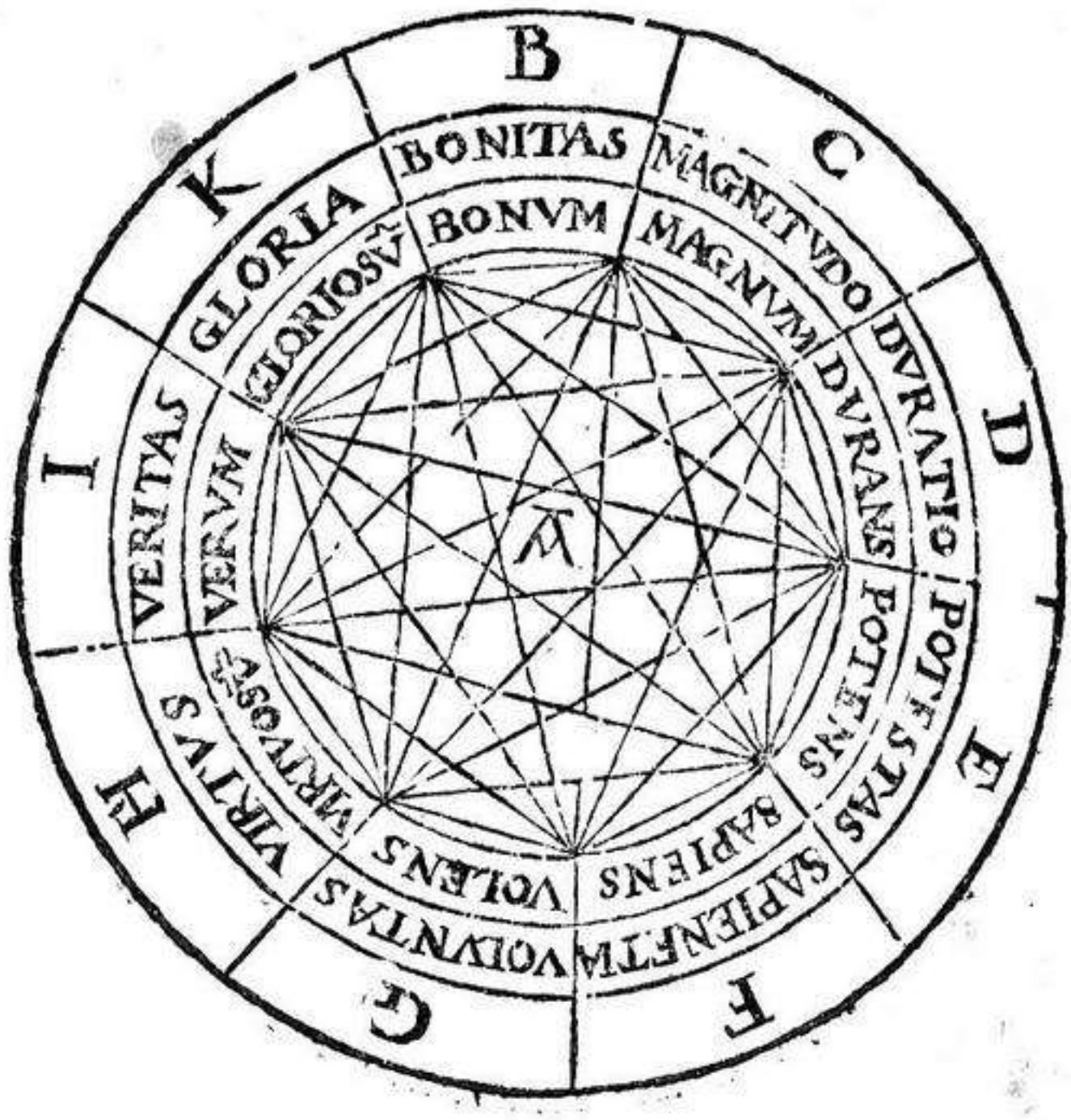
I. significat Veritatem, Aequalitatem, Vbi, Elementatiuam, Patientiam, & Mendacium.

K. significat Gloriam, Minoritatem, Quomodo, & Cum quo; Instrumentatiuam, Pietatem, & Inconstantiam.

Hoc vero alphabetum, cordetenꝰ oportet scire: quod si non: artista minimè poterit vti ista arte siue ipsam practicare. Et est positum hoc alphabetum in hac arte, ut per ipsum significentur principia, & quæstiones huius artis, & ea quæ in ipsis continentur, & ad propositum adducatur id, de quo quæritur: ut intellectus sit verus, certus, & non dubitatiuus. *Nota.* *Quare hoc alphabetum institutū fit*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

PRIMA FIGVRA.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS HVius operis, quæ est de figuris: & primò de prima figura per A significata. CAP. 1.

Quatuor figuræ.

De prima figura, quæ est circularis.

Circulatio primæ figuræ ad quid prodest.

FIGVRÆ sunt quatuor: ut patet in præsenti pagina. Prima figura est designata per A:& est circularis, diuisa in nouem cameras. In prima quidem camera consistit B: in secunda vero C:& sic de aliis. Et dicitur circularis: quia subiectum mutatur in prædicatum,& è conuerso:ut cum dicitur: bonitas magna,magnitudo bona,magnitudo æterna. Aeternitas magna. Deus bonus; bonus Deus, & sic de aliis:suo modo. Per talem circulationem quidem poterit artista cognoscere ea quæ conuertuntur, & ea quæ non conuertuntur: sicut Deus est bonus, & huiusmodi:quæ possunt conuerti. Non autem Deus & angelus conuertuntur:neque bonitas & angelus: neque sua bonitas & magnitudo & sic de aliis terminis. In ista figura implicantur omnia,sicut quando dicitur: Deus est bonus, magnus, æternus, & ita de reliquis. Angelus est bonus, magnus, durabilis: & reliqua. Auaritia non est bona, sed mala: & sic de aliis suo modo. In figura ista cognoscuntur propriæ passiones, & appropriatæ existentes inter subiectum & prædicatum. Propriæ, sicut Deus est bonus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

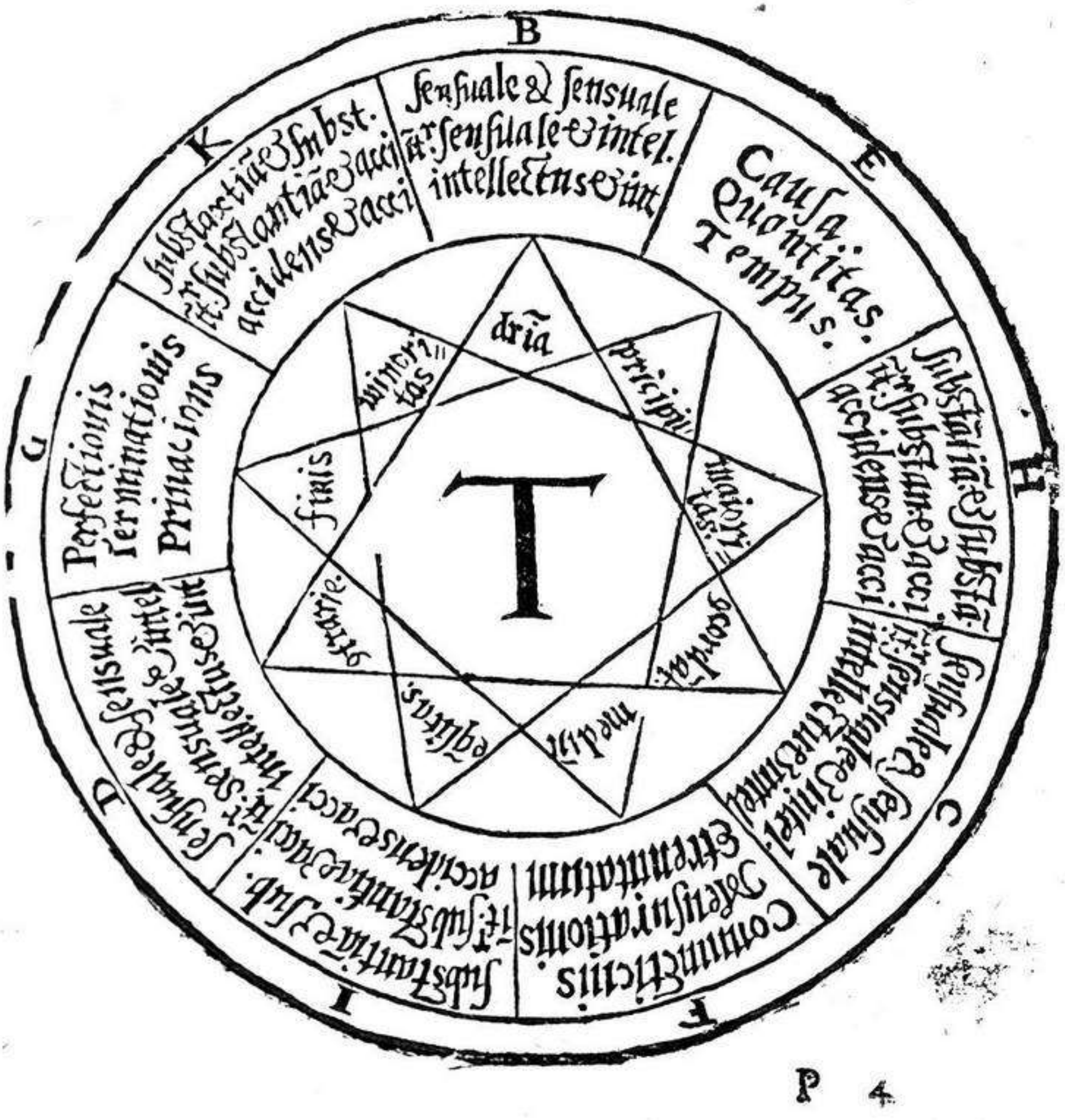
bonus,magnus, & huiuſmodi. Et angelus qui habet innatam bonitatem,magnitudinem,& ſimilia. Appropriatæ, ſicut angelus malus,qui habet maliciam appropriatam: & hoc moraliter. Et ſic de igne,qui habet bonam,& magnam ſiccitatem, per terras Et homo moraliter, bonam & magnam prudentiam, iuſtitiam, & ſic de cæteris. Figuram quidem iſtam debet artiſta huius artis habituare & imaginari: & ad propoſitum applicare, ſecundum ea quæ diximus de ipſa, ut intellectus per ipſam veritates attingere poſſit:& hoc vere & realiter,

Paſſiones proprie. Paſſiones appropriatæ.

Notabile pro artiſtis huius artis.

Finit expoſitio primæ figuræ.

SECVNDA FIGVRA.

B
E
H
C
F
I
D
G
K
A
T
Sensuale & sensuale
Substantiæ & Accid.
Causa. Quantitas. Tempus.
Substantiæ & Accid.
Substantiæ & Accid.
Perfectionis Terminationis Principiorum
Substantiæ & Accid.
Sensuale & sensuale
Substantiæ & Accid.
Perfectionis Terminationis Principiorum

DE SECUNDA FIGURA, PER T. significata. CAP. II.

Secunda figura triangularis.

SECUNDA figura est, de tribus triangulis: scilicet de differentia: concordantia & contrarietate: ut apparet in ipsa. Supra angulum differentiæ scribuntur sensuale & sensuale: sẽsuale & intellectuale: intellectuale & intellectuale. Et sic de angulis concordantiæ & contrarietatis, ad significandam differentiam quæ est inter sensuale & sensuale: sicut inter vnum corpus & aliud. Et inter sensuale & intellectuale, sicut inter corpus & animam: & inter intellectuale & intellectuale, sicut inter Deum & angelum. Et sic de concordantia & contrarietate. Supra angulum principij scripta sunt: causa, quãtitas & tempus. Per causam, principia substantialia significantur, quæ sunt principia, efficiens, formale, materiale, finale. Per quantitatem & tempus, significantur principia accidentalia, sicut sunt nouem prædicamenta. Supra angulum medij scripta sunt, coniunctio, mensuratio & extremitas, ad significandum tres species medij; veluti medium coniunctionis, mensurationis & extremitatis. Medium coniunctionis est, sicut clauus qui duos postes coniungit. Medium mensurationis est, sicut centrum quod æqualiter existit in medio circuli. Medium extremitatum, est sicut linea in medio duorum punctorum. Supra angulum finis scripta sunt: terminationis, priuationis & causæ finalis ad denotãdum quod sunt tres species finis. Est enim finis terminationis, sicut terminus regni vel campi. Item est finis priuationis: sicut mors quæ finit viram. Et est finis causalis, sicut Deus, qui est finis & causa omnium rerum. Supra angulum maioritatis: & sic de angulis æqualitatis & minoritatis scripta sunt: inter substantiam & substantiam ad significandum quòd vna substantia est maior alia: sicut substantia hominis quæ maior est in bonitate vel virtute quàm lapidis substantia. Item inter substantiam & accidens ad significandum, quod substantia est maior accidente, veluti substantia hominis quæ maior est quam sua quantitas & similia. Et inter accidens & accidens, ad denotandum quod vnum accidens est maius alio, sicut intelligere quàm sentire. Et sic suo modo dici potest de minoritate, cùm relatiuè se habeant. Et inter substantiam & substantiam est æqualitas, sicut homo & lapis, qui æquales sunt in genere substantiæ. Et inter accidens & accidens est æqualitas, sicut intelligere & amare, quæ æqualia sunt in genere accidentis: & inter substantiã & accidẽs est æqualitas: sicut quãtitas & subjectũ suũ quæ sunt æqualia p extẽsionẽ & super-

Tres species finis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& ſuperficiem. Angulus viridis qui eſt de differentia, concordantia & contrarietate eſt peneralis ad omnia. Nam quicquid eſt, vel eſt in differentia, aut concordantia, vel contrarietate. In ipſo autem triangulo quicquid eſt implicitum eſt. Differentia tamen eſt generalior quàm concordantia & contrarietas. Plures enim res poſſunt eſſe differentes quam concordantes & contrariantes. Sicut Petrus & Martinus qui differunt & ſpecie conveniunt, ſed moribus contrarij ſunt: unus enim iuſtus, alius verò iniuſtus, & ſic de alijs ſuo modo. Differentia vero cauſa eſt pluralitatis: ſed concordantia unitatis. Quoniam ſicut differentia diſtinguit inter unum & alium: ſic concordantia componit plures res in unum. Contrarietas autem corrumpit & diſſolvit. Et ideo ſicut triangulus viridis conſiſtit in ſubjecto naturaliter, ſic intellectus moraliter eſt diſcurſiuus, diſtinguendo, concordando, deſcendendo & aſcendendo, per tres ſpecies differentiæ, concordantiæ & contrarietatis, quæ ſupradictæ ſunt. Et ideo intellectus cum differentia ſimpliciter eſt generalis objecti. Et ſic de concordantia & contrarietate. ſed quando contrahit ſe per ſcalam in tribus ſpeciebus conſtitutam, non eſt omnino generalis, neque omnino ſpecialis. Sicut quando dicitur: differentia eſt inter ſenſuale & ſenſuale, & reliqua: ſed quando deſcendit ad individua moraliter, eſt omnino particularis. Triangulus rebeus, qui eſt de principio, medio & fine, eſt generalis ad omnia, quia omnia continet in ſe. cũ quic quid ſit vel eſt in principio, medio, vel fine. Et extra iſtos tres terminos nullum ens eſſe poteſt. Principium vero, eſt ens cui omnia alia entia ſunt ſubalternata; principium tamen univerſale, abſque natura aut moralitate nequaquam eſſe poteſt, in ſe habens principiantem, principiatum & principiare. Nam ſicut natura caliditatis non poteſt eſſe ſine calefactivo, calefactibili & calefacere. Sic natura principij abſque natura trium prædictorum minimè eſſe poteſt. Et ſic artiſta debet cognoſcere hæc tria in principio univerſali: eo quòd de ſua eſſentia ſunt cauſaliter per proprias paſſiones ſubjecti. occaſionaliter verò non: nam moraliter acquiſitę ſunt. Cauſalia quidem principia, dicunt neceſſitatem: occaſionalia autem contingentiam & per bene eſſe. Et ſic artiſta debet aſcendere & deſcendere ab univerſali ad particulare & è converſo. Medium autem eſt ſic univerſale ſicut principium. Sicut enim agens cum principio principiat: Sic cum medio mediat. Et etiam per medium conjungit entia diſtincta ad unum compoſitum ſive mixtum. Sed permedium menſurationis menſurat actus, ſicut intellectus, ſuum intelligere, exiſtens in medio intelligentis & intelligibilis: & viſus, ſuum videre: generans ſuum generare, & iudex

Angulus viridis.

Triangulus rubeus.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſuum iudicare: & ſic de ſimilibus alijs. Per medium quidem extremitatum: ſunt eſſentiæ & continuationes, ſicut bonitas quæ eſt eſſentia ſimplex exiſtens medium inter magnitudinem & durationem, habens in ſe bonificare, exiſtens in medio bonificantis & bonificabilis, quæ ſe conjungunt in bonificare: & omnes tres ſunt una bonitas indiviſa: moraliter vero nequaquã. Iſtæ quidem tres ſpecies medij ſunt ſcala, per quam intellectus deſcendit & aſcendit inveſtigando media entium. Et ſimili modo ſequitur de fine, cum quo efficiens quietat entia in termino ultimo. Sed in termino privativo minimè, eo quod privatiuus eſt: & in termino terminativo, unum ens quidem eſt diſparatum ab alio: & una quies ab alia. Talis quidem inveſtigatio eſt multum utilis & lucida intellectui ad attingendum entia rerũ.

Triangulus croceus.

Per triangulum croceum intelligitur una maioritas univerſalis, cui omnes aliæ maioritates ſunt ſubalternatæ: cum ipſa enim maioritate, agens ſic maiorificat, ſicut cum principio principiat. Et hoc idem eſt de æqualitate & etiam minoritate ſuo modo. Sicut bonitates & reliqua ſubſtantialia in maioritate poſita ſunt, ſic bonitates & cætera accidentalia in genus minoritatis reducta ſunt. Et in bonitate quidem ſubſtantiali innata bonificans, bonificatum & bonificare ſunt æqualia per eſſentiam. Et ſic de intellectu & voluntate, igneitate & ſimilibus ſuo modo poteſt dici. Et ſic de æqualitate accidentium cauſalium & moralium. Per ipſas quidem tres ſpecies prædictas intellectus aſcendet & decendet, ut veritates rerum attingere poſſit, quo ad genus maioritatis, æqualitatis & minoritatis, & etiam quo ad genus ſubſtantiale & accidentale. Et iſte aſcenſus & decenſus eſt valde artificialis ad acquirendum ſcientias.

Epilogus.

Diximus de ſecunda figura, quæ inſtrumentum eſt intellectus, cum quo agit in prima figura, quoniam per differentiã diſtinguit inter bonitatem & magnitudinem, & huiuſmodi, & cum concordantia concordat: Et ſic de alijs ſuo modo. Item diſtinguit cum differentia in eſſentia bonitatis per bonificantẽ, bonificatum & bonificare. Et cum concordantia quidem concordat, quòd ſint idem per eſſentiam naturaliter: moraliter vero non, quoniam differentia non innata ſed acquiſita eſt eo quòd occaſione ſunt principia.

TERTIA

(c) 2006 Ministerio de Cultura

TERTIA FIGURA.

BC	CD	DE	EF	FG	CH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

DE TERTIA FIGURA, EX PRIMA & Secunda Compoſita. CAP. III.

TERTIA figura eſt compoſita ex prima & ſecunda quæ habet in ſe triginta ſex cameras, ut in ipſa apparet. In qualibet camera ſunt duæ litteræ: in prima B, C. In ſecunda B. D. & ſic de alijs. Et dicitur compoſita ex duabus figuris: quia ſuum B. valet B. quando eſt in prima figura, & B. quod eſt in ſecunda. Et ſic de C. quod valet C. quod eſt in prima, & C. quod eſt in ſecunda, & ſic de aliis. Intentio quare hæc figura in hac arte eſt poſita, eſt ad ſignificandum, ut cum uno principio homo applicet vel aſſociet aliud principium, ſicut ad B. applicatur C. D. uſque ad K. ut cum C. D. noticia habeatur de B. ſecundum illam notitiam de quocunque de B. quæratur, & ſicut dicimus de B. ita intelligendū eſt de C. ſicut reſpicere C, cum B. & poſtmodum cum D. & ſic deinceps uſque ad camerā de C.K. Et ſic de alijs cameris per ordinem uſque ad cameram de I.K. Et hoc ad placitū quod homo multiplicare voluerit rationes ad eandem concluſionem. Et hoc reſpiciendo, ſignificata camera, cum applicando ad propoſitum. Hæc figura docet deſcendere de univerſali ad particulare gradatim quatuor modis,

Expoſitio tertiæ figuræ per viginti ſex cameras diviſæ.

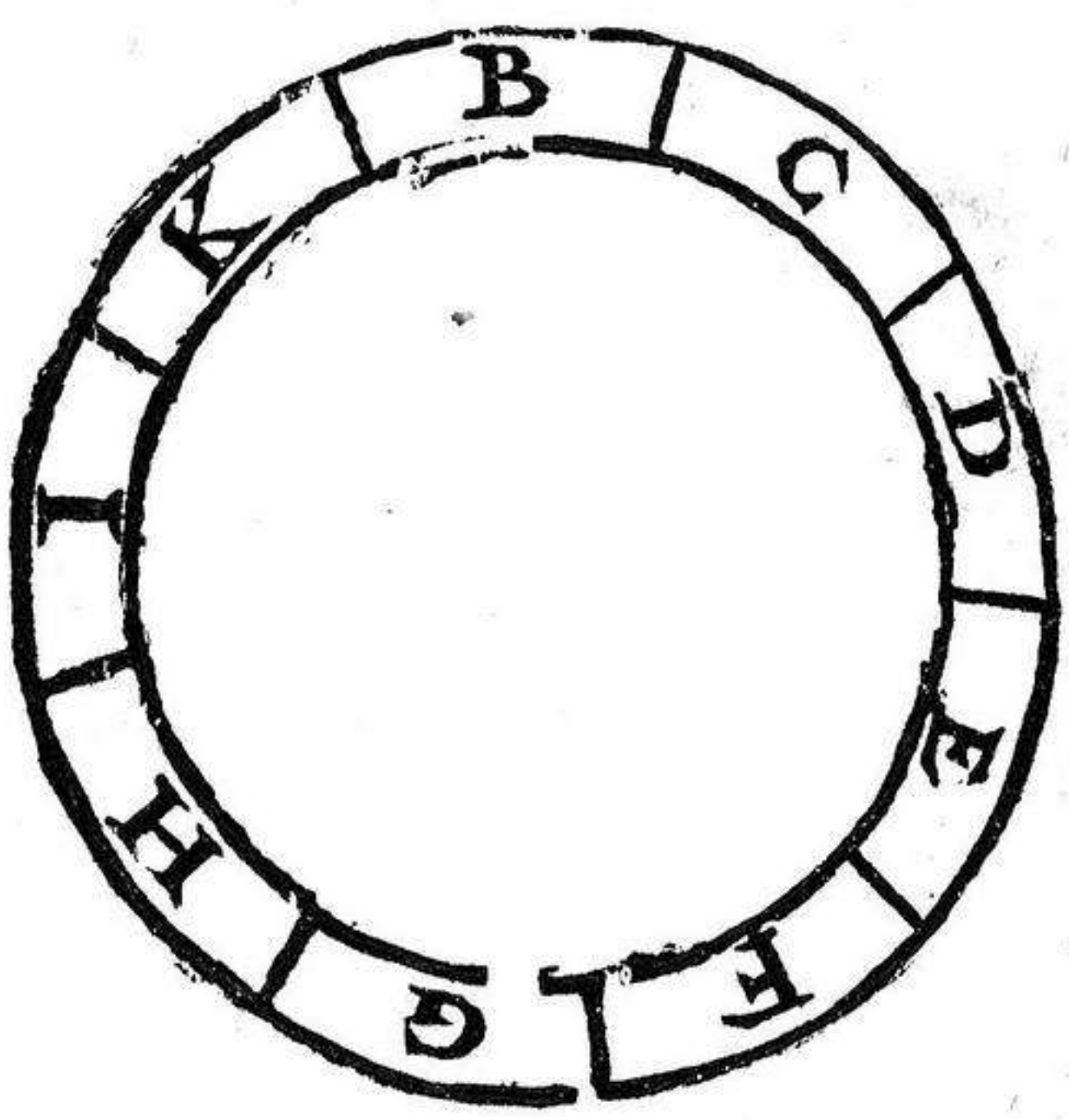
Intentio figuræ.

Figuræ applicatio

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dis primo; ſic dicendo per cameram de B. C. Bonitas habet magnam differentiam & concordantiam. ſecundo; quando intellectus conſiderat angulos differentiæ, deſcendit ab univerſali ad particulare, intelligendo differentiam, concordantiam eſſe inter ſenſuale & ſenſuale: ut dictum eſt in ſecunda figura. Tertio deſcendit plus, quando conſiderat quòd differentia & concordantia bonæ ſunt in igne & aëre per concordantiam in caliditate. Quarto modo deſcendit intelligendo quod bona differentia & concordantia ſunt inter bonificatum, &c. quæ ſunt de eſſentia bonitatis. Et ſicut diximus de B. C. ita dici poteſt de alijs cameris huius figuræ.

QUARTA FIGURA.

DE QUARTA FIGURA, TRES circulos habente.

CAP. IV.

QUARTA figura tres habet circulos, ut in ipſa appareat, & comprehendit primam figuram, ſecundam & tertiam: & in ipſa colliguntur illa principia, ex quibus tabula eſt compoſita. Quoniam camera de B. C. D. facit columnam in tabula de B. C. D. compoſitum. Et camera de B. C. E. facit columnam compoſitam de B. C. E. Intentio, quare hæc figura eſt poſita

Quare hæc figura eſt in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

posita in hac arte: est ut ex ipsa fiat tabula per ordinem, & quòd homo multas rationes & multas conclusiones sciat invenire, prædictis rationibus ad unam conclusionem applicatis, respiciendo significata litterarum, & applicando ad propositum tali modo, quòd non sequatur inconveniens neque impossibile contra prædicta significata. Circulus mediocris docet invenire medium conclusionis sicut C. & sic de alijs: quod est medium per quod B. & D. participant magnitudinem. Et sic D. existens inter B. & E. quod non permittit participare bonitatem & potestatem per contrarietatem: idcirco medium concordantiuũ sive copulatiuum causat conclusionem affirmatiuam: & contrariatiuum sive disiunctiuum, negatiuam.

hac arte posita

Circulus mediocris ad quid prodest.

Finis secundæ partis principalis huius operis.

DE DIFFINITIONIBUS: ET EST *Tertia pars principalis.*

Tertia pars principalis huius operis quæ est de diffinitionibus.

ISTA tertia pars est de diffinitionibus principiorum: ut est diffinitio bonitatis, quæ est hæc. Bonitas est ens ratione cuius bonum agit bonum. Et magnitudo est ens ratione cuius bonitas, duratio & reliqua, sunt magna. Et istud vocabulum & reliqua significat alia principia, non tamen simpliciter, sicut dicere, in Deo est bonitas, magnitudo, &c. non intelligitur, quòd ideo sint maioritas, minoratas, neque contrarietas. Duratio est id, ratione cuius durant bonitas, magnitudo, &c. Potestas, est id ratione cuius bonitas, magnitudo & huiusmodi possunt existere & agere. Sapientia, est apprietas ratione cuius sapiens intelligit. Voluntas, est id per quod bonitas, magnitudo & similia, sunt desiderabilia, & per quam suppositum bonum, magnum, &c. est volens. Virtus, est origo unionis bonitatis, magnitudinis, & huius generis similium. Veritas, est id quod est verum de bonitate, magnitudine & similibus. Gloria, est ipsa delectatio in qua bonitas, magnitudo & alia quiescunt. Differentia, est id per quod bonitas, magnitudo & similia, sunt rationes claræ & inconfusæ: & etiam bonificans, bonificabile & bonificare sunt inconfusa. Concordantia, est id ratione cuius bonitas & magnitudo & reliqua in uno & pluribus concordant. Contrarietas, est quorundam mutua resistentia propter diversos fines. Principium, est id quod se habet ad omnia ratione alicuius prioritatis. Medium, est subjectum per quod finis influit principio, & principium refluit fini sapiens naturam utriusque. Finis, est id, in quo principium quiescit. Maioritas, est imago immensitatis, magnitudinis, æternitatis & reliquorum. Aequalitas, est subjectum, in quo finis concordantiæ,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dantiæ,bonitatis: magnitudinis & cæterorum quiescit. Minoritas, est ens circa nihil. Principiorum vero,aliqua sunt substantialia. aliqua accidentalia. Contrarietas tamen, semper est accidens. Sed principia quæ sunt substantialia, indigent diffinitionibus substantialibus. Et quæ sunt accidentalia, accidentalibus,sicut bonitati quæ est substantialis, competit bonificare. Et bonitati accidentali competit etiam diffinitio accidentalis,cum qua agens bonificat bonificabilia accidentaliter. Sciendum verò quod diffinitio pluribus modis fieri potest: & omnes ad duos modos reducuntur. Et quilibet modus habet quatuor species. Primus quidem modus est,quando fit per efficientem,potentiam,materiam & finem:per efficientem,sicut cum dicitur: Deo competit creare & saluare. Per potentiam vero, ut cum dicitur,potentia est ens,per quod materia propriam passionem habet. Per materiam autem, cum dicitur, materia est ens,de quo agens agit. Per finem,quod est diffinitio, sicut iam dictum est. Secundus modus est, ut in regula C. dicemus. Ad istos quidem duos modos, diffinitiones, antedictæ applicari possunt,sicut forma quæ diffinitur per actum suum:ut cum dicitur,elementativa est ens,cui propriè competit elementare: & vegetativè vegetare: sensitive sentre: imaginativè imaginari: & ratiocinativè ratiocinari. Et sic de bonitate cui propriè competit bonificare, & magnitudini magnificare: & sic de alijs. Et hocidem dici potest de efficiente. Sicut homini cui propriè competit hominificare, leoni leonare, igni calefacere, & sic de alijs. Et talis modus diffiniendi, est valde facilis & utilis Diffinitiones vero, quæ fiunt per regulam de C. sunt valde faciles, utiles & claræ. Sicut diffinitio quæ cum suo diffinito convertitur: sicut bonitas,est ens cui propriè competit bonificare. Et est ens quod propriè habet in se & innatè bonificantẽ, bonificatum & bonificare. Item est ens in subjecto,cum quo bonificans bonificat subjectum. Amplius bonitas, est ens habens actionem in subjecto. Et sicut diximus de bonitate: sic de alijs principijs disci potest. Per prædictos duos modos artifex quidem omnia difinire potest. Sed ultra artem, est aliud modus confusus, prolixus: sed quando diffinitiones fiunt, ad placitum sive per contingentiam ,non consideratis diffinitionibus proprijs, & appropriatis inter subjectum & prædicatum existentibus, sicut quando dicitur, Deus est ens infinitum & æternum: & homo est animal rationale. Et iterum, est animal: cui soli competit equitare,scribere & sic de alijs suo modo. Amplius autem diffinitiones fiũt per compositionem, videlicet quando unum principium diffinitur cum alio, ut cum dicitur bonitas magna, est ens ratione cuius bonus magnus agit bonum, magnum, & si

Nota de principijs.

Diffinitio pluribus modis fieri põt.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

addatur æternitas,hoc est quod bonitas magna est æterna. Diffinitur quidem ipsa bonitas sic, bonitas magna & æterna est ens,ratione cuius bonus,magnus & æternus,agit bonum,magnum, & æternum. Per talē modum potest artista facere demōstrationes per primitiva & vera principia,& etiam necessaria,& quæ alio modo non se possunt habere. Vlterius sicut dicitur, bonitas est ens ratione cuius bonus agit bonum, sic dici potest de magnitudine, magnitudo est ens ratione cuius magnus agit magnum,& æternitas producit æternum:& sic de alijs. Amplius ad explanandum diffinitiones principiorum, potest artista explanare & declarare cum natura eorum,quoniam bonitas nō haberet naturam sine innato bonificante,bonificato, bonificare. Neque magnitudo absque magnificante, magnificato & magnificare, neque æternitas sine æternante,æternato & æternare: & sic de alijs. Et si naturam principia non haberent,bonitas quidem non esset ens,ratione cuius bonus agit bonum naturaliter. Neque duratio esset ens ratione cuius bonitas,magnitudo & reliqua durant. Et ideo destructis diffinitionib',principia quidem nulla essent: neque etiam totum universum esset, quod falsum est, eo quod de vniverso experientiam habemus quod est. Item per hoc principium sapientia,intelligendum est, quod de intellectu intelligitur, & in omni alio ente præter substantiam rationalem, per sapientiam instinctus,& per voluntatem appetitus intelligitur. Amplius aliquis forte habens dentem caninum & linguam serpentinam,principia nostra & eorū diffinitiones spernet & calumniabitur. Ars autem vult,quod unum principiū adiuuet aliud, sicut si diceretur; posito quod magnitudo sit ens ratione cuius bonitas est magna : & quòd omnes bonitates sint magnæ æqualiter:negandum est per principium maioritatis & minoritatis & contrarietatis, quæ quidem non permittunt; quod omnes bonitates sint magnæ æqualiter.

Contra anos latores huius artis.

Finis Tertiæ Partis principialis huius operis

QUARTA PARS PRINCIPALIS, quæ est de regulis.

Quarta pars huius operis, quæ est de regulis, Rubricæ.

REGULÆ sunt decem: scilicet **utrum,quid,& reliquæ,** ut in alphabeto iam signatum est. Istæ regulæ sunt decem quæstiones generales, per quas omnes esse omne quæsitum, & quomodo id de quo quęritur, ponitur, in ipsis est **lucefactū & coloratū & etiam significatum intellectui iccūdū essentiam**

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſſentiam & naturam regulæ, ſicut patet in Grammatica. Nam ſicut omnia vocabula declinabilia nominalia includuntur in quinque declinationibus: & poſſunt declinari per ipſas: Sic ſuo modo omnes aliæ quęſtiones præter iſtas huius artis (quæ fieri poſſunt) includuntur in ipſis decem, & ad ipſas quidem reducuntur, & etiam per ipſas regulantur ratione generalitatis quã habent. Et ſicut hæ quæſtiones ſunt generales: ſic & ſpecies earum Sicut enim bonitas omnino eſt generalis cum ſuis generalibus, bonificativo, bonificabili, & bonificare: ſine quibus non poteſt eſſe omnino generalis, ſic de quæſtionibus decem huius artis, quæ cum ſpeciebus generales ſunt.

DE REGULA B. CAP. I.

Quæſtio 1. de regula B.

REGULA de B. eſt utrum. & eſt de poſſibilitate, utrum hoc de quo quæritur ſit, vel non ſit: & talis poſſibilitas cauſat fidem, ſive credulitatem ſive ſuppoſitionem: quia ſupponit quod pars utraque pars ſit poſſibilis, videlicet affirmativa & negativa. Iſta quidem regula de B habet tres ſpecies: quæ ſunt dubitatio, affirmatio, & negatio. Per primam ſpeciem oportet ſupponere, quod ſit aut non, ut intellectus non ſit obſtinatus & ligatus, ſed inueſtigatiuus, ut tranſire poſſit ad attingendam affirmativam vel negativam eſſe veram. Et hoc cum tali conditione, ut ſemper concedat hoc quod magis recolibile eſt, intelligibile, & amabile, in concluſione eſſe verum adiuuando ſe cum principijs & eorum diffinitionibus, & cum alijs regulis: ut ſi quæratur, utrum ſit intellectus. Et videtur quod ſic, quoniam magis recolibile eſt intelligibile & amabile, ipſum eſſe quam non eſſe. Et hoc ſecundum prędicatam inveſtigationem principiorum. Quando dicitur, quòd hoc quod eſt magis recolibile & amabile eſt eligendum: intelligendum eſt, quod eligatur cum maiori intelligibilitate & non cum minori. Quoniam quando affirmativa aut negativa eligitur cum minori recolibilitate & amabilitate ſubjecta: talis quidem electio non eſt de genere philoſophiæ ſive ſcientiæ: ſed potius de genere fidei & credulitatis. Quoniam autem electio cum maioritate intelligibilis æquipollentis maiori recolibilitati & amabilitati, generatur quidem vera ſcientia & neceſſaria, in qua intellectus vere quieſcit: quod vere attingit objectum: Et in iſto paſſu conſiſtit tota virtus huius regulæ.

Iſta regula tres habet ſpecies.

DE REGULA C. CAP. II.

Quæſtio 2. de regula C.

REGULA de C. eſt de quidditate: eo quod eſt ſubjectum & fnos

(c) 2009 Ministerio de Cultura

Quæstio 2. de regula C. quæ habet quatuor species.

Prima spec.

Secūda spec.

& fons diffinitionum entium, ſicut ſuprà in diffinitionibus principiorum figuratum eſt. Ipſa quidem regula habet quatuor ſpecies. Prima ſpecies eſt de diffinitione, & diffinito quod cum ipſa diffinitione conuertitur, ut cum dicitur: intellectus eſt eſſe ſuæ eſſentiæ. Iterum & eſt illud eſſe cui proprie competit intelligere, & ſic de aliis ſuo modo. Secunda ſpecies eſt, quando quæritur de eo quod habet in ſe eſſentialiter & naturaliter, ſine quo ipſa res non poteſt eſſe, ſicut cum dicitur, intellectus quid habet in ſe eſſentialiter, & naturaliter ſine quo ipſa res non poteſt eſſe? Et reſpondendum eſt, quid habet innate intellectiuum, intelligibile, & intelligere. Et innato intellectus per intellectiuū eſt agens & intelligens, & cum ſuo proprio & innato intelligibile eſt intellectus poſſibilis, in quo intelligit intelligibilia peregrina, quæ non ſunt de ſua eſſentia: & ſuum intelligere eſt actus innatus & intrinſecus. Et omnes tres ſunt vnus intellectus & vna eſſentia indiuiſa: & in ipſo quidem intelligere intrinſeco ipſius intellectus caratherizatur intelligere peregrinum. Sicut caratherizatur intelligibile peregrinum, in intelligibili intrinſeco. Et hoc quidem neceſſarium eſt, ut paſſio cum paſſione; & actus cum actu ſibi ipſis adinuicem correſpondeant & decenter ſe habeant. Hoc tantum dico quando intellectus eſt practicus: quando autem theoricus nequaquam. Sed ipſe intellectus eſt id quod eſt ſimpliciter, ſicut totum quod eſt per ſuas partes ſibi coeſſentiales. Per hoc quidem quod dictum eſt de intellectu intelligitur per quem modum intellectus eſt vniuerſalis & particularis: vniuerſalis quidem eſt in quantum poteſt intelligere hoc vel illud Et ſic de ſuo intelligibili, cum quo eſt vniuerſalis ad recipiendum hoc intelligibile ut illud ſucceſſiuè. Et ſic de actu intrinſeco: ſcilicet intelligere cum actibus peregrinis ſucceſſiuè. Quod autem verum ſit quod dictum eſt de intellectu, ſatis quidem eſt probabile per diffinitiones principiorum & regu'am de B. Nam ſi non eſſet verum, intellectus quidem non haberet imaginatiuam bonitatem, neque durationem, &c. neque etiam haberet naturam, cum qua ſit vniuerſalis & particularis: neque etiam regula de B, omnino eſſet vera, quod eſt impoſſibile. Tertia ſpecies: eſt quando quæritur; Quid eſt res in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt ſecundum genus qualitatis: ſicut intellectus qui eſt actiuus per ſuum intellectiuum, quando attingit objectum, & eſt paſſiuus, quando recipit ſpecies. Et eſt magnus, quando habet magnum & difficile objectum: & eſt verus, quando vere intelligit: & falſus, quando falſe. Et eſt ligatus & neceſſitatus per memoriam, quando credit: in libertate autem & in quiete eſt, quando veraciter intelligit. Quarta ſpecies eſt quando quæritur, quid habet res in alio, ſicut quando

Tertia ſpecies.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dicitur quid habet intellectus in obiecto? Et est respondendum, quod habet actionem & passionem, ut in tertia specie significatum est: & habet actionem in Grammatica, Logica & Geometria: & passionem in scientiis positiuis, & habet bonitates per morales virtutes & culpam per peccatum: & sic de aliis qualitatibus. Diximus de regula C & suis speciebus. Et sicut exemplificamus per intellectum, sic suo modo exemplificari potest in subiectis corporeis sicut in igne cui propriè competit ignire substantialiter & calefacere accidentaliter igne habente ignificatiuum, ignificabile, & ignificare. Et in lampade & in pipere est igniens ipso habente in elementatis actionem. Et sicut vegetatiua in corpore vegetatiuo, & sensitiua in corpore sensato, & imaginatiua in corpore imaginato, in cœlestiali vero non est sic. Stella enim non producit stellam aliam, neque angelus aliũ angelum: eo quod carent generatione substantiali, cùm sint sub inde incorruptibiles & indiuisibiles. De Deo enim intelligitur alio modo secundum diffinitionem & naturam diuinæ bonitatis atque æternitatis.

DE REGVLA. D. CAP. III.

Quæstio de regula D. quæ tres species habet. Prima species. Secunda species. Tertia species.

TERTIA quæstio est de materialitate, & habet tres species. Prima est de quo res est: sicut cum quæritur de quo est intellectus absolutè: & respondendum est, quod intellectus est de seipso: hoc est, quod non est factus de aliquo, sed est creatus in quantum est & non fuit. Secunda species est quando quæritur de quo est aliquid factum siue constitutum: sicut quærere de quo est intellectus? Et respondendum est quod ipse est de suis principiis coessentialibus, scil. de suo intellectiuo intelligibili, & intelligere. Et sic de homine qui constitutus est de suo corpore & sua anima. Et clauis qui est de ferro & sic de similibus. Tertia species est, quando quæritur de aliquo cuius est: sicut quærere cuius est intellectus, & cuius est regnum? Et respõdendum est, quod intellectus est hominis, & regnum est regis. Per hanc autem regulam quæritur de quo est res. Dictum est de regula D. & applicata est ad intellectum, & sic potest applicari aliis subiectis suo modo: ut patet de toto vniuerso quod est de seipso per primam speciem, & non de aliquo alio principio præiacente. Et per secundam speciem est dicendum quod est de forma & materia substantiali & vniuersali constitutum. Ex qua forma descendunt formæ particulares. Ex qua materia materiæ particulares. Ipsum quidem vniuersum est Dei: eo quod sua creatura est. Et hoc quod intelligi potest de bonitate vniuersali & substantiali & magnitudine, &c. quæ quidem quo ad suum

geaus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

genus primitiua sunt. Per secundam speciem huius regulæ bonitas quidem est de bonificatiuo, bonificabili & bonificare: & magnitudo de magnificatiuo, magnificabili & magnificare, vniuersalibus, & sic de cæteris suo modo ex eo quod partes eius sunt. Et hoc idem dici potest de omnibus bonitatibus particularibus, magnitudinibus, & sic de cæteris. Quæ bonitates descendunt à bonitate supradicta: & magnitudines à magnitudine antedicta, & sic de aliis: similiter de elementis & elementatis suo modo. Sic tamen non est deinde de homine per secundam speciem, compositus namque est ex anima & corpore, quæ differunt genere & natura, sicut corporea substantia & incorporea & sic de substantia & accidente sicut quantitas non est de essentia substantiæ, sed est habitus eius ratione cuius est quanta. Et sic de qualitate ratione cuius est qualis, & sic de aliis accidentibus. Veruntamen substantia & accidens componuntur in corpore, sine qua compositione non potest esse corpus. Per tertiam vero speciem huius regulæ accidentia sunt substantiæ, per seipsam quidem non existunt, sed per substantiam. Ratio huius est, quod vnum & idem accidens non est ex hoc & illo. Substantia vero sic: cum sit ex hac materia & ex illa forma constituta, ratione cuius est per se existens, & accidens est similitudo & figura & instrumentum eius. Amplius accidens sicut quantitas est de seipsa quo ad primam speciem cum qua est primitiua (inquantum est generalis) omnes aliæ quantitates sunt ex ipsa & descendunt de ipsa. Ipsa verò est indiuisa in quantum est primitiua: sed est diuisa in pluribus qualitatibus particularib⁹, sicut qualitas generalis est diuisa in pluribus qualitatibus particularibus. Hæc vero diuisio est per accidens, videlicet per diuisionem in substantialem, quæ quidem diuiditur per fractionem & generationem species differentias & numerum. Vlterius sunt alia accidentia ex quibus sunt scientiæ: quod apparet in Logica quæ est de secundis intentionibus iunctis primis. Et sic de accidentibus mechanicis: sicut figura archæ quæ est figura ligni: Et figura turris ex lapidis figuris; Et sic de aliis suo modo. Per hanc regulam inquirit artista in arte ista primitiuitates & simplicitates per primam speciem. Per secundam autem compositionem. Per tertiam vero dominationem & possessionem. Ipsa quidem regula est generalis ad omnia. Diximus de regula D. & hoc quod verum est per se patet: & per omnes diffinitiones principiorum & per regulas B.C. Satis quidem est probabile, quoniam si bonitas substantialis & sic de intellectu & huiusmodi nõ esset per secũdã speciẽ hui⁹ regulæ, careret quidẽ ipsa specie, & sic nõ haberet ex quo esset, vnde sequeret quõ esset

(c) 2006 Ministerio de Cultura

existens, sed esset sicut accidens; quod careret secunda specie. D. Neque etiam ipsa bonitas esset ratio substantialiter, neque bonus produceret bonum substantialiter de essentia bonitatis: & sic bonitas aliqua non esset substantia sed accidens: Et sic diffinitio magnitudinis, durationis & cæterorum esset destructa, & sic de aliis. Amplius quidem quia omnia essent accidentia: quod est impossibile & contra regulam B.C. Et in isto passu datur doctrina per quem modum artista huius artis probet vnam veritatem cum alia, applicando diffinitiones principiorum & regulas B.C. quod ad hoc dictum est de D.

QVARTA QVAESTIO QVAE EST de Quare. CAP. IV.

Quæstio 4. quæ est de quare, duas species continet.

QVARTA quæstio est de quare; quæ duas habet species vna est per existentiam, alia vero est per agentiam: sicut per existentiam quærere quare est intellectus? respondendum est secūdum existentiam intellectus, est propter hoc: quod est de suo proprio intellectiuo, intelligibili & intelligere: sicut totum quod existit hoc quod est per suas partes coessentiales de quibus est. Et intellectus per agentiam ut intelligat, & ad finem se moueat, qui finis est quod intelligat Deum & aliorum entium veritates. Et ut homo habitum scientiæ habeat per hanc regulam: quæritur quare sunt res? Quod intellectus sit per quare formale ut supra dictum est, verum videtur esse per diffinitionem bonitatis, magnitudinis & reliquorum: & per regulam B. & per secundam speciem regulæ C. sine quibus intellectus non haberet naturam existendi neque agendi. Vlterius sicut dictum est de intellectu: ita dici potest de substantia, quę est per suas causas & per suas occasiones. Per suas causas sicut per formam, materiam efficientem & finalem. Per occasionem sicut per diffinitionem, habituationem & contingentiam; & sic de aliis accidentibus. Per ipsum quare verò sunt genera & species, & indiuidua, & artes liberales, & mechanicę, & virtutes, & vitia.

DE REGVLA, F. CAP. V.

Quæstio 5. de F.

QVINTA quæstio quærit de quantitate, quæ duas habet species: scilicet simplicem & compositam, sicut quæritur quantus est intellectus? Et respondendum est secundum simpliciratem suæ essentiæ; quod intellectus est tantus, quantum est esse suæ essentiæ: secundum compositionem autem respondendum est; quod est tantus, quantus est per suam existentiam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſtentiam & agentiam, ſiue per ſuum proprium intellectiuum, intelligibile & intelligere, de quibus eſt. Per hanc autem quæruntur menſurationes entium & numerus eorum. Quod autem ſit verum quod dictum eſt de intellectu: ſatis videtur eſſe probabile per diffinitionem bonitatis, magnitudinis & reliquorum: & per ſecundam ſpeciem regulæ C.D. Quoniam bonitas in quantum eſt eſſentia & forma ſimplex, habet quantitatem continuam & diſparatam ab aliis eſſentiis ratione ſui generis & naturæ: ſed in quantum eſt ratio ut producat bonum, habet naturam diſcretam per bonificans, bonificabile & bonificare. Et ab iſta quidem influuntur quantitates peregrinæ & diſcretæ per compoſitionem quam habet in ſubjecto indiuiduato in quo bonitas habet quantitatem continuam & diſcretam; & ſicut dictum eſt de bonitate, ita dici poteſt de aliis formis ſuperioribus, quæ cauſant quantitates continuas & diſcretas inferiores. Sicut in lapide, qui eſt habituatus de vna continua quantitate ipſo habente diſcretas quantitates ratione eſſentiarum elementorum, ex quibus eſt compoſitus. Et ſic de planta per elementatiuam & vegetatiuam, & de homine per elementatiuam, vegetatiuam, ſenſitiuam, imaginatiuam & ratiocinatiuam, ex quibus compoſitus eſt. Et ſic de turre vel naui per artificium conſtituta. Non tamen tantum continuè, ſicut ſubjectum naturatum: ſed magis diſcretè quam ſubjectum naturatum, ratione partium integralium.

DE SEXTA REGVLA G. CAP. VI.

SEXTA quæſtio quærit de qualitate, quæ duas habet ſpecies: ſcilicet propriam & appropriatam. Sicut quæritur per primam ſpeciem. Qualis eſt intellectus? Et reſpondendum eſt, quod intellectus eſt talis, qualis eſt ſua propria intellectiuitas, & ſua intelligibilitas & ſuum proprium intelligere. Et ſi quæratur per ſecundam ſpeciem? Reſpondendum eſt, quod intellectus eſt talis, qualis eſt ſuus habitus, ſiue qualis eſt ſua intelligibilitas appropriata per actionem poſitam in ſua propria intelligibilitate, per quam attingit alia entia intelligibilia. Et hoc idem eſt, ſi quæratur; Qualis eſt ignis per ſuam propriam qualitatem, quæ eſt ſua caliditas? Et reſpondendum eſt, quod eſt calidus, calefaciens & per ſuam ſiccitatem quæ eſt qualitas ſibi appropriata per terram deſiccabilis: Sed eſt in aêre deſiccatiuus per ſiccitatem. Et ſic de aliis per hanc regulam quæritur de qualitate propria & appropriata. Propriæ qualitates ſunt cauſæ ſuperiores, & appropriatæ ſunt inferiores: ſicut caliditas ignis, quæ eſt ſuperior qualitas, & ſua ſiccitas inferior. Et ſic de bonitate naturali, quæ eſt ſuperior; moralis autem inferior.

Quæſtio 6. de G.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Per hanc quidem regulam inquirit artiſta ea quæ ſunt ſuperiora & inferiora inter ſubjectum & prædicatum. Qualitates propriæ dico quòd ſunt propriæ paſſiones, & appropriatæ qualitates ſimiliter ſunt appropriatæ paſſiones.

DE SEPTIMA REGVLA H.
CAP. VII.

Queſtio 7. de H. Eſſentia temporis difficilis ad intelligendum.

SEPTIMA regula quærit de tempore: & tot habet ſpecies, quot habet ſecunda regula, & tertia, & nona, & decima. Et hoc facimus, quia eſſentia temporis eſt valde difficilis ad intelligendum. Et primo applicabimus regulam H. ad regulam C per primam ſpeciem regulæ C. Sicut quando quæritur intellectus quando eſt? Et reſpondendum eſt: quod tunc eſt, quando ſuum eſſe eſt. Et per ſecundam ſpeciem reſpondendum eſt: quod eſt tunc, quando habet ſuas partes ſibi eſſentiales. Item reſpondendum eſt per ſpeciem tertiam, quando intellectus eſt in alio: & tunc eſt in alio, quando agit impio, ſicut intellectus practicus in ſubjecto Quarta ſpecies eſt, quando quæritur, quãdo habet intellectus aliquid in alio? An quod reſpondendum eſt: quod tunc quando intelligit ſimilitudinem illius; & ſicut diximus de intellectu per regulam C. Per primam vero ſpeciem regulæ D reſpondendum eſt, quod tempus eſt eſſentia primitiua, eo quod non eſt de alia eſſentia producta, neque genita, ſicut prima materia, quæ non eſt de alia materia deducta, & ſicut prima forma non eſt de alia forma. Et ſic tempus in quantum primitiuum eſt, eſt prima forma ex qua cauſantur ſuæ formæ particulares ſicut dies, & horæ, & reliqua. Per ſecundam ſpeciem regulæ D. mediante motu continente in ſe mouere, mouens & motum ſiue mobile eſt de temporificatiuo, temporificabili & temporificare: tamen non dico quod tempus & motus ſint idem per eſſentiam, ſed ſunt duo habitus, ex quibus ſubjectum eſt habituatum & paſſionatum. Per tertiam ſpeciẽ regulæ D. dicimus quod tempus eſt ſubditum agenti in agibili per agere: eo quod ſubſtantia de ipſo induit ſe naturaliter ſiue moraliter. Per regulam modalem intelligẽdum eſt, quod tempus conſiſtit in mouente, mouere, & mobili, ſiue motu: & hoc habitualiter, ſicut pars in parte ſubſtantialiter. Et ſimilitudo tẽporis conſiſtit, ſicut figura per præteritum, præſens & futurum: ſicut in habitu caliditatis ſunt figura, calefaciens, calefactibile & calefacere. Et in motu: mouere, mouens, mobile ſiue motũ. Per ſpeciem ſecundam inſtrumentalem K. Tempus eſt inſtrumentum ſubſtantiæ cum motu, ut ſubſtantia poſſit agere: in ſubjecto autem ſit agibilis, & ſua agibilitas eſt figura per tempus

Regula modalis.

Species ſecũda inſtrumẽtalis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

pus & per motum. Et in iſto paſſu apparet, per quem modum intellectus attingit verè & realiter eſſentiam temporis. Et quod hoc ſit verum, probabile quid m eſt per diffinitiones principiorum, & per regulam B.C.D.E.F G. Veruntamen oportet quod intellectus valde altus & clarus ſit, & etiam à confuſione & dubitatione remotus, ratione præparationis materiæ & ſubjectiuè & objectiuè.

DE OCTAVA QVAESTIONE, *quæ eſt de Loco, ſignata per l.*

CAP. IIX.

Quæſtio 8. quæ eſt de loco: ſignificata per l. decſ ſpecies habet.

OCTAVA quæſtio quærit de loco: ſicut quæreretur, vbi eſt intellectus? Et iſta regula ſiue quæſtio quindecim habet ſpecies: quæ ſunt de ſecunda, tertia, nona & decima regula. Et primo de prima ſpecie regulæ C. ſicut intellectus qui eſt in vbi, quod eſt eſſentiali & naturali, ſcilicet in ſuo eſſe ſiue eſſentia: ſicut homo, qui eſt homo in ſua humanitate & ſuo eſſe. Et etiam intellectus eſt in ſeipſo ſecundum ſecundam ſpeciem: ſicut ſuæ partes in ſuo toto. Per tertiam ſpeciem eſt intellectus in anima, ſiue in homine, ſiue in loco in quo eſt homo. Per quartam ſpeciem eſt intellectus in illa virtute per quam habet habitum ſciendi, & etiam eſt in illo ſubjecto, in quo habet actum practicum, & ſic de conſimilibus. Per hanc regulam quæritur, vbi ſunt res in loco, & vbi ſunt res ſine loco ſimpliciter? ſicut intellectus qui eſt in loco ſecundum tertiam ſpeciem & quartam, non eſt in loco ſecundum primam & ſecundam. Quoniam deduximus intellectum per locum: ideo aliqualiter cognouimus locum mediante regula C. videlicet quod locus eſt ens cui proprie competit locare ipſo habente collocatiuum, collocabile & collocare. Et eſt habitus in ſubjecto collocato, in quo ſubjecto habet ſuum eſſe: ſicut caliditas eſt in igne, & actio eſt in agente, & huiuſmodi. Item locus cognoſcitur per primam ſpeciem regulæ D. quoniam ſicut intellectus eſt primitiuus ipſo non habente aliquid præiacens, ex quo ſit deriuatus materialiter: ſic locus eſt primitiuus in quantum eſt generalis, ipſo exiſtente vna parte vniuerſi. Ipſe vero quo ad primam ſpeciem non eſt ſenſibilis neque imaginabilis, ſed intelligibilis tantum: Veruntamen per ſecundam ſpeciem regulæ D. ſua figura viſibilis & imaginabilis eſt, non dico ſecundum eſſentiam: Per tertiam ſpeciem regulæ D. locus eſt collocati poſſidentis locum: ſicut calefactum poſſidet caliditatem ipſo habituato caliditate. Per has tres ſpecies attingitur eſſẽtia loci ꝑ intelligere tãꝝ. Ita ꝙ locus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

particularis in subjecto substentato est diffusus, & derivatur à loco vniuersali in subjecto vniuersali substentatus Qui quidem locus vniuersalis collocat omnia collocata Sicut omnia calida sunt calida per vniuersalem caliditatem: & sic omnia mota sunt mota per modum vniuersalem. Per regulam de modalitate locus cognoscitur. Nam per hoc quod pars est in parte, sicut ignis in aëre & econuerso, ut patet in elementato, & forma in materia & econuerso. Et omnes partes sunt in toto, & econuerso: & totum extra se transmittit suam similitudinem, siue suam figuram: sicut vnus locus in alio per accidens, & omnia loca particularia sunt in loco vniuersali. Et figura loci apparet in continente, continere & contento. Vlterius locus cognoscitur cum secunda specie regulæ K. Locus enim est instrumentum substantiæ, cum quo instrumento collocat partem in parte Sicut habitatus est in habitu videlicet, bonus in bonitate, & albus in albedine, & magnus in magnitudine, & huiusmodi. Et figura huius instrumenti apparet per sensum & imaginationem in collocante farinam in aqua, & aquam in farina, & huiusmodi. Diximus de loco per discursum, quem fecimus de ipso, mediante regula C.D K. notitiam & cognitionem habemus de eo: & hoc attestantur diffinitiones principiorum, & regula B.C.D.E.F.G.H.

Loci diffinitio & quomodo cognoscitur.

DE REGVLA MODALITATIS, signata per K. CAP. IX.

Quæstio 9. de regula modalitatis per K. significata.

NONA quæstio est de modo: scilicet quærere quomodo sunt res? Et habet quatuor species. Prima quæstio est, sicut quærere quomodo res est in se: sicut intellectus est ens per se, quando intellectus habet modum essendi per se, & est remotus ab omni alia essentia. Secunda species est, quando quæritur quomodo est intellectus in alio, & id aliud in ipso? Et est respondendum, quod intellectus habet modum essendi in voluntate: & voluntas in ipso in quantum cum ipso & memoria, anima rationalis constitui potest. Tertia species est, quando quæritur quomodo intellectus est in partibus suis, & suæ partes in ipso. Et respondendum est, quod intellectus est in partibus suis, & suæ partes in ipso per istam naturam per quam potest esse ex suo proprio intellectuo, intelligibili & intelligere, & per quem modum isti tres possunt esse partes eius. Quarta species est, quando quæritur quomodo intellectus transmittit suam similitudinem extra se? Et respondendum quod intellectus transmittere potest extra se suam similitudinem

Secunda species.

Tertia species.

Quarta species.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dinem per habitum ſcientiæ, intelligendo plures res, quas intelligibiles facit in ſuo propria intelligibili. Per hanc regulam quæritur de modis ſecundum quos quędam res habent modũ eſſendi per ſeipſas, & una in alia ut ſupra dictum eſt. Ulterius intelligendum eſt, quod differentia cauſat differentias: & ſic eſt modalis ad diſtinguendum res. Et concordantia concordat plures in uno compoſito. Et ſicut eſt modalis conjungendo. Et ſic ſequitur modus, per quem pars eſt in parte, & totum in partibus ſuis, Sicut in denario in quo aurum eſt in argento: & argentum in auro, quolibet remanente in ſua eſſentia & ſuo eſſe. Talis modalitas eſt ens generale, ſub qua ſunt omnes modalitates, particulares, & ſubjectum eſt ſimilitudo eius. Sicut figura quæ eſt ſimilitudo ſubſtantiæ: & color colorati & huiuſmodi. Et modalitas moralis, eſt ſimilitudo naturalis modalitatis. Et quod hoc, quod dictum eſt de modalitate, ſit verum: probabile videtur eſſe ratione diffinitionum principiorum: & per iſtas regulas ſcilicet B. C. D. E. F. G. H. I. Et hoc patet artiſtæ huius artis bene intuenti.

DE REGULA K, QUAE EST de Inſtrumentalitate.

CAP. X.

Decima quæſtio eſt de inſtrumentalitate.

DECIMA regula eſt de inſtrumentalitate: hoc eſt quærere cum quo res ſunt, ſive cum quo agunt? Et habet quatuor ſpecies ſimiles illis quæ ſunt de regula modalitatis. Prima ſpecies eſt, ſicut quęrere cum quo intellectus eſt pars animæ? Et reſpondendum eſt quod intellectus eſt pars animæ, cum differentia, concordantia & poteſtate; & ſic de cæteris principijs excepta contrarietate. Secunda ſpecies eſt, cum quo intellectus alia a ſe intelligit? Et reſpondendum eſt, quod intelligens intelligit acquirendo, & miſcendo unam ſpeciem cum alia, & ponendo ipſas in proprio intelligibili: ſicut oculus qui in ſpeculo ſuam ſimilitudinem attingit. Tertia ſpecies eſt, quando quæritur cum quo intellectus eſt univerſalis & particularis? Et reſpondendum eſt, quod eſt univerſalis in quantũ habet unam potentiam activam, intellectivam, formalem, cũ qua plures res attingit in uno intelligibili univerſali: quod eſt de eſſentia ipſius intellectus, cum quo & in quo ſcilicet intelligibili univerſali plures ſpecies ſunt intelligibiles, ſicut in uno ſpeculo plures imagines ſunt viſibiles. Et eſt particularis, quando deſcendit practicando ſcilicet intelligendo aliquam ſpeciẽ ſpecificatam quã acquiſivit & in memoria conſervavit. Quarta ſpecies eſt, quando quæritur cum quo intellectus extra ſe

Prima ſpecies.

Secunda ſpecies.

Tertia ſpecies.

Quarta ſpecies.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſuam tranſmittet ſimilitudinem : Et reſpondendum eſt quod cum proprio intellectivo, intelligibili & intelligere, cum quibus facit ſpecies eſſe intellectas: & per memoriam recolibiles, & per voluntatem intelligibiles ad amandū vel odiendum. per hanc regulam quæritur de inſtrumentis rerum ſpiritualium ſive corporalium. Ulterius inſtrumentorum aliud eſt ſubſtantiale, ſicut maſculus & fœmella qui habent inſtrumentum ſubſtantiale cum quo generant genitum. Aliud eſt accidentale, ſicut ignis qui cum ſua caliditate calefacit calefactibile. Et ſicut homo qui cum iuſticia facit ſe iuſtum. Aliud eſt univerſale, ſicut intellectus qui cum ſuo intelligibili facit intelligibile peregrinum hoc & illud. Et ſicut maſculus qui cum una & eadem virga generat plures filios: & ignis cum ſua caliditate calefacit plura calefactibilia. Et ſicut faber, qui cum uno & eodem martello facit plures clavos, inſtrumenta verò particularia ſunt iſtud & illud, & reliqua, cum quibus domificator conſtruit domum. Et ſicut duæ propoſitiones cum quibus fit concluſio. Et ſic de alijs ſuo modo. Aliud eſt intrinſecum inſtrumentum : ſicut intelligibile, quod eſt de eſſentia intellectus. Aliud eſt extrinſecum, quod eſt peregrinum, cum quo docens generat ſcientiam Et ſicut martellus cum quo faber fabricat clauum. Quod ſit verum quod diximus de inſtrumentalitate: omnes diffinitiones huius artis principiorum & omnes regulæ atteſtantur & probant. Et ſimiliter quod de decem regulis dictum eſt, quæ regulæ ſunt vaſa ad omnia intellectibilia & proportionabiles intellectui humano.

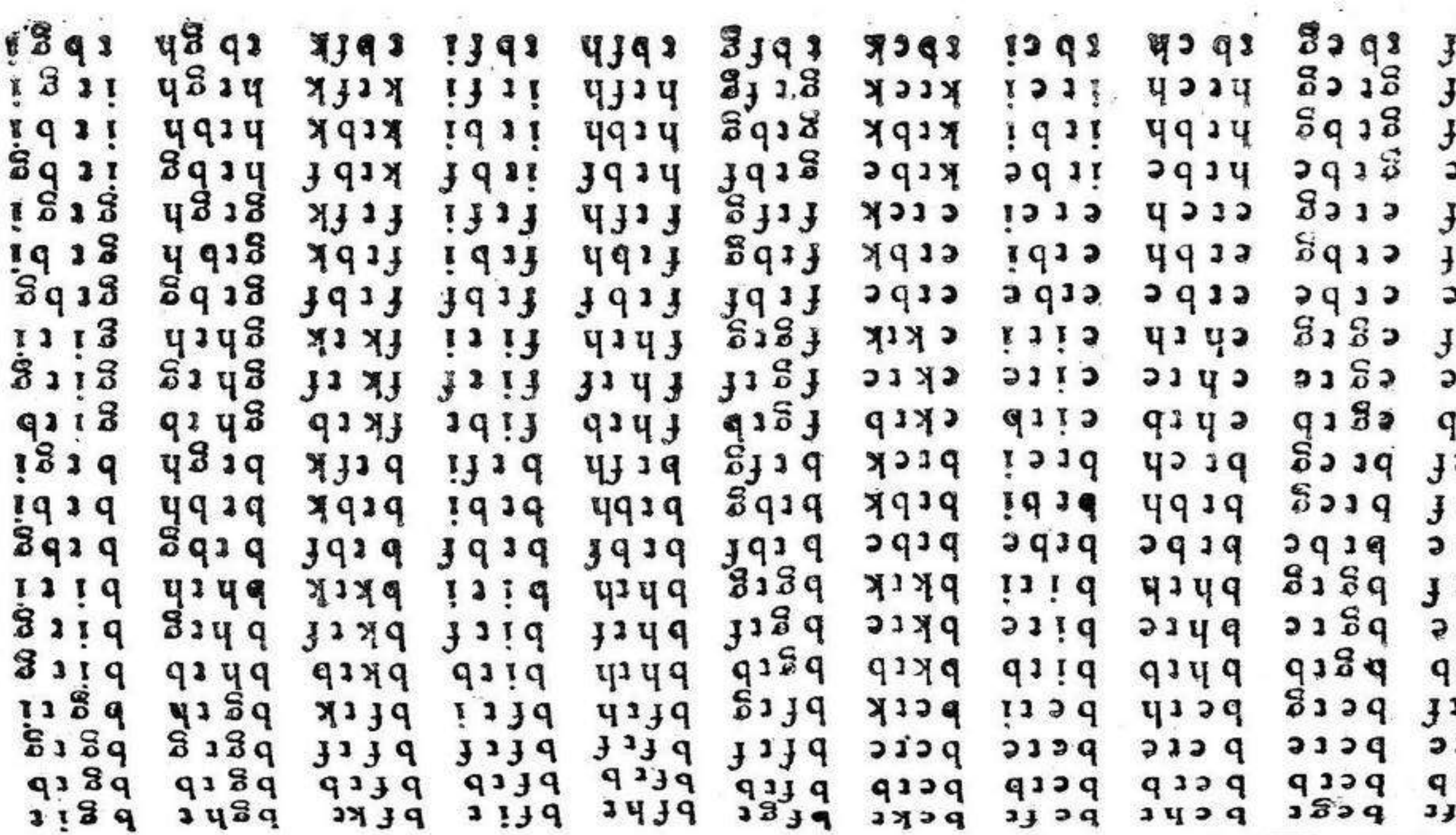
Diviſio inſtrumentorum.

Finis quartæ partis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TABULA.

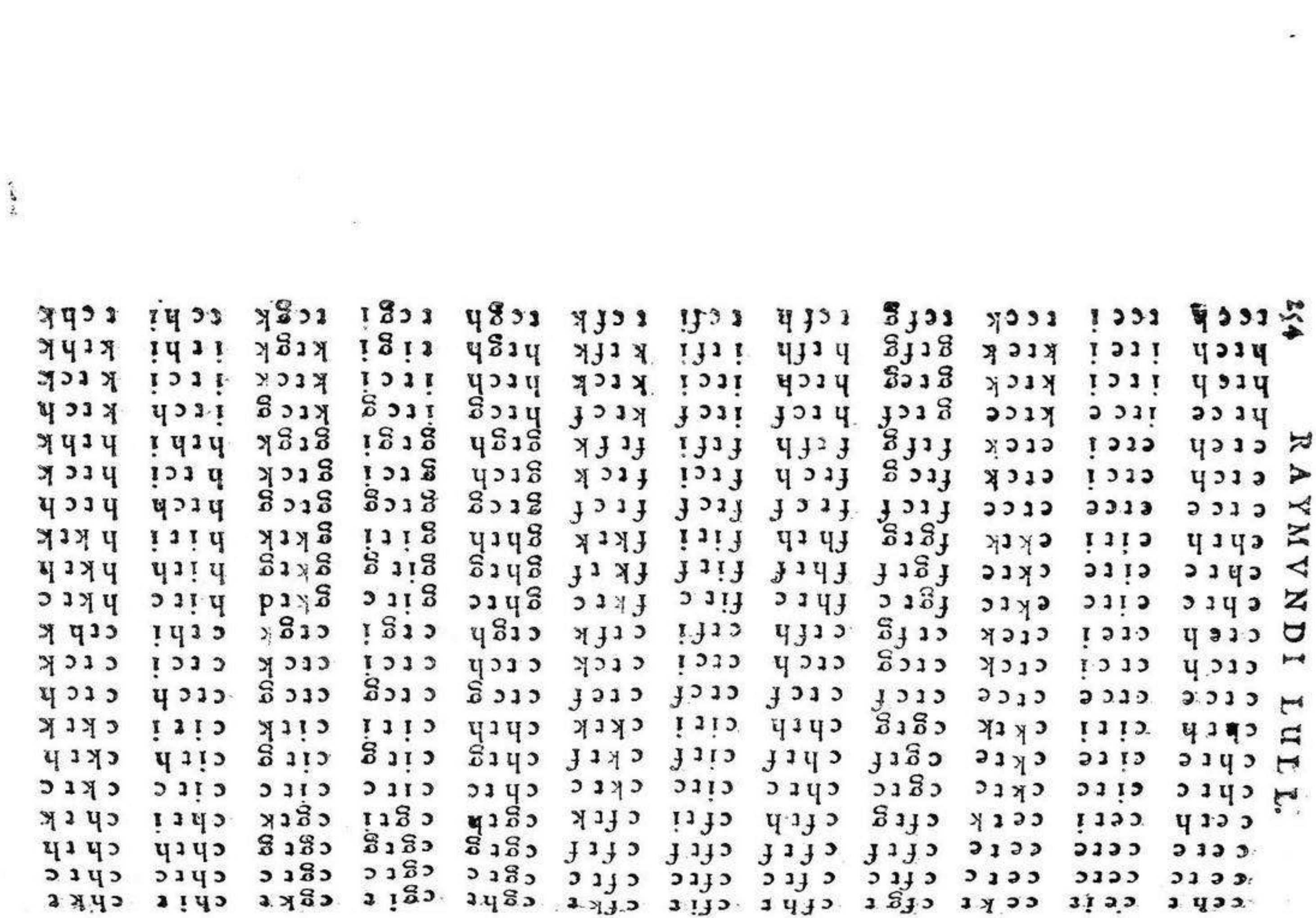
(c) 2006 Ministerio de Cultura

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TABULA.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TABULA.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

(c) 2006 Ministerio de Cultura

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TABVLA RVBRICA.

CAPVT. I.

TABVLA iſta compoſita eſt ex lxxviij columnis, ut dictum eſt. Et eſt ſubjectum ſiue inſtrumentum, in quo inueſtigantur ſolutiones quæſtionum; recipiendo ad propoſitum affirmando vel negando; concordando principia & regulas & euitando eorum contrarietatem. Significat autem T. in tabula; quod literæ quæ ſunt ante ipſum, principia ſunt de prima figura: & literæ quæ ſunt poſt ipſum, ſunt de ſecunda: ſicut in camera b c. t b. in qua b. præcedens t. dicit bonitatem: &c. magnitudinem. Et b poſt t. dicit differentiam: & ſic de aliis. Inueſtigatio autem quæ fit in tabula, eſt in altiori gradu ſignificationis veritatum quàm illa quæ fit in figuris. Tabula vero quartæ figuræ deriuata eſt voluendo circulum ſecundum & tertiam: ut in ipſa tabula apparet vſque ad octuaginta quatuor columnas. In qua reuolutione conſiſtit ligamen columnarum b c. d. quæ conuertit ſe cum columna B. C. F. Et ſic ſucceſſiue de columna in columnam; vſque ad vltimam quæ eſt h. i. k. ut in tabula apparet. Et ſic in qualibet columna ſunt omnes columnæ coadiuuatiua alterius. Ad quamlibet ſolutionem vnius quæſtionis poſſunt applicari omnes ſignificationes omnium quæſtionum abſtractarum & manuductarum ad ipſam quæſtionē. Et in iſto paſſu apparet magna generalitas iſtius tabulæ huius artis. Amplius in qualibet columna ſunt viginti quæſtiones per ordinem ſuperficialiter, Et de hoc dabimus exemplum in prima columna, quæ eſt B. C. D. prædicando primo de bonitate, deinde de magnitudine, poſtmodum de æternitate, & hoc ſic. Prima eſt vtrum bonitas ſit in tantum magna, quod ſit æterna; Secunda, vtrum ſit aliqua bonitas in tantum magna, quod contineat in ſe res differentes & ſibi coeſſentiales; Tertia, vtrum bonitas ſit in tantum magna quod contineat in ſe res concordantes & ſibi coeſſentiales. Quarta, vtrum bonitas continens in ſe res contrarias ſit magna? Quinta, vtrum bonitas æterna ſit differens? Sexta vtrum bonitas æterna ſit concordans? Septima vtrum bonitas æterna habeat in ſe contrarietatem? Octaua, vtrum bonitas contineat in ſe differentiam & concordantiam? Nona, vtrum bonitas contineat in ſe differentiam & contrarietatem? Decima, vtrum bonitas contineat in ſe concordantiam & contrarietatem? Vndecima, quid eſt magna differentia æternitati? Duodecima, quid magna & æterna concordantia? Decimatertia, quid eſt magna & æterna contrarietas? Decimaquarta, quid eſt magna differentia & concordantia? Decima-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quinta,

quinta,quid eſt magna differentia & contrarietas. Decimaſexta,quid eſt magna concordantia & contrarietas? Decimaſeptima, differentia concordantiæ æternitatis de quo eſt? Decimaoctaua,differentia æternitatis de quo eſt? Decimanona,concordantia contrarietatis & æternitatis de quo eſt? Vigeſima, differentia concordantiæ & contrarietatis de quo eſt? Fecimus 20. quæſtiones per columnam B,C.D.continentem in ſe 20. cameras. Prima camera eſt b.c.d, ſecunda b.c.t.b. & ſic vſque ad 20. quæ eſt t.b c.d.Ex qualibet camera abſtraximus vnam quæſtionem,ut ſupra patet. Et ſicut fecimus 20 queſtiones in prima columna,ita fieri poſſunt aliæ 20 in ſecunda:& aliæ 20 in tertia:& ſic per ordinem vſque ad columnam vltimam,quæ eſt h.i.k,Per has quæſtiones & ſolutiones eleuatur in tam altum gradum vniuerſalitatis ipſe intellectus: quod innumerabilis & inæſtimabilis redditur: Et hoc ratione generalitatis prædicati & ſubjecti: Et in iſto paſſu patet per quem modum ars iſta eſt valde generalis & vtilis. Ad dandam doctrinam & modum ſoluendi & quæſtiones,volumus antedictas quæſtiones ſoluere:applicando ſignificationes literarum ad propoſitum tali modo, quod diffinitiones principiorum & ſpecies regularum non deſtruantur. Et primò: ad primam reſpondendum eſt cum dicitur, vtrum bonitas in tantum ſit magna quod ſit æterna? dico quod ſic. Et hoc quidem eſt manifeſtum per diffinitionem bonitatis, magnitudinis & æternitatis. Nam ſi bonitas eſt ens ratione cuius bonus agit bonum, & magnitudo magnificat bonitatem & æternitatem, & diffinitio æternitatis facit durare bonitatem & magnitudinem : neceſſarium eſt vt actus bonitatis ſit infinitus & æternus & per conſequens eſſentia bonitatis. Et ſic concluditur quod bonitas eſt magna & æterna. Nam ſine magnitudine & æternitate non poſſet habere actum infinitum & æternum, videlicet bonificare:& hoc eſt affirmabile per regulam B.& per ſecũdam ſpeciem regulæ C.& D. Vlterius per primam ſpeciem regulæ D.affirmatio eſt tenenda: eo quod æternitas eſt eſſentia primitiua vltra quam non eſt aliud præiacens, & ſua primitiuitas eſt bona & magna: & ſic ſequitur de neceſſitate quod ſit aliqua bonitas magna & æterna. Vlterius per tertiam ſpeciem regulæ D. ſignificatum eſt, quod non eſt aliqua contrarietas quæ habeat dominium in æternitate, ſed potius econuerſo: quod dominium haberet,ſi æternitas non haberet primitiuam & magnam bonitatem : ergo bonitas in tantum eſt magna, quod eſt æterna. Ad ſecundam quando dicitur vtrum ſit aliqua bonitas in tantum magna quod ſit differens? Solutio. Dico quod ſic: & hoc quidem eſt manifeſtum per diffinitiones eorum. Si enim bonitas eſt ens, ratione cuius bonus agit bonum;

Ad primam quæſtionem:

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& magnitudo est ens ratione cuius bonitas & differentia sunt magnæ, necessarium quidem est quod in bonitate sint res differentes sibi coessentiales; videlicet bonificans, bonificatum & bonificare. Nam hoc est de ratione bonitatis, magnitudinis & differentiæ: quod in essentia bonitatis sint res distinctæ realiter & simpliciter. Et quod ipsa bonitas indiuisa sit essentialiter & magna & inconfusa. Item quæstio est tenenda affirmatiua per regulam B. ut per se patet & etiam per regulam C. Per primam enim speciem ipsa bonitas cum suis concretis diffinitur & conuertitur essentialiter & concretiuè. Et per secundam speciem differentia ponit cum magnitudine: quod bonitas habeat in se bonificans, bonificare & bonificatum, quæ quidem non haberet naturam absque distinctione: neque bonitas posset esse ratio bono, quod de seipsa produceret bonum. Et sic ipsa bonitas esset vacua natura magnitudinis: differentia tamen deficiente. Amplius ad idem magnitudo & differentia sunt in bonitate naturaliter: ut patet per tertiam speciem regulæ C. Et etiam bonitas est in ipsis naturaliter. Et per quartam speciem magnitudo & differentia habent actus suos in bonitate & similiter bonitas in ipsis, ratione quartæ speciei regulæ C. Ad tertiam quæstionem quando, quæritur, vtrum in tantum bonitas sit magna, quod contineat in se res concordantes & sibi coessentiales? Ad quod respondendum est quod sic: ut patet per diffinitiones eorum: quoniam si bonitas non contineret res concordantes & sibi coessentiales siue naturales: iam bonitas magna non distaret à contrarietate, neque esset magna sine tali concordantia, quod est impossibile: quam impossibilitatem necessitant diffinitiones bonitatis, magnitudinis, æternitatisque. Viterius ad hoc idem consentit affirmando prima species regulæ C. quæ ponit conuersionem diffiniendo bonitatem & suas res concordantes; videlicet bonificans, bonificatum & bonificare: & concordans, concordatum & concordare: cum quibus conuertitur suprema bonitas & concordantia cum suprema magnitudine. Amplius per secundam speciem ostenditur; quod bonitas habet in se res bonas, concordantes, sine quibus bonitas magna non posset esse. Et etiam tertia species regulæ C. ponit, quod magnitudo & concordantia sunt in bonitate cum actibus suis, videlicet cum magnificare concordare. Et bonitas cum ipsis cum bono agere. Et quarta species dicit, quod quælibet ratio habet in alia actum suum & essentiam suam. Et in isto passu apparet altitudo intellectus qui vere & realiter hoc attingit: ad quam altitudinem non posset ascendere nisi Deo adiuuante. Ad quartam quæstionem quando, quæritur, vtrum bonitas continens res in se contrarias & sibi coessentiales sit magna? Respondendum est quod non:

Ad tertiam quæstionem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

non: quia caret concordantia, quæ quidem est plus absolutè quàm contrarietas. Ratio huius est, quod concordantia cum bonitate ponit esse generando. Et contrarietas cum malicia ponit priuationem bonitatis corrumpendo: & hoc volunt diffinitiones boniratis, magnitudinis & contrarietatis: quod sit verum quod diximus, regula equidem B. hoc requirit: & etiam prima species regulæ C. Quoniam si bonitas magna contineret in se res contrarias, magnum malum quidem esset sibi; & conuerterentur in ipsam bonitatem magnitudo & paruitas; quod est impossibile. Et etiam per secundam speciem regulæ C. quæ ponit in bonitate bonificans, bonificatum & bonificare cum magnitudine: ergo de hac quæstione negatiua est tenenda. Item tertia species dicit, quod contrarietas non posset esse in subjecto bono cum magnitudine. Et idem est iudicium de quarta specie, quæ dicit quod contrarietas non posset habere actum suum in magna bonitate. Ad quartam quæstionem cum dicitur, vtrum bonitas æterna sit differens? Respondendum est quod sic: quoniam nisi bonitas æterna esset differens, non posset ab æterno agere bonum æternum: ex eo quod differentia non gubernaret agentem in suo numero actiuo: neque agibile in numero passiuo. Et illud idem dico de agere, & differentia deficiente causaretur confusio eorum: & æternitas non haberet naturam æternandi, neque bonitas bonificandi: & sic omnes istæ diffinitiones essent destructæ, quod est impossibile. Amplius ad idem regula B. consentit affirmatiue, adiuuando se cum definitionibus præfatis. Item per primam speciem regulæ D. affirmabile quidem est. Nam ipsa regula dicit, quod bonitas æterna tantum est primitiua per agere; sicut per existere: priuata enim differentia inter agentem & agibile priuatur quidem agere & per consequēs agentia. Et generatur ociositas, & priuatio naturæ bonitatis æternæ, quod est impossibile. Adhuc secunda species regulæ D. videtur hoc idem affirmare: nam absque differentia bonificantis, bonificabilis & bonificare non haberet ex quo esset: neque æternitas posset ipsam gubernare, quod sibi esset malum contra bonum æternaliter quod est impossibile. Adhuc per tertiam speciem regulæ D. manifestum est, quod si de quæstione negatiua est tenenda, sequeretur quod aliquod ens esset æternum, habens æternam malitiam; quæ impediret quod æterna ratio bonitatis non esset ratio bono æterno, quod produceret bonum æternum carens differentia: quod est falsum & etiam impossibile, & contra regulam B ergo, &c.

Ad quartam quæstionem.

Ad sextam, vtrum bonitas æterna sit concordans? Respondēdum est affirmatiuè per eorum diffinitiones: eo quod æternitas dicit, quod bonitas & concordantia durant. Et concordantia

Ad sextam quæstionem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dicit,quod bonitas & æternitas in vno & in pluribus concordãt: & bonitas æterna est ratio ab æterno concordanter; quod bonus producit bonum. Hoc autem non posset esse nisi bonitas æterna esset concordans per bonificantem, æternantem & concordantem: & bonificatum,æternatum & concordatum: & per bonificare,æternare & concordare. Amplius quod diximus satis probabile est; & etiam per regulam C. affirmatio est tenenda: nam bonitas est illa forma, quę propriè continet in se differentiam,& concordantiam, & bonificantem, & bonificatum,& bonificare bene habituatos de differentia, concordantia, cum quo habitu differens & concordans sunt agentes: differentiabile & concordabile sunt patientes: & per quartam speciem habent differentiare & concordare: & bonitas bonificare.

Ad septimã quæstionem. Ad septimam quando quęritur, vtrum bonitas ęterna habeat in se contrarietatem? Respondendum est quod sic, posito quod mundus sit ęternus; quod patet per diffinitionem contrarietatis: quoniam ab ęterno & in ęterno mundus est bonus & malus: per ęternam bonitatem & ęternam maliciam, generationem,corruptionem & priuationem. Et bonitas ęterna non posset esse bona ratio, quod producat bonum ęternum sine cõtrarietate & malicia. Et ęternitas est causa; quare bonus & malus durant ab ęterno: & hoc regula B. non potest consentire, neque prima species regulę D. Nam ab ęterno essent priuatiua bonum & malum concordando. Et per secundam speciem totum vniuersum esset compositum ex bono & malo: & prima causa scilicet Deus, esset necessitatus ad causandum mundum ab ęterno tantum cum malicia, quantum cum bonitate: quod est impossibile ratione huius impossibilitatis. de hac quæstione negatiua est tenenda; & in isto passu apparet quod impossibile est, quod mundus sit ab æterno. Ad octauam cum quęritur, vtrum bonitas contineat in se differentiam & concordantiam? Respondendum est quod sic. Quod patet per eorum diffinitiones. Si enim bonitas non haberet res differentes & concordantes; non posset esse ratio bono, quod produceret bonum, & concordantia non posset esse absque differentia rerum. Et priuata differentia esset confusio & occultatio inter bonificantem, bonificatum,& inter concordantem & concordatum. Imò dico qnod esset implicita contradictio, quæ est impossibilis. Item prima species regulæ C dicit,quod æternitas est ens cui propriè competit æternare. Hæc autem proprietas esse non potest sine concordantia æternantis,æternati & æternare: quæ concordantia est naturalis necessaria, ut per secundam speciem eiusdem regulæ significatum est. Et per tertiam speciem videndum est, quod æternans in æternabili est agens: & æternatum siue æternabil ę

(c) 2006 Ministerio dei Cultura

nabile patiens , & æternans habet actum scilicet æternare; ut per quartam speciem regulæ C. significatum est. Ad nonã quæstionem quando quæritur , vtrum bonitas contineat in se differentiam & contrarietatem? Respondendum est quod sic in aliquibus subjectis: sicut in elementato, in quo elementa differũt & contrariantur: sicut ignis & aqua per calidum & frigidum, & sicut aër & terra per humidum & siccum. Et hoc bonum est, quia absque tali contrarietate elementatum esse non posset. Vlterius regula B ad hoc quod diximus cõsentit. Item per primam speciem regulæ D. negatiua de quæstione est tenenda: hoc est quod in essentia bonitatis sunt bonificans, bonificatum & bonificare non possunt contrariare, quia si sic, per secundam speciem eiusdem regulæ bonitas quidem non haberet ex quo esset. Et per tertiam speciem subdita eiusdem esset maliciæ: neque etiam haberet naturam, quod est impossibile. Ad decimam quando quæritur , vtrum bonitas contineat in se concordantiam & contrarietatem? Respondendum est quod sic, in aliquo subjecto quod est habituatum bonitate: sicut elementatum quod est bonum per bonitatem, in quo elementato aër & ignis concordant per caliditatem, & aër & aqua per humiditatem, & aqua & terra per frigiditatem , & terra & ignis per siccitatem. Et ignis & aër per siccum & humidum sunt contrarij : aër & aqua per frigiditatem & caliditatem sunt contrarij, & aqua & terra per humiditatem & siccitatem sunt contrarij , & terra & ignis in motu per leuitatem & ponderositatem. Et quod diximus manifestum est per diffinitiones concordantiæ & bonitatis atque contrarietatis. Quoniam elementans non posset esse ratio in subjecto quod produceret bonum elementatum & etiam diffinitiones concordantiæ & contrarietatis essent distinctæ. Amplius regula B. ad idem consentit affirmando : & etiam prima species regulæ C. Elementatum namque est subjectum bonum in quo concordantia & contrarietas aliquam conuenientiam & contrarietatem habent , sicut ignis & aër qui in elemento concordant per caliditatem & siccitatem, sed per humiditatem contrariantur; & sic circulariter , ut supra dictum est. Vlterius per secundam speciem regulæ C affirmatiua est tenẽda: sicut elementatum quod continet in se innatam concordantiam & contrarietatem , ut supra dictum est. Et per tertiam eiusdem regulæ speciem est in aëre concordans: & aër in igne cõcordabilis, quo ad genus caliditatis : sed quo ad genus humiditatis & siccitatis contrariantur: eo quod ignis ratione siccitatis est co trarians aëri, & aër igni per humiditatem. Adhuc per quartam speciem patet , quod quodlibet elementum habet actionem & passionem in alio circulariter; ratione cuius elementa sunt remissa , & confracta , ut ad mixtionem:

Ad nonam quæstionem.

Ad decimam quæstionem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& compoſitionem venire poſſint, exiſtente elementato bonitate habituato; & etiam de conçordantia & contrarietate. Ad vndecimam quando quæritur, quid eſt magna differentia æternitatis? Reſpondendum eſt, quod eſt forma neceſſitans æternantem, æternatum & æternare in æternitate; ut magnitudo ſit ens, ratione cuius differentia & æternitas ſint magnæ. Et æternitas ſit ens ratione cuius magnitudo & differentia durent. Et differentia eſt ens, ratione cuius vnus ſit æternans, & alius æternatus, & aliud æternare. Vlterius quod ſit verum quod diximꝰ; regula quidem B. hoc teſtatur. Et etiam prima & ſecunda ſpecies regulæ C. Et ſimiliter tertia ſpecies regulæ C. ut æternans ſit in æternitate, magnitudine & differentia: agens & producēs productum ipſo habente in ęternitate, magnitudine & differētia naturam; & hoc ratione quartę ſpeciei. Item prima ſpecies regulę C. hoc idem concedit, ut magnitudo primitiuę & ęternę habeat ęternantem, ęternatum & ęternare. Et ſecunda ſpecies regulę D. hoc idem ponit, ut ęternitas habeat ex quo ſit. Et ad hoc tertia ſpecies eiuſdem regulę concordat. Ad duodecimam quando quęritur, quid eſt magna & ęterna concordantia; Et eſt dicendum quod eſt forma neceſſitans in ęternitate & magnitudine concordantiam inter ęternantem, ęternatum & ęternare. Et hoc per primam ſpeciem regulę C. & D. ſatis eſt videndum. Et etiam per ſecundam ſpeciem C. & D. Et ſic de tertia ſpecie regulę C. ut ęternans ſit in magnitudine, & ęternitate & concordantia, magnificans & ęternans. Per quartam ſpeciem regulę C. ut habeat naturam ęternandi, ęternatum, magnificādi, magnificatum, concordandi concordatum. Et ad hoc tertia ſpecies regulę D. concordat. Amplius eorum diffinitiones hoc idem approbant & teſtantur; quoniam magnitudo abſque cōcordantia ęternantis & ęternati & ęternare non poſſet eſſe ens, ratione cuius ęternitas & magnitudo eſſent magnę. Neque etiam ęternitas haberet naturam cum qua durare poſſet; atque ſine ipſis concordantiam habere. Neque ſine concordantia diſtare à contrarietate. Ad decimamtertiam quando quęritur, quid eſt magna & ęterna contrarietas? Reſpondēdum eſt, quod eſt æternitas mundi: poſito tamen quod mundus ſit æternus. Et hoc patet per eorum diffinitionęs & per regulas eorundē. Quoniam diffinitio contrarietatis ponit, quod ęternitas Dei & ęternitas mundi magnam habent controuerſiam ipſis exiſtentibus primitiuis per primam ſpeciem regulæ C. & D. Quoniam æternitas Dei non eſt ſingularis: & priuata ſua ſingularitate magnitudo quidem non eſt ens, ratione cuius æternitas ſit magna. Et eſt ens, ratione cuius contrarietas magna eſt magna inter æternitatem Dei & æternitatem mundi, eo quia æternitas

Ad vndecimam quæſtionem.

Ad duodecimam quæſtionem.

Ad decimamtertiam quæſtionem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

æternitas mundi ponit æternum malum non quietatum :& æternitas Dei æternum bonum quietatum : & aternitas Dei ponit æternum malum esse durabile : & æternitas mundi ponit bonum esse durabile. quo ad diffinitionem æternitatis : & secunda species regulæ D. ponit, quod æternum bonum & æternum malum sunt coniuncta in composito. Et diffinitio quidem magnitudinis ponit magnam coniunctionem : & tertia species regulæ D. ponit subjectionem ab utraque parte. Et secunda species regulæ E. contrariantem & contrariatum & contrariare. Et æternitas quidem est devians in æternitate Dei & in æternitate mundi, ipsa habente in utraque dominiū, producendo æternum contrariatum inquietatum, quod est impossibile ; ratione cuius impossibilitatis mundus non potest esse æternus. Ad decimam quartam cum dicitur , quid est magna differentia & concordantia ? dicendum est , quod in essentia magnitudinis est magnificans, distinguens & concordans unam personam eandem numero : & quod magnificatus, & differentiatus, & concordatus sit alia persona : & magnificare, differentiare & concordare alia persona : & quod omnes istæ tres personæ sint idem per essentiam, naturam, magnitudinem, differentiam & concordantiam; & hoc videndum est per eorum diffinitiones. Et per primam & secundam speciem regulæ C. & D. & per tertiam C. ut magnitudo, differentia & concordantia sint in actu agentes & concordantes, & à vacuitate & ociositate disparatæ : & per quartam speciem C. una habet actum in alia, sine quibus actibus diffinitiones eorundem non essent veræ, quod est impossibile, ut regula B. testatur. Ad decimam quintam quæritur, quid est magna differentia & contrarietas ? Respondendum est, quod est illa causa causans unum contrarium in alio : sicut in elemento in quo ignis & aqua sunt mixta: similiter aër & terra : & inter bonum naturale innatum & malum morale; videlicet peccatum & hominem. Et patet per diffinitiones magnitudinis, differentiæ, contrarietatis. Et differentia quod declaret & distinguit ipsa contraria. Et contrarietas in subjecto privat concordantiam , & generat contrarios appetitus & finis. Et per regulam B. significatum est : per primam & secundā speciem regulæ C. & D. & per tertiam speciē regulæ C. Similiter est satis planum, quod unum contrarium est agens et patiens in alio. Et per quartam speciem regulę C. habet unum in alio actionem : per tertiam verò speciē regulæ D. subjectionē. Et in hoc passu figurantur magnæ pœnæ infernales. Per quartam speciē C. una habet actum in alia, sine quibus actibus diffinitiones eorum non essent veræ: quod est impossibile, ut regula B. testatur. Ad decimam sextam quæstionē

Ad decimam quartam quæstionem.

Ad decimā quintā quæstionem.

Ad decimā. sextam quæ-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Rioneus.

cum quæritur, quid eſt magna concordantia & contrarietas? Dicendū eſt quod eſt illud ens, quod ponit in eodem ſubjecto res concordantes & contrariantes, generādo & corrūpendo in elemento: ſicut ignis & terra qui habent concordantiā per generationē cum aëre, ipſo exiſtente calido & ſicco & recipiente ſiccitatē à terra, & dante caliditatē aeri: per tertiam ſpeciē regulæ D ipſe quidē eſt exiſtens dominās ſiccitati & humidati, in quibus ponit magnā contrarietatē corrumpendo. Et ſicut diximus de igne: ita poteſt dici de alijs elementis ſecundū qualitates eorū: & ſic videndum eſt per primam & ſecundā ſpecies regulæ C. D. & per diffinitiones magnitudinis & concordantiæ & contrarietatis: & per quem modum elementa intrant mixtū, & componunt elementatum. Et per tertiam ſpeciē regulæ C. & D. unum elementū eſt in alio agens & patiens. Et per quartam ſpeciem regulæ C. unum elementum habet actionem & paſſionem in alio: & etiam motum generādo & corrumpēdo.

Ad decimā. ſeptimam quaſtionem.

Ad decimam ſeptimam quęſtionem quando quęritur, differētia concordantię ęternitatis de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de natura & relatione. Differentia enim ponit res diſtinctas & relatas naturaliter per diſtinguentum, diſtinctum & diſtinguere in ęterna concordantia, quę quidem ſecundum ſuam diffinitionem ponit concordantem, concordatum & cōcordare; & unam eſſentiam & naturam: in qua ęternitas ponit ęternantem, ęternatum & æternare, ratione ſuæ diffinitionis. & hoc eſt manifeſtum per regulam B. & per primam & ſecundam ſpeciē regulę C. & D Et tertia ſpecies regulæ C ponit actionem & paſſionem ſine materia. Et quarta ſpecies eiuſdem regulę actus æternos naturales. Et ad hoc tertia ſpecies regulæ D. non poteſt contradicere: eo quia eſt diſparata à primitivis actibus differentibus & concordantibus. Ad decimamoctavā quæſtionem quando quæritur, differentia æternitatis & contrarietatis de quo eſt? Dicendum eſt, quo eſt de Deo & mundo, poſito quod mundus ſit ęternus: Et hoc patet per eorum diffinitiones. Aeternitas enim ponit innatum bonum, ęternum bonum, & malum morale: & differentia diſtinguit ipſa. Et contrarietas ponit ęternos fines & contrarios abſque quiete. Et hoc per regulam B. clarum eſt. Et per primam ſpeciem regulę C. & D. dicendum eſt eſſe differentias contrarias: & ſecunda ſpecies earundem regularum: ipſa tamen talis compoſitio impoſſibilis eſt. Et tertia ſpecies regulæ C. dicit quod mundus eſt infinitus per infinitam bonitatem innatam, ſed ſua moralis bonitas, malicia, ſunt ſimul duratio æterna. Et mundus habet infinitatē per æternitatem innatam, & omnes aliæ ſuæ partes infinitæ, ſunt finitæ; eo quod cœlum eſt corpus finitum per quantitatem,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

titatem, habitum & ſitum. Et tertia ſpecies regulæ D dicit primitiuas dominationes & ſubjectiones contrarias, quod eſt impoſſibiliſſimum. Ad decimamnonam quæſtionem quando quæritur: cõcordantia contrarietatis & æternitatis de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de duabus æternitatibus, ſcilicet de æternitate Dei & æternitate mundi, poſito quod mundus ſit æternus: quæ quidem concordant & diſcordant in durationc infinita. Deus namque habet ſubſtantiam infinitam, & mundus finitam: & æternitas Dei ſimpliciter eſt bona: & æternitas mundi bona & mala moraliter. Et diffinitio concordantiæ deſtruitur. Et diffinitio contrarietatis eſt æterna & neceſſitata. Et diffinitio æternitatis eſt deſtructa, eo quod non præcedit durationē magnitudinis, bonitatis, virtutis, ad durationem magnitudinis, maliciæ & vitiorum. Et hoc per primam regulam videndū eſt. Et ſic patet quod concordantia eſt primitiua bonitate & malicia: ut patet per primam ſpeciem regulæ C & D. & per ſecundam ſpeciem C. & D. Et eſt compoſita ex contrarijs primitiuis æternaliter extra ſuum genus. Et ſic eſt in ſuis contrarijs concordantia habens nomen per contradictionem implicatam, unde eſt ęterna concordantia, & æterna contrarietas, per tertiam ſpeciem regulæ D. & ſubdita, & non ſubdita, quod eſt impoſſibile. Ad vigeſimam quæſtionem quando quæritur: differentia, concordantia & contrarietas de quo ſunt? Reſpondendum eſt, quod ſunt de ſeipſis, eo quia ſunt genera generaliſſima, ut patet per diffinitionis eorum. Et hoc regula B. teſtatur: & prima & ſecunda ſpecies regulæ C. & D tamen non dico quod contrarietas cadat, ſive ſit in ſpecie ſecunda regulæ C. vel D eo quod eſt accidens & accidens non habet materiam ex qua ſit ſimpliciter. Nam ſi haberet, jam eſſet ſubſtantia compoſita ex forma & materia, quod eſt impoſſibile. Et hoc patet per tertiam ſpeciem regulæ D.

Ad decimānonam quæſtionem.

Ad vigeſimam quæſtionem.

Diximus de prima columna, & dedimus doctrinam de ipſa, per quem modum quæſtiones extrahuntur ab ipſa: & ſolutiones earum per diffinitiones & regulas. Et ſicut fecimus de ipſa, ita poteſt fieri de alijs columnis ſuo modo. Et quæſtiones quas fecimus de ipſa, ſunt generales: & poſſunt applicari ad quæſtiones particulares, deſcēdēdo per ſcalas triāguli viridis: per quas intellectus eſt diſcurſiuus, faciendo ſcientias differentes. Et de hoc damus exmplum in eadem columna ad ſolvendum quæſtiones per viginti rationes differentes ratione dictarum camerarum, à quibus extrahuntur.

Epilogus.

UTRUM MUNDUS SIT æternus. CAP. II.

SOLUTIO huius quæſtionis patebit per primam columnā tabulę:

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tabulę: & poteſt fieri per alias columnas, eo quod columnę ſunt colligatæ. Et primo per primam cameram columnæ: & deinde per ſecundam; & ſic per ordinem uſque ad cameram ultimam, multiplicando viginti rationes ad eandem quæſtionem, tenendo de quæſtione negativam per diffinitiones & regulas in ipſa columna implicatas.

De doctrina huius artis

Doctrina huius artis eſt, quod accipiantur termini explicati, qui ſunt in quæſtione: ſicut quando dicitur, utrum mundus ſit æternus. In iſta quæſtione eſt æternitas, quæ eſt terminus explicatus, cum ſit in prima figura. Et per æternitatem requiritur D. & per D. acquiruntur termini per ipſum D. ſignificati. Et ſcala quæ eſt in angulo D. videlicet contrarietas. quæ eſt inter ſenſuale & ſenſuale, & inter ſenſuale & intellectuale, & inter intellectuale & intellectuale. Item per utrum acquiritur B. & per B. acquiruntur ea quæ ſub eo exiſtunt: ut patet in alphabeto. Et quoniam volumus applicare in quæſtione C. ipſo implicato in quæſtione, acquiritur quicquid C. continet. Et ſic datur doctrina ad applicandum primam columnam: ad ſolvendum quæſtionem antedictam: adinveniendum terminos explicatos & implicatos, applicando ipſos ad propoſitum: videlicet ad ſolutionem quæſtionis cum tali modo, quod diffinitiones principiorum & regulæ remaneant illeſæ, adiuuando ſe cum ſpeciebus aliarum regularum: ad dandam doctrinam quomodo homo poteſt ſe iuuare cum alijs. Et primò per primam cameram ſic.

DE PRIMA CAMERA B.C.D.

CAPUT. III.

Quæſtio 1. de camera B. C. D.

QUANDO quæritur utrum mundus ſit æternus? & dicimus per B. C.D. quod non. Quoniam ſi eſſet æternus, ſua ratio eſſet ab æterno producens æternum bonum: & magnitudo magnificaret illam rationē bonā ab ęterno, & in æterno, ut patet per ſuā diffinitionem: & æternitas ab æterno, & in æterno ipſam productionē durare faceret: & ſic nullum malum eſſet in mundo, eo quod bonū & malum ſunt contraria ſed malum eſt in mundo: ut patet per experientiam, Concluditur ergo quod mundus non eſt æternus. Ulterius regula B. ponit, quod de quæſtione negativa eſt tenenda ſecundū diffinitiones ſupradictas, & ſecundū quod proponimus dicere per regulam C. D. dicendo ſic: ſi mundus eſt æternus, ſua æternitas eſt cauſans tantum durationem malicię, quantum durationem boni. quod patet per primam ſpeciem regulæ C. & per primam ſpeciem regulæ D. malum tantum primitiuum. quantum bonū.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Nullus

Nullus enim dies est primitiuus neque ultimus. Et per secundam speciē regulæ C. & D. mundus quidē est compositus de bono & malo ab æterno & in æterno. Et per tertiam speciē regulæ C. mundus est in æternitate infinitus, & in bonitate & malitia finitus. Et per quartam speciem regulæ C. habet quietem in generalibus & corruptibilibus: in generabilib⁹ ratione boni & in corruptibilibus ratione mali. Et per secundā speciem regulæ C. divina æternitas & sua bonitas necessitant malum, & quietem causando æternitatem mundi, & cum omnia ista sint impossibilia, patet quod de quæstione negativa tenenda est.

DE CAMERA B. C. T. D.

CAPUT. IV.

Quæstio 2. de camera B. C. T. B.

SI mundus est æternus, sunt duæ æternitates differentes; scilicet ęternitas Dei, & æternitas mundi. Et sic differentia quæ est inter sensuale & sensuale, inter sensuale & intellectuale, inter intellectuale & intellectuale ponit quidem tres ęternitates generales differentes. Et bonitas ponit ipsas bonas, & magnitudo magnas, sed hoc est falsum & impossibile; eo quia differentia ponit ipsas malas secundum quid: & sic deficit magnitudo bonitatis; & per consequens bonitas magnitudinis ponit confusionem: quod est impossibile. Concluditur ergo quod de quæstione negativa est tenenda.

DE CAMERA B. C. T. C.

CAPUT. V.

Quæstio 3. de camera B. C. T. C.

SI mundus est æternus, concordantia innata quæ est de essētia mundi inter sensuale & sensuale, &c. est æterna: & sic sūt tres concordantiæ & tres æternitates subalternatæ generales cū magnitudine bonitatis & æternitatis: & cum duratione æterna magnitudinis & bonitatis: quod falsum est & impossibile, eo quod sunt tres contrarietates subalternatæ & eis oppositæ cū magnitudine maliciæ & æternitatis. Ulterius per regulā B. & per C quod de diffinitionibus diximus, negatio est tenēda, & hoc idem patet per primā speciē regulæ C. & D. quoniā concordantia generalissima per suam scalam ponit, quod æternitas Dei & æternitas mundi in uno bono cum magnitudine concordant, quod falsum est: & quod contrarietas magna & æterna hoc impedit. Item ad idem secunda species regulæ C. & D. ponit, quod si mundus est æternus, quod concordantia bona, magna & æterna ambit totam essentiam mundi disparatam ab omni contrarietate, quod falsum est. Ulterius per tertiam speciem regulæ C. posito quod mundus sit æternus, est essentia

mund

(c) 2006 Ministerio de Cultura

mundi æterna cum magnitudine æternitatis, quod falsum est: cum in mundo sit corruptio & culpa, quæ sunt effectus magnitudinis & contrarietatis & maliciæ. Ad idem per quartam speciem regulæ C. concordantia habet magnam bonitatem & æternitatem in subjecto in quo est, quod falsum est, cum subjectū sit habituarum de magna malicia & æternitate per contrarietatem. Ad idem per tertiam speciem regulæ D. significatum est, quod mundus sit æternus, & est tantum subditus maliciæ, quantum bonitati, quod non est dicendum ut manifestum est per divinam æternitatem, quę prima causa est cum magna concordantia bonitatis, durationis, &c.

DE CAMERA. B. C. T. D.

CAPUT. VI.

Quæstio. 4. de camera B. C. T. D.

SI mundus est ęternus, sequitur quod est bona, & magna contrarietas ęterna inter sensuale & sensuale, &c. quod est impossibile. Quoniam contrarij fines non possunt esse boni cum magnitudine ęterna. quod si sit bonitas, est & ratio quod produceret bonum & malum. Et magnitudo magnificaret bonum & malum infinitè cum ęterna contrarietate, & ęternitas faceret durare illam contrarietatem magnam, bonam & malā, quod est impossibile. Regula B. dicit quod mundus non est ęternus per hoc quod dictum est de diffinitionibus. Et prima species regulę C. D. ponit primitiuas contrarietates bonas, & magnas & ęternas, & secundę species. C. & D. ponunt compositionem bonitatis & malicię, magnitudinis & paruitatis, ęternitatis, & temporis & contrarietatis, atque concordantię: quod est impossibile Ad idem tertia species regulę C. ponit, quod contrarietas est bona & magna in ęternitate, & per consequēs bonitas & malicia sunt bonę & magnę in ęternitate, quod est impossibile. Ad idem per quartam speciem regulę C. etiam tertia species regulę D. habent dominium in ęternitate: & bonitas & magnitudo habent possessiones ęternas super ęterna contrarietare, quod est impossibile. Concluditur ergo per prędicta, quod mundus non est ęternus.

DE CAMERA B. D. T. B.

CAPUT VII.

Quæstio 5. de camera B. D. T. B.

POSITO quod mundus sit ęternus, differentia quidem quę est inter sensuale & sensuale, &c. ponit quod sunt tres æternitates bonę & ęternę, in quib⁹ bonitas est ratio producens bonum inconfusum & ęternum, quod falsum & inopinabile est. Differentia quidem existens inter sensuale & intellectuale,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lectuale, scilicet in Socrate & Platone, non sit producta ab ęterno & in ęterno eo quod non est. Et simili modo potest dici de brutis corruptis, elementatis & vegetatis. Sed posito quod mundus non sit ęternus. Differentia quę fuit inter sensuale & intellectuale, & sic de alijs hominibus defunctis, potest quidem reduci in ęternitatem per resurrectionem cum habitu bono & ęterno a Deo per meritum dato. Item regula B. hoc idem affirmat, & prima species regulę C. nam Deus est ens remuneratis in ęternum. Adhuc prima species regulę D. dicit, quod ęternitas Dei simpliciter est primitiva per ęternitatem differentem ab omni tempore. Et bonitas quidem ponit talem differentiam bonam. Secunda species vero regulę C. ponit quod in æternitate mundi non est innatū æternare: quia si esset innatiplicaret extensive infinitum æternatum, quod est impossibile. Ad idem secunda species D. ponit. quod si mundus est æternus, quod est cum differentia, ipsa tamen æternitate continēte in se aternantem, æternatum & æternare: ex quibus æternitas mundi est, quod est impossibile. Ad idem potest dici per secundam speciem regulæ C. & tertiam D. quod differentia in æternitate Dei & mundi est bona: quod falsum est, eo quia submittit æternitatem Dei in quantum aufert ab ipsa singularitate æternam. Ulterius quarta species regulæ C. ponit, quod si mundus est æternus, quod habet nimis de similitudine cum Deo per infinitam durationem, quod est malum æternum & confusum: ergo, &c.

DE CAMERA B. D. T. C.

Caput. IIX.

Quæstio 6. de camera B. D. T. C.

POSITO quod mundus sit æternus, æternitas Dei & æternitas mundi bene quidem concordant, quod est impossibile: cum æternitas mundi in se contineat æternam malicā per corruptionem & peccatum: & hoc apparet satis per regulam B. cum diffinitione bonitatis, æternitatis & concordantiæ. Ulterius prima species regulæ C. ponit, quod si mundus est æternus: sequitur quod sua æternitas est ens, ultra quod non est aliud præiacens per durationē, quod est contra æternitatē Dei: ut patet per tertiam speciem regulæ D. quæ quidem ponit subjectionē, quæ non potest producere in non esse hoc quod est sibi simile in duratione. Et hoc etiam affirmatur per primam speciē regulæ D quæ quidē dicit quod mundus semper fuit, & erit. Item secundæ species regula C. & D hoc ponunt. nam substātia mundi est de æternitate, æternabili & æternare: et sic impossibile est ipsū reducere in nō esse, Ad idē tertia species regulæ C. ponit,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

C. ponit, quod bonitas & æternitas ſunt ſubditæ in æterna contrarietate. Et qūarta ſpeeies eiuſdem regulæ dicit, quod habet paſſionem cum malicia, ergo, &c.

DE CAMERA B. D. T. D,
CAPVT. IX.

Quæſtio 7. de camera B. D. T. D.

SI mundus eſt æternus, ſua contrarietas innata eſt bona & æterna, quod falſum eſt. Cõtrarietas enim æterna eſt contra bonitatem æternam cum malicia & econuerſo. Vnde ſequitur, quod æternitas mundi eſt ſubjectum ex contrarijs innatis compoſitum. Et hoc patet per primam & ſecundam ſpeem regulæ D. & per primam ſpeciem regulæ C. quod ſubſtantia eſt compoſita ex primitiuis contrariis & æternis. Et per ſecundam ſpeciem regulæ C. mundus habet æternaliter innatos, contrariantem, contrariatum & contrariare. Et per quartam ſpeciem regulæ C. bonitas æterna habet actionem in æterna malicia & econuerſo, quod eſt valde impoſſibile, cum regula B, minimè ad hoc conſentire poſſit. Concluditur ergo quod impoſſibile eſt quod mundus ſit ab æterno.

DE CAMERA B. T. B. C.
CAPVT. X.

Quæſtio 8. de camera B. T. B. C.

SI mundus non eſt æternus, bonitas & differentia exiſtẽtes inter ſenſuale & intellectuale, &c. poſſunt habere concordantiam in æuo æterno. Sed ſi eſt ab æterno, nequaquã: cum nunquam fuerit primus homo neque ultimus erit. Et ſic mundus eſt ſubjectũ confuſum, in quo bonitas moralis non haberet concordantiã ab æterno, neq; cõcordantia in ipſo haberet ſuam diffinitionem: quod patet per æuiternam corruptionem, privationem & culpam, quod eſt contra primam regulam. Et per primam ſpeciem regulæ C. mundus eſt ſubjectum in quo bonitas non habet concordantiam neque quietem, Et per primã ſpeciem regulæ D. bonitas, differentia, concordantia ſunt primitiuæ formæ & innatæ à perfectione ſeparatæ: & mundus eſt confuſus per ſecundam ſpeciem regulæ D. Et per ſecundã ſpeciem regulæ C. habet innatos, confuſiuum, confuſibile & confundere. Per tertiã vero ſpeciem regulæ D. eſt aliquod ens dominans quod ponit mundum confuſum. Adhuc per tertiam ſpeciem regulæ C. prima cauſa mundi eſt mala, ipſa quidẽ habente in mũdo dominiũ. Et hoc ratione quartæ ſpeciei regulæ C. quod eſt impoſſibile; ergo concluditur quod mundus non eſt æternus.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA B.T.B.D.

CAPVT. XII.

Quæstio 9. de camera B. T.B.D.

SI mundus est æternus, contrarietas sua est innata & æterna & sustentata in bonitate & malicia, contra claram differentiam: & hoc per æternam & vniuersalem scalam existentem inter sensuale & sensuale, &c. Talem quidem scalam contrarietas nequaquam sustinere posset. Vlterius prima regula consentit omnimode, & affirmat quòd de quæstione negatiua est tenenda. Ad idem prima species regulæ C. ponit quod si mundus est æternus: quod contrarietas est impediens omne bonum diuisum per sensuale & sensuale, &c. Et bonitas quidem æterna est ens perficiens scalam existentem inter sensuale & sensuale, &c. Et differentia existens inter sensuale & sensuale, est ens distinguens inter bonum & malum. Et iterum per secundam speciem regulæ D. mundus est compositus ex primitiuis contrarietatibus bonis & differentibus. Quod quidem est falsum & manifestum per primam speciem regulæ D. Per secundam verò speciem regulæ C. & tertiam speciem eiusdem regulæ: & tertiam speciem regulæ D. patet, quod mundus est subditus suis partibus innatis. Adhuc per tertiam speciem regulæ C. est in suis partibus innatis corruptibilibus, ipso habente rationem quartæ speciei habitum æternum. Et cum omnia sint impossibilia: ergo, &c.

DE CAMERA B.T.C.D.

CAP. XIII.

Quæstio 10. de camera B. T.C.D.

SI mundus est æternus, sua bonitas quidem æterna & innata est per scalam de sensuali & sensuali, &c. ipsa scala existente habituata de æterna concordantia atque cõtrarietate, quod est impossibile, ex eo quod est contra diffinitiones prædictarum rationum. Vlterius regula B. idem testatur negatiue. Adhuc prima species regulæ C. dicit, quod mundus est substantia composita ex contrariis æternis ipso existente corruptibili, cum sit æternus: quod est valde impossibile & dissonum rationi. Item prima species regulæ D. ponit quidem primitiuam corruptionem, ratione primitiuæ contrarietatis existentis inter bonitatem & maliciam. Concordantia autem primitiuæ ponit oppositum, & secundæ species regulæ C. & D. ponunt, quod mundus est commixtus ex contrariis, vno posito in alio. Amplius tertia species regulæ C. dicit quod mundus est, corruptibilis in sua cõtrarietate, & incorruptibilis in sua concordantia, & bonus in sua bonitate, & malus in sua malicia. Vlterius regula D. ponit, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

mundus eſt ſubditus ſuę imperfectioni per aliquod ens exiſtens extra ſuam eſſentiam. Et etiam eſt à Deo in tantum ſeparatus, quod Deus bonus non eſt; ſed eſt Deus malus, quod eſt impoſſibiliſſimum: quare, &c.

DE CAMERA C.D.T.B.

CAP. XIV.

Quæſtio 11. de camera C. D.T.B.

POSITO quod mundus ſit ęternus, quęritur quid eſt differentia magna ſuę ęternitatis per ſcalam de ſenſuali & ſẽſuali. &c. Et reſpondendum eſt, quod eſt iſta eſſentia quę ponit ęternitatem diſtinctam inter ſenſuale & ſenſuale per ęternantem, ęternatum & ęternare; quod eſt impoſſibile: quia illa generabilia ſunt incorruptibilia, quod eſt contra eorum diffinitiones. Regula etiam B. de prędictis teſtatur negatiuè. Adhuc prima ſpecies regulę C. ponit & conſentit, quod diffinitio antedicta eſt falſa & impoſſibilis. Amplius prima ſpecies regulę D. affirmat primitiuas eſſe corruptiones & incorruptiones per magnitudinem, magnas, & per ęternitatem, ęternas, & per differentiam, differentes ſiue claras. Item ſecundæ ſpecies C. & D. ponunt mundum eſſe compoſitum ex ipſis. Adhuc tertia ſpecies regulæ C. dicit quod mundus eſt in cœlo incorruptibilis, mundo habente naturam incorruptibilem ratione quartæ ſpeciei regulæ C. & eſt incorruptibilis æternaliter cum magna differentia, quod eſt contradictio, & etiam contra tertiam ſpeciem regulæ D. ergo, &c.

DE CAMERA C.D.T.C.

CAP. XV.

Quæſtio 12. de camera C. D.T.C.

SI mundus eſt æternus: quæritur quid eſt magna concordantia æternitatis ſuæ? Et reſpondendum eſt per diffinitiones magnitudinis, concordantiæ & æternitatis. per ſecundam ſpeciem regulæ C. quod eſt ens habens in ſe innatos æternantem, æternatum & æternare. Adhuc per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam & ſecundam ſpeciem regulæ D. quod ſit de ipſis ab omni contrarietate remota, & quod habeat per magnitudinem ſic extenſitatem, ſicut habet per æternitatem infinitam durationem ſecundum quartam ſpeciem regulæ C. & per tertiam quod ſit in magnitudine infinita, ſicut in æternitate à tertia ſpecie regulæ D. ſeparata, quod eſt falſum; ut patet per ſcalam de ſenſuali & ſenſuali, &c.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA C.D.T.D.
CAP. XVI.

CONCESSO quod mundus sit æternus: quæritur quid est magna contrarietas magnitudinis & æternitatis? Et respondendum est per primam speciem regulæ C quod est infinita resistentia inter diuinam magnitudinem & æternitatem. Et ad hoc testatur prima species regulæ D. nam diuina æternitas causat infinitam durationem sibi similem : & magnitudo causat magnitudinem cœli finitam sibi dissimilem, & per tertiam speciem regulæ D. magnitudo Dei est impedita in suo effectu agendo: æternitas verò nequaquam. vnde sequitur per accidens magna & æterna cõtrarietas inter diuinam æternitatem & magnitudinem per secundam speciem regulæ C. & D. vnde sequitur quod magnitudo Dei est in sua æternitate contrariãs, & econuerso. Et etiam videtur, quod diuina æternitas habeat altius posse & vigorem, quàm magnitudo sua : quod est falsum & impossibile, & hoc probatur per regulam B. & diffinitiones magnitudinis, bonitatis & æternitatis: ergo, &c. *Quæstio 13. de camera C. D.T.D.*

DE CAMERA C.T.B.C.
CAP. XVII.

DATO quod mundus sit æternus : quæritur quid sit magnitudo suæ differentiæ & concordantiæ? Et respondendum est per primam speciem regulæ C.D. quod sunt primitiuæ essentiæ & æternæ ab omni contrarietate separatæ, & per secundam speciem regulæ C D. est compositus ex ipsis absque contrarietate : quod est impossibile, ut apparet per scalam de sensuali & sensuali, &c. Quæ quidem scala est propria passio mundi cum tertia specie regulæ D. quæ ponit, quod mundus sit subditus corruptioni ratione contrarietatis habentis in mundo magnam & æternam actionem. Hæc autem regula B. & diffinitiones prædictorum principiorum sustinere non possent, ergo &c. *Quæstio 14. de camera C. T.B.C.*

DE CAMERA C.T.B.D.
CAP. XIIX.

SI mundus est æternus : quæritur quid est magna contrarietas suæ differentiæ? Et est respondendum per primam speciem regulæ C.D. quod est, illa scala existens est inter sensuale & sensuale, &c. habituata simpliciter de contrarietate cõposita per secundam speciem regulæ C.D. Solutio qua differentia coessentialis mundi est subdita. & ꝑ tertiã speciẽ regulę C.D. cõtrarietas est actiua in differẽtia. Et ꝑ quartã speciẽ, cõtrarietas *Quæstio 15. de camera C. T B.D.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habet actus æternos ſimpliciter: quod eſt impoſſibile, ut eſt manifeſtum per ſcalam ſenſualis & ſenſualis, &c. & etiam per regulam B. & diffinitiones dictorum principiorum. ergo, &c.

DE CAMERA C. T. C. D.

CAP. XIX.

Queſtio 16. de camera C. T. C. D.

POSITO quod mundus ſit æternus: quæritur quid eſt magna diſtantia exiſtens inter ſuam magnam concordantiam & contrarietatem? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ C. D. quod eſt illa forma quæ cauſat contradictionem: quod apparet per ſcalam æternam exiſtentem inter ſenſuale & ſenſuale, &c. eo quod coniungit ſe in æternitate quæ eſt ſimplex principium, in quo ſunt compoſita per ſecundam ſpeciem regulę C. D. Et vnum quidem principium eſt ſubditũ alteri, per tertiam ſpeciem regulę D. & ſecunda & tertia ſpecies regulę C. ponunt magnam diſtantiam & ęternam: cum concordantia & contrarietas ſint oppoſitę in ſubjecto, vna habente in alia contrariam naturam per quartã ſpeciem regulę C. & quod ęternitas mundi ponit ſibi coeſſentialem contradictionem, quę quidem contradictio minime poteſt eſſe. Concluditur ergo quod mundus non eſt ęternus.

DE CAMERA D. T. B. C.

CAP. XX.

Queſtio 17. de camera D. T. B. C.

DATO quod mundus ſit ęternus: quęritur de quo eſt ſua ęternitas? Reſpondendum eſt per primam ſpeciem C. D. quod eſt de primitiuis infinitis & finitis differentiis, concordantiis in ſcala ſenſualis & ſenſualis, &c. ſubſtentatis. Aeternitas quidem quo ad ſuum genus, eſt infinita duratio differentię atque concordantię, quę ſunt in ſcala quo ad genus earum: & ſunt finitę in extenſitate, quantitate atque habitu & ſitu: & in ęternitate ſunt ęternę, vnde ſequitur per ſecundam ſpeciem regulę C. D. quod mundus eſt compoſitus ex partibus infinitis & finitis, ęternitate habente dominationem per quartam ſpeciem regulę C. per omnes alias partes innatas, quę finitę ſunt. Adhuc habet ſubjugationem per tertiam ſpeciem regulę D. quod eſt falſum & impoſſibile, & etiam comprobatum per regulam B. & per diffinitiones antedictorum principiorum. ergo, &c.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA D.T.B.D.

CAP. XXI.

Quæstio 18. de camera D.T.B.D.

SI mundus est ęternus : quęritur de quo sunt suę contrarietates & differentię innatę & sibi coessentiales, quę sunt proprię passiones eius in scala sensualis & sensualis, &c. substentatę? Et respondendum est per primam speciem regulę C.D. quod sunt de primitiuis & ęternis differentiis, & contrarietatibus, quę componuntur per secundam speciem regulę C.D. ipsis habentibus dominationem & subiugationem per quartam speciem C & per tertiam speciem D. vna ratione siue principio existente in alio subjecto ęterno, sicut vnus punctus naturalis in alio puncto ex quibus linea est continua & composita : quod est falsum & impossibile, & etiam est manifestum per regulam B. & per diffinitiones principiorum: ergo, &c.

DE CAMERA D.T.C.D.

CAP. XXII.

Quæstio 19. de camera D.T.C.D.

POSITO quod mundus sit ęternus : quęritur de quo sunt suę naturales & sibi coessentiales concordantię & contrarietates per scalam de sensuali & sensuali &c. designatę? & similiter quęritur, de quo sunt suę morales concordantię & cõtrarietates? Et respondendum est per primam speciem regulę D. quod sunt de seipsis : & per primam speciem regulę C. Aeternitas est ens ex contrariis compositum : quod patet per secundam speciem regulę C.D ipsa habente in seipsa concordantem, contrariantem & ęternantem: & concordatum, contrariatum & ęternatum: concordare, & contrariare & ęternare: quod quidem est ponere oppositum in objecto. Et mundus est in partibus suis corruptibilibus & incorruptibilibus, ut est manifestum per tertiam speciem regulę C. ipsa habente per quartam speciem eiusdem regulę infinitas in numero reuolutiones, multiplicando infinitum numerum & ęternum, mundo existente in infinito, quiete & labore, quod est falsum & impossibile: & hoc probatur per regulam B. & diffinitionem æternitatis & concordantiæ & contrarietatis. Cõcluditur ergo satis manifestè, quod mundus non est æternus.

DE CAMERA T.B.C.D.

CAP. XXIII.

Quæstio 20. de camera T.B.C.D.

SI mundus est æternus: quæritur vtrum suæ differentiæ, concordantiæ & contrarietates sint æternæ? Et respondendum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt quod ſic, ut patet in ſecunda figura per triangulum viridem. Nam priuata vniuerſali differentia, concordantia atque contrarietate, mundus quidem non haberet ex quo eſſet. Et ſic patet per ſecundam ſpeciem regulæ D. & C. quod mundus eſt ex partibus primitiuis ad aliquem finem æternum ordinatis per differentiam & concordantiam, & non ex partibus primitiuis ordinatis ad aliquem finem æternum per differentiam & contrarietatem. Et ſic diuina æternitas eſt cauſa mundi & non cauſa. Et per ſecundam ſpeciem regulæ C.D. mundus eſt compoſitus & non compoſitus, ipſo habente per quartam ſpeciem partes innatas & non innatas. Et per tertiam ſpeciem regulæ C. eſt in fine & non in fine. Et per tertiam ſpeciem regulæ D. mundus eſt ſubditus Deo & non ſubditus, neceſſitatus & non neceſſitatus, & à contingentia remotus, & cum contingentia coniunctus & ſic eſt & non eſt. Et cum omnia iſta ſint contradictoria, falſa & impoſſibilia: quod patet per regulam & diffinitiones antedictorum principiorum. Demonſtratum eſt ergo ſatis euidenter, quod mundus non eſt æternus. Probauimus mundum eſſe nouum, per quam probationem eſt neceſſarium Deum eſſe, cum mundus non poſſit ſeipſum cauſare atque deducere de non eſſe in eſſe: quia ſic, iam eſſet antequam eſſet, quod eſt contradictio.

Correlatiuũ. Inuenimus ergo Deum eſſe cum ſua gratia & benedictione, ex qua inuentione gaudeamus valde, ex eo quod habebimus eſſe poſt mortẽ ratione ſuę magnę bonitatis & iuſtitię & charitatis.

Concluſio. Data eſt ergo doctrina practicæ iſti⁹ artis, videlicet per quem modum intellectus deſcendit ad particularia, multiplicando viginti rationes ad vnam & eandem cõcluſionem miſcendo principia & ſpecies regularum, cum quibus mixtionibus & inuentionibus fiunt ſolutiones quæſtionum. Et hoc exemplificatum eſt per primam columnam: & ſimiliter exemplificari poteſt per ſecundam & tertiam, &c. per ordinem. Et in iſto paſſu apparet, per quem modum intellectus habet generale ſubjectum, ſcilicet tabulam huius artis ad inueniendum media de quacunque materia ſint, poſito quod ſciatur, quod dicitur per nomen, de quibus & cum quibus ſcilicet mediis ſit concluſio, quæ quidem media ſunt ſubjectum huius artis.

Generale ſubiectum huius artis.

Finis quintæ partis principalis huius operis.

SEXTA PARS PRINCIPALIS

DE EVACVATIONE TERTIÆ figuræ. CAP. I.

Rubrica ſextæ partis. TERTIA figura eſt diuiſa in 36. cameras ut in ipſa patet: & in qualibet camera ſunt implicatę 12. propoſitiones & 24. quæſtiones & ſolutiones earum. Et vocamus euacuare, quando

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quando extrahimus propoſitiones, & quæſtiones, & ſolutiones earum: & de implicatione ad explicationem ipſam deducimus doctrinam, dando artificialiter & practicam huius artis. Sicut enim has ſoluemus quæſtiones cum principiorum diffinitionibus & ſpeciebus regularum, ſic poteſt artiſta huius artis cum ipſis quæſtiones ſoluere peregrinas, ſuppoſito tamen quod artiſta ſciat, quid dicitur per nomen. *Euacuare quid eſt.*

DE CAMERA B.C.

CAPVT. II.

Prima camera qua eſt B.C.

IN camera iſta primo faciemus propoſitiones mutando ſubjectum in prędicatum: deinde faciemus quęſtiones & ſicut exemplificabimus de duodecim propoſitionibus camerę B. C. ita poteſt exemplificari de aliis cameris contentis in iſta tertia figura. Et poſtmodum ſolutiones faciemus probando per tres propoſitiones in qualibet camera. Et ſicut de illis exemplum dabimus, ita poteſt dari de aliis propoſitionibus contentis in eiſdem cameris. De primo igitur dicendum eſt ſic. Vnde ſciendum eſt quod in tertia figura intellectus euacuat cameras, eo quia abſtrahit ab ipſis tantum quantum poteſt, recipiendo à qualibet camera ea quę litterę ſignificant, & applicet illa ſignificata ad propoſitum. Et ſic ipſe intellectus facit ſe applicatiuum, inueſtigatiuum & inuentiuum. Et de hoc dabimus exemplum de vna camera continente duodecim propoſitiones ſupradictas Et ſicut ſequitur de illa, ita ſequetur de aliis. Et hoc ſic. De camera B. C. intellectus haurit duodecim propoſitiones dicendo ſic. Bonitas eſt magna, bonitas eſt differens, bonitas eſt concordans. Magnitudo eſt bona, magnitudo eſt differens, magnitudo eſt concordans Differentia eſt bona, differentia eſt magna, differentia eſt concordans. Concordantia eſt bona, concordantia eſt magna, concordantia eſt differens. Factis iſtis duodecim propoſitionibus mutando ſubjectum in prędicatum econuerſo, hęc camera eſt euacuata ipſis propoſitionibus. Deinde euacuet eam duodecim mediis, eo quod conſiſtit inter ſubjectum & prędicatum, cum quibus conueniunt genere aut ſpecie. Et cum illis mediis intellectus faciet ſe diſputatiuum & determinatiuum. Et iſta media ſupradicta extrahuntur à duodecim propoſitionibus ſupradictis: ut cum dicitur omne id quod magnificatur à magnitudine, eſt magnum; ſed bonitas eſt id quod magnificatur à magnitudine: ergo bonitas eſt eſſe magnum, & ſic de aliis. Facta iſta euacuatione, intellectus euacuet ipſam cameram viginti quatuor quęſtionibus: eo quia in qualibet propoſitione ſunt duę quęſtiones impliçatę. Et hoc ſic. Bonitas eſt magna. Vtrum bonitas ſit magna? Quid eſt bonitas magna? Bonitas eſt differens. Vtrum bonitas ſit differens?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Quid eſt bonitas differens? Bonitas eſt concordans. Vtrum bonitas ſit concordans? Quid eſt bonitas concordans? Magnitudo eſt bona. Vtrum magnitudo ſit bona? Quid eſt magnitudo bona? Magnitudo eſt differens. Vtrum magnitudo ſit differens? Quid eſt magnitudo differens? Magnitudo eſt concordans. Vtrum magnitudo ſit concordans? Quid eſt magnitudo concordans? Differentia eſt bona. Vtrum differentia ſit bona? Quid eſt differentia bona? Differentia eſt magna. Vtrum differentia ſit magna? Quid eſt differentia magna? Differentia eſt concordãs. Vtrum differentia ſit concordans? Quid eſt differentia concordans? Concordantia eſt bona. Vtrum concordantia ſit bona? Quid eſt concordantia bona? Concordantia eſt magna. Vtrum concordantia ſit magna? Quid eſt concordantia magna? Concordantia eſt differens. Vtrum concordantia ſit differens? Quid eſt concordantia differens? Facta iſta euacuatione quęſtionum, deinde intellectus euacuet cameram cum diffinitionibus bonitatis & magnitudinis, & cum tribus ſpeciebus, differentiæ & concordantiæ, ut patet in ſecunda figura. Deinceps euacuet cameram cum tribus ſpeciebus regulæ C. & cum quatuor ſpeciebus regulæ C. & expedita iſta euacuatione intellectus poſtmodum ſoluat quæſtiones prædictas in illa euacuatione, ſequendo conditiones cameræ, affirmando aut negando. Et ſic intellectus expellit à camera dubitationes, & conſiſtit in illa quietatus, & etiam cognoſcit ſe valde generalem & artificiatum, & de magna ſcientia habituatum. Modo autem ſolutiones faciemus probando per tres propoſitiones, ut ſequamur ordinem prælibatum: Et hoc ſic. Bonitas eſt magna. Vtrum bonitas ſit magna? Et reſpondendum eſt, quod ſic. Quod patet per diffinitionem magnitudinis, & per primam ſpeciem regulæ C. viſum eſt, quod bonitas magnitudo eſt ens ratione cuius bonitas eſt magna. Et per ſecundam ſpeciem regulæ C. viſum eſt, quod bonitas magna eſt, eo quod habet coeſſentiales bonificatiuum, bonificabile & bonificare, cum quibus habet magnam naturam & quietem: ut patet per quartam ſpeciem regulæ C. & per tertiam ſpeciem eiuſdem regulę eſt in differentia & concordantia cum diffinitionibus earum, diſtinguendo & concordando: & hoc intra ſuum genus & ſuam eſſentiam, ex quibus oritur moraliter bonitas magna. Probatum eſt ergo quod bonitas eſt magna. Et ad hoc quidem teſtatur regula B. Quęritur quid eſt bonitas magna? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulę C. quod bonitas magna, eſt illa eſſentia, quę per ſecundam ſpeciem regulę C. continet in ſeipſa diſtinctos & concordantes, bonificantem, bonificatum & bonificare: qui quidem ſunt de ſua eſſentia & natura, cum quibus habet per quartam ſpeciem proprias actiones,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ctiones, paſſiones & actus cum quibus per tertiam ſpeciem ſit mota moraliter: tunc quomodo eſt magna ratio bono, quod producat de ſeipſa magnum bonum. Abſque omnibus iſtis, bonitas non poteſt eſſe intenſe & naturaliter magna, neque etiam eſſe de genere ſubſtantiæ. Quæritur utrum bonitas ſit differens? Et reſpondendum eſt quod ſic: ut patet in angulo ſecundæ figuræ: & etiam per differentiam bonitatis. Bonitas enim non eſſet ratio bono, quod produceret bonum: niſi eſſet differentia, ſive niſi haberet naturam differentiæ: neque etiam differentia poſſet cauſare omnes naturales cum proprijs & naturalibus paſſionibus. Et hoc probat regula B. & etiam C. Et hoc per primam ſpeciem, quoniam niſi bonitas eſſet differens, jam non poſſet fieri de ipſa iſta diffinitio, bonitas eſt ens cui proprie competit bonificare. Et per ſecundam ſpeciem bonitas eſt regulatiua naturaliter. Et per tertiam, bonitas eſt habitus: unus inter iſtud ſenſuale & iſtud ſenſuale: & alius habitus inter iſtud ſenſuale & iſtud intellectuale, &c. Ulterius per quartam ſpeciem eiuſdem regulæ bonitas habet unam naturā in iſto lapide: & aliam in illa planta, &c. Quæritur quid eſt bonitas differens? & reſpondendum eſt per primā ſpeciem, quod bonitas eſt illa ratio cum qua bonificans diſtinguit à ſeipſo bonificatū & bonificare. Adhuc per ſecundam, bonitas differens eſt illud ens, quod habet in ſe coeſſentiales & naturales relationes, tota eſſentia bonitatis exiſtēte in quolibet relato cū ſimplicitate. Ulterius per tertiam ſpeciem, bonitas differens eſt in pluribus habitibus ſpecie differentibus diffuſiva. Una namque eſt in auro: alia vero in rubiſſo, &c. Ad idē per quartam ſpeciē, bonitas differens habet unum habitum in uno ſubjecto: alium in alio, ut per regulā B. C, propatum eſt Bonitas eſt concordās. Utrum bonitas ſit concordans? Et reſpondendum eſt, quod ſic, per primam ſpeciem. Niſi enim eſſet concordans, jam non eſſet ratio bono, quod produceret bonū in ſua ſpecie. Et per ſecundam ſpeciē, niſi bonitas eſſet concordans, ſui quidem relativi carerent concordantia: quod eſſet ſibi malum: & eſſent contra ſuam naturam & ſuū genus. Ad idem per tertiam ſpeciem ratione concordantiæ bonitatis, eſt bonitas inter ſenſuale & ſenſuale, habitus bonus concordatiuus, diffuſiuus. Ad idē per quartam ſpeciem, bonitas cum ſua concordantia habet naturam diffuſiuam inter ſenſuale & ſenſuale, &c. Et hoc per diffinitionem bonitatis & concordantiæ, & per regulam B. demonſtratum eſt. Quæritur quid eſt bonitas concordans? Et reſpondēdum eſt per primam ſpeciem regulæ C. quod bonitas concordans eſt illa eſſentia, in qua concordant propriè bonificans, bonificatum & bonificare: Et hoc probabile eſt per ſecundam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

forma, qua unus homo & alius homo ſunt idem ſpecie. Adidem per quartam ſpeciem bonitas concordans eſt. illa natura, cum qua unus homo bonus habet concordantiam bonam cum alio naturaliter ſivè moraliter.

DE CAMERA B. D.

CAPUT III.

Secunda camere de B. D.

BONITAS eſt durans. Utrū bonitas ſit durans? Et reſpondendum eſt quod ſic, per diffinitionem durationis & hoc idem per ſuam diffinitionem, & per angulos B.C. deſignatos in ſecunda figura. Et hoc ptobat regula B. & ſimiliter regula D. per omnes ſuas diffinitiones: ſicut per primam, per quā eſt primitiva, ut cum dicitur: bonitas habet res relatas & ſibi coeſſentiales, cum quibus in ſua natura durat. & hoc probat ſecunda ſpecies D. Si enim bonitas eſſet de bonificativo, bonificabili & bonificare: impoſſibile quidem eſſet, quod habet naturā durandi per ſe. Et per tertiam ſpeciem regulæ D bonitas quidē eſt durabilis quo ad ſe ſubſtantialiter, & etiam durant accidentia bona influxa ab ipſa: & hoc naturaliter. & moraliter. Quæritur bonitas durans de quo eſt? Et reſpondendū eſt per primam ſpeciem quod eſt de ipſa, eo quod habet primitivos relativos, ex quibus eſt: quod patet per ſecundam ſpeciem D. Ad idem: bonitas eſt ſubdita ſuo toti in quo eſt Et hoc probatum eſt per regulam B. Bonitas eſt differēs. De iſta autem camera jam ſuperius dictum eſt in camera B. C. Bonitas durans de quo eſt? Et reſpondendum eſt per ſpecies regulæ D. ut ſupra ſignificatū eſt Bonitas eſt contrarians. Utrū bonitas ſit conrrarians? Et reſpōdendū eſt, quod ſic: ut patet per ſcalam de ſenſuali & ſenſuali, &c. Et ad hoc teſtantur diffinitiones bonitatis, differentiæ & contrarietatis, & per regulam B. Ad idem bonitas contrarians de quo eſt? Et reſpondendū eſt quod eſt de pluribus habitibus bonis: ſicut de caliditate, frigiditate, humiditate & ſiccitate, ponderoſitate & levitate, generatione & corruptione, & huiuſmodi. Et hoc per primā ſpeciem verum eſt. Per ſecundam vero ſpeciem regulæ D. bonitas contrarietatis eſt per accidens, ſicut in elemento inquo elementa contrariantur per contrarias qualitates. Per tertiam vero ſpeciem viſum eſt, quod contrarietas quæ eſt accidens, eſt ſubdita bonitati ſubſtantiali, ſicut inſtrumentum cauſæ efficienti.

DE CAMERA. B. E.

CAPUT. IV.

Tertia camere de L. E.

BONITAS eſt potens. Utrum bonitas ſit potens? Et reſpondendum eſt per diffinitiones bonitatis atque poteſtatis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſtatis quod ſic, eo quia poteſtas eſt ens ratione cuius bonitas poteſt exiſtere & agere. Et niſi bonitas eſſet potens, jam non poſſet eſſe ratio, quod bonus produceret bonum. Et etiam regula B. affirmat, quod bonitas potens eſt. Bonitas quare eſt potens? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ E. eo quia eſt de coeſſentialibus bonificativo, bonificabili & bonificare. Et ſic bonitas ut agens & potens bonificat bonificabilia peregrina in ſuo bonificabili intrinſeco: quæ quidē bonificabilia peregrina non ſunt de genere, neque natura bonificabilis intrinſeci ipſius bonitatis. Per ſecundam vero ſpeciem, bonitas eſt potens ut aliæ eſſentiæ ex ipſa ſint habituatæ: & hoc per regulā B. viſum eſt. Bonitas eſt differens: ad hoc jam reſponſum eſt in camera B. C. Bonitas eſt principians: utrum bonitas ſit principians? Reſpondendum eſt quod ſic, per ſuam diffinitionē: eo quia eſt ratio bono, quod producat bonum: & hoc probat diffinitio principij & differentiæ per ſcalam de ſenſuali & ſenſuali, &c. in quibus bonitas eſt principiū generale à quibus deſcendit bona differentia exiſtens inter iſtam plantam & illā. Et ſic de bono principio cauſali & accidentali. & hoc affirmat regula B & prima ſpecies regulæ E. ex eo quod bonitas eſt per ſuum bonificatū, bonificabile & bonificare & per ſecundū ſpeciē bonitas eſt: ut alia principia ſunt ſub ipſa bona habentia bonos habitus per ipſam bonitatem.

DE CAMERA B. F.

CAPUT. V.

Quarta camera de B. F.

BONITAS eſt ſcibilis. Utrum bonitas ſit ſcibilis? Et reſpondendum eſt quod ſic: quod patet per regulā B. & per ſcalā differentiæ exiſtentis inter ſenſuale & ſenſuale, &c. & etiā per tres ſpecies medij deductas in eſſentiā bonitatis, cum quibus intellectus cognoſcit diſcretas relationes naturales, ex quibus bonitas habet continuam quātitatē: & diffinitio medij hoc probat. Utrum bonitas ſit differens? Et reſpondendum eſt quod ſic: ut probatū eſt in camera B. C. Bonitas eſt mediabilis. Utrum bonitas ſit mediabilis? Et reſpondendum eſt quod ſic: quoniam differentia declarat quod in bonitate eſt bonificare medium exiſtens inter bonificantum & bonificabile. Aliter enim bonitas non poſſet eſſe ratio bono, quod produceret bonum, neque haberet motum naturalem, neque etiā relationes reales. Et hoc eſt ſatis probabile per regulam B. Bonitas quantū eſt ſcibilis? Et reſpondendū eſt, quod tantum quantū mediū naturale ſive morale intrare poteſt ipſam bonitatem perſcalam exiſtentem inter ſenſuale & ſenſuale cum diffinitione bonitatis, differentiæ, ſapientiæ & medij: & hoc teſtatur regula B.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Bonitas quantum eſt differentiabilis ? Et reſpondendum eſt, quod tantũ quantum ipſa eſt diffuſa per cameras tertiæ figuræ ratione mixtionis principiorum habituatorum de bonitate. Bonitas quantũ eſt mediabilis? Et reſpondendum eſt quod tãtum quantũ medium ipſam intrare poteſt quo ad diffinitionẽ medij, bonitatis, ſapientiæ & differentiæ, ut probatum eſt per regulam B Et per primam & ſecundam ſpeciem regulæ F. eo quia bonitas quo ad ſuã eſſentiam, habet continuam quantitatem: & quo ad ſuas relationes habet quantitates diſcretas à differentia cauſatas.

DE CAMERA B. G.

CAPUT. VI.

Quinta camera de B. G.

BONITAS eſt amabilis. Utrum bonitas ſit amabilis? Et reſpõdendum eſt quod ſic: ut patet per diffinitionẽ bonitatis & finis, & regulam B. & ſcalam ſenſualis & ſenſualis, &c. Utrum bonitas ſit differentiabilis? Et reſpondendum eſt ut ſupra dictum eſt Bonitas eſt finibilis. Utrum bonitas ſit finibilis? Reſpondendum eſt quod ſic. Nam ſi non eſſet finibilis, jam non eſſet ratio bono, quod produceret bonum. neque per differentiam eſſet ratio clara habens rationes intrinſecas & morales extrinſecas: & ſui termini eſſent malicia & priuatio, quod eſt falſum & impoſſibile, & hoc affirmat regula B. cum diffinitione bonitatis. differentiæ atque finis: & ſimiliter ſcala de ſenſuali & ſenſuali, &c. Qualis bonitas eſt amabilis & differentiabilis & finibilis? Et reſpondendum eſt, quod bonitas ſubſtantialis eſt amabilis per ſuas proprias paſſiones innatas & relatas, & per differentiam declaratas, & per finem quietatas. Et eſt alia bonitas moralis ſive accidentalis, ſicut bonitas voluntatis, magnitudinis, &c. Et ſimiliter bonitas iuſticiæ, ſapiẽtiæ, &c. Qualis differentia bonitatis eſt amabilis? Et reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ ponit in bonitate intrinſecas relationes & paſſiones. Et extra ponit relationes morales, & hoc per ſcalam ſenſualis & ſenſualis probatum eſt. Qualis finis eſt amabilis? Et reſpondendum eſt, quod eſt ſummus finis, qui eſt prima cauſa & proprius finis bonitatis naturalis & etiam moralis. Et ſic de finẽ differentiæ, ſine qua ſcala ſenſualis & ſenſualis, &c. univerſum quidem eſſe non poteſt: & eſſet priuatio, diſparatio, ratione cuius privationis mundus quidem non haberet eſſe. Nam ad deſtructionem partium ſequitur deſtructio totius. Et hoc per regulam B. ſignificatum eſt, & etiam per regulam G.

DE CAMERA B. H. CAP. VII.

Sexta camera de B. H.

BONITAS eſt virtuoſa. Utrum bonitas ſit virtuoſa? Et reſpon-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

reſpondendum eſt quod ſic: quod patet per diffinitionem bonitatis, virtutis & maioritatis, & per ſcalam differentiæ exiſtẽtis inter ſenſuale & ſenſuale, &c. Et ſimiliter per ſcalam maioritatis exiſtentis inter ſubſtantiã & ſubſtantiam, &c. & hoc per ſecundam regulam B. affirmabile eſt. Utrum bonitas ſit differens? Et reſpondendũ eſt ſicut prius. Bonitas eſt maior. Utrũ bonitas ſit maior? Et reſpondendum eſt quod ſic: nam bonitas magis bona eſt per ſubſtantiam quam per accidens, & per relationes ſubſtantiales minores quã accidentales; & bonitas maior eſt in uno ſubjecto quàm alio, ſicut in ſcala ſenſualis & ſenſualis; & in ſcala maioritatis exiſtentis inter ſubſtantiã & ſubſtantiã &c. Bonitas quomodo eſt virtuoſa? Et reſpondendum eſt, quod eſt virtuoſa tunc, quando ſuum eſſe eſt, ſed moraliter eſt virtuoſa tunc quando eſt habituata habitu iuſtitiæ & prudẽtiç, &c. & hoc per diffinitiones bonitatis, virtutis, maioritatis. differentiç: & per regulam B. demonſtratum eſt. Bonitas quãdo eſt differentiabilis? Reſpondendum eſt tunc, quando eſt ſuũ eſſe; & hoc per differentiam quæ ponit reales relationes, ſine quibus non poteſt habere naturam. & etiam tunc eſt differentiabilis, quando eſt moralis Unus namq; habitus eſt per iuſtitiã: alius vero per prudentiam, &c. & per diffinitiones antedictorum principiorũ probatũ eſt. Bonitas quando eſt maior? Et reſpondendum eſt, quod tunc quando ſubſtantialiter & non moraliter. Adhuc eſt maior tunc quãdo eſt habituata de virtute morali exiſtente in practica, quã quando non eſt in practica. Ulterius eſt maior, quando agit cum charitate quam quando cum iuſtitia. Et ſic illud idẽ iudiciũ eſt de agere ſubſtantiali & de agere accidẽtali. Et hoc per regulã B. probabile quidem eſt.

DE CAMERA B. I.

CAPUT. IIX.

Septima camera de B.

BONITAS eſt vera. Utrum bonitas ſit vera? Et reſpondendum eſt per regulam B. quod ſic. & ſimiliter per diffinitionem bonitatis, virtutis, differentiæ & æqualitatis. Si enim bonitas non eſſet vera, jam bonitas non eſſet ratio bono quod produceret bonũ, neq; veritas poſſet ponere hoc in vero, neque enim differẽtia poſſet intrare inter bonificantẽ, bonificabile & bonificare veraciter: neq; æqualitas haberet ſubjectum in quo quieſceret, ipſa exiſtente inter cõcreta bonitatis: & ſic eſſet deſtructa ſcala de ſenſuali & ſenſuali &c. & ſimiliter ſcala de ſubſtãtia, &c. & mundus abſq; ipſis ſcalis minimè poteſt eſſe, quod eſt impoſſibile: ergo bonitas eſt vera eſſentia & per ſe exiſtens. Bonitas eſt differens. Utrum bonitas ſit differens? Et eſt reſpondendum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dendum ſicut prius dictum eſt. Bonitas eſt æqualis. Vtrum bonitas ſit æqualis: Reſpondendum eſt quod ſic. quod patet per regulam B. & per diffinitiones antedictorum principiorum. Nam bonitas eſt ratio bono, quod producat bonum: & veritas ponit hoc in vero cum differentia & æqualitate, ad hoc ut bonitas exiſtat æqualiter diffuſa inter veros bonificãtem, bonificatum, bonificare: & per ſcalas de ſenſuali & ſenſuali, &c. & de ſubſtantia & ſubſtantia, &c. in ſecunda figura deſignatas. Bonitas vera vbi eſt? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ C. D. quod ipſa eſt in ſe ipſa, cum ipſa ſit primitiua eſſentia quoad ſuum genus. & etiam per ſecundam ſpeciem regulæ C. D. eſt in ſuis bonis & veris concretis. Et eſt in veritate, differentia & æqualitate: ſicut habitus in habituato. Et etiam in ſcala de ſenſuali & ſenſuali, &c. Et in ſcala de ſubſtantiali & ſubſtantiali, &c. Et hoc affirmant regulæ B. I. K.

DE CAMERA B. K.

CAPVT. IX.

Octaua camera. B. K.

BONITAS eſt glorioſa. Vtrum bonitas ſit glorioſa? Et reſpondendum eſt quod ſic. Et hoc probant regulæ K. & diffinitiones bonitatis gloriæ, differentiæ & minoritatis; ut patet in ſcala de ſenſuali & ſenſuali, &c. & in ſcala de ſubſtantiali & ſubſtantiali, &c. Gloria quidem eſt ipſi bonitati, quod habeat diſtincta concreta, bona & glorioſa, quæ ſunt de ſuo genere & natura, cum quibus quieſcat, & ſit diſparata confuſione & minoritate. Vtrum voluntas ſit differens? Et reſpondendum eſt quod ſic: ſicut ſuperius eſt probatum. Bonitas eſt minor. Vtrum bonitas ſit minor? Et reſpondendum eſt, quod ſicut: patet in ſcala ſenſuali & ſenſuali, &c. & in ſcala ſubſtantiali & ſubſtantiali, &c. Bonitas quidem eſt minor in lapide quàm in planta, & in planta eſt minor quam in bruto, & in colore minor quam in videre & in videre minor quàm in intelligere, & ſic de aliis: Et hoc per regulam B. K. affirmabile eſt. Bonitas glorioſa quomodo eſt? Et reſpondendum eſt quod bonitas glorioſa habet modum per differentiam quæ ponit, quod ipſa ſit vna eſſentia ſubſtantialis ab omnibus aliis diſtincta: & quod habet res differentes ſubſtantiales quæ ſint de ſuo genere & natura, cum quibus habeat naturam intrinſecam & in quiete poſitam. Et hoc quidem glorioſum eſt ei, ipſa exiſtente in gloria, & gloria in ipſa bonitate, & habet modum moralem in cauſando habitus morales diſtinctos, bonos & glorioſos. Et ad hoc teſtantur regulæ B. K. Bonitas cum quo differens eſt? Reſpondendum eſt, quod differens eſt per ſeipſam, & cum differentia quæ ponit quod ipſa

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ipſa eſſentia ſit diſtincta ab omnibus aliis eſſentiis , quæ non ſunt de ſua ſpecie & natura Et eſt alius modus cum quo bonitas eſt differens: videlicet cum ſuis relatiuis ſibi coeſſentialibus & ſubſtantialibus , cum quibus cauſat bonitates accidentales, Et hoc ſignificatum eſt in ſcala ſenſuali & ſenſuali,&c.& in ſcala ſubſtantiali & ſubſtantiali,&c.

DE CAMERA C.D.

CAPVT. X.

MAGNITVDO eſt æterna. Magnitudo æterna quid eſt? Reſpondendum eſt per diffinitionem magnitudinis , æternitatis,concordantiæ & contrarietatis:dicēdo ſic.Magnificatio æterna eſt ens habens in ſe per primam & ſecundam ſpeciem regulæ.C.D.concreta magna,infinita & æterna, atque primitiua. Et per tertiam ſpeciem regulæ C.D. dicta concreta ſunt exiſtentia cum infinita magnitudine concordantiæ & etiam contrarietate,atque ab omni ſubjectione ſeparata,& quolibet concreto exiſtente in alio concreto. Tota quidem eſſentia æternitatis exiſtit in quolibet prædictorum concretorum, & ſimiliter totum eſſe concordantiæ,& quodlibet in alio ſuum numerum diſtinctum habet ab alio, tribus concretis exiſtentibus pro vna eſſentia,& non pro pluribus.Magna concordantia quid eſt? magna concordantia eſt illa eſſentia,quę ſtat per ſecundam ſpeciem regulæ C. D. & per tertiam ſpeciem regulæ C. eſt in alio tota eſſentia concordantiæ,& quodlibet concretum concordantiæ eſt tota eſſentia concordantiæ. Et etiam eſt domina omnium aliarum concordantiarum accidentalium ſiue peregrinarum.Magna contrarietas quidem eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt illa forma,quæ cauſat corruptiones in eleuatis,& cauſat habitus priuationis,videlicet iniuriam,luxuriam,&c. Quæritur,magnitudo æterna,magnitudo concordans & magnitudo contrarians de quo ſunt? Et reſpondendum eſt per hoc quod dictum eſt ſuperius:ut patet bene intuenti. Et hoc facimus iſto modo cauſa alleuiationis; & ut tædium non generetur in intellectu addiſcentis, propter replicationem.

Nona camera qua eſt C.D.

DE CAMERA C.E.

CAPVT. XI.

MAGNA poteſtas quid eſt? Reſpondendum eſt , quod eſt ens, in quo magnitudo & poteſtas conuertuntur. Et hoc per primam ſpeciem regulæ C. ſignificatum eſt. Et per ſecundam ſpeciem regulæ C. E. magna poteſtas eſt , eo quia habet concreta formalia & ſibi coeſſentialia; ſcilicet magnificantem,

Decima camera , quæ eſt C, E.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

possificantem, magnificatum, possificatum, & magnificare & possificare. Et hoc per secundam speciem regulæ C. significatū est: & etiam per primā E. Per tertiam vero speciē regulę C. est in alijs essentijs ad hoc, ut per ipsam possint existere & agere. Per quartam autem habet actiones & passiones agendi & patiendi in subjecto appropriato. Adhuc per secundam speciem regulæ E. magna potestas est, ut omnia alia à se sint possibilia magnifice: & hoc probatur per diffinitionem magnitudinis & potestatis Magnitudo est concordans, quid est magna concordantia? Respondendum est per hoc quod dictum est in camera C. D. Magnitudo est magnum principium. Quid est magnū principiun.? Ad quod dicendum est, quod ens, in quo magnitudo & principium convertuntur absque omni materia & accidente: & hoc per secundam speciem regulæ C. & per primam E. significatum est. Sed magnificans principians est, ut sit magnificatū principiatum: & quod ab utroque procedat magnificare, principiare cum diffinitione magnitudinis, potestatis, concordantiæ & principij. Magna potestas, magna concordantia & magnum principium quare sunt? Et respondendum est, quod sunt per hoc quod significatum est per species regulę C. E. & per diffinitiones antedictorum principiorum.

DE CAMERA C. F.

CAPUT. XII.

Vndecima camera, quæ est de C. F.

MAGNUS intellectus est. Quid est magnus intellectus? Respondendū est, quod est ens in quo magnitudo & intellectus convertuntur. Et hoc per primā speciem regulæ significatū est. Adhuc magnitudo intellectus est, quod habeat concreta sibi coessentialia & relativa, scilicet intelligentem, intelligibile & intelligere. cum quibus habet naturam discretivam: & quod sua essentia sit continua & indivisibilis. Et hoc per secundā speciem regulæ C. significatū est. Ulterius magnitudo intellectus est, ut in sua essentia sint omnia intelligibilia, & hoc per tertiam speciem regulę C. significatum est, ut ipse intellectus magnifice sit practicus. Adhuc per quartā speciem intellectus est, ut habeat relationē generalē ad omnia, sicut intellectus qui intelligit hoc & illud: & quod habeat intelligibile, in quo intelligat hoc & illud & cū ipsis sit practicus & particularis & successiuus, & per scalā de sensuali & sensuali, &c. & per scalā medij conjunctionis, &c. Magnitudo concordans quid est? Respondendum est per quod dictum est in camera C. D. Magnitudo est medians. Quid est magnum medium? Ac quod respondendum est per scalam medij & per scalam concordantiæ: & per primam & secundam speciem regulæ C. F.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſine iſtis nãq;,mediũ magnũ minimè poſſet eſſe:& etiã abſq; tãli medio, magnitudo eſſet vacua & ocioſa : & ſimiliter ſine tali magnitudine,mediũ nõ poſſet eſſe magnum. Et quod verum ſit quod antedictum eſt , probatum quidem eſt per diffinitiones principiorum & ſpecies regularum. & etiam per ſcalas ſupradictas, in quibus intellectus eſt ſucceſſiuus aſcendendo; ſcientias acquirendo & habituando. Quęritur. Magnitudo intellectus quanta eſt? & quanta eſt ſua concordantia & ſic de ſuo medio. Et eſt dicendum quod tantus eſt,quantus ſignificatus eſt. Per hoc autem quod dictum eſt de ſua magnitudine & concordantia,& medio in paragraphis poſitis in camera C.F. dimittimus homini bene ſpeculanti antedicta,& ſcienti artem iſtam. Et hoc facimus cauſa breuiloquij.

DE CAMERA C.G.

CAP. XIII.

Duodecima camera q̃tũ eſt de C.G.

MAGNA voluntas quid eſt? & per primam ſpeciem regulę C. reſpondendum eſt; quod eſt ens, in quo omnia magna ſunt amabilia: & per ſecundam ſpeciem regulę C. & per primam G. habet magnum amantem, amatum & amare formaliter: in quo amato, eſt actiuus formaliter cum amare. & per quartam ſpeciem habet omnia amabilia in ſe, & per ſecundam ſpeciem G. cauſat habitus amabiles appropriatos, de genere qualitatis. Et probabile ſatis eſt per diffinitionem magnitudinis, voluntatis, concordántię atque finis: & per ſcálas C. G. in ſecunda figura poſitas. Magna concordantia quid eſt : Et reſpondendum eſt per hoc quod ſuperius dictum eſt de ipſa. Magnus finis quid eſt? & reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulę C. quod magnus finis eſt illud ens quod in eſſentiá magnitudinis habet ſuas proprias relationes, videlicet quietantem, quietatum & quietare : in quo quietato proprio & intrinſeco , omnia quidem quieſcibilia peregrina ſiue appropriata ſunt quietata : & hoc per primam & ſecundam ſpeciem regulę C. ſignificatum eſt: & etiam per diffinitionem principiorum camerę C.G. Qualis voluntas eſt magna, & qualis concordantia & qualis finis? Ad iſtam quęſtionem reſpondendum eſt per hoc, quod ſupra dictum eſt. Solutiones enim in hoc quod dictum eſt ſupra , ſunt implicatę , & artificialiter poſſunt explicari ad propoſitum.

DE CAMERA C.H.

CAPVT. XIV.

Decimatertia camera, quæ eſt de C.H.

MAGNITVDO eſt virtuoſa. Quęritur. Quid eſt magna virtus? & reſpondendum eſt quod eſt ens diſtinctum magnificè à corruptione & peccato: & hoc per primam ſpe-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ciem regulæ C. ſignificatum eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem. Magna virtus eſt illa. quæ habet in ſe virtuoſos, magnificantum, magnificatum & magnificare naturaliter & ſubſtantialiter relatos extra ipſum & in ipſo exiſtentes Per tertiam autem ſpeciem, virtus magna eſt illa, quæ eſt cauſa magnarum virtutum in tempore poſitarum. Amplius per quartam ſpeciem, virtus magna eſt illa, quæ habet dominiū ſupra alias virtutes, quæ non ſunt de ſuo genere & natura. Magna cōcordantia quid eſt? Reſpondendum eſt ſicut ſuperius dictum eſt. Magnitudo eſt major magnitudo: major quid eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt illa ſubſtantia quæ diſtat magis à parvitate & minoritate & accidente. Adhuc per ſecundam ſpeciem regulæ C. eſt ens habens in ſe majores, magnificantem magnificatū & magnificare. Amplius per tertam ſpeciem eſt in aliis eſſentiis major dominus, in quibus per quartam ſpeciem habet, quicquid vult. Et hoc quod dictum eſt per cameram C. H. probabile quidem eſt ſatis. Magnitudo vitioſa quando eſt? Et ſic de magnitudine concordantiæ & majoritatis? Reſpondendum eſt quod eſt antequam tempus & motus ſint: & hoc per omnes ſpecies regulæ C. H. probabile eſt.

DE CAMERA C. I.
CAP. XV.

Decimaquarta camera de C. I.

MAGNITVDO eſt vera Magnitudo vera *quid eſt?* Reſpondendum eſt, quod eſt illa ſubſtantia quæ magis diſtat à falſitate & ab accidēte ipſa habente per ſecundam ſpeciem regulæ C. veros, magnificatū, magnificabile, magnificare, extra locū & in loco exiſtentes infinitæ, ſine cōtradictione. Adhuc per tertiā ſpecieem cauſa cauſans magnitudines veras in loco exiſtentes & non falſas, tàm ſubſtātiales quàm accidentales. Amplius per quartā ſpeciē habet in omni ſubjecto novo magnas & veras actiones. Et hoc per diffinitiones principiorum cameræ C. I ut per regulas probatum eſt. Magna concordantia quid eſt? Reſpondendum eſt ſicut prius: ſed ſi quæratur quid ſit concordantia major? Reſpondendum eſt, quod eſt ſubſtantia major habens in ſe ſubſtantiales & majores relationes ab omnibus accidentibus remotas. Magna æqualitas eſt. Quid eſt magna æqualitas? Reſpondendum eſt, quod eſt ſubſtantia habens in ſe ſua relativa ab omni majoritate, & minoritate ſegregata. Adhuc per ſecundam ſpeciem eſt cauſa omnium majoritatum & minoritatum relatarum, exiſtente in loco, nō collocata & extra locum infinita. Adhuc per quartam ſpeciem habet in loco quicquid vult. Et hoc probabile eſt per regulam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

egulam & per diffinitiones principiorum cameræ C. I. Magna virtus, magna concordantia, magna æqualitas ubi ſunt? Reſpondendum eſt quod ſunt in ſeipſis per ſecundam ſpeciem regulæ C. Et per tertiam ſunt in aliis ſubjectis cauſatis ab ipſis. Et ſic de prima & quarta ſpecie ſuo modo. Et hoc idem intelligendum eſt per ſpecies regulæ I. ſuo modo.

DE CAMERA C. K.

CAP. XVI.

Decimaquinta camera de C. K.

MAGNA gloria, quæritur quid eſt? Reſpondendum eſt quod eſt illa ſubſtantia quæ magis diſtat à pravitate & pœna: & eſt ens habens in ſe per ſecundam ſpeciem regulæ C. glorioſos, magnificantem, magnificatum & magnificare. Per tertiam ſpeciem eſt cauſa in omnibus ſubſtantiis & accidentibus peregrinis. Et per quartam ſpeciem habet magnam gloriam in magno gloriato: & ecõverſo. Et ſic de magnificare & gloriari. Et hoc per regulas C. K. & diffinitiones principiorum cameræ C. K. affirmabile eſt. Magna concordantia quid eſt? Reſpondendũ eſt ſicut prius. Sed ſi quæratur: magna concordantia gloriæ quid eſt? Reſpondendum eſt per omnes quatuor ſpecies regulæ C, quod ipſa eſt hoc, quod per ipſas ſignificatum eſt. Et ad hoc teſtantur diffinitiones magnitudinis concordantiæ atque gloriæ. Magna minoritas quid eſt? Et Reſpondendum eſt, quod eſt accidens magis circa non ens quam ſubſtantia. Item eſt ens non habens relativa ſibi coeſſentialia per ſecundam ſpeciem regulæ C. Sed per accidens tamẽ ſunt aliquę magnitudines ſubſtantiales: ut patet in ſcala ſenſuali & ſenſuali, &c. ſibi cõjuncta ſcala de ſubſtantia & ſubſtantia: &c. Et hoc probatum eſt per regulas C. K. & per diffinitionẽ minoritatis. Magna gloria quomodo eſt? Et ſic de magna concordantia? Reſpondendum eſt per tertiam ſpeciem regulæ C. ipſis relationibus exiſtentibus una in alia magnificando, glorificando & cõcordando ab omni minoritate ſegregatis. Magna gloria cum quo eſt. Et ſic de magna cõcordantia? Reſpondendum eſt quod eſt cum magnificante, glorificante, & concordante, magnificato, glorificato & concordato, magnificare, glorificari & concordare: & etiam cum converſione identitatis eſſentiæ, ſubſtantiæ & naturæ, ipſis tribus relativis per ſecundam ſpeciem regulæ C. & quælibet per ſe diſtinctio ab alio per ſuũ numerũ. Adhuc eſt magna gloria & ſic de magna concordantia cũ ſcala ſenſuali & ſenſuali &c. & ſimiliter cum ſcala ſubſtantiali & ſubſtantiali, &c. Sed illa non eſt in tanto magna ſicut prima cauſa eſt, alia vero ſecunda.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA D.E.

CAP. XVII.

Decima sexta camera, quæ est D.E.

DVRATIO potens per primam speciem regulæ D de quo est? Respondendum est, quod est de seipsa, cum sit primitiua quoad suam essentiam & potestatem, quæ dat ei posse ut possit existere & agere. Et per secundam speciem regulæ D. quæritur, duratio potens de quibus est? Respondendum est: quod est de suis relatiuis & de relatiuis potestatis. Et per tertiam speciem eiusdem regulæ quæritur: duratio potens cuius est? Dicendum est, quod est substantialis, durationis & potestatis cum sit habitus, cum quo duratio & potestas substantiales possunt durare. Duratio cõtrarietatis de quo est, dicendũ q̃ est de primitiuis qualitatibus & veritatibus & vitijs quæ durant, eo quia possunt durare. Duratio principiorum de quo est? dicendum, quod est de primitiuis durationibus, & primitiuis principijs duratione communicante suam essentiam principio, & principio communicante suam essentiam durationi. Potestas quare durat? respondendum est, quod durat ex eo quod est de potente, durante, & durabili & possibili durare, & posse in subjecto composito, in quo sunt. Contrarietas potestatis quare durat? dicendum est ex eo quod est de contrarijs relatiuis habituata, & de duratione & potestate in subjecto composito, in quo sunt. Principia potestatis quare durant? Dicendum est, quod durant ratione relatiuorum substantialium habituatorum de genere durationis & potestatis.

DE CAMERA D.F.

CAP. XIIX.

Decimaseptima camera, quæ est D.F.

DVRATIO scibilis de quo est? Et respondendũ est, quod est de duratiuo intellectiuo, durabili & intelligibili, durare & intelligere. Duratio contrarietatis de quo est? & dicendum est, quod est de durare, coniungere & mensurare, ratione continuæ durationis. Duratio quanta est? respondendum est, quod est tanta, quanta est sua essentiá, & sunt sua concreta. Duratio contrarietatis quanta est? Respondendum est, quod est tanta, quantæ sunt contrarietates siue moralitates in subjecto in quo sunt. Duratio medij quanta est? dicendum est, quod est tanta quanta sunt durare & mediare existentia inter durationem mediantem durabile & mediabile.

DE CAMERA D.G.

CAP. XIX.

Decimaoctaua camera, quæ est D.G.

DVRATIO amabilis de quo est? Respondẽdum est, quod est de speciebus peregrinis in durabili & amabili deductis exipsis. Duratio contrarietatis de quo est? Et est respondendum

(c) 2009 Ministerio de Cultura

dendum ſicut prius, Duratio finis de quo eſt: & reſpondendum eſt, quod eſt de quietante ſiue quietare, & durare vltra quæ non extenditur appetitus. Duratio voluntatis qualis eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis eſt per correlatiua ſubſtantialia: quæ quidem ſunt de genere durationis voluntatis, ex quibus oriuntur propriæ paſſiones: appropriatæ vero paſſiones ſunt ilæ, de quibus ſubjectum eſt habituatum & aſſituatum Contrariæ durationes quales ſunt? & eſt dicẽdum quod ſunt tales, quales durant in ſubjecto contrariãdo. Durabiles fines quales ſunt? & eſt reſpondendum, quod ſunt tales qualis appetitus per ipſas eſt habituatus, in tantum quod extra ipſas non appetit habere quietem.

DE CAMERA D. H.

CAP. XX.

Decimanona camera, quæ eſt D. H.

DVRATIO virtuoſa de quo eſt? Et reſpõdendum eſt, quod eſt de ſeipſa & de virtute ſubſtantialiter aut accidentaliter. Duratio contrarietatis de quo eſt? Et eſt dicendum ſicut prius. Duratio maioritatis de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de maiori durante, durabili & durare: & maiorificante, maiorificabili, & maiorificare. Duratio virtuoſa quando eſt? & dicendum eſt, quod eſt tunc quando eſt in ſpeciebus D & H. realiter. Duratio contrarietatis quando eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt tunc quando ſunt generatio & corruptio ſiue contrarię qualitates, ſiue contrarij mores in ſubjecto in quo ſunt. Duratio maioritatis quando eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt tunc quãdo potentiæ ſiue ſubſtantiæ habent actus.

DE CAMERA D. I.

CAP. XXI.

Vigeſima camera, quæ eſt D. I.

DVRATIO eſt vera. Quæritur, duratio vera de quo eſt? Et eſt reſpondendum per primam ſpeciem D. quod eſt de ſeipſa, eo quod duratio eſt principium primitiuum, & veritas ſimiliter quo ad ſuum genus per ſecundam ſpeciem D. eſt de ſuis correlatiuis. Duratio contrarietatis de quo eſt? & eſt dicendum quod eſt ſicut prius. Duratio æqualitatis de quo eſt? & eſt dicendum, quod eſt de durante coæquante, & durabili coæquabili, & durare coæquare. Duratio veritatis vbi eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt in omnibus ſpeciebus I. Duratio contrarietatis vbi eſt? Et eſt dicendum quod eſt in ſubjecto in quo ſunt cõtrariæ qualitates, habentes contrarios actus. Et eſt in diſputatione in qua ſunt diſputantes. Duratio æqualitatis vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt in correlatiuis per ſecundam ſpeciem C. & D. ſignificatis. Et eſt in modalitate & inſtrumentalitate.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA D. K.

CAPUT XXII.

Vicesima prima camera de D. K.

DVRATIO est gloriabilis. Duratio gloriæ de quo est? Et respondendum est, quod est de durante, durabili & durare, & gloriante, gloriabili & gloriari. Duratio contrarietatis de quo est? Dicendum sicut prius dictum est. Duratio minoritatis de quo est? Et est respondendum, quod de durante, minorificante, durabili, minorificabili, & durare & minorificare. Duratio gloriæ quomodo est? Et dicendum est quod est per modum, per quem duratio & gloria agunt in durabili & glorificabili & ipsa intrante actiuis & durabile & gloriabile habent modum passiuum sub duratione & gloria, & durare & gloriari habent modum neutralem processum ab actiuis & passiuis. Duratio contrarietatis quomodo est? Et respondendum est, quod est per modum quem habent qualitates, vna existente in alia. Duratio minoritatis quomodo est? Et respondendum est, quod est per modum durationis, diuisionis & corruptionis. Duratio gloriæ cum quo est? Dicendum est, quod est cum relatiuis durationis & gloriæ. Duratio contrarietatis cum quo est? & dicendum est, quod est cum partibus contrariantibus suas similitudines influentibus. Duratio minoritatis cum quo est? & est dicendum, quod cum relatiuis diuisiue in subjecto de corruptione habituato.

DE CAMERA E. F.

CAPVT. XXIII.

Vicesima secunda camera de E. F.

POTESTAS est scibilis. Quare potestas est scibilis? Respondendum est ex eo, quia intellectus habet sua correlatiua, & potestas similiter: & ita vno principio communicante alteri suam essentiam & naturam, inde sequitur quod potestas est scibilis. Quæritur, quare potestas est principium? & dicendum est ad hoc, ut ad alia principia possint existere & agere. Quæritur; quare est mediabilis? & respondendum est, ut suum posse sit in medio ponentis & positi, cum quo posse sint coniuncti. Sapientia est potens: quantum est potens? Ad quod dicendum est, quod est tantum potens quantum potestas se communicat & se diffundit in ipsa. Principium quantum est? & respondendum est, quod est tantum, quantum medium intrat. Quæritur: medium quantum est? Dicendum est, quod est tantum, quantæ sunt suæ species in subjecto in quo sunt.

DE CAMERA E. G.

CAP. XXIV.

Vicesima tertia camera de E. G.

POTESTAS est amabilis. Quare est amabilis? Dicendum est ex eo quod causat, quod voluntas sit potens in existendo & agendo

(c) 2009 Ministerio de Cultura

& agendo. Poteſtas quare eſt principium? & reſpondendum eſt ſicut prius poteſtas quare quieſcit? & reſpondendum eſt ex eo, quia quo ad ſuum genus poteſt exiſtere & agere. Poteſtas qualis eſt? Dicendum eſt quod vna eſt propria, ſicut ſua poſſibilitas, alia eſt appropriata, ſicut ſua amabilitas. Principium quale eſt? Reſpondendum eſt quod eſt vnum principium quale, ſubſtantialiter, aliud vero accidentaliter; & ſubſtantiale habituatum eſt de accidentali. Finis qualis eſt? Reſpondendum eſt, quod vnus finis eſt perfectiuus, alius terminatiuus, & alius priuatiuus, ut patet in ſcala ſecundæ figuræ.

DE CAMERA E. H.

CAPVT. XXV.

Vigeſima quarta camera de E. H.

POTESTAS eſt virtuoſa Quare eſt virtuoſa? Dicendum eſt ex eo quod in virtute eſt aſſituata & ex virtute habituata. Poteſtas eſt maior. Quare eſt maior? Dicendum eſt ex eo quia habet maiora relata & in maiori fide quieſcit. Poteſtas quare eſt in tempore? Dicendum eſt, quia in tempore & cum tempore fuit creata & in tempore eſt ſuus actus. Poteſtas quando eſt? Dicendum eſt, quod eſt tunc, quando eſt cauſa ut alia principia poſſint exiſtere & agere. Principium quando eſt? Dicendum eſt, quod eſt tunc, & quando ſua primitiuitas eſt, & quando habet ſua correlatiua, &c. Maioritas quando eſt? Dicẽdum eſt, quod eſt tunc, quando potentiæ habent maiores actus ſiue effectus.

DE CAMERA E. I.

CAP. XXVI.

Vigeſima quinta camera, quæ eſt E. I.

POTESTAS eſt vera. Quare eſt vera? dicendum eſt quia de veritate & ſuis ſpeciebus eſt habituata. Poteſtas quando & quare eſt principium? dicendum eſt ſicut prius. Poteſtas quare habet æqualitatem? Reſpondendum eſt, quod habet æqualitatem, cum in ſuis correlatiuis ſit ſituata. Poteſtas vbi eſt? dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis & in veritate ex qua eſt habituata. Principium vbi eſt? reſpondendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis: & eſt in poteſtate, cum per ipſam poſſit exiſtere & agere. Et eſt in veritate, eo quia in veritate eſt habituata. Et eſt in æqualitate, cum ſua correlatiua ſint æqualia. Aequalitas vbi eſt? dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis intrinſecis poteſtatis, principij & veritatis.

DE CAMERA E. K.

CAPUT. XXVII.

Vigeſimaſexta camera, quæ eſt E. K

POTESYAS eſt glorioſa. Quæritur, quare eſt glorioſa? Reſpondendum eſt, ex eo quia habet ſua correlatiua ſubſtãtialia, in quib⁹ gloria eſt impreſſa & habituata. Poteſtas

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quare eſt principiũ? Reſpondẽdũ eſt ſicut prius. Poteſtas quare eſt minor? & dicendum eſt ex eo quia in minoritate ſunt ſua correlatiua aſſituata. & ex ipſa habituata ratione cuius cauſat diuiſiones, & minus qp eſt de genere minoritatis, ſicut maius quod eſt de genere maioritatis. Poteſtas quomodo eſt? reſpondendum eſt, quod eſt per modum modalitatis, quando de modalitate eſt habituata. Principium quomodo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habet in ſuis correlatiuis ex quibus eſt, ipſo habente modum cum ſit habituatum de poteſtate cum qua poteſt principiare. Et ſic de gloria cum qua habet modum gloriandi, quando in ſuo intrinſeco principiabili, principiat entia peregrina, quæ non ſunt de ſuo genere. Minoritas quomodo eſt? Reſpondendum eſt, quod ſuus modus eſt participare cum diuiſione, inanitione, corruptione & annullatione. Poteſtas cum quo eſt glorioſa? Dicendum eſt, quod eſt glorioſa cum gloria, ſicut gloria eſt potens cum poteſtate. Principium cum quo eſt? Dicendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis & cum poteſtate ſine qua eſſe non poteſt. Minoritas cum quo eſt? Dicendum eſt, quod eſt cum diuiſione & corruptione & inanitione.

DE CAMERA F.G.

CAPVT. XXIIX.

Vigeſima-ſeptima camera, quæ eſt F.G.

SAPIENTIA eſt amabilis. Quæritur quantum eſt amabilis? Reſpondendum eſt, quod tantum eſt amabilis, quantum voluntas eſt ſcibilis, eo quod æqualia correlatiua habent. Medium eſt amabile. quæritur; quantum eſt amabile? Dicendum eſt, quod tãtum eſt amabile quantum in voluntate eſt amare per coniungere & menſurare. Finis quantum eſt ſcibilis? Reſpondendum eſt, quod tantum eſt ſcibilis, quantum ſcientia in fine eſt quieſcibilis. Quæritur, qualis ſcibilitas eſt propria paſſio intellectus? Dicendum eſt, quod illa per quam intellectus habet intrinſecam paſſionem, in qua ſunt genitæ intelligibilitates ſiue ſpecies peregrinæ, ipſis poſitis in genere intelligibilitatis per ſecundam ſpeciem G. Quale eſt medium proprium? Reſpondendum eſt, quod eſt mediabile in quo ſunt mediabilitates peregrinæ ſiue appropriatæ. Quæritur qualis eſt proprius finis intellectus? Dicendum eſt, quod eſt res intellecta in propria intelligibilitate quietata.

DE CAMERA F.H.

CAPVT. XXIX.

INTELLECTVS eſt virtuoſus. Quæritur quantum eſt virtuoſus? Dicendum eſt, quod eſt tantum quantum eſt de virtute habituatus. Medium intellectus quantum eſt virtuoſum?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tuoſum? Dicendum eſt, quod eſt tantum quantũ ſua ſcala medij eſt habituata. Maioritas intellectus quanta eſt? & reſpondẽdum eſt, quod eſt tanta quantum intellectus tranſit in attingẽdo obiecta cum maiori intelligere. Intellectus quando eſt virtuoſus? Reſpondendum, quod tunc eſt quando de virtute naturali & morali eſt habituatus. Virtus quando eſt mediata? Reſpondendum eſt, quod tunc eſt, quando virtus intrat medium, ratione cuius introitus virtus conſiſtit in medio. Maioritas quando eſt intellecta? Dicendum eſt, quod eſt tunc quando intellectus attingit eſſentiam & actum virtutis.

Vigeſima octaua camera, quæ eſt F. H.

DE CAMERA F.I.

CAP. XXX.

INTELLECTVS eſt verus. Quæritur, quantum eſt verus? Dicendum eſt, quod quantum exiſtit inter intellectiuum & intelligere. Æqualitas intellectus quanta eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt tanta quanta ſua correlatiua ex quibus eſt. Veritas intellectus vbi eſt? Dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis, eo quod de veritate habituata & ſituata ſunt. Æqualitas intellectus vbi eſt? Dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis, extra quæ æqualitas ſua eſſe non poteſt.

Vigeſima nona camera, quæ eſt F. I.

DE CAMERA F.K.

CAP. XXXI.

INTELLECTVS eſt glorioſus. Quæritur quantum eſt glorioſus? Dicendum eſt, quod eſt tantum quãtum ſua correlatiua de gloria ſunt habituata & in gloria quietata. Medium intellectus quantum eſt glorioſum? Dicendum eſt, quod tantum quantum menſurat gloria in intelligendo. Minoritas intellectus quanta eſt? Dicendum eſt, quod eſt tanta quantum intellectus de ipſa habituatus eſt. Intellectus quomodo intelligit? Dicendum eſt, quod eſt per modũ ſenſitiue & imaginatiue, cum quibus eſt coniunctus: quem modum habet imponendo ſpecies peregrinas in ſuo proprio intelligibili. Intellectus quomodo menſurat ſuum intelligere? & reſpondendum eſt, quod menſurat ipſum habendo modum agendi & patiendi in attingendo obiecta. Intellectus quomodo habet minus intelligere? & reſpondendum eſt, quod eſt per modum credendi, eò quod credere non eſt de ſuo genere. Item habet minus intelligere quando de minori modalitate eſt habituatus. Intellectus cum quo intelligit? Dicendum eſt, quod cum intelligere & cum ſpeciebus ſenſitiue & imaginatiue, ipſis ſpeciebus impreſſis in ſuo

Trigeſima camera, quæ eſt F.K.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

proprio intelligibili. Intellectus cum quo coniungit ſpecies ſenſitiue & imaginatiue? Dicendum eſt, quod eſt cum ſuo intelligere. Intellectus cum quo habet minus intelligere? Dicendum eſt, quod eſt cum propinquitate & vicinitate ignorantiæ, & cum ocioſitate intellectus, voluntatis & memoriæ.

DE CAMERA G. H.

CAPUT. XLI.

Trigeſima-prima camera, quæ eſt G. H.

VOLVNTAS eſt virtuoſa. Quæritur qualis voluntas eſt virtuoſa? Dicendum eſt, quod eſt illa quæ à peccatis eſt ſeparata & ex virtutibus eſt habituata. Voluntas in quali fine quieſcit? Dicendum eſt, quod in ſummo fine per ſecundam ſpeciem G. Et in ſuo proprio fine per primam ſpeciem, tamen cum appropriato fine qui eſt ſibi inſtrumentum. Qualis voluntas eſt maior? Reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ habet maius amare, & maiorem amantem, & maius amabile, & etiam quę habet maiorem habitum virtutis bonitatis, &c. Voluntas quando habet maiorem virtutem? dicendum eſt, quod eſt tunc quando diligit maiorem virtutem. Voluntas quando habet maiorem quietem? dicendum eſt, quod eſt tunc quando diligit maiorem amatum cum maiori amare. Voluntas quando eſt maior? dicendum eſt, quod eſt, quando habet maius amare in fine & in virtute.

DE CAMERA G. I.

CAPUT. XLII.

Trigeſima-ſecunda camera, quæ eſt G. I.

QVAERITVR qualis voluntas eſt vera? Et reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ habet ſua correlatiua vera & veram bonitatem, magnitudinem, &c. Voluntas in quali fine quieſcit? dicendum eſt, quod in fine perfecto & vero. Aequalitas voluntatis qualis eſt? dicendum eſt, quod eſt talis qualia ſunt ſua correlatiua aſſituata & habituata. Veritas vbi eſt amabilis? dicendum eſt, quod eſt in amabilitate, quæ eſt propria paſſio voluntatis. Voluntas vbi eſt æqualis? dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis & in correlatiuis æqualitatis. Voluntas vbi quieſcit? dicendum eſt, quod eſt in ſuo fine, & in fine voluntatis.

DE CAMERA G. K.

CAP. XLIII.

Trigeſima-tertia camera, quæ eſt G. K.

VOLVNTAS eſt glorioſa. Quæritur qualis voluntas eſt glorioſa? dicendum eſt, quod eſt illa quæ habet correlatiua ex gloria habituata. Finis voluntatis qualis eſt? dicendum eſt, quod ſuus finis eſt bonus. Minoritas voluntatis qualis eſt? Dicendum eſt, quod eſt talis quale eſt minus velle habituatum de minori veritate & gloria. Voluntas quomodo eſt verâ?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

vera? & reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habet in diligendo veritatem. Voluntas quomodo quieſcit in fine? dicendum eſt, quod eſt per modum quem habet in diligendo verum & glorioſum finem. Voluntas quomodo ſe prolongat à minoritate? dicendum eſt, quod per modum objectandi amatum, maiorem verum & glorioſum. Voluntas cum quo eſt glorioſa? & reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis ex gloria habituatis. Voluntas cum quo quieſcit? Et eſt reſpõdendum quod cum volente & volibili intrinſeco: & cum velle ponit volibilitates peregrinas in ſuo proprio volibili. Voluntas cum quo eſt in minoritate? dicendum eſt, quod cum minori velle & cum minori bonitate, &c.

DE CAMERA H. I.

CAP. XLIV.

Trigeſima quarta camera, quæ eſt H. I.

VIRTVS eſt vera. Quæritur, quando eſt vera? & dicendum eſt, quod eſt tunc quando cauſat veras virtutes. Virtus quando eſt maior? & eſt dicendum, quod tunc eſt, quando cauſat maiores virtutes. Virtus quando eſt æqualis? dicendum eſt, quando cauſat virtuoſum intelligere, recolere & amare. Virtus vbi eſt vera? Reſpondendum eſt, quod in veritate extra quam non poteſt eſſe vera. Virtus vbi eſt maior? dicendum eſt, quod eſt tam in ſubſtantia quàm in accidente. Virtus vbi eſt æqualis? dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis ſubſtantialibus, quæ de æqualitate ſunt habituata.

DE CAMERA H. K.

CAP. XLV.

Trigeſimaquinta camera, quæ eſt H. K.

VIRTVS eſt glorioſa. Quæritur quando eſt glorioſa? dicendum eſt, quod eſt tunc, quando in ſuis correlatiuis gloria eſt impreſſa. Gloria quando eſt maior: dicendum eſt, quod eſt tunc, quando habet maius gloriari. Virtus quando eſt æqualis? dicendum eſt, quod eſt tunc, quando cauſat æqualiter intelligere, recolere & amare. Gloria quomodo eſt virtuoſa? Reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habet induendo ſua correlatiua de virtute. Gloria quomodo eſt maior? dicendum eſt, quod eſt per modum quem habet in cauſando maiorem actum. Gloria quomodo eſt minor? dicendum eſt, quod eſt per modum quem habet in cauſando minorem actum. Virtus cum quo eſt glorioſa? & eſt reſpondendum, quod eſt cum gloria ex qua eſt habituata. Maioritas cum quo eſt glorioſa? Reſpondendum eſt, quod cum maiori actu gloriæ. Minoritas cum quo eſt glorioſa? dicendum eſt, quod eſt cum minori actu ſibi appropriato, ex gloria habituato.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CAMERA I.L.

CAP. XXXVII.

Trigesima sexta camera quae est I. K.

VERITAS est glorioſa. Quæritur vbi eſt glorioſa? Et eſt reſpondendum, quod eſt in ſuis correlatiuis in gloria collocatis ſiue aſſituatis. Veritas vbi eſt æqualis; Reſpondendum eſt, quod in ſuis correlatiuis ſubſtantialibus extra quæ minimè poteſt habere æqualitatem. Veritas vbi eſt minor? Reſpondendum eſt, quod eſt in minori habitu & actu. Veritas quomodo eſt glorioſa? & eſt reſpondendum, quod per modum quem habet in cauſando verum & glorioſum actum. Veritas quomodo eſt æqualis? Reſpondendum eſt, quod eſt per modũ quem habet in ſuis correlatiuis ſubſtantialiter æqualibus. Voluntas quomodo eſt minor? Reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habet in cauſando minorem actum. Veritas cum quo eſt glorioſa? Dicendum eſt, quod eſt cũ quiete quam habet in gloria & in ſuis correlatiuis. Veritas cũ quo eſt æqualis? & reſpondendum quod cum æqualitate ſuorum correlatiuorum & ſuorum habituum. Veritas cum quo eſt minor? Dicendum eſt, quod eſt cum accidente, ſicut eſt maior cum ſubſtantia.

Concluſio.

Diximus de euacuatione tertiæ figuræ, & ſicut euacuauimus ipſam cum propoſitionibus & quæſtionibus in ipſa nominatis: ſic poteſt artiſta huius artis euacuare cameras per omnes propoſitiones & quæſtiones implicatas in cameris: de quibus non ſum locutus ratione prolixitatis, quam euitare volumus. Nam quælibet camera habet duodecim propoſitiones & viginti quatuor quæſtiones. Vlterius diximus, quod quælibet camera eſt generalis ad quæſtiones particulares, videlicet ad quæſtionem factam de Deo, de angelo, &c. Vlterius dicimus, quod qui bene ſciret doctrinam quam dedimus in iſta tertia figura, per totam quidem artem generaliter ſciret practicare.

FINIS SEXTAE PARTIS principalis huius operis.

SEPTIMA PARS PRINCIPALIS
DE MVLTIPLICATIONE
quartæ figuræ.

Septimæ partis principalis Rubrica.

FIGVRAM quidem iſtam quinque modis tractabimus. Primo multiplicando plures rationes ad eandem concluſionem: Secundo ad inueniendum plura media, cum quibus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

bus fiunt concluſiones ſyllogizando. Tertio modo tractabimus de propoſitionibus maioribus & minoribus. Quartus modus eſt de cognitione fallaciarum. Quintus modus eſt, quomodo per iſtam ſcientiam facilius addiſcuntur aliæ ſcientiæ, & veriori modo. Et prius de primo modo dicendum eſt.

DE MVLTIPLICATIONE PLVrium rationum. CAP. I.

IN tabula datur exemplum de columna B. C. D. per quem modum dantur viginti rationes ad eandem concluſionem: quando quæritur, vtrum mundus ſit æternus? Similiter in iſta quarta figura in camera facta de B.C.D. & in camera B.C.E. vſque ad cameram B C.K Vlterius cameris factis ſcilicet B.C. E. & B.C.F. vſque ad cameram B.I.K. Poſſunt igitur fieri viginti rationes in qualibet camera. Et ſic tot vicibus volvendo circulos vſque quo ſint octuaginta quatuor columnæ in tabula. Sed de iſta materia in tabula quartæ figuræ dictum eſt. Vlterius fit multiplicatio de camera in cameram, ſicut de camera C.D.E. & camera C.D.F. & camera D.E.F. & camera D.E.G. ſic ſe habent ſicut camera C.D.E. & ſic de aliis ſuo modo vſque ad cameram H. I K. Et ſic de multiplicationibus per reuolutiones circulorum. Et iſta multiplicatio eſt; quia vnum principium eſt habituatum & multiplicatum cum alio principio & cum propriis paſſionibus & appropriatis. Vlterius eſt quarta multiplicatio. Quarta enim figura continet in ſe tertiam figuram, ſicut camera B. C. D. continet in tertia figura cameram B.C. & cameram C.D. ſimiliter camera C.D E. continet in tertia figura cameram C. D. & cameram D. E. & ſic de aliis ſuo modo: in iſtis quatuor modis conſiſtit multiplicatio.

De multiplicatione plurium rationum.

DE INVENTIONE MEDIORVM. CAPVT. II.

IN camera B.C.D. Et ſic de aliis ſuo modo conſiſtit in circulo mediocri: eo quod exiſtit inter B. & D. Et quod C. coniungitur cum B. & cum D. per aliquas poſitiones: ſcilicet habituationes & ſituationes exiſtentes inter ſubiectum & prædicatum. Et cum artiſta vult medium, ſemper inueſtiget in medio circuli. Nam ſicut animali competit ſtare menſuratiue & coniunctiue inter ſubſtantiam & hominem quando concluditur quod homo eſt ſubſtantia: ſic litera quæ eſt in medio circuli, debet ſtare inter literam exiſtentem in ſuperiori circulo & literam

De inuentione mediorum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

literam quæ eſt in inferiori circulo, ſicut quando arguitur ſic: Omne C. eſt B. & omne C. eſt C. ergo omne D eſt B. Et ſicut neceſſarium eſt per aliquas coniecturas & paſſiones, quod animal ſit ſubſtantia & homo ſit animal: ſic artiſta huius artis debet coniecturare per ea quæ B. & C. ſignificant, videl. ſua principia ſubalternata ſicut B. quæ ſonat ſiue ſignificat Bonitatem, Differentiam & vtrum. E. C. ſignificat Magnitudinem, Concordantiam & quid. Et D. ſignificat Durationem, Contrarietatem, & de quo. Et in iſto ſonare ſiue ſignificare conſiſtunt diffinitiones principiorum & ſpecies regularum, cum quibus artiſta debet coniecturare medium cum litera ſuperiori & cum litera inferiori ſuo modo. Et in iſto paſſu intellectus facit ſcientiam de vniuerſali affirmatiua, & vniuerſali negatiua, & particulari affirmatiua, & particulari negatiua: & de inſtantiis & demonſtratione & manuductione: & etiam de poſſibili & impoſſibili. De iſtis quinque modis habituat ſe intellectus; & hoc iſto modo: quando dicitur: omne C. eſt D. & omne B. eſt C. concedatur diſtinguendo. Sicut magnitudo quæ eſt bona per bonitatem, & bonitas magna per magnitudinem, & bonitas quæ habet magna correlatiua per ſecundam ſpeciem C. ſignificata, & magnitudo quæ habet bona correlatiua per bonitatem per ſecundam ſpeciem C. ſignificata: & ſic de magnitudine & durationeſuo modo. Vlterius quando dicitur omne C. eſt B. & omne D. eſt C. oriuntur vniuerſalis affirmatiua & vniuerſalis negatiua: & hoc ratione differentiæ in B. ſubalternata, & in D contrarietas eſt ſubalterna: & ſicut quando dicitur: nullus lapis eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt lapis. Ratio enim huius eſt, lapis enim non habet ſenſum, &c. Omne animal eſt ſubſtantia, quidam homo eſt animal, ergo quidam homo eſt ſubſtantia. Et ſic: omne C. eſt B. quoddam D. eſt C. ergo quoddam D eſt B. Ratio huius eſt, quia contrarietas quæ eſt ſubalterna in D. non poteſt eſſe concordantia quæ eſt ſubalternata in C. neque magna malicia poſſet eſſe magna bonitas: quia ſi ſic, eſſet quidem ponere oppoſitum in objecto: quod eſt impoſſibile & contra correlatiua ſecundæ ſpeciei regulæ C. Et cum dicitur: nullum animal eſt lapis, quidam homo eſt animal, ergo quidam homo non eſt lapis. Sicut quando dicitur: nullum C. eſt B. quoddam D. eſt C. ergo quoddam D. non eſt B. & ratio huius eſt ſuo modo, ſecundum hoc quod dictum eſt in tertio ſyllogiſmo, in quo concluditur particularis affirmatiua. Per hoc quod dictum eſt in quatuor modis ſyllogizandi cognoſcit intellectus inſtantias, neceſſarias negando quod omne C. non eſt D. nec omne D eſt C. Et etiam cognoſcit poſſibilitates & impoſſibilitates. Sicut bonitas creata, quæ non poteſt eſſe magnitudo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tudo creata ratione differentiæ , quæ ponit quod quodlibet principium ſit per ſe : ſed ponit poſſibile quod bonitas de magnitudine ſit habituata. Vlterius cognoſcit demonſtrationes per primam ſpeciem regulæ. G. & manuductionem per ſecundam ſpeciem regulæ G.& hoc figuratum eſt in omnibus cameris tertiæ figuræ, in quibus eſt G. Vlterius inuenitur medium contrahendo , videlicet quando principium quod eſt omnino generale,contrahitur ad principium, quod non eſt omnino generale,neque omnino ſpeciale, ſicut differentia quæ eſt principium generaliſſimum,ſiue omnino generale , contrahitur ad differentias quæ eſt inter ſenſuale & ſenſuale, quæ non ſunt generaliſſimæ neque ſpecialiſſimæ. Et quando contrahuntur ad ſpecialiſſimas ſiue omnino ſpeciales, ſicut ad iſtud animal, vel ad iſtam plantam, aut ad iſtum lapidem indiuiduo ex ipſis differentiis conſtituto,ſubſtantialiter & etiam accidentaliter per propriam quantitatem,qualitatem, &c. etiam ipſo indiuiduo in propria ſpecie poſito, tunc ipſæ differentiæ ſunt medium inter principium generaliſſimum & ſpecialiſſimum. Et ſicut dictum eſt de differentia:ita poteſt dici de bonitate &c. Bonitas enim eſt principium omnino generale ſiue generaliſſimum, & quando contrahitur ad magnitudinem, &c.tunc non eſt principium generaliſſimum,neque ſpecialiſſimum.Sed quando contrahitur bonitas magna ad iſtud concretum de ipſa bonitate magna conſtitutum quo ad ſuam formam & ſuam materiam, & etiam quo ad ſuam quantitatem & qualitatem, &c. quod ſit in propria ſpecie poſitum , ut ſub ipſa ſit indiuiduatum : tunc bonitas magna quæ non eſt generaliſſima neque ſpecialiſſima, eſt medium exiſtens inter abſtractum & concretum ſapiens naturam extremorum.Per quam naturam poteſt artiſta inuenire medium, exiſtentes naturaliter inter propoſitionem maiorem & minorem: & per tale medium fiunt demonſtrationes ex primis & veris neceſſariis principiis, cum quibus nulla inſtantia inuenitur. Vlterius inuenitur medium per propriam literam & per proprium circulum,videlicet per F.quæ ſignificat medium & per circulum mediocrem ſicut ponere F. ſub B. & ſuper C. quæ eſt inferius,conſiderando quod per B. habet bonitatem & differentiam,& per C. magnitudinem & concordantiam.Et ſic conſiſtunt inter B.& C.ratione cuius C.tranſit ad B.per mediū, ſicut quando dicitur:omne F.eſt B.& omne C.eſt F.ergo omne C.eſt B. ſed hoc quo ad gen⁹ medij tātū. Et ſicut dixim⁹ in camera B.F.C.ita poteſt dici in camera C.F.D.& in camera D.F.E. &c.Per hoc dictū eſt de medio, poteſt artiſta habere materiam valde generalē ad inueniēdū plura media. Et hoc clarū eſt cum diffinitionibus principiorum , & cum ſpeciebus regularum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE MODO PROBANDI.

CAPVT. III.

Modus probandi.

PROBATIO eſt genus: & ſuæ ſpecies ſunt per demonſtrationem propter quid, & per demonſtrationem æquiparantiæ: & per quod diuiſæ: & per iſtum ſyllogiſmum proponimus dare exemplum. Omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Et primo probabimus maiorem: deinde minorem. Et primo per demonſtrationem propter quid animal eſt conſtitutum ex ſenſuali & ſenſuali, eo quod eſt elementatum, vegetatum & ſenſatum & imaginatum. Et ſic ſequitur quod ſit ſubſtantia, eo quod de partibus ſubſtantialibus eſt compoſitum. Et quod ſubſtantia eſt ſuperius, & animal inferius: animal quidem habet cauſas ſuperiores: videlicet formam & materiam, ex quibus eſt conſtitutum: & ſuæ partes ſunt inferiores, eo quod ſunt cauſatæ à forma & à materia quæ ſunt principia generalia. Et ſic verè concluditur propter quid, quod animal eſt ſubſtantia. Per demonſtrationem æquiparantiæ probatur ſic: Generalis forma & generalis materia æqualiter ſunt cauſæ primitiuæ. Et hoc patet per primam ſpeciem regulæ D & quod animal eſt cauſatum ex ſua propia forma & materia diſcurſis per elementatiuam; vegetatiuam, &c. ſunt æqualia principia ipſius animalis ratione cuius ſequitur, quod animal ſit ſubſtantia cõſtituta ex ſua propria forma & materia, quæ æqualiter deſcendunt ab æqualibus principijs generaliſſimis, ſcilicet à prima forma à prima materia: & hoc patet per ſecũdam ſpeciem regulæ D. & per primam E. & per regulam B. Per demonſtrationem, quod probatur ſic: animal eſt: & quia eſt, ſuæ quidem cauſæ ſunt, videlicet forma & materia ex quibus eſt, ſine quibus eſſe non poteſt. Et quod forma & materia conſtituunt ſubſtantiam, vere ſequitur quod animal eſt ſubſtantia. Modo intendimus probare minorem per eaſdem tres ſpecies. Et primo propter quid, quando embrio eſt conſtitutus in matrice, ex elementatiua, vegetatiua, &c. & in ipſo lineato, & membris humanis formato & quando anima rationalis quæ eſt ſubſtantia in ipſum embrionem eſt introducta; tunc de ſeipſa & partibus ſuis inferioribus cõſtituit hominem: & ſic animal quod eſt embrio, tranſmutatur in hominem per ſpeciem humanam, in qua eſt poſitus cum omnibus ſuis partibus coeſſentialibus. Et ſic ſequitur, quod anima eſt cauſa, quare homo eſt ſubſtantia: & hoc per primam ſpeciem regulæ C. clarum eſt. Per æquiparantiam probo ſic? Anima rationalis habet partes coeſſentiales æquales, videlicet intellectum, voluntatem & memoriam: & per conſequens embrio qui æqualiter eſt con-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt conſtitutus ex elementatiua, vegetatiua, &c. & quia ſua principia ſunt ſubſtantialia, æqualiter eſt totus homo per ſua principia ſubſtantialia coniuncta animæ rationali cum corpore hominis. Et hoc per regulas B.C.D.E. clarum eſt quod homo eſt animal. Per demonſtrationem, quod probatur ſic: Socrates eſt, quod animal eſt, ſine quo Socrates eſſe non poteſt. Probata eſt minor per tres ſpecies ſupradictas, per quarum duas ſpecies; videlicet propter quid: & per æquiparantiam fiunt concluſiones potiſſimæ: non autem per quia: cum in plus ſe habeat cauſa quàm effectus. Vlterius ſicut dedimus exemplum de homine; quod ſit ſubſtantia per animal, ſic poteſt dici de bruto, de plãta & de lapide. Et ſic intellectus facit ſcientiam probando maiorem: & minorem per artem iſtam, cum qua intellectus eſt diſpoſitus ad omnes concluſiones, vt patet per hoc quod dictũ eſt.

DE COGNITIONE FALLACIARVM.

CAPVT. IV.

DIVERSITAS medij eſt genus fallaciarum: & quod F. ſignificat medium F. quæ in medio circulo eſt inſtrumẽtum ad inueniendum & ad cognoſcendum fallacias, ponendo & voluendo ſub literis, quæ ſunt in ſuperiori circulo, ponendo ſuper literas quæ ſunt in inferiori, componendo cameras: ſicus ponere F. ſub B. ſuper C. reſpiciendo quomodo ſe habent B.C. in fallaciis cũ F. & econuerſo. Poſtmodũ B. ſub F. &c. multiplicando reuolutiones, tunc apparebit variatio medij in quo peccat. Et de hoc dabimus exemplum in fallaciis.

Fallaciæ cognoſcuntur.

DE FALLACIA AEQVIVOCATIONIS.

CAPVT. V.

ÆQVIVOCATIO, eſt vnius & eiuſdem nominis diuerſa ſignificatio, quæ prouenit ex eo quod vnum nomen plura diuerſa ſignificat. Et ſit vnus paralogiſmus ſic: Omnis canis eſt latrabilis: cœleſte ſydus eſt canis: ergo cœleſte ſydus eſt latrabile. Et aſſignamus iſtam cameram B. F C. Per B. intelligimus differentiam inter corpus animatum & corpus inanimatum. Per F. intelligimus, quod corpus animatũ & inanimatum non coniunguntur ratione eiuſdem ſpeciei. Per C. intelligimus, quod corpus animatum habet correlatiua, & ſic artiſta cognoſcit per quem modum peccat reducendo ad impoſſibile: ratione cuius cognitionis cognoſcit intellectus, quod logicus coram naturali ſtare non poteſt, & maximè per artem iſtam reducẽdo ad impoſſibile, ſicut ſydus, quod eſt ens,

Fallaciæ æquiuocationis quid eſt?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in quo est impossibile quod sit de genere & natura latrabilitatis. Vlterius per cameram D.F.E. & sic de aliis, cognoscitur in quo peccat paralogismus. Quoniam iste canis qui est de elementatiua, vegetatiua & sensitiua, per secundam speciem regulæ D. potest latrare: sed sydus si non habet talia principia correlatiua, non potest latrare: quia non est constitutum de ipsis principiis. Et hoc patet per secundam speciem regulæ D. & per primam C. & etiam per scalam medij.

DE AMPHIBOLOGIA.

CAP VI.

Amphibologia quid est.

AMPHIBOLOGIA, est deceptio proueniens ex eo quod vna oratio penitus eadem plura significat; & formatur sic paralogismus: Quicquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele: sed iste liber est Aristotelis: ergo possidetur ab Aristotele. Ad istam fallaciam assignamus istam cameram, D.F.H. Per D. cognoscimus quod sua tertia species significat, quod iste liber non est possessus ab Aristotele, cum non sit possessus nisi per hominem coniunctum cum elementatiua, vegetatiua, sensitiua, imaginatiua & ratiocinatiua: vt patet per secundam speciem regulæ D. Sed F. significat medium mensurationis, coniunctionis, & continuationis in subiecto in quo est. H. vero significat, quod liber qui in isto nunc est, non est possessus ab Aristotele, eo quod mortuus est. Et hoc idem potest cognosci per cameram B.F.G. &c. Quoniam B. ponit differentiã inter hominem mortuum & viuum. Et F. ponit coniunctionẽ inter sensuale & intellectuale in mortuo homine; non G quod ponit appropriationem, videlicet quod Aristoteles fecit talem librum sicut istum, sed propriè non possidetur ab Aristotele, eo quod mortuus est.

DE FALLACIA COMPOSITIONIS.

CAPVT. VII.

Fallacia cõpositionis quid est.

FALLACIA compositionis, est deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis, cuius dictiones diuersimode possunt componi adinuicem. Et formatur sic paralogismus: Quodcunque est possibile esse album, possibile est quod ipsum sit album; sed nigrum possibile est esse album: ergo possibile est quod nigrum sit album. Et assignamus istam cameram D.F.E. Per D. intelligimus contrarietatem. Per F. intelligimus, quod album & nigrum non constituunt coniungẽdo medium extremitatum in colore. Per E. intelligimus quod possibile est hoc quod est secundum sua principia, ex quibus est: vt patet per speciem primã regulæ E. Con-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

E. Concluditur ergo quod impoſſibile eſt quod album ſit nigrum. Per cameram G.F.H.&c. cognoſcitur deceptio. Per G. ſignificatum eſt quod habituatus de albedine propriè, habituatus non poteſt eſſe de nigredine. Per F. cognoſcitur, quod albedo & nigredo non ſe coniungunt, nec ſe menſurant, neque etiam conſtituunt medium extremitatum continuum: quia ſi ſic, eſſet dare obiectum in oppoſito. Per H. cognoſcimus, quod habituatus de albedine in iſto nunc: ſicut iſte pannus albus, poſſibile eſt quod ſit habituatus in alio nunc futuro de nigredine.

DE FALLACIA DIVISIONIS.

CAP. IIX.

FALLACIA diuiſionis, eſt deceptio proueniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis, cuius orationes ad inuicem poſſunt diuidi. Et formatur ſic paralogiſmus Omne animal eſt rationale aut irrationale: ſed non omne animal eſt rationale: ergo omne animal eſt irrationale. Ad iſtam deceptionem iſtam cameram applicamus C.F.G. Per C. cognoſcimus, quod quando vna dictio eſt in vno ſubiecto cum concordantia correlatiuorum ſubiecti, per ſecundam & tertiam ſpeciem regulæ C. ſequitur vnum ſignificatum. Sed quando ponitur in contrario ſine relatiuis ſubiecti, variatur diuidendo ſignificatum: vt patet per ſcalam B.C. in ſecunda figura. Per F. cognoſcimus quod entia rationale ſcil. & irrationale, non ſunt coniuncta: neque menſurant ſe in eadem ſpecie per medium continuum. Per G. cognoſcimus quod enti rationali proprium eſt riſibilitas, non autem irrationali. Per cameram E F.I. &c. cognoſcitur deceptio. Per C.F. vt ſupra dictum eſt. Per I. cognoſcimus, quod veritas non ponit in vero, quod diuerſa ſint idem: neque æqualitas ponit, quod ſint æquales in ſpecie; neque in eodem loco ad inuicem.

Fallacia diuiſionis quid eſt.

DE FALLACIA ACCENTVS.

CAP. IX.

FALLACIA accentus, eſt deceptio proueniẽs ex eo, quod aliqua dictio diuerſimodè pronunciata diuerſa ſignificat. Et formatur ſic paralogiſmus: Omnis populus eſt arbor: ſed aliqua gens eſt populus: ergo aliqua gens eſt arbor. Ad iſtam deceptionem applicamus cameram B.F.C. Per B. intelligimus differentiam inter vnum accentum & alium accentum, & per F. coniunctionem & menſurationem, & per C concordant ad vnum ſignificatũ ſecundum vocem. Populus cũ prima ſyllaba longa

Fallacia accentus quid eſt.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

significat arborem; & cum breui gentem. Per cameram B.F K. &c. cognoscitur deceptio. Nam contrarietas est inter syllabam longam & breuem. Per F. intelligitur quod non coniunguntur nec mensurantur, sic in voce quando intelligitur de arbore, sicut de gente. Per K. intelliguntur modi accentuandi, quod non producit simile significatum cum mixtione syllabarum.

DE FALLACIA FIGVRAE dictionis. CVP. X.

Fallacia figuræ dictionis quid est.

FALLACIA figuræ dictionis, est deceptio proueniens ex eo quod aliqua dictio similis est alteri dictioni. Et formatur sic paralogismus: Quicquid heri vidisti, hodie vides: sed heri vidisti album: ergo hodie vides album. Ad istum paralogismum applicamus cameram B F. G. Per B. intelligimus differentiam inter quod & quale. Per F. quod non se coniungũt, neque se mensurant ad idem obiectum in vno, postquam diuersa sunt. Per G. intelligimus quod propriè quid requirit suũ significatum, & quale similiter: sed in appropriatione in qua principium non quiescit, consistit deceptio. Per cameram D.F.H. cognoscitur deceptio. Per D cognoscuntur contrarij fines, eo quia quicquid mutatur in quale. Et per F. cognoscitur priuatio continuitatis inter nunc præteritum, & nunc præsens. Per H. cognoscitur, & per quartam speciem regulæ C. & per primam D. vnam significationem habet per quid, & aliam per quale: eo quia quid, dicit substantiam: quale verò accidens.

DE FALLACIA EXTRA dictionem. CAPVT. XI.

De fallacia extra dictionem.

FALLACIÆ extra dictionem in hoc differunt à fallaciis in dictione, primum motiuum est sine causa apparente ex parte vocis. In fallaciis autẽ extra dictionem ex parte rei.

DE FALLACIA ACCIDENTIS. CAPVT. XII.

De fallacia accidentis.

FALLACIA accidentis est deceptio proueniens ex eo, quod aliquid simpliciter inest vtriq; eorum, quę æqualiter per accidens vnum sunt. Et formatur sic paralogismus: Cognosco coriscum: sed coriscus est veniens: ergo cognosco venientem. Ad istam deceptionem cameram B.F.C. assignamus. Per B. intelligimus differentiam inter sensibile & sensibile. nam vnus est coriscus, & alius est veniens. Per F. cognoscitur quod veniens & coriscus non sunt in medio continuo extremitatũ.

Per C.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Per C. intelligimus quod coriſcus poteſt eſſe in via ſedens, & alius homo ſit veniens. Amplius per cameram G.F.H. cognoſcitur deceptio. Per G.intelligimus quod coriſcus habet ſuum proprium numerum & alius homo veniens: ſimiliter quod nomen eſt ei appropriatum cum deceptione. Per F. cognoſcitur, quod coriſcus non eſt coniunctus cum aliquo homine veniente in vna & eadem menſura. Per H. cognoſcitur, quod coriſcus ſedens non eſt in illo tempore quando eſt veniens.

DE FALLACIA SECVNDVM *quid & ſimpliciter.* CAP. XIII.

FALLACIA ſecundum quid & ſimpliciter eſt deceptio proueniens ex eo quod dictum ſecundum quid ſumimus ac ſi eſſet dictum ſimpliciter. Et formatur ſic paralogiſmus: Omnis homo cui ineſt albedo eſt albus: Socrates eſt albus quo ad dentes: ergo Socrates eſt albus. Ad iſtam deceptionem applicamus cameram C.F.I. Per quartam ſpeciem regulæ C. intelligimus quod æthiops habet albedinem in dentibus & in oculis & in vnguibus: & in corpore nigredinem. Per F. intelligimus quod illa albedo non eſt continuata per totum corpus. Per I. intelligimus quod eſt albus in vno loco, & niger in alio. Amplius per cameram G. F. K. Per G. intelligimus quod propriè eſt albus in dentibus: & appropriatæ quando concluditur falsè quod eſt albus. Per F. cognoſcitur quod æthiops eſt ſubiectum, in quo ſunt plures quantitates diſcretæ. Sicut quantitas dentis: quantitas pedis, dente exiſtente habituato de albedine & pede de nigredine. Per K. intelligimus, quod æthiops eſt coloratus tantum albedine in dente, & nigredine in corpore.

De fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.

DE FALLACIA SECVNDVM *ignorantiam elenchi.* CAP. XIV.

FALLACIA ſecundum ignorantiam elenchi, eſt deceptio proueniens ex eo quod non obſeruantur ea quæ ſunt neceſſaria ad diffinitionem elenchi, & præcipuè ex parte cõtradictionis. Eſt autem elenchus ſyllogiſmus contradictionis qui quandoque eſt vnus ſyllogiſmus: quandoque duo. Vnus quidem eſt, quando ſyllogiſmus concludit contradictionem alicuius propoſitionis prius datæ: ſicut ſi detur aliquod animal quod eſt incorruptibile & procedatur ſic: Omne compoſitum ex contrariis, eſt corruptibile: omne animal eſt huius: ergo animal eſt corruptibile. Hæc eſt contradictoria concluſio prioris propoſitionis datæ; duo enim ſyllogiſmi conſtituunt elen-

De fallacia ſecundum ignorantiam elenchi. Elenchus quid ſit.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

chum. Quoniam ex duobus ſyllogiſmis contradictoriè concluditur: ſicut in prædicto ſyllogiſmo contraponatur alius talis ſyllogiſmus: Nullum beatum eſt corruptibile: aliquod animal eſt beatum: ergo aliquod animal non eſt corruptibile. De ratione igitur elenchi eſt ſyllogiſmus & contradictio. Quicquid ergo eſt contra diffinitionem ſyllogiſmi & contradictionis, etiã eſt contra elenchi diffinitionem. Et formatur ſic paralogiſmus: duo ſunt duplum ad vnum: duo non ſunt duplum ad tria: ergo duo ſunt duplum & non duplum. Non valet, quoniam omiſſio huius quod eſt eſſe idem, non eſt contradictio, & hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. denunciatum eſt. Ad iſtam deceptionem applicamus B.F.C. Per B. intelligimus quod duo differunt ab vno & econuerſo. Per F. intelligimus quod plus ſunt duo quàm vnum in quantitate diſcreta. Per C. intelligimus, quod duo concordant in pari numero, & tres in impari numero concordant. Amplius per cameram D F E. Per D. intelligimus quod numerus par, videlicet duo eſt conſtitutus ex duabus vnitatibus ſecundum ſecundam ſpeciem regulæ D. Vnum eſt principium numeri ſecundum primam ſpeciem regulæ D. Per F. cognoſcimus, quod duo & vnum non ſunt menſurati æqualiter in numero per primam ſpeciem regulæ E. quia duo ſunt duplum, & vnus non eſt duplum.

DE *FALLACIA PETITIONIS principii.* CAP. XV.

De fallacia petitionis principii.

FALLACIA principij, eſt deceptio proueniens ex eo quod idem ſumitur ad probationem ſui ipſius ſub aliquo vocabulo. Et formatur ſic paralogiſmus: Animal rationale currit: ergo homo currit. Ad iſtam deceptionem applicamus cameram E. F. H. Per E. intelligimus, quod principium non probatur in maiori propoſitione, ſed ſupponit tantum. Per F. intelligimus, quod maior propoſitio & minor non ſunt coniunctæ, eo quod maior propoſitio eſt poſitiua. Et minor quidẽ indiget probatione maioris. Per H. intelligimus, quod animal rationale non omni tempore currit. Item per cameram G.F.I. cognoſcitur deceptio. Nam per G. cognoſcimus quod vero ſyllogiſmo competit, quod propoſitio maior ſit probata. Per F. intelligimus, quod maior propoſitio & minor cum probatione ſint coniunctæ & menſuratæ. Per I. cognoſcimus, quod non ſunt æqualiter in concluſione.

DE FAL.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE FALLACIA CONSEQVENTIS.
CAP. XVI.

De fallacia consequentis.

FALLACIA consequentis, est deceptio proueniens ex eo quod consequens existimatur omnino idem antecedenti esse. Et formatur sic paralogismus: Si asinus est, animal est: sed tu es animal: ergo tu est asinus, non valet Non enim consequentia primo posita conuertitur. Ad istam deceptionem applicamus cameram B. F. D. Per B. intelligimus asinum & animal rationale differentes specie, eo quod differentia quæ est inter sensuale & sensuale, non est illa quæ est inter sensuale & intellectuale. Per F. intelligimus, quod sensuale & intellectuale coniunguntur in homine & non in asino. Per D. intelligimus, quod in homine coniunguntur sensuale & intellectuale, in constituendo ipsum hominem: in asino vero non. Per cameram D.F.E. Per D. intelligimus, quod suppositum quod est de sensuali & sensuali, non conuertitur cum supposito de sensuali & intellectuali. Per F. intelligimus, quod homo & asinus non intrant sub vno medio continuo extremitatum. Per E. intelligimus, quod homo est vt intelligat: & asinus vero non.

DE FALLACIA SECVNDVM non causam vt causa.
CAP. XVII.

De fallacia secundum non causam vt causa.

FALLACIA secundum non causam vt causa, est quando inter præmissas in quibus sequitur conclusio, ponitur aliqua propositio quæ nihil ad conclusionem operatur, & sic non est causa. Causa autem hic dicitur, quod est causa inferendo secundum quod præmissæ dicuntur esse causæ conclusionis. Et formatur sic paralogismus: Vt anima & vita sunt idē: & mors & vita sunt contraria: Generatio & corruptio sunt contraria: sed mors est corruptio: ergo vita est generatio: & viuere est generari, quod est impossibile. Ad istā deceptionē applicamus B.F.C Per B. intelligimus differentiā inter animā & vitā, quæ vita est superius, vt patet in brutis per animā vegetatiuam & sensitiuā continuatas: & per animam ratiocinatiuam continuatam de sensuali & intellectuali intelligimus differentiam. Per F. intelligimus vitam animæ rationalis non continuatam vitæ bruti. Per C. intelligimus, quod in anima rationali vita est magnitudo continuata de intellectu, voluntate & memoria: In brutis vero & in plantis nequaqua n. Amplius cognoscimus deceptionem per cameram D,F.E. Per D. cognoscimus, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

vita in plantis ſiue in brutis eſt de correlatiuis corruptibilibus; in anima vero rationali minimè: cum non ſit ex contrariis. Per F. cognoſcimus, quod cauſa & non cauſa non coniunguntur in ſuppoſito. Per E, cognoſcitur, quod anima viuit quieſcendo in fine, ſcilicet in Deo: mors autem non.

DE FALLACIA SECVNDVM plures interrogationes. CAP. XIIX.

De fallacia ſecundum plures interrogationes.

FALLACIA ſecundum plures interrogationes eſt deceptio proueniens ex eo quod ad interrogationem quæ eſt pluris, datur vna reſponſio, ex eo quod de vno modo interrogandi proponitur; & formatur ſic paralogiſmus: Putas ne vt homo & aſinus ſint animal rationale. Et ſi dicatur ſic: procedatur ſic. Homo & aſinus non ſunt animal rationale: ergo homo non eſt animal rationale. Ad iſtam deceptionem applicamus iſtam cameram B.F.C. Per B. intelligimus quod differentia exiſtens inter ſenſuale & ſenſuale, differunt à differentia exiſtente inter ſenſuale & intellectuale ratione cuius homo & aſinus non poſſunt eſſe idem. Per F. intelligimus quod homo & aſinus non ſunt ſub vno medio continuo extremitatum. Per C. intelligimus quod homo & aſinus non concordant in eadem ſpecie neque in eodem numero. Item per cameram D.F G. cognoſcitur deceptio. Per D. intelligimus, quod homo eſt conſtitutus de tribus animabus, ſcilicet de anima vegetatiua, ſenſitiua & ratiocinatiua. aſinus vero non; ſed de vegetatiua & ſenſitiua tantum. Per F. intelligimus, quod homo poteſt habere ſcientiam in habitu: aſinus vero non. Per G. intelligimus, quod riſibilitas eſt propria paſſio hominis, & etiam intelligibilitas eſt ei ſubſtantialis: aſino autem iſta non competunt.

DE FALLACIA CONTRADICTIONIS. CAP. XIX.

De fallacia contradictionis.

FALLACIA contradictionis eſt deceptio: & eſt dependens ab octo propoſitionibus ſupradictis, quæ euidenter concludunt contractionem quam compoſuimus in logica noua per modum artis generalis inuenta. Et formatur ſic paralogiſmus: Nullus lapis eſt viſibilis & non viſibilis. Ad iſtum paralogiſmū applicamus iſtam cameram B.F.C. Per B. intelligimus quod eſt differentia inter lapidem viſibilem & inuiſibilem, ex eo quia lapis inuiſibilis non eſt viſibilis per ſe, vt non ſit habituatus de habitu ſenſitiuo. Lapis autem viſibilis fit per accidens, ex eo quod viſus ſe habituat de colore ipſius & ſitu. Per F. intelligimus,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

telligimus, quod quando lapis est inuisibilis, non est coniunctus cum specie visibilitatis: sed quando est visibilis sic. Per C. intelligimus quod visus non est agens in lapide inuisibili per quartam speciem eiusdem regulæ; nec habet passionem sub potentia visiua. Sed de lapide visibili totum contrarium potest dici. Amplius per cameram G.F H. cognoscitur deceptio. Per G. cognoscimus, quod visibilitas non est propria passio hominis: sed per accidens visus appropriat ei visibilitatem: eo quod color, figura, situs, sunt sua obiecta. Per F. intelligimus, quod lapis non est cum sensitiua. Per H. intelligimus, quod lapis aliquando est visibilis, & aliquando non est visibilis. Diximus de fallaciis applicatis regulis, vt cognoscantur deceptiones fallaciarum. Et per hoc quod diximus, cognoscit intellectus, quod logicus cum fallaciis non est ausus stare coram naturali, posito quod sit ita sicut tu logicus dicis hoc quidem impossibile & illud & cætera sequerentur in natura rerum: vt patet in natura diffinitionum, principiorum & regularum. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod in disputatione aliquis logicus cum alio logico non quiescit in fine, eo quia non descendunt ad veritatem rei: sed tantum stant ad nomen & ad similitudines rerum per diffinitionem contrarietatis. Sed si logicus disputat cum naturali, cito requiritur veritas rei & in fine cito quiescunt. Quia logicus experientias minime negare potest, quas attingunt cum sensitiua, imaginatiua & ratiocinatiua: vt supra dictum est.

DE MODO DOCENDI

CAP. XX.

De modo docendi.

PER quartam figuram verius quàm per alias datur modus qua æliæ scientiæ possunt faciliter & breuiter acquiri: sicut Theologia, Philosophia, &c. Et hoc inueniendo medium non existens generalissimum, neque specialissimum. Ratio huius est: quod ista scientia habet principia generalissima; & etiam regulas generalissimas. Aliæ vero scientiæ habent subalternata principia: & sic medium earum est imperfectum sine ista scientia. Et sic cum difficultate homines addiscunt longo tempore. Et quando dubitant, non habent principia generalissima, ad quæ recurrant artificialiter: sicut facit artista huius artis Vlterius docebuntur aliæ scientiæ per artem istam, ponendo cameram in qua sit F. pro medio in auctoritatibus aliarum scientiarum exponendo auctoritates in camera, secundū illum modum per quem F. posset intrare ipsas auctoritates, exponendo & reducendo ipsas ad syllogismum secundum illam doctrinam quæ iam superius dicta est. Et de hoc dabimus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

exemplum. Sic legitur in Theologia, quod Deus eſt purus actus. Iſta auctoritas eſt probabilis per iſtas duas cameras, videlicet B.F.C & per cameram D.F.E. Et hoc iſto modo per B. habebimus bonitatem & differentiam. Per C. quod bonitas eſt magna ratio habens in ſe correlatiua magna & bona & diſtincta. Per D. æterna & primitiua. Per E. ſunt quietata ratione finis: & per ſecundam ſpeciem regulæ D. & per primam E. ſunt neceſſaria, & per F ſunt coniuncta & menſurata bene, infinite & æterne ab omni accidente ſeparata. Et ſic facta iſta expoſitione viſum & clarum eſt, quod Deus purus actus eſt in exiſtendo & agendo. Vlterius legitur in Philoſophia, quod de nihilo nihil fit. Ad exponendum & explanandum iſtam auctoritatem aſſignamus cameram D.F.E. Per D. exponimus quod nihil, non eſt principium: quia ſi ſic, nihil iam aliquid eſſet. Item per D. quod nihil, non eſt materia ad aliquid. Nam ſi de ipſo poſſet fieri aliquid, iam eſſet aliquid hoc. Idem intelligitur de tertia ſpecie D. Si enim eſſet nihil ſubditum alieni, aliquid quidem eſſet. F. etiam ſonat ſiue ſignificat, quod de nihilo non fiat aliquid. Neque nihil medium habere poteſt: quod ſi haberet medium, iam eſſet aliquid. Per E. intelligitur, quod nihil non poteſt eſſe cauſa materialis, formalis, efficiens & finalis: atque de nulla poteſtate poteſt eſſe habituatum, quia ſi eſſet in oppoſito, iam ſequeretur, quod eſſet aliquid. Et ſic explanata eſt & expoſita prædicta auctoritas per antedictam cameram. Non tamen dico, quod mundus ſit æternus, imo eſt nouus & inceptus, ut probatum eſt ſuperius: ſed illa auctoritas quæ dicit, quod mundus creatus eſt ex nihilo, exponi poteſt per dictam cameram D. quidem ponit, quod Deus eſt primitiuus per æternitatem, poteſtatem & intellectiuitatem. Et per tertiam ſpeciem D. non eſt ſubditum ſuum poſſe: & ſic poteſt intelligere & producere quod mundus qui non erat actu, neque potentia in nihilo. Sequitur ergo quidem mundus actu per creationem Deo menſurante ſuam infinitam poteſtatem, intellectiuitatem, primitiuitatem, &c. Vlterius legitur, quod ens & vnum, conuertuntur: & veritas & vnum: & bonum & verum: & huius auctoritates iſtæ poſſunt exponi per cameram B.F.C. & ſic de aliis cameris ſicut de camera B.F.G. Quoniam per B. habemus differentias, ſicut inter ſenſuale & ſenſuale. Quoniam in lapide vnum eſt ens: & in planta aliud eſt ens, & in ſenſato aliud, &c. & ſic de vno & vero, & bono & vero. Iſtæ bonitates, vnitates & veritates non conuertuntur: quod ſi ſic, deſtructa eſſet differentia, & per conſequens medium. Et ſic de concordantia, quod eſt impoſſibile. Nam vna menſuratio eſt in lapide: & vnum medium continuum: & vna quantitas in lapide, alia in planta, &c. Et ſic quo ad litteram, auctoritates

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſtare

ſtare non poſſunt : eo quod camera non poteſt intrare auctoritates ſecundum expoſitionem litterarum, ſed intrat cum ſenſu allegorico, & hoc cum regula G. Quoniam correlatiua quo ad vnitatem, non ſunt propriæ quo ad entitatem atque ad bonitatem & veritatem: ſed appropriatæ ſic, eo quia quodlibet principium ſe communicat alteri. Et ſic remanent principia differentiabilia, & concordabilia, & mediabilia, & rationes quales: & quodlibet principium habet ſuam quietem propriam per ſuam propriam eſſentiam & actum, & nullum inconueniens ſequitur. Et ad hoc regula B. conſentit cum omnibus aliis regulis. Secundum quod de Theologia & Philoſophia dedimus exemplum, exponendo & declarando cum cameris : ita poteſt fieri de aliis ſcientiis, videlicet de medicina, iure & moralibus, &c. Quoniam ſi auctoritas continet in ſe veritatem cameræ quartæ figuræ, poſſunt ipſam intrare auctoritatem cum ſuis diffinitionibus & ſpeciebus affirmando vel negando. Et ſic nō impoſſibile eſt, quod auctoritas ſit vera. Nulla enim auctoritas conſtitutra ex primis veris & neceſſariis principiis contradicit rationi. Et iſta regula eſt infallibilis & neceſſaria.

Finis ſeptimæ partis principalis.

OCTAVA PARS PRINCIPALIS DE MIXTIONE PRINCIPIORUM & REGULARUM.

Octaua partis rubrica.

PARS iſta in duas partes diuiditur; videlicet in mixtionem principiorum deductorum vno deducto cum alio. Secunda pars eſt de principiis deductis per regulas. In parte iſta datur doctrina, quomodo vnum principium cognoſcatur per alia principia, deducendo ipſum per ipſa principia & per omnes ſpecies regularum. Ideo quando eſt dubium ſuper aliquo principio, recurratur ad iſtam partem; ibi quidem poterit inuenire veritatem de ipſo cum prædictis principiis, & de ſpeciebus regularum: ſicut ſi quæratur vtrum aliqua bonitas ſit ens ſubſtantiale. Iterum vtrum aliqua bonitas moralis ſit habitus & ens reale. Et tunc temporis recurratur ad capitulum bonitatis deductæ per alia principia & per regulas: & teneat id quod magis videbit rationale per regulam B. mixtis aliis regulis ei & diffinitionibus principiorum. Et iſta mixtio eſt centrum & ſubjectum huius artis. Veruntamen in tertia figura facta eſt mixtio regularum & principiorū. Sed in parte iſta declarabim⁹ per ordinem, vno principio deducto per omnia principia & per omnes

Centrum & ſubiectū huius artis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

regulas per deductionem continuam: ut intellectus sit discursiuus singulariter per quodlibet principium. Et primo de prima parte dicemus.

DE BONITATE PER PRINCIpia deducta. CAPVT. I.

De bonitate per principia deducta.

BONITAS per se est ratio bono quod agat bonum siue producat: & quod est magna per magnitudinem, est ratio duplicata bono quod producat magnum bonum. Bonitas per durationem est durabilis: & sic est ratio bono quod producat bonum durabile. Et quod est magna per magnitudinem; ut dictum est: est ratio triplicata, ut bonum agat bonum magnum & durabile. Bonitas per potestatem potest existere & agere: & sic bonitas per hoc quod per se habet, & per hoc quod habet à potestate & per hoc quod habet à magnitudine, & per hoc quod habet à duratione, est ratio quadruplicata bono quod producat & agat bonum, magnum, durabile & potens: & sic de aliis principiis, cum quibus possunt multipliciter commiscери, tenendo modum quem dedimus. Tamen excludimus contrarietatem & minoritatem, cum quibus non potest habere multitudinem. Et quod euitamus prolixitatem, volumus exemplificare quod sit quintuplicata & sextuplicata, &c. Sed exemplificabimus & ostendemus, quomodo est per omnia principia combinata. Bonitas per sapientiam est scibilis. Et sic est ratio bono scientifice quod agat bonum scitum aut scientificum. Bonitas per voluntatem est amabilis, ergo est ratio bono per amorem, quod agat bonum amabile siue amatum. Per virtutem bonitas est virtuosa: Et sic est ratio bono vniuerso quod agat bonum virtuosum. Bonitas per veritatem est vera, & sic bene & vere est ratio bono quod agat bonum verum. Bonitas per gloriam est glorioſa: & sic est ratio bono quod agat bonum gloriosum. Bonitas per differentiam est clara & non confusa. Et sic benè distincte & clarè est ratio bono quod agat bonum clarè à seipso distinctum. Bonitas per concordantiam est concordabilis, & sic benè & concorditer est ratio bono quod agat concorditer bonum concordatum. Bonitas est contra maliciam quæ est suum contrarium. Et sic concordantia est contra contrarietatem, eo quod sunt contraria, & sic bonitas benè & concorditer est contra maliciam & contrarietatem. Bonitas per principium habet rationem principij, & sic est ratio bono bene, & principiantur quod producat bonum principiatum. Bonitas habet rationem medij per medium: & sic bene & medianter est ratio bono quod cum medio agat bonum. Bonitas per finem habet

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habet rationem finis:& sic benè & finaliter siue perfectè est ratio bono,quod agat bonum perfectum & quieratum. Bonitas per maioritatem habet rationem maioritatis, & sic benè maiorificè est ratio bono quod agat bonum maiorificatum. Bonitas per æqualitatem est de ratione æqualitatis: & ideo benè & æqualiter est ratio bono quod producat bonum ex pluribus æqualificatum. Bonitas quæ minor est habet rationem minoritatis per minoritatem: & ideo est ratio bene & minorificè bono minori quod agat bonum minorificatum, & hoc dicitur respectiue siue comparatiue. Dictum est de bonitate deducta linealiter per omnia principia. Et quia generaliter de ipsa locuti sumus, potest artista in linea bonitatis multa ad placitum inuenire.

DE MAGNITVDINE DEDVCTA per principia CAPVT. 11.

Deductio magnitudinis per principia.

MAGNITVDO est bona per bonitatem, & bonitas est magna per magnitudinem. Et sic ex istis sequitur concretum, quod est magnum bonum. Magnitudo est durans per durationem, & duratio est magna per magnitudinem: & ex istis sequitur concretum magnum & durans. Magnitudo per potestatem potest existere & agere, & potestas per magnitudinem est magna: & sicut magnitudo cum potestate est ratio quare est magnum concretum habens magnam potestatem existendi & agendi. Magnitudo est scibilis per sapientiam, & sapientia per magnitudinem est magna: & ista duo causant concretum magnum & scientificum habens magnum scire. Magnitudo est amabilis per voluntatem, & voluntas est magna per magnitudinem: & si causant magnum concretum amatum, in quo subitentationem habent. Magnitudo per virtutem est virtuosa, & virtus per magnitudinem est magna: & ex istis causatur magnum concretum & virtuosum, in quo habent subsistentationem: & ipsum concretum est esse, & ipsæ sunt essentiæ. Et in isto passu apparet, quomodo plures essentiæ componunt vnum esse cum seipsis. Magnitudo per veritatem est vera, & veritas per magnitudinem est magna: & ex ipsis sequitur magnũ concretum verum, in quo subsistentationem habent. Magnitudo per gloriam est glorioſa, & per magnitudinem gloria est magna. Et ex ipsis sequitur subjectum, in quo magnificentiam & delectationem habent. Magnitudo per differentiam est distincta, ratione cuius distinctionis in essentia magnitudinis distinguuntur, magnificans, magnificabile & magnificare: & differẽtia est per magnitudinem magna, & ideo in eodem subjecto

(c) 2006 Ministerio de Cultura

participant

participant per magnificare & distinguere. Magnitudo per concordantiam est concordata & concordantia per magnitudinem magnificata: & ideo in eodem subjecto participant per magnificare & concordare. Magnitudo est contrariabilis per contrarietatem, in quantum est per transmutationem; sed naturaliter non est contra se. Et contrarietas per magnitudinem magna est: sicut ignis & aqua quæ per magnitudinem habent contrarietatem magnam, calefaciendo & frigefaciendo. Magnitudo per naturam principij habet in se principia sibi coessentialia, scilicet magnificatiuum, magnificabile & magnificare: & principium per magnitudinem est magnificatum, habens in se naturaliter magnum principiatiuum, principiabile & principiare. Magnitudo per medium habet rationem mediandi: & medium per magnitudinem habet rationem magnificandi, suppositio tamen quod sint in eodem subjecto. Magnitudo est causa, quare finis est magnus, & finis est causa, quare magnitudo est in quiete, & hoc in eodem subjecto. Magnitudo per maioritatem est maior: & maioritas est magna per magnitudinem: & hoc est, necesse ut in subjecto quodlibet habeat actum suum; scilicet magnitudo, magnificare, & maioritas, maiorificare. Magnitudo per rationem æqualitatis habet in se res coæqualiter, videlicet magnificatiuum, magnificabile & magnificare, quæ æqualiter sunt de magnitudine, & æqualitas ratione magnitudinis in se habet res magnas sibi coessentiales, scilicet magnum, æqualificatiuum, æqualificabile & æqualificare. Magnitudo quo ad maius, est disparata à minoritate: quoniam cum ipsa non posset esse hoc quod est: ratio huius est, quod paruitas & minoritas conuertuntur, scilicet quo ad subjectum in quo sunt: sicut peccatum quod non est aliquid, & sic de accidente quod non potest per se existere.

DE DVRATIONE DEDVCTA *per principia.* CAPVT. III.

De duratione deducta per principia

DVRATIO est bona per bonitatem, & bonitas durat per ipsam. Et ideo duratio rectè causat durationem: bonitas vero indirectè, hoc est, per accidens; & est ratio bono quod agat bonum durans. Duratio est causa quare magnitudo durat, & est magna per magnitudinem: & ideo in subjecto in quo sunt, participant per durare & magnificare: suppositio tñ quod non sit aliquod præiacens, quod impediat actus eorum. Duratio est causa quare potestas durat: & potestas est causa quare duratio potest existere & agere; & sic in subjecto in quo sunt, participant per durare & posse. Sapientia durat per durationis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tionis rationem:& duratio eſt ſcibilis per ſapientiam : & ſic in ſubjecto in quo ſunt,participant per durare & ſcire. Duratio eſt amabilis per voluntatem:& voluntas eſt durabilis per durationem & ideo in ſubjecto in quo ſunt , conueniunt per durare & amare.Duratio eſt virtuoſa per virtutem:& virtus eſt durabilis per durationem : & ideo in ſubjecto in quo ſunt , duratio diſtat à vitio per virtutem:& virtus à priuatione per durationem.De ratione durationis eſt durare. De ratione veritatis eſt verificare:& veritas durat per durationem:& duratio per veritatem eſt vera.Gloria durat per rationem durationis : & duratio eſt glorioſa per rationem gloriæ; & ideo duratio diſtat à pœna per gloriam:& gloria diſtat à priuatione per durationem. Duratio eſt clara & inconfuſa per differentiam:& differentia durat per durationem: & ſic duratio per differentiam habet duratiuum,durabile & durare differenter & diſtinctè; & differentia haber per durationem duratiuum,durabile & durare permanenter & duranter.Per rationem concordantiæ duratio habet in ſe res concordantes:& per rationem durationis concordantia habet in ſe res durantes & permanentes. Duratio contradicit ſuo contrario & deſtruit quantum poteſt : & contrarietas deſtruit quantum poteſt durationem : & ratio huius eſt, quod contrarietas concordat cum non eſſe; & duratio dicit eſſe.Duratio per principium habet rationem principij; ut omnia quæ durant,ſub ratione durationis durant. Et ideo principium per rationem durationis durat. Duratio ratione medij habet medium ſcilicet durare exiſtens in medio durantis & durabilis. Et medium ratione durationis durat in ſubjecto in quo eſt. Duratio ratione finis eſt perfecta & quieta : & finis durat per rationem durationis in ſubjecto in quo eſt.Duratio ratione maioritatis eſt maiorificata in aliquo ſubjecto : & maioritas per rationem durationis eſt ſubſtentata durantter in ſubjecto. Duratio ratione æqualitatis habet rationem coęquandi:nam habet inter duratiuum, durabile & durare ſibi coeſſentialia. Et æqualitas ratione durationis durat in ſubjecto in quo eſt. Duratio in ſubjecto in quo eſt ratione minoritatis eſt circa nihil : & minoritas ratione durationis durat & valet circa eſſe.

DE POTESTATE DEDVCTA per principia. CAP. IV.

De poteſtate deducta per principia.

POTESTAS eſt bona per bonitatem. Et bonitas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere; & ideo inuicem in ſubjecto in quo ſunt ſecundum naturam quam habent, mouet ſe ſubjectum ad agendum & exiſtendum cum ipſis benè & potenter.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Poteſtas eſt magna per magnitudinem, & magnitudo poteſt exiſtere & agere ſecundum poteſtatem. Et ideo in ſubjecto in quo ſunt, quod deficit vni, ſupplet alteri ſecundum rationem ſuam. Sed quandoque eſt aliquid præiacens quod impedit hoc quod eſt principium de alia ratione. Poteſtas eſt durabilis per durationem. Et duratio poteſt exiſtere & agere per poteſtatem & ſi duratio eſt æternitas, exiſtere & agere ſunt neceſſaria, eo quia in æternitate nulla eſt nouitas. Poteſtas per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſapientia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſi conuertuntur, exiſtere & intelligere, & agere ſunt de neceſſitate, quoniam non poſſunt aliter ſe habere: ſed hoc de Deo intelligitur tantum modo. Poteſtas per voluntatem eſt amabilis, & voluntas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſi conuertuntur, ſubjectum in quo ſunt, poteſt de neceſſitate exiſtere & agere & amare. Poteſtas per virtutem eſt virtuoſa: & virtus per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſic ſubjectum in quo ſunt poteſt de neceſſitate exiſtere & agere & amare. Poteſtas per virtutem eſt virtuoſa. & virtus per poteſtatem poteſt exiſtere & agere & ſic ſubjectum in quo ſunt, potenter & virtuosè poteſt eſſe exiſtendo & agendo. Poteſtas per veritatem eſt vera: & veritas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi in ſubjecto in quo ſunt, non conuertuntur: priuatio conuerſionis ponit quod ſubjectum in quo ſunt, poteſt eſſe mendax & otioſum. Poteſtas per gloriam eſt delectabilis: & ſimiliter gloria per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi in ſubjecto in quo ſunt, conuertuntur: neceſſario poteſtas diſtat à pœna; & gloria ab impotentia. Poteſtas per differentiam eſt ratio inconfuſa & clara: & differentia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi in ſubjecto in quo ſunt, conuertuntur: ſequitur de neceſſitate, quod ſubjectum ſit actu in poſſe & in diſtinguere benè ab ipſo. Poteſtas per concordantiam eſt concordabilis: & concordantia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi non conuertuntur, priuatio conuerſionis ponit impoſſibile eſſe in ſubjecto poſſe & concordare. Poteſtas per contrarietatem non poteſt eſſe contra ſe: nec contrarietas per poteſtatem poteſt eſſe impotens. Et quod non conuertuntur, priuatio conuerſionis ponit, quod poteſtas aliqua eſt à contrarietate diſparata. Poteſtas per principium habet naturam principiandi: & principium per poteſtatem habet naturam poſſificandi: & ſi conuertuntur, poſſe & principiare, ſunt diſparata à contingentia & nouitate. Poteſtas per medium habet naturam mediandi: & per iſtam naturã, poſſe exiſtit in medio potentis & poſſiti. Et medium per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ideo medium ponit influentias à fine, & refluentias à principio, & naturam eorum ſa-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

pere

pere. Poteſtas per finem eſt quieſcibilis: & finis per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi conuertuntur, impoſſibile eſt quietem non eſſe in ſubiecto, in quo ſunt. Poteſtas per maioritatem habet naturam maiorandi: & maioritas per poteſtatem habet naturam poſſificandi Et quod non conuertuntur priuatio cõuerſionis facit ipſas eſſe limitatas in ſubiecto in quo ſunt: Et in iſto paſſu apparet, quomodo entia creſcibilia creſcunt vſque ad terminum determinatum à natura: & in ſenectute ad corruptionem inclinationem habent. Poteſtas per æqualitatẽ habet naturam coæquandi inter potentem, poſſitum & poſſe. Et æqualitas per poteſtatem habet naturam poſſificandi: & ſi conuertuntur, impoſſibile eſt poſſe, & coæquare aliter ſe poſſe habere. Poteſtas per minoritatem eſt circa non eſſe: & minoritas per poteſtatem eſt circa eſſe; & ideo poteſtas & minoritas non conuertuntur. Et ſi conuerterentur, eſſe & non eſſe eſſent conuertibilia: quod eſt impoſſibile.

DE SAPIENTIA DEDVCTA PER principia. CAP. V.

De ſapientia deducta per principia

SAPIENTIA eſt bona per boniratem, & bonitas per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſi conuertuntur in ſubiecto in quo ſunt, ſunt ei rationes benè agendi & bene intelligendi, & aliter non poſſunt ſe habere. Sapientia per magnitudinem eſt magna: & magnitudo per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſi conuertuntur, ſubiectum in quo ſunt, conſiſtit per inuenire & intelligere. & aliter non poſſunt ſe habere. Sapientia per durationem eſt durabilis; & duratio per ſapientiam eſt ſcibilis: & ſi illa duratio eſt æternitas, ſcire & æternare in ſubiecto in quo ſunt, ſunt de neceſſitate; & oppoſitum eorum eſt impoſſibile. Sapientia eſt potens per poteſtatem, & poteſtas ſcibilis per ſapientiam: & ſi conuertuntur, tantum eſt de poſſe quantum eſt de intelligere & in ipſis magis & minus eſt impoſſibile. Sapientia eſt amabilis per voluntatem, & voluntas eſt ſapiens per ſapientiam: & ſi conuertuntur, tantum eſt in ſubiecto de amare, quantum de intelligere. Sapientia eſt virtuoſa per virtutem: & virtus ſcibilis per ſapientiam Et ſi non conuertuntur in ſubiecto in quo ſunt, eſt ignorantia poſſibilis & etiam vitium. Sapientia per veritatem eſt vera; & veritas per ſapientiam eſt ſcibilis Et ſi non conuertuntur, veritas eſt credibilis; & intelligere poteſt eſſe mendacium. Sapientia per gloriam eſt delectabilis; & gloria per ſapientiam eſt ſcibilis: & quando non conuertuntur. ſcire poteſt eſſe cum paſſione, & delectatio cum ignorantia. Sapientia per differentiam eſt clara, ratione cuius habet intellectum, intelli-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

gibile & intelligere inter se distincta: sine autem distinctione esset confusa. Et differentia per sapientiam est intelligibilis: quæ tamen sine differentiatiuo, differentiabili & differentiare, non esset intelligibilis. Sapientia per concordantiã habet in se res concordantes, scilicet intellectiuum, intelligibile & intelligere: quæ concordant in vna essentia quæ est ex ipsis. Et concordant in existendo plura, eo quod vnum non est aliud. Et ipsa scilicet concordantia per sapientiam est intelligibilis. Per contrarietatem ignorantia est inimica sapientiæ, eo quod impedit ei intelligere: sed sapientia quæ cum concordantia conuertitur, non timet contrarietatem, eo quod ei non potest intelligere impedire. Sapientia per principium est principium intelligendi. Et principium per sapientiam est intelligibile. Et si conuertuntur in subiecto in quo sunt, sunt de necessitate: & non possunt aliter se habere. Intelligere per naturam medij consistit in medio intelligentis & intellecti. Et medium est intelligibile per sapientiam: sapientia per finem est quiescibilis: & finis per sapientiam est scibilis. Et in subiecto in quo sunt, si non conuertuntur, potest esse intelligere sine quiete & quies sine intelligere. Sapientia ratione maioritatis potest in se recipere maius intelligere: sed quod cum maioritate non conuertitur, non potest infinitè maiorare: sed finitè, vltra quod finitum non potest se extendere. Sapientia ratione æqualitatis habet in se rationes essentiales æquales: videlicet innatum, intellectiuum, intelligibile & intelligere: & æqualitas per sapientiam est intelligibilis, quæ intelligibilitas est deducta per æquatiuum, æquabile & æquare: obiectiuè. Sapientia siue intellectus cum minoritate non conuertitur: quoniam si conuerteretur, semper haberet minus intelligere, & magis competeret ei ignorare quàm intelligere, quod est impossibile.

DE VOLVNTATE DEDVCTA *per principia.* CAP. VI.

De voluntate deducta per principia.

VOLVNTAS per bonitatem est bona, & bonitas per voluntatem est amabilis: & si conuerterentur, subiectum in quo essent semper esset bonum agens & amans, & in contrarium non posset se habere. Voluntas per magnitudinem est magna: & magnitudo per voluntatem est amabilis: & ideo amabilitas voluntatis est magna: & amabilitas etiam magnitudinis est magna. Et si conuerterentur, essent amatiuitas & amabilitas in infinito de magnificabili, magnificatiuo & magnificare & amare. Voluntas per durationem est durabilis. Et duratio per voluntatem est amabilis: & si duratio qua

est æter-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt æternitas & voluntas conuerterentur, de neceſſitate æternare & amare eſſent ab æterno & in æternum. Voluntas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et poteſtas per voluntatem eſt amabilis: Et in ſubiecto in quo non conuertuntur, voluntas poteſt eſſe impotens & poteſtas non dilecta. Voluntas per ſapientiam eſt ſcibilis: & ſapientia per voluntatem eſt amabilis. Et ſi hoc eſt cum magnitudine & æternitate, ſequitur quod intelligere & amare ſunt de neceſſitate. Voluntas per virtutem eſt virtuoſa, & virtus per voluntatem eſt amabilis, ſed ſi non conuertuntur, virtus poteſt eſſe odibilis & voluntas vitioſa. Voluntas per veritatem eſt vera. Sed vbi voluntas & veritas non conuertuntur, veritas poteſt eſſe odibilis & voluntas falſa. Voluntas per gloriam eſt delectabilis; & ſic gloria per voluntatem eſt amabilis; & ſic voluntas per gloriam diſtat à pœna; & gloria per voluntatem diſtat ab odio. Voluntas per differentiam continet in ſe diſtinctionem inter amantem, amabile & amare: & ſunt in ipſa clare & non confuſe. Et differentia per voluntatem eſt amabilis. Voluntas per concordantiam habet in ſe res concordantes, videlicet amantem, amabile & amare: & concordantia per voluntatem eſt amabilis. Et quod eſt amabilis cum bonitate, magnitudine, duratione, poteſtate, &c. ſunt in ipſa amabilia, concordans, concordabile & concordare. Voluntas cum contrarietate odit vitium & peccatum: & ſi voluntas & contrarietas conuerterentur, nunquam voluntas cum concordantia poſſet diligere virtutes. Voluntas per principium eſt principium diligendi. Ratio huius eſt: quia omnia amabilia ſunt amabilia per rationem voluntatis. Vnde ſequitur, quod principium quo ad rationem voluntatis eſt amabile, & in iſto paſſu apparet quomodo vnum ens cauſat aliquid ex ſe, vt ab ipſo aliquam vtilitatem accipere poſſit. Voluntas ratione medij habet in ſe medium, videlicet amare: & medium ratione voluntatis eſt amabile. Voluntas ratione finis eſt perfecta quiete, cum videt ſe habere in ipſa quietem bonam, magnam & durantem, & potentem amare, ſine quo finis non poteſt ſibi ſufficere. Voluntas cum maioritate eſt in maiori actu amandi: & vt maiorem actum habere poſſit, maioritas eſt amabilis. Voluntas quo ad rationem æqualitatis habet naturam coæquandi per amantem, amabilem & amare. Et æqualitas per voluntatem eſt amabilis. Voluntas cum minoritate eſt circa nihil & cum nihilo eſt extra vacuitatem, ocioſitatem, & ſi voluntas & minoritas conuerterentur, non eſſe eſſet magis deſiderabile quàm eſſe, quod eſt impoſſibile.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE VIRTVTE DEDVCTA PER principia. CAP. VII.

De virtute deducta per principia.

VIRTVS est bona per bonitatem: & bonitas est virtuosa per virtutem, & sic virtus mediante bonitate est ratio bono quod agat bonum, & per se quod agere sit virtuosum. Virtus per magnitudinem est magna: & magnitudo est virtuosa per virtutem, quod non esset si non haberet virtuificantem, virtuificabile & virtuificare, quæ essent de sua essentia & idem cum ipsa. Virtus durat per durationem, & si est idem numero cum duratione, semper durant in sua essentia virtuificans, virtuificabile & virtuificare. Virtus est potens per potestatem; & sic potest contra vitium & peccatum, sed non potest quando homo non vult agere de potestate: & ratio huius est, quia vitiosus & ociosus est. Virtus est scibilis per sapientiã, & sapientia habet scire virtuosum per virtutem, suppositio tamen quod transeat actus voluntatis, qui causat amantem. Et in isto passu apparet quomodo vna virtus est coadiuuatiua alterius. Virtus est amabilis per voluntatem; & voluntas est virtuosa per virtutem, & sic conueniunt per amare & virtuificare. Virtus est vera per veritatem, & veritas virtuosa per virtutem, & si in subiecto in quo sunt, essent idem; nunquam esset in illo falsificare aut peccare. Virtus est delectabilis per gloriam, & illa delectatio est per virtutem virtuosa. Et in isto passu apparet, quomodo virtuosus in delectando appetit gloriam. Virtus per differentiam est clara non confusa, eo quia differentia, ponit distinctionem inter virtuificantem, virtuificabile & virtuificare, & sunt idem per essentiam; & virtus ponit quod differentia habeat virtutem ad hoc faciendum. Virtus per concordantiam habet in se res essentiales concordantes, ex quibus est vna essentia, & virtus ponit quod concordantia sit virtuosa ad hoc faciendum. Virtus est contra suum contrarium, scilicet vitium & peccatũ: & est contra ipsum cum bonitate, magnitudine, &c. Contrarietas est contra virtutem cum priuatione sui habitus & cum priuatione habitus voluntatis, magnitudinis, &c. Virtus per prioritatem est primitiua, eo quia quicquid est primitiuum, est per prioritatem primitiuum: & quicquid est virtuosum; & ideo principium est virtuosum per virtutem. Virtus per medium est mediabilis: & medium per virtutem est virtuosum. Virtus per finem est perfecta & in quiete: & sic iusti cum virtute tendunt ad quietem. Virtus per maioritatem habet naturam maiorem: & maioritas per virtutem habet essentiam virtuosam. Virtus per æqualitatem habet naturam coæquandi iusticiam cum prouidentia, &c. Et sic de intelligere & amare, quæ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quæ quandoque æqualiter ſunt virtuoſa. Virtus ratione minoritatis quandoq; eſt minor, ſicut quandoque eſt maior. Et ſic quando eſt minor, conuenit cum non eſſe, ſicut quando eſt maior, conuenit cum eſſe.

DE VERITATE DEDVCTA PER principia. CAP. IIX.

De Veritate deducta per principia.

VERITAS per bonitatem eſt bona: Et bonitas per veritatem eſt vera, & ſi conuertuntur, ſunt idem ſemper bonus & verus. Sed quando in aliquo ſubiecto non conuertuntur, aliquis optat habere bonum falſo modo, & non vere neque virtuose: & in iſto paſſu apparet, quod in homine bonitas & veritas non conuertuntur. Veritas eſt magna per magnitudinem: & magna non eſſet niſi haberet verificantem, verificabilem verificare eſſentialiter in ſe. Veritas per durationem durat, eo quia durant in ipſa verificãs, verificabile & verificare. Similiter & quandoque moraliter agendo intra, cum hoc quod eſt extra, ſicut in ſenſato humidum radicale cum nutrimentali, veritas per poteſtatem eſt potens: & ſi eſt idem cum poteſtate, nulla falſitas contra ipſam poteſt. Veritas eſt ſcibilis per ſapientiam: Et ſapientia optat veritatem vt vere ſe habere poſſit ad ſcitum. Veritas eſt amabilis per voluntatem, vt voluntas vere poſſit habere ſuum amatum. Veritas per virtutem eſt virtuoſa: & virtus per veritatem eſt vera: & ideò participant per verificare contra falſificare & peccare. Veritas per gloriam eſt delectabilis: & gloria per veritatem eſt vera. Et ſic iuſti vere & gloriosè tendunt ad gloriam ſempiternam. Veritas per differentiam eſt clara & à confuſione diſparata. Et differentia ponit, quod in veritate vnus ſit verificans, alius verificatus, & alius verificare, & veritas ponit hoc in vero. Veritas per concordantiam habet in ſe res coeſſentiales concordantes ſcilicet verificatiuum, verificabilem & verificare, quæ concordant in eſſentia: & concordant quod ſint plura: & veritas ponit, quod concordantia habet vere quod habet. Veritas eſt contra falſitatẽ: & eſt contra ipſam cum ſuo verificatiuo, verificabili & verificare; & ideo eſt ab ipſa ſimpliciter diſparata. Veritas per principium habet naturam principiandi, ſicut principium per naturã veritatis habet naturam verificandi: & ideo veritas eſt principium, quia quicquid eſt verum ſub ratione veritatis eſt verũ. Veritas per medium habet verificare in medio verificantis & verificabilis; & veritas ponit hoc in vero. Veritas per finem eſt in quiete: & finis per veritatem eſt verus, & in ſubiecto in quo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſunt idem, veritas nunquam eſt cum labore: neque finis in errore. Vna veritas eſt maior altera: & vna maioritas verior eſt alia: & hoc eſt, quia non conuertuntur. Veritas ratione æqualitatis, habet in ſe æqualiter per veritatem verificantem, verificabilem & verificare: & æqualitas habet vere hoc quod habet. Vna veritas eſt minor alia: & illa quæ minor eſt, participat cum non eſſe; eo quia minus habet de eſſe, & veritas ponit hoc in vero; & minoritas etiam hoc ponit in ſuo genere.

DE GLORIA DEDVCTA PER principia. CAPVT. IX.

De gloria deducta per principia.

GLORIA per bonitatem eſt bona. Et ſic ratione bonitatis quam habet, eſt bono ratio, quod agat bonum & per ſe: & quod illud agere ſit glorioſum. Gloria per magnitudinem eſt magna: & magna non eſt ſine proprio gloriante, gloriabili & gloriare; & ſi ſua magnitudo eſt infinita in ſuo gloriari, eſt infinire. Gloria per durationem durat: & ſi eſt æternitas, ſuum durare eſt per æternare in quo non poteſt eſſe innouatio. Gloria per poteſtatem eſt potens agendo & exiſtendo: & ſi eſt idem cum poteſtate, impoſſibile eſt ipſam eſſe in defectu & ocioſitate. Gloria per ſapientiam eſt ſcibilis, & ſapientia per gloriam eſt delectabilis, & ſic conueniunt per delectare & ſcire. Gloria per voluntatem eſt amabilis, & voluntas per gloriam delectabilis, & ſic voluntas delectando appetit amatum: & ſi in ſubiecto in quo ſunt voluntas & gloria non ſunt idem: voluntas quandoque habet triſtitiam, eo quod non habet amatum. Gloria per virtutem eſt virtuoſa, & virtus per gloriam eſt glorioſa; & ſic homo virtuoſus delectando acquirit virtutes. Gloria per veritatem eſt vera; & veritas per gloriam eſt glorioſa, & ſic homo verus in ſua veritate & gloria eſt in delectatione & quiete. Gloria cum differentia eſt clara à confuſione diſparata. Quoniam differentia ponit, quod vnus ſit glorioſus, alius gloriatus, & ſic de gloriari. & gloria in hoc ponit per delectationem. Gloria per concordantiam habet res concordantes in vno & in pluribus ſcilicet gloriatiuum, gloriabile & gloriari. Gloria cum gloriare diſtat à pœna ſui contrarij, ſine quo non poſſet perfecte diſtare. Gloria per principium habet rationem principij, & in ſubiecto in quo ſunt idem glorians & principians, de ſeipſo principiant gloriatum & vnitum: & ſimiliter glorificant & principiant gloriari & principiare, ſpirando & amando; vt apparet in diuinis. Gloria per medium eſt influxiua & refluxiua: & medium per gloriam eſt in delectatione & glorificatione. Gloria per finem eſt in quiete:

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quiete : & finis per gloriam in glorificatione. Et ideo gloriant⁸ ſine gloriato & gloriari non poteſt eſſe in quiete. Gloria quanto maior eſt, tanto magis imago delectationis eſt. Gloria ſine æqualitate ſibi eſſentiali non poteſt eſſe per ſe in quiete, eo quia deficit in habendo æqualiter gloriantem, gloriabile & gloriari. Gloria cum minoritate eſt circa pœnam & non eſſe : ergo cum maioritate diſtat à pœna & non eſſe.

DE DIFFERENTIA DEDVCTA per principia.

CAPVT. X.

De differentia deducta per principia.

DIFFERENTIA eſt bona per bonitatem : & bonitas eſt diſtincta per differentiam. Et ideo differentia & bonitas ſunt rationes ſubiecto in quo ſunt, vt bene & diſtincte agat ſiue producat bonum diſtinctum. Differentia eſt magna per magnitudinem, eo quod cauſat diſtinctionem inter genus: & genus inter genus : & ſpecies inter ſpeciem : & indiuiduum inter indiuiduum : & indiuiduum inter indiuiduum & ſuum actum. Et ſic differentia eſt ita magna quod in ſe continet omnia : magnitudo vero per differentiam eſt diſtincta, eo quia ponit eam in ſuo proprio numero ſiue genere : & in ipſa ponit diſtinctionem inter magnificatiuum, magnificabile & magnificare, quæ de eſſentia ſunt & natura magnitudinis. Differentia per durationem durat, & duratio per differentiam habet in ſe res diſtinctas, quæ ſunt de ſua eſſentia, ſcilicet durans, durabile & durare. Et differentia per durationem durat : diſtinctio quæ cum æternitate conuertitur ab æterno in æternum durat diſtinguendo inter æternantem, æternabilem & æternare : & hoc ſignificatum eſt per beatiſſimam trinitatem. Differentia eſt potentia innata abſolute ; & eſt potens per poteſtatem ; eo quia cauſat in poteſtate diſtinctionem inter potentem, poſſitum & poſſe. Et poteſtas poteſt hoc cum differentia. Differentia eſt ſcibilis & per ſapientiam, & ſapientia per naturam differentiæ poteſt intelligere diſtinctionem inter intellectiuum, intelligibile & intelligere, vt ſint intelligibilia : quoniam ſine differẽtia non poſſunt eſſe obiectabilia ſine intelligibilia. Differentia per voluntatem eſt deſiderabilis, vt voluntas poſſit in ſe habere naturam amandi ; & exiſtere clara ratio inter amantem, amabilem & amare, ſine qua diſtinctione eſſet ratio confuſa & impotens ad amandum. Differentia per veritatem eſt virtuoſa ; & virtus per differentiam habet in ſe

(c) 2006 Ministerio de Cultura

res distinctas, in quibus habet agentiam & existentiam: & virtus per differentiam est disparata à vitio; imo sine ipsa omnia essent idem numero. Differentia per veritatem est vera, & veritas per differentiam res veras ponit, sicut verum est distinctionem esse inter verificantem, verificabilem & verificare: inter intelligentem, intelligibilem & intelligere. Differentia per gloriam est delectabilis: & gloria per differentiam potest habere delectationem per gloriantem, gloriabilem & gloriari; quæ sine distinctione in gloria non possent esse. Differentia per concordantiam habet in se res concordantes, quas in se recipit distinguendo inter concordantem, concordabilem & concordare. Et hoc facit differentia cum suo differentiatiuo, differentiabili & differentiare: & in simul differentia & concordantia in subiecto in quo sunt, ponunt ipsum subiectum vnum in cõmuni, quod habet in se plures res concordantes & differentes, ex quibus est constitutum, sicut vna substantia, vnus homo, &c. Differentia & cõtrarietas innata differunt. Et hoc quod quandoque differentia concordat cum concordantia innata distinguendo, concordando & generando. Et quandoque differentia cum contrarietate agit contra concordantiam distinguendo, contrariando & concordando, & hoc vt corruptio vnius sit generatio alterius, & econuerso. Et hoc simili modo fit in moralibus, vt significabimus: Differentia per principium habet rationem prioritatis, vt sit principium generale ad omnes differentias: & hoc cum suo proprio differentiatiuo, differentiabili, & differentiare: sine quibus non posset esse in ista altitudine, neque rationem principij habere. Differentia per medium habet naturam medij, & in se habet medium scilicet differre, cum quo distinguit vnum ab alio, scilicet ipsum differre, & ipsum existit inter differentiatiuum & differentiabile. Differentia per finem est in quiete: & sua quies est distinguere inter vnum & aliud, vt habeat subiecta, in quibus sit, & agentiam habere possit. Differentia ratione maioritatis est maior in vno subiecto quam in alio. Quoniam in essentiis substantialibus maior est quàm in accidentalibus. Vnde differentia maiorem actionem habet distinguendo bonitatem substantialem à magnitudine accidentali, & maiorem actionem habet in distinguendo in eadem essentia plures res constituentes ipsam essentiam, quam in distingnendo essentiam ab essentia: vt significatum est in intellectu, in quo differunt per differentiam, intellectiuum, intelligibile & intelligere: quæ innatæ & æqualiter sunt partes intellectus. Veruntamen inter essentiam & essentiam magis ponit se extensiue. Differentia per æqualitatem habet in se res æquales, sicut æqualitas per differẽtiã habet in se res distinctas.

Et ideo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Et ideo in ſubjecto in quo ſunt, ſe communicant per differre & coæquare. Differentia per minoritatem eſt minor, ſic per maioritatem eſt maior: & quia minoritas eſt paruum ſubjectum ſiue paruum quid, differentia non poteſt intrare ipſam cum ſua magnitudine, nec poteſt multum differre per ipſam; & ſecundum quod paruum intrat, paruum diſtinguit.

DE CONCORDANTIA DEDUCTA per principia. CAPVT. XI.

CONCORDANTIA eſt bona per bonitatem, & bonitas eſt concordata per concordantiam : & ſic in ſubjecto in quo ſunt, participant bonificando & concordando. Concordantia per magnitudinem eſt magna; & magna non eſſet ſi careret concordatiuo, concordabili & concordare, quæ ſunt de ſua eſſentia: imo contrarietas eſſet magis magna, quæ hoc impediret, imo concordantia eſt magis magna quàm cõtrarietas, eo quod impedit ei quod non ſit principium ſubſtantiale, ut in arte maiori probatum eſt. Concordantia eſt durabilis per durationem, durantibus in ipſo concordatiuo, concordabili & concordare; ex quibus eſt. Concordantia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere, & poteſtas per concordantiam habet res concordantes: & ideo in quanto concordantia & poteſtas in ſubjecto in quo ſunt, ſe coniungunt, in tanto à contrarietate ſe prolongant. Concordantia eſt ſcibilis per ſapientiam ſiue intellectum: & quando intellectus ipſam objectat intelligendo ſuam eſſentiam, & ſuum eſſentiale concordatiuum, concordabile & concordare, magis ipſam objectat & attingit quàm objectando ipſam per eſſentiam tantummodo, & concordantia magis intellectui ſe communicat concordando. Concordantia per voluntatem eſt amabilis; eo quod concordantia ponit in voluntate actum ſuum: ut amans, amabile & amare, conueniant in identitate eſſentiæ. Concordantia concordat virtutem cum virtute in ſubjecto in quo ſunt: & hoc facit in ſua eſſentia virtutis, quoniam extra non poſſet hoc facere, eo quia ſuus actus nõ haberet ſubjectum, in quo eſſet ſubſtentatus. Concordantia per veritatem eſt vera; & veritas per concordantiam eſt concordata : & ideo in ſubjecto in quo ſunt per concordare & verificare, diſtant à contrarietate & falſitate. Concordantia per gloriam eſt delectabilis, & gloria per concordantiam concordabilis : & ideo vna ratio appetit aliam. Concordantia non poteſt eſſe ſine differentia: differentia vero poteſt eſſe ſine ipſa, ſecũdum quod conuenit cum contrarietate, & in iſto paſſu apparet, quod differentia eſt principium magis generale quàm concordantia.

Deductio cõcordantiæ per principia.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Concordantia & contrarietas ſunt oppoſita, eo quia hoc quod concordantia conſtruit, contrarietas deſtruit,& econuerſo: ſed concordantia eſt altius principium quàm contrarietas, eo quia conuenit cum eſſe concordando:contrarietas vero cum non eſſe in contrariando.Concordantia per rationem principij eſt generalis ad omnia cõcordabilia; eo quia principium ponit, quod concordantia habeat vnum principium actiuum, & aliud paſſiuum, & aliud neutrale; cum quibus continet in ſe omnes concordantias inferiores contentas ſub ipſa. Concordantia per medium eſt influxiua & refluxiua,per concordatiuum,concordabile,& econuerſo:& concordare eſt medium inter iſta.Concordantia quieſcit per concordare, concordatiuum & concordabile:extra quæ non poſſet quieſcere, neque finis ſine concordãtia poſſet eſſe quies. Concordantia quandoque eſt maior,quandoque minor.Ratio huius eſt: quod in aliquo ſubjecto maiores res concordant quam in alio, ſicut in homine magis quàm in roſa, & in roſa quàm in lapide. Concordantia cum æqualitate conuenit,ut habeat in ſe æqualiter concordatiuum, concordabile & concordare, ſibi coeſſentialia, ſine quibus æqualitas non poſſet eſſe ſubjectum, in quo finis concordantiæ quieſcere poſſet. Aliqua concordantia eſt minor alia: & eſt minor, eo quia cum magnitudine & maioritate minoritatem intrare non poteſt. Et ideo concordantia cum minoritate eſt circa nihil, hoc eſt,circa contrarietatem quæ ſua eſt oppoſita.

DE CONTRARIETATE DEDVCTA per principia CAP. XII.

Deductio cõtrarietatis per principia.

CONTRARIETAS quãdoque eſt bona per bonitatem, quandoque mala per maliciam. Per bonitatem: ſicut homo qui cum virtute contradicit vitio: & ſicut contrarietas elementorum,ſine qua non eſſet generatio. Mala, per maliciam:ſicut homo iniuſtus,qui cum vitio contradicit virtuti: & ſicut infirmitas quæ eſt contra ſanitatem, & mors contra vitã. Contrarietas eſt magna per magnitudinem, quoniam magna contrarietas eſt inter Deum & peccatorem,& inter aquam & ignem,& inter bonum & malum, & inter verũ & falſum; & huiuſmodi.Contrarietas durat per durationem, non autem per ſeipſam, eo quod eſt accidens quod per ſe non eſt exiſtens: ſed durat per accidens cum ſit habitus priuatiuus inclinans eſſe ad non eſſe & durat:quod entia ſunt contraria, ſicut iuſtus & iniuſtus,viſus & cæcitas,intelligere & ignorare, calefacere & frigefaeere,lętitia & triſtitia; & ſic de aliis.Contrarietas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere, quoniam vna contrarietas eſt innata,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

nata, & alia moralis innata, ſicut per caliditatem & frigiditatē. Moralis: ſicut poſſibile eſt peccare, tamen contrarietas in peccando per ſe non habet contrariandi poteſtatem: ſed eſt habitus acquiſitus per hominem, cum quo homo peccat. Contrarietas eſt ſcibilis ratione ſapientiæ objectiuæ: non quod contrarietas cauſet ſcire, imo eſt contra ſcire per ignorantiam. Contrarietas vno modo eſt deſiderabilis, alio modo non deſiderabilis: ſicut contrarietas elementorum, & contrarietas per quam virtus eſt contra vitium; contrarietas non deſiderabilis: ſicut contrarietas per quam mors eſt contra vitam, & vitium contra virtutem. Contrarietas inter vitium & virtutem ſe ponit & communicat, ut homo per ipſam ſit contra vitium, aut homo ſi vult per vitium ſit contra virtutem: non quod ipſa cogat hominem ad agendum de ipſa: eo quod habet liberum arbitrium ad agēdum cum ipſa, bene aut male. Aliqua contrarietas eſt vera, alia falſa. Vera, ſicut iuſtitia contra iniuſtitiam. Falſa, ſicut iniuria quæ vere eſt habitus contra habitum iuſtitiæ. Aliqua contrarietas eſt, per delectationem, alia per triſtitiam. Per delectationem: ſicut homo qui in committendo vitium, per virtutem gaudet. Per triſtitiam: ſicut qui habet dolorem de commiſſis. Contrarietas habet tres modos differentes, ut in capitulo ſuo dictum eſt in prima parte primæ diſtinctionis. Contrarietas cum ſuis modis eſt contra concordantiam, & econuerſo: ut in capitulo concordantiæ, & in capitulo cōtrarietatis apparet in prima parte primæ diſtinctionis. Contrarietas ratione principij naturaliter eſt innata, ut omnes contrarietates naturales contineat in ſe: tamen contrarietas moralis eſt habitus acquiſitus per hominem, ut ſupra dictum eſt. Contrarietas eſt mediabilis, & hoc duobus modis, ſcilicet naturaliter & moraliter. Naturaliter, ſicut calefacere, quod contradicit frigefacere, & econuerſo. Moraliter, ſicut bene agere, hoc eſt, quod vnus homo qui bene agit, & alius qui male agit, per contrarietatem quodammodo contrariantur. Contrarietas nunquam per ſe eſt in quiete: quodſi eſſet, ſua quies eſſet perfecta, & ſic contrarietas cum perfectione conueniret cum non eſſe: & eſſe cum non eſſe, quod eſt impoſſibile. Contrarietatum vna eſt maior, alia minor. Maior ſicut vitium contra virtutem. Minor, ſicut calefacere contra frigefacere. Contrarietas vno modo conuenit cum æqualitate, alio modo non: ſicut patet in quatuor elementis. Abſolute non cōuenit cum æqualitate: ſicut in virtute & peccato, quæ nullam conuenientiam habent. Contrarietas ſemper conuenit cum minoritate ratione ſui generis. Ratio huius eſt: quod inclinat eſſe ad non eſſe. Et ideo qui magis pungit: pungit per ipſam, eſt magis punctus, & in periculo & tribulatione poſit⁹, & à patiētia plōgat⁹. Et à tali cōtrarietate, velit nos omnipotēs De⁹ liberare.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PRINCIPIO PER PRINcipia deducto. CAPVT XIII.

Deductio principij per principia.

PRINCIPIVM est bonum per bonitatem, & bonitas per rationem principij acquirit nomen principij. Quoniam quicquid est bonificabile vel bonificatiuum, est per rationem bonitatis. Et ideo principiare bonum, est bonum. Et bonitas est ratio, & principium bono quod agat bonum. Et si bonus non bonum agit: agit malum, eo quod est contra suam rationem, & contra rationem boni principij. Principium est magnum per magnitudinem. Quoniam quicquid est principiabile siue principiatum, est sub ratione principij. Et quod tot & tanta sunt magna principiabilia & principiata; ergo principium est magnum, cum non est magnum, si non principiat magnum, post quam principiare potest magnum. Et si magnitudo & principium conuertuntur in subjecto, in quo sunt: necesse est quod in ipso subjecto sint infinire & principiare. Et in isto passu apparet, quod de necessitate in esse Dei est producere per infinire & principiare. Principium est durabile per durationem & si duratio est æternitas, & principium est idem cum æternitate, necessarium est, quod sint principiare & æternare in subjecto, *in quo* principium & æternitas sunt idem. Principium est potens per potestatem: & si potestas & principiū sint idem, sequitur quod absolutè & sine aliquo impedimento principium potest tantum principiare, quanta est sua essentia, & quanta est essentia potestatis. Principium est scibile per sapientiam: & si sapientia est infinita & æterna, & est idem cum principio, cum ipso principio est scibile infinire, & æternare & scire; & hoc de necessitate. Principium per voluntatem est amabile: & sic est idem cum magnitudine & æternitate, & cum voluntate in ipso principio est amabile, principiare, magnificare, æternare & amare, & aliter non potest se habere. Principium per virtutem est virtuosū, & per principium virtus est principalis: & si in subjecto in quo sunt principiare & virtuificare sunt impedita, principium & virtus non sunt idem Principium per veritatem est verum & si est idem cum veritate & æternitas cum veritate, necessarium est quod in ipso principio sunt principiare, verificare & æternare. Per gloriā principiū est gloriabile & delectabile: & si conuerteretur cū gloria, gloriari & principiare de necessitate cōuertūtur Principium per differentiam est clarum & inconfusum, & si principium est intellectus principiare & intelligere conuertuntur; & differentia ponit, quod vnus sit intelligens, alius intelligibilis: vnus principians, alius principialis. Alioquin principium & intellectus non possent distare à confusione Principium per concordantiam habet naturam concordandi, quam non posset habere

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habere ſine concordantia: & principiatiuum, principiabile & principiare, quæ eſſent de eſſentia principij. Contrarietas eſt contra principium quando impedit ei actum ſcilicet principiare: ſed in ſubjecto in quo principium eſt idem cum poteſtate: contrarietas non poteſt impedire principio principiare. Quoniam non habet cum quo habeat poſſe, quod eſt de genere poteſtatis. Priacipium per medium vadit ad finem, ſine quo medio ad finem non poſſet ire: & quando medium impeditur, deficit poteſtas principij & finis; & dolet appetitus, & ſequitur triſticia & labor: ſed quando ſuperuenit bonitas, magnitudo, duratio, multiplicatur poteſtas, & deſtruitur impedimentum. Principium quieſcit per finem, & non quieſcere poſſet per finem ſine principiare: ſed quãdo principians in principiato quod eſt de ſua eſſentia per principiare, quod eſt accidens, credit quietem inuenire non poteſt; & in iſto paſſu apparet quod ſolꝰ Deus eſt principium & quies: Principium vnum eſt maius, & aliud minus. Maius quando eſt in actu de potentia non deducto, in qua nullum principium poteſt eſſe maius quam principium in actu exiſtens. Quoniam principium quod eſt in potentia, eſt circa nihil, reſpectu huius quod eſt in actu. Et in iſto paſſu apparet, quod Deus qui eſt maius principium quam eſſe poteſt, habet actum in ſeipſo, videlicet principiantem, principiatum & principiare, ut apparet in diuinis. Nullum principium ſine natura æqualitatis in ſe quieſcere poteſt. Ratio huius eſt: quia petit in ſe æqualitatem habere per principiantem, principiabilem & principiare: ſed Deus quieſcit in ſe: ergo, &c. Deus eſt principium, & eſt principium ſummum & perfectum. Vnde ſequitur: quod hoc per quod Deus magis diſtat à minoritate principij, ſit in ipſo: de neceſſitate ergo in Deo eſt principiare, principians & principiabilis, ſiue principiatus: ergo, &c.

DE MEDIO DEDUCTO PER principia. CAP. XIV.

Deductio medij per principia.

MEDIVM eſt bonum per bonitatem: quod principium non poſſet venire ad finem ſine medio, neque finis poſſet eſſe quies: ergo bonitas per bonificare quod eſt mediũ, eſt ratio bono quod agat bonũ. Mediũ per magnitudinem eſt magnum & quod eſt magna diſtantia inter principium & finem, oportet medium eſſe magnum: tamen multum magnum non eſt, niſi ſit de eſſentia principij & finis. Mediũ durat per durationem & influẽtiã finis ex reſluentia principij: & ſi medium & duratio conuertuntur & ſunt, æternitas ab æterno durat influentia & reſluentia, mediare & æternare. Medium per poteſtatem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſtatem poteſt exiſtere & agere:& poteſtas ratione medij habet poſſe. Medium eſt ſcibile per ſapientiam, & non eſt ſcibile ſine principio in fine. Medium eſt amabile per voluntatem,ſine quo non poſſet habere amare,neque amans,amatum,neque principium in fine quieſceret. Et ſi medium & voluntas conuertuntur,mediare & amare conuertuntur. Medium per virtutem eſt virtuoſum, & virtus per medium tranſit de principio ad finem: & virtus conſiſtit in medio ſui ipſius. Medium per veritatem eſt verum : & veritas ratione medij habet in ſe verificare, quod eſt medium ſuum. Medium ſine gloria non poſſet habere gloriam,neque glorians in gloria delectationem habere. Medium per differentiam eſt clarum & inconfuſum : ſicut in eſſentia intellectus intelligere, eo quod vnus eſt intelligens & alius intelligibilis; & intelligere eſt actus eorum: ſed ſi non eſſet differentia inter intelligentem & intelligibilem, medium eſſet confuſum & non clarum: ſine concordia intelligentis & intelligibilis intelligere non poſſet eſſe medium,quia non haberet cum quo. Medium quandoque eſt impeditum per contrarietatem : ratio huius eſt, quod deficit influentia finis & refluentia principij in ſubjecto in quo ſunt : eo quia ſubjectum eſt imperfectum; ſed quando perficitur,contrarietas eſt à ſubjecto remota, & medium perficitur. Medium eſt de ratione principij ſine quo non poſſet eſſe : & quando non eſt perfectum, non eſt de ratione finis; & quando perficitur, eſt de ratione finis. Medium in fine quieſcit,quod per ipſum principium tranſit ad finem,& in tranſitu principij ad finem tranſit medium, eo quod ſine medio trãſire non poteſt. Et in iſto paſſu apparet per quem modum elementa & alia miſcibilia intrant mixtum. Mediũ vnum eſt maius,aliud minus Maius ſicut medium ſubſtantiale, quod eſt de ſubſtantiali principio & fine,cum quibus eſt vna ſubſtantia, vna eſſentia,vna natura. Minus quidem eſt medium accidentale: ſicut currere,comedere, &c. quæ non ſunt de eſſentia currentis & curribilis,comedentis & comeſtibilis. Medium per æqualitatem æqualiter conſiſtit inter principium & finem:& hoc perfecte, quando eſt de eſſentia eorum & formaliter ab omni materia diſparatum. Quoniam cum materia non poſſet eſſe in medio,eo quod forma plus dicit quam materia : tamen ſecundum modum loquendi & propoſitionem,dicitur quod actus æqualiter ab ipſis eſt cauſatus. Nullum medium exiſtens inter materiam & formam diſtat à minoritate. Ratio huius eſt: quod materia dicit minus,& forma maius : & ideo ſequitur quod medium exiſtens inter formantem & formatum diſparatos, diſtat omnimode & ſimpliciter à minoritate.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE FINE PER PRINCIPIA deducto. CAPVT. XV.

De fine per principia deducto.

FINIS est bonus per bonitatem, ut quies sit bona, & bonitas quiescat: & sic bonitas quiescendo est ratio bono quod agat bonum: sed quando bonus non agit bonum, bonitas atque bonus non quiescunt, eo quod bonus contra finem bonitatis existit ociosus. Finis per magnitudinem est magnus, ut essentia in ipso fine cum magnitudine quiescant. Finis vero non est multum magnus, si quiescens, quiescibilis & quiescere non sunt de sua essentia. Finis per durationem durat, & si conuertitur cum duratione, per se quiescit. Et si appetit finem peregrinum cum quo quiescat, non est summus finis. Finis per potestatem potest existere & agere: & potestas per finem quiescere: & si conuertuntur, tantum potest quiescere per agere; sicut per existere. Sicut in Deitate, in qua tantum quiescit in agendo sicut in existendo, & sic de alijs. Finis per sapientiam est intelligibilis, & est in tanto intelligibilis quantum per quiescere, sicut per existere: & si non: non est summus finis, sed inferior habens appetitum ad superiorem. Et in isto passu apparet, quod omnia entia creata appetunt summum finem aut debent appetere. Finis est amabilis per voluntatem; & quod est magnus, magnè est appetibilis. Et quod est bonus, bene est appetibilis: & quod voluntas est magna, magnaliter debet ipsum amare & desiderare: & non facit hoc de sua magnitudine, est ociosa, & iniuriam facit fini? ratione cuius est in labore sine quiete. Finis est virtuosus per virtutem, & sic cum virtute est quies. Finis cum vetitate est verus; & sic vere acquiritur quies, & non vere labor & tristicia. Finis vltra gloriã non potest esse quies neque gloria extra finem est in delectatione. Finis cum differentia est ens inconfusum. Et hoc est, quod habet naturam perficientis, perfectibilis & perficere, quę sint de sua essentia, sine quibus esset confusus: & etiam esset finis alterius, & non sui ipsius, quod est impossibile. Finis p concordantiam habet res concordantes: & concordantia per finem res quiescentes. Finis cum contrarietate non potest esse quies. Ratio huius est, quia finis & concordantia sunt amicæ: & contrarietas & concordantia inimicæ. Finis est illud in quo principium quiescat: & quando conuertitur, finis cum principio est principians: & quando non conuertuntur, possibile est quod principium in ipso non quiescat. Finis sine medio non potest esse subjectum principij, ut in ipso quiescat: quoniam finis & principium sine medio sunt disparata. In fine maiori est maior quies: & maior quies est, quando quiescens, quiescibilis & quiescere sunt idem per essentiam. Finis sine ęqualitate quiescentis,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quieſcibilis & quieſcere non poteſt eſſe ſubjectum in quo concordantia quieſcat: quoniam deficiēte æqualitate, deficit quies. Nullus finis cum minoritate eſt quies, quia maioritas eſt circa nihil, & nihil procurat laborem & triſtitiam in quantum eſt habitus priuatiuus perfectionis.

DE MAIORITATE DEDUCTA per principia. CAP. XVI.

De maioritate deducta per principia

MAIORITAS bono eſt ratio bono quod agat maius bonum: & talis bonitas eſt ſubſtantialis, eo quod ſubſtantia maior eſt accidente. Et ideo quando magis bonus producit quo ad rationem bonitatis & maioritatis, ſubſtantia vel maius bonum ſubſtantialiter producit & ipſum productum ponit in ſpecie ſubſtantiali bonitatis & maioritatis. Maioritas eſt magna, & aliqua magnitudo eſt maior: vnde ſequitur, quod ipſa eſt ſubſtantia, quod ſi non eſſet maior, neque ſubſtantia poſſet eſſe magis magna quam accidens. Maioritas durat per durationem, & duratio maior eſt per ſubſtantiam: quod ſi non accidens duraret per ſe & non per ſubſtantiam; & magis per minoritatem poſſet eſſe maior quam per maioritatē, quod eſt impoſſibile. Maioritas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere, & poteſtas per maioritatem poteſt eſſe maior: vnde ſequitur quod maioritas & poteſtas poſſunt eſſe partes ſubſtantiales in ſuppoſito in quo ſunt. Maioritas eſt ſcibilis per ſapientiam; & ſic eſt objectum ſubſtantiale. Et ſi non maioritas non eſt ſcibilis per ſe, ſed per accidens, quod eſt impoſſibile: majoritas eſt amabilis per voluntatem, ut voluntas per maioritatem poteſt habere maius objectum. Maioritas eſt imago immenſitatis virtutis, vnde ſequitur quod aliqua maioritas ſit ſubjecta: quod ſi non, non poſſet eſſe imago immēſitatis virtutis, eo quia accidens non poſſet ad hoc ſufficere, cum dicat minoritatem, & ſubſtantia maioritatem. Maioritas eſt vera per veritatem, & veritas maior per majoritatem, vnde ſequitur quod aliqua veritas eſt ſubſtantialis, quia ſi non, iam non poſſet eſſe maior quam accidens; neque maioritas poſſet eſſe vera per veritatem ſubſtantialem. Maioritas eſt delectabilis per gloriam, & gloria per maioritatem habet maiorem delectationem: ergo oportet dare de neceſſitate aliquam maioritatem ſubſtantialē, ut ſit maior gloria per ſubſtantiam quàm per accidens. Maioritas eſt inconfuſa per differēciam quæ diſtinguit inter maioritatem ſubſtantialem & accidentalem, ſine qua diſtinctione maioritas eſſet confuſa. Maioritas ſine concordantia non poſſet eſſe imago immenſitatis, virtutis, magnitudinis, & c. quæ concordantia ponit, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

nit, quod aliqua maioritas sit subiectum existendo & agendo. Maioritas vincit minorem contrarietatem cum maiori concordantia: maioritas vero cum maiori contrarietate non posset vincere maiorem concordantiam. Ratio huius est, quia maioritas est de suo genere. Et in isto passu apparet, per quem modum peccant peccatores & habent culpam, eo quod virtutes sunt maiores positiuè, & vitia minora priuatiuè. Maioritas per rationem principij est principium & principium per maioritatem habet rationem substantiæ: quod si non, non posset esse maius ad hoc quod principium sit tantum maius, quod non potest plus, oportet quod habeat in se partes coessentiales ex quibus sit: quia si non posset esse maius potentialiter & non actualiter, & maior maioritas posset esse in potentia quàm in actu, quod est impossibile. Maioritas sine medio sibi coessentiali scilicet maiorificare, non posset esse in suo genere: neque medium sine maioritate posset esse eius substantiale. Maioritas causat maiorem quietem, vnde sequitur, quod aliquis finis sit substantialis ratione maioritatis simpliciter: quod quies non fit respectu maioritatis. Ratio huius est, vt quies sit separata à superbia & inuidia, & huiusmodi. Maioritas sine æqualitate non posset esse imago immensitatis, bonitatis, magnitudinis, & cætera, eo quia non haberet cum quo habet: ergo res æquales sibi coessentiales scilicet maiorificans, maiorificabile & maiorificare. Maioritas & minoritas opponuntur in subiecto in quo sunt respectiuè, sicut substantia & accidens conueniunt in constituendo vnum terminum sicut corpus: & ideo maioritas per se conuenit cum esse: & minoritas cum non esse. Tamen aliqua maioritas conuenit cum non esse: eo quia causat peccatum siue corruptionem.

DE ÆQVALITATE PER PRINCIpia deducta. CAP. XVII.

De æqualitate per principia deducta.

ÆQVALITAS bona est ratio bono quod æqualiter agat bonum. Et ista diffinitio est fons, à quo oritur iusticia naturalis & moralis. Æqualitas est magna per magnitudinem; & magnitudo ratione æqualitatis habet res æquales sibi coessentiales in se: æqualitas vero non posset esse magna per magnitudinem sine natura coæquatiua per coæquãtem, coæquabilem & coæquare sibi coessentiales & naturales. Æqualitas durat per durationem, eo quia duratiuum de durabili sufficit coæquatiuo; eo quia facit durare, coæquabile & coæquare. Et si æqualitas & æternitas essent idem in inferioribus in æterno & ab æterno, durarẽt in ipsis coæquare, æternare

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſine corruptione vnius & generatione alterius, quod eſt impoſſibile. Et ſic patet, quod mundus ſit nouus, eo quia in ipſo æqualitas & æternitas non conuertuntur. Æqual. eſt potens per poteſtatem poteſtas per æqualitatem habet in ſe res coæquales ſibi & coeſſentiales. Et ſic in ſubiecto in quo ſunt cauſant coæquare & poſſe. Et ſi eſſent idem in inferioribus, eſſent coæquare & poſſe de neceſſitate in tanto, quod euacuarent omnes inæqualitates de mundo: & omnia eſſent æqualia, & æquæ potentiæ, quod eſt impoſſibile: Et in iſto paſſu apparet, quomodo vna impoſſibilitas adducit aliam. Æqual. eſt ſcibilis per ſapientiam, & quia ſapientia eſt magna per magnitudinem, & ſimiliter æqualitas: ſequitur ergo de neceſſitate, quod æqualitas ſit actu per coeſſentiales, coæquante, coæquabilem & coæquare. Et ſi æqualitas eſt idem quod intellectus, ſequitur quod in ipſo ſunt ſemper coæquare & intelligere. Æqual. eſt amabilis per voluntatem: ratio huius eſt vt voluntas poſſet eam habere per amantem, amabilem & amare. Et quia voluntas & æqualitas ſunt magnæ per magnitudinem, potentes per poteſtatem, quieſcentes per finem, ſunt actu de neceſſitate. Æqual. eſt virtuoſa per virtutem; & virtus per æqualitatem habent in ſe res æquales. Et ideo in iſto paſſu apparet, quod virtutes ſunt coæquabiles: & quod illa coæquatio eſt virtuoſa. Æqual. per veritatem eſt vera, quia non poſſet recipere habitum veritatis ſine ſua natura; oportet quod imprimat in veritate ſuum habitum & ſuam naturam; vt veritas per rationem æqualitatis habeat in ſe res coæquales & coeſſentiales. Æqual. per gloriam eſt delectabilis, & gloria per æqualitatem coæquabilis; & ideo in gloria glorians delectatur in coæquando ſibi gloriatum & gloriabile. Æqual. per differentiam eſt ratio inconfuſa, oſtenſiua & clara. Ratio huius eſt: quia differentia ponit, quod vnus ſit coæquans, alius coæquabilis, alius coæquare: ſed remota differentia ab æqualitate eſſet æqualitas euacuata à claritate, & eſſet tenebris obumbrata & repleta. Æqual. per concordantiam habet res concordantes: & concordantia per æqualitatem res coæquantes. Et ſi conuertuntur, ſemper ſunt permanentes per coæquare & concordare. Et contrarietas & æqualitas non poſſunt cum ipſis principiare. Æqualitas & contrarietas non ſunt amicæ, eo quia æqualitas & concordantia ſunt amicæ: & in iſto paſſu apparet: quod iuſticia oritur de æqualitate & concordantia, & iniuria de contrarietate & inæqualitate. Æqual. eſt principium per rationem principij: & principium ratione æqualitatis habet in ſe res æquales ſibi coeſſentiales. Et ſi conuertuntur, ſemper ſunt permanentes per principiare & coæquare. Æqualitas per medium habet mediatiuam naturam & mediũ per æqualitatẽ coæquatiuam:

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tiuam : & ſic conueniunt inter ſe per coæquare & mediare. Æqual. eſt ſubiectu min quo finis concordantiæ quieſcit : & in ipſa quiete eſt maioritas, vt quies non fit ſine maioritate æqualitatis diſparata ſimpliciter à maioritate, quæ non eſt de genere quietis. Æqual. per maioritatem eſt maior & æqualitas quo ad ſuam eſſentiam & naturam requirit res æquales ſibi coeſſentiales, vt commodè ſit diſparata à minoritate ſua inimica. Et in iſto paſſu apparet, quomodo maioritas extra animam ens reale & naturale. Æqualſ & minoritas ſunt inimicæ. Ratio huius eſt : quia vbi eſt æqualitas, non poteſt eſſe minoritas : eo quia ſi eſſet, deſtrueret æqualitatem : veruntamen in quantum aliqua æqualitas eſt minor alia, cum minoritate, habet aliquam conuenientiam per quam conuenit cum non eſſe.

DE MINORITATE PER PRINCIcipia deducta. CAP. XIIX.

De minoritate per principia deducta.

MINORITAS per bonitatem non eſt circa nihil, eo quod bonitas ſemper eſt circa aliquid : ſed bonitas per minoritatem eſt circa nihil, & ideo quando bonus non attingit bonum, eſt ocioſus : de bonitate bonitas eſt minor & circa nihil, ſed hoc eſt per accidens. Minoritas non eſt de ratione magnitudinis reſpectu maioritatis, quæ eſt ſuum contrarium : tamen eſt magna, in quantum eſt ſubſtantia, & eſt ſubſtantia vt entia ſubſtantialia ſpecialiter differant per maioritatem & minoritatem. Minoritas durat per durationẽ in ſuo genere, quod eſſet impoſſibile, ſi eſſet de æternitate, quæ non eſt de genere minoritatis. Et in iſto paſſu apparet, quod mundus non eſt æternus : quia ſi ſic, eſſet de genere æternitatis, quæ æternitas eſſet minor quàm æternitas Dei : ſicut bonitas mundi quæ eſt minor quam bonitas Dei. Minoritas per poteſtatem poteſt eſſe hoc quod eſt : ſed non vltra hoc quod eſt ; & ſic de ſua agentia. Minoritas ratione ſapientiæ eſt ſcibilis ; & ſapientia rationẽ minoritatis eſt minor : minor dico, quando eſt in potentia aut ocioſa, eo quia eſſe in potentia & ocioſitas, cum minoritate conueniunt : Actus vero & agentia cum maioritate. Minoritas per voluntatem eſt amabilis, non vt voluntas diligat minoritatem in ſe : ſed vt diligat in aliquo obiecto minoritatem, vt poſſit diligere maioritatem, ſicut in aqua in qua diligit caliditatem, quæ cauſat minoritatem in aqua : vt homo per aquam ſit calefactus & balneatus. Minoritas per virtutem eſt virtuoſa : quoniam virtus reſtaurat hoc quod ſubiectum minoritatis habet per paruam quantitatem, ſicut granum ſinapis habet magnam virtutem per guſtum & acutam, & multiplicat multa grana. Minoritas per veritatem eſt vera : ratio huius eſt,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod veritas vere ponit quod ipſa ſit circa non eſſe; & minoritas minorando ponit quod vna veritas ſit minor alia. Gloria per minoritatem eſt minor; & ſic gloria per minoritatem non eſt quies, ſed gloria ratione ſuæ abundantiæ multiplicaret ſuam delectationem in ſubiecto in quo eſt minoritas, niſi minoritas hoc impediret & impedit: quia in ſe magnam delectationem habere non poteſt. Minoritas per differentiam eſt ratio inconfuſa: ſed ſecundum genus, ſua charitas parua eſt. Minoritas participat cum concordantia, vt ex pluribus concordantibus ſit conſtituta. Sed illa concordantia parua eſt, eo quia minoritatem non poteſt intrare cum magnitudine. Minoritas cum contrarietate eſt contra maioritatem: & minoritas cum contrarietate contra minoritatem. Et in hoc paſſu apparet, quomodo minoritas de facili poteſt vinci. Minoritas per principium eſt de ratione principij: & ſic eſt principium, ſub quo ſunt omnia agentia minora & parui valoris. Minoritas per medium eſt mediabilis, videlicet eſt medium æqualitatis & maioritatis, per quod tendunt ad non eſſe in quo non ſunt, quouſque tranſeant per ipſam minoritatem & ſuam naturam recipiant, & ad nihil eueniant. Minoritas quo ad ſe, nunquam eſt in quiete. *Ratio huius eſt*, quia eſt circa non eſſe: ſed maioritas quieſcit, quia ipſa eſt circa eſſe, & de maioritate ipſam ancillam facit. Minoritas & maioritas non poſſunt eſſe idem, eo quod maioritas dicit eſſe, minoritas non eſſe: ſed bene conueniunt quo ad vnum finem, ſicut domina & ancilla. Minoritas & æqualitas non poſſunt eſſe idem ſpecie. Ratio huius eſt, quia minoritas conſiſtit inter æqualitatem & noneſſe; & æqualitas inter maioritatem & minoritatem.

SECVNDA PARS OCTAVÆ PARTIS PRINCIPALIS IN QVA PRINCIPIA deducta ſunt per regulas.

Secunda pars octaua partis.

Licet principia diſcurſæ ſint in tertia figura per cameras: hic vero diſcurſus erit continuus per regulas, vt intellectus per rectam lineam de quolibet per regulas noticiam habeat.

Contra amulatores huius artis.

Vlterius in parte iſta intendimus probare quodlibet principium eſſe generale, vt cognoſcatur quod ars iſta generalis per predicta principia probata eſſe generalia, & ſimiliter propter hoc, vt volentes mordere artem iſtam non poſſint predictis principiis reſiſtere.

DE BONITATE PER REGVLAS deducta. CAP. I.

De bonitate per regu-

VTRVM bonitas ſit principium generale? Et reſpondendum eſt, quod ſic, vt patet per regulam B. & per ſcalas ſecundæ

(c) 2008 Ministerio de Cultura

cundæ figuræ, in qua omnia bona comprænduntur. Quæ quidem ſcalæ ſunt generales & bonæ per bonitatem, quam bonitatem non poſſent habere deficiente bonitate generali. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt bonitas generalis? Et reſpondendum eſt, quod eſt ens continens in ſe omnes bonitates ſpirituales in ſubiectis ſpiritualibus ſubſtentatas. Per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid habet bonitas in ſe ſibi coeſſentiale? Et reſpondendum eſt, quod habet concreta relata & ſibi coeſſentialia ex quibus eſt, & ſine quibus eſſe non poſſet, principium generale: & hoc probabile eſt per primam ſpeciem regulæ C. & per ſecundam D. Per tertiam ſpeciem C. quæritur, quid eſt bonitas in alio? Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt habitus in ſubiecto, quod eſt habituatum de bonitate actiua ſiue paſſiua, qui per actiuam eſt bene agens: per paſſiuam eſt bene patiens. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet exiſtẽtiam in ſubiecto, ſine qua non poſſet eſſe: & habet in ipſo actionem & paſſionem ratione ſuæ naturæ in ſecunda ſpecie ſignificatæ. Quæritur per primam ſpeciem regulæ D. bonitas de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, vt ſit generalis & habeat per ſe naturam ſuam deſignatam in ſecunda ſpecie regulæ C. & in prima & ſecunda D. Et per ſecundam ſpeciem, bonitas contracta de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, in quantum eſt ſubſtantia innata; vt per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam regulam E. ſignificatum eſt aliter enim per ſe non haberet exiſtentiam naturalem, quod eſt impoſſibile. Amplius bonitas exiſtens habitus naturalis ſiue moralis eſt ſignificatiua de bonitate ſubſtantiali, deducta, & diffuſa: ſicut ſimilitudo de ſimilato. Adhuc per tertiam ſpeciem D. bonitas cuius eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt ſubiecti in quo eſt: ſicut habitus habituati, & quantitas quanti, & huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur: bonitas quare eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt per ſeipſam, vt per ſecundam ſpeciem C. & per primam viſum eſt. Vlterius per ſecundam ſpeciem regulæ E quæritur, bonitas quare eſt? Reſpondendum eſt, quod bonitas eſt vt principia alia ſint bona per ipſam: priuata enim bonitate nullum quidem principium eſſet bonum, ſicut priuata caliditate nullum ens eſſet calefactum. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur: bonitas quanta? Et reſpondendum eſt, quod eſt tanta quantus eſt habitus eius: in ſubiecto autem eſt pars eius. Per ſecundam ſpeciem quæritur, bonitas quanta eſt? Et reſpõdẽdu eſt, quod eſt tanta, quãta ſunt ſua concreta correlatiua & ſibi coeſſentialia, vt iam probatum eſt in ſecunda ſpecie regulæ C. Per primam ſpeciem regulæ G quæritur, bonitas qualis eſt?

Las deducta.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Et reſpondendum eſt, quod eſt propria paſſio ſubiecti ſubſtantialis ſiue accidentalis in quo eſt, & cum propria paſſione prædicatum eſt deductum; ſine quo ſubiectum eſſe non poteſt, ſicut animal de homine. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: bonitas qualis eſt? Et dicendum eſt, quod eſt talis, qualis eſt habitus bonus in ſubiecto de ipſo habituato: ſicut dulcedo mellis quæ bona eſt, & iuſticia iuſti. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur: bonitas quando eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc temporis, quando ipſum bonum eſt, tempore exiſtente in motu bono & continuo ſucceſſiue, per ſcalam ſecundæ figuræ, in hac quidem reſponſione ſunt implicatæ omnes regulæ H. in tempore habituatæ. Sed applicationes dimittimus homini bene intuenti, habituato de iſta arte, & hoc facimus cauſa breuiloquij. Et in iſto paſſu intellectus eſt valde oneratus. Veruntamen quanto magis eſt oneratus, tanto magis altus & generalis eſt. Quæritur per omnes ſpecies regulæ I. bonitas vbi eſt? & reſpondendū eſt, ſicut prius de tẽpore dictum eſt, videlicet eſt in ſeipſa: vt per ſecundam ſpeciem C. manifeſtū eſt, & per primam & ſecundam regulam D. E. & per principia primæ figuræ quæ de bonitate habituata & ſituata ſunt. Per primam regulam K. quæritur: bonitas quomodo eſt? & reſpondendū eſt, quod bonitas eſt pars ſubiecti in quo eſt, vt patet per ſcalã differentiæ, & per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam G. Vlterius per ſecundã ſpeciem regulæ K. quęritur: quomodo eſt bonitas in alio principio? & reſpondendum eſt per ſecundã ſpeciem regulæ C. Et hoc patet in prima parte introductionis principiorum. Et in prima ſcala tertiæ figuræ per cameram B. C. & per cameram B. K. Amplius quæritur per tertiam ſpeciem K. quomodo bonitas eſt in toto, & totum eſt in ipſa? Et eſt dicendum, quod eſt in toto, ſicut habitus in habituato: vt per ſcalam ſupradictam ſignificatum eſt. Per quartam ſpeciem K. quæritur, quomodo bonitas tranſmittit ſuam ſimilitudinem extra? & reſpondendum eſt, per modum quem habet in ſecunda ſpecie regulæ C. in qua bonificans in ſuo bonificabili generat bonitates peregrinas ſiue accidentales de ipſa habituatas: ſicut dulcedo eſt in melle quæ bona eſt; & iuſticia eſt in iuſto. Quæritur per omnes ſpecies regulæ K. bonitas cum quo eſt? ad quod reſpondendum eſt, quod eſt cum ſeipſa & cum aliis principiis, ac etiam cum ſuis correlatiuis, ſine quibus eſſe non poſſet, vt patet in ſecunda ſpecie regulæ C. cum quibus generat & imprimit bonitates peregrinas, & eſt cum prima & ſecunda ſpecie regulæ D. Et ſimiliter cum ſcala tertiæ figuræ determinata per B. C. & per B. K. in qua ſcala diffundit ſe, dando eis ſuas ſimilitudines.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE MAGNITVDINE PER REGVLAS deducta. CAP. II.

Deductio magnitudinis per regulas.

VTRVM magnitudo ſit principium generale? & reſpondendum eſt quod ſic, vt patet in ſcala tertiæ figuræ terminata per cameram B.C. & C.D. vſque ad cameram C.K. Quoniam niſi magnitudo eſſet principium generale: & bonitas, differentia, concordantia, &c. non haberent de quo eſſent magnæ, vt per regulam B. probatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: quid eſt magnitudo? Et reſpondendum eſt quod eſt illud principium, cui propriè competit magnificare, ſiue cum quo magnum cauſat magnificare: Et hoc per regulam B. viſum eſt? Per ſecundam ſpeciem quæritur, magnitudo quid habet in ſe? & reſpondendum eſt, quod in rebus corporalibus habet magnificantem, magnificatum & magnificare ei coeſſentiales, cum quibus cauſat extenſitates ſubſtantiales in ſubiecto, ex quibus cauſantur quantitates, cum quibus menſurat ſeipſam & alia principia in ſubiecto corporali in quo eſt. In ſpirituali vero magno cauſat actus magnos, videlicet magnum intelligere, recolere & amare ex magnitudine ſpirituali habituatos, ipſa magnitudine exiſtente in ſpirituali principio. Et hoc idem eſt de magno ſpirituali bonificare, durare, iudicare, &c. vt per regulam B. probatur. Adhuc per tertiam ſpeciem magnitudo quid eſt in alio? Et eſt dicendum, quod eſt forma formans magnum formatum & magnum materiatum, vt per primam ſpeciem D. ſignificatum eſt. Amplius per quartum ſpeciem quæritur, magnitudo quid habet in alio? Reſpondendum eſt, quod habet magnam actionem & paſſionem in ſubiecto magno in quo eſt, cum quibus eſt naturalis: Et hoc per primam regulam D. ſignificatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, magnitudo de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, vt ſit primitiua in actu magnificandi; quod ſi non magnificaret, non haberet de quo eſſet; neque per conſequens magnificatum quod eſſet, quod eſt impoſſibile: hoc autem patet per regulam B. Per ſecundam ſpeciem quæritur, magnitudo de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis naturalibus in ſecunda ſpecie C. ſignificatis. Vlterius per tertiam ſpeciem quæritur, cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ſubiecti in quo eſt: quia ſubiectum cum ipſo aget in ſeipſo naturaliter ſiue moraliter. Et hoc per regulam B. ſignificatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, magnitudo quare eſt? Et reſpondendum eſt, per ſecundam ſpeciem regulæ C. eo quod eſt de magnitudo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habet naturam exiſtendi hoc quod eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, magnitudo quare eſt? Et reſpondendum eſt, ad hoc vt alia principia per ipſam ſint magna. Et hoc ſignificatum eſt in figura per omnes alias cameras in quibus C. eſt. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, magnitudo quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod tanta eſt, quanta ſua eſſentia in ſubiecto continua eſt per ſcalam tertiæ figuræ deſignata per B. C. & C. D. vſque ad cameram C K. Per ſecundam ſpeciem quæritur, magnitudo quanta eſt? Et reſpondendũ eſt, quod eſt tanta, quantum capere poteſt de ſuis correlatiuis per ſecundam ſpeciem C. ſignificatis. Et ſic de habitibus magnitudinis ad ipſa influxis in prima & ſecunda figura ſubſtentatis & aſſituatis & numeratis. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, magnitudo qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod talis eſt, qualis eſt per primam ſpeciem regulæ C. & per primam & ſecundam D. E. F. Et ad hoc teſtatur regula B. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, magnitudo qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt talis, quales ſunt ſui habitus diffuſi & diſcurſi in tertia figura per ſcalam B. C. & C. D. vſque ad C. K. Per primam ſpeciem H. quæritur, magnitudo quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando ſuum ſubiectum eſt, in quo eſt ſubſtentata & coniuncta. Et probabile eſt per ſcalam tertiæ figuræ per B. C. & C. D. vſque ad C. K. conſtituram: in qua ſcala ſunt implicatæ omnes quindecim ſpecies regulæ H. cum magnitudo mota conſiſtit in tempore & tempus in ipſa: ſed hoc explicare eſſet valde prolixum; ſed ſpectat ad artiſtam ſcientem artem iſtam. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, magnitudo vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum omnibus ſpeciebus I. in cameris tertiæ figuræ deſignatis: Et per artem applicabile eſt ad propoſitum homini intuenti, ſcientique artem iſtam. Quæritur per ſpecies primæ regulæ K. magnitudo quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt per illum modum quem habet in regula C. & D. & E. & F. G. H. & I. vt in ſcala tertiæ figuræ ſignificatum eſt. Per ſecundam regulam K. quæritur, per omnes ſpecies cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum ſuis correlatiuis in ſecunda ſpecie C. ſignificatis. Et eſt cum prima & ſecunda ſpecie regulæ D. E. F. G. H. I. & cum prima modali, ſine quibus ipſa non poteſt eſſe hoc quod eſt. Vlterius eſt cum aliis principiis, ſine quibus non poſſet eſſe hoc quod eſt, nec haberet naturam quam habet in ſeipſa & in aliis. Et hoc quod dictum eſt per ſeipſum eſt notum & etiam per B. comprobatum eſt. Dictum eſt de magnitudine per regulas diſcurſa, ratione cuius oſtenſum eſt per quem modum intellectus humanus habet ſubiectum valde generale ad attingendũ multas & magnas

(c) 2006 Ministério de Cultura

& magnas operationes per magnitudinem causatas & deductas in subjectum in quo sunt. Et ideo cum ita sit, quid mirum si per istam artem generalem intellectus humanus est valde generalis ad causandum scientias magnas & multas & faciliter inuentas?

DE AETERNITATE PER REGVlas deducta. CAPVT III.

De aeternitate per regulas deducta.

QVAERITVR, vtrum sit æternitas? Et respõdetur quod sic: quod si non, mundus seipsum principiasset, & nouum se fecisset, & esset antequam esset: & sic sequeretur cõtradictio quæ est impossibilis, & hoc per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est æternitas? Respondendum est, quod est ens quod cum sua infinita bonitate, magnitudine, potestate & virtute conuertitur. Et hoc per primam speciem & secundam D. E. F. probabile est. Per secundam speciem quæritur, æternitas quid habet in se? Et respondendum est, quod habet sua correlatiua substantialia & primitiua, ut per primam speciem & secundam regulæ D. E. probatum est. Per tertiam speciem quæritur, quid æternitas est in alio? Respondẽdum est, quod est ens ante tempus existens, & hoc per suam diffinitionem supradictam, & per primam speciem regulæ D. probabile est. Et per quartam speciem quæritur, æternitas quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet potestatem annihilandi quicquid est, eo quia sua potestas infinita est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, æternitas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa, eo quod primitiua & singularis est, & hoc patet per regulam B. Et per secundam speciem quæritur, æternitas de quo est? Et respondendum est, quod est de æternante, æternabili & æternare, sine quibus non posset esse hoc quod est; & sine ipsis vacua quidem & ociosa esset, & etiam suum esse in non esse posset contingere, & hoc per secundam speciem regulæ C. & per primam D. & E. manifestum est. Adhuc per tertiam speciem quæritur, æternitas cuius est? Et respondendum est, quod est nullius: quia ens infinitum sub aliquo alio existere minimè potest. Per primam speciem regulæ E. quæritur, æternitas quare est? & respondendum est, quod est de infinitis primitiuis & substantialibus, & sibi coessentialibus scil. de æternante, æternabili & æternare, sine quibus non posset esse hoc quod est, neque per se existere posset: & hoc per omnes species regulæ C. & B. satis euidenter probabile est. Per secundam speciem quæritur, æternitas quare est? Respondendum est, ut sua bonitas, magnitudo, potestas sint primitiua & ante om-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ria inchoatiua. Et hoc per regulam B. manifeſtum eſt, & per primam ſpeciem D ſimiliter. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, æternitas quanta eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt tanta quanta extra tempus exiſtere poteſt, alioquin non eſſet infinite primitiua atque continua & ſingularis ſine tempore, & hoc per regulam B. & per primam ſpeciem C probabile eſt. Per ſecundam quæritur, æternitas quanta eſt diſcretè? & reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta oſtenſa eſt per ſecundam ſpeciem regulæ C.D.E. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, æternitas qualis eſt? Ad quod dicendum eſt, quod eſt talis quales ſunt ſua diffinitio & ſignificatio deductæ per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per omnes ſpecies D.E.F. Per ſecundam ſpeciem quæritur, æternitas qualis eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt cauſa noui temporis, ſic extra tempus & motum exiſtens & præcedens, ſicut eſt ſua ſubſtantia extra quantitatem mundi intenſa & extenſa: Et hoc per omnes ſpecies regulæ C.D.E,F. & etiam per regulam B. affirmabile eſt. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, æternitas quando eſt, ſiue quando fuit, & quando erit? Ad quod dicendum eſt per ſpeciem regulæ C.D.K. videlicet quod fuit antequam tempus fuiſſet, ut præcederet ad tempus quo ad ſuam durationem æternam : ſicut ſua magnitudo infinita præcedit quantitatem mundi finitam. Vlterius æternitas eſt nunc in quo fuit ab æterno, & in quo nunc erit in æterno, & hoc ſine motu & ſucceſſione; & in tali nunc tempus exiſtere minime poteſt, nunquam etiam poteſt eſſe de genere æternitatis. Vlterius æternitas erit tunc, quando tempus nõ erit in ſubjecto æterno. Ratio huius eſt, ut immobilitas æternitatis ſic mẽſuret & comprehendat mobilitatem mundi ſicut in ſubſtantia Dei immenſa & infinita quantitatem mundi finitam, & ad hoc reſtantur omnes regulæ cum ſpeciebus earum. Per regulam I. quæritur, vbi eſt æternitas? Et reſpondendum eſt per regulas C.D.K. & per alias regulas; videlicet quod ipſa eſt ita extra cœlum cum ſua immenſa infinitate: ſicut cum ſua infinitate & immobilitate extra tempus & motum & ſicut eſt cum ſua bonitate infinita extra bonitatem finitam. Veruntamen diuina æternitas eſt in mundo & in omnibus partibus eius, non quod ſit collocata, eo quia infinita & indiuiſibilis eſt, ut patet per ſecundam ſpeciem regulæ C.D. & etiam per regulam B probatum eſt. Per regulam de modalitate quæritur, æternitas quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod modus deſignatus eſt in ſecunda ſpecie regulæ C.D.E. ſine quibus æternitas non haberet modum exiſtendi atque agendi in ſua natura, & hoc quidem omnes regulæ aſſerunt. Per regulam de inſtrumentalitate quæritur, æternitas cum quo eſt? Et reſpondedum eſt, quod eſt cum ſuis coeſſentialibus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

sentialibus relatiuis in regula C.D.E.designatis. Et sic cum sua infinita singulari bonitate, magnitudine, potestate, &c. sicut cum sua singulari duratione. Ratio huius est, cum quicquid sit, sit comprænensum per hoc quod ipsa est. Nam ens infinitum simpliciter comprænendit finitum. Et ad hoc omnes regulæ testantur & consentiunt Dictum est de æternitate discursa per regulas, ratione cuius ipsam artificialiter inuenimus & cognoscimus adiuuante sua gratia: ipsam quidem æternitatem Deum vocamus, cui sit laus & honor in æternam.

DE POTESTATE PER REGVlas deducta. CAPVT. VI.

De potestate per regulas deductas.

QVAERITVR, vtrum sit aliqua potestas infinita? Et respondendum est quod sic, & hoc potestatum est per capitulum de æternitate. Nam si non esset aliqua potestas infinita, iam æternitas quæ est infinita non haberet, cum quo posset esse infinita: & hoc per regulam B. probatum est. Item per tertiam speciem regulæ D. nisi enim esset potestas infinita, sequeretur quod potestas finiti impediret ipsam esse: vnde sequeretur, quod potestas esset habitus priuatiuus subditus habitui infinito & positiuo, quod est impossibile. Quæritur per primam speciem regulæ C. infinita potestas quid est? Et respõdendum est, quod est ens, cui proprie competit infinitum posse, & istud per primam speciem regulæ D. visum est, & etiam regula B. ad hoc testatur. Per secundam speciem quæritur, potestas infinita quid habet in se? Et dicendum est, quod habet naturales & essentiales relationes, cum quibus potest esse hoc quod est Et hoc per regulam B. & per secundam & tertiam regulam D.E. demonstrabile est. Per tertiam speciem quæritur. Quid est potestas in alio? Et dicendum est, quod est ens causans actiones & passiones in subjecto, ratione cuius subjectum potest habere actiones & passiones: & hoc per regulam B affirmabile est. Per quartam speciem quæritur, quid habet potestas in alio? Et dicendum est, quod habet actiones, sicut causa in effectu habet passiones in subjecto in quo est, ipsa potestate existẽte habituata de bonitate & magnitudine, &c. Et hoc per regulam B. visum est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, potestas de quo est? Dicendum est, quod est de se ipsa, eo ꝙ principiũ generale est. Et hoc per regulam B. probabile est. Per secundam speciem quæritur, potestas de quo est? Dicendum est, quod est de possificante, possificabili & possificare. Et hoc per secundam speciem C.E. probabile est. Adhuc per tertiam speciẽ quæritur, potestas cuius est? Ad quod respondendum est, quod est subjecti in quo est: quod quidem cum sua potestate agit in patiente: & hoc per se patet. Per primam speciem regulæ E. quæ-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

E.quæritur poteſtas quare eſt? Dicendum eſt, quod eſt ex eo quod eſt de poſſificante, poſſificabili & poſſificare; ſed accidentaliter eſt habitus in ſubjecto in quo eſt: ſicut albedo quæ eſt eo quod ſuum ſubjectum album eſt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, poteſtas quare eſt? Dicendum eſt, ut alia principia per ipſam poſſint habere exiſtentiam & agentiam. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, poteſtas quanta eſt? Dicendum eſt, quod eſt tanta quantum intrare poteſt ſuam naturam, & hoc per ſecundam ſpeciem C. manifeſtum eſt, ut ex ipſis ſit vna cõtinua exiſtentia, & ad hoc regula B. & prima & ſecunda ſpecies regulæ D. teſtantur Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, poteſtas quanta eſt? Dicendum eſt, quod eſt tanta quanta ſunt ſua concreta relata per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam G & per regulam B. viſum eſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, poteſtas qualis eſt? Dicendum eſt, quod eſt talis qualis eſt propria paſſio ſubjecti: ſicut infinitas & æternitas Dei, ſine quibus Deus non poſſet eſſe hoc quod eſt. Item per ſecundam ſpeciem quæritur, poteſtas qualis eſt? Dicendum eſt, quod eſt talis qualis eſt habitus in ſubjecto, ſicut bonitas, magnitudo, quæ poſſunt eſſe hoc quod ſunt per poteſtatem & iudex poteſt eſſe per poteſtatem, & hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Quæritur per omnes ſpecies regulæ H poteſtas quando eſt; Et dicẽdum eſt per primam ſpeciem regulæ quod eſt tunc quando ſua diffinitio eſt, & per ſecundam eiuſdem, eſt tunc quando habet correlatiua ſibi coeſſentialia. Adhuc per tertiam eſt tunc quando in ſubjecto habitus eſt. Amplius per quartam eiuſdem, eſt tunc quando habet actiones & paſſiones in ſubjecto. Et per primam ſpeciem regulæ D. eſt tunc quando tempus poteſt eſſe per poteſtatem & per motum, & motus in tempore. Adhuc per ſecundam D. eſt tunc quando eſt de ſuis correlatiuis. Amplius per tertiam D. eſt tunc quando eſt inſtrumẽtum ſubjecti in quo eſt. Et per primam ſpeciem regulæ modalis eſt tunc quando per ſe ipſam habet modum, & per ſecundam ſpeciem eſt tunc quãdo eſt habitus in ſubjecto Et per tertiam ſpeciem eſt tunc quando vnum correlatiuum eſt in alio; & omnes ſunt in vna eſſentia in ipſis. Et per quartam ſpeciem eſt tunc quando alia principia de ipſa ſunt habituata, & de ſimilitudinibus ipſius poteſtatis. Per regulam inſtrumentalitatis adhuc poteſtas eſt tunc quando eſt cum ſuis correlatiuis. Et per ſecundam ſpeciem eſt tunc quando vnum principium cum alio eſt. Et per tertiam eſt tunc quando plures eſſentiæ poſſunt eſſe in vno communi & vna in alia & commune in ipſis. Adhuc per quartam eſt tunc quando cauſat ſuas ſimilitudines in ſubjecto tranſeunte cum ſuis coeſſentialibus relatiuis intrinſecis. Et ſic oſtenſum eſt, quomodo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quomodo poteſtas exiſtit in tempore, & tempus & motus in ipſa. Sed in iſto diſcurſu intellectus eſt valde aggrauatus, tamen exaltatus eſt. Et hoc omnes regulæ probant, ſine quibus intellectus non poſſet eſſe ita altus. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur: poteſtas vbi eſt? Dicendum eſt, quod eſt in vbi per illum modum per quem ſupra de tempore dictum eſt. Nam eſt in ſua diffinitione, & eſt in ſuis correlatiuis, in quibus omne poſſibile eſt poſſibile, & extra ipſos nullū ens eſt poſſibile in ipſis, quod nullum impoſſibile exiſtere poteſt. Iterum eſt in ſubjecto in quo eſt habitus: & in ſubjecto in quo habet actiones & paſſiones. Et eſt in loco primitiuè, & eſt in eis, de quibus eſt, & eſt in ſubjecto cuius eſt. Et eſt in modalitate, in qua habere modum exiſtendi & agendi, & ſuas ſimilitudines generandi. Et eſt in ſubjecto, quod quidem cum ipſa poteſtate agit & patitur. Et hoc per omnes ſpecies prædictas demonſtratum eſt, & per regulam B. probabile eſt. Per regulam modalitatis quæritur: poteſtas quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod modus poteſtatis eſt ſecundum quod habet modum eſſendi & agendi in ſubjecto in quo eſt, & ſubjectum in ipſa, habendo per poteſtatem actiones & paſſiones. Et hoc per lineam continuam in ſpeciebus regularum eſt ſubſtentatum. Sed hoc declarare eſſet prolixum: tamen ipſa declaratio poſſibilis & facilis eſt, tenendo modum huius artis. Quæritur, poteſtas cum quo eſt per regulam inſtrumentalitatis? Et dicendum eſt, quod eſt cum ſuis coeſſentialibus relatiuis, & eſt cum omnibus ſpeciebus regularum, ſine quibus ipſa eſſe non poteſt neque ipſe ſine poteſtate. Et hoc ſatis eſt declarabile habituatis de iſta arte. Et hæc de poteſtate ſufficiant.

DE SAPIENTIA PER REGVlas deducta. CAP. V.

Deductio ſapientiæ per regulas.

QVAERITVR vtrum aliqua ſapientia ſit habitus? Et dicendum eſt quod ſic. Nam ſi non eſſet aliqua ſapientia habitus, iam intellectus non haberet cum quo obiectaret veritates reales & neceſſarias: & ſic eſſet nudus & impotens, quod eſt impoſſibile, & hoc per regulam B. probabile eſt. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: ſapientia exiſtens habitus quid eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt inſtrumentum cū quo proprie & bene intellectus agit, ex quo ita bene eſt habituatus, ſicut ignis de caliditate, & cappatus de cappa & iuſtus de iuſticia. Per ſecundam ſpeciem quæritur: quid habet in ſe ſapientia coeſſentialiter? & reſpondendum eſt quod ipſa habet ſua correlatiua, ſine quibus eſſe non poteſt. Per tertiam ſpeciem quæritur

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ritur:quid eſt in alio? & eſt dicendum, quod eſt habitus exiſtẽs, in alio. Per quartam ſpeciem quæritur: ſapientia quid habet in alio? & eſt dicendum, quod ſapientia exiſtens ſubſtantia habet habitum in ſubjecto,cum quo ſubjecto bene intelligit. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur: ſapientia de quo eſt? Dicendum eſt,quod eſt de ſeipſa,ut principium primitiuum & generale ſit ad omnia ſcibilia. Per ſecundam quæritur: de quibus eſt? & dicendum eſt,quod eſt de ſuis relatiuis eſſentialibns: illa quæ eſt ſubſtantia, & quæ eſt accidens ſiue habitus, non habet de quibus ſit:cum ſit forma ſimplex. Et hoc per regulam B. & per ſecundam ſpeciem C. & per quartam K. manifeſtum eſt. Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur: cuius eſt ſapientia? ad quod dicendum eſt,quod eſt ſubjecti in quo eſt ſicut cappa cappati,& huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ E quęritur: ſapientia quare eſt? & eſt dicendum, quod ſapientia exiſtens in ſubjecto,eſt ex eo,quod eſt de intellectiuo,intelligibili & intelligere,& ſi eſt accidens,eſt ex eo, quia intellectus eſt de ipſa habituatus:ſicut logicus de logica,& huiuſmodi. Amplius per ſecundam quęritur: quare ſapientia eſt? & reſpondendum eſt, quod ut ſapiens bene & prudenter habeat ſcientiam, & hoc per regulam B probatum eſt. Per primam ſpeciem regulę F. quęritur: ſapientia quanta eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt tanta quantus eſt habitus exiſtens in ſubjecto in quo eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quęritur: ſapientia quanta eſt? Et eſt dicendum, quod tanta,quanta ſua concreta ſunt ex ipſa ſapientia habituata,ſicut ſunt calefactiuum,calefactibile & calefacere: quę quidem exiſtunt habituata de caliditate. Per primam ſpeciem regulę G. quęritur: ſapientia qualis eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt talis qualia ſunt ſua concreta relatiua innata per ipſũ habituata,& per ſecundam ſpeciem C.ſignata. Amplius per ſecundam ſpeciem quęritur: qualis eſt ſapientia? dicendum eſt, quod eſt talis qualis poteſt habituare ſua concreta relatiua,ſcilicet bene,magnifice, &c. ut per regulam B.manifeſtum eſt, & etiam per tertiam ſpeciem regulę C. & per quartam ſpeciem regulę K. Per omnes ſpecies regulę H.quęritur:ſapientia quando eſt? & dicendum eſt, quod eſt in illo nunc in quo eſt, verumtamen in vno eſt in potentia & in alio in actu:aut in vno nunc in theorica; & in alio in practica, ſecundum quod ſubjectum in tempore & in motu eſt habituatum: & per regulam C.D.K. probabile eſt. Per omnes ſpecies regulę I.quęritur, ſapientia vbi eſt? Et reſpondendum eſt per omnes ſuas ſpecies quod eſt in ſubjecto:ſicut bonitas in bono:& caliditas in igne: & iuſticia in iuſto, & huiuſmodi, & ad hoc teſtatur regula B. Per regulam modalitatis quęritur ſupientia quomodo eſt? Et eſt dicendum, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod eſt per modum differentię & proprietatis. Differentia enim abſtrahit habitum ab omnibus aliis habitibus, & ponit proprietas quod ſit plus habitus intellectus, ut per ſecundam ſpeciem regulę C. quodlibet relatiuum ſit habituatum in alio; & omnia ſua relatiua ad inuicem ſint habituata in vno habitu, & hoc per regulam B. patet, & per omnes ſpecies regulę K. Per omnes ſpecies regulę K. queritur, ſapientia cum quo eſt? Dicendum eſt, quod eſt cum ſuis fundamentis correlatiuis, ut ex ipſa ſint habituata. Et eſt cum actu bonitatis, eo quod bene eſt. Et eſt cum actu veritatis, quia vera eſt, & eſt cum actu poteſtatis, poſſibilis enim eſt. Et eſt cum actu voluntatis, cum ſit deſiderabilis Et eſt cum actu virtutis, nam virtuoſa eſt. Et eſt cum actu glorię, delectabilis quidem eſt.

DE VOLVNTATE PER REGVlas deducta. CAPVT VI.

De Voluntate per regulas deducta.

QVAERITVR vtrum voluntas ſit immortalis? Et reſpõdendum eſt quod ſic: quo ad ſuam eſſentiam : quia non eſt conſtituta de relatiuis contrariis compoſitis, ut patet per ſecundam ſpeciem regulę C. D. E. Veruntamen mortalis eſt, quando eſt habituata de peccato : eo quia de ſecunda ſpecie E. deuiata eſt, & ad hoc teſtatur regula B. Per primam ſpeciem regulę C. queritur, voluntas quid eſt? Et eſt reſpondendu, quod eſt ens cui competit velle & nolle, ut per ſecundam ſpeciem regulę E. poſſet eſſe in quiete. Per ſecundam ſpeciem queritur, voluntas quid habet in ſe naturale? Et reſpondendum eſt, quod habet amantem, amatum & amare conſtitutos ex ſua relatione: & hoc ſubſtantialiter, cum quibus ſe habituat de bono habitu, aut de malo: & de magno aut de paruo: & hoc moraliter, & per regulam B. probatum eſt. Per tertiam ſpeciem queritur, voluntas quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt in ſubjecto in quo eſt potentia habituata de virtutibus, aut de vitiis per ſuum velle, aut nolle. Per quartam ſpeciem queritur, quid habet in alio? Ad quod reſpondendum eſt, quod habet actiones & paſſiones objectando. Per primam ſpeciem regulę D. queritur, voluntas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa: alioquin ſi eſſet de aliquo principio ſibi pręiacente, iam non eſſet primitiua ad volendum & nolendum : & etiam eſſet nuda de ſecunda ſpecie C. quod eſt impoſſibile. Per ſecundam ſpeciem queritur, voluntas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, & eſt de ſuis cõſubſtãtialib⁹ relatiuis p ſecũdã ſpeciẽ C. deſignatis: alioquin non habet p ſe exiſtẽtiã, eo quod eſſet accidẽs. Per terciam ſpeciem queritur, voluntas, cuius eſt? Et reſpondendum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

est, quod est hominis: cum ipse moueat ipsam libere ad actum suum, scilicet ad velle aut nolle. Per primam speciem regulæ E. quæritur, voluntas quare est? Et respondendum est eo quod de suis correlatiuis naturalibus constituta est. Moraliter autem est, quod in subjecto in quo est, de suo habitu habituata est: sicut cappatus de sua cappa habituatus est. Per secundam speciem quæritur, voluntas quare est? Respondendum est, ut entia sint amabilia siue amata: absque enim ipsa non posset esse oblectata quod ad genus voluntatis. Et sic quies esset vacuata de bonitate, magnitudine, quod est impossibile: & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ F. quæritur, voluntas quanta est? Et respondendum est, quod est tanta quanta est sua essentia ab omnibus aliis differens. Per secundam speciem quæritur, quanta est? Et respondendum est, quod est tanta quanta est ex suis essentialibus relatiuis, ex quibus est per secundam speciem regulæ C D.E designatis, & hoc per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ G quæritur, voluntas qualis est propriè? Et respondẽdum est, quod est propria passio substantialis in subjecto in quo est: sicut homo qui non potest esse absque voluntate sua. Per secundam speciem quæritur, voluntas qualis est appropriatè? Et respondendum est, quod est bona per habitum bonum: aut mala per habitum malum, cum quo voluntas se inducit ad velle bene aut male. Et hoc per regulam B patet. Per omnes species regulæ H. quæritur, voluntas quando est? Et respondendum est, quod est tunc subjectiuè & objectiuè, quando ipsa deducta est per omnes species C.D.K. Istud autem non oportet declarari: nam satis est manifestum intellectui benè speculanti & habituato de arte ista. Et hoc per regulam B. E.F.G. probatum est. Per omnes species regulę I. quæritur, voluntas vbi est? Et respondendum est per omnes ipsius regulæ species, quod est in subjecto in quo est subjectiuè & objectiuè. Et hoc satis clare patet bene intuenti regulas E.F.G.H. Per omnes species regulæ modalitatis quæritur, quomodo voluntas est subjectiuè & objectiuè? Et respondendum est, quod est per illum modum per quem discursa est per omnes alias regulas & species earum clare visum est: hoc autem narrare valde prolixum esset; idcirco dimittimus artistæ huius artis. Per omnes species instrumentalitatis quæritur, voluntas cum quo est? Et hanc responsionem dimittimus lectori huius artis: quam responsionem potest habere per capitulum sapientiæ in vltimo paragrapho. Sed hic quæritur, voluntas cum quo objectat objectum? Et respondendum est, quod cum sua libertate, quæ quidem est sibi habitus innatus. Adhuc objectat cum suis relatiuis: eo quod volens coniunctus cum sensitiuo & imaginatiuo extrahit

(c) 2006 Ministerio de Cultura

trahit & deducit ſpecies peregrinas de ſenſibilibus & imaginabilibus, & in ſuo proprio volibili ipſas imprimit, & ipſis impreſſis generantur & oriuntur volibiles per concupiſcentiam, & odibiles per iram: & hoc eſt in intrinſeco velle, à quo oritur velle aut nolle peregrinum per accidens. Et in iſto paſſu apparet, quod nolle non eſt de eſſentia voluntatis, ex eo quia cum iraſcibilitate cauſatum eſt. Quæ quidem iraſcibilitas eſt oppoſitum volibilitati: Et in iſto paſſu intellectus eſt valde altus.

DE VIRTVTE PER REGVLAS deducta. CAPVT. VII.

De virtute per regulas deducta.

QVÆRITVR, vtrum virtus ſit habitus communis principiorum, vt ipſa principia habeant actus virtuoſos? Et reſpondendum eſt quod ſic: vt patet per ſecundam ſpeciem regulæ E. quæ quidem non poſſet eſſe ſubiectum quietis principio, niſi virtus eſſet habitus principiorum communis. Et hoc per regulam B. probabile eſt Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, virtus quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt habitus cum quo principia habent habitus virtuoſos: & hoc per regulam B. ſignificatum eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, voluntas quid habet in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod habet ſua correlatiua ex quibus eſt & cum quibus eſt fons ad cauſandum actus virtuoſos. Per tertiam ſpeciem quæritur, virtus quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt habitus in ſubiecto, vt ſubiectum habeat actum virtuoſum, ſicut ignis qui eſt in caliditate, vt habeat actum calefaciendi. Per quartam ſpeciem quæritur, virtus quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet actum in ſubiecto de virtute accidentali habituato. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, virtus de quo eſt? Dicendum eſt, quod eſt de ſeipſa, alioquin non eſſet principium generale, quod eſt impoſſibile. Per ſecundam ſpeciem quæritur, virtus de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod virtus ſubſtantialis eſt ex ſuis correlatiuis ſubſtantialibus, per ſecundam ſpeciem C ſignificatis: aliter enim non poſſet habere fundamentum per ſe exiſtendi, neque etiam naturam, quod eſt impoſſibile. Per tertiam ſpeciem quæritur, virtus cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod virtus exiſtens habitus, eſt virtutis ſubſtantialis, quæ eſt ſubſtantia: Et hoc per regulam B. probatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, virtus quare eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt ex eo quia ex ſuis relatiuis ſubſtantialibus eſt conſtituta. Virtus autem accidentalis eſt ens accidentale, quia per virtutem ſubſtantialem cauſatum eſt, Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, virtus quare

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta ſunt ſua correlatiua diuerſimode exiſtentia in ſubiectis differentibus ſpecie. Et iſtud per regulam B. ſignificatum eſt, & etiam per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, virtus qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod virtus eſt propria paſſio in ſubiecto. Per ſecundam ſpeciem quæritur, virtus qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod virtus accidentalis eſt ens appropriatum cum quo ſubiectum eſt habituatum. Sic iuſtus de iuſticia, & virtus viſiua de abſtractione ſpecierum coloris, & tactus de ſpeciebus caloris frigiditatis & huiuſmodi: & ſic de potentiis ſuperioribus ſuo modo, & hoc per regulam B. ſignificatum eſt, & per primam ſpeciem D. & per ſecundam. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, virtus quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando in ſuis ſpeciebus ſubſtentata & diſcurſa eſt: Et hoc dimittitur generali artiſtæ huius artis. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, virtus vbi eſt? Et eſt dicendum, quod eſt in omnibus ſuis ſpeciebus, & eſt per totum vniuerſum, & in verbis, & in herbis, & in lapidibus, & omnibus ſubiectis de ipſa habituatis, & in omnibus actibus per virtutes cauſatis. Sed virtus maxime conſiſtit in cauſa prima, quæ cum ipſa conuertitur. Per regulam modalem per K. deſignata quæritur, virtus quomodo eſt? Et eſt dicendum, quod eſt per modum quem habet virtus ſubſtantialis habituando ſe de virtute accidentali, cum qua tranſit ad habendum actus peregrinos influendo ſuas ſimilitudines ſubiectiuè, obiectiuè, refluendo ſimilitudines obiectorum, & ſuam propriam paſſionem in qua ipſas ſimilitudines imprimit & catherizat, vt ſint virtuoſæ. Et in iſto paſſu intellectus eſt valde altus, oneratus & etiam fatigatus, vt per regulam B. manifeſtum eſt. Per regulam inſtrumentalitatis quæritur, virtus cum quo eſt? Et eſt reſpondendū, quod eſt cum ſuis correlatiuis, & vna virtus eſt cum alia: ſicut patet in linea recta conſtituta de virtute elementatiua, vegetatiua, ſenſitiua, imaginatiua & intellectiua: in qua linea vna virtus attrahit ſpecies cum alia, vt ſit participiatiua cum alia. Et hoc per regulam I. & per ſecundam ſpeciem regulæ E. & per regulam B. probatum eſt.

DE VERITATE PER REGVLAS deducta. CAP. IIX.

De veritate per regulas deducta.

QVÆRITVR: vtrum veritas creata conuertatur cum ſua veritate? Reſpondendum eſt, quod non: quod ſi ſic, nimis eſſet ſimilis veritati Dei, quæ quidem cum ſua vnitate conuertitur. Et vlterius conuerteretur cum bonitate, magni-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

magnitudine, duratione, &c. ratione cuius extenderet se extra tempus & locum, quod est impossibile, & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est veritas? Et respondendum est, quod est ens incorruptibile. Nam si esset corruptibile, implicaretur contradictio, videlicet quod esset & non esset, quæ contradictio est impossibilis. Per secundam speciem quæritur, veritas quid habet in se essentialiter & naturaliter? Et respondendum est, quod habet sua correlatiua, sine quibus esse non potest, in quibus & cum quibus omnia sunt verificabilia, & extra suam essentiam nullum ens potest esse verum, vt per primam speciem D. visum est. Amplius per tertiam speciem quæritur, veritas quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet habitum cum quo verificat subiectum in quo est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, veritas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa, vt falsitas quæ est suum contrarium, non sit ei præiacens, & vt in sua essentia quiescere posset; & hoc per secundam speciem regulæ C. visum est. Per secundam speciem quæritur, de quibus est? Et est dicendum, quod est de suis correlatiuis: alioquin non esset fundamentum sui habitus, cum quo transit ad verificandum alia principia. Per tertiam speciem quæritur, veritas existens habitus cuius est? Et respondendum est, quod est sui fundamenti substantialis, in quo substentata est, & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ E quæritur, veritas quare est? Ad quod respondendum est, ex eo quod est ex suis correlatiuis substantialibus. Per secundam speciem quæritur, veritas quare est? Et respondendum est, vt alia principia per ipsam veritatem sint verificabilia. Per primam speciem regulæ F. quæritur veritas quanta est? Et respondendum est, quod est tanta, quanta alia principia per ipsam veritatem sunt verificata. Per secundam speciem quæritur, veritas quanta est? Ad quod respondendum est, quod est tanta quantum de suo proprio habitu est habituata, cum quo causat actus peregrinos: Et hoc per regulam B. patefactum est. Per primam speciem regulæ G. quæritur, veritas qualis est? Et respondendum est, quod veritas propria est proprius habitus subiecti in quo est cum quo verificat alia principia. Amplius per secundam speciem quæritur, veritas qualis est? Et respondendum est, quod est habitus appropriatus, cum quo intellectus verè intelligit & attingit ipsa principia realia, quæ quidē sūt verè intelligibilia, recolibilia & amabilia, & vere sūt, & sic de sēsibilib' & imaginabilib', & sic de moralibus: & ad hoc reg. B. testat. Per omnes species reg. H. quæritᵉ, veritas quādo est? Et respōdēdū est,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod eſt tunc quando tempus eſt in ipſis ſpeciebus ſubſtentatum & diſcurſum : cuius ratio eſt. Nam ſine ipſa veritate tempus quidem & ſpecies eius vere nequaquam eſſe poſſent. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, veritas vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt extra falſitatem, & eſt per omnes ſpecies ipſius I. quæ quidem ſpecies abſque veritate minimè eſſe poſſent. Vlterius eſt in omnibus elementatis, vegetatis, ſenſatis & imaginatis: Et in omnibus quæ per animam ſunt obrectata, & ſic de angelo In Deo quidem eſt infinita & æterna veritas per exiſtere & agere : & hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Per omnes ſpecies modeitatis quæritur : veritas quomodo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt per illum modum quem habet differentia, concordantia & alia principia : quoniam differentia ponit in creatis, quod veritas ſit vnum principium, bonitas aliud, magnitudo aliud, & ſic de cæteris, & quod in eſſentia veritas vnus ſit verificans, alius verificatus, & alius verificare. Et quod vna ſit veritas ſubſtantialis & alia habitualis : proprietas autem ponit quod veritas ſubſtantialis habeat proprium habitum, videlicet veritatem accidentalem, cum qua ponit alia eſſentia in vero. Et ad hoc eſt coadiuuatiua concordantia, vt veritas multiplicet ſuas ſimilitudines: & hoc per regulam B. viſum eſt. Per omnes ſpecies inſtrumentalitatis quæritur : veritas cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis. Et veritas quæ eſt habitus, eſt cum ſuo fundamento quod eſt veritas ſubſtantialis. Et veritas quæ eſt moralis, eſt cum bonitate & virtute. Nam cum malicia & vitiis eſſe non poteſt, cum ſint habitus priuatiui, cum quibus falſitas eſt, in qua falſitate nulla ſimilitudo veritatis exiſtere poteſt : quod ſi ſic : iam eſſet compoſita ex contrariis, & implicaret contradictionem quod eſt impoſſibile.

DE GLORIA PER REGVLAS deducta. CAP. IX.

Deductio gloriæ per regulas.

PER regulam B. quæritur : vtrum gloria ſit principium generale & reale? Et reſpondendum eſt quod eſt : quia ſi non, vniuerſum eſſet euacuatum in ſecunda ſpecie regulæ E. & omnia principia eſſent ſine delectatione & quiete ; quod eſt impoſſibile. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, gloria quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt eſſentia vltra quam nulla delectatio eſſe poteſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur: gloria quid habet in ſe coeſſentialiter & naturaliter? Et reſpon-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dendum

dendum eſt, quod habet ſua correlatiua ſcilicet gloriantem, gloriabilem & gloriari: cum quibus & in quibus omnia ſunt gloriabilia atque delectabilia, & hoc per primam ſpeciem D. ſignificatum eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur: gloria quid eſt in alio? Ad quod reſpondendum eſt, quod gloria exiſtens habitus, eſt inſtrumentaliter in gloria ſubſtantiali: cum qua gloria ſubſtantialis ponit alia principia in appetitu delectationis & quietis. Per quartam ſpeciem quæritur: gloria quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in ſubiecto in quo eſt, actiones & paſſiones, & delectando & quietando. Et in iſto paſſu apparet, per quem modum ſe delectat in agendo forma, & in patiendo materia. Et hoc patet per maſculum & fœmellã, & per ſecundam ſpeciem regulæ C. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur: gloria de quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa; vt ſit principium primitiuum, in quo ſint delectabilia, alioquin appetitus & delectatio eſſent extra eſſentiam gloriæ; quod eſt impoſſibile. Et hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: gloria de quo eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt de ſuis correlatiuis, alioquin gloria exiſtens habitus non haberet in quo eſſet ſubſtentata. Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur: gloria cuius eſt? Reſpondendum eſt, quod gloria exiſtens, habitus eſt gloriæ exiſtentis ſubſtantialiter. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur: gloria quare eſt? Reſpondendum eſt, quod gloria de ſuis correlatiuis conſtituta. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: gloria quare eſt? Reſpondendum eſt, quod gloria exiſtens habitus cum gloria ſubſtantiali ponit alia principia in delectatione & quiete. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur: gloria quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod tanta eſt, quanta eſt in ſuo eſſe, ſicut abſtractum in ſuo concreto. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur: gloria quanta eſt? Et reſpondetur, quod eſt tanta quanta ſunt ſua correlatiua & ſuus habitus cum quo multiplicat ſpecies quietatas, ſicut intellectus cum ſuo habitu ponit ſpecies intellectas. Et in iſto paſſu apparet, quomodo vnum principium ſe adiuuat cum alio ad multiplicandum ſpecies. Per primam ſpeciem regulæ G quæritur: gloria qualis eſt propriè? Et reſpondendum eſt, quod propriè gloria eſt propria paſſio ſubiecti in quo eſt. Et adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: gloria qualis eſt? Ad quod dicendum eſt, quod gloria appropriata eſt talis, qualis de ipſa principia ſunt habituata & quietata. Per omnes ſpecies H. quæritur: gloria quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando tempus eſt diſcurſum per omnes ſpecies H. de vno nunc in alied ſucceſſiue: ſicut glorians qui in vno nunc ſe delectat in vna ſpecie, & in alio nunc

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in alia:& hoc in ſuo intrinſeco gloriabili, in multiplicando gloriari peregrinum, cum quo ponit ſuum gloriari innatum in practica: & hoc per omnes ſpecies H.probabile eſt. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, gloria vbi eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis & in ſeipſa, primitiua enim eſt: & eſt in ſuo habitu ex quo habituata eſt: & in modo, quod modalis eſt: & eſt in inſtrumentalitate, cum ſit inſtrumentum: & eſt in bonitate, quod bona eſt;& in magnitudine, nam magna eſt: & in omnibus ſubiectis cum quibus appetitur, & quies eſt. Et hoc per regulam B. probatum eſt. Per regulam modalitatis quæritur, gloria quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt per illum modum per quem ſua correlatiua ſunt, vno exiſtente in alio: & per quem glorians in ſuo gloriabili intrinſeco bene & magne, &c. ponit alia principia in quiete delectando & dando eis ſuas ſimilitudines. Et hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſignificatum eſt. Per regulam inſtrumentaliratis quæritur, gloria cum quo eſt? Et reſpondẽdum eſt, quod eſt cum correlatiuis & gloria quæ eſt ſubſtantialis, eſt cum ſuo habitu cum quo habituat alia principia: eſt cum bonitate innata, eo quod naturaliter bona eſt: & in bonitate morali, quomodo bon⁹ ſe delectat in agẽdo bonũ cum iuſticia & prudẽtia, &c.

DE DIFFERENTIA PER REgulas deducta. CAP. X.

De differentia per regulas deducta.

VTRVM differentia ſit principium generale & reale? Et dicimus quod ſic: ut per regulam B. patet: quod ſi non, mundus non eſſet de ſuis partib⁹ naturaliter quæ ſunt primitiue naturaliter per differentiam, & concordantes per concordantiam: & contrariantes per primitiuam contrarietatem quæ non poſſent eſſe ſine primitiua differentia, ſine qua mundus eſſet euacuatus primitiuis concordantiis & contrarietatibus: & etiam in ſecunda ſpecie regulæ E. & appetitu naturali & quiete; & omnia quidem vellent eſſe idem numero, & ſic mundus non eſſet hoc quod eſt. Concluditur ergo; de quæſtione affirmatiua eſt tenenda. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur differentia quid eſt? Reſpõdendum eſt, quod eſt cauſa plurium entium per actum ſuum ſcilicet differre. Et hoc per regulam B. probatum eſt, & per ſcalam differentiæ poſitam in ſecunda figura ſiue in tertia de camera B.C. vſque ad cameram B.K. in quibus differentia eſt diſcurſa & diffuſa cauſando plura. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet in ſe naturaliter & eſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod habet ſua correlatiua ſcil. differentem, differentiatum & differẽtiare, ſine quib⁹ nõ poteſt eſſe, cum quibus continet in ſe omnes ſuas ſpecies differentes inter ſe. Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur, quid habet differentia

(c) 2006 Ministerio de Cultura

rentia in alio? Et dicendum eſt, quod eſt ens habens in ſuo eſſentiali differentiabili differentias peregrinas, cum quibus cauſat pluralitatem de ipſa differentia habituatã. Adhuc per quartam ſpeciem quæritur, differentia quid habet in alio? Et dicendum eſt, quod habet pluralitatem, ſic de ipſa habituatam, ſicut carbones de caliditate ſunt habituati, & hoc per regulam B. monſtratum eſt. Per primam ſpeciem D. quæritur, de quo eſt differentia primitiuæ? Et eſt reſpondendum, quod eſt de ſeipſa: quod ſi non, omnia appeterent eſſe vnum & idem numero; quod eſt impoſſibile. Nam ego non appeto te eſſe, neque lapidem, &c. neque econuerſo. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, differentia de quibus eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt de differente, differentiabili, & differentiare: qui quidem ſunt eius conſubſtantiales, cum quibus facit differre omnia cum ſuo proprio habitu, quæ ſine ipſa non eſſent per ſe exiſtentia, neque haberent fundamentum, neque poſſent differre ſubſtantia & accidens. Per tertiam ſpeciem quæritur, differentia cuius eſt? Et dicimus, quod differentia exiſtens habitus eſt differentiæ ſubſtãtialis; & omnia per regulam B. ſunt probabilia. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, differentia quare eſt formaliter? Et reſpondendum, quod ex eo quia eſt de ſuis coeſſentialibus relatiuis. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, differentia quare eſt finaliter? Et eſt reſpondendum, ut ſint plura quæ ſine ipſa eſſe non poſſunt. Et priuato mundo differentia prædicta, ipſe quidem eſſet euacuatus & annullatus, eo quia non eſſet neque finem haberet. Per primam ſpeciem F. quæritur, differentia quanta eſt? Et eſt dicendum, quod ſunt duæ differentiæ generaliſſimæ: quarum vna ſubſtantialis eſt cauſans differentias ſubſtantiales differentes ſubſtantialiter, eo quod differentia ſe diffundit in ipſis ratione mixtionis. Eſt & alia differentia habitualis, cum qua differentia ſubſtantialis facit differre principia ad inuicem. Adhuc per ſecundam ſpeciem quanta eſt differentia? Ad quod eſt dicendum, quod eſt tanta quantum quantitas ſe extendit in ſuis correlatiuis: ſicut enim differentia habituat quãtitatem continendo in ſuo genere, ſic quantitas menſurat differentiam, continendo ipſam in ſuo genere. Et hoc per regulam B. videri poteſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur: differentia qualis eſt? & reſpondendum eſt, quod differentia propria eſt pars mundi ſine qua eſſe non poteſt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur: differentia qualis eſt appropriatè? Et dicimus, quod eſt paſſio mundi appropriata cum qua differentia ſubſtantialis habituat alia principia, quæ non ſunt de ſuo genere, & per regulam B. manifeſtum eſt. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur: differentia quando eſt? & eſt dicendum, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

differentia fuit tunc, quando mundus fuit creatus & inceptus, eo quod primitiua eſt. Nam ſicut mundus fuit creatus cum partibus ſuis, ſcilicet tempore & loco & motu, &c. Sic fuit cum ſua differentia creatus, vt iam dictum eſt. Vlterius differentia nunc eſt, & erit in alio, nunc & in æterno, ſine quibus ipſa eſſe non poteſt. Et hæc ſufficiant de differentia quantum ad tempus; quod per regulam B. patet, & per omnes ſpecies regulæ H. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur: differentia vbi eſt? & eſt dicendum, quod in omnibus iſtis ſpeciebus, & hoc clarum eſt per ſe. Vlterius differentia eſt in loco: eo quod differentia ſine ipſo non poſſet eſſe propria paſſio mundi. Per regulam modalitatis quæritur: differentia quomodo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt per illum modum, quem habet in ſuis correlatiuis, & etiam per illum modum quem habet in habituando de ſeipſa alia principia. Nam ſicut homo habet modum ſcribendi mouendo manum, & cum manu mouendo pennam, & cum penna mouendo incauſtum, & cum motu incauſti mouendo & figurando literas. Sic differentia habet modum per modum, differentiando vnum ab alio ſubſtantialiter. Et hoc per omnes ſpecies regularum demonſtrabile eſt. Per regulam inſtrumentalitatis quæritur: differentia cum quo eſt? & eſt reſpondendū, quod eſt cum ſuis relatiuis cum ſuo habitu, cum quo habituat alia principia diuerſificando, & etiam cum bonitate, magnitudine, &c. & cum motu, quantitate & qualitate, &c. & ſine iſtis principiis differentia eſſe non poteſt, & cum ipſa differentia principia ſunt hoc quod ſunt: quoniam priuata differentia principia quidem non eſſent hoc quod ſunt.

DE CONCORDANTIA PER regulas deducta. CAP. XI.

Deductio cõcordantiæ per regulas.

PER regulam B. quæritur: vtrum concordantia ſit ſubſtantialis? Et reſpondendum eſt quod ſic: vt ſubſtantia ex partibus ſuis ſubſtantialibus eſſe poſſit tota compoſita, ipſa exiſtente vna ſub ratione vnitatis, & exiſtente multiplici ſub ratione pluralitatis, & hoc ratione concordantiæ ſubſtantialis. Nam ſi concordantia non eſſet ſubſtantialis ſiue ſubſtantia, tota quidem eſſentia formæ, & tota eſſentia materiæ non eſſent concordantes ad conſtitueudum tertium ſubſtantiale, & ſic ipſum tertiū ſubſtantiale eſſet euacuatio totius mixtionis & compoſitionis, quod eſt impoſſibile. Concluditur ergo quod concordantia eſt pars ſubſtantialis in ſubiecto in quo eſt, & hoc per regulam B. patet. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: concordantia quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt illa

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt illa eſſentia cui propriè competit concordare,& extra quam eſſentiam nullum eſt concordatum ſiue concordabile. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: quid habet eſſentialiter & naturaliter in ſe? Et eſt dicendum,quod habet ſua correlatiua, ſcilicet concordantem, concordatum & concordare Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur: quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt in contrarietate concordans: ſicut ignis in aqua cælefaciens,cum ſit ſuum contrarium;& eſt in differentia diſtincta: & eſt in ſuis correlatiuis ſimpliciter ſuſtentata: & etiam in contrarietate:& in regula D materialiter,& in regula E.formaliter; Et in regula F. quantitatiue: & in regula G. qualitatiue:& in regula H temporaliter: & in regula I.localiter: & & in regula K.modaliter & inſtrumentaliter. Et per quartam ſpeciem quæritur: quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in ſuis correlatiuis exiſtentiam, & agentiam & naturam, & in regula D. materialiter, & ſic de aliis ſuo modo, vt ſupra dictum eſt in tertia ſpecie,& hoc per regulam B. demonſtrabile eſt. Per primam ſpeciem regulæ D quæritur: concordantia de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, eo quod primitiua eſt, alioquin eſſet de aliquo ente ſibi præiacente,quod non eſſet de ſuo genere & natura quod eſt impoſſibile. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur: concordantia de quibus eſt? & eſt dicendum, quod eſt de ſuis correlatiuis, vt ex ipſis ſubſtantialiter exiſtere poſſit. Et per tertiam ſpeciem quæritur: concordantia cuius eſt? & eſt reſpondendum, quod concordantia exiſtens habitus eſt concordantiæ ſubſtantialis, ſicut cappa cappati & huiuſmodi; & hoc per regulam B.demõſtrabile eſt. Per primam ſpeciẽ regulæ E. quæritur:concordãtia quare eſt formaliter? & eſt dicendum, quod eſt per ſua correlatiua: & in iſto paſſu enucleatur, quod ſubſtantia eſt propter quid ſubſtantialiter. Item quæritur: quare eſt concordantia? & dicendum eſt, quod concordantia quæ eſt habitus, eſt eo quod concordantia ſubſtantialis habituat ſe de habitu ipſo,ſicut cappatus de cappa: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus propter quid,quid eſt,& quod quid eſt & de hoc ſcientiã facit. Amplius per ſecundã ſpeciem quæritur: cõcordantia quare eſt finaliter? & reſpondendũ eſt, vt alia principia in ipſa concordantia quieſcere poſſent, & hoc per regulam B oſtenſum eſt. Per primam ſpeciẽ regulæ F.quæritur: concordantia quanta eſt? & eſt dicẽdum, quod eſt quanta duobus modis. Primo modo eſt tanta quanta eſt ſua ſubſtantia. Secundo autẽ modo eſt tanta quantus eſt ſuus habitus; ſicut cappatus, qui eſt tantus quanta ſua ſubſtantia eſt. Iterum eſt tantus quantus cappatus eſt. Vlterius per ſecundam ſpeciem quæritur,quanta eſt diſcretè? & reſpon-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dendum eſt, quod eſt tanta quanta ſunt ſua correlatiua, & hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur: concordantia qualis eſt? & dicendum eſt, quod eſt talis qualis eſt propria paſſio ſubjecti in quo eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus magnum & neceſſarium ligamen exiſtens inter ſubjectum & prædicatum. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, qualis eſt appropriatè? Et eſt dicendum, quod eſt talis qualis eſt per ſuam bonitatem, magnitudinem, &c. Et hoc per ſe clarum & manifeſtum eſt. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur concordantia quando eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt tunc, quando diſcurſa eſt per omnes ſpecies regulæ H. & ſic concordantia eſt in ipſo tempore: ſicut tempus eſt in ipſa concordantia ſubſtentatum & diſcurſum concordando. Et hoc per ſe patet artiſtæ huius artis bene intuenti. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur: concordantia vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt in omnibus ſpeciebus I. & eſt ibi vbi diffinibilis eſt, & eſt in ſuis correlatiuis: & eſt ibi vbi contradicit contrarietati. & eſt ibi vbi ſuum actum habet. Adhuc eſt ibi, vbi primitiua eſt, & eſt ibi vbi conſtituta eſt. Amplius eſt ibi, vbi eſt ſubjectiua modalis & inſtrumentalis. Per regulam modalitatis quæritur, concordantia per quem modum eſt? & eſt dicendum, quod eſt per illum modum per quem diſcurſa eſt in ſubjectis, in quibus eſt, videlicet in omnibus ſpeciebus: ſicut criſtallus poſitus ſupra ſubjectum viride, recipit inde colorem viridem: & ſupra rubeũ, colorem rubeum: ſicut concordantia poſita in bonitate recipit vnum modum, & in magnitudine alium modum, &c. Et ſimiliter dici poteſt de ſpeciebus regularum; & hoc per ſe planum eſt. Per regulam inſtrumentalitatis quæritur: cõcordantia cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis ex quibus eſt, & eſt cum omnibus ſpeciebus regularum: & eſt cum bonitate bona, & cum magnitudine magna, &c. Et hoc oſtenſibile eſt. Dictum eſt de concordantia, & ſecundum hoc quod de ipſa dictum eſt, homo cum concordantia contradicere poteſt contrarietati, quæ vitium eſt: & hæc regula eſt valde generalis & moralis contra peccata.

DE CONTRARIETATE PER regulas deducta. CAPVT. XII.

Deductio cõtrarietatis per regulas.

QVAERITVR per regulam B. Vtrũ contrarietas ſit principium ſubſtantiale? Et reſpondendum eſt quod non: ſed potius accidentale; ut in principio capituli concordantiæ dictum eſt: nam ſi eſſet ſubſtantiale, impediret concordantiam, quod non eſſet prima in coniunctione formæ & materiæ ipſius ſubſtantiæ;

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſubſtãtiæ; & in ſecunda ſpecie E. nullum principium quieſcere poſſet,quod eſt impoſſibile , ut per ſecundam ſpeciem regulæ B. patet. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur : contrarietas quid eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt illa eſſentia, extra quam nullum ens contrariare poteſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur:contrarietas quid habet in ſe eſſentiale?& reſpondendum eſt,quod habet ſua correlatiua accidentalia , ſcilicet contrariantem,cõtrariare & contrariabile, ſine quibus eſſe non poteſt:ſicut habitus , qui diuerſimode conſiſtit in ſuis ſubjectis. Per tertiam ſpeciem quæritur : contrarietas quid eſt in alio? & eſt dicendum,quod eſt in concordantia contrarians, impediendo ei concordare cum contrariare : ſicut concordantia in contrarietate eſt concordans impediendo contrarietati ſuum contrariare. Per quartam ſpeciem quæritur : quid habet in alio? & eſt reſpondendum,quod habet naturam corruptionis,ſicut cõcordantia habet naturam generationis. Et hoc per regulam B. patet. Per primam ſpeciem regulæ D quæritur : contrarietas de quo eſt? & eſt dicendum,quod eſt de ſe ipſa: eo quod primitiua eſt : niſi enim primitiua eſſet, eſſet quidem deriuatiua de concordantia ſibi præiacente, quod eſt impoſſibile. Per ſecundam ſpeciem quæritur : contrarietas de quibus eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt de obiectione & obuiatione qualitatum : ſicut ſunt caliditas,frigiditas,ſiccitas,& humiditas, leuitas & ponderoſitas , luciditas & tenebroſitas , ſanitas & infirmitas , mors & vita,iuſticia & iniuria , affirmatio & negatio , generatio & corruptio,& huiuſmodi. Per tertiam ſpeciem quæritur , cuius eſt contrarietas? & eſt reſpondendum. quod eſt ſubjecti in quo eſt. Et hoc per regulam B.manifeſtum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E.quæritur:contrarietas quare eſt? & dicendum eſt, quod ex eo quod ſubjectum de ipſa habituatum eſt,ſicut caliditas eſt quod ſubjectum calidum eſt,& ſic de ipſa habituatum eſt , & ſurditas eſt , quod homo aliquis ſurdus eſt , & iniuria eſt , quod iniurioſus aliquis eſt,& huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ F.quæritur:contrarietas quanta eſt? & dicimus , quod eſt tãta,quantum ſubjectum de ipſa habituatum eſt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur , contrarietas quanta eſt? & eſt dicendum,quod eſt tanta , quanta ſubjecta ex ipſa habituata ſunt diſcretiue:ſicut igniens , ignitum & ignire ſunt de ipſa habituata: & hoc per regulam B.videndum eſt Per primam ſpeciem regulæ G quæritur:contrarietas qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt propria paſſio ſubjecti : ſicut contrarietas mundi quæ innata eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur : contrarietas qualis eſt appropriatè? Dicendum eſt , quod eſt appropriata paſſio in ſubjecto in quo eſt : ſicut peccator qui de peccato ſe habituat

contra

(c) 2006 Ministerio de Cultura

contra virtutem:& sic surditas,& tristicia & huiusmodi: & hoc per regulam B. manifestum est. Per omnes species regulæ H. quæritur : contrarietas quando est? & est dicendum , quod est tunc,quando subjectum de ipsa habituatum est : Amplius est tunc,quando eius subjectum est practicum modaliter & instrumentaliter, & hoc per se visum est. Per omnes species regulæ I. quæritur,contrarietas vbi est? & est dicendum, quod est in speciebus vbi habet actum suum , sicut in elementato in generatione & corruptione,& est inter velle & nolle , & est inter bonũ & malum,& est in omnibus habitibus priuatis,& hoc per se patet. Per regulam modalem quæritur : contrarietas quomodo est? Et est respondendum,quod contrarietas habet modum imponendo vnum contrarium in alio,ut de subjecto in quo est,expellat concordantiam,& habeat modum priuatiuum priuando concordare cum contrariare, & habet modum impediendi in fine,& habet modum multiplicandi perseuerando,& huiusmodi , & hoc per se est probabile. Per regulam instrumentalitatis quæritur : contrarietas cum quo est? Et est dicendum quod est cum contrarietatibus mixtis in subjecto in quo sunt,& est cum habitibus priuatiuis. Nam sicut concordantia est causa essendi cum suis correlatiuis substantialibus , sic contrarietas est causa non essendi cum suis correlatiuis accidentalibus : & sicut concordantia cum generatione producit esse; sic & contrarietas cum deuiatione finis causat non esse & huiusmodi.

DE PRINCIPIO PER REGVlas deducto. CAP. XIII.

Deductio principij per regulas.

PER regulam B.quæritur:vtrum sit principale substantiale? & respondendum est,quod sic quod si non , substantia non esset de genere principij: sed esset accidens primitiuum; & sic substantia non esset per se existens:sed per accidens,quod est cõtra species regulę D.& E.& regulam B.ergo,&c. Per primam speciem regulæ G.quæritur : quid est principium? & est dicendum quod est ens , extra quod nullum ens potest principiare. Per secundam speciem quæritur : quid habet essentialiter in se? Et est respondendum,quod habet sua correlatiua substantialia, in quibus omnia principia peregrina sunt principialia. Adhuc per tertiam speciem quæritur: quid est in alio? Et respondẽdum est,quod principium quod est agens est in principiabili agens,& principiabile est in principiante patiens,& ambo sunt coniuncta in principiare. Et principium quod est habitu-, est in principio substãtiali habituato de ipso , & in principiabili est motus. Item per

(c) 2006 Ministerio de Cultura

per quartam ſpeciem quæritur : quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod principium exiſtens formaliter habet actionem in materia,& materia ab ipſo paſſionem, & ab agente mobilitatem,& in fine quietem,& hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur: principium de quo eſt? Et eſt dicendum, quod eſt de ſeipſo, ut poſſet eſſe primitiuum,aliàs ipſum non eſſet generale principium. Per ſecundam ſpeciem quæritur de quibus eſt? & eſt dicendum,quod eſt de efficiente forma materia, & fine. Principium vero accidentale, eſt de ſimilitudine ſubſtantialiter,& inuicem componunt principium corporale per quantitatem, quantum : & per qualitatẽ, quale, & huiuſmodi. Amplius per tertiam ſpeciem quæritur: cuius eſt? Reſpondendum eſt, quod principium exiſtens habitus eſt principij exiſtentis ſubſtantialiter, ſicut cappa cappati. Et omnia iſta ſunt neceſſaria,ut per regulam B. videndum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur: principium quare eſt? & eſt dicendum quod dupliciter. Primo modo : ex eo eſt quod de principiante, principiabili & principiare conſtitutum eſt. Secundo modo: eſt principium accidentale, quod de ipſo principium ſubſtantiale habituatum eſt. Et in iſto paſſu facit intellectus ſcientiam , & etiam cognoſcit demonſtrationes propter quid, & quod : à quo oriuntur. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: quare eſt finaliter? Et dicendum eſt, ut alia principia ſint ſubalternata ſub ipſo quod eſt generaliſſimum,& hoc de ſe planum eſt. Per primam ſpeciem regulæ F. quęritur: principium quantum eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt tantum, quanta eſt ſua eſſentia,ut per medium extremitatum manifeſtum eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur: quantum eſt? & reſpõdendum eſt, quod eſt tantum quanta ſunt ſua correlatiua, per differentiam differentia, & per concordantiam concordantia, & ſunt idem per eſſentiam,& hoc per regulam B. probatum eſt: & de hoc experientiam habemus de homine,in quo elementatiua eſt vnum principium, vegetatiua aliud, ſenſitiua aliud,imaginatiua aliud, & ratiocinatiua aliud.& omnes quinque ſub quinario numero ſunt vnus homo. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur: principium quale eſt,& eſt dicendum, quod principium proprium eſt generaliſſimum, quod inueſtigamus: appropriatum autem eſt principium peregrinum acquiſitum & ſubalternatum, ut per ſecundam ſpeciem regulæ G. ſignificatum eſt. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur principium : quando eſt; & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando fuerũt ſua correlatiua , cum quibus generaliſſimum eſt: & fuit tunc quando principia ſubalternata fuerunt: ſicut quantitas, qualitas. &c. prędicamenta: & etiam eſt tunc , quando curſus eſt ſub quo ſunt

mouens,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

mouens, mobile & mouere habituata: & sunt transeuntes de vno nunc in aliud successiuè per vnum locum:& de vno nunc in aliud nunc,per alium locum.generando motum cum cursu cõuersum: & hoc planum est per omnes species regulæ H. Per omnes species regulæ I.quæritur, vbi est principium? Et respondendum est, quod est in suis correlatiuis ex eo quia in ipsis est: & est in omnibus principiis subalternatis:sicut causa est in effectu suo·& est in motu,eo quod de ipso habituatum est, & est in situ quod in ipso assituatum est:& hoc modaliter & instrumentaliter:& hoc per regulam B probabile est. Per regulam modalitatis quæritur, principium quomodo est; & respondendum est, quod est principium causale per modum correlatiuorum, ex quibus est : & principium habituale est per modum quem habet principium causale,in habituando alia principia peregrina,cum quo habitu proprio,ut sint principia, multiplicando in ipsis suas similitudines; & hoc per se visum est. Per omnes species regulæ instrumentalitatis quæritur, principium cum quo est? & respondendum est,quod est cum suis correlatiuis,ex quibus est:& est cum sua natura,sine qua esse non potest: & principia quæ sunt generalia, sunt cum principio generalissimo substantiali,in quo sunt assituata: & per secundam speciem regulæ C.manifestum est.

DE MEDIO PER REGVLAS deducto. CAP. XIV.

De medio per regulas deducto.

VTRVM in substantia mundi sit dare vnum medium generalissimum? Et respondendum est,quod sic : alioquin non essent media subalternata:& sic mũdus esset euacuatus de medio continuatiuo, mensuratiuo, & coniunctiuo: nec concordantia haberet esse : neque principium haberet subjectum per quod transiret ad finem in quo quiescceret: & sic non esset motus:& multa alia inconuenientia sequerentur,quod est impossibile,ut per regulam B patet.Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est medium? Et est dicendum , quod est subjectum in quo principium & finis ad inuicem sibi obuiant, & se inuicem coniungunt, ut principium in fine quiescere possit: & medium generalissimum est causa omnium mediorum corporalium. Per secundam speciem quæritur, medium quid habet in se essentialiter? Et est dicendum, quod habet sua correlatiua scil.coniũgere, & extremitatem cum extremitate applicare & continuare, ut in angulo F. in secunda figura significatum est. Per tertiam speciem quæritur , medium quid est in alio? Et respondendum est , quod est coniunctio in for-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in forma & materia,ut in igne ignire,& eſt in calore calefacere, & in planta vegetare,& in ſenſu ſentire, & in imaginatiua imaginari,& ratiocinatiua ratiocinari,& in motu mouere, & in generatione generare,& huiuſmodi. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet habitum ex quo eſt habituatum: & cum quo actus ſecundarios cauſat, qui non ſunt de ſuo genere, & hæc omnia per regulam C. manifeſta ſunt. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, medium de quo eſt primitiuè? & reſpondendum eſt, quod de ſeipſo eſt, ut ſit principium generale per ſe. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quibus eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de eſſentia formæ & materiæ in qua eſt: & eſt de motu & huiuſmodi. Amplius per tertiam ſpeciem quæritur, medium cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt totius ſubjecti in quo eſt: & hoc per ſe patet & per regulam B. probatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, medium quare eſt formaliter? Ad quod dicimus,quod de ſuis correlatiuis conſtitutum, ut per ſecundam ſpeciem regulæ C. manifeſtum eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, medium quare eſt finaliter? Et dicimus ut ſubjecta plena & continua ſint, & ut prædicamenta poſſint habere actus ſecundarios,ſicut ſubſtantia ſubſtentare, & quantitas quantificare: & ſic agens agere: & mouens mouere; & ſic de cæteris ſuo modo, ſicut lineans lineare, &c. ſine quibus actibus potentiæ non poſſent eſſe in quiete, & hoc per ſe & per regulam B. clarum eſt. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, quantum eſt medium? Et eſt dicendum,quod eſt tantum quãtum continuatiuum eſt in ſubjecto in quo eſt:ſicut coniungere in coniunctione; & generare in generatione: & currere in curſu:& componere in compoſitione: in tertio modo ſicut homo qui eſt tertium medium conſtitutum ex anima & corpore, & huiuſmodi. Per ſecundam vero ſpeciem quæritur, medium quantum eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tantum quanta eſt pars totius medij: ſicut in elementato, ignire, aërificare, aquæificare & terræificare: ex quibus eſt vnum commune elementare:& ſic de aliis ſuo modo,& hoc clarum eſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur,medium quale eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt tale qualis eſt propria paſſio ſubjecti in quo eſt: ſicut in igne,ignire:& in curſu currere, & huiuſmodi. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, medium quale eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt clauus cõiungens duos poſtes in medium appropriatum; & ſimiliter calefacere in aqua calida, & huiuſmodi:& hoc per ſe patet. Per omnes ſpecies regulæ H quæritur, medium quãdo eſt? Et reſpondendũ eſt,quod tũc eſt,quãdo ſua

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſubjecta ſunt, ſicut coniungere, menſurare, continuare & moderare & artificiare: & hoc per regulam B. viſum eſt. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, medium vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt in omnibus ſubjectis, in quibus eſt: ſicut homo qui eſt in anima & corpore: ut ignire in igne: & mouere in motu: & modare in modo: & inſtrumentare in inſtrumento, & huiuſmodi; hoc quidem manifeſtum eſt bene intuenti iſtam artem. Per regulam modalitatis quæritur, medium quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem forma habet in agendo: & materia in patiendo: & ignis in calefaciendo: & planta in vegetando: & ſenſus in ſentiendo: & imaginatio in imaginando: & ratiocinatiua in ratiocinando. Et iſta media modalia ſunt partes, cum quibus agens habet modum modaliter & mediatiter, ſiue moraliter: Et hoc per ſe viſum eſt. Per omnes ſpecies inſtrumentalitatis quæritur, medium cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis: & eſt cum extremitatibus, in quarum medio exiſcit: & generare cum generante & generabili: Et bonificare cum bonificante & bonificabili, & huiuſmodi: Et currere cum currente & curribili. Et hoc per ſe & per regulam B. clarum eſt.

DE FINE PER REGULAS deducto. CAPVT. XV.

De fine per regulas deducto.

QVAERITVR per regulam B. vtrum ſit finis vltimus? Et reſpondendum eſt quod ſic: alioquin medium eſſet determinatum à parte principij, & non à parte finis. Et ſic eſſet motus & proceſſus à parte poſt infinitum & nunquã principium attingeret finem atque quietem: quod eſt impoſſibile, & contra primam ſpeciem regulæ D. & ſecundam E. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, finis quid eſt? Et reſpondendũ eſt, quod eſt principium extra quod nulla quies eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet eſſentialiter in ſe? Et reſpondendum eſt, quod habet ſua correlatiua, ſcilicet quietantem, quietatum & quietare, in quibus omnia alia principia quieſcunt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt in bonitate bonus, in magnitudine magnus, in differentia differens ab omnibus aliis principiis: & in concordantia concordans cum omnibus aliis principiis, excepta contrarietate. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in bonitate habitum bonum, & etiam aſſituationem aliorum principiorum, & in differentia habet actum differentem ab omnibus actibus aliorum principiorum, & hoc per ſe patet per regulam B. Per primam

ſpeciem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſpeciem regulæ D. quæritur, finis de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſo: quod ſi non, principium non haberet in quo quieſcere poſſet: & natura ſua eſſet euacuata à motu & appetitu, quod eſt impoſſibile. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, finis de quo eſt? Et dicendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis, ut in ſecunda ſpecie regulę C. dictum eſt. Amplius per tertiam ſpeciem quæritur, finis cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod finis creatus eſt finis increati, & etiam eſt ſubjecti in quo eſt; ut ex ipſo ſit habituatus; ut cappatus qui habitatus eſt de cappa: & hoc regula B. manifeſtat & declarat. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, finis quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex eo quod ex ſuis correlatiuis conſtitutus eſt. Et iſta reſponſio eſt propter quid. Sed ſecundum quod, eſt dicendum quod eſt ex eo; quod ſuum ſubjectum habituatum eſt de ſeipſa, ſicut eſt cappatus qui de cappa habituatus eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod demonſtratio propter quid, eſt potior demonſtratione quod. Per ſecundam ſpeciem quæritur, finis quare eſt? Et reſpondendum eſt, ut omnia alia principia in ipſo fine quieſcere poſſint. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, finis quantus eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tantus quantum ſuum ſubjectum de ipſo habituatum eſt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, finis quantus eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tantus quanta ſunt ſua correlatiua de quantitate habituata: hoc tamen de fine creato dicimus; non autem de increato, cum ſit infinitus, ratione cuius ſua correlatiua quantitatem habere non poſſunt. Adhuc eſt finis priuationis, à quo oriuntur omnes habitus priuatiui: Sicut ſunt ſurditas, malicia & iniuria, & huiuſmodi. Item eſt alius finis terminationis, cum quo finis vltimus eſt differens ab omnibus aliis principiis: ſicut à bonitate, magnitudine creatis, & ſic de aliis principiis ſuo modo: alioquin omnia principia eſſent idem numero, & mundus eſſet euacuatus de fine terminationis, & per conſequens de natura motus & appetitus, quod eſt impoſſibile. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur finis qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis per propriam paſſionem ſubjecti poteſt eſſe. Sicut voluntas quæ eſt talis, qualis per amabilitatem poteſt eſſe; quæ eſt propria paſſio ipſius voluntatis & poſſibilitatis, poteſtatis & huiuſmodi. Per ſecundam ſpeciem quæritur, finis qualis eſt appropriatè? Et reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per appropriatam paſſionem, ſicut voluntas eſt qualis appropriatæ per odibilitatem, & intellectus per ignorantiam, & ſimiliter poteſtas eſt qualis per impoſſibilitatem: cum impoſſibilitas non exeat à natura ipſius poteſtatis; & ſic de aliis ſuo modo. Et ſicut ſurditas homini, & iniuſticia, & iniuria,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& huiuſmodi. Et hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Per omnes ſpecies regulæ H quæritur, finis quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando eſt in omnibus ſpeciebus ſuarum regularum, in quibus abſque tempore nequaquam eſſe poteſt: ſicut ipſum tempus non poteſt eſſe ſine ipſo fine. Et hoc regula B. ſignificat intellectui bene intelligenti. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, finis vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt in omnibus ſpeciebus: ſicut in ſua primitiuitate & ſuis correlatiuis: & eſt habitus peruerſus in priuatione & in iniuria: & eſt habitus rectus in termino & iuſticia: & hoc patet ſubtiliter inueſtiganti. Per omnes ſpecies modalitatis quęritur, finis quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt per modum differentiæ quæ ponit, quod ſua correlatiua ſint differentia ab omnibus aliis principiis & relatiui illorum. Et eſt per modum concordantiæ quæ concordat finem cum omnibus aliis principiis, exceptata tamen contrarietate. Iterum eſt per modum medij, eo quia mediat ipſum finem per omnia alia principia: & eſt per modum appetitus, qui appetit in ipſo fine quieſcere, & ſic de cęteris ſuo modo. Per omnes ſpecies inſtrumentalitatis quęritur: finis cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis, & cum omnibus ſpeciebus ſuarum regularum, ſine quibus eſſe non poteſt, & eſt cum bonitate bonus: ſicut cappatus eſt bonus cum bona cappa. Et cum appetitu eſt appetibilis & huiuſmodi.

DE MAIORITATE PER REGVlas deducta. CAP. XVI.

De maioritate per regulas deducta.

QVÆRITVR: vtrum maioritas ſit principium primitiuum quo ad ſuum genus? Et reſpondendum eſt, quod ſic, per primam regulam B. quod ſi non, eſſet per accidens & non per ſe: & ſic ſubſtantia exiſtens primitiua & maior accidente, non eſſet per ſe exiſtens, ſed per accidens, quod eſt impoſſibile. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, maioritas quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ens per ſe exiſtēs extra quod impoſſibile eſt maiorificare. Per ſecundam ſpeciem quæritur, maioritas quid habet in ſe eſſentialiter & naturaliter? Et reſpōdendum eſt, quod habet ſua correlatiua, ex quibus eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt habitus ſub quo maioritates ſubalternatæ ſunt aſſituatæ: Sicut maioritas bonitatis ſubſtantialis & accidentalis. Iterum eſt ens diſtinctum ab omnibus aliis principiis in ſubjecto in quo eſt, ſine qua diſtinctione omnia principia eſſent idem numero & extra çqualitatem & minoritatem & relationem, quod eſt

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt impoſſibile : cum mundus non poſſit eſſe euacuatus ſupradictis. Per quartam ſpeciem quæritur, maioritas quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet iuum actum, ſcil. maiorificare cum quo oritur generare, creſcere, mouere & huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, maioritas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, quia ſi non, aut eſſet de æqualitate aut minoritate; quod de genere relationis eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quibus eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis, ſcil. de maiorificante, maiorificabili & maiorificare: in quibus ſua eſſentia eſt ſubſtentata & fundata. Per tertiam vero ſpeciem quæritur, cuius eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt ſubjecti in quo eſt, eo quod ex ipſa habituatum eſt. Et omnia iſta ſunt clara & manifeſta. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, maioritas quare eſt? Et dicendum eſt, quod eſt ex eo quia in ea ſunt ſua concreta relata naturaliter & eſſentialiter. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, maioritas quare eſt? Et reſpondendum eſt, ut alia principia ſint ſubalternata de ſuo genere & cum ipſo ſint quietata. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, maioritas quanta eſt? Et dicendum eſt, quod eſt tanta, quanta eſt continentia in ſubjecto in quo eſt. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, quanta eſt? Et dicendum eſt, quod eſt tanta quantæ ſunt maioritates ſubalternatæ ſubſiſtentes ei; & hoc per regulam B. ſignificabile eſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, maioritas qualis eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per propriam paſſionem exiſtentem in ſubjecto in quo eſt. Iterum per ſecundam ſpeciem eiuſdem regulæ quæritur, qualis eſt? & eſt dicendum, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per appropriatam exiſtentiam in ſubjecto in quo eſt: ſicut aliquis homo eſt maior in quantitate, & albior intenſe per albedinem, & magis iuſtus per iuſticiam quàm alter homo. Per omnes ſpecies regulæ H quæritur, maioritas quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tũc quando eſt: & realiter in omnibus ſuis ſpeciebus ſuarum regularum, in quibus eſt aſſituata, & hoc bene intuenti viſum eſt. Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, maioritas vbi eſt? Et eſt dicendum, quod eſt in maiori ſubjecto, habitu, loco & huiuſmodi, & hoc per omnes ſpecies regulæ I, clarum eſt. Per regulam modalitatis quæritur, maioritas quomodo eſt? Et reſpondendũ eſt, ꝙ eſt ꝑ modũ differẽtiæ quæ cauſat ſua correlatiua quod ſint maiora differẽdo. Itẽ eſt ꝑ modũ cõcordãtiæ, quæ cauſat ꝙ ſint maiora cõcordãdo. Et ẽ ꝑ modũ reg. G, ratione maiorũ appropriationũ & huiuſmodi: iſtis tamẽ maioritatibus exiſtẽtibus ſub maioritate, quæ eſt genus ad iſtas maioritates ſupradictas; ſicut particulares albedines ſunt ſub vniuerſali albedine, &

(c) 2006 Ministerio de Cultura

hoc per ſe patet. Per omnes ſpecies inſtrumentalitatis quęritur maioritas cum quo eſt? Et dicendum eſt, quod eſt cum ſuis correlatiuis & cum ſuo maiori habitu , cum quo ſunt habituatæ maioritates ſubalternatæ, ſiue maiores actus in quibus relucent ſuæ ſimilitudines.

DE AEQVALITATE PER REgulas deducta. CAP. XVII.

De æqualitate per regulas deducta.

QVAERITVR, vtrum ſit dare aliquam æqualitatem quę ſit principium generaliſſimum? Et reſpondendum eſt, quod ſic: ut patet per æqualitates ſubalternatas & indiuiduatas plantarum, quæ idem ſunt ſpecie: & ſimiliter eſt manifeſtum in fructibus qui ſunt æqualiter indiuiduati, & hoc per regulam B. viſum eſt. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: æqualitas quid eſt? Et dicendum eſt, quod eſt ens cui propriè cõpetit coæquare, Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet in ſe eſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod ſua correlatiua innata ex quibus eſt conſtituta, videlicet ex coæquante, coæquabili & coæquare. Adhuc per tertiam quæritur, quid eſt in alio? Et eſt dicendum, quod eſt actiua & paſſiua: quod æqualiter eſt conſtituta ex forma & materia. Item per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et eſt dicendum, quod habet ſuos habitus, cum quibus indiuidua ſunt æqualiter habituata: ſicut in pomario poma ſunt æqualiter eiuſdem ſpeciei: & ſic de elementalibus, ſenſibilibus, & imaginalibus, & rationalibus, & mechanicis, & artibus liberalibus, & etiam de moralibus. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, æqualitas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa: alioquin æqualitates ſubalternatæ non haberent genus, ſine quo eſſe non poſſunt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, æqualitas de quibus eſt? Et eſt dicendum, quod eſt de ſuis correlatiuis eſſentialibus, ſine quibus minime poteſt eſſe quod eſt: & ipſis deficientibus deficerent æqualitates peregrinæ. Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur, æqualitas cuius eſt? & dicendum eſt , quod æqualitas actuum, eſt æqualitatum potentiarum: ſicut æqualitas intelligẽdi, recolendi, volendi eſt æqualitatis, intellectus, memoriæ & voluntatis: & ſic de ſenſibilibus, & hoc per ſe patet. Per primam ſpeciem regulæ E quæritur: æqualitas quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex eo quod eſt ex ſuis ęqualibus relatiuis ſubſtantialibus & veris & neceſſariis , cum quibus demonſtratio propter quid eſt: & etiam demonſtratio per æquiparentiam. Iterum per ſecundam ſpeciem quęritur: ęqualitas quare eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt in anima, ut Deus ab ipſa æqualiter ſit intel-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

intellectus, recolitus & amatus: & in sensibilibus est, ut æqualiter obiecta sint sensibilia & huiusmodi. Per primam speciem regulæ F. quæritur, æqualitas quanta est? Et dicendum est, quod æqualitas continua est tanta, quanta est substentata in suis subiectis. Adhuc per secundam speciem quæritur, quanta est? Et respondendum est, quod est tanta quanta est in suis correlatiuis & impari numero peregrino: & hoc per se clarum est. Per primam speciem regulæ G. quæritur: æqualitas qualis est propriè? Et dicendum est, quod est talis qualis potest esse per propriam passionem subiecti in quo est. Sicut æqualitas substantiæ, formæ & materię. Et sicut sunt æqualitates innatę entium sensualium. Item per secundam speciem quæritur: qualis est appropriatè? & est dicendum, quod est talis, qualis potest esse per appropriatas passiones subiectorum peregrinorum in quibus est: sicut duo logici in logica, & duo iudices in iusticia, & duo cappati in cappis, & huiusmodi. Per omnes species regulæ H. quæritur: æqualitas quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando vere est in speciebus H. sicut in suis concretis, &c. & sicut in cursu qui æqualiter consistit inter currentem & curribile: & tempus præsens inter præteritum & futurum, & sic de aliis suo modo. Per omnes species regulæ I. quæritur, æqualitas vbi est? Et respondendum est, quod est in semetipsa: eo quod in suis correlatiuis est: & in subiecto in quo est æqualiter deducta per actionem & passionem: & est in bonitate, magnitudine, &c. in quibus æqualiter est, ut principia sint æqualia. Et est in differentia, ut sua correlatiua sint æqualiter differentia: & est in concordantia, ut sua correlatiua similiter sint æqualiter concordantia: & est in modalitate, ut modaliter sit: & est in instrumentalitate, ut instrumentaliter sit; & totum hoc per B. manifestum est. Per regulam modalitatis quæritur, æqualitas quomodo est? Et dicimus, quod est per modum quem habet in suis correlatiuis: & est per modum iusticiæ ponderis & mensuræ & proportionis in subiecto in quo est; & hoc naturaliter & artificialiter. Et hoc per se satis clarum est. Per omnes species instrumentalitatis quæritur, æqualitas cum quo est? Et respondendum est, quod est cum suis correlatiuis: & est cum differentia cum qua agens distinguit: & est cum concordantia cum qua agens æqualiter concordat: & est cum proprietate propria cum qua causat habitus proprios & huiusmodi, ut patet in elementatis, vegetatiuis, &c. & per regulam B. significabile est.

DE MINORITATE PER REGVlas deducta. CAPVT XIIX.

De minoritate per regulas deducta.

QVAERITVR, vtrum minoritas aliter sit substantia, & aliter sit accidens? Et respondendum est, quod sic: quod si nō,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

deſtrueretur relatio ſubſtantialis exiſtens inter maioritatem & minoritatem, & etiam omnia principia eſſent æqualia: & etiam relatio realis maioritatis & minoritatis non eſſent inter ſubſtantiam & accidens, quod eſt impoſſibile. Et hoc regula B. probat. Per primam ſpeciem regulę C. quęritur, minoritas quid eſt? Et dicimus, quod eſt ens cui proprie competit minorificare, & à maioritate ſe prolongare. Et per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet in ſe? & dicendum eſt, quod habet ſua correlatiua innata, in quibus & cum quibus omnia alia principia ſunt minorificabilia, diuidendo & annihilando ſubjectum in quo eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt in alio? Et dicendum eſt, quod eſt ens conſummatiuum, ut circa nihil eſſe poſſit. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet minorem eſſentiam, minus eſſe, & minorem naturam, quãtitatem, qualitatem, &c. & hoc per ſe clarum eſt. Per primam ſpeciem regulæ D quæritur, minoritas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa: ut ſit principium generale, ſine quo minoritates ſubalternatæ eſſe non poſſent de genere minoritatis. Per ſecundam ſpeciem quæritur, minoritas ſubſtantialis de quo eſt? Et dicendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis, ſine quibus naturam atque exiſtentiam habere non poſſet. Minoritas vero accidentalis eſt de ſeipſa, in quantum habitus eſt, cum quo minoritates ſubſtantiales ſunt habituatæ, & minoritates potentiarum ſunt de ſuo genere. Per tertiam ſpeciem quæritur, minoritas cuius eſt? Et dicendum eſt, quod eſt agentis in quantum de ipſa & cum ipſa cauſat minoritates. Et omnia per ſe patent & etiam per regulam B. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, minoritas quare eſt? & eſt dicendum, quod eſt ex eo quia de correlatiuis ratione quorum eſt principium quantum ad ſuum genus. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, quare eſt? Et dicendum eſt, ut ſint entia minora de ſuo genere, ſine quibus non poſſet eſſe motus, diuiſio, generatio, corruptio & priuatio. Et hoc per ſe ſatis apprehenſibile eſt. Per primam ſpeciem regulæ F quæritur, minoritas quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tanta, quanta eſt extra genus maioritatis & æqualitatis. Amplius per ſecundam ſpeciem quęritur, minoritas quanta eſt? Et dicendum eſt, quod eſt tanta quanta ſunt ſua correlatiua, & ſuæ minoritates ſubalternatæ, & ſua indiuidua quæ ſunt de ſuo genere. Per primam ſpeciem regulæ G quæritur, minoritas qualis eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per propriam paſſionem ſubjecti in quo eſt: ſicut vna ſubſtantia eſt minor alia per ſuam propriam paſſionem ſine qua non poteſt eſſe. Item per ſecundam ſpeciem quæritur, qualis eſt? & eſt dicẽdum, quod eſt talis quale eſt

(c) 2006 Ministerio de Cultura

le eſt minus prædicamentum ſibi appropriatum , ſicut minor quantitas, qualitas, &c. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, minoritas quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quãdo realiter eſt ſubſtentata per omnes ſpecies regulę H. quę ſunt de ſuo genere, & etiam eſt tunc quando eſt in practica per minorificare. & totum hoc patet bene intuenti Per omnes ſpecies regulæ I. quæritur, minoritas vbi eſt? Et dicendum eſt, quod eſt in ſeipſa cum ſit in ſuis correlatiuis cum quibus eſt, & eſt in ſubjecto compoſito minoris ſubſtantiæ & accidentis : ſicut aliquis cappatus qui eſt in minori cappa , & aqua in minori caliditate, & equus in minori curſu, & huiuſmodi, & homo in minori modo, & artifex in minori artificio. Per regulam modalitatis quæritur, minoritas quomodo eſt? Et eſt dicendum , quod eſt per modum quem habet in ſuis correlatiuis, ut ſit minor in eſſendo & agendo quàm aliquid aliud principium , ſicut aliquis homo in moralibus qui habet modum exiſtendi in minori virtute, faciendo paruum bonum : & equus in currendo habet aliquotiẽs paruum currere. Et hoc per ſe clarum eſt. Per regulam inſtrumentalitatis quæritur : minoritas cum quo eſt? Et eſt reſpondendum , quod eſt cum omnibus aliis quæ ſunt de ſuo genere ad inuicem in ſubjecto in quo eſt cum minoribus eſſentiis , & cum minoribus actibus potentiarum , videlicet cum minore currere, calefacere & huiuſmodi. Diximus de principiis per regulas deductis: & per hoc quod de ipſis dictum eſt, datur doctrina cum qua poteſt homo alia principia implicita & peregrina deducere, & per talem modum & doctrinam eſt intellectus valde generalis ad inueniendum plura media; ad inueſtigandum veras concluſiones.

NONA PARS PRINCIPALIS; DE NOVEM SVBIECTIS SVperius in alphabeto nominatis.

QVONIAM in nouem ſubiectis omne quod eſt, implicatur: & extra ea nihil eſt: idcirco volumus ponere ipſa in hac arte, vt cum ipſis ars ſit generalis : eo quod ſunt generalia ad omnia; & ideo diſcurrendo prædicta ſubiecta per principia huius artis regulas, de ipſis quidem ſubiectis noticiam habere poterimus: & ſi aliquid dubium alicuius ſubiecti oriatur, applicetur ad ſuum ſubiectum, & transferimus exemplificabimus ſecundum quod in tractatu applicationis ſignificatur. Et de primo ſubiecto, quod eſt de Deo dicemus per B. ſignificato.

Nona pars principalis de nouem ſubiectis ſuperius in alphabeto nominatis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PRIMO SVBIECTO QVOD est Deus. CAP. I.

De priori subiecto, quod est Deus.

ISTVD subjectum diuiditur in duas partes principales. Prima pars est de discursu Dei per principia. Secunda pars est de discursu Dei per regulas. Prima autem istarum partium in quinque partes deuiditur. Prima pars est de inuestigatione diuinarum dignitatum siue rationum. Secunda pars est de earum actibus intrinsecis & consubstantialibus. Tertia est de infinitate dignitatum. Quarta est de infinitate actuum earum. Quinta est de discursu Dei per principia Adhuc secunda pars diuiditur in decem regulas, ut apparet in ipsis: & primo de prima parte videndum est.

DE INVESTIGATIONE DIVINARUM dignitatum. CAP. II.

De inuestigatione diuinarum dignitatum.

PRIMO suppono, Deum esse, quod probabimus in secunda parte principali prædictæ diuisionis. Deus est: & suum esse est bonum: suum vero esse non posset esse bonum absque bonitate, sicut coloratum quod non potest esse coloratum absque colore: est ergo sua bonitas, postquam suum esse est bonum; & hoc necessariè. Deus est: & suum esse est magnum. Nam si non esset magnum: iam non esset dignus quod esset Deus, vnde sequitur quod magnitudo diuina est ens reale. Deus est: & suum esse est æternaliter. nam alioquin si esset inceptum, iam non esset dignus quod esset Deus: est ergo æternitas sine qua ens æternum esse non potest. Deus est: & postquam est, esse potest: ergo potestas est, sine qua Deus esse non potest. Deus est: & ipsemet scit seipsum; Aliter ei suum esse non esset dignum quod esset Deus: Est ergo diuina sapientia, sine qua Deus non posset scire seipsũ. Deus est: & ipse amat seipsum; aliàs enim nõ esset dignus quod esset Deus. Est ergo diuinus amor sine quo Deus non posset amare seipsum. Deus est: & suum esse virtuosum est; alioquin esset vitiosus Deus: & sic non esset dignus esse Deus. Est ergo diuina virtus, sine qua Deus non potest esse virtuosus. Deus est; & suum esse est verum: quod non, falsum esset, & per consequẽs non esset dignus, ut esset Deus. Est ergo diuina veritas, sine qua Deus non posset esse verus Deꝰ est: & suum esse est glorioſum; quod si non, iam non esset dignum quod esset Deus: Est ergo diuina gloria, sine qua Deus non potest esse glorioſus. Probauimus diuinas dignitates esse realiter, sine quibus Deus esse non posset; idcirco numerabiles sunt, qualibet existente in suo proprio numero. Ratio huius est: nam nisi quælibet existeret in suo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſuo proprio numero, iam Deus non eſſet. Et ideo ut Deus ſit, oportet eſſe in eo plures rationes ſiue dignitates reales. Verum tamen quantum ad eſſentiam non differunt. Nam omnes ſunt vna & eadem eſſentia diuina: vel vna eſt alia eſſentialiter: vel enim bonitas eſſet magna per accidens, & econuerſo. Et ſic de aliis poteſt dici. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus humanus, quod Deus in quantum conſiderat vnitatem ſuæ eſſentiæ, non conſiderat plures rationes: ſed in quantum conſiderat quod non poteſt eſſe ſine pluribus rationibus numerat ipſas realiter. ſicut homo qui in quantum non conſiderat eſſe vnum, non conſiderat plura. Sed in quantum conſiderat, quod non poteſt eſſe ſine pluribus intelligit & cognoſcit in ſe eſſe plura. Inquiſiuimus diuinas dignitates, & inuenimus ipſas Deo coeſſentiales & ſubſtantiales ab æterno & in æterno. Finis vero quare ipſæ ſunt, cõſiſtit in ſeipſis; non autem extra eas. Nam aliter eſſent per accidens; & ſimiliter Deus, quod eſt impoſſibile. Et hoc eſt contra quoſdam Sarracenos credentes habere altam & ſubtilem noticiam de Deo, qui dicunt quod Deus eſt vnus, & non habet dignitates quo ad ſe: ſed habet eas, ut cum ipſis agat in creaturis; videlicet eſt bonus ut agat bonam creaturam: & eſt magnus ut creet magnam creaturam: & eſt æternus ut creatura ſit durabilis, &c. Vnde patet manifeſtè, quod in verbis ſiue dictis ſuis implicant contradictionem, quoniam ſi ſic eſſet ſicut ipſi dicunt, iam ſicut Deus eſt infinitus quo ad ſuas rationes, crearet quidem creaturas infinitas & æternas quod non facit, neque ut ipſimet dicunt. Mundum enim dicunt eſſe nouum & quantum ſiue limitatum. Amplius implicant contradictionem, dicendo Deum eſſe cauſam primam: quod non eſſet cauſa prima ſi ſuæ rationes eſſent propter mundum: & ſic Deus eſſet cum ſuis dignitatibus ut mundus eſſet: quod eſt valde abſurdum dicere.

DE ACTIBVS INTRINSECIS DIuinarum rationum. CAP. III.

De actibus intrinſecis diuinarum rationum.

DICITVR, quod fruſtra eſt potentia quæ non reducitur ad actum. Adhuc dicitur, quod potentia cognoſcitur per actus, & actus cognoſcuntur per obiecta, & ſic ſignificatum eſt quod diuinæ dignitates habent actus, ſine quibus dignitates Dei eſſent fruſtra in infinitate & æternitate: & Deus non cognoſceret ſuas dignitates, neque obiectaret ſeipſum. Vnde ſequeretur quòd Deus non eſſet Deus per ſuas dignitates, quod falſum eſt; ut ſupra probatum eſt. Vlterius, ſi diuina bonitas non haberet actum, & ſic de aliis, iam non haberet naturam, & eſſet ocioſa & vacua, & non ſe haberet ad aliquem finem, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt impoſſibile & contra regulam E, & etiam contra ſecundam ſpeciem regulæ C. ergo, &c. Habent ergo diuinæ dignitates actus intrinſecos & coeſſentiales & naturales. Vlterius ſi dignitates non haberent coeſſentiales, quælibet quidem eſſet habitus priuatiuus. Nam ſicut cæcitas eſt habitus priuatiuus: eo quod non habet actum ſcil. videre: ſic diuina bonitas eſſet habitus priuatiuus, ſi non haberet actum intrinſecum ſibi coeſſentialem, ſcil. bonificare, & ſimiliter magnitudo ſine magnificare, & æternitas ſine æternare, & poteſtas ſine poſſe, ſapientia ſine ſcire, voluntas ſine velle, & virtus ſine virtuificare, & veritas ſine verificare, & gloria ſine gloriari, & Deus non eſſet dignus ut eſſet Deus cum habitibus priuatiuis & ſibi coeſſentialibus, quod eſt impoſſibile. Habent ergo diuinæ dignitates actus intrinſecos & ſibi coeſſentiales & reales. Amplius cognoſcit. Omnis bonitas perfecta habet actum: & ſic de diuina magnitudine & æternitate, &c. poteſt dici: ergo, &c. Vlterius nulla bonitas eſt perfecta abſque actu: & ſic de diuina magnitudine & æternitate poteſt dici: ergo, &c. Concluditur ergo affirmando & negando, quod diuinæ dignitates habent actus intrinſecos & coeſſentiales.

DE INFINITATE DIVINARVM rationum. CAP. IV.

De infinitate diuinarũ rationum.

DIVINA bonitas eſt ratio bono, quod producat bonum, & iam probatum eſt, quod ipſa habet actum videlicet bonificare. Et ideo ſi magnitudo eſt ens, ratione cuius bonitas eſt magna, eſt quidem bonitas ratio bono quod producat magnum bonum. Et quod æternitas eſt ratio per quam bonitas & magnitudo durant: eſt ergo bonitas ratio quod producat magnum bonum & æternum. Sed bonitas non poſſet eſſe talis ratio, niſi ipſa eſſet infinita & immenſa: ergo eſt bonitas infinita neceſſariò. Diuina magnitudo eſt, ut probatum eſt: & habet actum ſimiliter, ſcilicet magnificare: & quod æternitas eſt ens ratione cuius magnitudo durat: & poteſtas eſt id ratione cuius magnitudo poteſt exiſtere & agere. Eſt ergo ſubjectum infinitum & immenſum, per quod magnificare poſſet ſe diffundere ab æterno & in æterno: & tale ſubjectum vocamus magnitudinem infinitam. Aeternitas eſt menſura ſimul & ſemel exiſtens, non habens aliquid à parte ante neque à parte poſt: & ſuum objectum eſt æternum ab æterno, & ſic æternitas eſt infinita ratio: & hoc quidem bonum & magnum eſt, & per poteſtatem poteſt eſſe. Aeternitas eſt ut probatum eſt: & habet actum, ſcilicet æternare; & quia æternitas poteſt exiſtere & agere infinitè: ergo ſequitur de neceſſitate quod poteſtas infinita eſt, ſine qua poteſtate

(c) 2006 Ministerio de Cultura

teſtate æternitas non poſſet habere actum, neque eſſentiam infinitam. Sapientia Dei ſiue intellectus eſt, ut iam probatum eſt ſuperius: & æternitas eſt ratione cuius durat: & per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & magnitudo eſt, per quam ſe poteſt diffundere immensè: & per bonitatem infinitas intellectus bona eſt, & per voluntatem eſt amabilis propter quod infinitas intellectus neceſſitata eſt, quod aliter non poteſt ſe habere. Diuina voluntas eſt, & ſimiliter ſuus actus, ut iam ſuperius probatum eſt; & ſi ipſa eſt infinita in æterno, & ab æterno, intelligibilis quidem eſt infinite: ſed ſi eſt finita eſt intellecta: & non eſt intelligibilis infinite, neque per conſequens diuinus intellectus eſt amabilis & amatus ab æterno & in æternum & ſic diffinitiones bonitatis, magnitudinis, &c. deficiunt; quod eſt impoſſibile. Eſt ergo probatum quod diuina voluntas eſt infinita. Diuina virtus eſt, & ſui actus ſunt, ut ſupra probatum eſt, & ideo ſi ipſa eſt infinita, bene quidem, ſi autem non, vitioſa quidem eſt per aliquod vitium impediens ipſam, quod non ſit infinita. Et per conſequens omnes aliæ rationes quæ permittunt eam finitari, ipſis tamen exiſtentibus infinitis; & quod finitum non poteſt tantum ſe extendere ſiue diffundere, quam infinitum: manifeſte igitur apparet, quod aliæ dignitates partim ſunt vitioſæ, & partim non; quod eſt valde impoſſibile. Eſt ergo diuina virtus infinita. Diuina veritas eſt; & ſuus act⁹ ſunt, ut ſupra probatum eſt: & cum verum ſit quod bonitas, magnitudo, &c. ſunt rationes infinitæ realiter: neceſſarium eſt ergo quod veritas ſit infinita: alioquin infinitas prædictarum rationum non eſſet vera, quod non haberet cum quo. Diuina gloria eſt: & ſuus actus ſūt, ut ſupra probatum eſt: ſed eſſentia ipſius gloriæ aut eſt infinita, aut finita, aut partim finita & partim infinita: ſed ſi abſolutè eſt infinita: bene quidem, eo quod non ſequitur aliquod inconueniens quo ad ſe, nec quo ad alias dignitates: ſi autem eſt partim finita & partim infinita, maximum quidem inconueniens ſequitur. Nam omnes aliæ dignitates non haberent ſubjectum gloriæ & quietis infinitum: & ſic finitas gloriæ eſſet habitus priuatiuus, per quem aliæ dignitates haberent pœnam: quod eſt valde impoſſibile. Sequitur ergo neceſſario quod diuina gloria eſt infinita.

DE INFINITATE ACTVVM DIuinarum rationum. CAPVT. V.

DIVINA bonitas eſt ratio bono ut producat bonum. Et quod magnitudo eſt ratio quare bonitas eſt magna: ad- huc pæternitatē eſt æterna: per poteſtatē poteſt exiſtere & agere: *De infinitate actuum diuinarum rationum.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& agere; per intellectum est intellecta : per voluntatem amata; per virtutem virtuosa:per veritatem vera:& per gloriam est glo riosa.Sequitur ergo de necessitate,quod actus bonitatis,scilicet bonificare, sit infinitus quo ad infinitatem bonitatis : & etiam quo ad infinitatem omnium aliarum dignitatum siue rationũ. Magnitudo Dei est infinita,& habet actum,ut supra probatum est. Et ideo suus actus,scilicet magnificare,aut est infinitus, aut est finitus.Si infinitus,bene quidem:sed si non,similis est arbori, in qua elementatiua magis est extensa quàm vegetatiua , eo quod in extremitatibus arboris aliquotiens sunt rami ficci , in quibus vegetatiua non est,sed elementatiua tantum: & sic competit magnitudini infinitæ actus finitus; non autem infinitus, quod est malum contra bonum;& paruum contra magnum; & per consequens magnificare & æternare non possent se conuertere: & omnes alij actus diuinarum rationum deficerent actui magnitudinis; & similiter actus magnitudinis eis,ratione cuius essent parui. Vnde sequeretur quod infinitas essentiæ quiesceret in finitate sui actus, prolongando se ab actu infinito , quod est contra suam naturam : & magis quiesceret in paruo actu quam in magno,quod est dissonum rationi:& contra infinitare, bonificare,quod superius probauimus.Concluditur ergo quod magnificare diuinus est infinitus. Aeternare est, ut supra probatum est:& similiter infinitas & æternitas. Actus autem æternitatis,scilicet æternare,aut est infinitus , aut est finitus. Si est infinitus, bene quidem : nullum enim inconueniens sequitur: sed si est finitus,magnum sequitur inconueniens:quod æternare esset terminatus per tempus, & per consequens æternitas esset subjectum temporis ab æterno & in æterno , quod est valde impossibile, & contra infinitatem diuinarum dignitatum iam superius probatam. Concluditur ergo quod æternare est infinitus actus. Possificare est actus potestatis, ut superius probatum est;sed possificare,aut est actus infinitus,aut finitus.Si est infinitus , bene quidem : quod sicut possificare finitus se conuenit cum potestate finita:sic & multo melius possificare infinitus se conuenit cum potestate infinita supra probata , & possificare creatus competit infinitæ potestati: & sic potestas quo ad Deũ, & etiam quo ad creaturam degenerat,& exit à sua natura. Adhuc bonificare, magnificare & æternare non possent esse actus infiniti,eo quia nemo dat,quod non habet:propter quod sequitur contradictio, eo quod bonificare , magnificare & æternare, qui sunt actus infiniti,ut probatum est;non possent esse infiniti: & quia contradictio stare non potest Concluditur ergo quod possificare diuinus est infinitus. Intelligere diuinum , aut est finitum aut infinitum:si infinitum, bene quidē;si vero est finitum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

sequitur

sequitur magnum inconueniens: videlicet essentia intellectus, quæ infinita est, non est intellecta; & sic in parte est subjectum ignorantiæ, quæ est habitus priuatiuus, per quem infinitas prædictarum rationum ignoratur, quod est malum contra bonum, paruum contra magnum. Concluditur ergo quod intelligere diuinum, est finitus actus. Amare siue velle diuinum, aut est infinitum, aut finitum: si infinitum, bene quidem. Sed si est finitū: iam infinitas diuinarum rationum & actuum earum non esset infinite amabilis, neque amata. Et sic infinitas intellectus, & sui actus non essent infinitæ amabiles. Et sic de infinitate bonitatis, &c. potest dici quod est impossibile. Concluditur ergo quod diuinum amare est infinitum. Actus diuinæ virtutis aut est infinitus, aut finitus in essentia & numero virtutis. Si infinitus, bene quidem: si autem est finitus, sequitur quod est infinitus in essentia & numero aliarum dignitatum: eo quod virtuosæ sunt infinitæ, & non in suo proprio numero, quod est valde impossibile. Actus diuinæ veritatis aut est infinitus, aut finitus, si infinitus, bene quidem: si autem est finitus, sequitur quod est infinitas in essentia & numero aliarum dignitatum, eo quod verifice sunt infinitæ, & non in suo proprio numero, quod est impossibile. Actus diuinæ gloriæ aut est finitus, aut infinitus in essentia & numero, si est infinitus, bene quidem si est finit⁹, sequitur, quod est infinitas in essentia aliarum dignitatum: eo quod verificæ sunt infinitæ, & non in suo proprio numero, quod est valde absurdum & impossibile. Nullus enim actus est maior in alio quàm in seipso.

DE DEO PER PRINCIPIA deducto. CAP. VI.

De Deo per principia deducto.

IN isto capitulo discurremus Deum per principia, duobus modis. Primus erit intrinsecus, & quo ad suam naturam. Secundus vero erit extrinsec⁹ & voluptuosus quo ad se ipsum erga creaturas. Et in quolibet capitulo per istos duos modos discurremus: & ideo per illum modum (Deo tamen adiuuante) intellectus humanus de essentia Dei, & sua intrinseca operatione, & etiam de modo quem habet erga creaturas, noticiam habere poterit: & hoc sic.

DE DEO PER BONITATEM deducto. CAPVT. VII.

De Deo per bonitatem deducto.

DEVS est bonus: & ipse est suamet bonitas: vnde sequitur quod sua bonitas est ei ratio quod producat bonum necessarium.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

rium. Ratio huius est: quia bonitas & Deus converuntur in unitate naturæ: & hoc patet per diffinitionem bonitatis, sicut in planta in qua vegetatiua est ei ratio quod producat vegetatiuum necessarium planta tamen habent suas cõditiones ad vegetandum. Sicut Deus habet suas ad producendum bonificatum intrinsecum: ergo producit Deus bonificatum intrinsecum, & hoc cum suo bonificare infinito per totã suam bonitatem infinitam. Dum Deus cognoscit se bonum in producendo bonificatum, considerat quod bonũ quidem est producere bonum creatum, vt intelligatur, ametur & recolatur, & laudetur per ipsum sua bonificatio intrinseca: & vt Deus bonificet illas potentias, quando ab ipsis bene obiectatur. Et propter hoc creauit potentiam intellectiuam, volitiuam & recolitiuam, in angelo & in anima rationali. Et per consequens omnes suas conditiones pertinentes eis, vt perfecte Deo possint frui, & bonum meritũ acquirere. Et in isto passu cognoscit intellectꝰ humanus primam intentionem suam quam Deus habuit ad creandum bonas creaturas.

DE DEO PER MAGNITVDInem discurso. CAP. LIX.

De Deo per magnitudinẽ discurso.

DEVS est magnus: & ipse est sua magnitudo infinita cum qua habet magnificare infinitum, sine quo non posset habere magnitudinem infinitam. Neque etiam eius actum infinitum. Et quòd magnitudo est id ratione cuius bonitas & æternitas sunt magnæ: ideò istæ dignitates cum suis actibus concurrunt ad producendum magnificatum infinitum, & sit bonificatus, æternatus. &c. & adhuc vt quælibet dignitas habeat suum actum infinitum in magnificato infinito. Dum Deus se cognoscit sic magnum & etiam infinitum, existendo & agendo: & per consequens se cognoscit bene conditionatum & dispositum ad producendum creatum magnum; & hoc in tantum quod produceret creatum infinitum, si creatum esset capax ad recipiendum magnitudinem infinitam: sicut ignis qui haberet copiam lignorum, magnificaret & multiplicaret suam flammam vsq; ad sphæram lunæ: & sic Deus creauit magnum creatum: sicut cœlum, angelum, animam rationalem, & similiter alias creaturas quæ de magnitudine sunt habituatæ. Et in isto passu cognoscit intellectus humanus vnum magnum ens creatum, quod est maius quàm omnes creaturæ, quod non audeo denunciare siue demonstrare. Nam hæc ars generalis est, vt iam superius alibi dictum est.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE DEO DISCVRSO PER æternitatem. CAP. IX.

De Deo discurso per æternitatem.

DEVS est ætenus:& ipse est sua æternitas. Et sic Deus necessitat se ad producendum æternatum, sine quo æternitas non esset infinita, neque haberet actum infinitum. Et ad hoc concurrũt omnes dignitates cum actibus suis, vt æternatus sit infinitè bonificatus,& magnificatus, &c. Et vt ipsæ dignitates cum suis actibus in æterno infinito siat actu. Et de ista sublimi productione valde miratur intellectus humanus. Et dum sic Deus considerat ęternando & intelligendo se dispositum & ordinatum ad producendum mundum ab æterno & in æterno, respectu suiipsius: sed non potest ipsum creare ab æterno, ratione defectus mundi à parte ante. Nam finitus est, sicut cœlum quod non est ab æterno : sicut nõ est infinitum immensumue. Nam corpus suum habituatum est de quantitate, superficie & figura & motu: veruntamen potest esse in æuo æterno, vt angelus & homo cognoscant, diligant & recolant & laudent diuinam productionem suam.

DE DEO PER POTESTATEM deducto. CAP. X.

De Deo per potestatem deductio.

DEVS est potens :& ipse est suamet potestas. Et sic Deus est necessitatus ad producendum infinitum possificatum, vt sua potestas possit esse infinita, & habere actum infinitum. Et quod per potestatem infinitam diuina bonitas,magnitudo, &c possunt existere & agere infinitè:ide oomnes aliæ dignitates cũ suis actibus concurrunt infinitè, ad producendum possificatũ, vt possificatus sit bonificates, magnificatus, & c. Et Deus dum sic cognoscit se potentem existendo & agẽdo, cognoscit se dispositum & ordinatum ad producendum potestatem creatam non infinitam neque æternam. Deus enim cognoscit se intrinsecè cum potestate absoluta & ordinata : sed extrinsecè cum potestate ordinate tantum ; eo quia Deus non producit de sua natura creaturas, sed effectiuè producit eas. Sicut homo verus depingit hominem in pariete, qui non est de sua natura. Et sic intellectus humanus cognoscit, qua intentione Deus creauit potẽtias creatas:videlicet vt creaturæ cum ipsis Deum possent intelligere, amare, & recolere, & laudare : & sic cognoscit intellectus humanus, quod possificatus infinitus & intrinsecus, est causa omnium possificabilium, finitorum & extrinsecorum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DEO PER SAPIENTIAM deducto. CAP. XI.

De Deo per sapientiam deducto.

DEVS est sapiens siue intellectus: & ipse est ipsamet sapientia: & ipsa sapientia est id ratione cuius sapiens intelligit se necessitatum ad producendum intellectum in infinitate ipsius sapientię cum infinito intelligere per totam essentiam infinitam ipsius intellectus, sicut ignis qui cum suo appetitu naturali necessitat se ad producendum ignitum siue ignire per suam essentiam. Et ideo omnes aliæ rationes concurrunt ad producendum intellectum infinitum, ut in ipsa productione quælibet dignitas habeat actum infinitum, & hoc naturaliter. Dum Deus sic se cognoscit, quod dignum & iustum est, quod sit intellectus creatus, qui cognoscat honorificè summum intellectum infinitum; & sic creauit intellectum angelorum & hominum. Sed miratur humanus intellectus, postquam creatus est ad intelligendum summum intellectum, quæ est causa quare ignoratur ab ipso intellectu creato: sed postmodum cognoscit, quod peccatum est causa, quæ quidem deuiat angelos malos & homines peccatores à fine quare sunt.

DE DEO PER VOLVNTATEM deducto. CAPVT. XII.

De Deo per voluntatem deducto.

DEVS est vólens: & ipse est suamet voluntas; ideo intelligit se necessitatum ad producendum volitum siue amatum infinitum cum suo velle infinito per totam essentiam infinitam ipsius voluntatis. Et sic producit secundum quod se intelligit & vult. Et quod omnes aliæ dignitates cum suis actibus sunt per voluntatem diligibiles: idcirco ipsæ dignitates cum suis actibus concurrunt ad producendum volitum infinitum, vt quælibet dignitas possit habere actum infinitum in volito infinito, bonificato, magnificato, &c. Sic Deus se cognoscens & amans, transit ad creandam voluntatem, ut cum ipsa bene & magnifice & durabiliter, &c. suus volitus sit intellectus, amatus & recolitus & laudatus super omnia. Et quod propter hoc, volitus infinitus diligat voluntatem: creata interno remunerando eam, dando ei gloriam Et in isto passu cognoscit intellectus iusticia Dei vnde oritur. Quoniam sicut Deus cognoscit se dispositum & ordinatum ad creandum: sic cognoscit se ad iustificandum & remunerandum; & hoc idem cognoscit de diuina misericordia, cum qua cognoscit se dispositum ad parcendum, secundum quod peccator conscientiam habet de peccato suo, promittendo satisfactionem secũdum suum posse.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DEO PER VIRTVTEM deducto. CAPVT XIII.

De Deo per virtutem deducto.

DEVS est virtuosus: & ipse est sua virtus, & eius actus qui sunt ei coessentiales & naturales, & ideo sicut amat se necessitatum ad producendum amatum infinitum: sic diligit & cognoscit se necessitatum ad cognoscendum & producendum virtuosum infinitum; & ad hoc currunt omnes dignitates cum suis actibus, vt per virtutem infinitam sint virtuosæ & infinitæ: & aliter non possunt se habere. Deus sic amans & cognoscens se intrinsecè inclinat se, & transit ad amandum & cognoscendum se esse ordinatum & dispositum ad creandum virtutes naturales; ut sunt figuræ & signa virtutis infinitæ & æternæ, &c. cum quibus virtutibus creatis cognoscatur, ametur & recolatur, & laudetur virtus infinita & æterna, &c. Adhuc transit ad creandum virtutes morales, de quibus loquemur infra in nono subjecto, eo quod sunt via paradisi, & ut Deus cum ipsis remuneraret homines de sua gloria virtuosa: & dum sic intellectus considerat, miratur quare homines in hac vita nō sunt magis virtuosi moraliter quam vitiosi, postquam virtutes eorum habent originem à virtute suprema: vitia autem non. Sed deinde cognoscit quod hoc est, quod homines habent liberum arbitrium ad agendum bonum aut malum: Sed plus se inclinant ad potentiam sensitiuam, & plus amant ipsam, quàm ratiocinatiuam. Amplius quærit intellectus diuinus, quare hoc permittit fieri, cum ipse sit virtuosus & nō vitiosus, & sit spiritualis & non sensualis. Deinde cognoscit intellectus quod ratio huius est, ut iusticia Dei habeat subjectum, in quo agere possit. Verūtamen sciendum est, quod liberum arbitrium se habet ad duas partes diuersas: videlicet ad partem bonam creatam cum quo agit bonum: & ad partem malam increatam cum qua agit malum & peccatum quæ est pars increata, & ex parte nihili increati per accidens. Homo enim in quantum est deductus de nihilo, habet inclinationem ad nihilum, quod est contra esse: vnde manifestatur quod liberum arbitrium partim conuenit cum esse, & partim cum non esse, siue cum nihilo, quod idem est: & hoc æqualiter. Sed adhuc quæritur, intellectus postquam Deus scit quod homo peccabit, quare ipsum creauit. Et hoc cognoscit propter hoc, quod bonum liberum arbitrium ei creauit, cum quo potest se remouere à peccato, & ipsum odire si voluerit: si autem non creasset hominem, iniuriaretur Deus suæ iusticiæ, quia non haberet subjectum in quo agere posset.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DEO PER VERITATEM deducto. CAP. XIV.

De Deo per veritatem deducto.

DEVS est verus : & ipse est sua veritas; & sic vere diligit & cognoscit se necessitatum ad producendum verificatum infinitum per totam essentiam infinitã; & ex ipsa ipsum producit ut suum verificatum infinitam sufficientiam possit habere ab æterno & in æterno, ut aliæ dignitates actus veros infinitos habere possint per ipsum verificatum; sic Deus amans & cognoscens se necessitatum ad producendum verum infinitum inde diligit & cognoscit quod verum quidem est creare veritatem creatam naturalem, & etiam moralem, ut per ipsas verificatum infinitum intelligatur, ametur & recolatur, & etiam laudetur. Sed hic miratur intellectus quærendo, vnde oritur mendacium. Et postmodum cognoscit, quod à nihilo oritur, de quo homo creatur : sicut lapis cadens qui sua grauitate tendit ad centrum quod appetit.

DE DEO PER GLORIAM deducto. CAP. XV.

De Deo per gloriam deducto.

DEVS est glorioſus : & ipse est sua gloria; & sic diligit & cognoscit se ad producendum infinitum glorificatum de infinita gloria productum. Nam de alia essentia produci non potest. Omnes enim aliæ essentiæ finitæ sunt & novæ : neque etiam de nihilo produci potest. Nam aliter esset finitum & novum; quod est impossibile. Et ad hoc glorificatum infinitũ concurrunt omnes aliæ dignitates cum suis actibus, ut in ipso glorificato infinito possit habere actus glorioſos. Dum Deus sic diligit & cognoscit se necessitatum ad producendum glorificatum infinitum intrinsecum : deinde cognoscit & diligit, quod glorioſum est creare glorificatum extra se in ævo æterno positum. à quo summus glorificatus & infinitus intelligatur, ametur, recolatur & laudetur glorificato infinito, dando ei gloriam. Sed in isto passu intellectus considerat & miratur; quare Deus non disposuit sic omnes homines, ut ipsum intelligerent & recolerent, gloriam ab ipso recipiendo. Sed recordatur capitulum justitiæ, in quo tractatur de libero arbitrio. Nam si homines nõ possent peccare, jam non possent multũ amare, multum enim Deum ille diligit, qui ab amare suo se retinere potest. Et si non esset pœna, jam gloria non esset bene cognita. Nam unumquodque contrarium magis cognoscitur per reliquum.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DEO PER DIFFEREN-tiam deducto. CAP. XVI.

De Deo per differentiam deducto.

RECORDATVS est intellectus humanus per scalam differentiæ in secunda figura posita: & negat quod differentia quæ est in Deo, non est inter sensuale & sensuale, neque inter sensuale & intellectuale: sed est inter intellectuale & intellectuale esse existẽtia, idem essentialiter. Et hoc manifestat quod de principiis primæ figuræ dicitur. Absque enim differentia sive distinctione diuinæ dignitates siue rationes non possent habere actus infinitos Et hoc manifestè apparet in bonitate. Nam bonificare ipsius bonitatis absque differentia bonificantis & bonificati nequaquam esse posset. Agere quidem sine distinctione agentis agibilis esse non potest: sic quidem nec bonificare absque prædictis. Hic autem quærit intellectus, vtrum prædicta differentia ponat in Deo multas essentias? & considerat & cognoscit quod non: sicut non sunt in ipso multæ bonitates. Ratio huius est: quod bonificans qui est tota ipsa bonitas, producit de seipso totum bonificatum, infinitum & æternum; & bonificare & æternare à totis ipsis ambobus productum Et in isto passu cognoscit intellectus quod differentia est clara & inconfusa in ipsa bonitate infinita; eo quod ponit quod bonificatiuus, sit vnus distinctus à bonificato & bonificare; & bonificatus sit alter distinctus à bonificante & bonificare; & similiter quod bonificare sit alter distinctus ab ipsis duobus supradictis, quoliber istorum existente in suo numero. Ipsis tamen existentibus idem per essentiam, alioquin differentia esset confusa in ipsis; & per consequens deficeret æternitas, & sic non cõseruaret numerum suum vnicuique trium prædictorum, quod est impossibile. Et adhuc deficeret intellectus diuinus: ignoraret quidem qualis esset bonificans, & qualis esset bonificatus, & qualis esset bonificare. Et sic istæ duæ dignitates deficerent, & per consequens omnes alię cum suis actibus, & sic essent actus primitiui, quod est impossibile. Veruntamen de prædicta differentia sciendum est sane quod ipsa non est supra prædictas dignitates, neque etiam supra prædicta correlatiua, scilicet bonificantem, bonificatum & bonificare: sed eadem ratio essentialiter & æqualiter est cum eis distinguendo, sicut bonitas in bonificando, magnitudo in magnificando, &c. Dum Deus cognoscit in se esse prædictam differentiam, cum qua suæ rationes sunt claræ, & actus infinitos habere possunt, cognoscit quod bonum quidem est creare differentias, cum quibus multæ creaturæ possent esse, à quib⁹ possit intelligi, amari & recoli & etiam conlaudari. Et in isto passu cognoscit intellectus quę est causa multitudinis rerũ differẽtiũ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

genere, ſpecie atque numero. Adhuc quærit intellectus: verum inter Deum & creaturam ſit differentia realis aut intentionalis facta ab anima? & cognoſcit quod per differentiam quam Deus habet in ſe naturalem & coeſſentialem, Deus, & per illam quam creaturæ habent naturalem & coeſſentialem, Deus & creaturæ realiter differunt. Abſque enim talibus differentiis realiter non differrent: ſed per differentiam intentionalem tantum factam ab anima, quod eſt valde impoſſibile. Vnde ergo patet, quod per reales differentias differunt, non autem per intentionales.

DE DEO PER CONCORDANTIAM deducto. CAP. XVII.

De Deo per concordantiã deducto.

DEVS eſt concordans, & ipſe eſt ſua concordantia, in qua ſuæ dignitates in vno & pluribus concordant: ſicut ſua bonitas bonificando; & ſua magnitudo magnificando; & ſua æternitas æternando, &c. Concordant quidem in identitate eſſentiæ, quæ eſt vna natura & vna Deitas, & concordant in pluribus, quod ſunt plures rationes, bonificatiuus, magnificatiuus & æternificatiuus, &c. Sunt alter numerus, bonificare, magnificare, æternare, &c. Sunt alter numerus, bonificatus, magnificatus, &c. Et omnes iſti tres ſunt relatiui referentes vnum ens abſolutum, ſcil. Deus. Dum Deus ſic ſe conſiderat ratione diffinitionis concordantiæ creat vnum mundum ratione ſuę vnitatis, & creat plura diuerſa ratione ſuæ pluralitatis, videlicet multa ſignificata; ut patet in ſcala concordantiæ, ex quibus eſt vnus mundus conſtitutus: & creat vnam ſubſtantiam conſtitutam ex materia & forma; & creat vnum hominem conſtitutum ex anima & corpore, & eorum coniunctionem; & creat vnum intellectum ex ſuis correlatiuis: ſicut vnus ſyllogiſmus fit ex duabus propoſitionibus & vna concluſione, & ſic de conſimilibus aliis. Et hoc facit ut reluceat & appareat ſua concordantia: Et adhuc ut ipſe laudetur & ei ſeruiatur.

DE DEO PER CONTRARIETATEM deducto. CAP. XIIX.

De Deo per contrarietatem deducto.

DEVS eſt contrarians: ſed non eſt contrarietas, contrarians quidem eſt. Nam peccatori dat pœnitentiam effectiue: tamen cauſat contrarietates, ut manifeſtatur in ſcala contrarietatis. Deus quidem non eſt contrarietas: ipſa namque concordantia infinita eſt, habens actum infinitum & æternum. Sed in iſto paſſu dubitat intellectus, cum Deus ſit infinita concordantia:

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tia : quare ergo permittit contrarietatem esse? Et huic respondetur, quod contrarietas existit inter Deum & hominem peccatorem, ut iusticia Dei possit extrahere suum actum in peccatore: nam sicut speculum est dispositum ad recipiendum omnes figuras ei impressas; sic Deus est dispositus ad cruciandum peccatores. Amplius nisi Deus in mundo crearet contrarietates naturales, iam mundus non esset talis qualis est. Adhuc dubitat hic intellectus, cum in diuina voluntate sit velle infinitū: quare igitur Deus habet nolle? Et ut hoc intelligatur, adiuuat se cum exemplo superius dato. Nam sicut speculum recipit similitudinem albedinis & nigredinis: sic Deus diligit hominem virtuosum volendo: odit autem peccatores nolendo.

DE DEO PER PRINCIPIVM deducto. CAP. XIX.

De Deo per principium deducto.

DEVS est principians, & etiam est suum principium: sicut in sua bonitate in qua Deus est principians principiatum scil. bonificatum. Et est principians non habens aliquid præiacens sibi: sicut suus coessentialis bonificare, qui non est in natura suæ bonitatis principians; sed tantum principiatus est à principiante & principiato : sicut amare principiatus est ab amante & amato. Dum Deus considerat, quod est tale principium perfectum, transit ad creandum mundum de nihilo tali modo, ut vnum indiuiduum generet aliud indiuiduum, sicut vnus homo alium hominem, & vna planta aliam plantam sibi similem : Et hoc cum principiare substantiali & naturali. Adhuc creat aliud principium : sicut intelligens qui causat intellectum obiectiue. Et intelligens & intellectus causant intelligere accidentaliter, ut intellectus scientiam possit acquirere: & sic de voluntate potest dici, ut de habitu amoris induatur.

DE DEO PER MEDIVM discursō. CAP. XX.

De Deo per medium discursō.

IN Deo est medium, sicut in sua bonitate bonificare, & in sua magnitudine magnificare, &c. Et ipse est suum medium, co quod infinitum est cum quo Deus mensurat se in tāto quod sit infinitus per suum intrinsecum agere, sicut per suum existere, in quo mediare se coniungunt medians & mediatus, ut sint vnum medium continuum & absolutum. Dum Deus sic se cognoscit esse medium, deinde transit ad causas ab ipso creatas; ut patet in diffinitione medij, & etiam in scala medij in secunda figura posita; sicut agere quod est medium existens inter agen-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tem & agibile : & ſicut amare inter amantem & amabile ſiue amatum.

DE DEO PER FINEM diſcurſo. CAPVT. XXI.

De Deo per finē diſcurſo.

DEVS eſt ſuus finis,& non eſt finis priuatiuus,ſed in ipſo fine ſunt multi termini,ſicut in ſua bonitate, in qua bonificatiuus eſt vnus terminus,bonificatus alter terminus: & bonificare alter terminus:& omnes iſti tres quieſcūt in vna bonitate.Dum Deus ſic ſe cognoſcit, ratione finis tranſit ad creandum multos fines in mundo, ſicut habitum bonitatis,qui eſt vnus finis moraliter,de quo bonificans ſe habituat producendo bonificatum, qui eſt alter finis : Et ſic de bonificare ſuo modo. Et omnes iſti tres termini quieſcunt in ipſa bonitate quæ eſt eorum finis : ſed quando priuatur homo, tranſit ad peccatum quidem habitus bonitatis & etiam ſui termini. Et per conſequens homo deuiat à ſuo fine ratione cuius tendit ad laborem æuiternum.

DE DEO PER MAIORITATEM diſcurſo. CAP. XXII.

De Deo per maioritatem diſcurſo.

DEVS eſt maior mundo , & etiam omnibus contentis in eo : nam ſuæ rationes ſunt infinitæ & habent actus infinitos.Et ob hoc ſicut eſt maior quàm mundus cum ſua bonitate & magnitudine : ſic eſt antequam mundus cum ſua maioritate. Adhuc ſicut Deus cum ſua ſubſtantia eſt maior mundo cum ſua maioritate : ſic quidem Deus cum ſua æternitate eſt maior mundo,ipſo exiſtente cum ſua nouitate Iterum ſicut ſubſtantia diuina eſt maior quàm accidens : ſic ſubſtantia diuina eſt antequam accidens mundi. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus,quod impoſſibile eſt quod mūdus ſit ab æterno. Dum Deus cognoſcit ſic ſuam maioritatem, trāſit ad creandum maioritates, cum quibus cognoſcatur & diligatur ſua maioritas, quæ ſignificatur in ſcala ſecundæ figuræ.

DE DEO PER AEQVALITATEM diſcurſo. CAP. XXIII.

De Deo per æqualitatem diſcurſo.

IN Deo eſt æqualitas; ut in ſua coeſſentiali bonitate apparet, &c. Nam cum bonificans habet duas actiones ſubſtāntialiter; eo quod bonificat,bonificatum & bonificare. Bonificatus quidem habet vnam paſſionem à bonificante.& habet vnam actionem; quod bonificat bonificare; qui quidē bonificare habet duas

(c) 2006 Ministerio de Cultura

duas passiones prælibatas. Et cum diuina bonitas sit infinita & habet actum infinitum, ut superius jam probatum est. Ideo ipsa diuina æqualitas est infinita, ab omni accidente separata. Nam in subiecto infinito nullum accidēs existere potest. Deus sic considerans suam æqualitatem infinitam, transit ad creandū æqualitatem finitam substantialem, & etiam æqualitatem accidentalem. Creat quidem æqualitatem substantialem, vt per similitudinem infinitam æqualitas cognoscatur. Item creat æqualitatem accidentalem; vt per dissimilitudinem infinita æqualitas cognoscatur: vnum namque oppositum cognoscitur per reliquum.

DE DEO PER MINORITATEM deducto. CAP. XXIV.

De Deo per minoritatem discurso.

IN Deo non est minoritas; quod ipse est maioritas infinita & æterna. Nam áliàs vnum oppositum esset aliud oppositū, quod est impossibile. Et ob hoc Deo competit maiorificare: non autem minorificare. Sed quod mundus absque minoritatibus minimè esse potest: idcirco Deus disposuit se ad creādum minoritatem in mundo, vt per minoritates finitas, sua maioritas infinita cognoscatur, vnum enim oppositum magis cognoscitur per reliquum: vnde intellectus cognoscit quod Deus est maior absolutè, ratione æternitatis: mundus autem minor, ratione minoritatis siue nouitatis. Deus sic se cognoscens dispositum ad creandum maioritatem magis quàm minoritatem. Ideo creat minoritates, propter maioritates, sicut corpus hominis propter animam rationalē. Et omnia corporalia ad corpus hominis, & folia & flores ad fructum, & sic de alijs secundarijs intētionibus ad primas intentiones. Inuestigamus Deum per principia explicata antedicta, ut de ipso noticiā habere possimus: & sicut dedimus exemplum per principia explicata prædicta, sic potest dari per principia implicata, tenendo modum quem tenuimus.

DE DEO PER REGVLAM B. deducto. CAP. XXV.

De Deo per regulam B. deducto.

QVæritur, vtrum Deus sit? Ad probandum Deum esse, volumus tenere modum artis: videlicet miscere principia cum regulis, ad inuestigandum & probandum Deū esse faciēdo de æternitate subiectū: applicādo ipsum aliis principiis & primo per bonitatē. Aeternitas est. Nam si nō esset, mundus quidem seipsum principiasset. Et sic esset antequam esset, quod est impossibile; nullum enim ens seipsum principiare potest;

(c) 2006 Ministerio de Cultura

est ergo æternitas & per consequens suum concretum videlicet ens æternum , nulla quidem essentia absque suo concreto esse potest; & econuerso. Ipsa infinita duratio est; & sua infinitas bona est. vnde sequitur quodbonitas est ratio æterno quod agat bonum ab æterno,& in æterno per infinitam & bonam durationem. Illud quidem ens infinite bonum , cui bonitas est ratio,ut agat bonum infinitè & æternè; & tale ens vocamus Deũ: ergo patet per prædicta quod Deus est:& hoc intellectus humanus tenendo modum artis generalis negare non potest. Aeternitas est,ut supra iam probatum est: & est magna per magnitudinem in tanto immensiue & infinite : sicut sua magnitudo est infinita duratiuè siue æternatiuè.Et tale ens æternum, existens subiectum prædictæ æternitati & magnitudini vocamus Deum existentem necessarium ratione prædictorum , nam ens infinitum & æternum est necessarium, quod aliter non potest se habere. Aeternitas est (ut superius probatum est) & postquam est,potestas infinita est,sine qua infinita esse nõ potest : ipsa quidem potestas est ratio æternitati , quod possit existere & agere infinite; & tale subjectum prædictæ æternitati vocamus Deum. Aeternitas est , & suum esse infinitum & intelligibile est : vnde sequitur quod aliquod ens æternum est viuum siue habet vitã, sine qua non posset esse intelligibile æternum , & tale ens infinitum & æternum vocamus Deum. Aeternitas est , & est infinita duratio; ipsa quidem amabilis est:vnde sequitur quod ens æternum habet vitam , sine qua non potest esse amatum ab æterno & in æterno , & tale ens amatum & æternum vocamus Deum. Aeternitas est infinita,& sic est virtuosa:nam absque virtute infinita minime potest esse virtuosa.vnde sequitur , quod sua virtus est infinita,ut vitium non sit ei præiacens : vnde sequitur, quod sua æternitas habet actum,scilicet æternare, in quo actu omnia principia primæ figuræ habent actus æternos : sicut bonitas bonificare; æternitas æternare,& potestas possificare,&c. alioquin ipsa virtus vitiosa esset & iniurioſa ; quod est impossibile,& tale ens æternum & virtuosum vocamus Deum. Aeternitas est,& quod est infinita , ideo est ens infinitum & glorioſũ: est ergo infinita gloria , sine qua ens æternum infinitum & glorioſum minime esse potest; in quo ente gloriari & æternare sũt infinitæ , sine quibus ens æternum haberet æternam pœnam, quod est falsum & impossibile. Et tale ens in quo sunt æternare & gloriari vocamus Deum.Aeternitas est,& in ipsa suæ coessentiales rationes sunt claræ & non confusæ, videlicet suum cõcretum quod est æternum,& est per bonitatem bonum , & magnum per magnitudinem , & potens per potestatem , &c. non quod sint differentes rationes existendo, sed agendo: videlicet in ipso

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in ipso æterno ente sua bonitas & magnitudo sunt idem per essentiam, ut æternitas non sit bona & magna per accidens : sed per se, ratione quidem actionis sunt claræ, eo quod æternitas est ratio æterno quod agat bonum, & magnitudo quod agat magnum, &c. & ratione æternitatis est quod sit æternatus productus: vnde sequitur necessario quod in essentia æternitatis sit æternans bonus: & magnus producens, distinctus ab æterno bono & magno, & quod ipsi sint distincti ab æternare, bonificare & magnificare per essentialem relationem existentem vnam essentiam: alioquin rationes essent confusæ & tale ens æternum & absolutum vocamus Deum. Aeternitas est, & per consequẽs ens æternum est, & in ipso ente æterno suæ coessentiales rationes in vno & in pluribus concordant, videlicet quod sicut æternitas est infinita duratio, quod sua bonitas sit infinita bonificatio, & sua magnitudo infinita magnificatio; & sua potestas infinita possificatio; & suus intellectus infinita intellectio; & sua voluntas infinita volitio, &c & quod omnes sint vnum ens bonum, magnum, &c quod quidem ens habeat per bonitatem bonificare infinitum, per magnitudinem magnificare infinitum, &c. tale ens appellamus Deum. Aeternitas est, & per consequẽs ens æternum est; & quod ipsa æternitas est infinita, &c. sequitur quod ens æternum est infinitum; quod ipsum ens est bonũ. Nullum quidem ens finitum potest contradicere enti æterno & infinito, quin agat bonum æternum & magnum &c. neque enim ipsum ens æternum nõ posset cõtra se aliter habere, postquam suæ coessentiales virtutes rationes sunt infinitæ? & habẽt actus infinitos: & tale ens appellamus Deum Aeternitas est, & tempus est; sed æternitas est infinita duratio; tempus vero non potest esse infinita duratio: ratio huius est, quod tempus sine motione esse non potest: æternitas autem absque motione est; vnde sequitur quod æternitas est primum & vltimum principium præiacens tempori absolutè: & tale ens æternum existẽs primum & vltimum principium dicimus esse Deum. Aeternitas est: & quod est infinita essẽtia absolute idem sequitur quod in ipsa est æternare, quod est medium inter æternantem & æternatum, sine quo æternitas esset infinita, quo ad existere. & finita quo ad agere, ratione cuius sua infinita absolute destructa esset; quod est impossibile, & talis æternitas in qua est coessentiale æternare dicimus quod est Deus. Aeternitas est, & quod est infinita existendo similiter & agendo; ut suus finis sit æqualis suæ existentiæ, videlicet quod sicut est infinita quo ad existentiam, quod sic se habeat ad infinitam agentiam, per æternantem, æternatum & æternare; & talem æternitatem quæ se habet ad vltimum finem, dicimus esse Deum. Aeternitas est, &

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ipſa eſt maior duratio quæ eſſe poteſt, cum maiori bonitate quæ eſſe poteſt, & cum maiori magnitudine quæ eſſe poteſt: quibus minoritas contradicere non poteſt quin ſint infinitæ rationes exiſtendo & agendo, & talis maior duratio eſt Deus. Æternitas eſt, & per conſequens æternum eſt. In quo ente æterno ſuæ coeſſentiales bonitas, magnitudo, &c. æternitati æquales ſunt; vt ſua bonitas, magnitudo, &c. ſic ſit infinita quo ad bonificationem, ſicut æternitas quo ad durationem: & tale ens æternum dicimus eſſe Deum. Æterniras eſt, & quod infinita duratio diſtat quidem infinitè à minoritate quæ eſt finita: & per conſequens à finito quod eſt minus æternitate. Et ſic de minori agentia & exiſtentia poteſt dici quæcunque ſint. Probauimus Deum eſſe ſecundum proſam per omnia principia: veruntamen probari poteſt per omnia principia ſyllogizando, nullum ens infinitum eſt abſque infinita poteſtate: æternitas eſt infinita: ergo, &c. & tale ens non eſt cœlum, neque aliud contentum ſub eo: idcirco tale ens dicimus eſſe Deum. Et ſoluta eſt quæſtio, quia quæritur, vtrum Deus ſit? quia ipſum probauimus eſſe cum principijs & regula B. de ſua quidem exiſtentia, & de ſua intrinſeca agentia, notitia haberi poteſt, ſua gratia mediante: hoc autem dico cum apprehenſione; non tamen comprehenſione: Deus namque infinitus eſt, ſed noſter intellectus finitus.

DE DEO PER REGVLAM C. deducto. CAP. XXVI.

De Deo per regulam C. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt Deus? Vt de Deo clariorem notitiam habeamus, per eius diffinitiones ipſum definire volumus. In quibus conuertuntur ſubiectum & prædicatum: eo quod vnum non poteſt eſſe ſine reliquo, ratione naturalis coniunctionis quam habent ſubiectum & prædicatum: ſicut quærere, quid eſt ſubſtantia? Et reſpondendum eſt, quod eſt ens per ſe ſubſiſtens. & querere, quid eſt ens per ſe ſubſiſtens? Eſt dicendum quod eſt ſubſtantia. Deus eſt ens in quo ſuæ rationes cõvertuntur. Ens quidem in quo ſuæ rationes conuertuntur, eſt Deus. Deus eſt ens in quo diuinæ rationes habent actus infinitos: ſicut bonitas infinita habet bonificare infinitum, & magnitudo magnificare infinitũ, &c. Ens autem in quo eſt bonitas habens actum infinitum, &c. eſt Deus. Deus eſt ens cui ſua coeſſentialis bonitas eſt ratio, quod agat bonum infinitum & æternum; ens quidem cui ſua coeſſentialis boritas eſt ratio, quod agat bonum infinitum & æternum, eſt Deus. Deus eſt ens quod ſine infinitis rationibus eſſe nõ poteſt; ſed ens quod ſine infinitis rationibus eſſe non poteſt

(c) 2006 Ministerio de Cultura

poteſt, eſt Deus. Deus eſt ens bonificans qui ſine infinito bonificato, bonificare non poteſt: eſſe infiniti autem bonificati eſſe, & bonificare q̃ui abſque bonificante eſſe non poteſt, eſt Deus. Deus eſt ſubſtantia ab omni accidente denudata: ſubſtãtia quidem ab omni accidente denudata eſt Deus. Deus eſt ens abſolutum non ab aliquo dependens: ens abſolutum non ab aliquo dependens, eſt Deus. Dens eſt ens quod extra ſe non indiget aliquo: ens quod extra ſe non indiget aliquo, eſt Deus. Deus eſt ens quod aliter ſe non poteſt habere: ens autem quod aliter ſe non poteſt habere, eſt Deus. Deus eſt ens, quod tantum ſe habet ad ſuum finem quantum ipſe eſt: ens autem quod tãtum ſe habet, ad ſuum finem quantum ipſe eſt, eſt Deus. Deus eſt ens quod tantum poteſt ex ſe ipſo, quantum ipſe eſt: Ens autem quod tantũ poteſt de ſe ipſo & in ſe ipſo quãtum ipſe eſt, eſt Deus. Deus eſt ens ſupra quod nulla maioritas eſt: ens ſupra quod nulla maioritas eſt, eſt Deus. Deus eſt ens quantum ſe cognoſcit agẽtem quantum ipſum eſt, Ens quantum ſe cognoſcit agentẽ quantum ipſum eſt, eſt Deus. Deus eſt ens cui impoſſibile eſt non eſſe: ens cui impoſſibile eſt non eſſe, eſt Deus. Diffiniuimus Deum per vigiti rationes, in quibus neceſſario ſubjectum & prædicatum conuertuntur; vt patet per regulam B. Et per tales diffinitiones neceſſarias intellectus quidem humanus eſt multum clarificatus ad cognoſcendum diuinam eſſentiam, & ſuos actus intrinſecos, & naturales. De Deo autem poſſunt fieri deſcriptiones per accidens ſic, Deus eſt creator, & gubernator, & prima cauſa, primus motor, & ſaluator, & huiuſmodi. Per tales autem deſcriptiones intellectus non eſt multum clarificatus, ſicut per diffinitiones ſubſtantiales ſupra dictas. Per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid habet Deus in ſeipſo coeſſentialiter & naturaliter? Huic reſpondendum eſt, quod habet coeſſentialia & naturalia & ſubſtantialia relatiua. ſicut per ſuam bonitatem habet bonificantem, bonificatum & bonificare: Et per ſuam magnitudinem, magnificantem, magnificatum & magnificare: Et per ſuam æternitatẽ æternantem, æternatum & æternare, &c. Sine iſtis quidem correlatiuis prædictæ rationes fieri non poſſent de Deo; neque etiam de eſſentia eius noſter intellectus poſſet habere noticiam. Nam ſine ipſis rationes ſiue dignitates Dei eſſent vacuæ & otioſæ & imperfectæ: & quælibet eſſet habitus priuatiuus; Et per conſequens Deus indigeret eſſe digno, poſtquam ipſe indigeret rationibus perfectis quia ſine tali habere intrinſeco, natura relationis eſſet deſtructa, & etiam natura prædictarum rationum quod eſt impoſſibile. Per tertiam ſpeciem regulę C. quæritur, quid eſt Deus in alio? Ad quod dicendũ eſt, quod in effectu ſuo cauſa prima, primus motor, dominator & gubernator. agens in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

effectu suo ad placitum, & absolutus sine aliqua resistentia sui effectus. Extrinsece quidem Deus habet dominium & potestatem ad placitum, sicut causa absolute in effectu suo: habet etiam in creaturis ius vltimum, eo quod creator & gubernator est. Ratione cuius Deus est dispositus ad iudicandū peccatores secundum opera eorum. Nam creauit creaturas ad suum seruitium, quod est vltimus finis creaturæ.

DE DEO PER REGVLAM D. deducto. CAP. XXVII.

De Deo per regulam D. deducto.

PER primam speciem regulæ D. quæritur, Deus de quo est? Et respondendum est, quod est de se ipso. Sic enim habens rationes infinitas habentes actus infinitos, non potest esse de aliquo præiacente alio. Sed ipse quidem est præiacens omnibus alijs entibus ab eo per essentiam distinctis: vt diuina bonitas quæ est primitiua omni alij bonitati. Sicut ens infinitum quod est primitiuum enti finito. Et sic potest dici de diuina magnitudine & æternitate, &c. Et in isto passu cognoscit intellectus humanus quod Deus est actus purus. Per secundā speciem regulæ D. quæritur, Deus de quo est? Et huic respondendum est, quod est de suis correlatiuis antedictis: sicut diuina bonitas quę est Deus, quæ est de suis bonificante, bonificato & bonificare, & omnes isti tres sunt de ipsa bonitate: sicut concretum quod est de sua essentia, & sicut homo de sua humanitate, & leo de sua leonitate, &c. Et in isto passu cognoscit intellectus noster, quod in Deo nulla malicia, prauitas & nouitas esse potest. Per tertiam regulam D. quæritur, Deus cuius est: Et huic respondendum est, quod non est alicui subditus; nam infinitus & æternus est: veruntamen in paradiso est subiectū omnibus sanctis ab eo recipientibus gloriam obiectā.

DE DEO PER REGVLAM E. deducto. CAP. XXIIX.

De Deo per regulam D. deducto.

PER primam speciem regulæ E. quæritur, Deus quare est? Et est respondendum, quod est formaliter per sua correlatiua, ex quibus est. Et per consequens per suas coessentiales rationes: & quia in ipso subiectum & prædicatum cōuertuntur, vt superius probatum est in sua diffinitione. Sicut substantia quæ est per hoc, quia est de sua materia. & forma, & coniunctione. Et homo de suo corpore & anima & coniunctione. Et sic de syllogismo potest dici quod suum medium coniunctiuum est cum superiori suo & inferiori. Vlterius Deus est

(c) 2006 Ministerio de Cultura

per

per hoc, quia ſuæ rationes infinitæ conuertuntur ſecundum identitatem eſſentiæ. Omnes enim ſunt vna eſſentia diuina ſingularis, & adhuc quia omnes ſuę dignitates habent actus infinitos, & in ſua diffinitione ſubiectum & prædicatum conuertuntur eſſentialiter, vt ſuperius dictum eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod Deus immutabilis eſt: & quod ſuum eſſe aliter ſe non poteſt habere. Per ſecundam ſpeciem regulæ E. quæritur, Deus quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt propter ſuum finem abſolutum. Finis enim infinitus & æternus non poteſt eſſ propter finē finitum. Adhuc manifeſtatur videlicet, quod Deus ſit propter finem abſolutum & non propter alium Quilibet enim correlatiuus ſuarum dignitatū eſt propter alium correlatiuum: quod quilibet eſt vt alter ſit; aliquin nullus poſſet habere infinitam bonitatem, magnitudinem, & c. Vlterius Deus eſt, vt ſua agentia eſſe poſſit, & econuerſo. Amplius in Deo ſuæ coeſſentiales rationes ſunt, vt ipſæ quidem cum ipſis poſſit habere actus intrinſecos & infinitos; vt ſua agentia in tantum infinita ſit ſicut ſua exiſtentia. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus errorem illorum in quo ſunt dicentes, quod Deus habeat rationes, vt agat finire cum ipſis intrinſece, ſicut efficiens in ſubiecto alieno & per accidens: Talis quidem error eſt euidens. Deus enim abſque coeſſentialibus naturalibus rationibus habentibus actus intrinſecos & infinitos non eſſet ſummum ens & infinitum; quia non eſſet ſummus bonus, magnus, æternus per ſe, ſed per aliud: imò homo aut roſa, aut leo ſe haberet in plus reſpectu finis quam Deus, eò quia habent proprios fines naturales, ad quos ſe habent vt eſſe poſſint hoc quod ſunt. Et ſic patet quod prædictus error manifeſtatur.

DE DEO PER REGVLAM F deducto. CAP. XXIX.

De Deo per regulam F. deducto.

QVAERITVR, Deus quantus eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod quantitas dicitur duobus modis, videlicet realiter & numeraliter. Realis quantitas eſt? ſicut quantitas corporis: numeralis autem, ſicut quando computatur vnum, duo, &c. Realis quidem quantitas ſignificat quantitatem cōtinuam: numeralis autem diſcretam. Deus quidē non habet quantitatem realem: quod non habet corpus, ensquidem corporeum quantitatem habet: ſed ipſe Deus habet continuā eſſentiam & bonitatem, &c. In ſubiecto enim infinito quantitas nequaquam exiſtere poteſt, ſicut in æternitate tempus & motus non poſſunt habere eſſe. Quantitas numeralis in Deo

eſſe

(c) 2006 Ministerio de Cultura

esse potest ratione suorum correlatiuorum: sicut in diuina bonitate, in qua bonificans cognoscit se esse vnum distinctum, & cognoscit bonificatum alterum distinctum ab eo. Et mutuò bonificans & bonificatus cognoscunt bonificare esse alterum distinctum ab ipsis: & sic sequitur in ipsis quantitas numeralis, videlicet vnum, duo, tres, & in isto passu intellectus dubitat, vtrum tria correlatiua aut plura sufficiunt in diuina bonitate. Sed recordatus est de diuina vnitate & singularitate, per quas Deus est, vnus & singularis: sicut per suam bonitatem bonus? & suam magnitudinem magnus, &c. Quapropter sufficit vnus singularis bonificans, & non bonificatus: & vnus singularis bonificatus & bonificans & alter vnus singularis bonificare & non bonificans. Si autem esset ibi quartus numerus, &c iam esset ibi destructio vnitatis & singularitatis. Quartus quidem numerus aut esset bonificans non bonificatus, aut bonificatus & bonificans, aut bonificare & non bonificans: & sic esset superfluitas ibi, quę esset mala contra naturam bonitatis infinitæ: & vitiosa contra magnam & æternam virtutem diuinæ bonitatis, & ageret cõtra gloriam diuinæ bonitatis, & esset habitus malus & priuatiuus: sicut surditas, ignorantia, aut priuatio, quòd est impossibile. Vlterius considerat intellectus quantitatem numeralem quæ est principium numeri: & secunda vnitas oritur ab ipsa, & tertia vnitas oritur ab ipsis, sicut conclusio à duobus propositionibus, & sic sequitur numerus perfectus; eò quod omnis numerus in ipsis concluditur, videlicet par & impar. Vnde patet manifestè quod quarta vnitas est superflua, & etiam quinta, &c. Nam tàm sunt habiti par & impar; & etiam quod quarta vnitas disiuncta est à secunda vnitate quæ est ita medium inter primam vnitatem & tertiam: sicut in modo primæ figuræ in quo medium est subiectum in quo coniunguntur prædicatum maioris propositionis & subiectum minoris propositionis, vt subiectum & prædicatum in conclusione conueniant in natura; vt patet per istum syllogismũ: omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergò omnis homo est substantia. Inde igitur cognoscit intellectus quod in diuina bonitate sufficit numerus ternus: & quod maior neque minor numerus non est necessarius. Veruntamen in speciebus sunt plura indiuidua quam tres. Sicut vnus, duo, tres & quatuor homines in specie humana: & illa oportet numeri perplures vnitates siue numeros, vt per se patet.

D E

(c) 2006 Ministério de Cultura

DE DEO PER REGVLAM G. deducto. CAP. XXX.

De Deo per regulam G. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ G. quæritur, Deus qualis eſt? & huic debet reſponderi quòd Deus eſt talis quales ſunt ſuæ proprietates ſiue rationes, & earum actus conſubſtantiales: ſicut per ſuam bonitatem, quòd per ipſam eſt bonus; & per magnitudinem magnus eſt; & per æternitatem æternus, & ſic de alijs. Adhuc quoniam bonitas eſt ratio bono quod producat bonum: & eſt per magnitudinem magna: & per æternitatem æterna; & ipſa bonitas: ergò bonitas eſt ratio Deo quòd ſit qualis propriè in producendo bonum infinitum & æternū; ſicut caliditas & multò melius eſt ratio igni quod per ipſam ſit qualis in calefaciendo calefactum bonum, magnum & durabile. Et hoc ſignificatur in correlatiuis qui ſunt per ſecundam ſpeciem regulæ C. Abſque enim talibus qualitatibus proprijs & conſubſtantialibus Deus non poſſet habere eſſe proprium, neque per ſe eſſe, neque per conſequens haberet actus intrinſecos & infinitos & æternos. Adhuc neque appropriatè poſſet aliquid extra ſe in alio ſubiecto: nam eſſe quale appropriatum oportet, quod cauſentur à quali propriè: ſicut äer & aqua qui calefacti ſunt per propriam caliditatem ignis. Per ſecundam ſpeciem regulæ G quæritur, Deus qualis eſt? Et eſt dicendum, quod Deus eſt qualis per deſcriptionem; quod eſt creator & gubernator & ſaluator & huiuſmodi: ſicut Deus qui ſe diſponit ad eſſe iuſtum & miſericordem, pium & benignum tanquam efficiens cauſa in effectu ſuo diſtincto ab eo per eſſentiam & naturam.

DE DEO PER REGVLAM H, deducto. CAP. XXXI.

De Deo per regulam H. deducto.

QVÆRITVR: vtrum Deus ſit in tempore? Ad hoc reſpondetur, quod non propriè: ſed per accidens. Nam ens æternum habens actum æternum, non poteſt eſſe in tempore, ſicut infinitum ens quod in quantitate non poteſt eſſe: & ſicut numer' ſenari' in numero quinario; neq; eſſentia mala in eſſẽtia bona: neq; videre in audire; neque audire in videre; neq; intelligere in ignorare, &c. Et omnia iſta ſunt manifeſta per regulam C. D. K. homini ſubtiliter intuenti, cui dimittimus declarari propter vitandam prolixitatem.

DE

(c)-2006 Ministerio de Cultura

DE DEO PER REGVLAM I. discursu. CAP. XXXII.

De Deo per regulam I. discursu.

QVAERITVR, vtrum Deus sit in loco? Et respõdendum est quod Deus propriè non est in loco : sed per accidens: nam sicut æternitas non potest esse in tempore; neque bonitas in malicia, neque intellectus intelligens vere in ignorantia: sic quidem Deus, ratione suę infinitatis & immensitatis, non potest collocari in aliquo loco. Infinitas enim & immensitas sunt id per quod Deus compræhendit & pertransit omnem locum. Vnde patet manifeste, quod ipse est in omni loco, & extrà omnem locum immensiuè, & infinitè ab omni quantitate & superficie denudatus existit. Et hoc probant regulæ B.C.D.K.

DE DEO PER REGVLAM MODALITATIS discursu. CAP. XXXIII.

De Deo per regulam modalitatis discursu.

PER regulam K. quæritur, quomodo Deus est, & quomodo agit? Ad primum sic respondendum, quod Deus habet modum essendi hoc quod est, per illum modum quem habent suæ coessentiales & naturales rationes: & hoc figuratur in capitulo loci, in quo quæritur, vbi Deus sit, & quomodo Deus producit in suis correlatiuis; ut supradictum est. Adhuc manifestè apparet scienti hanc artem, quod Deus habet modum in agendo in suis relatiuis, sicut sua bonitas, quæ in quantum est ratio bono quod agat bonum, & magnitudo quod agat magnum, & æternitas, & ratio ei quod sit æterna: ergo bonitas est ratio bono quod producat bonum, magnum & æternum, &c. Et hoc intrinsece, videlicet in suamet essentia & natura sine aliquo accidente. Amplius Deus habet modum extrinsece ratione conuersionis suarum dignitatum. Nam quando Deus creauit mundum, intellectus ipsius intellexit eum, & sua voluntas voluit, & sua potestas possificauit, & sua bonitas illum bonificauit. Nam bonum fuit creare mundum, & hoc fuit in instanti, sine successione suarum rationum. Et hunc eundem modum habet Deus in faciendo miracula, & in iudicando, & parcendo, & gratias dando, & huiusmodi? quia vult objectiuè agere, & scit ipsum agere, & sua potestas possificat illum, & sua veritas facit illum verum. Et ad tale agere subjectum causatum est obediens. Ens enim finitum enti infinito resistere non potest.

DE

DE DEO PER REGVLAM INSTRVmentalitatis discurso. CAP. XXXIV.

De Deo per regulam instrumẽtalitatis discurso.

QVæritur, cum quo Deus est existens & agens? Et respondendum est, quod est existens cum suis correlatiuis coessentialibus rationibus, sine quibus non potest esse hoc quod est, neque est summum ens, sicut homo sine anima, & corpore, & capite. Nam si Deus esset summus absque sua bonitate, iam non haberet naturam, cum qua esset disparatus à malicia, & sic iam non esset summus; sed potius esset infimus, quod est impossibile. Et si esset summus absque immensitate, iam non haberet cum quo distaret à quantitate. Et si non esset æternus, non posset segregari à tempore. Et si non esset per se potens, iam non esset per se: & sic de aliis. Et quod est per se, ut supra probatur: ergo pàtet quod est existens cum suis coessentialibus rationibus, sine quibus non esset summus. Adhuc Deus agit intrinsecè cum suis rationibus; ut apparet in suis correlatiuis per secundam speciem regulæ C. designatis. Iterũ agit cum prędictis rationibus & relatiuis extrinsece effectiuè, non autem naturaliter. Nàm ipse inclinat se moraliter ad suum effectum: sicut iustus ad iudicandum cum iustitiâ: & logicus ad syllogismum cum ratione, & huiusmodi. Diximus de Deo per regulam K deducto; & per ea quæ diximus de ipso explicite, potest artista dicere de Deo per principia implicata reducta ad principia explicata: sicut nos fecimus. De primo subiecto largo modo tractauimus, quia sua materia est valde diffusa. De aliis autem subiectis non ita loquemur, quia eorum materia non est tãtum diffusa. Et quoniam noticia potest haberi de ipsis subjectis per hoc quod de primo subiecto diximus; & hoc quidem significatum est in patria. Nã sancti in obiectãdo Deũ omnia cognoscũt,

DE SECVNDO SVBIECTO, SCILICET de angelo: & primo per principia deducto. CAP. XXXV.

Deductio angeli per principia.

BOnitas angeli est ei ratio quod agat bonum, in quantum talis ratio est magna, est ei ratio ut agat magnum bonum: & in quantum est durabilis, est ei ratio, ut agat bonum durabile, &c. Veruntamen non dico, quod angelus producat siue generet alium angelum: quod si sit, iam euacuaret se ratione suæ infinitatis, nouitatis, indiuisibilitatis, quas habet à longitudine & latitudine remotas. Illud quidem quod angelus habet in se, est bonum intelligere, amare, & recolere principia naturalia. Adhuc angel⁹ cũ alio habet bona verba. Sed miratur intellect⁹;

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cur non habeant linguas angeli, & organa, & huiuſmodi: quomodo hæc locutio poteſt eſſe. Quouſque recordatur quod locutio eorum nihil aliud eſt quàm bonum intelligere, amare & recolere ad inuicem: nam per eorum bonitatem totum hoc eſt bonum. Magnitudo angeli eſt ratio quod bonitas & duratio illius ſint magnæ. vnde ſequitur, quod bonitas ſit magna per ſuos correlatiuos, ſine quibus non eſſet magna. Sed hic miratur intellectus, quid bonificat angelus, poſtquam ipſe non producit ſiue non generat alium angelum, donec recordatur actum aliorum principiorum bonificatorum in ſuo proprio bonificabili: ſicut intellectus qui proprio in ſuo intelligibili alia principia intelligibilia ſiue intellecta facit Duratio angeli eſt ratio, qua ipſe durat: & etiam durant ſua principia & actus in inſtanti ſine ſucceſſione eorum. Sed miratur intellectus, quæ eſt cauſa ſuæ ſuſtentationis, cum non recipiat nutrimẽtum ab extra, atque augmẽtum: quouſque recordatus eſt angelicam naturam: quæ quidem non eſt compoſita ex contrariis. Et ſi ſol qui eſt ens corporeum durat ſine nutrimento, & multo magis angelus, qui eſt ſpiritus à ſuperficie denudatus. Poteſtas angeli eſt ei ratio quod poſſit exiſtere & agere. Sed miratur intellectus, cum ipſe non habeat organa, quæ ſint ſua inſtrumenta agendi: & tũc temporis recordatur correlatiuos ſuæ poteſtatis cum quibus agit, quaſi per modum inſtrumentorum poſſificando. nam ſicut caliditas quæ eſt accidens, eſt inſtrumentum cum quo ignis poteſt agere calefaciendo, ſic & multo potius angelus per correlatiuos ſuæ poteſtatis poteſt exiſtere & agere: & ipſi enim correlatiui ſubſtantiales ſunt ei. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod principia conſubſtantialia angelorum ſunt eis quaſi per modum inſtrumentorum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quæ eſt ratio, quare angelus eſt in altiori gradu quàm entia inferiora. Intellectus angeli eſt ei ratio, qua ipſe intelligit cum ſuis correlatiuis: nam cum ſuo intellectiuo eſt intelligens, videlicet eſt actiuum intelligendo in ſuo intelligibili, in quo alia entia intelligit. Quid mirum ſi hoc facit? ignis namque qui nõ habet tam altam virtutem ſicut angelus, in ſuo ignobili alia elementa calefacit. Adhuc quidem miratur intellectus, per quem modum intellectus angeli, cum non faciat ſpecies per ſenſum, neque per imaginationem, quomodo intelligit ipſas? Sed recordatus eſt intellectum angelicum, qui eſt quaſi per modum inſtrumenti ad intelligendum: licet ſit angelo conſubſtantialis, ſicut & alia principia ſunt ei conſubſtantialia, ſicut voluntas hominis ad volendum: & multo magis, eo quod non poteſt velle ſine organo corporali: angelus autem qui altior creatura eſt quàm homo, poteſt intelligere ſine organo ei coniuncto. Angelus vtitur ſua voluntate tam-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

se tanquam instrumento, quamuis vere non sit instrumentum, voluntas quidem naturalis est angelo ad volendum, ut cum ipsa voluntate agat diligibilitatem ei signatam per ordinem supremum. Sed miratur intellectus quæ est causa, quare voluntas angeli potest diligere illa, quæ non sunt in sensu, neque in imaginatione: sed recordatur suam ruditatem & grossiciem quam habet, eo quod cum sensu & imaginatione est coniunctus: voluntas autem angeli sic, & multo magis se potest habere ad obiectum absque sensu & imaginatione, sicut plãta ad appetitum sine sensu & imaginatione Angelus habet virtutem, cum qua naturaliter agit in suis principiis, in quantum per ipsam virtutem sunt virtuosa, & habent actus virtuosos, & per bonitatem bonos, & per magnitudinem magnos, &c. Sed miratur intellectus, per quem modum angelus acquirit virtutes accidentales, vsquequo recordatur angelum habere virtuosos habitus, obiectando obiecta per virtuosum intelligere & amare, & etiam per iustum & prudentem & charitatiuum agere ipsis adiuuantibus nos, contra peccata, & malos angelos, nobis denunciationes faciendo à supremo principio, & nostras orationes ad ipsum reportando, & pro nobis rogando. Angelus per suam virtutem est verus intelligens, amans & recolens: sicut homo, & multo melius qui per suam animam vere intelligit, diligit & recolit, & per suam imaginationem vere imaginatur, & per suum sensum vere sentit. In isto passu miratur intellectus, quare angelus vere intelligit hominem coloratum, iustum & iniustum, cum non habeat oculos, quousque recordatur quendam rusticum, qui mirabatur, quare rex habeat diuitias & honores, postquam ipse rusticus pauper erat & sine honore. In angelo sua gloria est ei quasi instrumentum cum quo est glorioſus: sed sua voluntas est ei quasi instrumentum cum quo diligit se: & sua bonitas cum qua est bonus. Sed hic miratur intellectus quærendo quæ est causa, quare angelus est glorioſus; postquam non habet delectationem per sensum & imaginationem, donec recordatur hominem habentem maiorem delectationem, & gloriam, obiectando suum obiectum, intelligendo, amando & recolendo, quàm obiectando; etiam inferiora sentiendo & imaginando. In angelo sua differentia coessentialis est ei ratio, quod sit ex pluribus principiis differentibus numero. Sed miratur intellectus, quæ causa ẽ illi⁹ differẽtiæ, cũ in angelo sua principia nõ differãt p colores, sapores & figuras, & hui⁹ modi; donec recordat⁹ est q̃ ion⁹ nõ ẽ obiectũ vis⁹, nec color audit⁹. In ãgelo sua concordantia ẽ causa quare sua principia (quæ sũt multa) conueniũt in vna substãtia bona p bonitatẽ & magna p magnitudinẽ, &c. Sed miratʳ de hoc intellectʳ quoʳq; recordatʳ ẽlemẽtatũ, in quo multa

(c) 2006 Ministerio de Cultura

elementa conueniunt in vno compoſito, per ignem ignitum & calefactum, per aërem aërificatum & humefactum, per aquam aqueificatum & frigefactum, & per terram terrificatum & deſiccatum. Angelus non eſt ex contrariis compoſitus: nam ſic eſt extra elementa per naturam; ſicut eſt extra punctos, numeros, figuras, & huiuſmodi. Sed miratur intellectus cum angeli boni & mali non ſint ex contrariis compoſiti : quid ergo eſt cauſa quare ipſi ſunt ad inuicem contrarij; donec recordatur quod bonus angelus eſt habituatus de fine primo : angelus vero malus euacuatus eſt illo. Et in iſto paſſu cognoſcit intellect⁹ quod illa contrarietas eſt valde admirabilis in æuo ſempiterno. Angelus per ſuum principium eſt efficiens effectiue: & ſua forma eſt de ſuis tiuis conſtituta, videlicet de ſuo eſſentiali bonificatiuo, magnificatiuo, &c. Et ſua materia eſt conſtituta de ſuo bonificabili, magnificabili, &c. ſine qua non eſſet receptibilis ſuus finis naturalis, ut ſit hoc quod eſt ſine alia eſſentia ſibi coniuncta. Sed eſt vnus alius finis ſupremus, videlicet Deus benedictus in quo quieſcit intelligendo, amando, recolendo ſuum intelligere, amare & recolere, bonificando, magnificando, &c. Sed miratur intellectus per quem modum angelus habet naturam, cum ſua eſſentia non ſit diuiſibilis, neque alterabilis : ſed recordatur ſolem eſſe indiuiſibilem & inalterabilem, eo quia à motu & à ſucceſſione eſt remotus. Angelus eſt medium ſiue ſubjectum, in quo ſuus finis influit ſuis principiis, & principia refluunt fini quolibet principio menſurante ſeipſum cum alio tantum quantum ipſum eſt; ut ex eis ſit vna ſubſtantia completa. Sed miratur intellectus, cum angelus non habeat quantitatem cum linea, per quem modum habere poteſt menſurationes, ac ſi poſſet eſſe compoſitus ex pluribus principiis, donec recordatur quantitatem ſpiritualem extrà lineam & punctos ſubſtentatam in ſubjecto : ſine qua vnus angelus non poſſet habere maiorem eſſentiam & actum quàm alius, neque etiam vnus angelus poſſet recipere à Deo maiorem gloriam quàm alius. Finis angelis conſiſtit duobus modis, videlicet naturaliter & ſupernaturaliter. Naturalis eſt ſicut bonus magnus finis &c ut naturaliter habeat bonos & magnos actus, &c Supernaturalis finis eſt ille, qui eſt ex parte ſui obiecti ſupremi, quod ſumme eſt intelligibile, amabile & honorabile Et quia Deus per angelum intelligitur, amatur & recolitur : non autem per angelum bonus & magnus fit, &c. ſunt in eſſentia angeli intellectus & voluntas, & memoria in altiori fine, quam ſua alia principia. Sed miratur intellectus de iſta maioritate & minoritate exiſtentibus in eo, cum in ſua eſſentia omnia ſua principia ſint æqualia, donec recordaur illud quod dictum eſt de ſuo obiecto ſuperius. Maioritas quam habet

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habet angelus quo ad ſuam ſpeciem eſt maior quam maioritas hominis quo ad ſuam ſpeciem. Et ideo ſicut adamas attrahit ferrum per ſpeciem : ſic angelus per maioritatem ſuæ ſpeciei habet ſcientiam de inferioribus abſque organo, & etiam poteſtatem in ipſis ſine organo. Sed miratur intellectus, per quem modum hoc eſſe poteſt, donec recordatur quod ille modus eſt ei difficilis ad cognoſcendum: non autem angelo ad agendum: angelus namque maiorem maioritatem habet quo ad ſuam ſpeciem quàm homo quo ad ſuam. In angelo eſt æqualitas intellectus, memoriæ & voluntatis, ut ipſe æqualiter poſſit obiectare Deum, intelligendo, amãdo & recolendo. Ratio huius eſt: quod Deus æqualiter eſt intelligibilis, amabilis & recolibilis; & hoc quidem bonum eſt & magnum, &c. aliàs ſuum oppoſitum eſſet magnum malum poteſtatis, æternitatis, &c. quod eſt impoſſibile Sed miratur intellectus, quæ eſt cauſa quare rationes angelorum non ſunt æquales in agendo intellectui, voluntati & memoriæ: ſed recordatus eſt ſolutionem huius quæſtionis ſuperius factæ. In angelo eſt minoritas innata, eo quod creatus, finitus & nouus eſt. Nam Deus creauit ipſum ex nihilo; quod non eſt aliud. Et de illa minoritate angelus malus eſt habituatus ad agendum peccatum, inclinando ſe libere ad agendum peccata. Sed miratur intellectus, quæ eſt cauſa, quare inclinat ſe ad peccandum, quouſque recordatur quod angelus malus ſic volendo inclinat ſe ad peccatum: ſicut angelus bonus ad virtutem, diligendo illas.

DE ANGELO PER REGVLAM B. deducto. CAP. XXXVI.

De angelo per regulam B. deducto.

PER regulam B. quæritur, vtrum angelus ſit ſiue angeli ſint? Et videtur per ipſam regulam B. quod ſic: ut patet in mixtione principiorum. Sed in hac parte intendimus hoc explicare & probare per mixtionem principiorum; iſto modo reſumendo aliqua quæ dicta ſunt in capitulo bonitatis. In principio capituli de bonitate dicitur in prima parte ſecundæ partis principalis diſtinctionis, quod bonitas p ſe eſt ratio bono quod agat bonum ſiue producat, & quia eſt magna per magnitudinẽ: eſt ratio duplicata bono quod producat magnum bonum : & hoc ſcit diuina ſapientia quæ bona & magna eſt. Et quod diuina voluntas æquiparatur diuinæ bonitati; & ſapientia in magnitudine vult quod ſint angeli, & ſi vult, ergo ſunt angeli. Dicitur in capitulo ſapientiæ, capitulo præallegato, quod bonitas per ſapientiam eſt ſcibilis, &c. Et ideo diuina bonitas eſt ſcibilis: & ſicut eſt ſcibilis, & eſt amabilis, eſt ſcibilis, & amabilis cum me-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

gnitudine ſuæ ſcibilitatis , & amabilitatis : ergo eſt ſcibilis & amabilis ſuus actus, & per conſequens ſuus effectus, quia amabile eſt. Ergo angelus, qui eſt magnus effectus, magis bonus , magnus, qui eſſe poſſit in creatura : & ſi non eſt effectus diuinæ bonitatis , eſt ſcibilis & maiori magnitudine poſſibilitatis ſcilicet in potentia. Et diuina voluntas non vult, quod veniat in actum: quod eſt impoſſibile , & contra amabilitatem effectus diuinæ bonitatis. Dicitur in capitulo voluntatis: capitulo dicto , quod bonitas per voluntatem eſt amabilis, &c. Si angelus eſt , totum vniuerſum eſt perfectum: & quia in vniuerſo nos habemus corpus inanimatum non coniunctum, ſicut lapis; & habemus corpus animatum coniunctum, ſicut planta, leo, homo, &c. Et ideo debemus habere ſpiritum non coniunctum, qui eſt ſuperior, & magis ſimilis Deo, & hoc ſcit diuina ſapiẽtia. Et ſi ſpiritum non coniunctum non habemus, ſcilicet angelum , diuina voluntas impedit ipſum eſſe : eo quia non vult ipſum eſſe & contradicit magnæ actioni diuinę bonitatis in hoc quod eſt ſuperius: & non in hoc quod eſt inferius , quod eſt impoſſibile; & contra diuinæ ſapientiæ ſcibilitatem: ergo probatum eſt per cauſas ſuperiores quod angeli ſunt. Probauimus angelos eſſe per tres rationes ſupradictas: & quia euitamus prolixitatem, ſufficiat quod dictum eſt. Et in iſto paſſu oſtenſum eſt , quod mixtio principiorum eſt materia , & ſubiectum in quo artiſta poteſt multa ad placitum inuenire, & ad propoſitum applicare.

DE ANGELO PER REGVLAM C. deducto. CAP. XXXVII.

De angelo per regulam C. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt angelus? Et reſpondẽdum eſt per iſtam primam ſpeciem , quod angelus eſt illa creatura, quæ magis ſimilis eſt Deo , eo quia eſt ſpiritus non coniunctus; & agit de inferioribus ſine organo corporali & huiuſmodi. Per ſecundam ſpeciem quæritur , quid habet angelus in ſe ſibi coeſſentiale & naturale? Et reſpondẽdum eſt, quod habet ſuas partes innatas, ex quibus eſt conſtitutus , ſicut ſunt ſua innata bonitas & magnitudo, &c. excepta contrarietate, quæ non eſt ſibi qualitas innata; & quia habet ſuam bonitatem innatam cum natura bonificantis, bonificabilis & bonificare, & ſic de magnitudine & aliis , habet ſuas innatas actiones & paſſiones, & cum ſuis accidentibus agit intus & extra , & in ſuis paſſionibus innatis recipit intra quod venit ab extra : ſicut cũ ſua intelligibilitate recipit intelligibilitates peregrinas. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt angelus in alio? Et reſpondendum eſt, quod eſt agens & patiens: agens ſicut in inferiorib', in qui-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in quibus agit intelligendo & diligendo,&c. Et ſua poteſtas perficit hoc quod ſua voluntas vult, & hoc quod ſuus intellectus intelligit,& de ſua memoria recolit. Et hoc ſine ſucceſſione & phantaſmate:adiuuante tamen diuina bonitate, magnitudine, &c. Et per præſentiam Dei recipiendo ab ipſo influentias cauſarum patiendo, & iſta paſſio eſt ſibi ſalus & perfectio: angelus vero malignus recipit ab extra paſſiones,quando nõ poteſt peccata impetrare Et habet paſſiones, quod Deus abeſt ei per gratiam, & euacuatus eſt à ſuo fine. Per quartam ſpeciem quæritur,quid habet angelus in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in inferioribus poteſtatem,eo quod agit ſine tactu,ſine viſu, auditu & imaginatione; & iſtam poteſtatem habet per præſentiam Dei ſic in qua eſt: ſicut anima coniuncta quæ habet poteſtatem in potentiis inferioribus, eo quia cum ipſis coniũcta eſt. Habet adhuc angelus bonus gloriam in Deo; & malus angelus pœnam; ſed hoc eſſet longum enumerare.

DE ANGELO PER D. DEducto, CAP. XXXIIX.

De angelo per D. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ D. quæritur, de quo angelus eſt. Et reſpondendum eſt,quod eſt de ſeipſo, quod non eſt deriuatus de aliquo alio. Ratio huius eſt, ut ſua innata bonitas,magnitudo,&c. ſint ei principia innata primitiua, & diſſimilia,& incorruptibilia, ut ſua eſſentia poſſit eſſe permanens incorruptibilis:tamen dicimus,quod à Deo eſt creatus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quo eſt angelus? Et reſpondendum eſt,quod eſt de ſuis principiis innatis: ſicut de ſua vera bonitate, magnitudine, &c. & quia quodlibet ineſt ei tripliciter; ſicut bonitas per bonificatum,bonificabile & bonificare; & magnitudo per magnificatum, magnificabile & magnificare, &c. Et quia iſta principia differunt eſſentialiter:angelus eſt compoſitus de ſua bonitate,magnitudine,&c. Et de omnibus ſuis tiuis eſt in ipſo conſtituta vna forma in communi cum qua eſt actiuus, & de omnibus ſuis bilibus videlicet bonificabili & magnificabili, &c. eſt conſtituta vna materia cum qua paſſiuus eſt, & de omnib⁹ ſuis are,ſcilicet,bonificare,magnificare,&c. eſt cõſtitutus vnus actus in communi, cum quo cauſat actus extrinſecos, ut de omnibus ſupradictis tribus ſit ſua ſubſtantia compoſita,& vnita,& ſubſtantialiter ab omni materia corporali diſparata. Per tertiam ſpeciem quæritur, angelus cuius eſt? Et eſt reſpondendum,quod eſt Dei cum benedictione,& gloria & glorificatione: ſed angelus malus eſt Dei cum contradictione, pœna & dolore.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE ANGELO PER REGVLAM E. deducto. CAP. XXXIX.

De angelo per regulam E. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ E. quæritur, quare eſt angelus? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex ſuis principiis naturalib⁹ conſtitutus, ut ſupra diximus in ſecunda ſpecie regulæ D. quoniam ſuum principium cum alio componitur, oportet dari ens in communi de neceſſitate compoſitum. Sicut dicitur quod iuncta anima cum corpore, ſequitur homo de neceſſitate. Et poſita elementatiua cum vegetatiua, ſequitur elementum vegetatiuum de neceſſitate. Per ſecūdam ſpeciem quæritur, quare eſt angelus? Et reſpondendum eſt reſpectu finis quod angelus eſt, ut Deum intelligat, diligat, & recolat, & ei honorem faciat, & impleat vniuerſum, quia ſi non eſſet angelus in parte, eſſet vacuum vniuerſum; vt ſuperius probatum eſt.

DE ANGELO PER REGVLAM F. deducto. CAP. XL.

De angelo per regulam F. deducto.

PER regulam F quæritur, angelus quantum eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt tantus quantum eſſe eſt ſuæ eſſentiæ: quod eſſe habet quantitatem continuam in quantum eſt vna ſubſtantia. Et habet quantitates diſcretas: eo quia ex pluribus principiis eſt compoſitus: & quod hoc ſit verum, ſignificatum eſt in ſecunda ſpecie regulæ D. vbi quæritur, de quo angelus eſt. Per regulam G. quæritur, qualis eſt angelus? Reſpondendum eſt, quod angelus eſt duobus modis, qualis videlicet per qualitates innatas & proprias: Et per qualitates appropriatas non ſibi naturales. Vocamus autem propriam ſuam naturalem & ſubſtantialem bonitatem, magnitudinem, &c ex quibus eſt conſtitut⁹. Et vocamus appropriatas ſuam bonitatem acquiſitam, magnitudinem, iuſticiam, &c. Et in angelo malo vocamus appropriatas qualitates maliciam ſuam, inuidiam, &c. Per regulam H. quæritur de tempore angeli. Et dicimus quod angelus eſt in tempore, eo quod eſt inceptus in tempore ſine quo inceptus non fuiſſet. Ratio huius eſt: quod hoc quod eſt & non erat, ſine tempore non poteſt eſſe. Eſt adhuc angelus in tempore quantum ad ſuam contrarietatē, hoc eſt ſine ſucceſſione & ſine motu; ſed quando agit extra, agit de vno nūc in alio; ſicut quādo agit in die dominico hoc ꝙ agebat in die ſabbati. Et eſt in vno tēpore quando eſt Romæ dē die; & eſt in alio tempore quando eſt de nocte Paryſiis. Verumtamē quādo recedit à Roma, & eſt Paryſiis, ſu⁹ receſſus nō eſt cū motu, nec cū ſucceſſione. Quoniam ſicut

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſicut non indiget oculis ad videndum colorem; ſicut non indiget motu, neque ſucceſſione in receſſu, ſed vult & eſt vbi vult. Per regulam I. quæritur de loco angeli? Reſpondendum eſt quod angelus eſt in loco, eo quia in loco creatus eſt, ſed non eſt in loco occupans locum, qui locus non poteſt eſſe occupatus ſine linea, angulo & figura, à quibus eſt omnis angelus ſeparatus. Et eſt in loco, eo quia in vno loco eſt, & non in alio in quo nō eſt: & eſt in illo in quo agit, in quo loco agere non poteſt ſine præſentia ſua. Ratio huius eſt, eo quia cum ſua eſſentia agit & non cum organo. Per primam ſpeciem regulæ K. quęritur quo modo angelus eſt & quomodo agit. Et reſpondendum eſt, quod angelus habet modum eſſendi per compoſitionem ſuorū principiorum; vt figuratum eſt in ſecunda ſpecie regulæ D. ſupra dicta Et habet modum agendi cum ſuis principijs, cum quibus cauſet actus exteriores: ſicut cum ſua bonitate bonificatum, & cum ſua poteſtate poſſificatum, & ſic de alijs. Per ſecundam ſpeciem regulæ K. quæritur, angelus cum quo eſt, & cum quo agit? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis principi s innatis & naturalibus aggregatis vt in ſecunda ſpecie regulæ D ſignificatum eſt. Et agit cum ipſis, videlicet cum intellectu intelligit, cum voluntate diligit, cum memoria recolit: & ſi bonus eſt, cum ſua bonitate bonificat, & cum ſua poteſtate poteſt, &c. Et ſi malus eſt, malificat ſuam intelligere, recolere & amare, & ſic de alijs: & hoc intrinſece & extrinſece agit cum ſuis principijs in cauſando extra cum actu qui eſt intra. Sicut homo qui cauſat mente verba, quæ profert ore.

DE COELO PER PRINCIPIA deducto. CAP. XLI.

De cœlo per principia deducto.

IN capitulo iſto tractabimus de cœlo cum principijs lunatis ex quibus eſt, cum quibus ſe habet ad principia inferiora effectiue, ſicut efficiens ad ſuum effectum. Cœlum eſt bonū per ſuam bonitatem innatam, & eſt magnum per ſuam magnitudinem naturalem; & ideo ſua bonitas & ſua magnitudo ſunt ei rationes, vt bene agat, magne & naturaliter in iſtis inferioribus mouendo ſe & alia. Et ſi dicatur quod quandoque agit male, vt Saturnus qui eſt malus? Reſpondeo quod hoc eſt per accidens: quod inferiora non recipiunt bene propter contrarietates elementorum ratione quarū Saturnus cauſat quandoque monſtruoſitates in inferioribus per nimiam frigiditatem & ſiccitatem. Cœlum eſt magnum & durabile. Magnum quo ad eſſentiam & agentiam; & eſt durabile, eo quia eſt incorruptibile & immateriabile; & nō eſt aliquod ens, excepto Deo, quod poſ-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

sit illud cogere, neque suum motum impedire. Cœlum est durabile per se, eo quia duratio est ei qualitas innata. Cœlum est per se potens, quia sua potestas est qualitas sibi innata, & sicut sua duratio est magna & bona: sic sua potestas est bona & magna. Et in isto passu apparet, quod cœlum potest seipsum movere, vt sua bonitas, magnitudo & duratio non deficiant potestati, neque potestas eis. Cœlum sicut habet voluntatem naturalem sibi coessentialem, sic habet instinctum naturalem sibi coessentialem cum quo gubernat suum ordinem, & suum modum, & actus suorum principiorum, sine quo instinctu hoc nõ posset facere. Sicut leo qui cum Saturno habet vnum instinctũ per calidum & siccum & frigidum: & per nocturnitatẽ, & masculinitatem: & diuturnitatem, maliciam, plumbitatem, & dyasobrietatem. Alium vero cum Ioue per bonitatem, & stagnicitatem, & dyaioueitatem, & sic de alijs. Cœlum habet instinctum, vt supra dictum est: & habet appetitum quod cum appetitu suo mouet se & inferiora, vt habeant appetitum ad ipsum. Et habet vnum appetitum cum vno planeta, & alium cum alio, sicut supra per instinctum exemplificatum est. Cœlũ habet appetitum, & habet virtutem. Et sicut suus appetitus est sibi naturalis & coessentialis; sic sua virtus: & sicut est bonus suus appetitus per suam bonitatem, magnus per suam magnitudinem; sic sua virtus. Et sicut habet vnum appetitũ cum leone, alium cum virgine, alium cum Saturno, alium cum Ioue, sic de virtute. Cœlum est virtuosum, vt dictum est; & est verum per se: quoniam sicut est virtuosum per virtutem innatã, sic est verum per veritatem innatam, per quam veritatem ponit in vero appetibilia, & ad hoc concurrunt instinctus, potestas &c. Cœlum est verum, vt dictũ est, & habet delectationẽ innatam; non dico vegetatiuam, sensitiuam, imaginatiuam, & etiam ratiocinatiuam, sed motiuam: quoniam sicut planta in vegetando habet aliquam delectationem naturalem; sic cœlũ mouendo seipsum & inferiora. Et sicut delectatio vegetatiuæ non attingitur per sensum, nec per imaginationem: sic de delectatione eius: sed solum intellectus hoc attingit. Cœlum habet delectationem, vt dictum est, & sua delectatio est inconfusa per differentiam quæ est sibi principium innatum in quo agit, & causat multas differentias delectando. Ipsa vero differentia est insensibilis, eo quia est principium generale. Cœlum est ex pluribus differentijs, sicut totum ex pluribus partibus suis. Et cõcordantia est vnum principium sibi coessentiale cum quo causat multas concordias: & sic est vna substantia habens in se plura per differentiam & concordiam. Cœlum habet concordantiam, vt dictum est & habet contrarietatem peregrinam non sibi coessentialẽ vt non sit corruptibile. Sed est instrumentũ quo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

contradicit inferioribus: sicut per calidum & frigidum, siccum & humidum, per diuturnitatem & nocturnitatē, & huiusmodi: cum quibus causat menstruositates, fulgura, tonitrua, infirmitates, infortunia & huiusmodi. Contrarietas non est principium cœli sibi coessentiale; sed concordantia est suum principium, vt dictum est. Et sic cœlum magis agit in inferioribus concordando quam contrariando, ratione cuius sunt plures sanitates quā infirmitates: plura fortunia quā infortunia & frequentius oritur homo cum duobus oculis quam cum vno; & sic de alijs. Cœlum habet sūa principia innata, vt dictū est, cum quibus principiat inferiora effectiue, mediantibus entibus naturalibus inferioribus: sicut sunt cœli qualitates & proprietates eorum. Et sicut de elementis: sicut de metallis, & vegetaris, & sensuatis. Et ad hoc concurrit magnitudo cœli quæ magnificat potestatem cœli & suum instinctum, appetitum, virtutem, & huiusmodi: vnde sequitur influentia à superioribus ad inferiora; & refluentia de inferioribus vsque ad lunam, & hæc continuè: & ratio huius est, quia cœlum semper est in continuo motu. In cœlo est medium sibi coessentiale cum quo causat media inferiora: sicut bonificare cœleste causat bonificare æternum, & mouere cœleste causat mouere terrenum, & sic de alijs. Cœlum habet medium, vt supra dictum est, per quod & cum quo sua principia transeunt ad finem; vt in ipso quiescant: quæ quies est mouere se ipsum & inferiora. Ratio huius est, quia adhoc creatum est. Finis cœli est cum maioritate, vt seruiat homini, & homo Deo, quoniam suus finis non potest esse in altiori gradu, scilicet sub isto maiori fine est suus finis maior, scil. mouere, &c. Sicut maior finis vegetatiuæ, vegetare: & maior finis sensitiuæ est sentire. Dictum est de maioritate cœli; & sua maior æqualitas est æqualitas suorum principiorum sibi coessentialium. Æqualitates cœli participant cum minoritate respectu animæ: quia non habet intellectum, memoriam, & voluntatem, neque meritum accipere potest.

DE COELO PER REGVLAS deducto. CAP. XLII.

De cælo per regulas deducto.

QVÆRITVR vtrū cælum sit ab æterno? Et respondendū est, quod nō: vt signatū est per regulam B. Sed ad maiorem euidentiam huius scientiæ, siue artis & doctrinæ, in isto capitulo intendimus explicare illud quod est quantum ad cælum & per hoc quod dicemus de cœlo dabimus doctrinam artistæ per quam sciet agere. Et quia prolixitatem volumus euitare, applicabimus tantummodo B. ad alias litteras positas in alphabeto huiꝰ artis vsq; ad K. & sicut applicabimꝰ B. ad alias

(c) 2008 Ministerio de Cultura

literas, ita possunt aliæ literæ alijs ad inuicem applicari. Si cœlum est ab æterno, non est creatum ex nihilo, eo quia semper fuit, neque est factum de aliquo, eo quia vltra cœlum non est dare materiam de qua possit fieri, neque intra; eo quia sua magnitudo omnia continet. Et sic diuina bonitas non est ratio Deo quod agat bonum cœlum, neque bonitatem cœli; eo quia est æterna. Et sic de magnitudine Dei quæ non causat magnitudinẽ cœli. Vnde sequitur, quod mundus non est effectus quo ad suam bonitatem & magnitudinem. Et ideo est differentia inter bonitatem Dei, & bonitatem cœli, siue concordantiam: & sic de magnitudine quæ concordantiam requirit secundum iusticiam inter causam & effectum. Et ideo priuata concordantia, oritur contrarietas & iniuria, & causatur auaricia: & bonitas Dei non est magis ratio ei quod agat bonum magnum effectum, postquam Deus non consentit rationi suæ bonitatis; & quod omnia ista sunt impossibilia, sequitur quod cœlum creatum est & nouum. B. D. Si cœlum est æternum: plures æternitates sunt, videlicet æternitas Dei & æternitas cœli, & cum æternitate cœli implicantur infinitæ æternitates, sicut innata bonitas, duratio. &c. & sic de suis stellis & reuolutionibus. Et ita cito fuit injuria & gula: sicut iusticia & malicia, & contrarietas, sicut bonitas & concordantia in hominibus: quia nunquam fuit primus homo, neque secundus, nec erit vltimus. Et sic deficit diuina bonitas: & non est ratio Deo quod diuina bonitas præcedat maliciam & æternitas Dei æternitatem cœli. Et sequitur etiam quod non sit alia vita, quoniam tota materia contenta per cœlum, non sufficeret ad resurrectionem hominũ mortuorum, quod intendimus probare: & sic iusticia Dei esset defectiua & impedita ad remunerandum iustos, & puniendum iniustos in æternum; & iniuria & malicia essent causæ huiusmodi, Et fortitudo Dei esset debilitata; & luxuria esset æterna: & quia omnia ista essent impossibilia, sequitur quod cœlum sit nouum & inceptum. B. E. Si cœlum est æternum, per se potest esse æternum: quoniam ens æternum nunquam fuit in potentia ad essendum, neque est potentia ad non essendum: & sic potestas Dei non esset causa potestatis cœli, bonitas Dei bonitas cœli. Etiam potestas Dei non posset priuare potestatem cœli, eo quia cœlum per se gubernat se: & sic superbia est æterna; & per consequens peccatum. Vnde sequitur quod cœlum habet in se suum finem: & Deus non est suus finis. Quoniam priuata causa priuantur effectus. Et quod omnia sunt mala, iniuriosa, & plena superbia, & contra regulam B. ostensum est, quod sunt impossibilia: ergo de quæstione negatiua tenenda. B. F. Si cœlum est æternum: tempus est æternum. Et sic æternitas Dei non

(c) 2006 Ministerio de Cultura

non præcedit tempus, quod eſt contra iuſticiam; fidem; & accidia eſt æterna: & ſequitur iniuria æterna; & hoc eſt ſcibile à diuina ſapientia: & diuina bonitas eſt ratio Deo quod agat bonum, mala prædicta deſtruendo; & Deus ad hoc non conſentit; & ſic ſua ſapientia ſcit ipſum iniurioſum & pigrum & malum: & quoniam omnia impoſſibilia, ideo, &c. B. G. Si cœlum eſt æternum: aut eſt vna voluntas æterna generalis omnibus voluntatibus hominum, ex qua omnes aliæ particulares materialiter generantur: aut Deus creat voluntates particulares hominum, & ſicut eſt vna generalis, ipſa voluntas generalis eſt diuiſibilis; & voluntates particulares ſunt corruptibiles generales æternaliter. Et ſic iniuria eſt facta iſtis voluntatibus particularibus quæ diligunt Deum. Et iuſticia Dei non habet iudicium æternum in ipſis, neq; in voluntatibus quæ odiunt Deum & ſpem, & diligunt inuidiam. Et iſta ſunt impoſſibilia, & contra iuſtitiam Dei, & bonitatem, ſuppoſito quod voluntates particulares non corrumpentur? quoniam generalis voluntas ad hoc non poſſet ſufficere tanquam materia: ergo eſt impoſſibile eſſe generalem voluntatem æternam. Et ſi voluntates à Deo ſunt creatæ, & cœlum eſt æternum, creatio non habet finem in quo quieſcat: quoniam nunquam fuit prima voluntas. neque ſecunda, neque vltima erit: & tale inconueniens & quale poſuimus in paragrapho B. D. ergo, &c. B H. Si cœlum eſt æternum, ab æterno fuerunt virtutes & vitia: & in quantitate vitia ſunt maiora quam virtutes: & diuina bonitas & charitas ſunt ratio Deo quod virtutes ſint maiores quàm vitia; & Deus ad hoc non conſentit, & ſic eſt iniurioſus, & contra ſuam charitatem & iuſticiam: quod eſt impoſſibile; & ſuum oppoſitum eſt neceſſarium. B.I. Si cœlum eſt æternum, ſua æternitas eſt æqualis in durationc æternitati Dei, & veritas eſt mendacium, & patientia in patiẽtia ſunt æqualiter æternæ: & quia omnia ſunt contra bonitatẽ diuinam, iuſticiã & veritatem; ſequitur quod cœlum eſt nouũ; & quod iuſtũ eſt quod diuina bonitas & veritas ſic præcedant durationem cœli per æternitatem eárum: ſicut præcedunt bonitatem & veritatem cœli, quæ terminatæ ſunt & finitæ, cum immenſitate & infinitate eárum. B. K. Si cœlum eſt æternum, ab æterno fuerunt artes liberales & mechanicæ: & ſic non fuit quies in hac vita: & pietas & inconſtantia non ſunt æternæ: & per conſequens martellus & forpices; & iſta non eſt, vt ſit alia, eo quia vna æternitas non creat aliam; neque in alia quieſcit: & eſt minoritas circa nihil; & nunquam tranſit ad nihilũ. Et quod omnia iſta mala & iniurioſa ſunt, & cẽtra diuinam bonitatem & iuſticiam: ſequitur de neceſſitate quod cœlum eſt nouum & creatum.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE COELO PER REGVLAM C deducto. CAP. XLIII.

De coelo per regulam C. deducto.

PER primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt cęlum? Et reſpondendnm eſt, quod eſt primum mobile: & eſt corpus habens maiorem magnitudinem, maiorem motum:& vltra ipſum non eſt mobile: & eſt corpus per ſe mouẽs, eo quod nulla mobilitas eſt maior ſua:&ideo motus ab ipſo incipit,naturaliter loquendo & ab ipſo remanet: & ipſe eſt fons à quo motus aliquando deriuatur, ſicut riuuli a fonte. Per ſecũdam ſpeciem quæritur, quid habet cœlum in ſeipſo ſibi coeſſẽtiale & naturale? Et reſpondendũ eſt, quod habet ſuam motiuitatem, mobilitatem & mouere: per quam motiuitatẽ habet formam:per mobilitatem habet materiam:& per mouere actũ cum quo creat actus extrinſecos, & habet ſuam innatam bonitatem, magnitudinem, &c. & etiam ſtellas,planetas & ſigna,& ſic de alijs partibus ſuis coeſſentialibus. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt cœlum in alio? Et reſpondendum eſt, quod cælum eſt in elementis agens, mouens, influens, nullam paſſionem in illis habens:& hoc eſt ratione ſuæ magnæ actiuitatis & motiuitatis; etiam in ſeipſo non recipit augmentum, neq; diminutionem. Et de hoc miratur intellectus, cum cœlum ſit in ita magna motiuitate,ſine aliqua alteratiõe & mutatione ſubiecti. Sed fortificat ſe conſiderãdo poteſtatem diuinam & infinitam,quæ poteſt creare talem effectum ad placitũ. Per quartã ſpeciem quęritur, quid habet cœlum in alio? Et reſpondendum eſt, quod cœlum habet naturaliter dominium in elementis & elementatis, cum quo cauſat mobilitates naturales in inferiores regiones, quatuor tempora, dies,horas,tonitrũ,fulgur,vẽtum, pluuiam, niuem, menſtruoſitates, infirmitates & huiuſmodi. Et hoc facit, quia inferiora recipiunt ſuas mobilitates & influentias;cum quibus eſt efficiens. Per primã ſpeciem regulæ D. quæritur,de quo cœlum eſt? Reſpondendum eſt,quod eſt de ſeipſo, eo quia non eſt de aliqua materia ſibi præiacẽte à qua ſit deriuatum. Et quia eſt primitiuè de ſe ipſo propter ſuam primitiuitatẽ eſt incorruptibile: & per ſeipſum in ſua motiuitate eſt permanens. Per ſecundã ſpeciem quæritur, cœlũ de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de partibus ſuis ſibi coeſſentialibus: ſicut de ſua innata bonitate, magnitudine, &c. Et hoc ſignificatum eſt per ſecundam ſpeciem regulæ D. Per tertiam ſpeciem quæritur, cœlum cuius eſt? Reſpondendũ eſt,quod eſt Dei: ſicut effectus eſt cauſæ; & quod eſt poſſeſſum à Deo, cauſat in inferioribus effectus ſicut Deus vult. Per primã ſpeciẽ regulæ E. quæritur quare eſt cœlum? Et reſpondendum eſt,quod cœlũ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cœlum eſt: quia eſt conſtitutũ ex partibus ſuis coeſſentialibus, ſicut ſua ſunt innata bonitas, magnitudo, &c. excepta contrarietate, quæ non eſt ſibi coeſſentialis, quia ſi eſſet, corruptibile eſſet. Eſt etiã quia in ipſo ſua materia & ſua forma cœleſtes in ipſo ſunt coniunctæ, cum quibus eſt neceſſitatum: ſicut homo, quando anima & corpus in ipſo coniungitur. Per ſecundã ſpeciem quæritur, quare eſt cœlum? Et reſpondendum eſt ratione finis, quod cœlum eſt vt ſit cauſato cauſans motiuitates inferiores, cum quibus homo ſit diſpoſitus ad eſſendũ & ſeruiendum Deo. Per primã ſpeciem regulæ E. quæritur de quantitate cœli? Et reſpondendum eſt, quod cœlum habet quantitatm continuam, & diſcretã, continuam circulariter? vt in ipſo figuratũ eſt: diſcreta, ſicut per octauam ſphærã quæ cõcaua eſt; & ſic de ſphæra Saturni. Per regulam G. quæritur, quale eſt cœlum? Et reſpondendum eſt, quod eſt quale per qualitates primas & approprietas propriè ſunt ſicut ſua innata bonitas, magnitudo &c. ſuus motus & ſuæ figuræ; & ſic de quantitate appropriatæ ſũt: ſicut caliditas & ſiccitas, frigiditas & humiditas, maſculitas & fœminitas, & huiuſmodi. Et dicitur quod ſuæ appropriatæ qualitates ſunt in eo, quod cum ipſis agit in inferioribus: ſicut ſol qui dicitur calidus, & ſiccus, eo quia calefacit & deſiccat. Per regulam H. quæritur, de tempore cœli? Et reſpondendum eſt, quod eſſentia octauæ ſphæræ eſt in illo; nunc in quo cauſſata fuit, circulus qui ſine ſucceſſione exiſtit quo ad ſuam eſſentiam. Sed ratione ſui motus cauſat tempus in inferioribus: ſicut in Saturno qui mouetur ſucceſſiuè de vno nunc, in aliud nunc. Et eſt vnus dies de octaua ſphæra vſque ad ſphæram ignis: ſed ſphæra ignis vſq; ad terrã, ſunt plures dies, & plures noctes, ratione præſentiæ & abſentiæ ſolis: ita quod ſol eſt cauſa quare ſunt plures dies, & plures noctes, & horæ. & cætera, Per regulam I. quæritur de loco cœli? Et reſpondendum eſt, quod octaua ſphæra eſt in illo loco in quo creata fuit quo ad ſuã eſſentiam: & ſic de Saturno, &c. Sed ratione motus & pluriũ circulationum de octaua ſphæra vſq; ad ſphæram ignis, reſpectu rectitudinis, eſt in pluribus locis: ſicut Saturnus qui in vno tẽpore eſt iunctus cum ariete: & in alio tempore cum tauro. Et ſic de ſole, qui vno tẽpore eſt in vno loco cœli; & in alio tempore in alio; & in vno loco cauſat dies artificialiter; & in alio cauſat noctes. Per primam ſpeciem regulæ K. quæritur, quomodo eſt cœlum? Et reſpondendum eſt, quod cœlum eſt modale per particulares modalitates, quæ ſunt de ſua eſſentia, quæ ſũt ſuæ partes innatæ: ſicut bonitas, magnitudo &c, Et ſic de ſuo habitu, ſitu & huiuſmodi. Per ſecundã regulã K. quæritur, cũ quo eſt cœlũ? Reſpondendũ eſt, quod eſt cum ſuis partibus naturalibus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cum

cum quibus est compositum: sicut sunt sua bonitas, magnitudo, &c. cum quibus causat circularitates, & mobiles bonitates, magnitudines, & cætera.

DE QVARTO SUBIECTO, QVOD est de homine per principia discursо.

CAP. XLIV.

De quarto subiecto q̃ est de homine p̃ principia discursо.

IN homine sua bonitas est ei ratio, quod agat bonum specificum: homo quidem id quod agit per suam speciem agit naturaliter, siue moraliter. In homine bonitas spiritualis & corporalis coniunguntur ratione suæ animæ & corporis. Et ideo ista duplicitate rationum habet naturam siue rationem agendi bonum, obiectando, intelligendo, amando; atqüe recolendo: corporaliter autem, sicut generando hominem, & sentiendo, & imaginando: & ab ambobus exeunt bonæ operationes, vt apparet in artibus liberalibus & mechanicis. In homine sua magnitudo est duplex, sicut sua bonitas. Et ideo qüando homo agit bonum, cum magnitudine agit ipsum magnum. Sicut cum bonitate agit ipsum bonum. In homine est duratio: & ipsa est ratio suæ bonitatis & magnitudinis: & sic de alijs quod durent: & hoc dupliciter, sicut superiùs dictum est; moraliter vero & ad placitum. In homine sua potestas est dūplex, sicut de bonitate dictum est, Et est id cuius ratione potest existere & agere. Inde igitur patefit quod potest existere & agere per suam speciem. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modū habet specificam libertatem ad agendum. In homine suus intellectus est specificatus, cum quo specialiter intelligit: non quod suus intellectus descendit ab alio intellectu, generando ipsum; neque est idem cum alio intellectu essentialiter: alioquin esset genitus, & etiam post mortem hominis esset annihilatus siue corruptus: & in tempore, loco, quantitate, superficie & diuisione, successione, motu assituatus, figuratus, punctuatus & lineatus, quod est impossibile. Nam hæc omnia sunt de natura corporeitatis siue corporis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod male & falsè dixerunt illi qui cogitauerunt & affirmauerunt, quod in omnibus hominibus nō erat nisi vnus intellectus. Adhuc cognoscit intellectus noster per hoc quod dictum est, quod instinctus naturalis corporis humani coniungitur cum intellectu hominis, sicut de bonitate dictum est. Intellectus habet modum per quem faciat speciem intelligibilē per sensitiuum & imaginatiuum in suo proprio intelligibili: de quibus speciebus intelligibilibus facit scientiam. In homine sua voluntas est potentia specifica cū cum qua agit speciales a-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

mabilitates: non quidem ista voluntas descendet ab alia voluntate generali.nam aliter esset generabilis & corruptibilis sua essentia; sicut dictum est de intellectu:& esset destructa sua libertas, ex eo quia esset necessitata ad volendum per suum generale principium : sicut corpus quod habet appetitum necessitatum per hoc quod est superius, sicut quando appetit cibum , potum aut coitum, aut calidum; quando sentit magnam frigiditatem; & sic de aliis. Adhuc si omnes haberent vnam voluntatem : iam omnes homines se haberent ad inuicem ad idem objectum , & etiam mortuo homine, mortua esset anima rationalis. Et sic iam non esset alia vita:neque iusticia & misericordia Dei haberent subjectum in quo agerent,quod est impossibile & valde absurdum differentiæ. Amplius appetitus corporis & voluntatis coniunguntur:sicut de bonitate dictum est, ratione cuius voluntas facit species per sensitiuum & imaginatiuum volendo, sicut intellectus intelligendo; & sic de memoria quæ est pars animæ potest dici suo modo. In homine virtus corporalis & spiritualis coniunguntur : & quia virtus spiritualis est superius; ideo formal & perficit virtutem inferiorem. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum morales virtutes oriuntur à virtute spirituali & corporali , sicut à forma & materia : de quibus virtutibus erimus locuti in nono subjecto. In homine est veritas spiritualis & corporalis; & quod veritas spiritualis est superior; ideo perficit inferiorem. Vnde cognoscit intellectus,quod sicut sensus naturæ sentit per visum & auditum , & sic de aliis: sic anima vere rerum essentias attingit,intelligendo,amando & recolendo. Nam aliter inferius ageret plus cum sua virtute, quàm superius cum sua:quod est absurdum rationi intellectus. Et in isto passu gaudet multum intellectus. In homine coniunguntur naturalis gloria,spiritualis & corporalis; id est, coniungũtur naturales delectationes spiritualiter & corporaliter. Vnde sequitur,quod anima habet delectationem in agendo in corpore; & corpus sub ipsa in patiendo; & homo cum istis prædictis. Et corpus sub ipsa in patiendo:& homo cum istis prædictis. Et hic cognoscit intellectus per quem modum homo habet delectationem in moribus. In homine,differentiæ spirituales & corporales coniunguntur , ratione cuius intellectus per vnum modum intelligit cum visu , & per alium cum auditu; & sic de aliis: similiter & corpus per vnum modum patitur sub intellectu:& per alium sub voluntate; & per alium sub memoria; & sic per prædicta cognoscit intellectus per quem modum facit ipsemet scientiam discurrendo,& voluntas amationem , & memoria memorationem. In homine, anima & corpus conueniunt inter se, componendo ipsum , anima remanente in sua essentia,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& corpore in ſua ſimiliter : & in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum anima & corpus conueniunt, obiectando idem obiectum corpus in videndo, audiendo, & huiuſmodi: anima intelligendo, amando & recolendo. Corpus hominis eſt cõpoſitum ex quatuor elementis. Anima autem non eſt ex contrariis, quia incorruptibilis eſt; & quia in homine coniunguntur anima & corpus : idcirco patitur homo contrarietates rectas & naturales ex parte corporis; ex parte vero animæ obliquas & accidentales: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod omne peccatum eſt per accidens. Quoniam in homine anima & corpus coniunguntur: idcirco homo eſt efficiens, mouendo formam in materia propter finem, videlicet mouet animam in corpore: & in iſto paſſu cognoſcit intellect', per quem modum homo eſt principium efficiens, materiale, formale, & finale. Et in homine coniunguntur anima & corpus, in quo actu ſignificatur coniunctio, quæ eſt medium influxum ab anima & corpore. Et iſtud medium eſt connaturale, & ſubſtantiale, intelligere, velle, recolere, elementare, vegetare, ſentire, imaginari: ſine quibus homo non eſſet coniunctus ſubſtantialiter. Et tãdiu viuit homo, quamdiu iſta materialis coniunctio durat in eo: quando autem diſſolùitur, ilico moritur homo. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum anima & corpus coniunguntur & menſurant ſuos actus ſecundum modum diſpenſando & proportionando anima influente ſuam virtutem : & corpore refluente ſuam, homine exiſtente medio in tertium numerum deducto. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum in homine eſt humidum radicale & nutrimentale. Radicale eſt ex principiis primitiuis & punctis & lineis, cũ quibus anima eſt coniuncta. Et humidum nutrimentale eſt ſuum inſtrumentum: ſicut nauicula textoris in textura, in qua inducuntur puncti lineæ per motum elementativè, vegetatiuè, ſenſitiuè & imaginatiuè, influendo, & refluendo : & humidum radicale viuet, & ſeipſum augmentet de hoc quod venit extra, ſic in ſuam ſpeciem conuertendo per vegetatiuam. Sicut vegetatiua tranſſubſtantiat cibum in carnem, neruos, & oſſa, & potum in ſanguinem, & cibum & potum tranſſubſtantiat in medullam, & etiam in choleram, phlegma, & melancholiam, & cerebrum, & aquam oculorum, & in ſputum, & etiam in ſudorem tranſmutat. In homine coniunguntur finis ſpiritualis & finis corporalis naturaliter: ratione quorum homo ſe habet ad fines ſupradictos ad ſpiritualem finem cum anima, & ad corporalem cum corpore. Et ab anima quidem & corpore oriuntur ſiue egrediuntur fines morales, cum quibus anima & corpus inueniunt delectationes, cum quibus quieſcunt. In homine anima eſt ma-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

est maior imago substantialis. Sed corpus est minor imago quã imago animæ. Iterum in corpore imaginatio est maior imago quàm sensitiua, eo quia obiectat, & etiam magis mouet ipsam sensitiuam secundariè; & sensitiua est maior imago quàm vegetatiua: nam super ea inserta & fundata est. Et deinceps vegetatiua est maior quàm elementatiua; vegetatiua namque super elementatiua fundatur. Et ideo in isto passu cognoscit intellectus quod sicut potentiæ substantiales sunt maiores & minores similiter accidentales in homine: anima & corpus non sunt æquales, anima enim habet principia superiora; sed corpus inferiora: veruntamen coniunguntur; anima quidem est tota in corpore, & econuerso, ut homo æqualiter sit cõiunctus & compositus. Quoniam homo est ex nihilo deductus respectu creationis; ideo est in minoritate inductus, cum qua se habet ad res minores. Et quod in ipso homine anima & corpus coniunguntur: idcirco homo mouet se cum anima ad minores mores, & cum corpore ad minora naturalia, cum quibus componit moralitates. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modũ anima habet inclinationem ad peccatum, quod in tantum est prauum, quod nullam essentiam habet: sed est habitus priuatiuus, deuians suum subjectum à fine ad quem debet esse. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est peccatum; & per quem modum augetur; & quæ sunt sua principia.

DE HOMINE PER REGVLAS deducto, CAP. XLV.

Deductio hominis per regulas.

PER regulam B. quæritur: vtrum homo sit magis cognoscibilis per affirmationem quàm per negationem? Et respondendum est, quod sic: nam prædicari prædicatum de subjecto affirmando est diffinire subjectum de quo prædicatum prædicatur, existente natura inter subjectum & prædicatum: ut cum dicitur, homo est animal rationale. Quando autem prædicatum prædicatur de homine negatiue, nulla quidem certitudo siue noticia de homine habetur: ut cum dicitur, homo non est lapis: homo non est planta. Affirmatio enim vera ponit ea quæ sunt in subjecto: negatio autẽ vera semper remouet à subjecto. Falsa quidem similiter habet modum remouendi à subjecto. Adhuc quoniam affirmatio præcedit ad negationem, sicut antecedens præcedit ad suum consequens: quare patet quod magis est homo cognoscibilis per affirmationem quàm per negationẽ. Hominẽ esse & ignorare quid est homo, est negligere hominis esse. Et ideo ut sciam' quid ẽ homo, & de ipso magnam noticiã habeam', diffiniem' ipsũ per 30. diffinitiones largo mo-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

do ſumptas, quamuis per vnã diffinitionem ſtricto modo ſumptam poſſit diffiniri. Sed hominem iſto modo diffinimus, ut ipſum clarius cognoſcamus in noſtro intellectu. Et iſtæ diffinitiones erunt abſtractæ à 28. principiis huius artis, & à 10. prædicamentis, prædicando de ſubſtantia tale prædicatum quod conueniat cum ſubjecto in natura. Et primo per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: quid eſt homo? & reſpondendum eſt, quod eſt animal de quo prædicantur plures bonitates differentes ſpecie quàm de aliquo alio animali. Homo eſt animal, in quo vna eius pars eſt incorruptibilis. Homo eſt animal, in quo ſunt plures poteſtates quàm in aliquo alio animali. Homo eſt animal, quod cum ſuo organo ſpecies intelligibiles facit. Homo eſt animal, quod vtitur virtutibus aut vitiis. Homo eſt animal, quod vere vtitur artibus liberalibus & mechanicis. Homo eſt animal, in quo ſunt plures delectationes quam in aliquo alio animalis. Homo eſt animal, in quo ſunt plures differentiæ quam in alio. Homo eſt animal, in quo ſunt plures concordantiæ quam in alio. Homo eſt animal, in quo ſunt plures contrarietates quam in alio. Homo eſt animal, in quo natura plus vtitur principio quam in alio Homo eſt animal, cum quo omnia corporalia ſeruiunt Deo. Homo eſt animal, quod ſe habet ad maiorem finem quam aliquod aliud animal. Homo eſt animal habẽs maiorem ſpeciem quam aliud animal. Homo eſt animal, habens plures æqualitates quam aliud animal. Homo eſt animal, quod magis poteſt ſe minorificare quam aliud animal. Homo eſt ſubſtantia quæ eſt ex pluribus rebus compoſita quam alia. Homo eſt ſubſtantia, in qua ſunt plures quantitates differentes ſpecie quàm in alia. Homo eſt ſubſtantia ſubſiſtens qualitatibus corporalibus & ſpiritualibus. Homo eſt ſubſtantia ſubſiſtens pluribus relationibus quam alia. Homo eſt ſubſtantia ſubſiſtens actionibus corporalibus & ſpiritualibus. Homo eſt ſubſtantia ſubſiſtens paſſionibus corporalibus & ſpiritualibus. Homo eſt ſubſtantia virtutibus aut vitiis habituata. Homo eſt ſubſtantia exiſtens in ſitu recto, dum vadit aut ſedet. Homo eſt ſubſtantia habens aliquam partem in ſe ſine ſucceſſione & tempore. Homo eſt ſubſtantia in qua anima & corpus collocantur ad inuicem. Homo eſt ens multiplicans humanam ſpeciem. Per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæritur: quid habet homo in ſe coeſſentiale? Et reſpondendum eſt, quod homo habet ſubſtantiam & accidẽs, ſine quibus eſſe non poteſt. Adhuc habet in ſe correlatiuos ſuorum principiorum, & habet in ſe habitus quos acquiſiuit accidentaliter. Per tertiam ſpeciem quæritur: quid eſt homo in alio? Et dicendum eſt, quod homo eſt in fœmina hominificans, fœmina autem eſt in ſemine nutriens ipſum mouens, & multiplicãs de hoc

(c) 2006 Ministerio de Cultura

hoc quod euenit ei ab extra per nutrimentum. Vidi quoddam ouum positum sub gallina , & testa ipsius oui deficiebat in vna parte ipsius,ad quantitatem vnius denarij:& in medio pelliculę intraneæ, erat vna gutta sanguinis ad quantitatem vnius grani milij, à qua gutta procedebant lineæ rubeæ & graciles ad modum capillorum; & erant assituatæ ad modum telę aranearum, & illa gutta mouebat seipsam, & etiam illam telam : sicut facit aranea existens in medio suæ telæ. Adhuc homo est in habitu habituatus,& in situ assituatus.Per quartam speciem quæritur: quid habet homo in alio? Et respondendum est , quod habet in habitu scientiam,& in situ figuram,& in tempore motum,& in loco collocationem. Per primam speciem regulæ D. quæritur: homo de quo est? Et respondendum est, quod est de suis primis parentibus quo ad corpus; sed quo ad animam nequaquam:sicut suus intellectus qui non descendit ab alio intellectu; ut superius iam probatum est. Per secundam speciem quæritur : homo de quo est? Et respondendum est, quod est de sua anima & de suo corpore; & sua anima est de suis principiis spiritualibus, & suum corpus de suis principiis corporalibus.Per tertiam speciem quæritur:homo cuius est? Et respondendum est, quod est Dei,& vnus homo est alterius,sicut seruus sui domini:& homo peccator est mundi , carnis & diaboli. Per primam speciem regulæ E.quæritur: homo quare est? Et respondendum est, quod est eo quod de sua anima & corpore coniunctus est,eo quia ipsa coniunctio necessitat ipsum esse.Per secundam speciem quæritur,quare est homo? Et respondendum est, quod est,ut intelligat,recolat & diligat Deum : & quod ab eo beatitudinem sempiternam recipiat. Adhuc ut sit medium cum quo, & per quod omnia creata corporalia seruientia homini , seruiant Deo; adhuc ut homo multiplicet suam speciem. Per primam speciem regulæ F.quæritur:homo quantus est? huic dicendum est,quod homo tantus est,quanta est sua substantia continua per quantitatem continuam quantam. Per secundam speciem quæritur: homo quantus est? Et huic respondendum est,quod tantus est, quantus per suas partes discretas. Adhuc quæritur, quantus est bonus aut malus. &c? Et respondendum est , quod tantus est, quantus est suus habitus suę bonitatis aut malicię. Per primam speciem regulæ G. quæritur: homo qualis est? Et respōdendum est,quod est talis quales sunt suæ propriæ qualitates,sine quibus esse non potest:sicut est sua risibilitas, figura & huiusmodi.Per secundam speciem quæritur : qualis est homo? Et huic respondendum est, quod est bonus,aut magnanimus &c.Per regulam H.quæritur:homo quando est? Et est respondendum, quod est nunc quando Deus creat in corpore animam rationalem, quæ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

deducet corpus in ſpeciem humanam. Adhuc eſt tunc quando eſt in præſenti nunc, non autem præterito & futuro, & cum tali nunc præſenti deducto per regulam C.D.K. homo eſt cognoſcibilis ſiue cognoſcendus. Et iſtum diſcurſum dimittimus homini ſubtiliter intuenti cauſa breuitatis. Per regulam I. quæritur: homo vbi eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt in ſua humanitate. Nam extra ipſam nequaquam eſſe poteſt. Adhuc homo eſt in loco, vbi eſt contentus & collocatus, & hoc per regulam C. D.K. ſignificatum eſt. Per regulam K. quęritur de homine, quomodo ipſe eſt: & quomodo tranſmittit ſuam ſimilitudinem extra ſe? Ad primum reſpondendum eſt, quod ipſe eſt per illum modum, per quem ſuæ partes habent modum coniungendi, & ponendi ipſum. Ad ſecundum eſt dicendum, videlicet quod habet modum tranſmittendi ſuam ſimilitudinem, extra generãdo & litteras figuras à mente abſtrahendo, cum motu manus & pennæ & huiuſmodi. Per ſecundam ſpeciem K. quæritur: homo cum quo eſt? Et eſt dicendum, quod eſt cum primis parentibus & cum ſuis coeſſentialibus principiis, & etiam accidentibus, ſine quibus eſſe non poteſt: & eſt cum ſua iuſticia iuſtus: & cum ſua manu eſt ſcribens, & huiuſmodi. Vlterius quæritur, verum intellectus humanus ſit de memoria & voluntate cum quo eſt vniuerſalis & particularis? Et eſt dicendum, quod eſt vniuerſalis cum principiis vniuerſalibus animæ: ſicut cum ſpirituali bonitate, magnitudine, &c. Adhuc eſt vniuersalis per ſuos correlatiuos naturales per ſecundam ſpeciem K. deſignatos. Particularis autem eſt cum particularitate obiectorum, & tunc eſt practicus, faciendo vnam ſpeciem intelligibilem, & deinde aliam ſucceſſiue.

DE QVINTO SVBIECTO QVOD eſt de imaginatione. CAP. XLVI.

De quinto ſubiecto, quod eſt de imaginatione.

IMAGINATIO eſt potentia, cum qua animal imaginatur in ſuo imaginabili intrinſeco imaginabile peregrinum ſiue ſimilitudinem, aut ſimilitudines eorum quæ fuerunt præſentata ſenſui aut ſimilia illis. Imaginatio eſt bona: bonum enim effectum deducit, quia ſi non eſſet imaginatio, iam non eſſet ſcientia de rebus præteritis. Neque animal ſciret reuerti ad fontem, & ſic de aliis. Imaginatio habet magnitudinem, cum qua magnificat ſua alia principia. Et iſtud apparet in hoc, quia imaginatur ad placitum. Imaginatio eſt durabilis: nam ſua obiecta durant, dum ab imaginatione obiectantur. Nam ſicut durant in animali rationali obiecta, ſpirituali per memoriam extra imaginationem: ſicut durant obiecta ſenſibilia per imaginationem extra ſenſum in brutis. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod ſicut anima rationalis perficit potentias inferiores, ſic imaginatiua in brutis perficit potentias inferiores. Imaginatio habet poſſe in ſenſitiua : potentia quidem imaginationis deſcēdit ad poſſe inferius, ut cum ipſo poſſit agere in ſeipſa : ſicut humidum radicale deſcendit ad humidum nutrimentale, ut cum illo viuere poſſit. Imaginatio habet inſtinctum naturalem; ut patet in brutis, quæ quidem per imaginationem habent inductriam ad viuendum, & ad malum euadendum : ſicut capra ad lupum. Imaginatio habet appetitum, cum quo appetit imaginatum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod imaginatio habet inſtrumentum, ut ſuum actum exercere poſſit, & obiectum attingere. Imaginatio habet virtutem, cum qua attrahit ſpecies à ſenſibilibus, ponendo in ſuo imaginabili, in quo illas characterizat & imaginatur illas. Veritas eſt inſtrumentum imaginationis, ut cum ipſa vere attingere poſſit objectum, veruntamen quandoque deficit : ſicut agens qui deficit in agibili, deficiente inſtrumento: aut quod neſcit operari cum illo. Imaginatio cauſat delectationem aut triſticiam, in ſubjecto in quo eſt. Imaginatio habet differentiam, cum qua & per quam diuerſimode agit in obiecto : ſicut ſpeculo quod per ſuam differentiam diuerſas imaginationes recipit. Imaginatio concordat obiectum cum ſubjecto in quo eſt: ſicut mater quæ imaginatur filium ſuum, gaudendo cum filij imagine ſiue ſimilitudine ipſius acquiſita cum ſua imaginatione. Imaginatio cum contrarietate contradicit ſiue reſiſtit ſubjecto in quo eſt, obiectando obiectum odibile ſiue inappetibile : ſicut eſt mater imaginans filium ſuum mortuum cum triſticia. Imaginatio eſt principium efficiens, nihil extra ſe tranſmittens & de ſenſitiuis materiam faciens, abſtrahendo ab ipſis ſpecies ſenſibiles cum ſua forma, videlicet cum ſuo imaginatiuo qui eſt forma illius, ut ratione illius in obiecta quieſcere poſſit. Imaginatio eſt medium in homine, exiſtens inter potentiam ſenſitiuam & intellectiuam, ut intellectus in imaginatione poſſit acquirere ſpecies ſenſibiles & imaginabiles. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod ſpecies quas acquirit de ſenſitiuis, quod deinde ab imaginatione illas haurit ſiue abſtrahit extra ſenſum, aut abſq; ſenſu. Imaginatio vero non eſt mediū in bruto, ſed eſt ſua ſuprema extremitas ſiue forma, cū qua ſua vita eſt habituata atq; cōpleta: ſicut eſt anima rationalis in corpore humano. Imaginatio habet naturā, cū qua quieſcit in ſuo fine, qui eſt obiectū imaginatū, alioquin ſuū imaginari nō eſſet ei actus ꝓprius. Imaginatio habet maioritatē : nā maior eſt ſua bonitas ſubſtātialis quā accidentalis, & maior eſt ſuus actꝰ intrinſecꝰ q̄ extrinſecꝰ. Adhuc habet maioritatē in obiectādo leonē reſpectu capręꝫ; & habet maioritatē in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

obiectando magnum hominem, aut maiorem illo aut maximum illorum. Imaginatio habet æqualitatem in ſuis correlatiuis, per ſecundam ſpeciem regulæ C, deſignatis: niſi enim eſſent æquales per eſſentiam, iam æqualiter non ſe poſſent habere ad obiectum, quod eſt impoſſibile. Imaginatio ratione minoritatis eſt, ad quã minoritatẽ tẽdit, quãdo obiectat minimũ obiectum.

DE IMAGINATIONE PER REgulas deducta. CAP. XLVII.

Deductio imaginationis per regulas.

QVÆRITVR, vtrum imaginatio ſit de natura corporis? Et reſpondendum eſt quod ſic. Nam imaginatio non poteſt obiectare obiectum denudatum à conditionibus ſenſitiuis, videlicet à linea, figura, punctis & huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt imaginatio? Et reſpondendum eſt, quod ſua diffinitio iam data eſt in principio iſtius ſubjecti: ſed quod imaginatio eſt difficile objectum intellectui, idcirco volumus diffinire eam per decem diffinitiones, largo modo ſumptas, ut à noſtro intellectu clarius cognoſcatur & erunt abſtractæ à decem prædicamentis. Et primo ſic eſt dicendum. Imaginatio eſt pars ſubſtantiæ animatæ, cum qua ipſa ſubſtantia imaginatur. Imaginatio eſt potentia cum qua animal imaginatur quale, cum qualitate: & quantum cum quantitate: & quomodo qualitas & quantitas coniungitur, animal tũc temporis imaginatur quantum quale ad inuicem, ſicut lignum longum & viride. Imaginatio eſt potentia, cum qua animal imaginatur quantum cum quantitate. Imaginatio eſt potẽtia cum qua animal per correlationes imaginationis, attingit objectum imaginarum, in imaginabili intrinſeco. Imaginatio eſt actiua per imaginatiuam exiſtentem ſub ratione formæ motæ ab animali, ut objectum ſit motum in imaginabili intrinſeco ipſius imaginationis. Imaginatio eſt paſſibilis in ſuo imaginabili tanquam in materia, ut in ipſo imaginabili ſit obiectum characterizatum & imaginatum. Imaginatio eſt habitus animalis cum quo facit ſpecies imaginabiles. Imaginatio eſt potentia aſſituata in medio cuiuſdam pelliculæ teſtæ capitis animalis, in qua apparent imaginationes obiectorum ſuo imaginatiuo, ſicut apparent imaginationes oculis in ſpeculo. Imaginatio eſt potentia in tempore per ſubjectum in quo eſt, ſine quo non poteſt eſſe neque obiecto vti. Imaginatio eſt potẽtia exiſtens in loco ad imaginandum objectum in illo loco. Diffiniuimus imaginationẽ per decẽ prædicamẽta: & ſicut diffiniuimꝰ eã per illa, ita poſſunt diffiniri aliæ potẽtiæ corporeę p eadẽ ſuo modo. Per ſecũdã ſpeciẽ regulę C. quęritur, imaginatio quid habet in ſe? Et reſpondendum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſpondendum eſt,quod ipſa habet ſuos correlatiuos,ſine quibus non poteſt eſſe, videlicet imaginatiuum, imaginabile & imaginari. Per tertiam ſpeciem quæritur, imaginatio quid eſt in alio? Ad quod eſt dicendum, quod in homine eſt diſpoſitio,cum qua intellectus ſe diſponit ad obiectandum inferiora: & ſenſus ſe diſponit ad ſentiendum cum ipſa imaginatione, & in bruto ipſa imaginatio eſt forma & complementum illius. Per quartã ſpeciem quæritur, quid habet in alio?Et reſpondendũ eſt,quod habet obiectum in ſubiecto in quo eſt: & habet inuentionẽ in ſenſatis, vt de eis abſtrahat ſpecies cum ſuo lumine, videlicet cum ſuo imaginatiuo: imaginatiuus vero eſt inueſtigatiuus ſpecierum, & etiam poſitiuus, & clarificatiuus in ſuo proprio imaginabili ſibi coeſſentiali: ſicut criſtallus qui cum ſua diafaneitate colorat ſe de colore ſupra quem ponitur: & etiam ſicut ſpeculum quod ſe habituat de ſpeculatis præſentatis ei.Per primam ſpeciem D. quæritur, imaginatio de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa,eo quia ſpecies ſpecificata eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, imaginatio de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſtde ſua materia & forma, vt cum ipſis ſit actiua & paſſiua in ſubiecto in quo eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur,imaginatio cui eſt ſubdita?Et eſt dicendum quod homini, & etiam animæ ipſius hominis. In bruto autem eſt ſubdita ei, ſicut pars ſuo toti. Per primamſpeciem regulæ E. quæritur, imaginatio quare eſt? Et eſt reſpondendum, quod eſt de ſuis partibus conſtituta, videlicet imaginatiuo, imaginabili & imaginari. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quare eſt? Et eſt dicendum, vt animal poſſit obiectare ſuum obiectum imaginando in abſentia ſenſus: & ipſe ſenſus cum ipſa imaginatione diſponit & proportionat ſe ad ſentiendum ſenſibilia, exiſtente præſentia ſenſus:ſicut carpentarius qui imaginatur figuram archæ.vt ipſam deducat de potentia in actum. Et ſicut auis diſponens ſe ad volandum quando ei neceſſe eſt. Per primam ſpeciẽ regulæ F. quæritur, imaginatio quanta eſt? Et eſt reſpondendũ quod eſt tanta quanta eſt ſua eſſentia extenſa in ſuis correlatiuis: vel quantus eſt ſuus habitus ſubiecti in quo eſt,ſicut cappa quæ eſt tanta, quantus eſt habitus cappati. Per ſecundam ſpeciem quæritur, imaginatio quanta eſt? Et eſt dicendum, quod eſt tanta quot ſunt ſua correlatiua diſcreta. Sed hic miratur intellectus, quæ eſt cauſa, quare imaginatio creſcit aut decreſcit ſuum actum: ſicut quãdo homo imaginatur vnum paruum lapidem; & imaginatur eundem ita magnum ſicut montem: deinde reflectit ſe ſupra ſe, conſiderando quod in brutis imaginatio imaginatur obiectum, illo modo quo ſenſus ſentit ſiue apprehendit ipſum obiectum, & non aliter, ſicut capra quæima-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ginatur lupum: ſicut ſenſus ſuus ſentit ſiue appræhendit illum, non autem quod poſſit imaginari ipſum ita magnum ſicut mõtem, quia ſi ſic poſſet creſcere ſuum imaginari, iam faceret ſcientiã, quod eſt impoſſibile. Sed qnod imaginatio eſt ſubdita intellectui, & intellectus eſt altior potentia quàm illa; ideo intellectus vtitur ea ſuper ſenſu, in tantum quod facit illam imaginari vnum lupum ita magnum; ſicut vnũ montem. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modũ Geometria mẽſurat cœlum & altitudines illius. Et etiam Arithmetica per quem modum numerat vnitates infinitas cum Geometria, diuidẽdo vnam partem in duas, & deinceps in infinitas partes. Et etiam cognoſcit per quem modum logicus vtitur ſecũdarijs intentionibus adiunctis primis. Adhuc cognoſcit, quod aliquid eſt in intellectu, quod nunquã fuit in ſenſu: lupus enim magnus ſicut mons: nunquã fuit in ſenſu. Et cum intellectus hæc omnia cognouerit, deinde intelligit, quod totaliter procul dubio ipſe eſt alia eſſentia remota ab ipſarum conditionibus. Et de hoc quamplurimùm gaudet, quia ipſe intelligit ſe immortalẽ & incorruptibilem. Per primam ſpeciem regulę G. quæritur, imaginatio cui eſt proprietas? Et quid eſt proprium ipſi imaginationi? Ad primum eſt reſpondendum, quod imaginatio eſt proprietas animali cuius eſt. Ad ſecundum eſt dicendum, quod proprium ipſius imaginationis eſt obiectare ſimilitudinem ſenſus in abſentia ipſius ſenſus: ſed de hoc miratur intellectus, cum imaginatio non habeat ſcilicet auditum, oculos, &c. quomodo poteſt attingere ſimilitudines ſenſus: quouſque recordatur attractionem adamantis attrahentis ferrum per ſuam ſpeciem; & rebarbarum attrahentem coleram ſimiliter per ſuam: ſic animal attrahit ſpecies ſeu ſimilitudines per ſuam ſpeciem mediante imaginatione in abſentia ſenſus. Per ſecundam ſpeciem quæritur quæ eſt appropriata qualitas ipſius imaginationis? Et eſt dicendum, quod ſimilitudo ſenſati abſtracta ab ipſa & deducta in imaginatione: ſicut eſt color colorati, & quantitas quantificati, & ſonus campanę, & frigiditas aquæ, &c. cum quibus imaginatio obiectat obiectum imaginando. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, imaginatio quando eſt? Et dicendum, quod eſt in illo tempore, in quo animal eſt; quod animal ſit, abſque imaginatione eſſe non poteſt, ſicut abſque ſenſitiua eſſe non poteſt, modum autem per quem imaginatio eſt diſcurſibilis per ſpeciem H. dimittimus bene intuenti illas cauſa breuitatis. Per regulam I. quæritur imaginatio vbi imaginatur ſuum obiectum? Ad quod reſpondendum eſt, quod in ſua eſſentia, videlicet in ſua imaginabili intrinſeco & ſubſtãtiali, extra quod & ſine quo nullum imaginabile imaginari poteſt; nam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

nam ſicut calidus niſi in caliditate: ſic obiectum imaginatum non poteſt eſſe imaginatũ, niſi in prædicto imaginabili intrinſeco & cõſubſtantiali ipſius imaginationis, quod eſt vniverſale ſubiectum ad omnia imaginabilia. De diſcurſu autem imaginationis deductæ per omnes ſpecies 1. hic non tractamus: ſed dimittimus ipſum diſcurſum bene intuenti; ſicut ſupra dictũ eſt in regla H. Per primam regulam K. quæritur, imaginatio quomodo obiectat ſuum obiectum. Sed intellectus prima frõte impeditus eſt ad reſpondendum, eo quia ille motus non eſt ſenſibilis: vsq; quo recordatus eſt quatuor ſpecies regulæ K. cũ quibus intendit ſolutionem dictæ quæſtionis. Nam in animali, ſenſitiua & imaginatio ſunt partes compoſitæ ad inuicem, habentes vnum organum compoſitum, vna exiſtente in alia: ratione cui⁹ imaginatio abſtrahit à ſenſatis ſimilitudines mediãte ſenſitiua, cum quibus obiectat obiectũ ſuum: ſicut ignis mixtus cum aqua attrahit ſimilitudines ab alia, cum quibus calefacit carnes: vt apparet per coitum quando imaginatio imaginatur modum per quem fit coitus. Per ſecundam regulã K. queritur, imaginatio cum quo imaginatur ſuum obiectum? Et reſpondendum eſt, quod cum organo in quo eſt, videlicet cum illa pellicula intránea exiſtente in capite, de qua ſuperius locuti ſumus, & attingit obiectũ cum complexione prædictæ pelliculæ, videlicet cum melancholia. Nam pars vltima ipſius pelliculæ eſt coagulata ratiõe frigiditatis, quæ cauſat reſtrictionẽ ſicut plumbum quod claudit partes exiſtentes retro in ſpeculo vt diaphaneitas non ſit tranſparens in illam partem. Prædicta autem pellicula à parte ante, videlicet verſus frontem, eſt porоſa ratione ſiccitatis quæ eſt proprietas terræ: quæ quidem eſt abſtracta & euacuatiua, in qua fronte homo cum intellectu inuenit ſpecies. Animalia autẽ bruta cum inſtinctu ſpeciebus præſentatis cum intellectu aut inſtinctu ipſi faciei prælibatæ pelliculæ. Qui videlicet intellectus & inſtinctus ſunt præſentationes ſpecierum prædictæ faciei per ſuam ſpeciem; ſicut adamas eſt attrahens ferrum per ſuam ſpeciem; & tunc antedicta pellicula colorat & pingit & induit ſe de imaginibus per ſuam ſpeciem: ſicut facit ſpeculum per ſuam. Adhuc imaginatio attingit obiectum cum diſpoſitione ſenſitiue, & etiam cum ſua & cum proportione vtriuſque; & cum appetitu & obiectione; & cum inuentione ſpecierum, & cum deſcenſu ipſius mẽ imaginationis ad ſenſatum mediante ſenſitiua. Et poſtmodũ cum acceſſu recedente à ſenſato ad ipſam imaginationem mediante ſenſitiua; & etiam cum nutrimento ſpecierum; & ſic de alijs quæ poſſunt dici, cum quibus imaginatio attingit obiectũ. Et in iſto paſſu cognoſcit intellect⁹, ꝙ ſicut ipſe eſt valde occupatus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

occupatus & oneratus per ſuum obiectum: ſic & imaginatio per ſuum ſuo modo.

DE SEXTO SVBIECTO, QVOD eſt de ſenſitiua, per principia diſcurſo.

CAP. XLIIX.

De ſexto ſubiecto, quod eſt de ſenſitiua, per principia deducto.

SENSITIVA eſt potentia cum qua animal ſentit; & etiam eſt ſenſatum in quo animali ſenſitiua eſt ſenſus communis, & habet ſenſus particulares. Senſitiua eſt potentia bona, eo quia cauſat cum ſua bonitate bonum ſentire; & quando additur magnitudo, bonum & magnum ſentire. Senſitiua eſt magna potentia, eo quia cauſat magnum ſentire; vt patet in coitu & actu ferri caliui, aut in tactu aquæ bullientis. Senſitiua durat per durationem ſubiecti in quo eſt, cum innata bonitate, magnitudine, &c. Senſitiua per ſuam poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod animal ſentit per ſuam ſpeciem: ſicut adamas attrahit ſpeciem per ſuam. Senſitiua habet inſtinctum innatum, vt patet in homine habente timorē de ſerpente quem videt; & ſimiliter capra de lupo: & ſicut catulus non videns qui habet inſtinctū & appetitum & tactū, & inuenit mamillam; & imaginatur illā. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quæ ſunt principia diſponentia imaginationem ad imaginandū. Senſitiua cauſat in animali appetitum ad ſentiendū, vt mediante animali in quo eſt, poſſit ſuum actum exercere. Senſitiua habet virtutem ſentiendi vt patet in ſuis particularibus, nam ſicut viſus non poteſt videre ſine aere illuminato; neq; etiam poteſt videre, niſi ſit de virtute innata habituatus, & in ipſa aſſituatus. Senſitiua vere ſentit per veritatem; ſicut manus tangens ferrum calidum, vere ſētit calidum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod ipſe vere intelligit obiectum ſuum. Nam aliter potentia ſenſitiua quæ eſt inferior quam intellectus, per ſuum actum, eſſet ſuperius, & intellectus qui eſt potentia ſuperior quam ſenſitiua, eſſet inferius, quod eſt impoſſibile: de quo impoſſibili valde eſt gauiſus intellectus. Animal per ſenſitiuam habet delectationē ſentiendi; vt patet quando videt pulchram figuram; & quando audit pulchram cantilenam; & huiuſmodi. Senſitiua per differētiam habet ſenſus particulares mediantibus organis cum quibus obiecta differunt: ſicut color qui eſt obiectum viſus, & ſonus, auditus, & huiuſmodi: ſed miratur intellectus, vtrū iudicium ſubiecti fiat per ſenſum communē aut particularē, donec recordatur aquam fontis habentem multos riuulos, quæ eſt in ſe vna eſſentialiter: & in ſuis riuulis; ſed vnum ſicum & vnā figuram

(c) 2006 Ministerio de Cultura

figuram habet in vno riuulo, & alium & aliam in alio riuulo. similiter ſenſus communis vnum ſitum & vnam figurã habet in vno organo, & alium & aliã in altero organo. In ſenſitiua cõſiſtit concordantia innata; cum qua potentia obiectum & actꝰ vt plures concordant in vno, videlicet in ſenſitiua, quæ eſt eſſentia eorum: quod patet per ſuos relatiuos per ſecundã ſpeciem C. ſignificatos Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quẽ modũ ſenſus ſentit ſenſatũ cum habitu peregrino, ex quo ſenſatus eſt habituatus: ſicut per videre coloratum, & per odorare odoratum. In ſenſitiua eſt contrarietas per accidẽs. ſicut in guſtu amaritudo: & in tactu aſperitas, & huiuſmodi. Sed miratur intellectꝰ, quid cauſat contrarietatẽ in ſenſu, vſq; quo recordatur ſenſitiuã eſſe cõpoſitam ex quatuor elemẽtis, quæ quidem cauſant in elemẽtato cõtrarias qualitates habitus, ſitus, actiões paſſiones: ſicut quælibet planta eſt agens per ſuam ſpeciem, ſicut pomum per dulcedinem, & abſynthium per amaritudinẽ. Item conſiderat intellectus, quod infirmitas ſenſus cauſat mõſtruoſitates: ſicut homo infirmus, qui in cibo dulci inuenit amaritudinem per accidens. Senſitiua in principio aſſituata eſt efficien, ſeo quod cauſat cibũ per ſaporẽ & per coitũ delectationem & dulcedinem: ipſa quidem ſenſitiua eſt forma in animali quidem, quæ mouet eam in materia, vt materia ſit diſpoſita ad recipiendum paſſiones, vt ſequatur finis. videlicet ſenſatũ; ſicut coloratum, odoratũ, & huiuſmodi. Animal per ſenſitiua eſt ſenſatum ſicut coloratus eſt per colorem, odoratus per odorem. Senſus communis eſt medium; ſenſus autem particulares ſunt extremitates: ſicut circumferentia centri eſt extremitas ipſius cẽtri, & ſitus aſſituati, & habitus habituati. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod ſenſus cõmunis eſt cauſa ſenſatorũ, in quantum ſenſata ſunt, ipſo ſenſu cõmmuni vtẽte ſuis particularibus ſenſibus, tanquam inſtrumentis: ſicut pomum quod eſt ſenſatum per ſensũ communem vtentem guſtu, odoratu, & viſu, & tactu, & affatu: per quẽ nominatũ eſt pomum: & auditu per quem eſt auditum. Item ſenſitiua eſt exiſtens inter vegetatiuam & imaginatiuam: ſicut linea inter duo puncta. Imaginatiua quidẽ in ſenſitiua fundata eſt & ſenſitiua in vegetatiua, vt imaginatiua poſſit imaginari cõditiones vegetatiuæ, mediante ſenſitiua, & hoc patet per diffinitionem medij, & per eius ſcalam deſignatam in ſecunda figura. In ſenſitiua conſiſtit finis innatus; ad quem finem ſe mouet, videlicet ad ſenſatũ cum ſuo inſtinctu & appetitu, & ſic de alijs principijs innatis. Sicut homo qui cum pedibus ſuis & viſu mouet ſe ad locum in quo quieſcere deſiderat: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod ſenſitiua cum ſuis principiis innatis agit.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Vna ſenſitiua eſt maior altera ſenſitiua: ſed hoc eſt per accidẽs' Nam ſicut aliqua aqua alicuius fontis eſt maior in frigiditate, ſapore & ſanitate, ratione maioris diſpoſitionis qualitatis ſui ſitus: ſic vna ſenſitiua eſt maior altera, ratione maioris diſpoſitionis qualitatis ſui ſitus quo ad ſpeciẽ ſubiecti in quo eſt: ſicut aquila quæ habet maiorem ſenſitiuam per viſum, quàm aliud animal; & vultur per odoratũ quàm aliud; & canis per auditũ quàm aliud: homo autẽ per guſtum & tactum quàm aliùd. In ſenſitiua conſiſtit qualitas inter potentiam, obiectum & actũ: & hoc intrinſecè quo ad ſuos correlatiuos, videlicet ad ſenſitiuum, ſenſibile, ſentire. Veruntamẽ nõ dico quod ad obiectũ peregrinũ: ſicut ſapor ſenſatus pomi, & ſapor cauſatus à ſentire. Vna ſenſitiua minor eſt quàm altera ſenſitiua ſecundũ ſubiectum in quo eſt. Nam auis non viuens de rapina, non ſentit tantum per guſtũ, quantum auis viuens de rapina; & ſic de aliis ſuo modo poteſt dici, vt in capitulo maioritatis ſignificatũ eſt.

DE SENSITIVA PER REGVlas deducto. CAP. XLIX.

De ſenſitiua per regulas deducta.

QVAERITVR, vtrũ ſenſitiua ſit à generante vel à creante? Et reſpondendũ eſt quod à generãte: vt patet in hoc quod animal abſq; ſenſitiua non poteſt ſentire conditiones corruptas, quas debet ſentire & in imaginatione & non in ſe; eo quod non eſt inſerta & fundata in vegetatiua naturaliter. Adhuc Martinus non eſſet filius Ioannis ſecundum ſpeciem; quod eſt impoſſibile. Sed miratur intellectus, homo quando moritur, ſenſitiua quo vadit & vbi eſt? Et eſt dicendum, quod ipſa vadit ad ſua principia vniuerſalia, in quibus remanet & ſtat in ſuo numero miraculosè: ſuppoſito tamen quod ſit reſurrectio hominum, vt iuſticia & miſericordia Dei habeant ſubiectum in quod agere poſſint. Quæritur per primam ſpeciẽ regulæ C. quid eſt ſenſitiua? Et huic reſpondendum eſt, quod ſua diffinitio iam data eſt ſuperius. Per ſecundã ſpeciem quæritur, quid habet in ſe ſenſitiua? Reſpondendum eſt, quod habet ſua correlatiua, ex quibus ſenſus cõmunis cõſtitutus eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt in alio? Et dicẽdum eſt, quod eſt ens cauſans entia ſenſata, cũ quibus ſẽtit: ſicut viſus qui ſenſat coloratum, in quantum ab eo viſum eſt: & ſicut olfactus qui cauſat odoratum, in quantum ab eo eſt. Per quartam ſpeciem quæritur, ſenſitiua quid habet in alio? Et eſt dicendum, quod habet obiectũ: ſicut viſus coloratũ & figuratũ; & olfactus odoratum, & habet noticiam de ipſo obiecto, eo quia de illo facit iudicium. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, ſenſitiua

Quæſtio notabilis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

de

de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis principijs videlicet primis parentibus, à quibus deriuata & genita eſt: nam vnũ animal aliter non eſſet filius alterius, quod eſt impoſſibile. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quo eſt ſenſitiua? Et reſpõdendum eſt, quod ipſa eſt de ſua materia & forma; eo quia per ſuam materiam eſt paſſiua, & per ſuam formam eſt actiua. Per tertiam ſpeciem quæritur, ſenſitiua cuius eſt? Et reſpondendũ eſt, quod ipſa eſt animalis in quo eſt: ſicut inſtrumentum eſt ſui agentis vtentis illo. Nam animal cum illa ſentit, viuit & generat aliud animal. Per primam ſpeciẽ regulæ E. quæritur, ſenſitiua quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ex ſua materia & forma coniuncta eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ſenſitiua quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt, vt ſuus inſtinctus & appetitus poſſint habere actus naturales, vt animal poſſit habere induſtriam ad viuendũ. Vlterius eſt, vt imaginatiua poſſit haurire ſpecies ab illa, & imaginari obiectatum & ſenſatum, & habere actum ſuum. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur ſenſitiua quanta eſt? Et reſpondendum eſt quod eſt tanta, quãtum ſuum ſubiectum ex ipſa eſt ſenſatum. Sed miratur intellectus per quem modũ poteſt eſſe continua in ſubiecto in quo eſt: & in quo ſunt pili & vngues & oſſa, quæ non ſentiunt; vſq; quo recordatur ſuam quantitatem diſcretam per ſecundam ſpeciem ſignificatam. Adhuc miratur intellectus cũ ſenſitiua non ſit punctualis, neq; linealis, neq; figuram habeat, per quẽ modum habeat quantitatem; vsq; quo recordatur criſtallum poſitum ſupra coloratum, & de illo ſe colorat: ſic ſenſitiua à quantitate ſubiecti in quo eſt, eſt quanta & habituata. Nã quãtitas punctualis & linealis multiplicat ſuam ſpeciem in ſenſitiua: ſicut coloratum in criſtallo multiplicat ſuum colorem prædicto criſtallo. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modũ vnus habitus eſt poſitus ſupra aliũ. Per primam ſpeciẽ regulæ G. quæritur, quæ ſunt appropriatæ qualitates ſenſitiue; Et reſpondendum eſt, quod eſt ſenſatum in quantũ eſt acquiſitum ex alio, & eſt poſitum in ipſa ſenſitiua, ſicut lapis coloratus qui per viſum eſt ſenſatus: ſicut pomum odoratum, quod per olfactum eſt ſenſatum, & ſic de alijs. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod ſicut imaginatiua multiplicat ſuã: ſic & ſenſitiua ſuam. Per regulam H. quæritur, per quẽ modũ ſenſitiva cõſiſtit in tempore & motu: cũ ipſa nõ ſit punctualis neq; linealis; Et reſpondendũ eſt, quod conſiſtit per ſubiectũ in quo eſt. Et hoc approbant regulæ B. C. D. K. vt apparet bene intuẽti & hæc declaratio ſufficiat cauſa breuitatis. Per regulã I. quæritur, ſenſitiua vbi ſentit; Et reſpondendũ eſt, quod in ſenſibili

intrin-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

intrinseco; quod est de essentia sensitiuè, Nam extra tale sensibile nullum obiectum est sensatum: sed in isto passu miratur intellectus, quomodo lapis est sensatus, & sic de aliis, cum non sit collocatus in essentia sensitiuè siue sensus, neque etiam cum oculis participet per contactum, quia si sic, visus attingeret substantiam, & auditus campanam, & adhuc brutum attingeret substantiam: & sic haberet scientiam; quod est impossibile. Sed recordatur rosam multiplicantem suum odorem in aëre, qui cum ipsa rosa participat per contactum. Similiter visus multiplicat suam speciem in aëre, qui participat cum visu & obiecto colorato & sensato; & hoc sufficiat quo ad species regulæ I. causa breuitatis. Per primam speciem regulæ K. quæritur, sensitiua quomodo sentit? sed intellectus in prima fronte est impeditus ad respondendum prædictæ quæstioni, eo quia ille modus non est sensibilis: & quod voluit declarare secundum sensum, fuit impeditus, sed descendet ad imaginationem in qua modus ille est imaginabilis, & ad memoriam in qua regula K. est memorabilis, & tunc intellectus respondet prælibatæ quæstioni, videlicet sensitiua siue sensus habet modum sentiendi per mixtionem sui instinctus & appetitus & virtutis, & sic de aliis principiis, cum quibus haurit & colligit similitudinem elementorum, quibus sensat ipsa obiecta, sicut coloratum à quo haurit & colligit similitudinem eius, in qua similitudine sensus, videlicet visus ponit suam similitudinem. Et cum istis similitudinibus substantiat coloratum. Per secundam regulã K. quæritur, sensitiua siue sensus cum qua sentit? Et respondendum est, quod est cum sua specie, sicut adamas qui cum sua specie attrahit ferrum. Et etiam sentit cum suis instrumentis naturalibus, videlicet auditu, visu, &c. Adhuc sentit cum speciebus acquisitis, cum quibus sentit obiecta peregrina; & etiam cum suo instinctu, & appetitu, virtute, posse, &c. cum quibus mouet organa sua ad sentiendum.

DE SEPTIMO SVBIECTO, VIdelicet de vegetatiua, per principia deducto.

CAP. L.

De septimo subiecto, videlicet de vegetatiua per principia deducto.

VEGETATIVA est bona, vt patet in plantis, quæ per bonitatem sunt bonæ ad seipsas, & quo ad alia quę viuunt ex illis, quæ quidem absq; illis viuere non possent, neq; tale esse quale habent, habere possent. Vegetatiua est magna: nam ambit & compræhendit omne vegetatiuum & plãtatum in ipsa vegetatiua: & hic quærit intellectus, vtrum vna & eadẽ sit vegetatiua quæ est in animalibus, & illa quæ in plantis? Cui respõ-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

respondendum est, quod vna eadem est vegetatiua in genere: sed est plures differētes specie in diuersis subjectis ratione ipsorum, non autem ratione suimet. Nam qui diceret, quod ratione suimet vegetatiua esset plures, diceret quidem quod vnum esset plura, & plura esset vnum, quod est impossibile; quare patet quod vna & eadem est in genere: plures autem differentes specie in diuersis subjectis. Vegetatiua durat per suam specificam durationem sed quærit intellectus de quo durat ipsa, cum suum subjectum in quo est, sit corruptibile; sed recordatur elementatiua de qua durat: sicut flamma ignis in lampade ex oleo. Vegetatiua est potens per suam specificam potestatem, in qua omnes potestates vegetabiles plantarum & animalium sunt plātatæ & radicatæ. Vegetatiua habet instinctum, cum quo quodlibet vegetatiuum se habet ad suam operationem, specificando, habituando se de suo specifico habitu, situ, quantitate, qualitate & huiusmodi. Vegetatiua habet appetitum, videlicet ut hoc quod est elementatum, sit vegetatum: sicut visus qui habet appetitum ad hoc quod est coloratum & per ipsum sit sensatū: ipse quidem appetitus est generalis ad omnes appetitus qui sunt in genere vegetatiuè. Vegetatiua est de virtute habituata, quantificata, qualificata, assituata, &c. ut patet in planta. Nam illud quod euenit ei per terram, aquam, aërem, ignem, in quo est plantata, transmutat per suam speciem; & hoc idem facit per cibum & potum. Adhuc vegetatiua habet virtutem in plantis, de qua medici habent experientiam. Vegetatiua ratione veritatis vere vegetat & veras conditiones habet, scil. veram substantiam, qualitatem, &c. sine quibus in veritate sua non esset plantata. Vegetatiua habet delectationem in conseruando suum esse, multiplicando suam speciem, ut apparet in plantis, quæ generant quantum possunt euitando non esse. Vegetatiua est radicata & plantata in differentia, ut plures species sint de suo genere: sed quærit intellectus, quæ est causa quod viridis color est generalior in plantis quàm alius color; vsquequo recordatur terram & aquam quæ componunt viridem colorem, in quibus maximè planta est radicata, & nutricata. Adhuc miratur intellectus: quare siculnea non generat superficiem duram fructus sui, sicut facit nux; & quare rosa habet colorem rubeum; & lilium album, sed recordatur magnitudinem ratione cuius differentia est magna. Vegetatiua habet cōcordantiam ad hoc, ut suæ species conueniant inter se in aliquibus rebus: sicut concordant piper, & allium in caliditate, lactuca quidem & cucurbita in frigiditate, & multæ res in eodem colore, siru & huiusmodi; & hoc idem de vegetatiua, quæ est in animalibus, potest dici suo modo: vegetatiua quidem semper sequitur vegetando

Le

(c) 2006 Ministerio de Cultura

maiorem complexionem ſubjecti in quo eſt. Contrarietas eſt ſubjectum in quo vegetatiua eſt plantata, ut cõtrarietas ſit cauſa corruptionis : ſicut concordantia eſt cauſa generationis; ſed quærit intellectus, quę eſt cauſa quare realgal interficit animal, triticum autem ipſum viuificat , & quare allium & cucurbitæ contrariantur: ſed recordatur magnitudinem in qua contrarietas vegetationis eſt plantata Vegetatiua eſt principium. in ipſa quidem vegetans ſiue compoſitum tranſmittit vnam ſpeciem in aliam,& forma in ipſa vegetatiua eſt aliud principium,in quo compoſitum tranſmutat formam nouam in ſuam antiquam,& materiam nouam in materiam antiquam;& hoc propter finem videlicet vegetatum , in quo ſpecies ſit genita & multiplicata. Vegetatiua eſt medium generale exiſtẽs inter elementatiuam & ſenſitiuam : ſicut linea inter duo puncta; vegetatiua quidem in ipſa elementatiua eſt inſerta & plantata; ſenſitiua autem in ipſa vegetatiua; & quod ſenſitiua eſt finis, ideo eſt ſupra vegetatiuam,& influit ei, & vegetatiua refluit ſenſitiue ſeipſam cum ſuis principiis ſpecificis : & idcirco quod ipſa vegetatiua eſt ſupra elementatiuam influit, & elementatiua refluit vegetatiue. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum plantę & animalia viuunt & nutriuntur,& creſcunt per vegetatiuam, & de vegetatiua & per elemẽtatiuã & de elementatiua; & iſte quidem paſſus eſt vtilis medico. Adhuc cognoſcit intellectus, quod arbor eſt medium & ſubiectum ſiue inſtrumentũ in quo & cum quo vegetatiua habet ſuum actum ; & ſimiliter ſua principia habent actus ſuos : ſicut aqua intrans aliquod vas per aliquod foramen illius,& exiens illud idem vas per aliud foramen eiuſdem vaſis,& hoc per modum generationis,& corruptionis; & priuationis. In vegetatiua finis habet ſuas ſpecies in ſecunda figura,in angulo de fine deſignatas. Finis priuationis eſt in vegetatiua cauſa corruptionis : & ſenſitiua & elementatiua ſunt termini vegetatiue, in quibus ipſa vegetatiua terminatur. Finis perfectionis eſt obiectum & ſubjectum ipſius vegetatiuę. In vegetatiua plantarum vna planta eſt maior altera : ſimiliter in vegetatiua animalium , vnum animal eſt maius altero : nam vnus leo eſt maior altero leone vel alio animali; ſicut capra,lepore,& huiuſmodi. Ratio huius eſt,ut vegetatiua in maioritate poſſit eſſe plantata. Et hoc quo ad maioritatem decem prædicamentorum & principiorum huius artis. Sed miratur intellect⁹, quæ eſt cauſa, quare vna magna arbor eſt in potentia in vno paruo grano:ſed recordatur ſcintillam ignis exeũtem è lapide, homine percutiente ipſum lapidem cum chalibe; quæ quidẽ ſcintilla magna flamma eſt in potẽtia reſpectu materiæ euanientis. Adhuc miratur intellectus,quare maiores fructus in eadem arbore in-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

bore inueniũtur, cum idem ſunt ſpecie; & ſimiliter poteſt quęri de foliis: ſed recordatur quæſtionem prælibatam ſcintillæ, & incontinenti apud eum ſoluta eſt talis quæſtio. In vegetatiua eſt æqualitas, ut multæ plantæ poſſint eſſe æquales per ſpeciem, & ſimiliter multa alia: ſicut iſte leo & ille leo, qui ſunt æquales per ſpeciem: & ſimiliter piper & allium ſunt æqualiter in gradu caliditatis; & multa poma in eodem pomario, quæ ſunt ęqualia in odore, ſapore, colore, & huiuſmodi. Hoc autem eſſe non poſſet: niſi vegetatiua in æqualitate eſſet plantata & radicata. De minoritate quidem vegetatiuę ſic poteſt dici, ſicut de eius maioritate dictum eſt: nam relatiuè ſe habent. Vegetatiua vero reducibilis eſt per minoritatem ad non eſſe, eo quia eſt: & non erat antequam creata fuiſſet.

DE VEGETATIVA PER REGVlas deducta. CAP. LI.

De vegetatiua per regulas deductas.

PER regulam B. quæritur, vtrum vegetatiua ſit potentia ſenſata? Et reſpondendum eſt, quod ſic, aliqualiter, videlicet ſecundum coniunctionem ſiue compoſitionem quam habet vegetatiua cum ſenſitiua in ſubiecto in quo eſt. Et alio modo per vocem ſicut affatus qui nominat eam; & per auditum qui audit nomen ſuum. Alij vero ſenſus ipſam ſenſare non poſſunt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod affatus eſt ſenſus, poſtquam ſenſat ſuum obiectum & dat auditui audibile. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt vegetatiua? Et reſpondendum eſt, quod eſt potentia trāſmutans vnam ſpeciem in aliam: ſicut in animalibus in quibus tranſmutat cibum in carnem; & in plantis elementatiuam in ſemetipſam. Per ſecundam ſpeciem quæritur, vegetatiua quid habet in ſe? Et reſpondendum eſt, quod habet ſuos correlatiuos, ex quibus eſt, Et cum quibus habet ſuas operationes, videlicet cum vegetatiua, vegetabili & vegetare. Nam in ſuo vegetabili vegetat omnia vegetabilia peregrina: ſicut ſenſitiuus in ſuo ſenſibili ſentiat omnia ſenſibilia peregrina adhuc, & ſicut calefactiuus in ſuo calefactibili calefacit omnia calefactibilia. Per tertiam ſpeciem quæritur, vegetatiua quid eſt in alio? Et reſpondẽdum eſt, quod eſt in ſenſitiua fundamentum: in elementatiua autem eſt fundata, & in prædicamẽtis eſt idem quod eſt, videlicet eſt pars ſubſtantialis ipſius ſubſtantiæ in qua eſt, quantitate quidem vegetatiuę exiſtente ſupra quantitatem elementatiuę: & ſic poteſt dici de ſua quantitate & relatione, &c. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod vegetatiua eſt altior potentia quàm elemẽtatiua: ſed dubitat intellectus, vtrum relatio ſua ſit accidẽs; vſquequo recordatur ſuam relationẽ ſubſtantialẽ habẽtẽ relatio-em

(c) 2006 Ministerio de Cultura

accidentalem existentem ei instrumentum , & habitum cum quo agit in subjecto in quo est: sicut substantia quæ cum suo accidente agit. Per quartam speciem quæritur , vegetatiua quid habet in alio? Et respondendum est, quod in substantia elementatiuæ habet suam substantiam: & in quantitate elementatiuæ habet suam quantitatem, & sic de aliis prædicamentis: & in isto passu cognoscit intellectus per quem modum vegetatiua in elementatiua est assituata & collocata. Per primam speciem regulæ D quæritur, vegetatiua de quo est? Et respondendum est, quod est de suis principiis specificis cum quibus agit. Per secundam speciem quæritur, de quo vegetatiua est? Et est dicendum, quod est de suis correlatiuis. Per tertiam speciem quæritur, vegetatiua cuius est? Et respondendum est , quod est subjecti in quo est : sicut pars quæ est sui totius , & instrumentum agentis. Vegetatiua enim est par animalis cum qua ipsum agit & viuit. Et similiter planta. Per primam speciem regulæ E. quæritur, vegetatiua quare est? Et respondendum est, quod est; quia est ex suis partibus consubstantialibus constituta, videlicet de suis correlatiuis. Per secundam speciem quæritur, vegetatiua quare est? Et respondendum est, ut sit vegetatum & ut viua nutriatur & crescat; & in generatione vnam speciem in aliam transmutet. Per primam speciem regulæ F. quæritur, vtrum vegetatiua habeat quantitatem continuam in subjecto in quo est? Et respondendum est, quod sic: ut possit esse in continuo motu. Per secũdam speciem quæritur, vtrum vegetatiua habeat quantitatem discretam? Et respondendum est, quod sic : ut possit esse in motu successiuo. Sed miratur intellectus per quem modum potest habere in subjecto quantitatem continuam & discretam; quousque recordatur quod per respectum ad suam essentiam est in continua quantitate, & per respectum ad correlatiuos , habet quantitatem discretam. Per primam speciem regulæ G. quæritur, vegetatiua quam proprietatem habet proprie? Et est dicẽdum, quod illam qualitatem generalem, à qua descendunt qualitates particulares: sicut caliditas piperis, & alij, &c. quæ descẽdunt à caliditate generali: & sicut frigiditas lactucæ & cucurbitæ, quæ descendunt à generali frigiditate, &c. de qua generali qualitate elementali , proprietas propria ipsius vegetatiuę est deriuata : sicut à generali quantitate elementorum deriuatur quantitas vegetatiuę, generalem quantitatem siue proprietatem vegetatiue dicimus esse transmutationem vnius substantiæ in aliam. Per secundam speciem quæritur , quid est qualitas appropriata vegetatiuę? Et est respondendum , quod vegetatio facta est in vegetatis per motum cœli effectiue : sicut visio lapidis quæ est per accidens. Per regulam H. quæritur, per quem modum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dum vegetatiua consistit in tempore? Sed hic impeditus est intellectus ad respondendum, quousque recordatur elementatiua à qua vegetatiua influxa est, cum qua sic consistit in tempore & in motu: sicut per ipsam consistit in quantitate, qualitate, & caeterio huius est, quare essentia elementatiua est punctualis & linealis: essentia autem vegetatiuæ nequaquam, & hoc per regulam C.D.K. significatum est bene intuenti. Per regulam I. quæritur: vegetatiua vbi vegetat vegetatum? Ad quod respondendum est, quod in suo vegetabili intrinseco & ei consubstantiali, extra quod & sine quo vegetare non potest: sicut calefactiuū extra suum calefactibile, calefacere non potest. Locus quidem vegetatiuæ est cognoscibilis per regulam C.D.K. Ipsa vero vegetatiua attingit substantiam, eo quia participat cum ea per contactum. Per primam speciem regulæ K. quæritur, vegetatiua quomodo vegetat vegetatum? Et est dicendum, quod vegetat per illum modum quem habet quo ad suos correlatiuos: vegetatiuus namque ponit in suo vegetabili intrinseco formam & materiam, quæ eueniunt ei de elementatiua. Et in ipso vegetabili mutat suam substantiam in aliam, vegetatiuo expoliante formam & materiam ab elementatiua, veniente ab ea. Et ex illis induit vegetatiua ipsa vegetatum nouum. Sed ad istum modum concurrunt multi modi, videlicet modus proportionis, modus generationis, corruptionis, priuationis, & augmentationis, & huiusmodi, imponendo partem in parte; & partes in toto, & econuerso, & toto transmittente suam similitudinem suo assimilato. Per secundam speciem K. quæritur, cum quo vegetatiua vegetat? Et respondendum est, quod vegetat ipsum cum suis propriis correlatiuis, scilicet vegetatiuo, vegetabili, & vegetare, qui sunt ei coessentiales. Nam vegetatiuus in suo vegetabili intrinseco, vegetat omnia vegetabilia peregrina mediante vegetare. Adhuc vegetat cum principiis huius artis, videlicet cum bonitate, magnitudine. Et hæc quæ de vegetatiua dicta sunt, sufficiant; licet de ipsa multa sint dicenda: veruntamen quicquid de ipsa dici potest, in prædictis implicatum est.

DE OCTAVO SVBIECTO, SCILICET elementatiua per principia deducto.

CAPVT. LII.

De octauo subiecto, scilicet de elemẽtatiua per principia deducto.

ELementatiua est potentia cum qua elementa intrant compositionem, & existunt sub elementis. Elementatiua est potentia bona: nam sine ipsa corporalia essent ociosa, & deuiata à suo fine ad quem sunt; & mundus nullam haberet perfectionem. Et ideo quantum est bona tantum est ratio bono ut agat benũ. Elementatiua est magna potentia, & quo ! per suam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

magnitudinem ambit multa, & ſua magnitudo multũ magnificat ſuam bonitatem & durationem,&c Elementatiua durat tanto quod corrupto vno elemento,immediatè & protinus generat aliud, nullis eius ſpeciebus differentibus, neque eorum conditionibus,eo quia nullum elemẽtum eſt corruptibile, quo ad ſuam eſſentiam. Elementatiua eſt potens per ſuam ſpeciem exiſtentem,ſecundum id quod eſt, & agendo ſecũdum id quod agit,quæ quidem poteſtas ei in aliquo non deficit. Elementatiua enim ſic poteſt elementare elementata: ſicut vegetatiua vegetare vegetata,& ſenſitiua ſentire ſenſata,& imaginatiua imaginari imaginata. Elementatiua habet inſtinctum generalem,à quo deſcendit inſtinctus ſpecierum, & ab illis inſtinctus & indiuiduati & elementati deſcendunt. Et de hoc experimẽtum habemus in quatuor temporibus anni,videlicet in vere,æſtate,autumno & hyeme: in quibus elementatiua habet diuerſas operationes. Et etiam in quatuor regionibus, videlicet in oriente, & occidente, meridie & ſeptentrione. Et hoc idem dici poteſt de vita plantarum & animalium. Adhuc habet inſtinctum reperiendi virtutem planetarum & octauæ ſphæræ. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus cauſam,quare quodlibet elementum agit per ſuam ſpeciem. Elementatiua habet appetitum ad elementandum elementata, ratione cuius appetitus elementa intrant mixtionem; & compoſitionem, vno elemento habente appetitum ſurſum,alio autem deorſum,ut ipſa ſub elementatis exiſtere poſſit. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quid eſt cauſa motus elementorum generando, corrumpendo & priuando. Elementatiua habet generalem virtutem, à qua deſcendunt ſpeciales virtutes elementorum; quę quidem virtutes ſunt fundamenta virtutibus vegetatis & ſenſatis. Veruntamen ſua virtus quandoque eſt defectiua per monſtruoſitates cauſatas ab elementorum,contrarietatibus. Elemẽtatiua habet veras conditiones,ut vna ſpecies non ſe tranſmutet in aliam ſpeciem. Et in iſto paſſu Alchimiſtę dolent & habent occaſiones flendi. Elementatiua habet naturalem delectationem ſic elementando,ſicut habet vegetatiua in vegetando,& ſenſitiua in ſentiendo; ratione cuius elementatiua magnificat & multiplicat actus ſuos quantum poteſt, ut ſua elementata in magna delectatione eſſe poſſint. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus,quid eſt cauſa intẽſi caloris,ſaporis,& coloris & huiuſmodi. Elemẽtatiua per ſuam differentiam habet diuerſa ſubjecta, in quibus eſt diffuſa: ſicut in quatuor maſſis quæ ſunt objecta ſenſuum: ſicut iſta flamma, iſte aẽr, iſta aqua, iſta terra quibus vtimur. Iterum elementatiua eſt in metallis, plantis & animalibus, non quod in illis ipſa ſit obiectum ſenſibus: Sed tantum imaginationi & intellectui. Et

(c) 2006 Ministerio de Cultura

iſto

isto passu cognoscit intellectus, quæ fuit causa illorum Philoso-
phorum dicẽtium elementata nõ esse actu in elementis: sed tã-
tum ipsa in illis esse in potentia & virtute. Elementatiua ratio-
ne suæ concordantiæ, finis, magnitudinis, bonitatis, potestatis,
instinctus, appetitus, & virtutis, in eorum elementatis est remis-
sa & confracta, ut fiat temperamentum inter qualitates contra-
rias, aqua mordente ignem cum sua frigiditate, & igne aquam
cum sua caliditate; & aër terram cum sua humiditate; & terra
aërẽ cum sua siccitate, vt elementatiua possit generare elemẽ-
tatum, elementando: sicut digestiua digerere digestum; & faber
mollificare ferrum cum caliditate, vt fiat clauus: & in isto passu
cognoscit intellectus, quod concordantia est causa generationis
in elementatis. Elementatiua est ex contrariis qualitatibus ha-
bituata & assituata, videlicet ex caliditate, frigiditate, humidi-
tate & siccitate, leuitate, ponderositate, raritate & densitate, ut
contrarietas sit causa corruptionis in elementatis. In elemẽta-
tiua sunt quatuor principia: elementans enim est vnum princi-
pium efficiens, mittendo formam in materiam, ut sequatur fi-
nis, videlicet elementatum. Adhuc concurrunt in hoc principia
huius artis, scilicet bonitas, magnitudo, &c. & etiam motus cœ-
li, qui causat in inferioribus motum elementatiuę. Amplius in
ipsa elementatiua sunt decem prædicamenta, in quibus ipsa est
diffusa, & similiter regulæ huius artis. Principia vero sunt intel-
lectiua, maximè obiectiue, regulæ autem subjectiue loquendo
comparatiua: & in isto passu cognoscit intellectus, quod princi-
pia obiectant obiectum elementatum, & regulę sustinent illud.
Elementatiua est medium existens inter elementa simplicia &
elementata, sicut sensus particulares existũt inter sensum com-
munem & sensata. Et in isto passu cognoscit intellectus motum
elemẽtatiuę, à quo est influxus; & à quo est refluxus; & in quo
subjecta est discursus. Finis elementatiuę est habere & genera-
re elementatum, in quo quiescat vltra quod elementatiua nul-
lũ appetitũ habet. Si enim appeteret aliquid aliud vltra suum e-
lementatũ; iã suũ elemẽtatũ nõ esset suus ꝓpriꝰ finis: & sic plus
quiesceret in hoc quod non egreditur à sua natura, quã in hoc
quod egreditur, & faber plus quiesceret in clauo fabricato, quã
in suo filio generato ab eo; & leo plus quiesceret venãdo, quam
suũ simílẽ generãdo, ꝙ ẽ impossibile. quare patet, ꝙ finis elemẽ-
tatiue ẽ habere & generare elemẽtũ, ut in ipso quiescere possit.
Et in isto passu cognoscit intellectꝰ ꝙ sic quiescit elemẽtatiua in
elemẽtato, sicut vegetatiua in vegetato, & sensitiua in sensato,
& imaginatiua in imaginato, & intellectꝰ in intellecto. Elemen-
tatiua est in subjecto maior quo ad vnam qualitatem, & nõ quo
ad aliam: sicut in pipere est maior quo ad caliditatem, quam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ad humiditatem. Item magis quo ad humiditatem, quam quo ad frigiditatem. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum maioritas elementatiuę eſt ſubalternata in ſubjecto in quo eſt, veruntamen ſecundum iuuentutem & ſenectutem non eſt ſic: nam elementatiua maior eſt in medio quam in extremitatibus, videlicet in medio ętatis quam in iuuentute & ſenectute: ſicut ſol qui maior & calidior eſt in caliditate in meridie, quã in mane & ſero effectiue. Elementatiua in æqualitate eſt aſſicuata. Elementa namque æquales eſſentias habent per quantitatem, ut proportio poſſit eſſe in elementatis; ut iſta roſa & illa roſa ſint æquales in ſpecie & ſic de aliis ſuo modo. Nam alias vnum elementum corrumpet aliud elementum per eſſentiam & naturam. Aut vnum elementum tranſmutaret aliud in ſuam eſſentiam: ſicut ſi roſa tranſmutaret lilium aut violam in ſuam eſſentiam. Elementatiua in minoritate eſt aſſicuata, eo quod ſua principia primitiua fuerunt de nihilo deducta & creata: item elementatiua ſecundum quod eſt in minori elementato, eſt quod de minori quantitate, &c. habituata & aſſicuata.

DE ELEMENTATIVA PER REgulam deducta. CAPVT LIII.

De elementatiua per regulã deducta

QVÆRITVR, vtrum elementatiua differat ab elementis per eſſentiam? Et reſpondendum eſt quod non: quod ſi differrent per eſſentiam, iam elementa non haberẽt ſubjectum in quo eſſent compoſita; neque elementatiua eſſet à generante, ſed à creante, & qualitates elementorum mutarentur in nouum ſubjectum, ſicut caliditas ignis quæ eſt in lapide, non eſſet eadem per ſpeciem cum caliditate ignis quæ eſt in ſphæra ignis, quod eſt impoſſibile; ſicut humanitas quæ non differt ab anima & corpore, prout coniunguntur; humanitas enim ex iſtis eſt, non autẽ ex vno tantum. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt elementatiua? Et reſpondendum eſt, quod ſua diffinitio iam ſuperius eſt data. Per ſecundam ſpeciem quæritur, elementatiua quid habet in ſe eſſentialiter & ſubſtantialiter? Et dicẽdum eſt, ipſa habet ſuos correlatiuos, cum quibus eſt, & ex quibus agit in elementatis, videlicet in lapide, flamma, planta & animalibus. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt in alio? Et eſt dicẽdum, quod eſt in elementis inſtrumentum cum quo ipſa elementa agunt in elementatis. Adhuc eſt in decem prædicamentis id quod eſt; & eſt in vegetatiua fundamentum. Adhuc ẽ elemẽtatiua in potẽtia ignis imago infinitatis & ęternitatis Dei in quãtũ ignis, ſi haberet ligna infinita cõbureret infinitè, & ęternę, ſed quia nõ habet, illa potẽtia remanet in diſpoſitione

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſtione tantum, & eſt finita differente infinita materia. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et eſt dicendū, quod habet in ſubiecto in quo eſt, ſuam materiam, & ſuam formam, & quantitatem, & qualitatem, & ſuum motum, & huiuſmodi: ſicut in planta & in animali. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, elementatiua de quo eſt? Et eſt dicendum, quod eſt de ſuis principijs primitiuis in elementatiuis poſitis & ex illis principijs, vt ex vniuerſali forma ſicut elementa. Per ſecundam ſpeciem quæritur, elementatiua de quo eſt? Et eſt dicendum quod eſt de ſua ſpecifica forma & materia, aut cum ipſis agat per ſuam ſpeciem elementando elementata. Per tertiam ſpeciem quæritur, elementatiua cuius eſt? Et eſt dicendum, quod ſubiecti in quo eſt: ſicut pars quæ eſt ſui totius; vt patet in planta quæ generando elementat aliam plantam. Per primam ſpeciem regulæ E. quęritur, elementatiua quare eſt? Ad quod dicendum eſt, quod eo quia ex elementis eſt compoſita. Per ſecundam ſpeciem regula E. quæritur, elementatiua quare eſt? Ad quod reſpondendum eſt, vt per ipſam elementata ſint. Adhuc vegetatiua, ſenſitiua & imaginatiua ab ea ſiue fundatæ, nutritæ & genitæ. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, vtrum elementatiua habeat quantitatem continuam? Et reſpondendum eſt, quod ſic: vt ſua continua quantitas ſit genus ad quantitatem individuorum quæ in illis ſunt lineatæ & ſubſtentatæ. Per ſecundam ſpeciem quęritur, vtrum habeat diſcretas quantitates? Et reſpondendum eſt, quod ſic: vt in individuis elementatis habentibus differentes quantitates in numero: & quantitas ſua eſt punctualis, eo quia eſt ex quatuor elementis coniuncta & conſtituta. Per primam ſpeciem G. quęritur, qualis eſt ſua propria qualitas? Et reſpondendū eſt, quod illa quam habet per ſua propria elementa ſicut cholera quę eſt elementata, cui caliditas eſt ſua propria qualitas. Per ſecundā ſpeciem regula G. quæritur, qualis eſt appropriata qualitas? Et eſt dicendum, quod ſiccitas eſt ei appropriata qualitas. Nam à terra recipit ſiccitatem; & ſic de alijs complexionibus præter caliditatem, ſecundum quod à diuerſis recipit eas. Per regulam H. quęritur, elementatiua per quem modum conſiſtit in tempore? Et reſpondendum eſt, quod conſiſtit in tempore reſpectu nunc in quo eſt. Adhuc conſiſtit in tempore mediante motu in quo eſt, augmentando, alternando ſubiectum in quo eſt, ab vno loco in altero mutando; & per regulam C. D. K. Per regulam I. quæritur, elementatiua vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod in elementatis: & hoc ſubiectiue; non autem ſicut viſus in colorato obiectiue: quoniam niſi elementatiue eſſet in elementato, iam qualitates non eſſent in elementato, aut

(c) 2006 Ministerio de Cultura

essent sine subiecto, quod est impossibile; vt patet in flamma in qua est caliditas: & in glacie in qua est frigiditas & hniusmodi. Tamen hic dubitat intellectus, vtrum in sphæra ignis sit siccitas terræ & frigiditas aquæ, cũ sint de elementatis inferioribus humiditate resistente & contrarietate siccitati terræ & caliditate igni frigiditate aquæ, vsque quo ipse recordatur, quod si omnia elementa non essent in sphæra ignis, neque in qualibet sphæra cuiuslibet elementi alterius esset destructa generalis mixtio eorum: & per consequens mixtiones eorum particulares in elementatis. Nam ad destructionem vniuersalis sequitur destructio particularis. Item si ignis qui est in sphæra sua calidus per se: & siccus per terram, esset siccus per se: adhuc aër qui est humidus per se, & calidus per ignem esset calidus per se: amplius aqua quæ est in sphæra sua frigida per se & humida per aërẽ, esset humida per se: & similiter terra quæ est in sphæra sua sicca per se & frigida per aquam, esset frigida per se, & sic essent duæ qualitates cuiuslibet elementi in genere. Sic duæ caliditates in igne, & duæ humiditates, & duæ frigiditates, & duæ siccitates, duæ igneitates, duæ aëreitates, duæ aqueitates, & duæ terreitates; & per consequens octo elementa, sicut octo qualitates quæ supra dictæ sunt, quod est absurdũ dicere: sicut est absurdum dicere duas albedines in genere, & duas vegetationes, & duas sensationes. Amplius esset destructus appetitus naturalis, eo quod non haberet obiectum: nam ignis vnus non appeteret alium ignem neq; ignis appeteret terram, postquam per se esset siccus, & sic de alijs elementis potest dici suo modo. & esset destructa appropriata qualitas; & etiam secunda species regulę G. significans illam qualitatem. Iterum esset destructus motus habẽs appetitũ sursum: & ille habẽs deorsum; & per consequens natura esset destructa, eo quod non haberet subiectum in quo esset substentata: & etiam destructa elementatiua & per cõsequens elementata; vegetata & sensata. Adhuc omne corpus existens sub luna esset compositum in vacuitate finis, in tanto quod finis naturę esset sic habitus priuatiuus naturæ: sicut cœcitas visus, & surditas auditus. Et quod hæc omnia sunt valde impossibilia, patet ergo per regulam H. & per diffinitionem veritatis, quod omnia elementata sunt mixta in sphæris suis & in massis similiter, & in elementatis iam magis sunt mixta & compolita: sicut in plantis, in quibus sunt composita cum vegetatiua, & in animalibus cum sensitiua & imaginatiua; & hoc mediante elementatiua composita cum ipsis. Sed hic mirarur intellectus, terra quæ est inferius, per quem modum potest ascendere superius, videlicet in sphæram ignis, eo quia aër est in medio contrarians terræ. Et similiter ignis descendere

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ad nos inferius, eo quod aqua est contraria illi, vsquequo recordatur scalam concordaniæ in secunda figura designatam. Nam ignis descendit sic dando de sua caliditate aëri & conuenit cum eo descendendo: & aër dando de sua humiditate aquæ, & conuenit cum ea descendendo ; & sic transit ignis in aquam per humiditatem calefactam; & aqua descendit ad terram, dando ei de sua frigiditate calefacta & humefacta; & terra ascendit ad ignem dando ei de sua siccitate calefacta, humefacta & frigefacta. Et quoniam qualitates non dimittunt suum proprium subiectum, qualitatibus ascendentibus & descendentibus: ideo ascendunt & descendunt. Et sic sequitur circularis motio & mixtio. Per primam regulã K. quæritur, elementatiua quomodo est mixta & cõposita ex quatuor elementis? sed recordatur intellectus paragraphũ loci supradictũ, in quo solutio quæstionis est implicata & significata; & hoc sufficit ad declarandum quęstionem prælibatam causa breuitatis. Per secundam regulã K quæritur, elementatiua cũ quo elemẽtat elemẽtata? Et respondendum est, quod cum instinctu & appetitu principiorum ex quibus est, sequẽdo motum quẽ habet secundum naturam diffinitionum principiorũ: & sic de regulis in quibus consistit suus transitus. Et hoc idem dici potest per impressiones, quas habet in decem prædicamentis, suo tamen motu moto per generalẽ motum cœli. Sed declarare hoc esset longum: sed ipsa declaratio satis scibilis est scienti hanc artem.

DE NONO SVBIECTO QVOD est de instrumentalitate.

CAP. LIV.

De nono subiecto, quod est de instrumentalitate.

NONVM subiectum est de artificio: & habet tres species. Prima est de moralibus. Secunda de artibus liberalibus. Tertia de mechanicis. De prima, scilicet de moralibus hic tractabimus. De secunda & tertia tractabimus in vndecima parte huius libri, videlicet in applicatione. Sciendum est, quod de moralitate possunt tractari duobus modis scilicet secundũ virtutes & secundum vitia. Et primo de iusticia, quæ est in genere virtutis, tractabimus.

DE IVSTICIA PER PRINCIpia deducta. CAP. LV.

De iusticia per principia deducta.

QVONIAM iusticia est applicabilis ad suum genus, videlicet ad virtutem quæ est principium vnum huius artis: & similiter de æqualitate, potest dici, & ideo sicut ista duo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

duo principia ſunt deducta per principia & regulas, vt patet in octaua parte huius libri, quæ eſt de mixtione principiorum; idcirco iuſticia applicabilis eſt ad virtutem & æqualitatem, ſecundum quod ipſę ſunt deductæ per principia & regulas. Nam particulare applicabile eſt ad ſuum vniuerſale ſecundum conditiones ipſius vniuerſalis: ſed ad maiorem euidentiam iuſticiæ volumus diſcurrere eã per principia & regulas huius artis. Iuſticia eſt habitus, cum quo iuſtus iuſte agit: quoniam bonitas eſt ratio bono quod agat bonum; ideo iuſtum eſt quod bonus agat bonum. Quapropter quando agit bonum, iuſte agit; vnde patet quod iuſticia oritur de ratione bonitatis. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod iuſticia oritur oriente ſuo actu, & quod bonitas eſt diſponens ipſam iuſticiam, in quantum eſt ratio bono, quod ipſe agat bonum; quoniã magnitudo eſt id ratione cuius duratio, &c. ſunt magnæ: ideo magnitudo eſt diſpoſitio magnæ iuſticiæ, bonitatis & durationis; vt ſi bonꝰ agit bonũ & durabile, &c. tunc temporis iuſticia erit magnus habitus collectus de bonitate, magnitudine, duratione, &c. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectꝰ, quod quemadmodum magna iuſticia eſt connexa cum principijs, & ab eis deriuata: ſicut bonitas, magnitudo, &c. durant per durationem, ſic iuſticia durat per illam, ſuppoſito tamen, quod non perueniat iniuria. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum durat habitus iuſticiæ, dato quod homo vtatur altera virtute, aut ipſe dormiat. Et in iſto paſſu eſt intellectus moralis & practicus. Poſtquam bonitas eſt ratio bono, quod agat bonũ, & magnitudo diſponat quod illud bonum ſit magnum, & duratio diſponit quod ſit durabile: & poteſtas vero eſt ratio quod bonus poſſit exiſtere & agere bonũ, iuſticia diſponit vt ſit deducta per illud agere. & quando bonus agit bonũ, tunc iuſticia eſt orta, & eſt de potentia in actum deducta. Iuſticia per intellectũ eſt intelligibilis, & per voluntatẽ amabilis. Et ideo intellectus & voluntas ipſa obiectant, poſtquam iuſticia eſt nata, actus iuſticiæ remanent in potentia: ipſa namq; iuſticia in duratione & poteſtate, &c. eſt gubernata. Iuſticia per bonitatẽ, magnitudinem, &c eſt diſpoſita, & ideo per voluntatem eſt amabilis, nam omne bonum eſt amabile; & ideo quando diligitur cũ diſpoſitione bonitatis, magnitudinis, &c. tunc iuſticia de potẽtia in actum deducitur. Iuſticia eſt virtus, quæ quidẽ virtus eſt ſuum genus, eo quod ſub virtute conſiſtũt multæ virtutes: & ideo ſicut virtus in cõmuni oritur ex bonitate, magnitudine, &c, ſic iuſticia oritur per eundẽ modum per quem virtus moralis oritur. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modũ particulare cum ſuo vniuerſali regitur & dirigitur. Et in iſto

(c) 2006 Ministerio de Cultura

paſſu

passu iuristæ debent valde congaudere, eo quod iste passus est regula generalis infallibilis ad omnia iura. Iusticia sine veritate esse non potest: & ideo quando est cum illa, sequitur quod illa sic sit cognoscibilis per illum modum, per quē veritas est cognoscibilis in discursu principiorum & regularū. Et in isto passu cognoscit intellect⁹, quod iusticia est facilis ad cognoscendū cum discursu veritatis, posito in mixtione principiorum regularum. Ita gloria bonitas, magnitudo, &c. habent delectationē & quietē: ipsam autem habere non possent absq; iusticia. Et ideo quando sunt in delectatione, consumentia non mordet: eo quod iusticia est in delectatione vnde. sequitur quod quies cōscientiæ significat & declaret iusticiā in illa delectatione. Iusticia ratione differentiæ habet duas partes, videlicet pondus & proportionē: quo ad pondus est intensa. sed quo ad proportionem est extensa: & ideo in causis quandoq; requiritur iudiciū intensiue, & quandoq; extensiue, secundum quod subiectū iudiciū est dispositum & ordinatū ad recipiēdum iudiciū. Iusticia per concordantiam principiorum oritur & vivit: & ideo in cognoscendo concordantiam principiorum ad vnum iudiciū cognoscitur iusticia cum suis conditionibus: nam cognita causa cognoscitur effectus. Iniuria est inimica iusticiæ, eo quod iniuria est habitus priuatiuus, & quod concordantia est inimica principiorum: ideo iusticia est habitus positiuus. Nam vnum contrarium cognoscitur per reliquum. Iusticia dicit siue significat sentiā: sed ius significat esse iusticiæ; & quia essentia in suo esse est substētata, ergo iusticia in iure est substētata, vt patet ex prædictis, quod iudex in principio absoluto est causa efficiens, quæ quidē iusticia est principium formale & ius materiale: eo quia per iusticiam formatum est. Iudicium vero est principiū finale: eo quod in ipso est quies. Iusticia est media inter actorē & reū, cum quo iudex dat vnicuiq; ius suum. Nā sicut iusticia non potest esse medium absq; iudicare neq; etiā absqua bonificare, magnificare, &c. vt suum iudicare sic sit mixtū cū bonitate, magnitudine, &c. Finis iusticiæ est quies principiorū: eo quia sine iusticia quiescere non possunt. Vnde sequitur, quod iusticia est subiectum finale, in quo principia habent pacem inter actorē & reum, reddendo vnicuiq; quod suum est. Iusticia est maior per substantiam quam per accidens, vnde sequitur quod sua maior maioritas est substantialis, & sua maior minoritas est accidētalis. Ipsa quidē maior maioritas est cū maiori bonitate, magnitudine, &c. & maior minoritas est cum minori bonitate & magnitudine, &c. Et ideo in causis iudex debet cognoscere quæ est iusticia maior aut minor, in cognoscēdo iusticiam substantialem & accidētalem; & ista noticia est

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in cauſis valde neceſſaria: nam iuſticia quandoque pro actore ſubſtantialiter, & pro reo accidentaliter, & è conuerſo, vt patet per eſſe & bene eſſe: eſſe enim in cauſis dicit neceſſitatem; ſed bene eſſe contingentiam, & in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod neceſſitas non habet legem. Æqualitas eſt habitus iuſticiæ: æqualitas quidem generalior eſt ipſa iuſticia. Et ideo ſecundum quod æqualitas eſt diſcurſa in tractatu principiorum; ſic debet iuſticia diſcurri in eodem, vt iam ſupra dictum eſt: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod bonum & æquum eſt reddere vnicuiq; quod ſuum eſt, cum bonitate, magnitudine, &c. In cauſis vna iuſticia eſt maior altera iuſticia: & illa quę eſt minor, diſtat magis à magnitudine bonitatis, durationis, &c. quam illa quæ tantum non diſtat ab eodem, & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod iudex poſſet cognoſcere in cauſis minorem iuſticiam cum minori magnitudine bonitatis, durationis, &c. quæ cum maioritate iuſticię concordat.

DE IVSTICIA PER REGVlas deducta. CAP. LVI.

De iuſticia per regulas deducta.

PER regulam B. quæritur, iuſticia corrupta in homine, an ipſa reuertatur in eundem numerum, quando iniuria corrumpitur? Et reſpondendum eſt, quod non. Nam ſicut naturaliter materia diſponitur & proportionatur ſucceſſiuè, forma in inſtanti in ea introducitur: ſic habitus moralis ſucceſſiuè diſponitur & proportionatur: & in inſtanti perficitur: & ideo quando habitus corrumpitur, ipſe in inſtãtia corrumpitur. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, iuſticia quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt illa forma, cui propriè competit iudicare. per ſecundam ſpeciem C. quæritur, iuſticia quid habet in ſe eſſentialiter & ſubſtantialiter? Et reſpondendum eſt, quod habet ſuos correlatiuos morales, videlicet iuſtificatiuum, iuſtificabile & iuſtificare; cum quibus eſt habitus: ſed hic dubitat intellectus, vtrũ iuſticia remaneat habitus, quando homo non vtitur illa, aut dormit, aut vtitur alia virtute? Et reſpondẽdum eſt, quod eſt ſic: iuſticia enim non corrumpitur; niſi quãdo iniuria introducitur. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt iuſticia in alio? Et reſpondendum eſt, in cauſis cauſa, & in alijs virtutibus eſt connexio earum: ſicut humilitas & patientia, quæ iuſtè ſe conueniunt. per quartam ſpeciem quæritur, iuſticia quid habet in alio? Et reſpondẽdum eſt quod habet obiecta in cauſis, quæ iuſtè ſunt obiectata, etiam habent impreſſiones principiorum & regularum, & decem prædicamentorum. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, inſticia de quo eſt? Et

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Et eſt dicendum, quod ipſa eſt de diſponentia principiorum & regularum, & decem prædicamentorum, eo quod ſub ipſis eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, iuſticia de quo eſt? Et dicendum eſt, quod ipſa eſt de ſua ſpecifica materia & forma, quæ deſcendunt per differentiã & proprietatẽ à generali virtute. vt iuſtus per iuſticiam in iudicio poſſit agere. Per tertiam ſpeciem quæritur, iuſticia cuius eſt? Et reſpondendũ eſt, quod eſt iuſti: ſicut cappa cappati. Per primam regulam E. quęritur iuſticia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex tiuis & bilibus & are principiorum collecta, videlicet ex iuſtificatiuo, bonificatiuo, &c. & iuſtificabili & bonificabili, & iuſtificare, bonificare & magnificare, &c. Et in regulis aſſituata eſt per proprietatẽ & impropria & ſpecifica materia & forma inducta eſt: nã ſicut eadem qualitas, videlicet eadem ſignificata eſt per vnam formam ſpecificam in roſa, & per aliam in viola: ſic eadẽ virtus eſt per formam & materiam ſpecificata in iuſticia & per alias in prudentia. Per ſecundã ſpeciem quæritur, iuſticia quare eſt? Et reſpondendum eſt, vt principia à quibus deſcendit habeant actus rectos in cauſis. Adhuc eſt, vt ciuitas habeat pacẽ & bonũ publicum. Per primã ſpeciẽ regulæ E. quæritur, iuſticia quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt quanta continuè, ſiue habeat quantitatem continuam, eo quia eſt habitus continuus: non autem quia punctualis, neq; linealis, quod non eſt de conditione corporis, neq; creſcit, neq; decreſcit; licet ſuus actus quandoq; ſit magnus, quandoq; paruus: ſicut idem martellus, qui quandoq; dat magnum ictum, quandoq; paruum, ſecundum agentis voluntatem vtentis illo ad placitum ſuum. Per ſecundam ſpeciem regulæ F. quæritur, quę ſunt ſuæ quantitates diſcretæ? Et reſpondendum eſt, quod ſunt illæ quas habet per differentiam, iuſticia enim vnã quantitatẽ habet in iudice; aliã in actore; aliã vero in reo: ſicut eadem aqua vnum ſitum habet in vaſce circulari & alium in vaſce triangulari. Per primã ſpeciem regulæ G. quæritur, iuſticia qualis eſt? Et eſt dicendum, quod eſt talis qualis eſt per bonitatem, magnitudinẽ, &c. ſine quibus eſſe non poteſt. Per ſecundam ſpeciem G. quæritur, iuſticia qualis eſt? Et dicendum, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per connexionem aliarum virtutũ, quæ habent per iuſticiam actus rectos. Per regulam H. quæritur, per quem modum conſiſtit iuſticia in tempore ſucceſſiuè de vno obiecto in aliud: ſicut nauis in motu continuo localiter: ſed iuſticia conſiſtit ſic abſq; ſucceſſione in tẽpore, in ſubiecto in quo eſt, ſicut homo ſedens in naue mouente, & in motu continuo. Et quo ad ſpecies temporis illa ſufficiãt cauſa breuitatis. Per regulã I. quæritur, iuſticia quomodo conſiſtit in loco cũ ipſa nõ ſit punctualis

neque

(c) 2006 Ministerio de Cultura

neque linealis? Ad quod respondendum est, quod consistit in loco per illum modum qui dictus est in regula H. nam mediante subiecto in quo est iustitia, ipsa consistit in loco per accidēs. Et hoc sufficiat de speciebus loci causa breuitatis. Per primā speciem regulæ K. quæritur: iustitia quomodo est? & respondendum est, quod est per illum modum per quem à suis principiis collecta est: & in regulis posita est cum diffinitionibus principiorum; & cum assituationibus regularum; & specierum. Et hoc significatum est per hoc, quod de ea supradictum est. Per secundam regulam K. quæritur, iustitia cum quo est? & respondendum est, quod est cum materia & forma specificis ex quibus est: & cum differentia quæ dividit generalem virtutem in multos habitus, & est cum proprietate quæ specificat ei talem materiam & non aliam, & talem formam & non aliam, vt sit omnino virtus specialis. Adhuc est cum agente qui acquirit ipsam, & est cum bonitate, quod bona est. Et sic de aliis sine quibus esse non potest.

DE PRVDENTIA PER PRINcipia deducta. CAP. LVII.

Deductio Prudentiæ per principia.

HOMO subsistens ratione bonitatis, quando ipsa est ratio bono quod bonus agat bonum, tunc temporis bonus est de prudentia habituatus: quando autem non subsistit ratione bonitatis, tunc tēporis est imprudens. Homo disponens suam bonitatem cum magnitudine, vt ipsa sit magna ratio bono quod agat magnum bonū, prudens est. Homo antiquus suam prudentiam perseuerando cum ea in causis, cum illa quidem prudens submittit prudentias nouas. Prudentia cum potestate potest, & potestas cum prudentia est gubernata & acquisita. Prudentia est habitus scientiæ per intelligere, & fidei per credere. Prudentia primo & principaliter est habitus per amorem: secundariè autem per timorem: nam timor consequitur amorem. Prudentia quando est bona, tunc temporis est virtuosa: quando autem est mala, tunc est vitiosa. Prudētia cum veritate est vera: sed cum falsitate est falsa. Prudentia cum parua pœna disponit magnam gloriam. Prudentia disponit differentias: sed imprudentia confusiones. Prudentia connectit virtutem cum virtute: sed imprudentia, vitium cū vitio. Prudentia contradicit ignorantiæ quæ est sua inimica: & imprudentia contradicit intellectui, qui est suus inimicus. Prudentia conseruat causas secundum quod ipsæ sunt assituatæ in principio: Imprudentia autem illam assituationem corrumpit & destruit. Prudentia disponit medium existens proportio-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

portionaliter inter principium & finem. Imprudentia autem agit per oppositum. Homo prudens cum fine perfectionis quiescit: sed homo imprudens cum fine imperfectionis laborat. Prudentia cum maioritate bonitatis, magnitudinis, est maior. Imprudentia cum maioritate maliciæ est maior. Prudentia cum æqualibus causis æqualificat suos actus: sed imprudentia cum inæqualibus vult illos coæquare. Prudentia cũ maioritate fugat imprudentiã; imprudẽtia autẽ cũ minoritate fugat prudẽtiam.

DE PRVDENTIA PER REGVlas deducta. CAPVT. LIIX.

Deductio prudentiæ per regulas.

QVÆRITVR, vtrũ prudẽtia simpliciter sit de gener. sciẽtiæ? Et respondendum est, quod non. Nam homo credens veris causis prudens est. Per primam speciem regulæ C. quæritur: prudentia quid est? Et est dicendum, quod ipsa est habitus cum quo prudens ante eligit magnum bonum quam paruum, & ad bonas contingentias se disponit, & à malis se deuiat & segregat. Per secundam speciem quæritur: prudentia quid habet in se coessentiale? cui respondendum est, quod habet suos correlatiuos sine quibus prudens agere non potest. Per tertiam speciem quæritur: quid est prudentia in alio? Et respondendum est, quod est in bonitate bona: sed est mala in malis, & est in virtutibus fortis, & in peccatis debilis. Per quartam speciem quæritur: prudentia quid habet in alio? dicendum est, quod in virtute habẽt meritum: sed in peccato culpam. Per primam speciem regulæ D. prudentia de quo est? Et respondendum, quod ipsa est de phantasmatibus quæ intellectus acquirit per diligentiam & experientiam, ut fugiat laborem, & in fine quiescat. Per secundam speciem quæritur: prudentia de quibus est? Et est dicendum, quod est de suis tiuis & bilibus, qui solũm ei competunt. Per tertiam speciem quæritur: prudentia cuius est? Et dicẽdum est, quod ipsa est subjecti in quo est, sicut cappa cappati. Per primam speciem regulæ E. quæritur: prudentia quare est? Et respondendum est, quod est eo quod ex suis tiuis & bilibus specificis constituta est. Per quam speciem quæritur, prudentia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est propter vtilitatem prudentis, ut cum ipsa acquirat quietem. Per primam speciem regulæ F. quæritur, de continua quantitate prudẽtiæ? Ad quod respondendum est, quod prudentia in quantum est habitus, habet sic continuam quantitatem: sicut cappa cappati. Per secundam speciem quæritur de discreta quantitate prudentiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet discretam quantitatem ratione differẽtiæ suorum correlatiuorum. Per primam speciem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

regulæ G. quæritur; de prudentia, quæ eſt ſua propria paſſio & qualitas? Cui reſpondendum eſt, quod eſt prouidentia. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas prudentiæ? Et reſpondendum eſt, quod eſt bonitas in bonis, & malicia in malis. Per regulam H. quæritur de tempore prudentiæ? Et reſpondendum eſt, per regulas C.D.K. Nam illæ ſignificant modum quo prudentia conſiſtit in tempore per hoc quod eſt; & per ea de quibus eſt; & per modum quem habet in tempore, quando prudens vtitur prudentia in tempore. Quæritur per regulam I prudentia vbi eſt? Et reſpondendum eſt; quod in regulis C.D.K. extra quas in ſubjecto eſſe nequaquam poteſt. Adhuc eſt in factis prudentis, cum quibus ipſe prudenter agit. Per primam regulam K. quæritur, prudentia quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per illum modum quem prudens habet, cauſando ea, & colligendo ſimilitudines principiorum & regularum ex quibus eſt. Per ſecundam regulam K. quæritur, prudentia cum quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum prouidentia; diligentia, ſcientia aut credulitate, diſpoſitione & proportione, ſine quibus eſſe non poteſt.

DE FORTITVDINE PER PRINcipia deducta. CAP. LIX.

De fortitudine per principia deducta.

FORTITVDO ſub ratione bonitatis nutritur, coloratur & diſponitur, & proportionatur & conditionatur. Fortitudo cum magnitudine bonitatis, magnitudinis, durationis, &c. exceptis contrarietate & minoritate, eſt impugnabilis & defenſibilis. Fortitudo antiquata cum duratione bonitatis, magnitudinis ſibi ſubmittit fortitudines nouas. Fortitudo cum poteſtate bonitatis, magnitudinis, &c. omnia poteſt. Fortitudo fortior eſt cum intelligere quam cum credere. Fortitudo fortior eſt cum amore quam cum timore: ſine fortitudine nulla virtus eſt fortis. Fortitudo cum veritate cauſat audaciam & victoriam. Fortitudo cum delectatione facit hominem magnanimum. Fortitudo cum aliis virtutib⁹ diuerſificat actus ſuos. Fortitudo cum maiore virtute maiorem concordantiã habet. Fortitudo in peccatis eſt habitus priuatiuus. Fortitudo habet principia ſpecifica, ut actus ſpecificos habere poſſit. Fortitudo eſt medium exiſtens inter virtutem & virtutem. Fortitudo cum fine vltimo cauſat audaciam & victoriam. Fortitudo maior eſt per ea quæ ſunt ſubſtantialia, quàm per ea quæ ſunt accidentalia Fortitudo eſt fortior cum cauſis æqualibus, quàm cum inæqualibus. Fortitudo minor eſt cum maiori vitio, & etiam eſt pugnabilis, & deuincibilis cum illo.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE FORTITUDINE PER REgulas deducta. CAP. LX.

De fortitudine per regulas deducta.

VTRVM fortitudo ſit fortior per proſperitates quàm per aduerſitates? Et reſpondendum eſt, quod ſic. Cum proſperitate enim pugnat cum acritate & amore. Cum aduerſitate autem pugnat cum patientia & timore. Quæritur per primam ſpeciem regulæ C. fortitudo quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt habitus ponens fortificabilia contra vitia. Per ſecundam ſpeciem quæritur, fortitudo, quid habet in ſe ſibi coeſſentiale? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos, cum quibus eſt habitus. Per tertiam ſpeciem quęritur, quid eſt fortitudo in alio? ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt in bonitate bona & magna in magnitudine: nam vna virtus per accidens eſt habitus alterius virtutis. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in bonitate bonum actum: & in magnitudine magnum, &c. & in iuſticia iuſtum: ſicut bonitas quæ eſt fortis in fortitudine. Per primam ſpeciem regulæ D, quæritur, fortitudo de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de actibus ſuperiorum potentiarum, videlicet de intelligere, diligere & recolere. Per ſecundam ſpeciem quæritur, fortitudo de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis tiuis & bilibus, ut ipſa poſſit habere actum ſpecificum. Per tertiam ſpeciem quæritur, fortitudo cuius eſt? Cui dicendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti in quo eſt, eo quod ſuum inſtrumentum eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, fortitudo quare eſt? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt, quod habitus acquiſitus eſt. Per ſecũdam ſpeciem quæritur, fortitudo quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt, ut aliæ virtutes contra vitia victoriam habere poſſint. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, fortitudo quanta eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt tanta quanta ipſa eſt habitus acquiſitus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, fortitudo quanta eſt diſcretiue? Cui reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam per quam ſuum actum creſcit aut decreſcit. Per primã ſpeciẽ regulæ G quæritur, quę eſt ꝓpria qualitas fortitudinis? Ad ꝙ dicẽdũ ẽ, ꝙ virilitas, animoſitas cũ qua eſt in ſua cõtinua qualitate permanens: ſicut homo in ſua riſibilitate. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod eſſentia ſua non creſcit, neque decreſcit. Per ſecũdã ſpeciẽ quæritur, quę eſt appropriata qualitas fortitudinis? Ad quod reſpondendum eſt, ꝙ eſt iuſticia, &c. Nam ſicut iuſticia per fortitudinem eſt fortis: ſic fortitudo per iuſticiã eſt iuſta: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod virtus per appropriatam qualitatem creſcit, aut decreſcit a-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ctum ſuum ſecundum quod illa qualitas eſt ei influxa. Per regulam H. quæritur, fortitudo quando conſiſtit in tempore? Ad quod reſpondendum eſt, quod per illum modum qui ſignificatur per regulam C. D. K. Nam per tertiam ſpeciem C. eſt in ſubjecto mobilis & ſucceſſiua ſecundum motum & ſucceſſionem ſubjecti in quo eſt. Per quartam autem ſpeciem habet nouitatem: & ſic de aliis regulis ſuo modo. Per regulam I. quæritur, fortitudo vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in victoria; ſicut agens in effectu ſuo: ſicut patet per tertiam ſpeciem regulæ C. Et ſic de D. K. dici poteſt ſuo modo. Per primam regulam K. quæritur, fortitudo quomodo eſt? Et eſt dicendum, quod ipſa eſt per illum modum quem habet in diffiniendo ſe per alias virtutes, cauſando ſuas ſimilitudines. Per ſecundam regulam K. quæritur, fortitudo cum quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt cum principiis & diffinitionibus aliarum virtutum & cum aliis virtutibus, & maxime cum poteſtate, voluntate, ſpe & charitate, ſine quibus eſſe non poteſt.

DE TEMPERANTIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXI.

De temperãtia per principia deducta.

TEmperantia ſubſiſtens rationi bonitatis habet bonum actum. Temperantia cum magnitudine eſt magna, & habet magnum actum. Temperantia quanto magis durat, tanto minus de labore habet. Temperantia abſque poteſtate aliarum virtutum poteſtatem habere non poteſt. Temperantia per ſuum actum eſt ſcibilis. Temperantia eſt amabilis in verbis, & in expenſis & in menſa. Temperantia eſt illa virtus quæ frequentius eſt neceſſaria. Temperãtia cum veritate cauſat actum ſuum. Temperantia cauſat quietem, ſanitatem & delectationem. Temperantia ſemper diſtinguit inter maius & minus, eligendo æqualitatem. Temperantia concordat æquales res ad vnum finem. Temperantia maximè contradicit gulæ. Temperantia in principio oportet quod ſit fortis, ut ſequatur medium, & per medium ſequatur finis. Temperantia eſt mediocris menſura diminuendo magis, in augmentando minus. Temperantia cum fine quieſcit in labore. Temperantia cum maiore virtute eſt maior. Temperantia cum rebus æqualibus creſcit ſuum actum. Temperantia cum minoritate laborat, & cum ea eſt infirma.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TEMPERANTIA PER REgulas deducta. CAP. LXII.

VTRVM temperantia ſit neceſſaria omnibus virtutibus? Et reſpondendum eſt, quod ſic: ut virtutes habeant actus temperatos Per primam ſpeciem regulæ C, quæritur quid eſt temperantia? Reſpondendum eſt, quod eſt illa virtus, cum qua homo habet actus temperatos. Per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæritur, temperantia quid habet in ſe coeſſentialiter? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos, ſine quibus eſſe non poteſt, cum quibus eſt habitus ſubjecti in quo eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, temperantia quid eſt in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in agente menſura, qui cum ea menſurat actus ſuos temperatos. Per quartam ſpeciem quæritur, temperantia quid eſt in alio? Cui reſpondendum eſt, quod ipſa habet in principiis actum ſuum, ut in iuſticia iuſtum, & prudentia prudentem, & in fortitudine fortem. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, temperantia de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſimilitudinibus actuum animæ, videlicet de ſimilitudinibus intelligendi, diligendi & recolendi. Per ſecundam ſpeciem quæritur, temperantia de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de actibus temperatis imaginatiue, ſenſitiue, in ſubjecto in quo eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, temperantia cuius eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti cuius eſt habitus. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, temperantia quare eſt? Cui dicendum eſt, quod ipſa eſt. Nam cauſata eſt per temperatum ratiocinari, imaginari, ſentire. Per ſecundam ſpeciem quæritur, temperantia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt, ut ſubjectum in quo eſt, habeat per eam actus tẽperatos. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, temperantia quanta eſt diſcrete? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam, cum qua creſcit & decreſcit ſuos actus. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas temperantiæ? Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt abſtinentia. Per ſecũdam ſpeciem quæritur, quæ eſt qualitas appropriata temperantiæ? Et reſpondendum eſt, quod eſt bonitas, magnitudo, æqualitas & iuſticia. Per regulam H. quæritur, quando temperantia conſiſtit in tempore? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa conſiſtit per illum modum per quem ſubjectum in quo eſt conſiſtit in illo, temperantia exiſtente habitu habet ſubjectum ſuos actus cum illa. Per regulam I. quæritur, temperantia vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt in ſubjecto in quo eſt: ſicut cappa in cappato, vel efficiens in effectu. Per primam regulam K. quæritur, tem-

De temperãtia per regulas deducta.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

perantia quomodo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est per illum modum per quem homo cum actib⁹ superiorum potentiarum secundum intelligere, diligere & recolere, temperat actus inferiorum potentiarum, videlicet imaginari, affari, comedere, &c. Et hoc signatur per regulam C.D.K. Per secundam regulam K. quæritur, temperantia cum quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est cum iusticia, prudentia, &c.

DE FIDE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXIII.

De fide per principia deducta.

PER analogiam oportet nos discurrere istud capitulum, ut videamus per quem modum fides est superius, & intellectus inferius; & primo per bonitatem: quoniam intellectus non potest tantum obiectare Deum quantum ipse obiectabilis est; ideo diuina bonitas est ratio Deo quod præponat se intellectui humano, obiectando & credendo: hoc quidem intelligens. Bonum est, & tunc temporis intellectus obiectat Deum: credēdo ipsum esse vnum infinitum & æternum creatorem, saluatorem, & huiusmodi. Et hoc intellect⁹ facit supra suam naturam, & talem obiectionem dicimus esse sanctam fidem admirabilem & bonam. Deus est magnum obiectum, & secundum suam magnitudinem intellectus non potest ipsum naturaliter obiectare idcirco Deus magnificat intellectum, ut magnifice agat supra suam naturam simpliciter credendo; & sic fides ascendit super intellectum: sicut oleum ascendit super aquam. Nam quando intellectus attingit Deum esse vnum cum fide, credit magis esse vnum quam cum intelligere intelligat ipsum esse vnum: intellectus enim altior est per magnitudinem cum credere absq; labore, quam cum intelligere cum labore. Fides durat per durationem à Deo datam, intelligere autem durat per scientiam acquisitam: vnde patet quod fides est superius, sed intellectus est inferius: & quãdo homo fide habituatus, peccat per auariciam, aut luxuriam, &c. Fides durat in subjecto sub portione, & cum difformitate. Nam subjectum non est dispositum cum iusticia, prudentia, &c. Sicut asinus qui non est dispositus, ut serico sit indutus. Prima causa plus potest quàm secundaria, & quando secunda potest cum prima, tũc potest supra seipsam. Quapropter intellectus potest per primam causam credere in eam; sed quod potest per se, est intelligere Deum & adiuuante tamen credere ad suum intelligere: sicut dixit Esaias: Nisi credideritis, non intelligetis. Sicut aliquis homo qui non erat Philosophus, & in posterum fuit Philosophus, & dum non erat Philosophus, credebat Deum esse; sed cum fuit Philosophus, intellexit Deum esse.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

esse. Et tunc intellectus ascendit ad illum gradum intelligendo, in quo erat credendo. Veruntamen non dico quod propter hoc fides destruatur: sed quod ipsa ascendit in altiorem gradum obiectando, plus credendo Deum esse, quàm intelligendo ipsum esse: sicut oleum in vase in quo est supra aquam. Et qui adderet plus de aqua prædicto vasi, aqua quidem ascenderet ad illum locum in quo erat oleum; Et deinde oleum ascenderet in altiorem locum in quo non erat. Deus est intelligibilis per suam naturam. Et ipse causat quod intellectus humanus intelligat multum per naturam, Deo habituante illum de fide, ut ipse cum fide adiuuet eum ad intelligendum. Intellectus enim plus potest ascendere ad primum intelligibile, videlicet ad Deum cum duobus habitibus, quàm cum vno tantum: sicut ipse plus potest cum prudentia & fortitudine, quàm cum prudentia tantum: quando intellectus intelligit obiectum primum, fides disponit ipsum intellectum ad intelligendum. Sicut charitas disponit voluntatem ad amandum obiectum primum. Et sicut voluntas non posset amare obiectum primum sine charitate: sic intellectus non potest intelligere obiectum primum sine fide. Vnde patet, quod sicut charitas non corrumpitur, quando voluntas amat primum obiectum: sicut fides non destruitur, quando intellectus intelligit primum obiectum. Nam potentia non contradicit suæ dispositioni communi: Per illam enim ascendit & fortificatur. Fides est virtus existens habitus in intellectu: alioquin fides non posset esse virtus, neque habitus: sicut charitas quæ non posset esse habitus, nisi voluntas esset ei subiectum. Et ideo sicut charitas facit ascendere voluntatem ad amādum obiectum virtuose: sic fides facit ascendere intellectum ad intelligendum obiectum virtuose. Fides cum veritate est habitus intellectus: & ideo quando intelligit obiectum primum cum veritate ipsam intelligit. Nam absque virtute cum intelligere non potest. Et ideo veritas est principium fidei & intellectui commune: Veruntamen fides in veritate est superius in credendo, intellectus autem inferius in intelligendo; & ideo quādo intellectus ascendit in altiorem gradum in veritate: & finaliter fides ascendit in altiorem gradum in ipsa veritate. Nam habitus est superius, sed habituatus est inferius: sicut homo cappatus ascēdens in montem, cuius corpus est inferius, & sua cappa in ipso superius. Intellectus non potest intelligere Deum, uni cum labore: sicut homo ascendens in montem, qui illum ascendere non potest, nisi cum labore sed cum intellectus ascendit ad Deum, cum fide non laborat, sed potius in illo se delectat credendo, & quod potentia altior est sine labore quàm cum labore: idcirco intellectus est altior credendo diuinam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

gloriam,quam intelligendo. Intellectus non distinguit credendo modaliter & necessarie, sed large & confuse, sed intellectus cum intelligit vere necessarie quidem & inconfuse intelligit; & ideo intellectus in credendo est instantaneus; intelligendo autem successiuus: quare patet quod intellectus altior est in credendo,quàm intelligendo, cuius ratione suus actus est super sua natura credendo: sicut aqua est super sua natura calefaciendo. Fides est habitus à Deo datus,& sic à Deo gubernatur: sicut à Deo creatur:vnde patet quod intellectus non potest talem habitum gubernare,nam super sua natura est: veruntamen disponit se ut succumbat ei, timendo Deum offendere, non credendo in eum. Et sic oritur concordantia inter intelligere & credere. Illa lex quæcunque sit per fidem, oportet quod sit vera. Sicut per bonitatem oportet esse bonam: & per magnitudinem magnam, &c. Et ideo lex illa oportet ut sit vera, in qua fides est altior in veritate & magis contra peccata: & in isto passu cognoscit intellectus, quæ lex oportet quòd sit vera; aut lex Christianorum; aut Sarracenorum; aut Iudæorum. Fides in principio disponit intellectum ad intelligendum: ut per regulam B. patet Et quando intellectus est in aliquo gradu in intelligendo: fides disponit illum in illo gradu credendo, ut ascendat in alium gradum intelligendo; & sic de gradu in gradum, quousque intellectus ascendit ad primum obiectum, & in ipso quiescit intelligẽdo sed maximè in via credendo. Fides est medium cum quo intellectus acquirit meritum, & ascendit ad primum obiectum: quod quidem influit intellectui fidem, ut ipsa sit intellectui vnus pes ad ascendendum. Et intellectus habet alium pedem de sua natura, videlicet intelligere: sicut homo ascendens scalam cum duobus pedibus. Et in primo scalone, primo ponitur pes fidei. Et in illo met pes intellectus, ascendendo gradatim. Et in secundo scalone, primò ponitur pes fidei: & deinde pes intellectus, ascendendo gradatim cum prioritate fidei, & cum posterioritate intellectus: & similiter sicut in disputatione primo ponitur dubitatio, deinceps affirmatio vel negatio. Credere non est finis intellectus, sed intelligere: veruntamen fides est suum instrumentum ad eleuandum suum intelligere cum credere; & ideo sicut instrumentum consistit inter causam & effectum: sic fides consistit inter intellectum & Deum, influxa fide à Deo in subjectũ, ut per ipsum quiescat in obiecto primo. Illa fides quæ est maior in bonitate, magnitudine, &c. & etiam in spe, charitate, &c. oportet quod sit vera: sed fides ei contraria quod sit minor & falsa. Alioquin principia positiua succumberent principiis priuatiuis, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellect. s, quæ fides est maior & verior illa ha-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

illa habente maiorem virtutem & maius obiectum. Illa fides quæ plus credit esse æqualitatem in rationibus Dei oportet quod sit vera. Sed illa quæ ponit in illis inæqualitatem oportet quod sit falsa. In Deo namque non est prius neque posterius quia diuina bonitas, magnitudo, &c. sic oportet quod habeant suos correlatiuos æquales: sicut intellectus & voluntas habeant potentias æquales. Et in isto passu cognoscit intellectus, quæ fides est vera. Cum minori fide intellectus non potest eleuare suum intelligere, sed cum maiore. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod suum maius intelligere non est contra suum maius credere: sicut in ascensu scalæ vnus pes non est cõtra alterum, etiam in currere vnus pes non est contra alterum.

DE FIDE PER REGVLAS deducta. CAPVT LXIV.

De fide per regulas deducta.

SVPPOSITO quòd intellectus possit intelligere de Deo ea quæ per fidem potest credere, fides quidem destrueretur, & per consequens meritum: sicut dicitur; fides non habet meritum cui humana ratio præbet experimentum? Ad quod respondendum est, quod non. Ratio huius est, quod fides quidem ascendit supra intellectum, vt iam ostensum est: nam meritum fidei consistit prius; Meritum autem intellectus posterius sed si essent in eodem gradu, bene sequeretur quod dicis. Per primã speciem regulæ C. quæritur, quid est fides? Ad quod respondendum est, quod ipsa est virtus à Deo data, vt per ipsam credamus id quod per eam intelligere non possumus. Per secũdam speciem quæritur, quid habet fides in se coessentialiter? Et respondendum est, quod habet suos correlatiuos cum quibus est habitus. Per tertiam speciẽ quæritur, quid est fides in alio? Ad quod dicendum est, quòd ipsa est habitus in intellectu, existens supra habitum quem ipse habet per scientiam, vt apparet per gustum gustantem vinum dolij, quo iudicat quale est ipsum vinum gustatum. Sed quod possibile est vinum alterari in alio tempore: ideo intellectus non habet scientiam certam per intelligere, sed per fidem credit quod tale sit. Adhuc fides est in bonitate bona, & in magnitudine magna, &c. Per quartã speciem quæritur, quid habet fides in alio? Et respondendum est, ipsa habet inteligibilitatem in intellectu, & habet in volũtate amabilitatem: ab ipsa enim amata est, & in memoria recolibilitatem, quod ab ipsa recolita est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, fides de quo est? Et est respondendũ, quod ipsa est de seipsa, eo quod creatura est. Per secundam speciem quæritur, fides de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est

(c) 2006 Ministerio de Cultura

de ſuis tiuis & bilibus. cum quibus ipſa eſt virtus ſpecialis. Per tertiam ſpeciem quæritur, fides cuius eſt? Et eſt dicẽdum, quod ipſa eſt ſubiecti in quo eſt, ſicut cappa cappati. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, quare eſt fides? Et eſt reſpondendum, quod eſt eo quod ſua cauſa eſt. Per ſecundam ſpeciem quęritur quare eſt fides? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt, vt intellectus per eam poſſit credere id, quod per ſeipſum non poteſt intelligere. Sicut imaginatio eſt, vt homo imaginetur id quod per ſenſum non poteſt ſentire. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, quanta eſt fides continue? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta quantum homo poteſt cum ipſa obiectare obiecta. Adhuc eſt continua, eo quod eſt habitus indiuiſibilis. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quanta eſt fides diſcrete? Ad quod eſt reſpondendum eſt, aut decreſcit quod ipſa eſt tanta quot ſunt ſui correlatiui, quibus creſcit ſuum actum. Per primam ſpeciem regula G. quaritur, quæ eſt propria qualitas fidei? Et reſpondendum eſt, quod credulitas: Nulli enim alteri virtuti competit. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas fidei? Et reſpondendum eſt, quod ſua bonitas, magnitudo: iſtæ enim rationes alijs virtutibus cõpetunt; ſicut & iſti. Per regulã H. quęritur, de tempore fidei? Ad quod reſpondendum eſt, per tertiam ſpeciem regulæ C. quod ipſa *eſt* in tempore, eo quod in ipſa eſt noua. Et per quartam ſpeciem C. ipſa habet corruptionem in tempore, quãdo homo non credit de Deo ea quæ de eo credere ſolebat, & eſt reſuſcitando in tempore: quando homo reſurgit credendo de Deo ea quę credere ſolebant de illo. Adhuc eſt in tempore: nam quandoque habet magnum actum, quandoque paruum. Item eſt in tempore, quandoq; enim obiectat vnum obiectum, quandoq; aliud Et ſic de regula D.K. dici poteſt ſuo modo. Per regulam I. quęritur, fides vbi eſt? Ad quod reſpondendum eſt per ſecũdam ſpeciem regulæ C. quod ipſa eſt in ſuis correlatiuis: & per tertiam ſpeciem C. reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in intellectu, ſicut habitus in ſuo ſubiecto: & ſic de regula D.K. dici poteſt de ſuo modo. Per primam ſpeciem regulę K. quæritur, fides quomodo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per illum modum quem habet primum obiectum in ponendo ſe obiectum intellectui: & credendo ipſe intellectus obiectat ipſũ ſupra ſuũ intelligere. Per ſecundam regulam K. quæritur, fides cum quo eſt? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt cum potentia obiecto & actu. Per intellectum quidem eſt cum potentia qui effectiue & moraliter vtitur fide, & eſt cum obiecto, videlicet cum Deo, ſine quo eſſe non poteſt; & cum actu, videlicet cum credere: ſed hic dubitat intellectus ipſe quærendo quando non credit intelligit

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ligit vbi est fides? Ad quod respondendum est, quod fides est in ipsomet intellectu, eo quod suus habitus est. Et tunc temporis credere est in illo in potentia, sed reducitur ad actum quando intellectus credit.

DE SPE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXV.

De spe per principia deducta.

SPES est habitus memoriæ, vt per ipsam memoria sperando possit ascendere ad primum obiectum, sicut intellectus credendo. Et primo de bonitate dicemus. Bonum est memorię quod recolat naturaliter Deum quantum potest: & quando magis non potest naturaliter adiuuat spes moraliter, Deo obiectante se memorię ratione suæ bonitatis: & memoria sic obiectat Deum supra suas vires sperando, sicut voluntas cum charitate ascēdit ad Deum amando. Et hoc memoriæ valde est bonū Memoria magis est magna per duos actus quam per vnum tantum. Idcirco magnitudo Dei magnificat memoriam hominis, quando homo magnificè se disponit ad recolendum Deum cum habitu spei: vt memoria quando non potest eum recolere quod possit eum sperare. Et hoc memoriæ magnum est. Spes cum subiecti dispositione durat in subiecto, videlicet cū recolere Deum ratione suę bonitatis, magnitudinis, æternitatis, &c. Sed quando memoria non se disponit ad recolendum, & peccatum est suus habitus: tunc spes nō habet subiectum, in quo durare posset, & sic deficit. Memoria cum suo posse potest recolere, & similiter cum posse Dei mediāte spe potest sperare in Deo & sic analogicè loquendo, posse spei est superius: posse autem memoriæ est inferius, ratione cuius posse existēs inferius ascēdit ad obiectum cum posse existente superius: sicut posse intelligendi cum posse credendi. Homo peccator intelligens in hora suæ mortis sua magna peccata, & magnā iusticiam Dei; est circa desperationem cum intelligere & recolere. Sed spes quæ est habitus memoriæ, ascēdit ad diuinam misericordiam, Deo obiectando se peccatori habenti spem. Et tunc peccator prolōgat se ad desperationē: hoc autem facere non posset, nisi spes esset habitus memoriæ. Quando homo est in bello, aut in mari cum magna fortuna, aut habet magnam indigētiā alicuius rei: tunc temporis sua voluntas est in tātum remissa & contracta propter nimium timorem, quod ipsa nō potest eleuare suū amare Deū: sed memoria obiectans Deū cum spe excitat voluntatē ad amandum illum cum charitate. Et tunc voluntas confortata & cōsolata est per memoriam. Et sic de intellectu potest dici qui non inuenit aliud remedium, nisi sperare in Deo. Memoria cum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cum ſpe virtuoſa eſt, ſicut voluntas cum charitate. Et ſicut voluntas eſt vitioſa abſq; charitate: ſic memoria ſine ſpe. Quoniam memoria & voluntas ſunt inter ſe ad inuicem coadiuuantes: ideo memoria cum ſpe adiuuat voluntatem, & voluntas memoriam cum charitate, vt ipſæ ſint virtuoſæ. Spes cum veritate eſt vera, & cum falſitate falſa. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod peccator quando poteſt fugere à peccato & non vult, ſed proponit exire: tunc ipſe credit habere ſpem & ipſam non habet. Spes enim cum peccato non poteſt participare in ſubiecto. Peccator cum ſpe habet delectationem: ſed abſq; ſpe triſticiam & dolorem. Nam cum ſpe habet amare: ſine ſpe autem habet odire. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod peccator cum ſpe aſcendit ad amandum: ſine ſpe deſcendit ad odiendum & deſperandum, peruertendo amare & ſperare in odire & deſperare: triſticiã & dolorem qui ſunt in tali peccatore quis poſſet æſtimare. Inter recolere & ſperare eſt differentia: ſicut inter intelligere & credere: ratio huius eſt; quòd ſperare eſt ſuperius: ſed recolere eſt inferius. recolere eſt actus naturalis: ſed ſperare eſt actus ſupernaturalis. Sperare & recolere conueniunt inter ſe. Nam recolere diſponit ſperare; ſuppoſito tamen quod ſperare ſit cum bonitate, magnitudine, &c. Et ſperare facit aſcendere, recolere gradatim, vt ſperare per aſcenſum recolendi poſſit aſcendere. Sicut cappa quæ aſcendit in montẽ per aſcenſum cappati. Spes legitima & ſpes ſpuria opponuntur, in tantum quod in ſubiecto ſtare non poſſunt Nam aliâs daretur oppoſitum in obiecto. Spes legitima eſt illa quæ eſt cũ bonitate & veritate & huiuſmodi: & eſt contra maliciam & falſitatem. Spes autem ſpuria eſt illa, quæ cum malicia & falſitate eſt contra bonitatem, veritatem, &c. Et in iſto paſſu dolet memoria quæ tot peccatores recolit habituatos ſpe ſpuria & difformata. In principio, homo ſperans in Deo eſt efficiens: & ſpes eſt forma. Et illa quæ homo recolit, ſunt materia & ſummum obiectum eſt finis, recolere ſubſiſtente ad ſperare. Spes eſt medium exiſtens inter peccatorem & Deum, eò quod ipſa eſt nũcius amborum, Deo influente ſpem peccatori: & peccatore refluente ſuum bonum & magnum recolere Deo. Quando peccator ſiue homo indigens recolens Deum ſine ſpe inuenit requiem in ſuo recolere. Ratio huius eſt, quod ſuum recolere non eſt in illo gradu in quo inuertitur requies. Quando autem ſpes jungitur: tunc aſcendit recolere cum ſpe ad illum gradum in quo inuenitur requies. Illa ſpes quæ eſt maior ratione bonitatis, magnitudinis, eſt lumen veræ fidei ſiue legis. Nam minor fides ſiue lex non poteſt ſtare in maiori ſpe. Sed maior ſpes ſtat in maiori fide ſiue lege: alioquin eſſet dare oppoſitum in obiecto

(c) 2006 Ministerio de Cultura

iecto & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quis populus conſiſtit in lege vera. Sperare & recolere poſſunt eſſe inuicem in ſummo obiecto & in eodem tempore: ſed non ęqualiter, eo quod ſperare eſt prius: recolere autem poſterius. Sicut velle & amare in eodem tempore poſſunt eſſe in vno & eodē ſubiecto. Amare tamen per prius, quod eſt habitus; velle autem per poſterius, quod eſt habituatus de charitate: ſicut in altitudine montis, in qua cappa eſt ſupra cappatum. Memoria cum minoritate habet recolere: cum maioritate autem ſperare. Et ideo quando appetit eleuare ſuum recolere ſine ſperare: ſuus quidem appetitus eſt difformatus. Accenſus enim eſt de genere maioritatis. Et ideo memoria quando cred t aſcendere, ipſa deſcendit. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum peccatores cadunt in deſperationem. Potentia enim cum minori habitu aſcendere non poteſt; ſed cum maiori.

DE SPE PER REGVLAS deducta. CAP. LXVI.

De ſpe per regulas deducta.

QUÆRITUR vtrum ſpes ſit habitus memoriæ? Et reſpondendum eſt, quòd ſic: eò quòd in tempore neceſſitatis memoria ſperando confortat & conſolatur intellectum & voluntatem. Et recolere ſic aſcendit ad ſummum obiectum per ſperare: ſicut intelligere per credere: & velle per amare. Item ſperare non eſt de genere certitudinis, quæ quidem eſt de genere ſcientiæ: neq; enim eſt de genere voluntatis. Voluntas enim multa vult, in quibus non ſperat: vnde ſequitur quod poſtquam ſpes non eſt de genere intellectus, neq; de genere voluntatis: quod ipſa ſit de genere memoriæ. Et cum in anima non ſint niſi iſtæ res potentiæ ſupradictæ: amplius ſpes nō eſt de genere imaginatiuè neque ſenſitiuè, Per primam ſpeciē regulę C. quæritur. quid eſt ſpes? Et reſpondendum eſt, quod eſt virtus cui propriè competit ſperare. Per ſecundam ſpeciem quęritur, ſpes quid habet in ſe coeſſentialiter? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos ſpeciales, cū quibus agit per ſpeciem ſuam. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt ſdes in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt virtus ſpecialis in alijs virtutibus, & etiam nuncius conſolans & confortans, & conſulens, & huiuſmodi. Adhuc eſt in bonitate bona & in magnitudine magna, &c. & eſt imaginatiua, imaginabilis: & in ſenſitiua ſenſibilis: & in ſubiecto indiuiſibilis Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet ſpes in alio? Et dicendum eſt, quod ipſa habet ſperare in recolere: ſicut charitas habet amare in velle: & fides credere in intelligere. Adhuc habet bonum actū in bonitate: & magnum in magnitudine, &c. & iuſtum in iuſticia, &c. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, ſpes de quo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, eò quod habitus creatus eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ſpes de quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſe eſt de ſuis ſpecificis ſimilitudinibus deriuatis à relatiuis memoriæ, quarum eſt habitus. Per tertiam ſpeciem quæritur, cuius eſt ſpes? Et eſt reſpondendū, quod ipſa eſt memoriæ, ſicut inſtrumentū eſt agentis. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, ſpes quare eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ex eo quod ſua cauſa eſt: ſicut dies artificialis eſt, quod ſol ſuper terrā eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ſpes quare eſt? Et reſpondendum eſt. quod ipſa eſt, vt memoria poſſit leuare ſuum recolere in tempore neceſſitatis, conſulendo, adiuuando, confortando Conſulendo intellectui ſuum intelligere, & voluntati ſuum velle, vt aſcendere poſſint ad ſummum obiectum. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, ſpes quanta eſt continuè? Et eſt reſpondendum, quod ipſa habet quantitatem magnam & continuam. Officium enim magnum habet conſolando, confortando & eleuando alias potentias ad ſummum obiectum: ſua quidem quantitas indiuiſibilis eſt, cum non ſit punctualis, neque linealis. Per ſecundam ſpeciem quæritur de quātitate diſcreta ſpei? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam reſpectu ſuorum correlatiuorum, cum quibus habet differētias, cum quibus creſcit aut decreſcit ad placitum actus ſuos. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas ſpei? Et reſpondendum eſt, quod eſt ſperare. Nam ſperare non competit niſi ſpei tantum. Per ſecundā ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas ſpei? Ad quod dicendum eſt, quod bonitas, magnitudo & huiuſmodi. Per regulam H. quæritur de tempore ſpei? Et eſt reſpondendum, quod eſt in tempore præſenti, eo quia ipſa eſt; adhuc quia habet ſuum actum & ambit tempus futurum: nam illud ſperat. Et hoc per regulam C. D. K. ſignatum eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod ſpes in tempore valde magnus habitus eſt. Per regulam I. quæritur, vbi habet ſpes actum ſuum? Et reſpōdendum eſt, quod ipſa habet illum in memoria recolibilitatem, extra quam non poteſt habere illū. Nam extra recolibilitatem memoriæ obliuio eſt habitus priuatiuus. Et hoc per regulam C. D. K. ſignatum eſt. Per primam regulam K. quæritur, ſpes quomodo eſt, & quomodo corrumpitur? Ad quod dicēdum eſt, quod ipſa eſt per modum quem habet memoria, diſponēdo actū ſuum cum principijs & cum aliis virtutibus: ſicut homo in tempore neceſſitatis, quando ſe non poteſt adiuuare cum ſuis virtutibus, adiuuat ſe cum bonitate Dei, &c. Et ſimiliter cū miſericordia & charitate Dei, & huiuſmodi. Sua vero deſtructio eſt, quando in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

do in ſubiecto in quo eſt, euenit peccatum quod malum eſt, & contra miſericordiam & charitatem Dei, ratione cuius peccator priuata ſpe cadit in deſperationem. Per ſecundam regulam K. quæritur, ſpes cum quo eſt? Ad quod reſpondẽdum eſt, quod ipſa eſt cum diſpoſitione ſubiecti in quo eſt; & cum habitibus principiorum & virtutum; & maximè cum ſummo agente qui ipſam ſpeciem cauſat, & ſubiectum ex ea habituat & induit.

DE CHARITATE PER PRINcipia deducta. CAP. LXVII.

De charitate per principia deducta.

CHARITAS eſt habitus voluntatis; & charitas ratione ſuę bonitatis eleuat voluntatem ad amandum diuinam bonitatem plus quàm ſemetipſã. Charitas ratione ſuæ magnitudinis omnia bona facit communia. Charitas cum ſua duratione facit durare, amare cum bonitate, magnitudine, &c. Volũtas cum poſſe charitatis vincit omnia. Charitas cum magna duratione diſponit intellectum ad intelligendum ſummũ intellig bile. Quoniam Deus eſt ſumme amabilis: ideo voluntas cum charitate eleuat ſuum amare ad diligendum plus Deũ quam ſemetipſum. Quoniam Deus eſt per ſe amabilis & non per ſe credibilis, neq; ſperabilis; in quantum eſt de ſe: ideo charitas eſt altior virtus quàm aliæ virtutes. Charitas cũ veritate viuit, & etiã vincit imaginabilia & ſenſibilia. Charitas in omnibus inuenit delectationem. Charitas nõ diſtinguit inter proprium & commune. Charitas ad verum bonum & concordantẽ finẽ reducit omnia. Charitas non inuenit contrarium. Voluntas per charitatem eſt prius in amore: & per velle eſt poſterius in illo. Charitas in omnibus quieſcit. Illa lex cum qua charitas eſt maior, eſt & verior quàm aliqua alia lex. Charitas omnia bona coæquat. Charitas cum minoritate eſt infirma.

DE CHARITATE PER REGVlas deducta. CAP. LXIIX.

De charitate per regulas deducta.

QUÆRITUR vtrum charitas ſit habitus voluntatis? Et reſpondendum eſt, quòd ſic: vt voluntas cum charitate poſſit plus Deum diligere quam ſeipſam. Et proximum tantum quantum ſe ipſam. Per primam ſpeciem regulæ C. quęritur, quid eſt charitas? Et reſpondendum eſt, quòd charitas eſt illa virtus, cũ qua voluntas aſcendit ad diligendũ Deum & proximũ ſuum ſupra ſuũ poſſe naturale. Per ſecundã ſpeciẽ quęritur, charitas quid habet in ſe ſibi coeſſentiale? Et reſpõdendũ eſt, quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quòd ſuas ſpecificas relationes cum quib⁹ eſt ſpecificata virtus. Per tertiam ſpeciē quæritur, quid eſt charitas in alio? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt in bonitate bona, in magnitudine magna, & in omnibus virtutibus imperatrix & gubernatrix. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet charitas in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet in omnibus quicquid vult. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, charitas de quo eſt? Dicendum eſt quod ipſa eſt de ſe ipſa, eo quod creata eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, charitas de quo eſt? Cui dicendū eſt, quod ipſa eſt de ſimilitudinibus correlatiuorū voluntatis, de quibus in ſuo capitulo locuti ſumus. Per tertiam ſpeciem quęritur, charitas cuius eſt? Ad quod reſpondendum eſt; quod eſt voluntatis: nam ſuus habitus eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, charitas quare eſt? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt, quod effectus Dei eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur; charitas quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt, vt voluntas poſſit amare Deum ſuper ſuis viribus; & etiam ſuum amicum & ſuum inimicum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quare charitas eſt altior virtus. Per primam ſpeciem regulę F. quęritur, de quantitate continua charitatis? Ad quod reſpōdendum eſt, quod ipſa habet admirabilem quantitatem, eo quod voluntas cum ipſa diligit Deum, & ſuum amicum & ſuū inimicum. per ſecundam ſpeciem quæritur de quantitate diſcreta charitatis? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam ratione differentiæ ſuorum correlatiuorum cum quibus creſcit aut decreſcit ad placitum ſuum actum, ſua quantitate continua exiſtente ſine diuiſione & augmentatione, & diminutione. Charitas enim non eſt habitus punctualis; neq; linealis. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas charitatis? Et reſpondendum eſt quod eſt ſuum ſpecificum amare. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas charitatis? Ad quod reſpondendū eſt, quod bonitas, &c. Nam bona eſt, &c. Nam iuſta eſt, &c. Per regulam H. quæritur de tempore charitatis? Cui reſpondendum eſt per tertiam ſpeciē regulæ C. quod ipſa eſt in illo ſine ſucceſſione, eo quod habitus ſpiritualis eſt, ſed eſt in ſucceſſione mediante ſubiecto in quo eſt, & in quo influit & refluit actus ſuos, mutando obiecta & hoc per regulam C. D K. ſignatum eſt. Per regulam I. quæritur, charitas vbi eſt? Et reſpondendū eſt, quod ipſa eſt in ſubiecto habituatiui, & in obiecto obiectiue. Et hoc per regulam C. D. K. ſignatum eſt. Per primam regulā K. quæritur, charitas quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt per illum modū, per quem eſt ſimilitudo collecta à voluntate deducta per principia, exceptis contrarietate & minoritate: &

etiam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

etiam eſt in ſpeciebus regularum ſubſtentata, Deo exiſtente ſua cauſa & voluntate exiſtente ſuo obiecto cum diſpoſitione ſine peccato. Per ſecundam regulam K quæritur, charitas cum quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt cum agente, videlicet cum Deo, qui eſt ſua cauſa; & cum ſua voluntate quæ eſt ſuum ſubjectum; & eſt cum principiis & regulis ſuo modo, & cum aliis virtutibus, ſine quibus eſſe non poteſt.

DE PATIENTIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXIX.

De patientia per principia deducta.

QVONIAM patientia eſt habitus voluntatis: ideo voluntas cum bonitate ſuæ patientiæ vincit ſuam maliciã. Voluntas cum magnitudine patientiæ vincit iram. Patientia cum duratione durat contra impatientiam. Patientia cum poteſtate charitatis & humilitatis omnia vincit Patientia cum deliberatione intellectus oritur, viuit & nutritur. Patientia cum charitate eſt de genere humilitatis. Patientia ſub charitate eſt maior virtus quam ſub aliqua alia virtute. Contra veram patiẽtiam nulla ira ſtare poteſt. Patientia cum paſſione acquirit læticiam & delectationem. Patientia non diſtinguit inter vituperantem & vituperatum. Patientia cum charitate, pietate & humilitate eſt connexa. Patientia non curat de vindicta. Patientia in principio habet paſſionem, in fine actionem, & victoriam. Patientia eſt mediũ exiſtens inter laborem & quietẽ. Homo de patientia habituatus ſemper eſt in quiete. Patiẽtia cũ maiori labore eſt maior virt⁹. Patiẽtia coæquat ꝓſperitates & aduerſitates.

HOMO CVM MINORITATE PAtientiæ eſt in periculo. CAP. LXX.

Homo cũ minoritate patientiæ eſt in periculo.

VTRVM patientia ſit fortior virtus abſolutè; quàm impatientia vitium? Et reſpondendum eſt, quod ſic, eo quod patientia eſt habitus poſitiuus: impatientia autem priuatiuus. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum homo peccat. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt patientia? Ad quod dicendum eſt, quod eſt virtus, quæ mouet voluntatem ad eligendum paſſionis ſuper viribus ſuis. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet in ſe patientia coeſſentialiter? Ad quod dicendum eſt, quod habet ſimilitudines paſſiuas principiorum cum quib⁹ patitur. Per tertiam ſpeciem quæritur, patiẽtia quid eſt in alio? Et reſpõdendum eſt, quod ipſa eſt habitus vincens & pacificans duos homines inter ſe litigantes.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Et eſt in prouidentia conſolata,quando aliter factum ſe non poteſt habere. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet patientia in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet in voluntate actionem per prius: & voluntas in ſeipſa per poſterius. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, patientia de quo eſt? Et reſpondendum eſt,quod ipſa eſt de ſuis bilibus ſpecificis cum quibus eſt ſpecifica virtus. Per terriam ſpeciem quæritur, patientia cuius eſt? Cui reſpondendum eſt ,quod ipſa eſt voluntatis quæ cum ea ſummittit ſe ad paſſiones. Per primam ſpeciem regulæ E.quæritur, patientia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt nam charitas prudentia,iuſticia, fortitudo & humilitas cauſant illam in diſpoſita & proportionata voluntate, ſubmittendo eam alteri voluntati. Per ſecundam ſpeciem quęritur,patientia quare eſt? Ad quod eſt dicendum, quod ut intellectus & voluntas habeant deliberationem continuam, eligendo vtilia. Per primam ſpeciem regulæ F.quæritur, de quantitate continua patientiæ? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet continuam quantitatem,eo quod non eſt habitus punctualis, neque linealis, neque diuiſibilis. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quantitate diſcreta patientiæ? Ad quod reſpondendum eſt,quod ipſa habeat quantitatem diſcretam. Nam ex pluribus paſſionibus eſt. Per primam ſpeciem regulæ G.quæritur,quæ eſt propria qualitas patientiæ? Et reſpondẽdum eſt,quod paſſibilitas. Nam ipſa ſoli patientiæ competit proprie:per virtutem enim patientiæ patiens patitur. Per ſecundam ſpeciem quæritur,quæ eſt appropriata qualitas patientiæ? Et reſpondendum eſt, quod bonitas,magnitudo,&c.victoria,iuſticia,&c. Per regulam H. quæritur,de tempore patientię? Ad quod reſpondendum eſt per terriam ſpeciem regulæ C. quod ipſa eſt in tempore noua. Et per quartam ſpeciem eiuſdem eſt in illo ſucceſſiuè, ipſa exiſtente in vno tempore ſub vna paſſione, & in alio tempore ſub alia: & ſic de aliis, ſecundum quod per regulam C.D.K. ſignatum eſt. Per regulam I. quæritur, de loco patientiæ? Et reſpondendum eſt,quod ſua loca ſunt bilitates principiorum, ut cum ipſis & in ipſis ſit ſpecifica virtus ſiue habitus:& hoc per regulam C.D.K. ſignatum eſt. Per primam regulam K.quæritur, patientia quomodo eſt? Et reſpondẽdum eſt, quod ipſa eſt per illum modum per quem collecta eſt ex bilibus principiorum in tempore neceſſitatis cum deliberatione, ut ira & impatientia non oriatur. Et hoc per regulam C.D.K. ſignatum eſt. Per ſecundam regulam K. quæritur, patientia cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum deliberatione intellectus & voluntatis: & eſt cum victoria bonitatis & magnitudinis,&c. excepta contrarietate. Et eſt cum aliis virtutibus, cum quibus eſt connexa, ſine quibus eſſe non poteſt.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PIETATE PER PRINCIpia deducta. CAP. LXXI.

De pietate per principia deducta.

VOLVNTAS cum bonitate pietatis se disponit ad habẽdum dolorem de languore proximi sui. Magnitudo pietatis mouet voluntatem ad habẽdum dolorem magnum de aduersitatibus sui amici & etiam inimici Pietas durat cum charitate, humilitate, patientia & mansuetudine. Voluntas cum potestate pietatis potest causare in corde suspiria; & in oculis lachrymas & fletus; & in anima tristiciam. Intellectus intelligit quod signa pietatis sunt charitas, humilitas, patientia, mansuetudo, suspiria & fletus. Pietas est amabilis, eo quod cum ipsa voluntas destruit suam crudelitatem. Pietas cum charitate, humilitate, &c. ostendit se esse virtutem. Vera pietas est vera medicina voluntatis. Voluntas cum pietate putat quod suus languor & sua tristicia sint sua gloria & sua delectatio. Pietas mediante habitu charitatis non distinguit inter proprium & commune. Homo pius cum pietate concordat & pacificat inimicos. Pietas cum charitate & humilitate, & patientia & mansuetudine, contradicit impietati, quæ est sua inimica. Pietas est principium formale & humile: suspiria & fletus sunt sua materia; & actus est suus finis. Pietas in medio charitatis consistit. Pietas sine actu non quiescit. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod voluntas cum pietate se delectat: quando pius dolet, & flet, & suspirat. Illa lex cum qua maior pietas potest haberi, oportet quod sit vera. Homo pius languores suos coæquat cum languoribus proximi sui. Pietas cum minoribus signis ostendit se esse minorem.

DE PIETATE PER REGVlas deducta. CAP. LXXII.

De pietate per regulas deducta.

VTRVM charitas sit habitus pietatis? Et respondendum est, quod sic. Ratio huius est, quod charitas ratione summi obiecti est prius: pietas autem ratione obiecti inferioris est posterius. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est pietas? Ad quod dicendum est, quod ipsa est virtus, cum qua voluntas mouet se ad habendum dolorem de languoribus proximi sui. Per secundam speciem C. quæritur, quid habet pietas in se coessentialiter? Et est dicendum, quod ipsa habet suos correlatiuos, cum quibus est specialis virtus. Per tertiam speciem quæritur, quid est pietas in alio? Et respondẽdũ est, quod ipsa est virtus significata in suis significatiuis; videlicet in charitate, humilitate, patiẽtia, mãsuetudine, suspiriis, fletibus, & huiusmodi;

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſicut vinum ſignatur vendi ratione rami exiſtentis coram taber na Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet pietas in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet ſua ſigna in homine pio, ſicut impietas habet ſua ſigna in hom ne impio. Per primam ſpeciem regulæ D quæritur, de quo eſt pietas? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſeipſa, eo quod eſt habitus acquiſitus. Per ſecũdam ſpeciem quæritur, de quo eſt pietas? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ex illa materia ſignata per ſua ſigna. Per tertiam ſpeciem quæritur pietas cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti in quo eſt: ſicut inſtrumentum agentis. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, pietas quanta eſt continue? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta quanta per ſua ſigna eſt ſignificata. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt quantitas diſcreta pietatis? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam, cum qua auget & decreſcit ſuum actum ſine augmentatione & diminutione quantitatis continuæ ſuæ eſſentiæ. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas pietatis? Et reſpondendum eſt, quod compaſſio quam habet de languore proximi ſui. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas pietatis? Et dicẽdum eſt, quod triſticia. Nam triſticia eſt forma communis: & ſic de charitate, humilitate, & ſic de aliis ſuis ſignis. Per regulam H. quæritur, de tempore pietatis? Et reſpondendum eſt per tertiam regulam C. quod ipſa eſt in tempore, quando per ſua ſigna eſt ſignificata, & ſic de aliis C D. K. ſignatis. Per regulam I. quæritur, de loco pietatis? Et eſt reſpondendum, quod pietas eſt in homine pio; & eſt in omnibus illis ſignis cum quibus eſt ſignata. Per primam regulam K. quæritur, pietas quomodo eſt? Ad quod eſt dicendum, quod ipſa eſt per illum modum quem habet homo pius ad acquirendum illam cum charitate, humilitate, patientia & manſuetudine, &c. Per ſecundam regulam K. pietas cum quo eſt? Cui reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum ſuis ſignis: ſicut faber cum ſuis inſtrumentis, videl. cum fornace, incude, martello, forcipibus, &c. Diximus de nouem virtutibus: & ſicut diximus de ipſis per principia & regulas: ſic poteſt dici de vitiis contrariis eis, videl. de iniuria, imprudentia, debilitate cordis, temperantia, infidelitate, deſperatione, crudelitate, impacientia, impietate.

DE AVARICIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXIII.

De auaricia per principia deducta.

AVARICIA cum ſua malicia impedit bonitatem, quod non ſit ratio bono quod agat bonum de bonis. Auaricia cum ſua magnitudine magnificat maliciam, durationem, poteſtem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſeſtatem cum ſuo actu. Quanto durat auaricia, tanto durat ſuus actus inſatiabilis: & propter hoc auarus augmentando diuitias, credit quieſcere, ſed non poteſt. Poteſtas auariciæ eſt habitus priuatiuus poteſtatis largitatis: ſicut ſurditas poteſtatis auditus. Quapropter auarus non habet poteſtatem quieſcentem. Sicut fides eleuat intellectum ad credendum veritates ſuper ſuis viribus; & ſic auaricia eleuat intellectum ad credendum falſitatem ſuper viribus ſuis; & ſicut auarus credit eſſe largus: ſic charitas exaltat voluntatem ad diligendum ſuper ſuis viribus: ſic auaricia eleuat illam ad diligendum futura, & non quieſcit in his quæ habet. Homo auarus quanto magis habet, tanto magis ſe credit eſſe virtuoſum. Homo auarus credit hoc quod eſt verum, quod falſum ſit, & econuerſo: ſicut infidelis. Nam auaricia & falſitas conueniunt: ſicut largitas & veritas ſuo modo. Auarus non ſe delectat in his quæ habet: adhuc enim indigentem ſe credit, neque in his quæ ſperat; non enim habet illa. Homo auarus non diſtinguit inter largitatem & auariciam, eo quod credit, quod hoc quod eſt auaricia, ſit largitas. Auarus ratione auariciæ cum aliquo homine virtuoſo concordantiam habere non poteſt: nam illa omnibus virtutibus contradicit. Homo auarus quanto magis eſt diues, tanto magis contradicit proximo ſuo: quod fini bonorum eſt contrarius. Homo auarus peruertit principia poſitiua in priuatiua; & ſic quanto magis credit quieſcere, tanto magis laborat: ſicut aliquis homo credens melius videre cum oculis obcœcatis, quàm cum videntibus. Homo auarus cum ſua auaricia omnia coniungit & menſurat. Homo auarus cum fine priuationis quieſcit ſicut homo patiens famem & illi placet pati illam. Homo auarus cum maioribus diuitiis eſt magis auarus: vnde patet, quod quanto magis habet, tanto magis appetit habere. Homo auarus non coæquat: nam auaricia conſiſtit in extremis. Minor auaricia minora ſigna habet: ſicut maior maiora habet.

DE AVARICIA PER REGVlas deducta. CAP. LXXIV.

De auaritia per regulas deductæ.

VTRVM auaricia ſit generalius peccatum obiectiue? Et reſpondendum eſt quod ſic: quod plura & diuerſa obiectat & appetit. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt auaricia? Et reſpondendum eſt, quod auaricia eſt peccatum, quod deuiat bona à fine ad quem ipſa ſunt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid auaricia habet in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod habet correlatiuos priuatiuos: ſicut largitas habet ſuos poſitiuos. Per tertiã ſpeciem quæritur, quid

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt auaricia in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in homine auaro habitus priuatiuus, cum quo ſibimet cauſat paupertatem, & triſticiam, & laborem: ſicut homo cappatus nimia & magna cappa cauſat ſibimet tædium & laborem. Homo auarus habitu priuato habituatus, in ſuis diuitiis, neque in aliis habet requiem: ſed potius laborem & anguſtiam. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, auaricia de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſeipſa: non enim habet naturam, neque eſt creatura, eo quod eſt peccatum, neque eſt virtus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, auaricia de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ex defectu morali hominis: ſicut ſurditas ex defectu naturæ: nam ſicut ſurditas eſt habitus priuatiuus contra habitum poſitiuum auditus: ſic auarus eſt contra habitum poſitiuum largitatis; & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, de quo eſt peccatum. Per tertiam ſpeciem quæritur, cuius eſt auaricia? Et reſpondendum eſt, quod eſt hominis auari: ſicut cappa cappati. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, quare eſt auaricia? Et reſpondendum eſt, quod illa eſt; quod homo non vult habere largitatem: ſicut nuditas hominis eſt, quod homo indutus non eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, auaricia quare eſt? Et reſpondendum eſt, ut homo non habeat largitatē, neque requiem in ſuis bonis. Per primam ſpeciem regulæ F quæritur, de quantitate continua auariciæ? Et eſt reſpondendum, quod ipſa habet quantitatem continuam: nam habitus continuus eſt; ſicut cappa cappati. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quantitate diſcreta auariciæ? Cui dicendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam, ut ipſa poſſit augere & diminuere actus ſuos ad placitum. Per primam ſpeciem regulæ G quæritur, quæ eſt propria qualitas auariciæ? Ad quod eſt dicendum, quod eſt inſaturabilitas: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod auarus quanto magis habet, tanto magis appetit habere. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas auariciæ? Et reſpondendum eſt, quod eſt paupertas, labor, triſticia, & huiuſmodi. Per regulam H quæritur, de tempore auariciæ? Et reſpondendum eſt, quod homo eſt auarus in tempore de auaricia habituatus, habens dolorem de præteritis, cogitando quod plura potuiſſet acquirere & laborat in tempore preſenti cum bonis, & habet dolorem, quia non vtitur futuris Et hoc per regulam C. D. K. ſignatum eſt Per regulam I. quæritur, auaricia vbi eſt? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt in habitibus priuatiuis, cum quibus eſt ſignata & figurata, videlicet in malicia, iniuria, mendacia, inconſtantia, & huiuſmodi. Et hoc per regulam C. D. K. ſignatum eſt. Per primam regulam K quęritur, auaricia quomodo eſt? Et eſt dicendum, quod ipſa eſt per modum nolendi, videlicet

(c) 2006 Ministerio de Cultura

licet quia voluntas non vult habere largitatem. Per secundam regulam K. quæritur, auaricia cum quo est? Et est respondendum, quod ipsa est cum potentiis inferioribus contra superiores, videlicet cum imaginatiua, sensitiua, contra intellectum amatiuam & recolitiuam; quæ quidem seipsas difformant cum auaricia bonorum sensibilium & imaginabilium.

DE GVLA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXXV.

HOMO gulosus cum nimia comestione & potatione facit sibi malum: & tamen credit bene facere. Homo gulosus cum magnitudine magnificat suum malum. Labores hominis gulosi plus durant quàm suæ delectationes. Gulosus cum potestate gulæ non potest contra gulam. Gula est peccatum, quod disponit intellectum ad credendum quod ipsa non sit peccatum. Gula est peccatum quod disponit voluntatem ad appetendum nimiam comestionem & potationem: sicut fides disponit intellectum ad credendum. Gula est peccatum, quod simpliciter est contra omnes virtutes. Gula est habitus mendax. Nam cum ipsa homo decipit semetipsum & per ipsam ad infirmitatem & mortem disponit se. Gula causat delectationem in gustu: labores autem & dolores in tactu. Gulosus confundit & intenebrat omnes potentias superiores & inferiores. Gulosus concordat nimiam comestionem cum nimia potatione. Gula contradicit curialitati & sanitati & diuitiis. Gula in principio dat lætitiam: sed in fine dat tristitiam. Gula non mensurat cibum, neque potum. Gulosus causa gulæ non inuenit requiem. Maiores proprietates & delectationes gulosi sunt nimia comestio & potatio. Gulosus non mensurat cum æquali mensura: non enim coæquat suam digestionem & retentiuam cum sua appetitiua: & homo minus gulosus est circa sanitatem; qui autem, magis gulosus est circa infirmitatem.

De gula per principia deducta.

DE GVLA PER REGVLAS deducta. CAP. LXXVI.

VTRVM gula sit maior habitus voluntatis quàm intellectus? Et respondendum est; quod sic. Gulosus namque cum voluntate appetit cibum & potum. Cum intellectu autem discernit inter maius & minus. Vnde sequitur quod intellectus disponit gulam per ignorantium, & voluntas per appetitum. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est gula? Et respondendum est, quod est peccatum, cum quo gulosus nimiũ comedit & bibit. Per secũdam speciẽ quæritur, gula quid

De gula per regulas deducta.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habet in ſe coeſſentiale? Et reſpondendum eſt, quod habet correlatiuos priuatos contra relatiuos poſitiuos temperantiæ: ſicut homo monſtruoſus habet ſuos correlatiuos contra naturales correlationes. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt gula in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in menſa incurabilis, & in homine deriſibilis, & in ſocietate mendax. & in homine eſt pigritia, infirmitas, & dolor, & in marſupio prodigalitas, & in anima peccatum & culpa. Per quartam ſpeciem quæritur: quid habet gula in alio? Ad quod dicendum eſt, quod habet in ſubjecto in quo eſt dominium: nam ſicut homo cum obediẽtia diſponit ſe ad paſſionem, ſic cum gula ad ſubiugationem. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, gula de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa non eſt de aliquo primitiuè. Nam peccatum eſt; & quia peccatum nihil eſt, & nihil non eſt ex aliquo: ideo patet quod gula non eſt ex aliquo. Per ſecundam ſpeciem quæritur, gula de quo eſt? Et dicendum eſt, quod ipſa eſt ex defectiua moralitate hominis: ſicut ſurditas eſt ex defectiuo motu naturæ. Per tertiam ſpeciem quæritur, gula cuius eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti cuius eſt: ſicut cappa cappati. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, gula quare eſt? Et reſpondendum eſt, quia habitus acquiſitus eſt per guloſum, ſicut cappa per cappatum. Per ſecundam ſpeciem quæritur, gula quare eſt? Et reſpondendum eſt, ut homo per illam ſit deriſus, piger, pauper, infirmus, & quandoque mortuus, & in gehenna poſitus. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, gula quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet in tantum magnam quantitatem continuam quod ipſa eſt indiuiſibilis, & guloſus cum ipſa ſaturari non poteſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quanta eſt gula diſcretiuè? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta quot viribus guloſus vtitur, illam augmẽtando, aut diminuendo actus ſuos ad placitum ſuum. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas gulæ? Et reſpondendum eſt, quod inſaturabilitas animæ per guſtum vltra ſuas vires. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum gula ſubleuat appetitum intellectus ſuper viribus illius: ſicut ignis ſubleuat aquam, calefaciendo illam ſuper viribus ſuis. Per ſecundam ſpeciem G quæritur, quæ eſt appropriata qualitas gulæ? Et huic reſpondendum eſt, quod incurialitas deriſio, paupertas, ebrietas & huiuſmodi. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod prima ſpecies competit animæ: ſed ſecunda corpori, ratione cuius gula plus efficitur in anima, & deinde in corpore. Per regulam H quæritur, de tempore gulæ? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in illo habitus nouus. Adhuc eſt in tempore; quod ipſa tempore præterito vtitur. Nam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

guloſus

gulosus condolet; quod plus non potauerit & comederit. Et similiter præsenti vtitur, quod mediante illo habet practicam. Et similiter futuro vtitur: quando desiderat cõedere & bibere. Item in inferno vtitur illo in quo ipse patietur famem & sitim inæstimabiles & sempiternas. Per regulam I. quæritur, gula vbi est? Et respondendum est, quod ipsa est in suis correlatiuis habitus priuatiuus, & in illis in quibus est. Et hoc per regulam C. D. K. signatum est. Per primam regulã K. quæritur, gula quomodo est? Et est respondẽdum, quod sicut temperantia est per modum positiuum, sic gula per modum priuatiuum. Gulosus enim non habet modum, neq; mensuram in comedendo, neq; in bibendo. Per secundam regulam K. quæritur, gula cum quo est? Ad quod dicendum est, quod est cum sua causa, sicut cappa cum suo cappato, quæ per illum est facta siue artificiata.

DE LVXVRIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXVII.

De luxuria per principia deducta.

LVXVRIA ratione bonitatis tactiue maleficat & inculpat bonitatem castitatis. Luxuria ratione magnæ dulcedinis tactiue magnificat magnitudinem & pœnam raciocinantem. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum oritur conscientia. Luxuria ratione durationis delectabiliũ corporalium causat durabiles pœnas in inferno. Luxuria submittit potestatem spiritualem potestati corporali. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modũ luxuriosus est ligatus. Luxuria peruertit intellectum ad credendum, quod ipsa non sit peccatum. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod est obstinatio peccatoris. Luxuria ratione pulchritudinis faciei mulieris filo capit luxuriosum ad amandum turpitudines & fœtores inferiores quos mulier habet in se. Et homo multum filo captus per luxuriam credit se esse multũ virtuosum. Et de tali credulitate multum miratur intellectus. Luxuria est habitus mendax, eo quod incipit cum pulchritudine & quiescit in turpitudine. Et hoc quod est malum, habet ipsum pro bono. Luxuriosus per delectationem quem habet in videndo, audiendo, imaginando & cogitando, & tangendo, in via amittit gloriam paradisi, & acquirit pœnas sempiternas omnibus suis potentijs in inferno. Luxuriosus non distinguit inter turpitudines & pulchritudines mulieris: nam ex istis facit vnum finẽ, vnum quietem. Luxuriosus concordat pulchritudines & turpitudines ad vnum finem. Luxuriosus contradicit castitati per luxuriam, vt per castitatem ipse non habeat felicitatem. Verumtamen hoc non credit facere. Luxuria incipit cum sensiti-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ua; & multiplicat cauſatum cum imaginatiua, vſquequo in ratiocinatiua ſit peccatum. Finis luxurię influit ſenſitiuè: & ſenſitiua refluit fini. Et hoc mediante imaginatiua, vſque quo in peruerſa ratiocinatiua peccatum eſt. Luxurioſus primo quieſcit in pulchritudinibus: deinde in turpitudinibus & fœtoribus. Maior luxuria cum maioribus ſignis ſe offendit & demonſtrat. Vir & mulier æqualiter peccant per luxuriam; & non æqualiter ſe diligunt. Luxuria minor eſt per corpus: maior autem per animam Nam per corpus eſt in fieri: per animam autem eſt in facto eſſe.

DE LUXURIA PER REGULAS deducta. CAP. LXXIIX.

De luxuria per regulas deducta.

UTRUM luxuria ante incipiat per imaginationem, quàm per ſenſum? Et reſpondendum eſt, quod ſic. Imaginatiua enim propinquior eſt rationatiuę quã ſenſitiua. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt luxuria? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt peccatum, cui propriè competit luxuriari. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet luxuria in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos cum quibus eſt peccatũ ſpeciale. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt luxuria in alio? & reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in anima peccatum intenſum ſed in corpore extenſum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum luxuria eſt in anima ſine ſucceſſione: & in corpore cũ ſucceſſione. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet luxuria in alio? Et reſpondendum eſt, quod habet in homine in quo eſt, altitudinem per dominationem: ſicut cappa in cappato per ornamentum. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, luxuria de quo eſt? Et reſpondẽdum eſt, quod ipſa eſt de ſeipſa, eo quod eſt peccatum quod non eſt de aliquo, peccatum enim nihil eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, luxuria de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de morali monſtruoſitate, eo quod habitus priuatiuus eſt in moralibus: ſicut ſurditas in naturalibus. Per tertiam ſpeciem quæritur, luxuria cuius eſt? Et reſpõdendum eſt, quod ipſa eſt ſubiecti in quo eſt, ſicut cappa cappati. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, luxuria quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habitus acquiſitus eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, luxuria quare eſt? Et reſpondẽdum eſt, quod ipſa eſt, vt non ſit caſtitas: ſicut ſurditas eſt, vt non ſit auditus: & ſicut aqua calida eſt, vt non ſit frigida. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, quanta eſt luxuria continua? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet quantitatem con-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tinuam, eo quod habitus indiuisibilis est. Per secundam speciē quæritur luxuria quanta est discretiue? Ad quod est dicendum quod est tanta quantum luxuria potest augere aut diminuere actus suos: & in isto passu cognoscit intellectus, quod in eadem essentia & etiam habitu consistit quantitas discreta per plures actus differentes numero. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas luxuriæ? Et est dicendum, quod est per quam est speciale vitium. Sicut caliditas est propria qualitas ignis. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas luxuriæ? Et est respondendum, quod est calefactio, cum qua caro luxuriosa crescit. Per regulam H quæritur, de tempore luxuriæ? Et respondēdum est, quod luxuria est in vno tempore per aptitudinem ratione sensitiuè & imaginatiuè: & in alio tempore per factū esse ratione conceptus animæ. Et hoc per regulam C. D. K. signatum est. Per regulam I. quæritur, luxuria vbi est? Et respondendum est, quod ipsa est in sensitiua imaginatiua per instrumentalem: in anima autem per essentiā & habitum. Et hoc per regulam C. D K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, luxuria quomodo est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est per modum videndi, audiendi, tangendi, imaginandi. Et per modum animæ concipientis & imperantis. Per secundam regulam K. quæritur, luxuria cum quo est; Et respondendum est, quod ipsa est cum peruersis motibus: sicut aqua calida quæ est cum sua peruersa & contraria natura, videlicet cum caliditate. Et sicut intellectus cum ignorantia, & auditus cum surditate.

DE SVPERBIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXIX.

De superbia per principia deducta.

SVPERBIA ratione suæ maliciæ facit descendere subiectum in quo est: sicut humilitas facit ascendere subiectum in quo est. Magnitudo superbię paruificat subiectū suum: sicut humilitas magnificat suum. Duratio superbię disponit subiectum vt ipsum habet in gehenna pœnas sempiternas. Potestas superbiæ contra potestatem humilitatis stare non potest. Ille est superbus qui credit habere sua bona naturalia & suas diuitias à se ipso Homo diligēs plus seipsum quam Deum, est superbus. Superbus quando corrigitur, credit se esse virtuosum: & corrigens quod sit vitiosus. Superbia est habitus mendax: nam credit ascendere & descendit. Et etiam quando credit verum dicere, dicit falsum. Homo superbus non quiescit cum aliquo, neq; aliquis cum eo. Superbus non distinguit inter sui superbiam & alterius humilitatem. Superbia cum omnibus vitiis concordantiam habet. Superbia omnibus virtutibus contradicit.

Superbia

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Superbia eſt principium, quod id quod eſt ſuperius, facit deſcendere: quod autem inferius eſt facit aſcendere. Superbia impedit medium exiſtens inter principium, & finem. Quapropter ipſa deſcendit & non aſcendit. Superbus nunquam inuenit quietem. Maior ſuperbia maiora ſigna habet. Superbus non inuenit ſibi æqualem, neque vult ſocium. Minor ſuperbia eſt per corpus: maior autem per animam.

DE SUPERBIA PER REGULAS deducta. CAP. LXXX.

De ſuperbia per regulas deducta.

VTRVM ſqperbia ſit maxime per intellectum quam per voluntatem? Et eſt reſpondendum, quod per intellectū nam intellectus eſt primus in obiectando: Sed voluntas conſequentia in eligendo. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt ſuperbia; Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt peccatum, quod quando credit aſcendere, tanto deſcendit. Per ſecundam ſpeciem quæritur ſuperbia quid habet in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos, priuatiuos & oppoſitos relatiuis poſitiuis humilitatis. Per tertiam ſpeciē quæritur quid eſt ſuperbia in alio? Ad quod dicendum eſt quod ipſa eſt in intellectu indicatiua; in voluntate electiua; & in memoria conſeruatiua; & in omnibns peccatis peccatrix. Quæritur per quartam ſpeciem, quid habet ſuperbia in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet in ſubiecto in quo eſt deſcenſum, ſicut anima in corpore currente motum. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, ſuperbia de quo eſt? Et eſt reſpondendum, quod ipſa eſt de ſuis correlatiuis exiſtentibus priuatiuis ad relatiuos poſitiuos humilitatis. Sicut nox quæ eſt abſentia diei: & ſurditas eſt abſentia auditus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ſuperbia de quo eſt? Et reſpō dendum, quod ipſa eſt de ſuis correlatiuis ſpecificis, ex quibus eſt peccatum ſpecificum Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod prima ſpecies habet reſpectum ad deſectum ſui contrarii: ſecunda autem ad ſe tantum. Per tertiam ſpeciem quæritur, ſuperbia cuius eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt ſui ſubjecti: nam ſuus habitus eſt. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, ſuperbia quare eſt? Et eſt reſpondendū, quia de ſubiecto in quo eſt viſibilitas eſt abſentata, ſicut cæcitas eſt in eo, quia de ſubjecto in quo eſt viſibilitas, eſt abſentata. Per ſecundā ſpeciē quæritur, ſuperbia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt, vt humilitas non poſſit eſſe: ſicut finis ignis eſt in cholerico, vt finis aquæ non ſit in illo. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, de continua quantitate ſuperbiæ? Et reſpondendum eſt, quod ſuperbia habet illam: nā habitus indiuiſibilis eſt; ipſa

(c) 2006 Ministerio de Cultura

enim quando generatur, in instanti generatur. Et quando corrumpitur in instanti, corrumpitur. Per secundā speciē quęritur de quantitate discreta superbiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet illam. Nam ex pluribus principijs priuatiuis est, videlicet ex priuata bonitate, humilitate, &c. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est prima species superbiæ? Et respondendum est, quod est ascensus indebitus. Per secundam speciem quæritur, quæ est qualitas appropriata superbiæ? Et respondendum est, quod est descensus debitus violentus: contrario autem modo potest dici de humilitate. per regulam H. quæritur de tempore superbiæ? Et respondendum est per primam speciem regulæ D. quod ipsa est tunc, quando incipit esse, videlicet quando humilitas corrumpitur in subiecto, & superbia introducitur in illo, vt puta quando dicitur; Generatio vnius est corruptio alterius. Et hoc idem signatum est per regulam K. Per regulam I. quęritur superbia vbi est? Et respondendum, quod ipsa est in subiecto in quo erat humilitas, aut esse debebat. Et hoc per regulam C. D. K. signatum est. Per primā regulam K, quæritur, superbia quomodo est? Et est respondendum, quod ipsa est per modum contrarium modo humilitatis: sicut amare, quod est per modum delectationis: odire autem per modum passionis. Per secundam regulam K. quæritur, superbia cum quo est? Et respondendum est, quod ipsa cum priuatione humilitatis, obedientiæ, iusticię, & huiusmodi; & etiam cum omnibus aliis quæ de ipsa prędicantur.

DE ACEDIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXXI.

De acedia per principia deducta.

HOMO acedioſus, ad agendum malum est velox & solicitus: sed ad agendum bonum est piger. Acedioſus ad euitandum vtile commune est solicitus. Acedia durat cum superbia, pigritia, ira, & huiusmodi. Acedia impedit homines qui proponunt agere bonum & euitare malum, & non possunt. Nam eorum potestas ab acedia est carcerata. Acedia alterat & inficit intellectum, & ipsa ab illo ignoratur. Acedia facit voluntatem pigram ad diligēdum bonum: sollicitam autem ad amandum malum. Acedia iudicat pigritiam pro virtute: sed diligentiam boni pro vitio. Acedia in veris est pigra: sed in falsis solicita. Acedioſus non se delectat cum habitibus positiuis, sed cum priuatiuis. Acedioſus ratione acediæ & pigritiæ sui intellectus non distinguit, in faciendo scientiam, sed confundit illam. Acedioſus concordat suas potentias superiores in omnibus potentiis. Nam cum ipsis est piger in acquirendo

virtutes

(c) 2006 Ministerio de Cultura

virtutes. Acedioſus contradicit diligentiæ virtutum cum ſollicitudine viciorum. Acedia peruertit principia poſitiua in priuatiua. Quapropter acedioſus murmurat & fingit ſe vatticinatorem, & dat conſilium quando non eſt neceſſe, & reprehendit de bonis, & eſt inimicus finis. Adhuc formam ligat, materiam corrumpit, vt ipſe agens de pigricia ſit habituatus. Acedia impetit medium, vt principium debitum non inueniat finem in quo quieſcat. Acedioſus contra finem quieſcit: ſed in fine laborat Nam acedia eſt inimica finis perfectionis. Maior acedia eſt fons omnium vitiorum. Acedioſus cum ſua acedia eſt fons omnium vitiorum. Acedioſus cum ſua acedia coæquat actus vitiorum, vt acedia ſit fortis contra diligẽtiam virtutum. Minor acedia eſt circa minorem diligentiam, circa maiorem autem nequaquam.

DE ACEDIA PER REGULAS deducta. CAP. LXXXII.

De acedia per regulas deducta.

QVÆRITUR, vtrum acedia ſit peccatum mortale? Et reſpondendum eſt, quod ſic: ipſa enim impedit omnes actus virtutum. Sed hic miratur intellectus: cum *acedia* ſit peccatum mortale, & per multa ſigna ſit ſignata & figurata, quare eſt ita parum nota ab hominibus? vſquequo recordetur maiorem partẽ hominum eſſe habituatam de acedia. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt acedia? Et reſpondẽdum eſt, quod acedia eſt peccatũ, cum quo acedioſus dolet de bonis proximi ſui: ſed gaudet de malis illius. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet acedia in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos qui ſunt de correlatiuis priuatiuis charitatis. Nã homo charitatiuus gaudet de bonis proximi ſui, & dolet de malis illius. Per tertiã ſpeciem quæritur, quid eſt acedia in alio? Et reſpondendũ eſt, quod ipſa eſt in bonis pigra & maleuola: in malis autẽ velox & ſollicita & electiua. Per quartam ſpeciem quęritur, acedia quid habet in alio? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet in omnibus peccatis ſuos actus. Per primã ſpeciem regulæ D. quæritur, de quo eſt acedia? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt de abſentia charitatis in ſubiecto in quo charitas erat: ſicut conſequens quod non eſt, quod ſuum antecedens non eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, acedia de quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis priuatiuis correlatiuis ſpecificis, cum quibus eſt peccatum ſpecificum. Per tertiam ſpeciem quæritur, acedia cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ſubiecti in quo eſt, ſicut ſurditas ſurdi. Per primam ſpeciem regulæ E quę-

ritur,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ritur, acedia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est ex eo, quod habitus acquisitus est; sicut dies est, quod sol lucẽs super terram est. Per secundam speciem quæritur, acedia quare est? Et respondendum est, vt charitas non habeat subiectum in quo existere possit: ipsa namque habitus priuatiuus est contra habitum positiuum charitatis, impediendo ei finem. Per primam speciem regulæ F. quæritur de continua quantitate acedię? Et respondendum est; quod ipsa habet illam in omnibus vitiis causatis ab ea. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta acediæ? Et respondendum est, quod ipsa habet quantitates discretas ratione differentiæ vitiorum, in quibus habet differentes actus. Per primam speciem regulæ G. quęritur, quæ est propria qualitas acediæ? Ad quod dicendum est, quod est pigriciæ nam absq; ea agere non potest. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas acediæ? Et est respondendum, quod malcuolentia, iniquitas, acedioſus enim per eam gaudet de malis, & dolet de bonis. Per regulam H. quæritur de tempore acediæ? Et respondendum est per regulam C. quod ipsa est de illo pigra, vt subiectum in quo est non agat aliquid vtile, dum tempus habet. Per regulam I. quæritur, acedia vbi est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est in pigricia animę imaginationis & sensitiuè: quę quidem negligunt agere bonum, sed diligunt agere malum. Per primam regulam K. quæritur. acedia quomodo est? Et respõdendum est, quod ipsa est per modum existentem contrarium modo charitatis: Nam sicut charitas habet modum essendi in diligendo bonum proximi sui, & in odiendo malum de malis illius: sic acedia est per contrarium modum. Per secundam regulam K. quæritur. Acedia cum quo est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est cum habitibus priuatiuis virtutum, videlicet cum iniuria, imprudentia, &c. Adhuc est cum pigricia, ira & huiusmodi.

DE INVIDIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXXIII.

De inuidia per principia deducta.

INVIDIA appetit habere bona aliena contra rationem, quapropter malum sequitur illum in rebus spiritualibus. Et si hoc verè inuidus sæpe cognosceret, iam inuidiam non haberet. Magnitudo inuidiæ cum magnitudinibus aliorum vitiorũ est: & ideo cum vnica magnitudine virtutis deuinci non potest. Inuidia durat cũ duratione aliorum vitiorum: quapropter sine duratione aliarum virtutũ deuinci nõ potest. Potestas inuidię est

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt radicata in poteſtatibus aliorum vitiorum. Et ideo deuinci nõ poteſt ſine charitatis poteſtate in poteſtatibus aliarum virtutum. Intellectus inuidioſus eſt peruerſus & alteratus per inuidiam. Non enim cognoſcit eam; cuius cura conſiſtit in hoc, videlicet quod ipſe intelligat eam. Inuidia deuiat voluntatem à ſummo bono: veruntamen curari poteſt reducendo voluntatem ſæpe ad ſummum obiectum, obiectando illud. Inuidus non habet virtutes ſed vitia: idcirco ſi voluerit habere virtutes, muret ea quæ habet, in ea quæ non habet. Inuidus non habet veritatem ſed falſitatem: idcirco ſeipſum decipit. Cuius cura poteſt adhiberi, videlicet vt ſeipſum non decipiat. Inuidus quando habet ea quæ inuidebat, adhuc in ipſis non quieſcit. Nam ipſum conſcientia mordet. Inuidus tot actus habet diuerſos per inuidiam, quot ſunt aliorum vitiorum: veruntamen curari poteſt ſæpe numerando illos. Inuidia cum aliqua virtute concordantiam non habet, cui cura eſt in cognoſcendo hoc. Inuidia contradicit virtutibus cum habitibus priuatiuis: cuius cura fit cum contrarietate habituum poſitiuorum. Inuidia incipit cum ſenſibilibus, & diſponitur cum imaginabilibus, & perficitur cum ſpiritualibus, deſtruendo imaginabilia & ſenſibilia. Inuidia eſt menſura, cum qua inuidus menſurat iniuriam, imprudentiam. & huiuſmodi. Sed cura conſiſtit per menſuram iuſticiæ, prudentiæ, & huiuſmodi. Inuidus non quieſcit in his quæ obiectat. Nam ea cum labore deſiderat: cura tamen datur, cum ille labor euitatur, vſquequoad quietem perueniant. Inuidus cum maiori inuidia maiores labores habet: veruntamen cum maiori charitate poteſt curari, vt maiores actiones habere poſſit. Inuidia cum ſuo actu omnes actus aliorum coæquat. Et huius cura conſiſtit cum charitatis actu, cum quo coæquantur omnes alij actus virtutum. Inuidus ea quæ poſſidet, credit eſſe minora; & quod illa quæ inuidet, ſint maiora: ſed cura conſiſtit quærendo quæ eſt vtilitas & finis illius.

DE INVIDIA PER REGULAS deducta. CAP. LXXXIV.

De inuidia per regulas deducta.

VTRVM inuidia ſit generalius peccatum obiectiue quam auaricia? Et reſpondendum eſt, quod ſic. Nam auarus non obiectat tantum quantum inuidus. Auarus namq; hoc quod obiectat, credit habere: inuidus autẽ multa obiectat quæ ſunt impoſſibilia ad habẽdum illa. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt invidia? ad quod eſt dicendũ, quod ipſa eſt peccatum cum quo inuidus appetit habere aliena abſq; ratione

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ne. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet inuidia in ſe coeſſentialiter? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos priuatiuos, cum quibus eſt id quod eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt inuidia in alio? Et reſpondendum eſt; quod ipſa eſt in inuido habitus, cum quo inuidioſus ſemper laborat cum triſticia & dolore. Per quartam ſpeciem quæritur; quid habet in alio? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet in inuidioſo altitudinem & præiacentiam: ſicut cappa in cappato. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, inuidia de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis correlatiuis priuatiuis & ſpecificis, cum quibus eſt peccatum ſpecificum: ſicut ſurditas de ſuis, & audire de ſuis. Per ſecundam ſpeciem quæritur, inuidia de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis ſpecificis relatiuis: ſicut cœcitas de ſuis. Per tertiam ſpeciem quæritur, inuidia cuius eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ſubiecti in quo eſt habitus: ſicut maleuolentia eſt voluntatis, & obliuio memoriæ, & ignorãtia intellectus. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur; inuidia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex eo, quod ipſa eſt effectus ab inuidioſo cauſatus: ſicut ſurditas eſt effectus cauſatus à defectu auditus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, inuidia quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ut ſubjectum in quo eſt inuidia; patiatur laborem: & in inferno perpetuum dolorem & triſticiã: Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur; de continua quantitate inuidiæ? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet eam tantam quantam cum ea inuidioſus poteſt menſurare auariciam, luxuriam, gulam & huiuſmodi. Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quantitate diſcreta inuidiæ? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet illam. Nam multos actus differentes numero habere poteſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas inuidiæ? Ad quod dicendum eſt, quod eſt, quædam paſſio quam inuidus habet in appetendo aliena. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas inuidiæ? Ad quod, dicendum eſt, quod eſt iniuria. Nam ipſa contra iuſticiam eſt & imprudentia contra prudentiam eſt; & ſic de aliis. Per regulam H. quæritur de tempore inuidiæ? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt in eo, ſicut habitus nouus in ſubjecto: quia in vno tempore habet vnum actum; & in altero aliũ. Adhuc quia ſuum ſubjectum eſt aliquo tempore in vno loco & alio tempore in alio loco, & huiuſmodi. Per regulam I. quæritur, inuidia vbi eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in anima, à qua fabricata eſt; & etiam in imaginatione: nam mediante ipſa facta eſt. Et etiam in ſenſibilibus, quibus ſignata & figurata eſt. Per primam regulam K. quæritur, inuidia quomodo eſt? Ad quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dicendum eſt, quod ipſa eſt per modum obiectandi aliena contra rationem cum actibus infectis ſubjecti, in quo ipſa eſt. Per ſecundam regulam K. quæritur, inuidia cum quo eſt? Et reſpõdendum eſt, quod ipſa eſt cum habitibus priuatiuis ex quibus eſt, videlicet cum malicia, iniuria & huiuſmodi.

DE IRA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXXXV.

De ira per principia deducta.

VOLVNTAS mouet ſe cum ira ad odiendum bonum abſque deliberatione Et ideo remedium conſiſtit cum deliberatione. Ira cum magno furore vincit omnnia: ſed remedium datur cum magna abſtinentia & deliberatione. Ira quam diu durat, tamdiu durat ſuus actus. Remedium conſiſtit in obiectando obiectum peregrinum, & in illo perſeuerare. Poteſtas iræ cum poteſtate patientiæ & abſtinentiæ & etiam deliberationis deuincitur. Ira cõfundit intellectum, eo quod aufert ab illo intelligere: remedium autem eſt reddere ſuum intelligere intellectui. Ira peruertit voluntatem in odiendo, quod debet diligere: ſuum vero remedium eſt abſtinentia vſquequo reſurgat per diligere. Voluntas cum ira eſt in vitio: remedium vero eius eſt, ut cum abſtinentia ſit in virtute. Intellectus cum ira non intelligit virtutem: ſed in hoc conſiſtit remedium, videlicet quod per patientiam cognoſcat eam. Homo iratus cum odire patitur eam vim, quieſcit autem per amare & curatur. Homo iratus non diſtinguit inter ſui malum & alterius malum: remedium verò conſiſtit in diſtinguendo. Homo iratus concordat vitium cum vitio: ſed poteſt dari remedium in concordando virtutem cum virtute. Homo iratus contradicit patientiæ, cuius remedium conſiſtit ut reſiſtatur ei cum patientia. Ira incipit cum audire: ſed corrumpitur cum amare. Ira menſurat ſine menſura: remedium cõſiſtit in menſurando cum menſura. Nullus homo quieſcit cum ira: omnis homo cum patiẽtia quieſcit. Maior ira abſq; maiori patientia eſt impugnabilis; nõ aũt econuerſo: & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod virtus abſolutè fortior eſt vitio. Ira coæquat actꝰ intellectꝰ & volũtatis in furore quorũ remediũ poteſt dari in coæquãdo illos cũ abſtinẽtia, patientia & charitate: Minor ira cum maiori patientia deuincitur.

DE IRA PER REGVLAS deducta. CAP. LXXXVI.

De ira per regulas deducta.

VTRVM ira ſit generaliꝰ peccatum quàm aliquod aliud peccatum? Et reſpondendum eſt, quod ſic: in furore namque intellectus

(c)2006 Ministerio de Cultura

tellectus nullam deliberationem habet. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt ira? Ad quod eſt dicendum, quod ipſa eſt peccatum cum quo voluntas ſine deliberatione odit bonum & diligit malum. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet ſibi coeſſentiale? Cui reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos confuſos ratione furoris. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt ira in alio? Cui dicendum eſt, quod ipſa eſt in voluntate ligamen, cum quo voluntas ſe ligat ad odiẽdum abſque ratione; & intellectus ad ignorandum; & memoria ad obliuiſcendum. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa habet in voluntate imperium, eo quod imperat ei odire bonum & diligere malum. Adhuc habet dominium in intellectu & in memoria. Nam intellectui imperat ignorare: memoriæ autem obliuiſci Per primam ſpeciem regulæ D quæritur, ira de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa non eſt de aliquo. Nam peccatum eſt: peccatum namque non eſt de aliquo materialiter loquendo. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ira de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis ſpecificis correlatiuis, cum quibus eſt in ſua ſpecie. Per tertiam ſpeciem quæritur, ira cuius eſt? Ad quod eſt dicendum, quod ipſa eſt ſubjecti in quo eſt. Per primam ſpeciem regulæ E quæritur, ira quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt: quia ipſa eſt in ſubjecto in quo non ſunt charitas, patientia & abſtinentia. Per ſecundam ſpeciem quæritur, ira quare eſt? Et huic reſpondendum eſt, quod eſt vt virtutes non habeant actus ſuos. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, ira quanta eſt continue? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta quantum priuat actus à charitate, patientia, abſtinentia, & etiam à iuſticia & prudentia, & huiuſmodi Per ſecundam ſpeciem quæritur, de quantitate diſcreta iræ? Et huic dicendum eſt, quod ipſa habet eam quantum creſcit aut decreſcit actum ſuum. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas iræ? Et dicendum eſt, quod eſt furor Nam ſoli ei competit. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas iræ? Ad quod dicendum eſt, quod eſt impatientia, inabſtinentia, & huiuſmodi. Per regulam H quęritur de tempore iræ? Et dicendum eſt, quod ira eſt in nullo. Nam habitus nouus eſt: & in illo multiplicat ſuum actum. Per regulam I. quæritur, ira vbi eſt? Et reſpondendum, quod eſt in voluntate odiẽdo, & iniuria iniuriãdo, & huiſmodi. Et etiã eſt in motu: nã quãto magis mota eſt, tãto magis multiplicat ſuũ actũ. Per primã regulã K. quęritur, ira quomodo eſt? Ad q̃ dicẽdũ ẽ q̃ ipſa ẽ modo peruerſo intellectus voluntati: & memoriæ & imaginationis in ę peruerſione exiſtente ſub ratione cauſæ furoris & ſine deliberatione.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Per ſecundam regulam K. quæritur. ira cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum ſenſibilibus, imaginabilibus, & etiam cum peruerſa anima, & cum habitibus priuatiuis principiorum, videlicet cum malicia, & huiuſmodi.

DE FALSITATE PER PRINCIpia deducta. CAP. LXXXVII.

De falſitate per principia deducta.

HOMO falſus decipiens alium decipit ſeipſum: cuius cognitio eſt per diffinitionem bonitatis. Falſitas cum ſua magnitudine non cognoſcitur: ſed cognoſcitur cum magnitudine legalitatis. Falſitas durat dum non cognoſcitur: nam quando cognoſcitur, corrumpitur. Falſitas non habet poſſe contra intelligere: ſed contra credere. prudentia quidem eſt ſua inimica. Falſitas cum credere decipit intelligere. Falſitas ſub vmbra legalitatis facit ſe diligere: ſed finis legalitatis ipſam oſtendit & probat. Falſitas cum hypocriſi fingit ſe eſſe virtutem: prudentia autem deſtruit & manifeſtat illam qualis eſt. Falſitas cum actu veritatis non agit: vnde ſequitur quod ipſa cum actu veritatis cognoſcitur. Falſitas promittit delectationes, ſed dat pœnas, & per hoc ipſa cognoſcitur. Falſitas non diſtinguit, ſed confundit. Idcirco à diſtinctione cognoſcitur. Homo falſus concordat ſenſibilia & eorum ſigna, ut decipiat imaginationem & intellectum, qui cum ſua concordantia enucleat prædictam falſitatem. Falſitas contradicit fini, cum quo contradicitur falſitati. Falſitas in principio ſe delectat: in fine autem triſtatur, cuius ratione agnoſcitur. Falſitas abſtrahit medium exiſtens diſpoſitum inter principium & finem. Et ideo per hoc cognoſcitur. Homo falſus in principio quieſcit: in fine autem laborat, ratione cui⁹ ipſa falſitas eſt cognita. Maior falſitas cum maiori legalitate agnoſcitur. Homo falſus coæquat ſimile cũ ſimili, cui⁹ ratione falſitas eſt cognita. Falſitas cũ minori virtute cognoſcitur.

DE FALSITATE PER REGVLAS deducta. CAP. LXXXIIX.

De falſitate per regulas deducta.

VTRVM falſitas ſit ita fortis ſicut legalitas? Et reſpondendum eſt, quod non, eo quod legalitas eſt habitus poſitiu⁹: ſed falſitas priuatiuus. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, falſitas quid eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt peccatum cum quo homo decipit & decipitur. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet falſitas in ſe ſibi coeſſentiale? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos ex quibus ſua eſſentia conſiſtit. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt falſitas in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſitas in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in ſenſibilibus deceptiua per contraria ſigna : & in imaginatione eſt deceptiua per ignorantiam intellectus:& in fine eſt inimica. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet falſitas in alio? Ad quod eſt dicẽdum, quod ipſa habet in principiis priuatiuis actus ſuos contra principia poſitiua. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, falſitas de quo eſt? Et reſpondendum eſt , quod ipſa eſt de ſeipſa. Nam peccatum eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, falſitas de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis principiis ſpecificis priuatiuis, cum quibus ipſa eſt ſpeciale peccatum, ſicut ſurditas de ſuis cum quibus eſt mõſtruoſitas ſpecialis. Per tertiam ſpeciem quæritur, falſitas cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti in quo eſt ſicut habitus. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, falſitas quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt: quod in ſuo ſubjecto non eſt legalitas. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quare eſt falſitas? Et eſt reſpondẽdum, quod ipſa eſt, ut homo decipiatur: ſicut inſtrumentum eſt ut mediante illo ſit effectus ab aliquo. Per primam ſpeciem regulæ F quæritur, quanta eſt falſitas continue? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta quantum ſubjectum de ipſa agere poteſt. Per ſecundam ſpeciem F. quæritur, quanta eſt falſitas diſcretiue? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet quantitatem diſcretam cauſatam à principiis priuatiuis. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas falſitatis? Ad quod eſt dicendum, quod eſt deceptio: nam illius actus ſpecialis eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur , quæ eſt qualitas appropriata falſitatis? Ad quod eſt dicendum , quod eſt mendacium , hypocriſis & huiuſmodi. Per regulam H. quæritur , de tempore falſitatis? Et reſpondendum eſt , quod ipſa eſt in tempore , eo quod habitus nouus eſt , & in illo habet actus ſuos. Per regulam I. quæritur , falſitas vbi eſt? Et reſpondendum eſt , quod ipſa eſt in hominibus mendacibus & hypocritis & deceptoribus. Per primam regulam K. quæritur, falſitas quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per modum figmenti decipiendi & mentiendi & huiuſmodi. Per ſecundam regulam K. quæritur , falſitas cum quo eſt? Et reſpondendum eſt , quod ipſa eſt cum diſſimulatione atque deceptione & huiuſmodi : ut per hoc quod dictum eſt, ſignatum eſt.

DE INCONSTANTIA PER PRINcipia deducta. CAP. LXXXIX.

CONSTANTIA eſt habitus, in quo bonitas eſt ratio bono quod agat bonum: & quod inconſtantia hoc impedit id *De inconſtantia per prin-*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eipiæ deductæ.

eo ipſa eſt peccatum. Inconſtantia cum magnitudine conſtantiæ deuincitur. Inconſtantia quandiu durat, tamdiu conſtantia eſt in priuatione. Poteſtas inconſtantiæ contra poteſtatem conſtantiæ non habet poſſe. Intellectus cum inconſtantia non habet forte intelligere. Conſtantia cum inconſtantia non eſt amabilis Conſtantia cum inconſtantia non eſt virtus. Conſtantia & inconſtantia non poſſunt eſſe ſimul in veritate. Inconſtãtia non eſt de genere delectationis, ſed de genere laboris. Conſtantia aperit & diſtinguit differentias: inconſtantia autem claudit & obſcurat eas. Conſtantia & inconſtantia non concordant in genere neque in ſpecie. De ratione inconſtantiæ eſt, quod in principio debet ei reſiſti. Nam poſtmodum graue eſt ei reſiſtere: Quoniam conſtantiæ eſt per prius: ideo omnis inconſtantia eſt per poſterius. Conſtantia coniungit: ſed inconſtantia diſiungit Homo conſtans quieſcit cum conſtantia: inconſtans autem cum inconſtantia laborat. Maior inconſtantia ſupra maiorem conſtantiam eſſe non poteſt, neque habere gradum. Conſtantia & inconſtantia ratione liberi arbitrij æqualiter ſunt eligibiles: ſed non ſunt æqualiter menſurabiles. Minor inconſtantia cum maiori conſtantia de facili vincitur.

DE INCONSTANTIA PER REgulas deducta. CAP. XC.

De inconſtãtia per regulas deducta.

VTRVM inconſtantia ſit magis habitus voluntatis quam intellectus? Et reſpondendum eſt, quod ſic. Voluntas quidem magis eſt alterabilis quam intellectus. Ratio huius eſt, quia intellectus eſt diſcurſiuus: voluntas autem ſubito eſt alterabilis. Quapropter intellectus cognoſcit, quod remedium contra inconſtantiam eſt auferre ſubitationem voluntatis, ponendo eam in diſcurſu cum intellectu Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, quid eſt inconſtantia? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt riuulus deuiatus à fine conſtantiæ. Per ſecundam ſpeciem quæritur, inconſtantia quid habet in ſe coeſſentiale? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos cum quibus eſt id quod eſt. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt inconſtantia in alio? Et reſpondẽdum eſt, quod ipſa eſt in voluntate imperatrix, & in intellectu inobediẽs, & in imaginatione verecundioſa & in ſenſibilibus labilis. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa habet defectum fortitudinis in voluntate, & in promiſſione deceptionem. Per primam ſpeciem regulæ D. quęritur, inconſtantia de quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt de ſemetipſa, eo quod eſt peccatum. Per ſecundam ſpeciem quæritur, in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

conſtantia

constantia de quo est? Et est dicendum , quod ipsa est ex suis principiis priuatiuis & specificis, cum quibus est hoc quod hoc. Per tertiam speciem quæritur , inconstantia cuius est? Cui respondendum est , quod ipsa est subjecti in quo est suus habitus. Per primam speciem regulæ E quæritur, inconstantia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, quod in subjecto in quo est, constantia non est, sicut caliditas quæ est in aqua calida : nam in ea non est frigiditas. Vnde cognoscit intellectus, per quem modum sunt similes habitus naturales habitibus moralibus. Per secundam speciem regulæ E. quęritur , inconstantia quare est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est, ut constantia non habeat esse. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod peccatum nihil est, eo quod est contra esse. Per primam speciem regulæ F. quæritur , inconstantia quanta est? Et respondendum est, quod ipsa est tanta quantum constantiam impedit. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta inconstantiæ? Ad quod dicendum est, quod ipsa habet illam: quod voluntas est sæpe alterabilis in practica. Per primam speciem regulæ G quæritur, quæ est propria qualitas inconstantiæ? Et respondendum est, quod est alteratio voluntatis. Per secundam speciem regulæ G. quæritur , quæ est appropriata qualitas inconstantiæ? Et huic respondēdum est, quod est debilitas fortitudinis cordis. Per regulam H. quæritur , de tempore inconstantiæ? Et respondendum est, quod ipsa est in illo tempore in quo voluntas est alterabilis & habituata ex illa. Adhuc est in tempore , in quo voluntas cum inconstantia agit contra constantiam. Per regulam I. quæritur, inconstantia vbi est? Et respondendum est , quod ipsa est in debilitate voluntatis & etiam in priuatione perseuerantiæ & in suis locis supradictis. Per primam regulam K. quæritur , inconstantia quomodo est? Cui respondēdum est, quod ipsa est per contrarium modum per quem est constantia : quæ quidem per modum discursiuum , deliberatiuum & electiuum cum prudē-tia & maximè cum fortitudine. Per secundam regulam K. quæritur, inconstantia cum quo est? Et huic respondēdum est, quod ipsa est cum subitanea alteratione, & est cum sua causa cuius est effectus, & cum priuatione constantię, sicut vmbra quę est cum priuatione lucis. Diximus de nouem subjectis discursis siue deductis per principia & regulas huius artis; & per ea quæ de ipsis diximus : de aliis quidem peregrinis eis attributis poterit artista dicere artificialiter simili modo.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DECIMA PARS PRINCIPALIS HVIVS LIBRI, QVAE est de applicatione.

RVBRICA.

Decimæ partis principalis Rubrica.

APPLICATIO *diuiditur in* 15. *partes. Prima pars est per implicitum & explicitum Secunda per abstractum & concretum. Tertia per primam figuram. Quarta per secũdam figuram. Quinta per tertiam figuram. Sexta per quartam figuram. Septima per diffinitiones. Octaua per regulas. Nona per tabulam. Decima per euacuationem tertiæ figuræ Vndecima per multiplicationem quartæ figuræ. Duodecima per mixtionem principiorum. Tertiadecima per nouem subiecta Quartadecima per centum formas. Quintadecima per quæstiones. Et primo de prima parte dicendum est*

DE APPLICATIONE PER IMplicitum & explicitum. CAP. I.

Prima pars decimæ partis principalis de applicatione per implicitũ & explicitum.

APPLICATIO quæ fit per implicitum & explicitum fiat sic: videlicet quod recipiãtur termini qui sunt in quæstione; ut si quæratur, vtrum sit Deus. In quæstione ista per vtrum, est applicata B. & in B. est applicata bonitas & differentia: & sic artista debet se adiuuare cum istis terminis qui sunt sub B. & si vult se iuuare, applicet illos terminos implicatos in ipsa quæstione qui sunt explicati in arte: sicut sunt magnitudo, æternitas, & c. quoniam si Deus est, est per infinitam magnitudinem, æternitatem: & si non sunt infinita magnitudo & æternitas, sequitur quod Deus non sit, & sic habebit cameram B.C.D. Deinceps discurrat per istos terminos ad probandum Deum esse vel ad improbandum, sicut tres termini sunt discursi per principia & regulas: si vero in quæstione sunt duo termini explicati; ut si quærat, vtrum Deus sit æternus? recurrat ad alium terminum explicatum in ipsa quæstione, videlicet ad potestatem, & c. nam si est æternus, potest esse æternus: & si non est, non potest esse æternus. Vlterius si tres sunt termini in quæstione explicati: sicut quærere, vtrum sit bonum, quod Deus sit in tantum infinitus per suam magnitudinem: sicut per suam æternitatem, & sic habetur camera B.C.D. & in B. est implicata bonitas, differentia, & vtrum. & in C. magnitudo, concordantia & quid est. & in D. duratio, contrarietas, de quo. In istis quidem terminis sunt implicatæ diffinitiones & species regularum. Et sic tota camera applicetur ad ꝓpositũ, scilicet ad cõclusionẽ: & sicut exẽplificauim⁹ in prædictis; ita potest exẽplificari in aliis. Vlteri⁹ si quæratur;

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quęratur, vtrum Deus ſit magis actu per ſuum intelligere quam per ſuam æternitaem, applicetur maius ad maioritatem; & minus ad minoritatem. Minus enim eſt de genere minoritatis. Maius autem de genere maioritatis: & ſi quæratur, vtrũ ſit ita potens per ſuam poteſtatem: ſicut per ſuã voluntatem, recurratur ad ęqualitatẽ, in qua comparatio eſt implicata: ſicut maius in maioritate, & minus in minoritate, & ſi quęratur vtrum Deus ſit iuſtus, recurratur ad virtutem, iuſtus autem eſt de genere virtutis; & recurratur ad bonitatem cum ſit bonum quod Deus ſit iuſtus, & ſic de aliis ſuo modo.

DE APPLICATIONE PER ABſtractum & concretum. CAP. II.

Secũda pars decimæ partis principalis quæ eſt de applicatione per abſtractũ & concretum.

ISTA applicatio quatuor modis eſt dicenda. Primus modus eſt, quando termini poſiti in quæſtione habent abſtractionem ſubſtantialem; ſicut ſunt terminus abſtractus & concretus, ſcilicet igneitas & ignis. Igneitas quidem eſt eſſentia ſubſtantialis: ignis autem eſt terminus concretus & ſubſtantialis. Secundus eſt, quando abſtractum eſt accidentale ſiue accidens, & ſuum concretum ſimiliter: ſicut quantitas & quantum; quantum dico in quantum eſt habitus, & ſic eſt accidentale ſiue accidens. Tertius eſt, quando abſtractum eſt ſubſtantia, & concretum eſt accidens; ſicut igneitas & calidum. Calidum dico in quantum eſt habitus; quod ſic eſt accidens. Quartus eſt, quando abſtractum eſt accidens, & ſuum concretum eſt ſubſtantia: ſicut albedo & album: & dico album ſub ratione corporis de albedine habituati; & ſic eſt ſubſtantia & non accidens. Omnes iſti quatuor modi ſunt implicati in terminis quęſtionis & è conuerſo: & ſic debent explicari in concluſione ad iſtos quatuor modos, vt intellectus non decipiatur per variationem medii.

DE APPLICATIONE PER PRImam figuram. CAP. III.

Tertia pars decimæ partis principalis quæ eſt de applicatione per primam figuram.

SECUNDUM quod dictum eſt fiat affirmando vel negando videlicet circulariter per conuerſionem ſubiecti & prædicati: ſicut bonitas magna; magnitudo bona: & ſi non conuertantur ſicut æternitas, magnitudo: nam aliqua magnitudo non eſt æternitas & è conuerſo; neq; aliqua bonitas eſt magna: quia aliqua bonitas eſt parua, & ſic de aliis ſuo modo.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE APPLICATIONE PER *ſecundam figuram.* CAP. IV.

Quarta pars decima partis principalis quæ eſt de applicatione per ſecundã figuram.

APPLICATIO per ipſam ſecundam figuram fit per ipſos triangulos, & per ſcalas poſitas ſuper angulos: in quibus ſcalis eſt implicatum principiorũ generaliſſimũ, & principium ſpecialiſſimum & principium ſubalternum. principium generaliſſimum, ſicut differentia non habens aliquid ſupra ſe. Principium ſpecialiſſimum, ſicut differentia exiſtens inter iſtũ lapidem & iſtam plantam. Subalternum verò, ſicut differentia exiſtens inter ſenſibile & ſenſibile, &c. Et etiam in iſta ſcala eſt implicatus aſcenſus & deſcenſus intellectus: & extra iſtas ſcalas aſcenſus & deſcenſus intellectus nequaquã eſſe poteſt implicatus. Dicimus tamen, quod termini ſecundæ figuræ ſunt explicabiles ſecundũ quod in ipſa figura iacent ſecundum quod de ipſa dicimus. Vlterius dicimus quod ſecũda figura eſt applicabilis ad primam, ſicut ponere differentiam inter bonitatem & bonitatem, &c. & ponere concordantiam inter bonitatem & bonitatem; vt ſignatum eſt in tertia figura.

DE APPLICATIONE AD TERTIAM *figuram.* CAP. V.

Quinta pars decimæ partis principalis quæ eſt de applicatione ad tertiam figuram.

APPLICATIO quæſtionis ad tertiam figuram fiat ſic: videlicet ſi materia quæſtionis eſt de B applicet C. ad B. & ſi non ſufficit C. ad B. applicet D. ad B. Et ſic deinceps vſq; ad cameram B. K. Et reſpiciat ſignificata camerarum, affirmãdo aut negando: tali modo quod litera remaneat cum ſuis cõditionibus & ſuis ſignificatis. Veruntamen ſi materia quæſtionis competit C. applicentur aliæ literæ ad C. ſicut diximus de B. Et hoc idem poteſt dici de D. E, &c. & talis applicatio eſt infallibilis, & valde generalis.

DE APPLICATIONE AD QVARTAM *figuram.* CAP. VI.

Sexta pars decimæ partis quæ eſt de applicatione ad quartam figuram. Nota applicationem cæteris generaliorẽ.

APPLICATIO quartæ figuræ fit ſic: videlicet ſi materia quęſtionis competit cameræ B. C. D. applicentur ad ipſam cameram: & ſi materia competit B, C. & cum E. & non cum D. voluatur circulus minor & ponatur E. ſub C. & fiat camera B. C. E. Et recipiantur ſignificata literarũ cum quibus ſoluatur quæſtio: & ſicut diximus de iſtis, & ita poteſt dici de aliis. Iſta applicatio eſt magis generalis quam illa de tertia figura, eo quod camera eſt de tribus literis: & in tanto eſt generalis quod omnes cameras tabulæ continet in ſe.

DI

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE APPLICATIONE PER diffinitiones. CAP. VII.

Septimapars decimæ partis principalis quæ eſt de applicatione per diffinitiones.

SECUNDUM modum huius artis, artiſta debet diffinire terminos qui ſunt in quæſtione, ſiue ſint explicati aut implicati: ſicut ſi quæratur, vtrum Deus ſit infinitus? Et tunc reſpondens debet diffinire Deum & finitatem, dicendo ſic: Deus eſt ens ſic perfectũ quod extra ſe non indiget aliquo alio: & infinitas eſt ens cui competũt infinita correlatiua, ſine quibus eſſe minime poteſt. Vlteriꝰ, ſicut dicitur: bonitas eſt ens ratione cuius bonus agit bonũ: ſic poteſt dici, quod magnitudo eſt id ratione cuius magnus agit magnũ, & ſic de aliis ſuo modo. Vlterius quidem terminus poſitus in quæſtione poteſt quidẽ multipliciter diffiniri, diſcurrendo per ſpecies regularum. Et primo per ſpecies regulæ C. ſic: homo eſt animal ratione: & hoc per primã ſpeciem: per ſecundam verò ſpeciem, homo eſt animal habens ſua correlatiua propria, videlicet hominificantem, hominificabile & hominificare. Et per tertiam ſpeciẽ homo eſt animal im mechanicis agens, ſicut in ſcriptura ſcribens: & in equo equitans, & huiuſmodi. Et per quartam ſpeciem eiusdem regulæ homo eſt ens habens maiorem poſſeſſionem in brutis & plãtis. Per primam ſpeciam regulæ D homo eſt ens primitiuũ in nobilitate ſenſitiuitatis. Per ſecundam ſpeciem homo eſt ens conſtitutum ex anima & corpore. Per tertiam ſpeciẽ homo eſt ens cui ſunt ſubdita bruta & plantę & huiuſmodi. Per primam ſpeciem regulæ E. homo eſt ſubſtãtia per ſuam humanitatem. Per ſecũdam ſpeciem homo eſt ens creatum ad ſeruiendũ Deo cum vegetatiuis & ſenſitiuis. Per regulam F. homo eſt ens quantum & continuum per ſuam elementatiuam, vegetatiuã, ſenſitiuam, imaginatiuam & ratiocinatiuam, ex quibus eſt. Et iſtæ quinq; potẽtiæ ſunt ei partes diſcretæ, eo quia ſunt differẽtes. Per regulam G homo eſt ens cui proprie competit hominificare, & ens riſibile: & eſt ens ſcribens & equitans, & huiuſmodi. Per regulam H. homo eſt ens in tempore intelligens, legens, &c. Per regulam I. homo eſt ens in vinea fodiens: & in eccleſia Deum rogãs. Per regulam modalitatis homo eſt ens habens modum mechanizandi & generandi alium hominem. Per regulam inſtrumentalitatis homo eſt ſubſtantia generans aliũ hominem cum muliere; & cum martello ens eſt agens clauũ & huiuſmodi. Et ſicut dedimus exemplum de homine; ita poteſt dari de aliis ſuo modo. Et in iſto paſſu data eſt doctrina per quã homo ſciat facere diffinitiones diuerſimode de vna & eadem re ipſa cognita per vniuerſas cogitationes & diffinitiones, quæ prius ignota erat. Et ideo artiſta debet diffinire taliter, quod diffinitiones remaneant illæſæ.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE APPLICATIONE AD *regulas*. CAP. IIX.

Octaua pars decima partis principalis quæ est de applicatione ad regulas.

QVANDO quæritur de aliquo dubio, debet artista explicare illud dubium ad regulas successiuè Nam sicut cristalus positus in colore rubeo se habituat in ipso, & etiam si ponatur in viridi, se habituat de ipso, & sic de aliis: sic quando discurritur ignotum per regulas & species regularum, tunc ignotum est coloratum siue declaratum per species regularum in quibus est positum subiectiuè & obiectiuè: & tunc intellectus cognoscit per species regularum illud quod erat prius ignotum. Et sicut dedimus exemplum de homine diffinito per regulas, sed ratione maioris declarationis volumus exemplificare de natura deducta per regulas. Per primam speciem regulę C. dicim⁹, quod natura est essẽtia in suo naturali cõcreto substentata & mota per actũ naturalẽ, in quo actu est inquiete. Per secundã speciẽ est essentia habens connaturalia correlatiua: videlicet naturatiuum, naturabile & naturare, sine quibus esse non potest. Per tertiam speciem natura est in subiecto, in quo est actiua & passibilis cõnaturare Per quartam speciem natura habet in subiecto in quo est, actionem & passionem & actũ; & hoc per agentem naturalem & naturalem formam, materiam & finem, & cum naturalibus instrumentis. Per primam speciem regulæ D. natura est essentia primitiua. Per secundam speciem est de suis correlatiuis ascendendo ad essentiam: & suũ concretum est de ipsis descendendo & contrahendo Per tertiam speciem natura est subiecti in quo est, eo quod de ipsa naturaliter agit. Per primam speciem regulæ E. natura est: quod est ens contingens in se sua correlatiua ex quibus est. Per secũdam speciem natura est, vt alia entia habeant existentiam & agentiam naturaliter. Per regulam F. natura est essentia habens continuam quantitatem & indiuisibilem: & sua concreta sunt ei quantitates discretæ. Per regulam G. natura habet proprias actiones & passiones: sicut natura ignis per calefactionem, appropriatas verò habet, sicut habet aqua calefacta, quæ habet calefactiuum, calefactibile & calefacere. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod natura est in tempore continuè & successiue: continuè quidem per quantitatem continuam; successiuè autem per discretas quantitates in quibus est natura in tempore. Per regulam I. natura est in loco, ificut contentum in cõtinente, & agens in agibili. Et est in subiecto in quo est substentata & mota. Per regulam modalitatis natura habet modum miscendi, generandi & corrumpendi & huiusmodi. Per regulas instrumentalitatis natura est cum suis instrumentis: sicut substantia

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſubſtantia cum ſuis accidentibus; & mechanicus cum ſuis inſtrumentis; & ſic de aliis. Sic quidem natura diſcurſa per ſpecies regularum eſt quidem cognita per intellectum, eo quod ſpecies ſignificant ei id quod natura eſt per exiſtentiam & agentiam. Et ſicut diximus de natura: ita poteſt dici de aliis; & etiam de concretis ſecundum id quod ſunt. De miraculo vero non ſic poteſt dici, cum ſit ſupra naturam. Et ſic diſcurrendo miraculum per regulas, cognoſcit intellectus miraculum per ſuum contrarium eò quod miraculum intrat ſpeciem regularum per contrarium modum, per quem intrat natura. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quomodo vnum contrarium cognoſcitur per reliquum cum regulis.

DE APPLICATIONE PER tabulam. CAP. IX.

Nona pars decimæ partis principalis de applicatione per tabulam.

APPLICATIO tabulæ eſt quòd termini quæſtionum applicentur ad ipſam tabulam. Nam ſi termini quæſtionis conueniunt primæ columnæ, videlicet B. C. D. quæ eſt prima columna: ſicut ſi quæratur, vtrum eſſet magnum bonũ quod mundus eſſet ab æterno· Aut ſi quæratur, vtrum ſit actus infinitus: poſito quod bonitas ſit ratio quod agat bonũ: & quod magnitudo ſit ratio illius actus quod ſit magnus: & quod æternitas faciat durare illum actum, ab æterno & in æternum, oportet idem durare actum infinitum. Vlterius ſi termini quæſtionis competant ſecundæ columnæ: ſicut ſi quæratur, magnitudo bonitatis,, poteſtatis quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt quod per correlatiua bonitatis. magnitudinis & poteſtatis; & ſic de aliis ſuo modo. Amplius quælibet columna eſt applicabilis ad aliam: ſicut columna ſecunda quæ eſt applicabilis cum prima & cum tertia, eò quod continet de prima B, C. & de tertia ſimiliter: & ſic de aliis, cum ſint concatenatæ ad inuicem. Et in iſto caſu cognoſcit intellectus quod omnes columnę poſſunt applicari ad eandem concluſionem. Et ſic cognoſcit ſe valde generalem per ipſam applicationem quæ eſt valde generalis. Item: quando quæritur, vtrum mundus ſit æternus? tũc ſecunda camera quæ eſt B. C. T. B applicatur ad cameram ſuperiorem. Et ſic de camera quæ eſt B. C. T. C. & ſic de aliis vsq; ad T. B. C. D. Ratio huius eſt, quod æternitas eſt terminus in quæſtione explicatus. Adhuc ſi quæratur, vtrum poteſtas mundi ſit infinita? Applicetur reſponſio ad columnam B. C. D. ſicut eſt applicata quæſtio facta de æternitate mundi; & teneatur negatiua. Nam ſicut ſequeretur magnum incõueniens, quod mundus eſſet ab æterno; ſic ſequeretur magnum inconueniens; quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod mundus haberet poteſtatem finitam. Et ſicut dicimus de mundo: ſic de his quæ continet, dici poteſt. Amplius ſi quæratur, vtrum vnus angelus producat alium angelum? Applicetur reſponſio ad B. C. D quoniam inter eſſentiam angeli & hominis ſiue roſæ, eſt magna differentia Nam corpus hominis exiſtit ſub generali materia elementorum, ratione cuius vnus homo poteſt producere ſiue generare alium hominem, & vna roſa aliam. De angelo autem non eſt ſic. Vnus enim angelus non habet de quo producat alium angelum; cum non ſit deriuatiuus ab vna & eadem materia generali angelica, cum ſit finitus in ſua primitiuitate. Sicut dedimus exemplum per ea quæ diximus de tabula: ſic poteſt dici de plumbis aliis ſuo modo. Applicatio vero quæ fit per tabulam, requirit quod conſeruentur ſpecies & regulæ camerarum, & applicentur ea quæ ſignificant ad propoſitum, videlicet ad concordationem, affirmando vel negando conuenienter aut inconuenienter: ſicut patet per exemplum ſupradictum.

DE APPLICATIONE PER euacuationem tertiæ figuræ.

CAP. X.

Decima pars decimæ partis principalis quæ eſt de applicatione per euacuationem tertiæ figuræ.

APPLICATIOque fit per tertiam figuram, fit iſto modo: videlicet quod termini qui ſunt in quæſtione explicati, applicentur ad euacuationem tertiæ figuræ, & illi cameræ cui magis termini conueniunt: ſicut ſi quæratur, vtrum ſit magnum bonum, quod bonitas & magnitudo habeant correlatiua ſubſtantialia: & vtrum illa correlatiua ſint in bona & magna concordantia? Et tunc talis quæſtio applicetur ad cameram B. C. Et per ea quæ in ipſa camera diximus in capitulo euacuationis, quæſtio quidem erit ſoluta; & ſic de aliis quæſtionibus, ſecundum quod termini ipſarum poterunt intrare cameram, affirmando vel negando, & conuenienter aut inconuenienter. Vlterius ſi fiat quæſtio, vtrum in æternitate contrarietates bonitatis ab æterno poſſint eſſe? Et applicetur illa quæſtio ad cameram B. C. & ad cameram C. D. & ad cameram D. E. Et ſecundum quod in ipſis cameris dictum eſt, quæſtio quidem erit ſoluta: & ſic de aliis quæſtionibus, ſecundum quod termini ipſarum poterunt intrare cameras, affirmando vel negando cõuenienter aut inconuenienter. Amplius quęſtio ſubalterna applicetur ad quæſtionem particularem, & e conuerſo: ſicut ſi quæratur, vtrum in bonitate ſint magna correlatiua? Et iſta quæſtio applicetur ad iſtam, vtrum in bonitate Sortis, vel iſtius roſæ ſint magna correlatiua. Et tunc iſtæ quæſtiones applicentur

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tur ad cameram B. C. Et tunc inuenietur responsio iam soluta, per ea quæ dicta sunt. Amplius si quæratur, correlatiua magnitudinis de quo sunt: & correlatiua sortis de quo sunt? Applicẽtur istæ quæstiones ad cameram C. D. & quæstio subalterna applicetur ad quæstionem particularem: & tunc temporis inuenietur conclusio declarata & signata per ea quæ iam diximus in ipsa camera. & sic de aliis cameris. Et de hoc dabimus exemplum in tractatu quæstionum.

DE APPLICATIONE PER MULTIPLICATIONEM quartæ figuræ.

CAP. XI.

Vndec. pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione per multiplicationẽ quartæ figuræ.

DIXIMVS, quod multiplicatio quartæ figuræ consistit in quinq; modis: videlicet in multiplicatione, in inuentione medii, in probatione maioris propositionis & minoris, in soluendo fallacias, & in doctrina per quam aliæ artes faciliter possunt addisci. Et ideo si artista vult multiplicare plures rationes ad eandem conclusionem, & inuenire multa media, & probare maiorem & minorem propositionem, & soluere fallacias, & faciliter & breuiter docere alias scientias cum ista arte generali: applicet modum quem tenuimus in multiplicatione quartæ figuræ. Nam ille modus est vniuersalis, & per illum modũ, modus quidem particularis erat regulatus & lucefactus. Nam in vniuersali relucet particulare & e conuerso; & hæc sufficiãt, nam satis est declaratum.

DE APPLICATIONE MIXTIONIS principiorum & regularum.

CAP. XII.

Duodec. pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione mixtionis principiorũ & regularũ in duas secatur portiuncluas

PARS ista in duas partes diuiditur. In prima dicemus de principiis explicatis. In secunda de implicatis, quæ applicabimus principiis explicatis locis regularum huius artis. Ipsa vero principia vocata erunt centum formæ: hoc quidem facimus, vt ars sit magis materialis intellectui ad inueniendum multas conclusiones. De ipsis autem parum intendimus dicere, ex eo quod prolixitatem euitamus. Sed per ea quæ de ipsis dicemus, potest artista cognoscere processum cuiuslibet formæ per omnes regulas: sicut fecimus in deductione principiorum explicatorum, & etiam per regulas: & primo de prima parte sic dicemus.

PRIMA

(c) 2006 Ministerio de Cultura

PRIMA PARS CAP. XIII.

Quæstio sub prima parte huius nonæ partis.

SI quæstio continet in se terminos explicatos, sicut si quæratur, utrum sit ens bonum, magnum & æternum? recurratur ad capitulum bonitatis, magnitudinis & æternitatis & etiam videatur, per quem modum bonitatis est discursa per principia & regulas, & sic de aliis principiis: & tunc concludatur affirmando vel negando secundum quod principia sunt tali modo; quod principia & regulæ remaneant illæsæ: & tunc intellectus inueniet veritatem de hoc, de quo quæritur. Quæ veritas erit lucefacta per illum discursum: & sicut dedimus exẽplum de bonitate, magnitudine & æternitate; ita potest dari de aliis principiis. Et hæc sufficiant quantũ ad primam partem.

DE APPLICATIONE NOVEM *subiectorum.* CAP. XIV.

Tredecima pars decimæ partis principalis de applicatione nouem subiectorum.

DICTVM est de nouem subiectis: idcirco si quæstio erit dè Deo, applicetur ad primum subiectum: & discurratur per ipsum sicut Deus est discursus tali modo, quod affirmatiua vel negatiua conueniant cum textu. Si quæstio est de angelo, applicetur ad secundum subiectum, in quo angelus est discursus: & teneatur de quæstione hoc quod conuenit cum textu. Et sic de aliis subiectis suo modo.

DE APPLICATIONE AD CENtum formas. CAP. XV.

Decimaquarta pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione ad centũformas.

VOCAMVS quidem centumformas. Nam in abstracto ipsas quidẽ si consideramus aliquæ erunt generalissimæ aliquæ erunt subalternę, & cuilibet formæ assignamus suum concretum, ut quælibet forma intellectui magis elucescat, & maxime cum quid sit, sic quidem abstractum aut concretum. Nam extra ipsa nullum ens esse potest: & primò de parte prima est dicendum.

DE ENTITATE. CAP. XVI.

Prima forma de entitate.

ENTITAS in arte ista est terminus implicatus: & sua diffinitio fieri potest, sicut fiunt diffinitiones aliorum principiorum explicatorum huius artis, ideo artista applicet ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Sicut enim bonitas est causa, quare aliquis bonus agit bonum: sic entitas est causa quare aliquid ens causat aliud ens. Et sicut magnitudo est causa quare bonitas est magna: sic entitas est causa quare bonitas est

(c) 2006 Ministerio de Cultura

est ens; & sic de aliis. Suum concretum verò est, & ens implicatum in secunda specie D. & in prima E. & ea ex quibus est implicata, quod est in secunda specie C. sunt: & ideo quicquid quæritur de entitate & ente, applicetur ad principia explicata, & ad regulas fiat tale iudicium de ipsa, sicut est factum de ipsa bonitate, magnitudine, &c.

DE ESSENTIA. CAP. XVII.

QVONIAM entitas & essentia conuertuntur: sequitur quod esse & ens conuertantur; & ideo sicut diximus de entitate & ente: sic possumus dicere de essentia & esse. Si quæritur, vtrum inter essentiam & esse sit differentia? Tunc temporis recurratur ad differentiam, quæ est terminus explicatus, & fiat iudicium secundum quod differentia est discursa per omnia principia & per omnes regulas, & tunc absque dubio apparebit quod affirmatiua in quæstione est tenenda. Differentia enim est essentia & sua correlatiua sunt in ratione altitudinis abstrahendo, & sua concreta sunt in ratione infinitatis continendo: & sic patet quod differentia consistit inter essentiam & esse. Et ad hoc regula B. consentit.

Secunda forma de essentia.

DE VNITATE. CAP. XIIX.

VNITAS est forma, cui propriè competit vnire. Et ipsa quidem est applicabilis bonitati, magnitudini, &c. cum sit bona, magna & cætera. Sicut vnitas est bona per bonitatē, & magna per magnitudinem. Sic bonitas est vna per vnitatem, & magnitudo est alia, vna creatura per ipsam vnitatem, & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod differentia distinguit inter bonitatem & magnitudinem: ut sicut principia differentia, ut quodlibet principium habeat suam propriam veritatem. Et idcirco si in quæstione est terminus explicatus, recurratur ad hoc quod dictum est in discursu bonitatis & magnitudinis & differentiæ, & fiat responsio secundum quod de ipsis dictum est; Concretum quidem vnitatis est implicatum in concreto bonitatis, magnitudinis, &c. Nam bonus est vnus, & magnus est alius vnus. Ipse vero vnus habet sua correlatiua ex quibus est. Hoc applicabile est ad secundam speciem D. & ad primam E. Et ipsa correlatiua sunt applicabilia ad secundam speciem regulæ C. & ad primam D.

Tertia forma de vnitate.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PLVRALITATE. CAP. XIX.

Quarta forma de pluralitate.

PLVRALITAS eſt forma aggregata de pluribus differẽtibus numero, ut patet per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæ eſt ſuus fons. Ipſa vero applicabilis eſt ad principia explicata; eo quia bona, magna & æterna eſt. Et ſicut eſt bona per bonitatem, & magna per magnitudinem, &c. Sic bonitas & magnitudo ſunt plures per ſeipſam pluralitatem. Et etiam ſunt plures bonitates differentes ſpecie. Et ſic de magnitudine; ut patet per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæ eſt ſuus fons. Primæ vero cauſæ pluralitatis conſiſtunt per differentiam & concordantiam & per æqualitatem, & ſic de aliis correlatiuis; & pluralitas eſt applicabilis ad ipſa principia, & econuerſo. Suum verò concretum eſt applicabile concreto bonitatis, magnitudinis, &c. Sicut patet in elementato quod eſt bonum magnum, & eſt vnum ex pluribus conſtitutũ, ut pluralitas in ipſo ſit ſubſtẽtata.

DE NATVRA. CAP. XX.

Quinta forma de natura.

NATVRA eſt forma, cui propriè competit naturare. Et quod principia ſunt naturalia per naturam: ideo natura eſt applicabilis ad bonitatem naturalem & magnitudinem naturalem; & ſic natura non poteſt cognoſci per diſcurſum principiorum & regularum, & de ipſo ſuperius largo modo diximus. Vlterius natura eſt applicabilis ad correlatiua naturalia bonitatis, magnitudinis, &c. eo quod ſine concretis ipſa correlatiua naturalia eſſe non poſſunt. Concretum verò naturale applicabile eſt ad concreta naturalia; ut patet per ſecundam ſpeciem D. & per primam E. Vlterius quod bonitas vnam naturam habet cum magnitudine, aliam cum duratione, &c. & econuerſo: applicabilis eſt ad mixtionem, vbi diximus de bonitate deducta, & magnitudine, & duratione.

DE GENERE. CAP. XXI.

Sexta forma de genere.

GENVS eſt ens conſideratum & valde confuſum, quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur. De genere autem ſatis diximus in logica noua quam fecimus. Ipſum quidem applicabile eſt ad principia explicata, eo quia per ipſum ſunt generalia: ſicut genus quod per bonitatem eſt bonum, & per magnitudinem magnum, &c. Ipſum quoque applicabile eſt correlatiuis explicatis, eo quia ipſa correlatiua ſunt generalia per ipſum, & etiam ſua correlatiua cognoſcuntur per ſecundam ſpeciem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſpeciem regulæ C. Vlterius ſuum concretum applicabile eſt ad ſecundam ſpeciem regulæ D. & ad primam E cum quibus cognoſcimus, quod genus eſt ens reale, & per ſe exiſtens: quod ſi non correlatiua principiorum explicatorum generalia eſſe non poſſent, neque per conſequens principia explicata generalia eſſe poſſent.

DE SPECIE. CAP. XXII.

SPECIES in hac arte eſt principium explicatum, & ſua diffinitio eſt iſta. Species eſt ens quod prædicatur de pluribus differentibus numero. Species quidem applicabilis eſt ad loca in mixtione, vbi dicimus bonitas magna; &c. Nam bonitas quæ erat generaliſſima, non omnino eſt generalis: quando dicitur bonitas magna, eo quod contracta eſt ad ſpecialem magnitudinem, & ſic de aliis. Vlterius applicabilis eſt ad correlatiua, eo quia quodlibet principiorum explicatorum habet correlatiua ſpecialia & propria differentia numero per differentiam: & ſic ſpecies applicabilis eſt ad differentiam quæ eſt principium explicatum in arte iſta; quæ quidem differentia diſtinguit genus in plures ſpecies differentes numero: ſicut homo qui eſt vna ſpecies, & leo alia. Item ſpecies applicabilis eſt ad medium: nam ſicut medium conſiſtit inter principium & finem: ſic ſpecies conſiſtit inter genus & indiuiduum: & in iſto paſſu cognoscit intellectus, quod ſpecies neceſſaria eſt ens reale: quoniam ſicut principium & finis non eſſent in extremitate medij, niſi medium eſſet ens reale; ſic neque per conſequens genus & indiuiduum eſſent entia realia. Concretum autem ſpeciei eſt ſpeciale, quod quidem eſt applicabile ad ſecundam ſpeciem regulæ D & ad primam E cum quibus eſt cognoſcibile: inſenſibile autem & imaginabile eſt. Vlterius ſunt aliæ ſpecies quæ ſunt naturales: ſicut viſibilitas per potentiam viſiuam & huiuſmodi, quæ conſiſtunt per viſum & potentiam: ſicut colores & figuræ quæ per viſum in ſubjecto ſunt ſenſati. Vlterius ſunt aliæ ſpecies, quæ per virtutes morales conſiſtunt in potentia: ſicut iuſtificabilitates per iuſticiam, & prudentificabilitates per prudentiam; credibilitates per fidem: & ſperaficabilitates per ſpem: & illæ ſpecies tales ſunt phantaſmata, ſicut imaginabilia imaginationis; & intelligibilia intellectus; & amabilia voluntatis; & memorabilia memoriæ.

Septima forma de ſpecie.

Veruntamen ſpecies virtutum ſunt ſecundariæ.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE INDIVIDVITATE. CAP. XXIII.

Octaua forma de indiuiduitate.

INDIVIDVITAS est diffinibilis per primam speciem regulæ C Nam sicut bonitas est ratio bono quod agat bonum: sic indiuiduitas est ratio indiuiduo quod producat indiuiduum; & sicut indiuiduitas est bona per bonitatem, &c. sic bonitas est, &c. indiuiduata per indiuiduitatē: & sic de suis concretis & relatiuis, cum quibus essentia est indiuisibilis: quæ correlatiua bonitatis, correlatiua indiuiduitatis sunt applicabilia, ut intellectus habeat noticiam: ipsa vero correlatiua sentiri neque imaginari possunt, cum sint extra figuram in essentia posita & contenta. Concretum indiuiduitatis est indiuiduum. Et hoc per secundam speciem D. & per primam E est ostensibile. Inclemētatis vero est sensibile & imaginabile; ut patet per istam rosam & istum leonem.

DE PROPRIETATE. CAP. XXIV.

Nona forma de proprietate.

PROPRIETAS est principium explicatum, ut patet per regulam G. Sed in aliis principiis & regulis est principium implicatum. Et sua diffinitio est applicabilis ad primā speciem regulæ C. Nam sicut bonitas est ratio, quare bonus agit bonum; sic proprietas est ratio quod proprius agat proprium. Et sicut bonitas habet sua propria correlatiua per proprietatē: sic proprietas habet sua correlatiua bona per bonitatem. Proprietas autem applicabilis est ad differentiam. Nam sicut differentia est causa differendi: sic proprietas appropriandi, & sic de aliis. Vlterius; concretum proprietatis est proprium ex correlatiuis concretis constitutum, & hoc per secundam speciem D. & per primam E. significatum est: sicut iste homo qui est proprium animal, & iste leo qui est aliud proprium animal, & iste equus, & ista rosa quæ est aliud corpus proprium, & sic in moralibus: sicut Socrates qui habet suum proprium equum; & Plato similiter, ut patet per tertiam speciem D. Et in isto passu cognoscit intellectus, à quibus principiis scientia iuris oritur, & in quibus principiis consistit, & quibus principiis iurista vti debet; & etiam cognoscit quod iura sunt applicabilia ad mixtionem principiorum & regularum.

DE SIMPLICITATE. CAP. XXV.

Decima forma de simplicitate.

SIMPLICITAS est applicabilis ad principia huius artis, eo quod per simplicitatē sunt principia simplicia, sicut simplicitas est bona per bonitatem, magna per magnitudinem: & sicut

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& ſicut principia explicata ſunt diſcurſa in mixtione principiorum & regularum : ſic ſimplicitas poteſt diſcurri per omnia principia & regulas. Sua quidem diffinitio eſt per primam ſpeciem regulæ C. nam ipſa eſt forma quare principia ſunt ſimplicia. Simplicitas per ſecundam ſpeciem regulæ C. habet ſua correlatiua ſimplicia; ſicut bonitas quæ habet ſimplices bonificatiuum, bonificabile & bonificare: & cum ſimplicitate, & ſuis correlatiuis conſiſtit vna ſimplex eſſentia, habens per primam ſpeciem regulæ D. ſimplicia & primitiua principia. Concretum vero ſiue ſuum eſſe eſt ſimplex. Et hoc ſignatum eſt per ſecundam ſpeciem regulæ D. & per primam E.

DE COMPOSITIONE. CAP. XXVI.

Vndecima forma de cõpoſitione.

COMPOSITIO eſt forma aggregata de pluribus eſſentiis. Ipſa quidem applicabilis eſt ad contractionem & obuiationem principiorum explicatorum; ut patet in capitulo bonitatis deductæ in principia : vbi dicitur quod bonitas magna eſt duplicata, & bonitas magna & durabilis eſt triplicata, &c. conſtituendo compoſitum ex pluribus principiis explicatis. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, vnde oritur compoſitio, & ad hoc conſentit regulæ K. Vlterius compoſitio habet ſua correlatiua compoſita, ut per ſecundam ſpeciem C. patet, & ſic in creatis bonitatiuis quidem & magnificatiuis, &c. componuntur magnificabile & bonificabile : & etiam bonificare & magnificare ſimpliciter componuntur, &c. & inuicem vnam eſſentiam conſtituunt: quam eſſentiam compoſitionem vocamꝰ. Suum eſſe ſiue ſuum concretum eſt compoſitum intellectui lucefacto per ſecundam ſpeciem regulæ D, & per primam E.

DE FORMA. CAP. XXVII.

Duodecima forma de forma.

FORMA eſt applicabilis ad principia; ideo ſicut principium diſcurritur per principia explicata & regulas: ſimiliter forma poteſt diſcurri ſuo modo: hoc tamen dicimus de forma compoſita in creatis, eo quod bonificabile eſt de genere materiæ; ſed in Deo non. Forma eſt illa eſſentia cum qua agens agit in materia naturaliter. Ipſa quidem forma compoſita habet ſua correlatiua compoſita; ut ſupra dictum eſt. Sed forma ſimplex in cauſatis non habet correlatiua, eo quod eſt vna pars ſimplex ſubſtantiæ, videlicet formificans ſiue agens quo ad primam ſpeciem E conſiderata: & hoc idem de forma accidentali dici poteſt. Tali quidem forma inſenſibilis & imaginabilis eſt, in quantum extra figuram eſt. Concretum verò ſuum ſiue eſſe, eſt for-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

matum; eo quod à forma denominatum eſt. Formatum quod eſt de genere corporis per colorem & figuram eſt viſibile: & per duriciem tangibile: & in lapide de elementatiua formatum: & in planta de vegetatiua; & ſic de aliis. Et hoc per ſecundam ſpeciem regulæ D. & per primam E. ſignatum eſt.

DE MATERIA. CAP. XXIIX.

Decimaterzia forma de materia.

MATERIA eſt eſſentia ſimplex paſſiua: & eſt applicabilis ad paſſionem principiorum explicatorum, ſicut ad bonificabile, magnificabile, &c. Quæ quidem ſunt de genere materiæ ratione paſſionis. Materia verò non habet concreta: & hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. eo quia ſimplicitas ponit quod ſit vna ſimplex pars ſubſtantiæ ſua paſſio. Et ſuum principium primitiuum per primam ſpeciem regulæ D. ſignatum eſt. Concretum vero ſiue materiatum eſt compoſitum ex pluribus paſſionibus: ſicut eſt bonificabile, magnificabile &c. Ipſum vero materiatum per ſecundam ſpeciem regulæ D. & per primam E. eſt declaratum. Ipſum quidem materiarum eſt fons, à quo deriuantur omnes materiæ particulares: ſicut formatum à quo deſcendunt omnes formæ particulares reductæ de potentia in actum.

DE SVBSTANTIA. CAP. XXIX.

Decimaquarta forma de ſubſtantia.

SVBSTANTIA eſt applicabilis ad triãgulum contractum in quantum dicit, quod maioritas eſt inter ſubſtantiam & ſubſtantiam, & ideo diſcurſus ſubſtantiæ eſt implicatus in diſcurſu maioritatis per omnia principia & regulas: diffinitio autem eſt applicabilis ad diffinitionem bonitatis, &c. Nam ſicut bonitas eſt ratio bono quod producat bonum: ſic ſubſtantia quo ad ſuum genus, eſt ratio quod producat ſubſtantiatum. Subſtantia quidem habet ſua correlatiua ſubſtantialia, per ſecundam ſpeciem regulæ C. videlicet ſubſtantiatum, ſubſtantiabile & ſubſtantiare. Subſtantiatiuus eſt applicabilis ad bonificatiuum: & magnificatiuum: & ſubſtantiabile eſt applicabile ad bonificabile & magnificabile: & ſubſtantiare ad bonificare & magnificare. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectꝰ per quem modum ſubſtantia eſt compoſita ex forma & materia; & ex ipſis coniuncta; & in tertio numero poſita. Concretum verò ſiue eſſe eſt ſubſtantiale, ut per ſecundam ſpeciem regulæ D. & per primam E. ſignatum eſt intellectui, & etiam ſenſitiuè & imaginatiuè in elementatis.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE ACCIDENTE. CAP. XXX.

Decimaquinta forma de accidente.

ACCIDENS eſt implicatum in triangulo croceo: vbi dicitur maioritas eſt inter accidens & accidens. Et ideo ſuus diſcurſus eſt applicabilis per omnia principia & regulas in triangulo ſupradicto: diſcurſus ſupradictus implicatus eſt. Accidens quidem eſt forma per ſe non exiſtens, niſi ad ſuum finem principaliter ſe habet: ſed ad finem ſubſtantiæ. Accidens tamen non habet correlatiua proprie, ſed per accidens: eo quod ſubſtantia ex ipſo eſt habituata, quanta & ſituata, &c. In capitulo bonitatis eſt magna, &c. Accidens oritur eo, quod multiplicatio compoſiti eſt. Quanta per quantitatem ortam per accidens. Et quod eſt aſſituata in ſubjecto, ſitus quidem eſt ortus per accidens, & ſic de relatione quæ eſt accidens, & ſic de aliis prædicamentis, & etiam de motu, & huiuſmodi. Concretum verò accidens eſt accidentale, quod applicabile eſt ad ſecundam ſpeciem regulæ D. & ad primam E. ſicut archa quæ eſt ſubjectum accidentale, ex eo quod habet accidentalem figuram per artificium. Et ſicut de logico qui accidentaliter eſt magiſter. Et ſic de aliis ſuo modo.

DE QVANTITATE. CAP. XXXI.

Decima ſexta forma de quantitate.

QVANTITAS eſt terminus explicatus in hac arte, ſcilicet in regula F. ſed ſua diffinitio eſt applicabilis ad diffinitionem bonitatis, &c. Nam ſicut bonitas eſt ens ratione cuius bonus agit bonũ: ſic quantitas eſt ens ratione cuius quantus agit, quantum ſua primitiuitas & ortus ſunt applicabiles ad capitulum bonitatis deductæ per principia: quod eſt vna eſſentia & magnitudo alia, & quando contrahuntur, ſequitur multiplicatio: & per conſequens quantitas ſine qua multiplicatio in creaturis fieri non poteſt. Et hoc per primam ſpeciem regulæ D. viſum eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, vnde oritur quantitas. Item quantitas eſt applicabilis ad correlatiua ſubſtantialia per ſecundam ſpeciem regulæ C. Quæ correlatiua ex quantitate in menſurata ſunt per differentiam quæ faciat ipſa differentia in tanto quod magis neque minus ſunt. Quantus autem eſt ſuum concretum per ipſam quantitatem menſuratum: ſicut albus qui per albedinem eſt coloratus.

DE QVALITATE. CAP. XXXII.

Decimaſeptima forma de qualitate.

QVALITAS eſt terminus explicatus, ut patet per regulam G. & ſua quidem diffinitio eſt ad diffinitionẽ bonitatis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

applicabilis,&c. Nam ſicut bonitas eſt ens,ratione cuius bonus agit bonum : ſic qualitas eſt forma quæ ponit quod bonificans ſit qualis,agendo:bonificatus ſit qualis,patiendo. Ipſa quidem qualitas applicabilis eſt ad correlatiua ſubſtantialia per ſecundam ſpeciem C.quæ correlatiua ex qualitate ſunt habituata.Et ipſa qualitas ex ipſis correlatiuis aſſituata.Per tertiam verò ſpeciem regulæ C.ponit ſubjectum quale in quo eſt : quod quidem ſubjectum quale eſt ſuum concretum. Amplius qualitas eſt applicabilis ad ſecundam ſpeciem regulæ D. In capitulo bonitatis diſcurſæ per principia & regulas:& ſic de magnitudine,&c.Nam bonitas quæ eſt principium generaliſſimum , non eſt qualis vſquequo eſt contracta : ſicut quando dicitur; qualis eſt bonitas? & reſpondetur,quod illa eſt magna & durabilis.&c.& tunc qualitas orta eſt per accidens per contractionem principiorum.

DE RELATIONE. CAP. XXXIII.

Decima octaua forma de relatione.

RELATIO eſt terminus implicatus : & ſua diffinitio applicabilis eſt ad diffinitionem bonitatis , &c. Nam ſicut bonus creat bonum per bonitatem : ſic relatiuus creat relatum per relationem.Si enim eſt relatiuus,ſequitur relatus.Et econuerſo.Si eſt antecedens, ſequitur quod ſit conſequens & econuerſo.Et ſi eſt concordantia, ſequitur quod ſit pluralitas; & ſic de aliis.Relatus eſt quidem ſuus concretus de ipſa relatione, & in ipſa habituatus , & huiuſmodi. Adhuc relatio exiſtens & accidens eſt quidem applicabile ad contractionem & mixtionem principiorum cum prima ſpecie regulæ D & cum ſecunda regulæ C.Si enim bonitas eſt magna,ſequitur quod habeat correlatiua bona & magna , ſine quibus bonitas nequaquam poſſet eſſe magna.Et ſic de aliis ſuo modo.

DE ACTIONE. CAP. XXXIV.

Decimanona forma de actione.

ACTIO eſt terminus implicatus in correlatiuis; & ad ipſa quidem correlatiua eſt applicabilis; ſcilicet ad bonificatiuum,magnificatiuum,&c. & ſua diffinitio applicabilis eſt ad diffinitionem bonitatis, &c. Sicut enim bonitas eſt ens ratione cuius bonus agit bonum : ſic actio eſt ratio in agente quod agat in paſſum ſuo concreto:tamen non eſt nomen impoſitum per rectam lineam.Ipſum verò concretum per ſecundam ſpeciem regulæ D. eſt ſignatum. Vlterius actio per primam ſpeciem D. eſt declarata in correlatiuis per ſecundam ſpeciem C. & hoc per diffinitionem medij:& ſic de aliis ſuo modo.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PASSIONE. CAP. XXXV.

Vigesima forma de passione.

PASSIO est terminus implicatus. Et est applicabilis ad correlatiua. Per secundam speciem regulæ C. scilicet ad bonificabile, magnificabile, &c. Ideo sicut illa correlatiua passiua sunt per mixtionem principiorum: sic passio quæ est generale principium potest deduci per mixtionem principiorum & regularum. Amplius passus est suus concretus, qui in passione est assituatus, & de ipsa habituatus. Ipsa verò Passio orta est in contractione & mixtione principiorum: sicut bonitas quæ est passio, in quantum est de magnitudine habituata & è conuerso. Et hoc per primam speciem regulæ D. clarum est; & ad hoc regula B. consentit.

DE HABITU CAP. XXXVI.

Vigesimaprima forma de habitu.

HABITUS est principium, & est implicatum: sed applicabile est ad principia explicata. Sicut enim bonus agit bonum habituando se de virtute morali bona: sic habituans habituat se de habitu morali ratione habitus, & sic de bonitate habituata de magnitudine. Habituatum vero est suum concretum. Nam sicut album est de albedine habituatum; & cappatus de cappa, & ignis de caliditate; & iustus de iusticia: sic habituatus de habitu. Adhuc per primam speciem regulæ D. & in mixtione principiorum & regularum, cognoscit intellectus vnde habitus oritur: & in quibus subiectis est diffusus. Sicut intellectus qui suum intelligibile intrinsecum habituat de phantasmatibus peregrinis, vt phantasmatibus scitis, intellectus de scientia sit habituatus. Et hoc per regulam B. manifestum est.

DE SITU. CAP. XXXVI.

Vigesima secunda forma de situ.

SITUS est terminus implicatus sed est applicabilis ad correlatiua per secundam speciem regulæ C. & D. & primam E. & etiam diffinitionem bonitatis &c. Sua quidem diffinitio applicabilis est. Nam postquam bonitas est ratio bono quare bonus agit bonum in essentia bonitatis, sequitur igitur, vt correlatiua bonitatis sint assituata & è conuerso. Et sic situs est accidens causans assituationem in principiis. Vlterius per primã speciem regulæ D. & per contractionem & mixtionem principiorum & regularum cognoscit quidem intellectus, vbi situs est ortus, & vbi ducitur de potentia in actum: sicut bonitas magna quæ est assituata, & è cõuerso. Et correlatiua bonitatis sunt assituata in correlatiuis magnitudinis, & ad hoc regula B. con-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

consentit, sic correlatiua magnitudinis, & reliqua.

DE TEMPORE. CAP. XXXVII.

23. forma de tempore.

TEMPUS est principium explicatum in arte: sed gratia explanationis volumus ostendere per quem modum est applicabile ad omnia principia & regulas; sicut sua diffinitio quæ applicabilis est ad diffinitionem principii. Tempus enim est illud principium, cum quo omnia creata fuerunt noua. Et etiam sua diffinitio applicabilis est ad decimam regulam, eò quod tempus est instrumentum cum quo sunt dies & noctes, & horæ, & motus, & huiusmodi. Adhuc tempus est applicabile ad correlatiua per secundam speciem regulæ C. cum quibus est deductum de potentia in actum: quando agens agit in agibile cum tempore, multiplicando dies, horas, noctes, & sic de aliis. Suum vero concretum est temporificatum.

DE LOCO. CAP. XXXIIX.

24. forma de loco.

LOCUS est principium explicatum deductum per principia & regulas, & sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem principii. Nam locus est principium cum quo omnia entia sunt continẽtia & contenta. Ipse quidem est applicabilis ad decimam regulam, eò quod locus est instrumentum, cum quo omnia mobilia sunt mobilia de nouo loco ad nouum locũ. Ipse etiam locus applicabilis est ad correlatiua à quibus exit: quando ipsa correlatiua substãtialia collocant in seipsis correlatiua peregrina. Sicut ignis in ignibili etiã calore calorat aquam. Et generans in suo intrinseco generabili: generat generatum & huiusmodi. Collocatum autem est suum concretum.

DE MOTU. CAP. XXXIX.

25. forma de motu.

MOTUS est principium implicatum & sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem principii, & etiam ad decimam regulã, & sic de aliis. Nam motus est illud principium, cum quo omnia mobilia sunt mobilia; & sua correlatiua exeunt à correlatiuis substantialibus, sicut accidens à substantia. Motus est quidem instrumentum cum quo substantia mouet seipsum localiter, augmentaliter & alteraliter. Localiter, sicut cœlum quod mouet se circulariter cum suo appetitu qui est de genere motus. Augmentaliter, sicut planta crescendo & generando. Alterabiliter, sicut vinum quod muratur in acetum: & aqua de frigiditate in caliditatem: & homo de sanitate in infirmitatẽ: & iusticia in iniuriam, & huiusmodi. Suum autem concretũ est res motiua; essentia vero motus est insensibilis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

bilis & imaginabilis; ſcilicet in ſubiecto in quo eſt, eſt ſenſibilis & imaginabilis: ſicut viſus qui attingit mouentem & motum, quando martellus mouet clauum. Et tactus qui attingit motū impulſum. Non autem dico quod attingat motum quoad eſſentiam ipſius motus: ſcilicet figurā tantum, & ſic de aliis ſuo modo: ſicut viſus qui attingit lapidem cadentē, ſed non attingit eſſentiā motus, neq; lapidis: ſed colorē & figuram tantum.

DE IMMOBILITATE, CAP. XL.

IMMOBILITAS eſt principium implicatum: ſed ad principii diffinitionem ſua diffinitio applicabilis eſt. Nam ſic principiū eſt cauſa, quare entia ſunt principiabilia. Sic immobilitas eſt principium, cum quo immobilia ſunt immobilia, ſiue permanentia: ipſa quidem immobilitas eſt applicabilitas ad ſua correlatiua intrinſece, à quibus nequaquam ſeparari poteſt Sicut forma ab actione, & materia à paſſione & calidus à caliditate, & bonus à bonitate, & homo à ſua ſpecie, &c. Concretum autē immobilitas eſt immobile: correlatiua aut immobilitatis ſunt immotiuum, immobile & immouere: ſicut in eſſentia intellectus, & ignis & huiuſmodi: in quo ſunt intellectiuus, intelligibile & intelligere, & ſunt immobilia; & hoc quia ſunt permanentia per differentiam & proprietates & differentiam numerorum, nam ſi eſſent mobilia, eſſentia quidem intellectus corruptibilis & alterabilis eſſet & huiuſmodi: & ſic de eſſentia ignis ſuo modo. Immobile vero eſt ſuum concretum per primam ſpeciem regulę C, & per regulam D, hoc ſignatum eſt. Immobile autem ſecundum ſecundam ſpeciem regulæ E. extra ſe non appetit quietem, & ſic de aliis.

26. forma de immobilitate

DE INSTINCTU. CAP. XLI.

INSTINCTUS eſt principium implicatum, & eſt applicabilis ad ſapientiam quæ eſt principium explicatum; & per cōſequens eſt applicabilis ad diffinitionem ſapientiæ cum decima regula. Nam ſicut ſapientia eſt ens, ratione cuius ſapiens intelligit: ſic inſtinctus naturalis eſt ens ratione cuius ſubiectū in quo natura eſt, naturaliter agit ſecundū ſuam ſpeciem: ſicut in planta. Nam ſuus inſtinctus ſe habet ad generare flores, folia, fructus & ſaporem, & huiuſmodi. Et ſic de brutis quæ habent inſtinctum & induſtriam ad viuendum per ſecundam ſpeciem regulæ C. Correlatiua inſtinctus ſunt applicabilia ad correlatiua principiorum explicatorum; & ſic de aliis ſpēciebus ſuo modo. Suum vero concretum eſt res inſtincta, vt per ſecundam ſpeciem

27. forma de inſtinctu.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſpeciem regulæ C. & per primam E. ſignatum: & ſuus finis conſiſtit in ſecunda ſpecie regulæ E.

DE APPETITU NATURÆ. CAP. XLII.

Vigeſima octaua forma de appetitu naturæ.

APPETITVS naturæ eſt principium implicatum: & ſua diffinitio applicabiliter eſt ad voluntates diffinitionis. Nam ſicut voluntas appetit obiectum, & ponit ipſum deſideratum & de ipſo concupiſcentiam habet: ſic appetitus ſe habet ad obiectum, vt in ipſo quieſcat: ſicut elementa quæ habent appetitum ad elementandum; & planta ad vegetandum: & ad generare flores, folia & fructus: & ad multiplicare ſuam ſpeciem in indiuidua Et ad hoc co'currunt principia explicata: ſicut bonitas animalis, quæ eſt in ſubiecto habet appetitum, vt habeat actum ſuum, ſcilicet bonificare: & hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſignatum eſt. Appetitus habet ſua correlatiua applicabilia ac correlatiua voluntatis. Ipſe etiam appetitus habet ſuum contractum; vt per ſecundam ſpeciem D. & primam E ſignatum eſt, cum quo mouet ſe ad ſecundam ſpeciem regulæ C vt quieſcat, ſicut homo qui mouet ſe cum ſua voluntate ad amores ſiue ad amatum & huiuſmodi.

DE ATTRACTIONE. CAP. XLIII.

Vigeſima nona forma de attractione.

ATTRACTIO eſt principium implicatum, & eſt applicabilis ad definitionem finis & bonitatis. nam finis attrahit ad ſe quietatum, ſicut bonificans bonificatum, & voluntas amatum, & anhelitus ſpiratum, & viſus coloratum, & guſtus ſapidum, & huiuſmodi. Correlatiua attractionis applicabilia ſunt ad correlatiua principiorum explicatorū per ſecundā ſpeciem regulæ C. Nam attrahens attrahit attractum in paſſione ſuæ eſſentiæ: ſicut ignis aërem in ſua calefactione, vt ipſe aër ſit calefactus: & anhelitus aërem, vt ipſe aër ſit reſpiratus. Et potentia obiectum, vt ſit obiectatum, & ſic de aliis ſuo modo. Suum vero concretum eſt res attracta: attrahit enim ſpecies, & operationes naturales ad ſe, vt ſit agens, & vt per ipſum principia explicata poſſint habere actus, & in ſecūda ſpecie regulæ E. quietem & huiuſmodi: ſicut magnes qui à tota ſpecie ſua attrahit ferrū, vt ſiccitas & frigiditas exiſtentes in ferro artificialiter quieſcat in ſiccitate & frigiditate magnetis, qui eſt ſubiectum naturale: & in hoc paſſu cognoſcit intellectus per quem modum ea quæ ſunt artificialiter, attrahuntur per ea quæ naturaliter ſunt.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE RECEPTIONE. CAP. XLIV.

Trigesima forma de receptione.

RECEPTIO est principium implicatum: & sua quidem diffinitio applicabilis est ad diffinitionem principii materialis, sicut attractio ad principium formale, & sicut in correlatiuis tuus quidem est de genere attractionis, sicut bilis est de genere receptionis: tamen non dico quod receptio habeat correlatiua, quia si haberet; tam sequeretur quod tuus & bilis essent idem numero; & similiter forma & materia, quod est impossibile. Sed dico quod receptans recipit receptibile peregrinum in passione suæ essentiæ, sicut visus colorem in suo visibili, & intellectus in suo intelligibili species peregrinas recipit. & huiusmodi. Et in isto passu cognoscit intellectus quod obiectum non mouet potentiam, sed potentia mouet se cum obiecto. Nam aliter obiectum esset agens & patiens, & per cõsequens potentia & actus essent confusi Et agens & patiens essent idem numero in natura: & illud idem posset dici de attractione & passione, quod est impossibile. Concretum vero receptionis est receptum, quod applicabile est ad secundam speciẽ regulæ D. & ad primam E. videlicet quod est constitutum de pluribus bilibus in subiecto in quo est.

DE PHANTASMATE. CAP. XLV.

Trigesima prima forma de phantasmate.

PHANTASMA siue species applicabilis est ad diffinitionem speciei & voluntatis cum quarta specie instrumentalis: eò quod non agunt nisi cum phantasmatibus Phantasma quidem est applicabile ad primam speciem regulæ D. & ad diffinitionem principii & hoc sic. Homo videns equum non imaginatur ipsum, & quãdo claudit oculos, aut equus est in absentia: tunc imaginatur ipsum & phantasma est deductum de potentia subiecti in actum, & receptum in imaginatione in qua intellectus colligit ipsum, & ponit ipsum in suo intelligibili, vt scientiam habeat, & etiam ponit ipsum in memoria in qua cõseruatur, & deinde aliud phantasma acquirit: & sic de voluntate per concupiscibile & irascibile. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum generatur scientia siue modus & ad hoc concurrunt omnia principia explicata & regulæ. Nam valde difficile est generale phantasma ratione paruitatis entis in quo est. Concretum autem phantasmatis est res phantasiata de pluribus similitudinibus constituta. In brutis autem non transit vltra imaginationem, Nam si transiret: iam bruta haberent scientiam Sed est permanens in imaginatione, vt industriam habeant ad viuendũ: & hoc per regulam B manifestum est.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE PLENITUDINE
CAP. XLVI.

32. *forma de plenitudine.*

PLENITUDO eſt principium implicatum: & ſua diffinitio applicabilis eſt ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Nam plenitudo bonitatis eſt ratio quod producat bonum. Et plenitudo magnitudinis eſt ei ratio quod bonitas ſit plena de ipſa, & è conuerſo. Et ſic de aliis in mixtione principiorum & regularum ſignatum eſt. Amplius correlatiua plenitudinis ſunt applicabilia ad correlatiua bonitatis, quæ ſunt plena de correlatiuis plenitudinis. Suum vero concretum eſt plenum, & hoc eſt manifeſtum per ſecundam ſpeciem D. & per primam, &c. Et maximè quando per ſecundam ſpeciem regulæ E. quietatur. Vacuitas autem eſt ſuum oppoſitum. Et ſua diffinitio eſt applicabilis ad contrarios terminos eius. Et hæc per prædicta de euacuatione ſufficiant.

DE DIFFUSIONE.
CAP. XLVII.

33. *formæ de diffuſione.*

DIFFUSIO eſt principium implicatum; & ſua diffinitio eſt applicabilis ad diffinitionem bonitatis, differentiæ, &c. Nam bonitas eſt ratio producens bonum & eſt diffuſiua, & dilatat ſe in ſubiecto in quo eſt, contrahendo ſe ad magnitudinem & durationem, &c. differentia diſtinguente diffuſionem cum ſuis correlatiuis per ſecundam ſpeciem ſignatis. Concretum autem diffuſionis eſt diffuſum, & eſt de diffuſione habituatum, & in ipſo aſſituatum, &c. vt per ſecundam ſpeciem D. & per primam E. manifeſtum eſt: Oppoſitum autem diffuſionis eſt reſtrictio, quæ applicabilis eſt ad diffinitionem cordantiæ: cum ipſa quidem auarus cauſat auaritiam.

DE DIGESTIONE.
CAP. XLVIII.

34. *forma de Digeſtio.*

DIGESTIO eſt principium implicatum. Et ſua diffinitio eſt applicabilis ad diffinitionem virtutis & maioritatis Nam innata virtus digerit virtutes peregrinas in ſua ſpecie cũ ſua maioritate: ſicut planta in qua digeruntur elementa in ſua ſpecie; ſic in animali per potum & cibum. Correlatiua vero digeſtionis applicabilia ſunt ad correlatiua virtutis & maioritatis. Suum quidem concretum eſt digeſtum de digeſtione habituatum.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE EXPULSIONE.

Cap. XLIX.

35. forma de expulsione.

EXPULSIO est principium implicatum: ipsa vero est applicabilis ad diffinitionem contrarietatis. Nam vnum contrarium expellit aliud contrarium in subiecto in quo est. Et hoc patet in animalibus per fecem, vrinam & scabiem. Et in planta patet similiter per flores, folia & fructus, quæ in ipsa non habent permanentiam: & sic moraliter de rege expulso de suo regno, & peccatore de gracia Dei, & de fine quare est. Adhuc correlatiua expulsionis applicabilia sunt ad correlatiua contrarietatis. Suum vero concretum est expulsum de expulsione habituatum.

DE SIGNIFICATIONE.

Cap. L.

36. forma de significatione.

SIGNIFICATIO est principium implicatum: sua quidem diffinitio est applicabilis ad omnia principia explicata & regulas Nam postquam bonitas est ratio, quod producat bonum, bonitas concreta ad magnitudinem significat, quod bonus magnus producat bonum magnum; Et sic de aliis. Correlatiua vero significatiõis applicabilia sunt ad correlatiua bonitatis, magnitudinis, &c. cũ quibus correlatiuis, significationis bonitas quidem significat hoc quod est & ea quæ continet in se: suum aut ẽ concretum est signatum & de ipsa habituatũ. Occultatio vero est oppositũ significationis & sua diffinitio &c. applicabilis est ad terminos oppositos ipsius significationis.

DE PULCHRITUDINE.

Cap. LI.

37. forma de pulchritudine.

PVLCHRITVDO est principium implicatum: & sua diffinitio applicabilis est ad diffinitiones principiorum explicatorum. Nã bonitas & magnitudo, &c. sunt pulchritudines exceptis contrarietate & minoritate: tamen minoritas proportionata in subiecto in quo est, pulchra est; vt patet in puero paruo. Correlatiua vero pulchritudinis consistunt per secundã speciem regulæ C. sicut pulchra causa quę naturaliter causat pulchrum effectum. Et sicut intellectus in imaginatione causat pulchram figuram cum amore, ratione finis per secundam speciem regulæ C. designat: & etiam per quam consistit pulchra & maximè per propriam qualitatem quam per appropriatam. Et similiter per maioritatem magis consistit pulchritudo quam per minoritatem; vt patet in rhetorica, in qua rhetoricus magis colorat sua verba cum maiori fine quã cum minori

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE NOVITATE. CAP. LII.

38. *De nouitate.*

NOVITAS est forma prima, cuius subiectum habituatur de nouis habitibus: sicut cœlum quod habituatum est de loco, tempore & motu: & sic de ōmnibus indiuiduis elemētatis potest dici. Et hoc per primam speciē regulæ D. signatum est. Prima quidem nouitas sic oportuit esse: sicut fuerunt primus motus, & tempus, & locus. Et in isto passu cognoscit intellectus quod extra tempus, locum & motum nulla nouitas esse possit, cò quod simul & semel oportet quod sint. Et ad hoc consentiunt regulæ B. H. I.

DE IDEA. CAP. LIII.

39. *forma de idea.*

IDEA in æternitate est Deus: sed in nouitate est creatura, sicut figura arcæ quæ in meditatione carpentarii fuit noua: ipsa autem deducta de potentia in actum fuit antiqua. Et satis plane manifestatur in cōrrelatiuis diuinis per secundam speciem regulæ C. signatis. Diuinus enim intelligēs in suo proprio intelligibili infinito & æterno, attrahit omnes nouitates ab omni subiecto creato denudatas: quę quidē nouitates sunt Ideæ diuinæ: sed per tertiam speciē eiusdem regulæ sunt creaturæ nouæ, finitæ, & terminatæ.

DE MATHEMATICA. CAP. LIV.

40. *forma de mathematica.*

MATHEMATICA est forma cum qua intellectus humanus denudat substantiam ab accidentibus quæ subsistit eis, vt genus & species facere possit, cum quibus acquirat & faciat scientiam. Ipsa quidē forma mathematica est exemplata & denudata, mediante idea denudata ab omnibus creaturis, vt Idea cum forma mathematica cognoscatur. Et hoc patet per primam speciem regulę D. & per secundā speciem regulę E. & per quartam speciem regulę K. Talis quidem forma est genus in omnibus formis, quæ deducuntur de potentia in actum, vt patet in nono subiecto.

DE ENTE IN POTENTIA existente. CAP. LV.

41 *forma de ente in potētia existēte.*

ENS in potentia existens est forma existens in subiecto in quo est absq; motu, superficie, quantitate, qualitate & huiusmodi, vt patet in grano in quo arbor est in potentia. Et quando deducitur illa forma de potentia in actum, comitantur quidem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quidem in tali deductione siue generatione sua accidentia. Et quando prædicta forma orta est cum antedictis accidentibus, iam cum ipsis habituata est; quæ quidem accidentia oriuntur siue orta sunt ex accidentibus in actu existentibus in subjecto, in quo prælibata forma erat in potentia. Et in isto passu cognoscit intellectus quomodo vna substantia oritur ab altera substantia: & accidentia ex alteris accidentibus naturaliter. Et ad hoc consentit regula D. cum diffinitione bonitatis & potestatis, virtutis, principij & medij. Similiter ad hoc consentit secunda species regulæ E. & regulæ G. & quarta species regulæ K.

DE PVNCTEITATE. CAP. LVI.

PVNCTEITAS est essentia puncti naturalis quæ est minor pars corporis: punctus quidem tantum est prope minoritatem, quod indiuisibilis est in tantum, quod neque per sensum neque per imaginationem attingi potest. Et in isto passu miratur intellectus quomodo de puncto naturali noticiam habere potest, postquam insensibilis & inimaginabilis: sed adiuuat se cum puncto morali obiectato per visum & imaginationem. Et per ipsum quidem ascendit ad cognitionem puncti naturalis, de quo facit scientiam. Et ad hoc consentit regula B. & prima species regulæ D. sic de regula F. & I. dici potest. *42. Forma de punctitate.*

DE LINEA. CAP. LVII.

LINEA naturalis est longitudo constituta ex pluribus punctis continuis: cuius extremitates sunt duo puncta; & est secunda pars corporis Et dicitur secunda: eo quod ex pluribus punctis constituta est, ut signatum est in regula K. & in regula F. puncti quidem quantitatem discretam signant: longitudo autem continuam. Et in hoc patet, quod puncti significant quantitatem discretam. Nam per punctos linea diuisibilis est, latitudo oritur & causatur ex pluribus lineis continuis; & per consequens oritur superficies ex longitudine & latitudine simul existentibus in subjecto, in quo sunt: profunditas autem oritur ex rotunditate punctorum. Nam punctus autem magis est rotundus in natura quam longus & latus; ut patet in ramis frondentibus in arbore. Adhuc ratio huius est, quod circulus ratione cœli, cuius similitudo fortior figura est in motu naturæ quam aliqua alia figura. Et in isto passu cognoscit intellectus quæ sunt principia primitiua corporis, videlicet punctus, linea, longitudo, latitudo, superficies & profunditas. *43. Forma de linea.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE TRIANGVLO. CAP. LIIX.

44. Forma de triangulo.

TRIANGVLVS eſt forma habens tres angulos tribus lineis contenta: ſicut patet in elementatis, in quibus quodlibet elementatum habet ſuum triangulum : ſicut ignis qui habet vnum angulum acutum per calidum & ſiccum; & alium per calidum & humidum; & alium per ſiccum & frigidum. Talis quidem triangulus attribuitur igni : ipſe enim per calidum & ſiccum regnat ſuper alios triangulos. Similiter aër habet alium triangulum per humidum & calidum. Amplius aqua per frigidum & humidum : iterũ & terra alium per ſiccum & frigidum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus eſſentias , ex quibus corpus elementatum eſt plenum, ratione cuius elementa ſe habent ad inuicem ad compoſitum per differentiam , concordantiam & contrarietatem. Sed miratur intellectus quomodo de talibus triangulis poteſt habere ſcientiam, cum nunquam fuerint in ſenſu. Sed recordatur triangulum figuræ planæ qui ſenſibilis eſt , cum quo imaginatur & cognoſcit triangulum naturalem, mediãte tamẽ regula K. & ſecũda ſpecie regulæ D. &c.

DE QVADRANGVLO. CAP. LIX.

45. Forma de quadrangulo.

QVADRANGVLVS naturalis eſt figura habens quatuor angulos rectos: & in quolibet angulo trianguli ſunt implicati duo anguli recti, eo quod ſunt de genere trianguli, quodlibet enim elementum habet duas qualitates videlicet vnam propriam , & aliam appropriatam; ut patet in regula G. in quadrangulo quidem ignis habet vnum angulum tanquã rex, aër ſimiliter alium, &c. Et patet quod quadrangulus diuiſibilis eſt in quatuor triangulos æquales cum lineis diametralib'. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum quadrangulus multiplicatur per quatuor triangulos : & triangulus per tres lineas; & linea per punctos continuos.

DE CIRCVLO. CAP. LX.

46. Forma de circulo.

CIRCVLVS eſt figura vltima & dicitur vltima: quod perfectior eſt quam aliqua alia figura. Ipſa enim continet in ſe omnes alias figuras : ab ipſis quidem deſcendit & conſtituta eſt; ut patet per ſecũdam ſpeciem regulæ D. & per quartam ſpeciem K. Circulus enim cauſatur ex triangulo , quadrangulo, &c. In tantum vſque quo ſunt coniuncti anguli & linea circulari punctaliter ad ſimilitudinem cœli , quæ eſt maior figura: & ad hæc regula B. conſentit.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CORPORE. CAP. LXI.

CORPVS est substantia ex punctis, lineis & angulis plena ex longitudine, latitudine & profunditate assituata: & ex superficie habituata Ipsum quidem corpus habet partes coessentiales, scilicet punctos & lineas & angulos, ex quibus est compositum & plenum, & per tertiam quidem speciem vnum corpus terminatur in altero. Adhuc per secundam speciem D. est ex suis partibus ei coessentialibus per regulam F. habet quãtitatem continuam & discretam. & per regulam G. est aggregatio communis ex substantia & accidentibus composita: & per regulam H. est in tempore; per regulam I. est in loco; per regulam K. est in motu. Sed miratur intellectus de octaua sphera, quare ipsa non est in alieno loco contenta. Et dubitat, vsquequo considerat quod corpus est finitum, & de figura habituatum: alioquin esset ei dare infinitum, quod est impossibile. 47. *Forma de corpore.*

DE FIGVRA. CAP. LXII.

FIGVRA est accidens constitutum ex situ & habitu: quæ per secundam speciem regulæ C. sunt suæ partes: & per tertiam speciem eiusdem est habitus in corpore: & per quartam habet lineas rectas & curuas. Ipsa quidem figura cum colore est obiectum visus, cum lineis autem & angulis absque colore est obiectum tactus: & cum omnibus prædictis est obiectum imaginationis, & in isto passu cognoscit intellectus quod imaginatio est generalior potentia quam visus; figura autem non est obiectum intellectus sine imaginatione. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod mortuo homine anima retinet species, quas acquisiuit cum imaginatione, ut de hac vita & corpore in quo fuit, memoriam habeat. 48. *Forma de figura.*

DE GENERALIBVS RECTITVdinibus. CAP. LXIII.

RECTITVDINES generales sunt sex, quibus corpꝰ est centrum per lineas diametrales; ut per eas corpus possit esse in motu: videlicet ad superius & inferius ante & retro, dextrè & sinistrè: istæ quidem sex rectitudines sunt coessentiales motu. Sed miratur intellectus, quare sunt sex & non plures, neque pauciores, sed recordatur motum, qui non potest esse perfectus absque ipsis: si autem essent plures aut pauciores, imperfectꝰ quidem esset, ut patet per tertiã & quartã speciẽ regulæ C. & per secundam speciem eiusdem signatum est quod sex 49. *Forma de generalibus rectitudinibus.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

rectitudines prædictæ sunt coessentialiter partes motus, in quo corpus est assituatum & habituatum. Sed miratur intellectus, quare corpus sphericum non habet tales rectitudines prædictas sicut caput hominis, oculus, & pomum, & huiusmodi. Sed recordatur mundum qui est corpus sphericum : qui quidem mundus non subsistit illis rectitudinibus, eo quod vltimum corpus est, quod causat suas similitudines in prædictis corporibus sphericis, ut de eo intellectus notitiam habere possit : & ad hoc consentit regula B. & K.

DE MONSTRVITATE. CAP. LXIV.

50. *Forma de monstruitate.*

MONSTRVITAS est deuiatio motus naturæ à termino à quo, ad terminum in quem , in subjecto in quo est per nimiam influentiam aut indigentiam virtutis corporum superiorum & inferiorum, dextrorum & sinistrorum, & etiam existentium ante & retro. Tales quidem motus causant habitus priuatiuos, videlicet cæcitatem, surditatem, & huiusmodi. Ratio huius est: quod extra secundam speciem regulæ C. est. Et in tertia specie ipse motus est imperfectus , & in quarta specie habet illas imperfectiones deficiente secunda specie regulæ C.

DE DERIVATIONE. CAP. LXV.

51. *Forma de deriuatione.*

DERIVATIO est subjectum generale, per quod particulare descendit ab vniuersali , sicut riuulus à fonte : & linea à punctis: & triangulus à lineis : & filius à parentibus per generalia instrumenta: & conclusio à suis præmissis, & per consequens ab antecedente & scientia à rebus, mediante tamen intellectu. Et intellectus sic considerans deriuationem, cognoscit per secundam speciem regulæ C. quod deriuatio continet in se correlatiua essentialia , quibus multa particularia deriuantur: sicut multi filij ab eis parentibus, & multa elementa à quatuor elementis generalibus, & multæ scientiæ per vnum intellectum inueniuntur : ipse quidem intellectus in se continet essentialia & generalia relatiua cum quibus inquirit & facit multas scientias intellectus ab eadem forma siue specie deriuatas. Et in isto passu cognoscit intellectus , quod relatiua ipsius intellectus sunt superiora, & scientiæ inferiores , & species in medio sunt: sicut inter causam & effectum: & in isto passu cognoscit à quo, & quomodo deriuantur scientiæ.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE VMBRA. CAP. LXVI.

§2. Forma de vmbra.

VMBRA eſt habitus priuatiuus lucis, qui non poteſt habere ſuas rectitudines, de quibus iam ſuperius locuti ſumus: eo quia corpus exiſtens in medio, eum impedit: & de hoc manifeſtè experimentum habemus per vmbram arboris ſiue turris. Sed hic quærit intellectus, vmbra cuius eſt color: & ſignificatio vmbræ quid eſt? Et conſiderat quòd aër eſt diafan': quod extra vmbram recipit colorem ſolis & ignis videlicet luciditatem: & in loco in quo eſt vmbra recipit colorem terræ: ſicut cryſtallus in ſubjecto croceo habituat ſe de croceitate: & quando ponitur in ſubjecto nigro, habituat ſe de nigredine Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod lux eſt color ſolis & ignis: & nigredo eſt color terræ & diaphanitas aëris: & albedo aquæ quæ cauſat albedinem. Qui quidem cryſtallus nihil aliud eſt niſi aqua congelata. Figura autem vmbræ eſt terminus, in quo lux & vmbra terminantur; & ad hoc conſentit diffinitio medij: & ſecunda & quarta ſpecies regulæ C. Sed quæritur intellectus, quæ eſt cauſa vmbræ lunæ? Et dubitat vſquequo cõſiderat quod luna eſt corpus diaphanum, in quo apparet vmbra terræ. Sed miratur quare non apparet in ſole qui eſt corpus diaphanum. Et dubitat vſque quo recordatur, quod ſol eſt coloratus à ſua luce propria. Et lux lunæ eſt ſic à ſole: ſicut caliditas aëris eſt à caliditate ignis; & hoc probant regulæ G. & B.

DE SPECVLO. CAP. LXVII.

§3. Forma de ſpeculo.

SPECVLVM eſt corpus diaphanum, diſpoſitum ad recipiendum omnes figuras ei præſentatas. Sed miratur intellectus cum vitrum ſit corpus diaphanum, quare non recipit figuras ſicut ſpeculum quod eſt vitrum? Sed recordatur capitulum vmbræ, cum quo declarat dubium. Nam vitrum ſiue plumbum, eſt corpus diaphanum in vtraque parte recipiens diaphanitatem tranſeuntem per ſex rectitudines, de quibus iam locuti ſumus. Sed in ſpeculo non eſt ſic: plumbum enim reſiſtit aliquibus rectitudinibus ratione ſuæ groſſiciei materiæ & ſuæ magnæ compactionis: partes quidem plumbi ſimul adinuicem valde compactæ ſunt. Et ideo ſicut arbor cauſat vmbram, eo quia exiſtit in medio lucis: ſic vitrum exiſtens inter plumbum & aërem & figuram ſiue colorem qui ei præſentatur, generat in ſe vmbram ſimilem figuræ ei præſentatæ per ſimiles habitus & colores. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quæ ſunt principia vmbræ ſpeculi: ut patet per regulas B. & G.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE COLORE ET COLORATO. CAP. LXIIX.

§4. Forma de colore, & colorato.

COLOR est qualitas existens objectum visus. Et in colorato habitus: & figura colorati est habitus coloris. Coloratus autem est substantia, in qua color substentatur. Color quidem habet correlatiua substantialia : sed color est habitus correlatiuorum substantialium. Et per primam speciem regulæ D. est de seipso : & per tertiam speciem eiusdem est colorati. Color per primam speciem regulæ G. est proprie qualitas; in homine vero siue in planta vera, sed appropriata est in homine picto siue planta picta, &c. quantitas autem coloris non est ei propria; sed potius est ei appropriata: veruntamen colorati quidem est. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum vnum accidens est in alio assituatũ ratione regulæ G sicut dictũ est de colore & colorato : sic dici potest de caliditate & calido.

DE PROPORTIONE ET PROportionato. CAP. LXIX.

§5. Forma de proportione & proportionato.

PROPORTIO substantialis consistit per relatiua consubstantialia : ut patet per infinitatem cui sunt proportionata sua correlatiua consubstantialia, sine quibus infinitas non posset esse in existentia & agentia. Finitus quidem non est proportionatus infinienti mediante infinire qui ei proportionatur; & hoc idem dici potest de æternante, æterno & æternare; & sic de aliis rationibus diuinis : & similiter potest dici de correlatiuis substantialibus in substantiis creatis : sicut in intellectu in quo intelligens, intelligibile, & intelligere sunt correlatiua ei proportionata naturaliter. Scientia autem nõ potest esse ei proportionata: non enim potest ei sufficere, sicut ligna igni. Nam plus potest ignis ligna comburere, quam ipsa igni abundare: veruntamen proportio accidentalis in correlatiuis bene potest existere, sicut inter calefactum & calefacere. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod nullum accidens potest proportionari substantiæ quo ad pondus. Nam substantia in plus se habet: accidens autem in minus; & hoc quidem clarum est per diffinitionem maioritatis & minoritatis : secundum autem iustitiam proportio potest dari inter substantiam & accidens & inter accidens & accidens. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum membra animalis, sũt proportionata in eo, & mores in homine cum quibus subjectum est proportionacum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DISPOSITIONE ET DISPOSITO. CAP. LXX.

56. forma de dispositione & disposito.

DISPOSITIO substantialis est forma, in qua correlatiua substantialia sunt æqualiter disposita per objectum, potentiam & actum : sicut in diuina bonitate infinita & æterna, quæ est disposita ratio bono infinito & æterno, quod producat bonum infinitum & æternum, qui est dispositus bonificari: & sic de bonificare potest dici qui est ei dispositus per bonitatem infinitam & æternam : veruntamen est alia dispositio per accidens, quod patet per tertiam speciem regulæ C. sicut Deus qui disponit se ad iudicandum & procedendum secũdum quod homo se disponit ad recipiendum iudicium aut ad veniam. Non tamen dico quo ad pondus , sed quo ad iustitiam. Deus enim magis se disponit ad hominem ratione suæ bonitatis, quam homo ad ipsum : sicut ignis qui est magis dispositus ad comburendum ligna, quam ligna ad sufficiendum eius combustioni: & sic de intellectu humano potest dici. Intellectus quidem magis est dispositus ad intelligendum obiectum accidẽtale , quam ipsum obiectum, ut ab eo intelligatur: sicut intelligibilitas lapidis quæ non est intellectui proportionata , altiorem quidem potest intelligere , sicut sensibilitatem sentientem aut cœli aut angeli, &c. quæ altiores intelligibilitates sunt quam lapidis intelligibilitates, & sic de homine potest dici: homo enim plus potest currere quam currat. Nam non vult currere quantum potest, & sic de aliis suo modo potest dici.

DE CREATIONE ET CREATO. CAPVT. LXXI.

57. formæ de creatione & creato.

CREATIO est in æternitate idea per secundam speciem regulæ C. quare ab æterno est per diuinam sapientiam scita, & per diuinam voluntatem amata : sed in ente creato est habitus & actio respectu tertiæ speciei regulæ C. & per quartam speciem eiusdem regulæ. Creatio quæ est idea habet creationem quę creatura est; cum qua habet creatum nouum, passionatum sub ipsa actione, habituatum sub noua creatione. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum idea transit ad ideatum , multiplicando suam similitudinem respectu quartæ speciei regulæ K.

DE PRÆDESTINATIONE ET prædestinato, CAP. LXXII.

58. forma prædestinatæ

PRAEDESTINATIO est in sapientia Dei, in æternitate idea, sic est ab æterno : sicut in æterno & hoc ratione rela-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

sione & prædestinato.

tiuorum secundæ speciei regulæ C. Intelligens enim æternum in suo proprio intelligibili æterno, intelligit omnia præterita & noua: futura & noua sunt à parte ante, scilicet ab æterno : sed præterita & antiqua sunt à parte post scilicet in æterno. Idcirco prædestinatus existens in medio duorum prædictorum terminorum per accidens, est de noua prædestinatione habituatus: sicut cappatus de noua cappa: & ideo prędestinatio vna est per secundam speciem regulæ C. Alia verò per tertiam speciem eiusdem. Nam respectu eiusdem speciei secundæ est idea: sed respectu tertiæ est habitus creatus, ad quem habitum se disponit liberè prædestinatus ad agendum bonum, sicut çappatus qui est indutus cappa noua : & sicut iudex qui se disponit ad iudicandum per habitum iustitiæ. Alioquin prædestinatio quę est idea, non haberet modum creandi prædestinationem nouam ab æterno & in æterno objectatã, quod est falsum, ut patet per quartam regulam K. Et in isto passu gaudet intellectus, eo quia de prædestinatione habat magnam declarationem sed dolet quod talis declaratio parum est scita in mũdo. Nam infuscatio prędestinationis ponit multos homines in errore & in dubitatione.

DE MISERICORDIA ET MISERICORDIATO. CAP. LXXIII.

59. forma de misericordia & misericordiato.

MISERICORDIA est in æternitate idea secundum respectum regulæ C. & respectu tertiæ speciei est habitus existens in prædestinato nouo, qui se disponit ad contritionem, & confessionem, & satisfactionem de commissis, ut de misericordia habituetur : sicut prædestinatus de prædestinatione per bonas operationes cum sua libera voluntate amatas. Alioquin nisi peecator disponeret se ad recipiendum veniam; iam non posset esse habituatus de misericordia : sicut homo malus agens malum, non potest habere habitum bonitatis. Et isto passu gaudent peccatores agentes pœnitentiam. Nam Deus potest plus parcere quam homo peccare. Sicut ignis qui plus potest de lignis comburere, quam ligna non possent ei sufficere.

DE NECESSITATE ET NECESSITATO. CAP. LXXIV.

60. forma de necessitate & necessitato.

NECESSITAS est forma, quæ aliter se non potest habere, & hoc patet per secundam speciem regulæ C. & quod absque necessitate esse nõ potest: sequitur quod necessitas est antecedẽs & necessitatus cõsequens est: sicut diuina bonitas infinita & æterna, quæ est ratio infinita bono & æterno

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod

quod producat bonum æternum & infinitum; & ideo producens eſt neceſſitatus ratione bonitatis, & per conſequens productus & producere ſunt neceſſitati. Et in ſecunda ſpecie regulæ C. patet. Vlterius ſequitur alia neceſſitas & neceſſitatus: videlicet ſi homobonus eſt, ad bonum neceſſitatus eſt. Sed ſi eſt malus ad malum. Nam iuſticia Dei ſi neceſſitat iudicium iudicando. ſicut miſericordia Dei ad veniam parcēdo; & in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod peccator quando ſe diſponi ad recipiendum iudicium, ſemetipſum iudicando: ad pœnitētiam ſe diſponit ad recipiendum veniam. Vlterius cognoſcit intellectus per quem modum miſericordia Dei & iuſticia neceſſitant actus ſuos in ſubiecto nouo: de cuius noticia intellectus eſt valde gauiſus.

DE FORTUNA ET FORTUNATO
CAPUT LXXIV.

61. *forma de fortuna & fortunato.*

FORTUNA eſt actus extra ſecundam ſpeciem C. tantum. Et eſt habitus cum quo fortunatus ſe diſponit ad illam bonam fortunam per accidens: ſicut viator iens in peregrinationem, qui à caſu inuenit aurum; ipſa quidē fortuna eſt per ſecundam ſpeciem regulæ D. & habet eſſe in ſubiecto in quo eſt per quartam ſpeciem regulæ C. & eſt hoc quod eſt per tertiam ſpeciem D. Et eſt extra principium, medium, & finem, concordantiam & contrarietatem: extra autem maioritatem & minoritatem nō eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod fortuna habet parum de eſſe quo ad ſeipſam: ſed quo ad fortunatum magnum eſſe habet.

DE ORDINATIONE ET ORDINATO. CAP. LXXVI.

62 *forma de ordinatione & ordinato*

ORDINATIO eſt aggregatio multorum principiorum, vt vnum principium cum alio quieſcere poſſit in vno fine. Ordinatum quidem eſt ſuum concretum, & eſt de ſua ordinatione habituatum. Ordinatio primo incipitur per ſecundā ſpeciem regulę C. vt ſit habitus in ſubiecto in quo eſt, & habet ſuam quietem per quartam ſpeciem C. Ipſa quidem ordinatio habet ſua principia primitiua; vt patet per primam ſpeciem regulæ D. & per definitionem principii, & eſt conſequentia per diffinitiones concordantiæ, cuius contrarietas eſt ſua inimica, deficiente modo per regulam K. deſignato.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE CONSILIO ET CONSVLTO. CAP. LXXIIX.

63. forma de consilio & consulto.

CONSILIUM est durabilis propositio: & consultus est suus finis & quies. Consiliarius vero debet respicere illam dubitabilem propositionem per secundam speciē C. discurrendo regulam B, tentando per quem modum consultus est figuratus cum principiorum diffinitionibus, & per nouum subiectum in tertia specie C. quod sit habituatus de virtutibus in specie quarta C. cuius habitus sit remotus à vitiis noni subiecti mediantibus regulis D. E. F. G. H. I. K.

DE GRATIA ET GRATIATO. CAP. LXXIIX.

64. forma de gratia & gratiato.

GRATIA est primitiua forma in gratiato posita sine gratia merito, vt patet per primam speciem D. & per maioritatem dantis gratiam, & per minoritatem recipientis ipsam & etiam per habitum charitatis. Adhuc gratia est in gratiato per diffinitionem bonitatis, & per magnificentiam voluntatis de liberalitate habituatæ: propter quod in isto passu cognoscit intellectus per quem modum gratia est diffusa in subiecto in quo est: & quando producitur, non impeditur à principiis superioribus sed ab inferioribus: videlicet quando considerat se esse dignum recipiendi gratiam ratione sui meriti: non autem ratione largitatis & benignitatis dantis gratiam.

DE PERFECTIONE ET PERfecto. CAP. LXXIX.

65. forma de perfectione & perfecto.

PERFECTIO est forma in subiecto perfecto quieta, cum qua subiectum perfectum quietat se, habituando de ea quæ in subiecto perfecto est habituata, vt patet per tertiam speciem C. Et ista talis perfectio deriuatur à secunda per speciem C. per multos riuulos, videlicet per multa principia & regulas huius artis. Et talis perfectio maxime est moralis. vt apparet in nono subiecto. Veruntamen est perfectio naturalis perfectissima essentialiter & naturaliter, infinite & æterne. Ipsa quidem perfectissima est per sua propria & cōsubstantialia relatiua, per secundam speciem C. designata. Perficiens enim de sua perfectione consubstantiali & naturali producit perfectum, & non de aliquo ente, qui quidem perfectus est ei coessentialis, & ambo inuicem, scilicet perficiens & perfectus, perficiunt actum scilicet perficere qui est essentialis & substantialis.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE DECLARATIONE ET declarato. CAP. LXXX.

DECLARATIO est forma, in qua intellectus distinguendo quiescit mediante diffinitione concordantiæ à diffinitione contrarietatis omnimode segregata. Declaratum est suum, in quo declaratio est habitus, vt patet per tertiam speciem C. Sua vero essentia consistit in secunda specie C. in qua intelligens declarat à se intellectum esse passiuum, & hoc per intelligere. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum habitus oritur à substantia per accidens: vt declaratio à scientia fieri possit, mediantibus tamen principiis & regulis huius artis.

66. forma de declaratione et declarato.

DE TRANSUBSTENTATIONE & transubstentato. CAP. LXXXI.

TRANSUBSTENTATIO est actus naturæ in transubstentato denudato ab vna forma antiqua. Et induitur forma noua vt sup actus possit esse in motu successiue in generabilibus & corruptibilibus. Nam absq; tali transubstentatione, natura quidem esset ligata quo ad suum actum substantialem, & etiam quo ad actum suorum accidentium & immutabilis esset suus habitus priuatiuus, & per consequens diffinitiones suorum principiorum essent destructæ, quod est impossibile. De ea quidem potest habere noticiãartista largo modo in septimo subiecto, in quo vegetatiua deducitur per principia & regulas huius artis.

67. forma de transubstentatione & transubstentato.

DE ALTERATIONE ET ALterato. CAP. LXXXII.

ALTERATIO est forma nata in alterato: vt patet per tertiam speciem C. Et ista talis alteratio oritur ab alteratione existente in secunda specie C. sicut riuulus à fonte. Et in isto passu cognoscit intellectus vias motus naturalis & moralis. In generatione quidem cognoscit viam naturalem ipsius motus in generatione autem alterãtur forma & materia. Nam alterans in suo proprio alterabili alterat res venientes, vt motus sit in fieri, & in facto esse, mediante diffinitione medii. Alteratio verò moralis est, quãdo homo mutat se de habitu in alium, sicut de iustitia in iniuriam, & de ira ad patientiam, & de logica ad medicinã, & de tristitia in gaudium, & huiusmodi.

68. forma de alteratione & alterato;

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE INFINITATE ET INFINITATO. CAP. LXXXIII.

69. Forma de infinitate & infinitato.

INFINITAS est forma habens actum infinitum ab omni finito remota, quæ absq; infinitato nequaquam esse potest. Ratio huius est, quod in subiecto finito sua quies esse non potest ipsa quidem infinitas habet suos correlatiuos per secundam speciem C. Ipsos quidem habere non potest absq; infinita bonitate, magnitudine & æternitate, &c. Nam aliter implicaretur contradictio, videlicet quod esset infinita & non infinita, & quod esset impetita & non imperita quod est impossibile. Ipsa infinitas est causa finitatis siue finiti, vt patet per tertiam speciem C. infinitate habente actionem in infinito & in ente finito Per quartam speciem C. finitus sic est habituatus de passione, sicut est habituatus de nouitate. Nam alias haberet vnum habitum infinitum & alium finitum, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod sicut finitas habet coessentiales correlatiuos finientem, finitum & finire; sic & multos melius infinitas habet scilicet infinientem, infinitum & infinire: alioquin natura finitatis se haberet in plus, natura autem infinitatis in minus, quod est impossibile.

DE DECEPTIONE ET DECEPTO. CAP. LXXXIV.

70. forma de deceptione & decepto.

DECEPTIO est habitus positiuus decipientis & priuatiuus decepti. Et ideo per secundam speciem regulæ C. intelligẽs causa in suo intelligibili per receptionem, ex qua habituat intelligibilem, & per tertiam speciem regulæ C. Et decipiens est in decepto, in quo causat deceptionem: deceptus autem non decipitur per suam secundam speciem regulæ C scilicet, in tertia decipitur & in quarta habet habitum deceptionis, cum quo deuiat se à fine ad quem est Et in isto passu cognoscit intellectus vnde oritur peccatum & vbi permanet.

DE HONORE ET HONORATO. CAP. LXXXV.

71. forma de honore & honorato.

HONOR est habitus actiuus in honorante: passiuus autem in honorato, & ideo honorans est in plus, quam honoratus, eo quod in secunda specie regulæ C. causat habitũ honoris: & in tertia est honoras, & in quarta habet habitũ hõoris: & honoratus recipit, & in tertia recipit & in quarta eiusde habet habitũ honoris. Et in isto passu cognoscit intellectus, per-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

per quem modū idem habitus est in multis tiuis assituat9. Vlterius cognoscit intellectus per quem modū vituperās est magis habituatus de vituperatione quam vituperatus, Et de tali noticia per artem sic inuenta, est valde gauisus intellectus.

DE CAPACITATE ET INcapacitate. CAP. LXXXVI.

CAPACITAS est forma, cum qua capax tantum potest continere & respicere, quantum potest ei euenire. Incapacitas autem est in contrario Cappacitas quidem consistit per secundam speciem regulæ C. per quam est habitus positiuus existens in tertia & quarta specie eiusdem regulæ. Et hoc cum diffinitionibus principiorum & speciebus regularum. Incapacitas autem in secunda specie non est causata : habitus namq; priuatiuus est & remotus ab omni beneficio principiorum & regularum. Veruntamen incapacitas vicina est diffinitioni contrarietatis & minoritatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est causa suditatis intellectus & crudelitatis & impietatis voluntatis.

72 forma de capacitate et incapacitate.

DE EXISTENTIA ET AGENtia. CAP. LXXXVII.

EXISTENTIA est forma, cum qua existens existit hoc quod est: & agentia est forma mouens existentem ad terminum ad quem: & hoc patet per secundam speciem regulæ C. & per regulam E. & per diffinitionem bonitatis & potestatis & medii. Et si addantur diffinitiones, magis sequitur de necessitate, quod existentia sit tanta quanta est agentia. Et in isto passu cognoscit intellectus quod Deus tantum est agēs per secundam speciem regulæ C. quātum per primam speciem regulæ E. & est existens de quibus scilicet existentia & agentia noticia haberi potest in primo subiecto in capitulo, in quo Deus diffinitur.

73. forma de existentia & agentia.

DE COMPREHENSIONE ET apprehensione. CAP. LXXXIIX.

COMPREHENSIO est similitudo infinitatis, & ideo agens comprahensione comprahendit, etiam cum apprahensione apprahendit; sed comprahendit ratione gratiæ infinitatis: sed hic miratur intellectus, quæ est causa quare agens cum comprahensione obiectat apprahensum, sed recordatur hominem gustantem guttam vini, comprahendendo suam qualitatem

74. forma de comprehensione & apprehensione.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

qualitatem in gutture, cum qua apprehendit qualitatem vini dolii: ſicut intellectus qui cum ſenſu apprehendit eſſentiã ſenſati: ſed non comprehendit eſſentiam ſenſati denudata à ſenſu. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum eſt compræhendens & apprehendens & per diſcurſum ſpecierum regulæ E. per primam ſpeciem regulæ C. compræhendit diffiniendo, & per ſecundum appræhendit, quod ſeipſum non poteſt comprehendere, eò quod apprehendens eſt, & per primam ſpeciem C. compræhendens. Adhuc in tertia ſpecie C. eſt comprehendens: ſed in quarta ſpecie eiuſdem regulæ eſt habituatus de compræhenſione & appræhenſione. Et in iſto paſſu eſt intellectus valde altus & ſubtilis.

DE INVENTIONE ET INVENTO. CAP. LXXXIX.

95. *Forma de inuentione & inuento.*

INVENTIO eſt forma, cum qua intellectus inuenit inuentum, ut per ſecundam ſpeciem regulę C. ſignatur, quod inueniens in ſuo inuento proprio, inuenit inuenta peregrina: ſicut intellectus in ſuo proprio intelligibili ſpecies eueniẽtes facit intelligibiles: & in tertia ſpecie eſt cauſa inuenti in inueniendo: in quarta autem ſpecie inuentus eſt ſuus habitus. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum facit ſcientiam, & quod eſt ſuum ſubiectum, videlicet ars iſta, eò quia cum principiis & regulis inuenit inuentum.

DE SIMILITVDINE ET ASſimilato. CAP. XC.

96. *forma de ſimilitudine et aſſimilato*

SIMILITUDO eſt forma, cum qua aſſimilans aſſimilat ſuum aſſimilatum: ipſa quidem ſimilitudo oritur per principia, ſicut per bonitatem, eo quod quælibet ratio eſt bona: & alia ſimilitudo per ſecundum ſpeciem regulæ C. ſicut aſſimilans qui aſſimilat ſibi aſſimilatum videlicet homo pater aſſimilat ſibi filium in ſpecie humana, & ponit ſuam ſimilitudinem in filio per figuram aut colorem, aut huiuſmodi. Amplius bonitas, magnitudo, &c. ſunt ſimiles per correlativos: nam ſicut bonitas habet ſuos correlatiuos proprios: ſic & magnitudo habet. Item bonitas, &c. habet ſuos correlatiuos ſimiles eſſentialiter: nam adinuicem ſunt una bonitas, & ſic de aliis ſimilitudinibus ſuperioribus primitiuis & cauſatiuis, à quibus deſcendunt ſimilitudines inferiores, ſenſibiles & imaginabiles: ſicut plures homines qui ſunt ſimiles in ſpecie, & in moribus, & plura luminaria in luce & huiuſmodi.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE ANTECEDENTE ET CONSequente. CAP. XCI.

77. *Forma de antecedente & cõsequẽte.*

ANTECEDENS est forma causans consequentem. Consequens autem est subjectum, cum quo antecedens quiescit: antecedens quidem consistit per principia & regulas huius artis: & consequens quidem oritur ex ipsis. Nam si agens agit cum bonitate & magnitudine, sequitur quod suus actus sit bonus & magnus, & per consequens quod sit possificatus. Et si bonitas est magna per magnitudinem, inde sequitur quod magnitudo sit bona per bonitatem. Adhuc si magnitudo est infinita duratio per æternitatem, sequitur quod æternitas sit infinita immensitas per magnitudinem: & si potestas est infinita duratio per æternitatem, sequitur quod æternitas sit infinita possificatio per potestatem, & sic de aliis. Viterius per secundam speciem regulæ C. est antecedens ad tertiam speciem regulæ C. & est antecedẽs ad quartam speciem regulæ C. sicut bonitas cum suo bonificatiuo, bonificabili & bonificare est habitus consecutus in homine. Et si homo habituatur de bonitate, sequitur quod habeat meritum per suam bonitatem. Et sic de aliis antecedentibus & consequẽtibus: sicut si homo est, sequitur quod animal est: & si duæ præmissæ sunt, sequitur quod conclusio sit in natura.

DE POTENTIA, OBIECTO & Actu. CAP. XCII.

78. *Forma de potentia, obiecto & actu.*

POTENTIA est forma cum qua intellectus attingit obiectum. Obiectum autem est subjectum in quo intellectus quiescit: sed actus est connexio potentiæ & obiecti. Et omnes tres consistunt per secundam speciem C. sicut in correlatiuis bonitatis, in quibus bonificatiuus est potentia siue forma. Nam actiuus est bonificatiuus, & obiectum passiuus quidem est: bonificare autem est actus egrediens ab ambobus. Et in isto passu cognoscit intellectus quod falsum asserunt dicẽtes, quod obiectum mouet potentiam: & verum asserunt dicentes quod potentia mouet se ad obiectum cum ipso obiecto, in tertia specie C. Potẽtia est actiua & obiectum est in eodem passu: in quarta autem specie potentia habet actionem: in eadem specie, obiectum habet passionem. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod motiuus naturaliter non appetit esse immobilis, neque econuerso. Et in isto passu cognoscit intellectus quis est capax ad recipiendum magnam declarationem philosophiæ.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE GENERATIONE ET CORruptione. CAP. XCIII.

79. *Forma de generatiõe et corruptione.*

GENERATIO in creatis est forma, cum qua agens causat nouas formas. Sed corruptio est forma, cum qua priuat formas antiquas. Et priuatio est forma existens in medio earum Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum istæ tres formæ consistunt in subiecto in quo sunt: & generatiuus & priuitiuus sunt vna forma: & eadem potentia quæ generat formas nouas positiue: & corrumpit formas antiquas priuatiue cum vno & eodem actu constituto, de generare & corrumpere, generabile & corruptibile non sunt ipsæ: nam diuersos fines habent ad inuicem Nam generabile est circa esse: corruptibile autẽ circa non esse: quamuis sint ab vno & eodẽ agẽte & in eodem subiecto: sicut ignis qui est agens, & ab vna quidẽ caliditate & eadem habet diuersos actus, vt apparet in deficcãdo tegulam, & in dissoluendo, & in molliendo ceram. Generatio in tertia specie C. est actiua. Corruptio autem in eadem est passiua cum eodem motu naturali. Ratio cuius est: quod per quamtam speciem subiectum habet actionem per generationẽ & passionem, per corruptionem, ipso subiecto habituato de habitu priuatiuo & positiuo. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum generatio, corruptio & priuatio sunt principia naturalia in elementatis. Diximus de 80. formis quæ sunt principia explicata huius artis, quibus possunt applicari principia implicata: sicut quicquid dicatur de generatione, corruptione & priuatione, applicetur capitulo generationis, corruptionis & priuationis, tali modo quod ea quæ dicta sunt in ipso capitulo non sint læsa: nam per se sunt nota: modo autẽ intendimus applicare hanc artem generalem ad artes particulares, vt declaretur per quem modum hæc ars est generalis ad omnes alias artes, & vt scientes hanc artem alias artes facilius addiscere & habere possint: & primo de Theologia dicemus.

DE THEOLOGIA. CAP. XCIV.

80. *Forma de theologia.*

THEOLOGIA est scientia in qua loquitur de Deo. Et idcirco primum subiectum per B. designatũ est, locus in quo loquitur de Deo artificialiter: eo quia ipse discurritur per principia & regulas; & ideo volentes loqui de Deo naturaliter siue artificialiter, recurrant ad prædictum subiectum; & dicant de Deo ea quæ inueniuntur in ipso. Si autem voluerint multiplicare verba quæ sunt in ipso, applicent ea ad verba explicata quæ sunt in prælibato subiecto, tali modo quod verba explicata

(c) 2006 Ministerio de Cultura

explicata remaneant illæsa: dicendo sic. Vtrum Deus possit non esse? Et recurratur ad illa quæ de ipso dicuntur per B. C. &c. Et si quæratur, quare Deus non posset non esse? recurratur ad regulam in qua quæritur, quare Deus est: & si quæratur, vtrum Deus possit esse malus: aut vtrum sint plures dij? recurratur ad locum in quo dicitur, quod bonitas est ratio quod producat bonum infinitum & æternum & etiam ad illum locum in quo Deus diffinitur. Item si quæratur, quę lex est vera, aut lex Christianorum, aut iudęorum, aut sarracenorum: recurratur ad subjectum, in quo de Deo loquitur, & respiciatur in eo quo lex implicata est? & si prædicator de Deo vult prædicare, extrahat materiam sermonis de illo subjecto quod est via perditioni magna & valde diffusa materia; & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum primum subjectum est ei valdè magnum obiectum, de quo multum gauisus est.

DE PHILOSOPHIA. CAP. XCV.

PHILOSOPHIA est subjectum, in quo intellectus se cõtrahit ad omnes artes & scientias: & ideo philosophus per artem istam magnum subjectum intelligendi habere potest. Nam ipse potest philosophari per subjecta de substantia designata per C.D E.F,G.H I. & etiam per centum formas, nam philosophus tractat naturaliter de angelis, de cœlo, de homine, de imaginatiua, sensitiua, vegetatiua & elementatiua. De miraculis autem nequaquam: nam supra naturam sunt; quapropter si aliquis quærat philosophicè, recurratur ad prædicta subjecta, applicando de quo quæritur eis. Tali autem mõdo respondeatur quod id de quo quæritur, remaneat illæsum; tenendo de quæstione affirmatiuam aut negatiuam: nam illa quæ tractantur in antedictis subjectis, clara & manifesta sunt intellectui subtiliter intelligenti. Si autem id de quo quæritur sit implicatum siue peregrinum, applicetur prædictis explicatis: & cum eis respondeatur prælibatæ quæstioni. Tali verò modo quod verba explicata & implicata conueniant rationabiliter in conclusione proposita: & in isto passu cognoscit intellectus quod hæc ars est mirabile & valde generale subjectum intellectũ philosophi.

81. *Formá de philosophia.*

DE GEOMETRIA. CAP. XCVI.

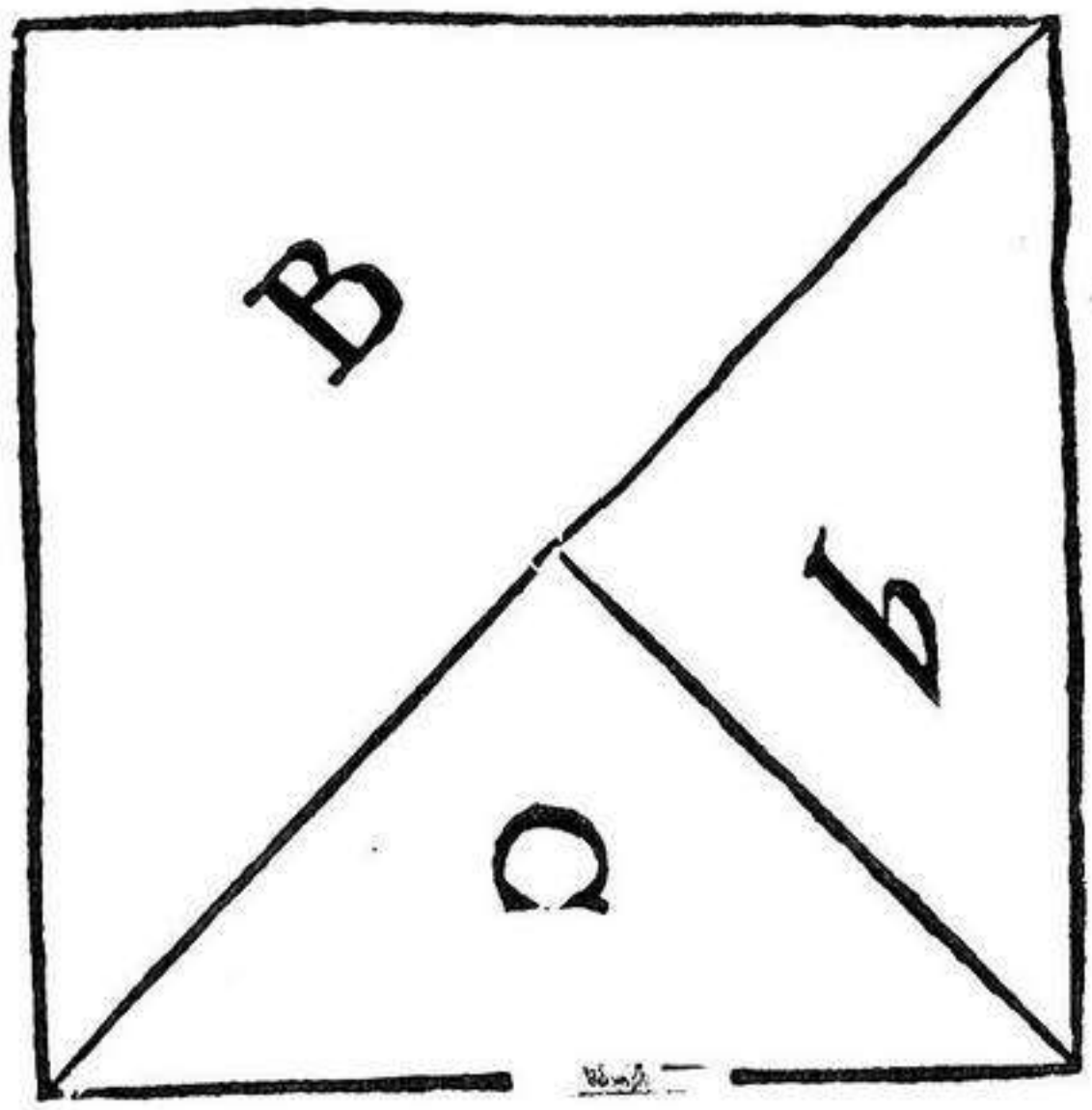
GEOMETRIA est ars inuenta ad mensurandum lineas, angulos & figuras: & quia in hac arte tractatur de quantitate signata per F. & per medium mensurationis, quod designatum est per ipsum F. discursum per B. C. D. E, F. G. I. & K.

82. *Forma de geometria.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ideo ipſa quantitas eſt ſubjectum geometriæ: ſicut menſuræ ſuperiores quæ cauſant inferiores : nam bonitas eſt vna menſura ſecundum ſuam rationem & magnitudo alia, &c. Et hoc ſignatur per ſcalas ſecundæ figuræ & per ſpecies regularum: & idcirco bonitas in tanto quanto eſt, menſurat bonam & magnam: ut bonus & magnus producat bonum & magnum. Et hoc ſignificatur in loco in quo locuti ſumus de puncto, linea, triangulo & quadrangulo, circulo & figura. Amplius menſurę incipiunt per correlatiuos ſecundæ ſpeciei regulæ C. & deriuantur in tertiam, in qua ſunt habituati menſurans, menſuratum & menſurare. In quarta autem ſpecie menſuratus habet habitum in quantum figuratum: ſicut coloratus habet colorem: & hoc ſignificabimus per iſtas duas figuras ſubſequentes.

SEQVITVR PRIMA FIGVRA.

Suppono quod iſte quadrangulus valeat 4. palmos, & diuidatur in duas partes æquales per lineam diametralem, & vna pars diuidatur in duas, & maior pars vocetur A. ſecunda B. & tertia C. Modo quæritur, quomodo intellectus incipit inuenire geometriam? Cui reſpondendum eſt per diffinitionem principij & per regulam F H.I & K & etiam per ſubjecta per E.F.G. ſignata nam intellectus per viſum attingit in ipſa figura nouem angulos. A enim haberet tres: H. tres: & C. tres. Sed intellectus attingit cum imaginatione duodecim angulos. Nam ſi A. valet tantum quantum B. & C. tot angulos habet per intellectum cum imagina-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

imaginatione quot habent B. & C. per ſenſum. ſed B. & C. habēt ſex ergo A. habet ſex: quorum tres ſunt actu ſecundum viſum: alteri vero tres ſunt in potentia, quos intellectus cum imaginatione attingit extra ſenſum; quia nunquam fuerunt in ſenſu, cum quibus geometria de quantitate exiſtenti in potentia facit ſcientiam, ipſa quantitate deducta in ſenſum per ſimilitudinem & per experientiam, talis ſcientia remanet in intellectu & in imaginatione extra ſenſum: cui ſcientiæ ſecunda ſpecies regulæ C. eſt ſuum ſubjectum, & tertia & quarta ſunt experientiæ dictæ ſcientię Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum geometria facit ſcientiam, videlicet cum quantitate quæ eſt ei in potentia, menſurat quantitatem quæ eſt in ſenſu. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod falſa eſt iſta propoſitio: nihil eſt in intellectu quin prius fuerit in ſenſu. Nam linea quæ eſt in intellectu, nunquam fuit in ſenſu: & ſicut tres anguli in potentia qui ſunt in A nunquam fuerunt in ſenſu. Vlterius cum intellectus cum circino non poſſit menſurare lineam circularē, quomodo ipſe poteſt ſcire quot palmos habere poteſt linea circularis ſi extenderetur. Et tunc intellectus aſcendit ad menſuras ſuperiores, quæ ſunt extra ſenſum, de quibus iam locuti ſumus. Et poſt quem modum deſcendit ad menſuras quæ ſunt in ſenſu, & per diffinitionem medij, & per regulam F. videlicet per fluxum & refluxum, & per quantitatem diſcretam & continuam menſurat circularem extra ſenſum, conſiderando quot palmos habere poteſt. Et primo facit iſtam figuram, in qua ſunt tres quadranguli & vnus circulus, ut patet.

SEQVITVR SECVNDA FIGVRA.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Suppono quod quadrangulus minor æqui polleret quatuor palmis æqualibus,& quadrangulus maior valeat ſex palmos, & ſic dico quod quicquid conſiſtit inter quatuor & ſex, æquipollet quinque palmis : Sed circulus conſiſtit inter quadrangulum maiorem & minorem , ut patet ad ſenſum; eo quia contentus eſt per maiorem,& ipſe circulus continet minorem contentum linearum:ergo patet neceſſarie, quod circulus ſi extenderetur, æquipolleret quinque palmis exiſtentibus inter ſex & quatuor: ſicut in numero in quo ſecūda vnitas exiſtit æqualiter inter primam vnitatem & tertiam. Et hoc idem dici poteſt de tribus vnitatibus æqualiter exiſtentibus in numero nono , quæ æqualiter conſiſtunt inter tres vnitates antepoſitas & poſtpoſitas. Amplius intellectus facit aliam demonſtrationem , videlicet ponit vnum quadrangulum rubeum æqualiter inter quadrangulum maiorem & minorem , cum quo quadrat circulus ſecundum menſuram continentis & contenti. Nam ſi circulus continet quadrangulum rubeum, & econuerſo , ut patefit in extremitatibus eorum; tantum valet linea circuli,quantum linea quadrāguli : Sed quadrangulus rubeus æquipollet quinque palmis, eo quod conſiſtit inter quadrangulum minorem & maiorem æqualiter. Et hoc per experientiam haberi poteſt : ſi quadrangulus rubeus extenderetur cum circino,ergo linea circularis æquipolleret quinque,ſi extenderetur. Iterum per hanc demonſtrationem videtur quadrangulus rubeus & circulus æquipollere,ſi quater quatuor valent 16. domos. Et ſimiliter ſex quater valent ſiue æquipollent 24. domibus:ergo inde ſequitur quod quinque quater æquipollent 20. domibus. Et ſic patet quod quadrangulus rubeus & circulus exiſtentes æqualiter, inter quadrāgulum maiorem & minorem ad inuicem æquipollent. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum de geometria facit ſcientiam,menſurando cum hoc quod eſt extra ſenſum , in quo ſenſu datur experientia:ſicut carpentator,qui menſurat ita magnam arcam mente ſua,quanta ipſa in ligno, in potentia,de quo ligno ipſe carpentator actu ita magnam arcam deducit, quantam menſurauit in potentia in prædicto ligno.

DE ASTRONOMIA. CAP. XCVII.

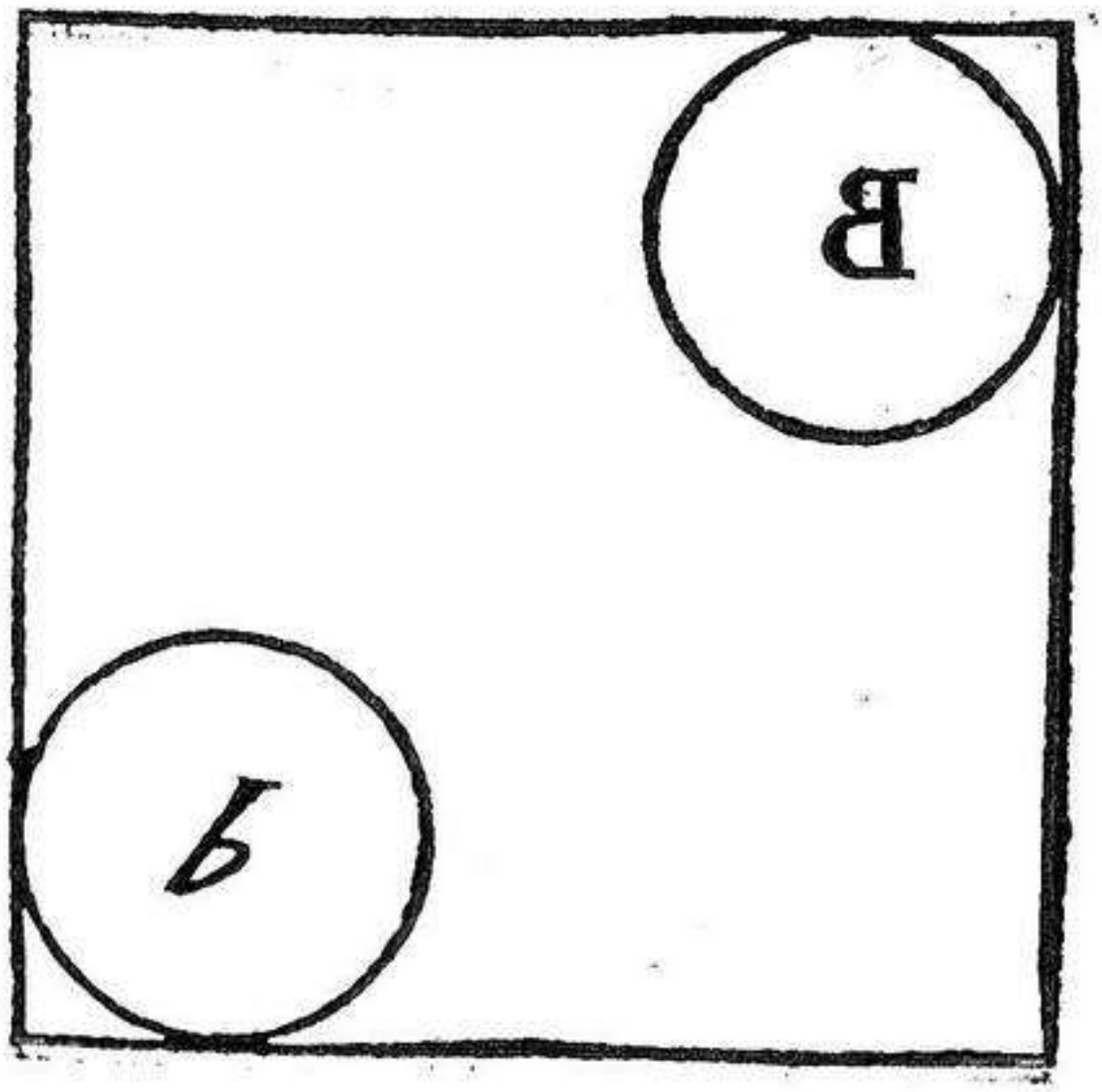
93. *Forma de aſtronomia.*

ASTRONOMIA eſt pars, cum qua aſtrologi cognoſcũt virtutes & motus quos cœlum habet in inferioribus effectiuè:in arte iſta loquitur de cœlo per D. deſignato. Et ideo ſi quæratur aliquod dubium de cœlo, recurratur ad tertium ſubjectum,& reſpondeatur dubio ſecundum quod explicatur in ſubjecto cœli:tali autem modo quod hoc, quod dicitur de cœlo,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cœlo, remaneat illæsum, ut si quæratur, vtrum sit aliud cœlum nisi cœlum huius mundi? Et respondeatur negatiue per diffinitionem concordantiæ. Nam si aliud esset cœlum, iam ambo cõuenirent in corporeitate & figura absque subjecto communi ambobus, & implicarent contradictionem; quod est impossibile. Species enim non possunt esse absque genere, neque distantiæ & propinquitas eorum esse possunt, ut apparet.

SEQVITVR TERTIA FIGVRA.

Per istas duas figuras, quarum vna vocatur A. alia vocatur B. quæ quidem distant per partes superiores & inferiores, & non per partes mediocres; ut patet per tres lineas. Nam duæ sunt longæ, & vna breuis est. Et esset dare quod vacuitas esset subjectum linearum & lineæ breuis: & sic daretur, distantia & propinquitas in subjecto vacuo, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod aliud cœlum stellarum non est capax ad essendum, ut non sequatur prædictum inconueniens, neque diffinitio concordantiæ destruatur: tamen dico quod possibile est secundum cœlum esse, eo quod potestas Dei est infinita, & si esset, distantiæ quidem & propinquitates essent in potentia & in dispositione: sed extra cœlos non essent actu, deficiẽte subjecto, scilicet loco existente inter cœlos vacuitate. Sed hic miratur intellectus, quæ est causa cum sol non sit calidus, quæ est ratio, quare calefacit aërem. Sed considerat quod sol sic causat calorem per suam præsentiam: sicut tenebras per suam absentiam, ut dies & noctes esse possint.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE ARITHMETICA. CAP. XCIIX.

84. forma de arithmetica.

ARITHMETICA est ars inuenta ad numerãdum multas vnitates. Principia arithmeticæ sunt principia huius artis. Nam principia primitiua in quantum sunt primitiua, sunt numeralia. Sicut bonitas quæ est vnum principium in genere, & magnitudo aliud &c. Et quia principia sunt mixta ad inuicem : ideo componunt numerum numeratum habentem duas species, videlicet numerum parem, sicut duo principia : & imparem sicut tria, aut quinque principia, &c. Et in istis quidem duabus speciebus omnis numerus numeratur. Sunt alia principia numeri per correlatiuos secundæ speciei regulæ C. consideratos: sicut in essentia bonitatis, in qua vnus correlatiuus est bonificans: alter bonificatus, & alter bonificare. Et in istis tribus, numerus perficitur quo ad essentiam bonitatis. Bonitas in numero significat primam vnitatem, & bonificatus secundam ortam à prima vnitate: Bonificare autem tertiam ortam à prædictis. Et quia istæ tres vnitates sunt per numerum parem & imparem: ideo multiplicatur numerus per parem & imparem. Sicut ter tria sunt nouem vnitates; & per compositionem numeri paris & imparis inuenitur quinta vnitas. Nam duo & tres sunt quinque vnitates : & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum arithmeticus componit & multiplicat numerum. Amplius ut arithmeticus multiplicare possit numerum per tertiam speciem C. in figuris: sicut X. vnitates in ista litera X. quæ litera significat X. vnitates. & sic vsque C. & vsque ad M. & sic de aliis, & in isto passu cognoscit intellectus, quod arithmetica est deriuata à geometria. Sicut enim per figuram quæ est in capitulo geometriæ, linea circularis mensuratur à geometria cum tribus quadrangulis: sic arithmeticus cum istis literis videlicet X C D. & M. mensurat mille. Et omnia illa signantur in regula modalitatis, &c. In secunda specie regulæ C. numerus habet figuram. In quarta specie regulæ C. in quibus figuris intellectus cum sensu & imaginatione attingit multas vnitates: sicut intellectus geometriæ, qui attingit cum sensu hoc quod est extra sensum, ut in figura A. & B. dicitur.

DE MVSICA. CAP. XCIX.

85. forma de musica.

MVSICA est ars inuenta ad ordinandum multas voces concordantes in vno cantu; sicut multa principia ad vnum finem : & ista diffinitio figuratur per diffinitionem cõcordãtiæ, & principij diffinitionem. Iterũ recepta est per relationem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tionem ad correlatiuos muſicæ: ſicut enim carpentator concepit figuram arcæ in ſua mente, & ipſe eam deducit de potentia in actum. Sic quidem muſicus concipit vocem ordinatam in mente: & ipſam deducit in tertiam ſpeciem regulæ C. in qua muſica eſt habitus cum quo muſicus eſt practicus. Muſicus eſt practicus per ſex gradus aſcendendo, ſic dicēdo: ut, re, mi, fa, ſol, la. Sed hic miratur intellectus, quare ſunt ſex gradus, & nō plures neque pauciores. Sed recordatur capitulum rectitudinum ſupra tractatum, & in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum debet ſe iuuare cum centum formis ſuperius tractatis applicando illis dubia quæſita. Sed adhuc miratur intellectus de quinque vocibus quare ſunt quinque, & non plures, nec pauciores. Sed recordatur quatuor ſphæras elementorum, & quintam eſſentiam quæ ſunt per tertium & ſeptimum ſubjectum ſignatæ Et quod ipſæ conſiſtunt in motu, & quod motus generat ſonum, & muſicus à ſono extrahit vocem. Inde cognoſcit intellectus quod ordinata vox primitiua eſt per quinque voces ſimplices, ex quibus deriuantur literæ conſonantes ſiue compoſitæ. Et ſic cognoſcit, quare ſunt quinque vocales, & non plures neque pauciores Iterum miratur intellectus, quare litera E. eſt magis componibilis, cum aliis literis in alphabeto quam A. & A. quam V. & quare I. & O non cauſant conſonantes, ſicut faciunt A & V. Sed recordatur triangulum compoſitum ex maioritate, & minoritate, quem intrant literę vocales. Nam E. habet plus de materia quam A. E. quidem cauſat B C. D. F. G L. M. N. P. R. S. T. & X. In alphabeto autem A. cauſat H. K A. quidem maior eſt quam V. eo quod cauſat duas literas conſonantes ſupradictas: ſed V. cauſat Q tantum Et ſicut maioritas & minoritas ſunt in vocalibus, & per conſequens æqualitas eſt in O. & I. nullam enim conſonantem cauſant Intellectus ſic conſiderans E. maiorem quam A. ratione materiæ, cognoſcit quod E. conuenit cum motu terræ: A autem cum motu aquæ. Ratio huius eſt, quod terra habet plus de materia quam aqua. Sed V. conuenit cum motu aëris. quod habet minus de materia quam aqua. O. autem conuenit cum motu cœli, quod figuratur in ore per vocem ad ſimilitudinem figuræ circularis. Sed I. conuenit cum igne ratione gracilitatis & acuitatis, ex eo quod habet minus de materia.

DE RHETORICA. CAP. C.

RHETORICA eſt ars inuenta, cū qua rhetoricus colorat & ornat ſua verba. Et quod iſta eſt generalis: idcirco rhetorico eſt generale ſubjectum ad ordinandum ſua verba. videlicet ut cū dicitur: Bonitas eſt magna: & bonitas eſt æterna, *86. forma de rhetorica.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& iam ornatur plus quando coniunguntur,dicendo ſic; Bonitas eſt magna & æterna Et ideo rhetoricus ornat ſua verba quando colorat pulchrum ſubjectum cum pulchro prędicato.Sicut prędicari in figura A. omnia principia de vno & eodem ſubjecto. Eſt alius modus ornandi ſiue colorandi. videlicet ornare principium cum ſuis correlatiuis. Sicut ornare bonitatem cum bonificante,bonificato & bonificare. Adhuc ornare quemlibet relatiuum cum aliis relatiuis dicendo ſic:bonus, magnus & æternus producit bonificatum,magnificatum & æternatum. Amplius eſt alius modus ornandi,videlicet ornare principium cum ſua diffinitione , & cum diffinitionibus aliorum principiorum, ut cum dicitur: bonitas bona , magna & æterna ,eſt ratio bono quod producat bonum,magnum & æternum. Sicut logicus inuenit naturales coniunctiones inter ſubjectum & prædicatum, ut vera concluſio ſit in ſyllogiſmo: Sic rhetorica inquirit naturales coniunctiones inter ſubjectum & prædicatū,ut pulchrum ſubjectum poſſit ornari à ſuo eſſentiali prædicato , dicendo ſic: Domina regina habet pulchram faciem,pulchros capillos,pulchras manus,& huiuſmodi. Eſt adhuc alius modus ornandi ſubjectum per accidens,ut cum dicitur.Domina regina habet pulchram coronam,& loquitur pulchra verba,& domina regina eſt bona,& hoc patet per regulam G.Iterum rhetoricus ornat cum voce ſignificatiua,ut cum dicitur: aprilis & maius qui ſunt pulchriora vocabula,quam quando dicitur, october & nouember, eo quia ſignant flores, & folia, & auium cantum , & renouationem temporis & rerum generabilium : October autem & nouember nequaquam. Hoc idem poteſt dici de fontibus , Huminibus,riuulis,pratis.arboribus , vmbris & huiuſmodi , quæ ſunt pulchra vocabula ſecundum ſenſum & imaginationem ,& hoc patet per regulam E. Rhetoricus ſicut laudat amicum ſuum cum pulchris verbis applicatis ad finem bonum:ſic vituperat & ſpernit inimicum cum pulchris verbis & remotis & deuiatis à ſuo fine,ut cum dicitur religioſo inhoneſto. Si ego fuiſſem religioſus,habuiſſem pulchra honeſta verba, & hoc patet per diffinitionem finis concordantiæ & contrarietatis. Adhuc rhetoricus ornat ſua verba ſecundum officium gentium , ut quando homo loquitur de ſcientia,de largitate,& caſtitate,& huiuſmodi. Et ſimiliter in militia eſt rhetorica; quando dicitur : homo loquitur de audacia,de probitate& nobilitate de equo,de enſe, &c. Et de arte mercaturæ loqui de argento , de auro, de mercibus precioſis , & huiuſmodi. Et in agricultura loqui de campo, ferro,horto , & plantis & animalibus. Nam ſicut mercatori eſt pulchrū vocabulū loqui de auro,& c. ſic eſt pulchrū vocabulum ruſtico loqui de cāpo aut ferro,& huiꝰmodi. Adhuc rhetoricus

ornat

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ornat cum tribus gradibus, videlicet positiuo, comparatiuo & superlatiuo. Sed ornat plus cum comparatiuo, quam cum positiuo, & plus cum superlatiuo, quam cum comparatiuo, vt cum dicitur: rosa est pulchra, sed plus ornat cum dicit: rosa est pulchrior flos quam viola. Et iam plus quando dicitur: rosa est pulcherrima omnium florum. Et hoc patet per diffinitionem maioritatis & minoritatis. Item rhetoricus ornat, quando colorat pulchrum subiectum cum pulchro adiectiuo, aut deornat pulchrum subiectum cum pulchro adiectiuo, vt cum dicitur: regina est bona: regina est inhonesta. Nam inhonesta pulchrius vocabulum est quam malicia. Rhetoricus cum pulchra forma colorat materiam, & cum pulchra materia colorat formam: vt cum dicitur: Corpus humanum habet animam rationalem, & anima rationalis habet corpus bene dispositum ad agendum bonum cum vigore, & huiusmodi. Et hoc manifestū per scalam principii & suæ diffinitionis. Amplius rhetoricus ornat medium cum pulchro principio, & ornat finem cum pulchro medio: sicut in amore, in quo amans bonus amat de sua bonitate bonum amare, & amatus est ornatus & coloratus de suo amare: sicut bonus qui est habituatus de bono habitu. Et hoc patet per diffinitionem principii, medii & finis. Vlterius rhetoricus plus potest ornare sua verba cum substantialibus & necessariis, quam cum accidentalibus siue contingentibus, sic in factis: quod plus est existentia quam apparentia. Ratio huius est; quia principium necessarium plus quiescit in fine, quam accidentale siue contingens. Et hoc per triangulum maioritatis & minoritatis, & per diffinitionem principii & finis. Amplius rhetoricus ornat sua verba declarando per possibile & impossibile: & per facile & difficile: & per vtile & inutile: & per frequentius & rarius & huiusmodi: & hoc patet per regulam B. C. D. &c. Adhuc rhetoricus ornat sua verba cum prouerbiis pulchris applicatis ad propositum; vt patet in rhetorica noua quam fecimus.

DE LOGICA. CAP. CI.

87. forma de logica.

LOGICA est ars, cum qua logicus inuenit naturalem coniunctionem inter subiectum & prædicatum, quæ est medium cum quo necessarias conclusiones scit facere Logicus per diffinitionem medii inuenit medium contiguum, & per conuenientias existentes inter subiectum & prædicatum: & de hoc datur exemplum in multiplicatione quartæ figuræ. Adhuc logicus tractat de quinq; prædicabilibus, & de X. prædicamentis: & de hoc exemplum in tractatu centum formarū.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Item logicus tractat de syllogismo ; & de figuris, & de fallaciis, & de omnibus istis iam superius exemplificatũ est in multiplicatione quartæ figuræ. Et ideo si de logica aliquod dubium oritur siue quæstio peregrina, reducatur ad ea quæ dicuntur de logica, tenendo de quæstione affirmationem vel negationem tali modo, quod ea quæ dicuntur de logica in hac arte, remaneant illæsa. Adhuc logicus facit prędicatum superioris de inferiori : sicut animal de homine prædicatur, & corpus de animali, & substantia de corpore. Item ponit multiplicitatem generis, ponit genus generalissimum, vt substantia & genus subalternum, vt corpus animal. Et similiter speciei multiplicitatem ponit Nam ponit species subalternas: sicut sunt omnia illa quæ sunt inter substantiam & hominem in recta linea. Homo autem est species specialissima : sub ipsa enim nihil est, & omnia sunt per triangulum maioritatis, minoritatis, & æqualitatis, & per triangulum principii, medii & finis: sicut bonitas quæ est principium generalissimum, quando non contrahitur; quando autem contrahitur in medio, est genus siue principium subalternum, sic dicendo : bonitas est magna. nam inter generalissimum & specialissimum consistit: sed quando contrahitur ad speciem specialissimam siue ad individuum respectu finis, tunc temporis est principium specialissimum, vt cum dicitur, bonitas hominis siue Petri est magna. Logicus tractat de differẽtia differentiando, & de concordantia concordando, & de contrarietate contrariando : vnde intellectus cognoscit per quem modum logica est applicabilis siue applicando ad figuram A. & T. & etiam cognoscit per quem modum logicus non potest stare coram artista huius artis quæ sunt stabilia & immutabilia, confunditur petendo ab eo quod intendit concludere: & intellecta conclusione concluditur ei cum stabilitate & immutabilitate principiorum & specierum, regularum, & statim nescict quomodo euadet. Item logicus tractat de diffinitione considerata per primam speciem regulæ C. tantum : generalis autem artista huius artis per omnes species regulæ C. tractat. Logicus tractat de secundariis intentionibus adiunctis primis: sed generalis artista tractat de primis per secundam speciem regulæ C. & per primam & quartam de secundariis sicut logicus. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod logica est scientia instabilis siue labilis: hęc autem ars generalis permanens est stabilis. Item logicus facit conclusionẽ cum duabus præmissis, generalis autem artista huius artis cum mixtione principiorum & regularum. Adhuc logicus non potest inuenire veram legem cum logica : generalis autem artista cum ista arte inuenit. Nam illa lex est

vera

(c) 2006 Ministerio de Cultura

vera quam principia & regulæ huius artis intrare possunt. Amplius logica est ars difficilis ad addiscendum: hæc autem ars est multum facilis ratione mixtionis & concatenationis principiorum & regularum. Et ideo plus potest addiscere artista de hac arte vno mense, quam logicus de logica vno anno.

DE GRAMMATICA. CAP. CII.

GRAMMATICA est ars ad inueniendum modum recte loquendi, rectęq; scribendi per diffinitionem differentię. Grammatica diuiditur in nouem modos. Primus modus est de grammatica, & de numero octo partium orationis. Secundus de casu. Tertius de coniugatione. Quartus de declinatione. Quintus de genere. Sextus de regimine. Septimus de constructione. Octauus de orthographia. Nonus de figura. Grammatica est applicabilis siue applicanda huic arti. Nam sicut grammatica docet modum recte loquendi, rectęq; scribēdi: sic ars ista docet inuenire alias artes. Idcirco grāmaticam ad hanc artem applicamus, vt nostro intellectu magis certa sit & clarificata. Octo sunt partes orationis, videlicet, Nomē, Pronomen, Participium, Verbum, Coniunctio, Præpositio. Aduerbiū & Interiectio. Nomen applicabile est principiis huius artis, sicut bonitati, magnitudini, &c. Nomina enim sunt Pronomen, quod eisdem est applicabile siue applicandum: nam Pronomen pro proprio nomine ponitur; principia enim huius artis nomina sunt, vt iam dictum est superius, & proprietatem habent. Nam applicari possunt vnicuiq; facultati. Principia autē alterius facultatis, siue scientiæ non possunt applicari aliis scientiis: non enim habent proprietatem ita generalem, quemadmodum Principia huius artis habent. Verbum est applicandū secundæ speciei regulæ C. videlicet bonificare, magnificare, &c. Significant enim actum quemadmodum & verbum. Participium applicabile est in eadem specie C. vt patet per significata bonificantis & bonificari, magnificantis & magnificati, & cætera. Coniunctio implicata est in eadem specie C. scilicet, in bonificare. Nam bonificare coniungit bonificantē & bonificatum ad essendum vnum concretum perfectum: sicut cōiunctio coniungit diuersas dictiones ad essendum vnam perfectam orationem. Adhuc Aduerbium in eadem specie implicatur, vt cum dicitur, bonificans bene bonificat suum bonificatū. Nam vnumquodq; agens bene intendit educere de se suum effectū: ergo ipsi implicatur aduerbiū. Præpositio est applicabilis ad quartā speciem regulę C. vel ad regulam instrumentalitatis.

88. *Forma de grāmatica.*

Nam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Nam grammaticus de ipsa grammatica facit instrumentum cum quo reducit casum ad actum. Interiectio diffinitioni voluntatis est applicanda: per voluntatem enim tristicia aut lætitia maxime iudicatur.

DE CASU EST DICENDUM.
CAP. CIII.

NOMINATIVUS casus implicatur in secunda specie regulæ C. scilicet in bonificante. Nam bonificans per se est, non descendens ab aliquo alio, in quantum est nominatiuus, & est principium aliorū casuum ab eo descendentium. Similiter genitiuus implicatur in secunda specie regulæ C. videlicet in bonificato & bonificare. Bonificatus enim & bonificare à bonificante sunt descendentes: sicut genitiuus à suo nominatiuo. Et etiam ad tertium speciem regulæ C. potest applicari. Nam illa possessionem signat: sicut genitiuus. Adhuc datiuus implicatur in secunda specie regulæ C scilicet in bonificato & bonificare. Nam bonificans dat ei esse: & ambo, scilicet bonificans & bonificatus, dant esse ad bonificare. Adhuc accusativus implicatur in eadem regula, scilicet in tertia specie. In ipsa enim terminatur actus agentis, tanquam in patiente. Accusatiuus enim est ille casus, in quo terminatur actus agentis, tanquam in suo agibili siue patiente. Amplius vocatiuus implicatur in quarta specie eiusdem regulæ: In ipsa namq; vocatiuus habet suum vocatum obiectiue. Et etiam in regula B. potest applicari, vt patet bene intuenti naturam prædictæ regulæ. Ablatiuus implicatur in secunda specie C. scilicet in essentia bonificantis, bonificati & bonificare. Nam ipsa est principium & causa istorum trium correlatiuorum essentialiter & naturaliter. Coniugatio est implicata in secunda specie regulæ C. scilicet in essentia & suis correlatiuis; vt in bonitate & suis correlatiuis. Bonitas enim est principium & est causa suorum correlatiuorum ab ea descendentium, & se ad inuicem differentium secundum suas diuersas proprietates: sicut in coniugatione est dare aliquod principium, à quo deriuentur voces multæ differentes se ad inuicem per personas & tempora, & modos, & sic de aliis. Declinatio implicatur in secunda specie regulæ C, nam bonificare & bonificatus descendunt à bonificante generando: sicut vnus casus ab alio declinando Genus implicatur in correlatiuis secundæ speciei regulæ C. Nam in ipsis omne genus implicatur. Bonificans enim signat masculū genus ratione actionis: bonificatus vero fœmininum ratione passionis; bonificare autem ratione neutralitatis in neutrum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Regimen

Regimen implicatur in maiori poteſtate & virtute reſpectu regentis : & etiam in minori poteſtate & virtute reſpectu recti ſiue regibilis. Habenti enim maiorem poteſtatem & virtutem competit regere & non regi. Sed habenti minorem poteſtatẽ & virtutem competit regi & non regere. Comiti quidem cõpetit regere ſuum ſimplicem militem, & non è conuerſo. Conſtructio implicatur in triangulo principii, medii & finis ratione ordinis debiti. Principium enim prius eſt medio & fine ſecundum viam naturæ, & hoc patet per eius diffinitionem. Et etiã medium prius eſt in ipſo fine, vt etiam patet per eius diffinitionem. Et finis eſt vltimus, vt patet per eandem rationem. In fine enim principium quieſcit: & hoc fit per rectum & debitum ordinem. Sic quidem etiam in conſtructione ſuppoſitum præponitur, & appoſitum poſtponitur, vt cum dicitur, Petrus cuꝛrit. Non enim bene ordinat, qui vult tectum præponere ædificationi domus; Fundamentum autem & paries poſt ædificare: nã impoſſibile eſt. Orthographia in regula modalitatis implicatur. Ipſa enim regula docet, quomodo pars eſt pars: & quomodo vna pars eſt in alia parte, ſiue coniungitur cum alia parte. Adhuc quomodo partes ſunt in toto, & totum in ſuis partibus; & poſtmodum quomodo totum tranſmittit extra ſe ſuam ſimilitudinem: ſic & in orthographia in qua docetur, quomodo litera eſt hoc quod eſt, & quomodo vna litera coniungitur cum alia litera, & vna oratio cum alia oratione, & vnus accentus cum alio accentu, &c. Figura implicatur in diffinitione contrarietatis & concordantię diffinitioni quidem contrarietatis applicatur. Nam in quantum figura eſt vitium factum contra rectam grammaticam, contrariatur grammaticæ. Sed quod ipſa figura poteſt eſſe in grammatica per aliquam rationem quam continet in ſe: ideo diffinitioni concordantiæ applicatur. Nam illa ratio quam habet figura, concordat cum grammatica, & eſt poſita in grammatica: aliter enim non ponitur in ea.

DE MORALITATE. CAP. IV.

MORALITAS eſt habitus ad agendum bonum aut malum. De moribus tractauimus in nono ſubiecto, & ideo ſi quæratur de aliqua moralitate quæ ſit in ipſo ſubiecto explicata, recurratur ad ipſum ſubiectum: ſi vero fuerit implicata, recurratur ad ea quæ ſunt explicata & in ipſo ſubiecto: ſicut ſi quæratur de iniuria, recurratur ad iuſticiam. Et ſi quæratur de largitate, recurratur ad auaritiam. Vnum enim contrarium cognoſcitur per reliquum. Qui de vna virtute facit ſubiectum, & de illa prædicantur principia huius artis: ipſa quidem 89. *forma de moralitate.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dem virtus multiplicatur & fortificatur, non quoad eſſentiam, ſed quoad actum, vt cum dicitur: Charitas eſt bona : charitas eſt magna: charitas eſt durabilis, &c. Et ſic diſponit charitatem quod ipſa ſit habitus, cum quo homo agat charitatem bene, & magiſtraliter, & durabiliter, &c. Qui autē vult deſtruere vitium, faciat de eo ſubiectum, & de ipſo prædicentur principia huius artis, dicendo ſic: Crudelitas eſt mala: crudelitas quantum eſt magna, tantum eſt mala: quantum eſt durabilis, tantum eſt mala & periculoſa,&c. Qui bene magiſtraliter vult vti virtute, diſcurrat eam per euacuationem tertiæ figuræ, vt cum dicitur: Charitas eſt bona & magna. Deinde quæratur, quid eſt charitas bona & magna, & ſic de aliis quæ continentur in camera B. C. Et poſtmodum deſcendat ad cameram B. D. Et ſic de aliis: & dicatur, bonitas charitatis de quo durat? Et tunc reſpondeatur per illum modum per quem reſpondetur in illa camera de quæſtionibus,quæ in illa ſunt, tali modo quod non ſequatur contrarietas inter hoc quod dicitur in ipſa camera, & hoc quod dicetur de charitate. Et hoc idem ſuo modo poteſt fieri de crudelitate. Et ideo per talem modum charitas habebit nutrimentum: ſed crudelitas non. Bonum enim per ſe eſt amabile, quando cognoſcitur cum magnitudine, & duratione, per hoc quod ſuperius dictum eſt. In multiplicatione quartæ figuræ poteſt moralis vti virtutibus contra vitia, diſcurrendo virtutem ſiue vitium per tabulam, inquirendo medium artificialiter: ſicut facit logicus ſecundum ſuā artem. Et per talē modum moralis poteſt ſe habituare de virtute: denudare ſe de vitio: ſicut de charitate & bonitate, quæ ſunt in conuenientia naturæ moralis, eo quod charitas abſq; bonitate eſſe non poteſt. Sicut homo qui ſine animalitate eſſe non poteſt. Et de tali artificio & doctrina valde gaudet intellectus. Omne vitium & omnis virtus poſſunt inueniri per ſpecies regularum. Vitium ſiue virtus eſt inuenibilis per vnum modum, quo ad vnam ſpeciem, & per alium quo ad alteram. Sicut ſenſus qui per vnum modum inuenit in pomo colorem, & per alium modum ſaporem, & per alium grauitatem. A ſimili charitas diſcurſa per quatuor ſpecies C. inuenitur diuerſimode. Et ſic de crudelitate poteſt dici & inueniri. Qui vult habere virtutes, & euitare vitia, aut qui vult multiplicare virtutem & diminuere vitium, recurrat ad quartum ſubiectū quod eſt de homine. Et ſecundum quod inuēit hominem diſcurſum per principia & regulas, adiuuet ſe ad acquirendum virtutes, & ad euitandum vitia: & ſi ad hoc impeditur, recurrat ad ſubiectum imaginationis, & ad ſubiectum ſenſus: & tunc erit magis diſpoſitus ad acquirendum virtutes, & ad euitandum vitia.

Documentū ad vitia vitanda.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Si

Si autem omnia iſta, non ſufficiant, recurrat ad primum ſubiectum, orādo: & tunc videat per quem modum Deus eſt diſcurſus per principia & regulas, habituando ſe de ſpe. Et iſtud eſt vltimum remedium. Et ſi attingit finem, bene quidem. Et ſi non attingit ipſum, deficit : quia neſcit agere artificialiter de iſta arte.

DE POLITICA. CAP. V.

POLITICA eſt ars cum qua burgenſes procurant publicam vtilitatem ciuitatis. Ipſa quidem deriuatur à moralitate: & ideo politica tractabilis eſt per nonum ſubiectum, acquirendo virtutes contra vitia, cum quibus virtutibus publica vtilitas conſtituatur, diſcurrendo politicam per principia & regulas huius artis ſuo modo : ſicut diſcurruntur virtutes & vitia in nono ſubiecto L. & ipſa eſt cognita per ſuam diffinitionem & per ſuos correlatiuos per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſignatos, per tertiam ſpeciem eſt habitus gentiū. Et per quartam ſpeciem gentes habent habitum politicum. Et ſic poteſt diſcurri politica per alias ſpecies regularū ſuo modo. Politica eſt ordo poſitus in ſenſu cū virtutibus: ſicut in ciuitate, in qua poſitum eſt forum rerum, quibus homo vtitur cauſa neceſſitatis, ſicut victualibus & aliis rebus ſimilibus iſtis. Vlterius politica eſt ordo quo ad bene eſſe: ſicut pulchra aſſituatio vicorū, platearum & aliorum locorum, & ornatus indumentorum, & huiuſmodi. Amplius politica requirit in ciuitate muros, valla & armaturas, &c. cum quibus iſtis omnibus ciuitas poſſit ſe defendere à ſuis inimicis. Inter ciuitatem & ſuum dominium debent eſſe priuilegia exiſtentia ſub ratione medii : ſicut logicus facit inter ſubiectum & prædicatum cum diffinitione concordantiæ & finis. Et illa priuilegia debent cuſtodire conſules, burgenſes, vt inter dominium & ciuitatem ſit temperamentum & ius determinatum. Politica in ciuitate eſt forma generalis, reſpectu ciuitatis. In qualibet autem domo ciuitatis eſt forma ſpecialis: & hoc cū medio, in quo coniungūtur forma generalis & ſpecialis. Et hoc per diffinitionem concordantiæ & per mixtiōem principiorum : ipſo tamen medio ab omni contrarietate remoto. Politica methaphyſice ſana eſt per mentem ſanam conſulum virtutibus habituatorum: infirmatur autē & difformatur per conſules habituatos vitiis. Politica viuit cum principiis ſubſtantialibus & neceſſariis: ſed eſt in periculo mortis cum principiis accidentalibus & contingentibus. Et cum politica non ſit ſubiectum difficile : ideo hæc quæ diximus de ea ſufficiant. 9ª. *forma de politica.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE IURE. CAP. CVI.

91. *forma de iure.*

IUS est actus regulatus in homine de iusticia habituato per primam speciem regulæ C. Quatuor sunt principia primitiua iuris, scilicet ius diuinum, ius gentium, ius naturale, & ius positiuum. Ius diuinum consistit per diffinitionem maioritatis, minoritatis & concordantiæ existentium inter Deũ & hominem. Ius gentium consistit per diffinitionem concordantiæ & æqualitatis existẽtium inter hominem & hominem. Ius autem naturale consistit necessaria diffinitione rationis, bonitatis, magnitudinis, &c. Sed ius positiuum consistit voluntaria ratione hominis, inueniendo ipsum, ponendo diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Et in istis terminis siue principiis omne genus iuris continetur per secundam speciem regulæ C. Per tertiam speciem regulæ C. ius est in alio. Et per quartam speciem eiusdem, actionem habet in iudicato. Iterum ius habet formam & materiam in secunda specie D. & prima E. ex quibus est. In secunda autem specie E. iusticia est subiectum iuris in iudicio: sequitur quod iusticia est subiectum, de quo prædicentur principia huius artis cum diffinitionibus eorum, vt cum dicitur: Iusticia est bona: iusticia est magna, &c. Vnde sequitur, quod iusticia est ratio bona & magna iudici, vt ipse faciat bonum & magnum iudicium, &c. Et per hoc patet, quod principia huius artis sunt formæ ipsius iusticiæ, sine quibus iusticia perfecta esse non potest. Ipsa quidem iusticia est subiectum earum quæ substentantur in eo. Veruntamen ipsa iusticia est forma respectu iudicis habituata de ipsa. Iterum est forma ratione actionis quam habet iudex cum ea in iudicato, & per consequens patet quod iudicatus est sua materia, considerando isto modo. Nam supra ipsum iudicium fit à iudicante: sicut actus fit in agibili ab agente. Et hoc clare patet per tertiã speciem regulæ C In iudicio recto & perfecto sequitur, quod iudex discurrat iusticiam per principia & regulas huius artis, sicut discursa est in nono subiecto. Et si hoc facit iusticia cum iudicio in iudicato est forma perfecta & necessaria: & sine aliqua conscientia dubitatiua iudex vti potest ea in suo iudicato. Si autem iudex eam non discurrat per antedicta, vt supra dictum est, male quidem contingenter, & etiam cum conscientia vtitur dubitatiua prædicta iusticia, quod est animæ suæ magnum & terribili periculum. Qui enim magnum damnum dat absq; prudentia & discretione, dignus est iudicio pœnoso. Ius scriptum verum est, si principia & regulæ huius artis in eo esse possint. Si autem in eo esse non possunt, tale quidem ius phanta-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

phantaſticum,& fictum,& difformatum eſt. Principia namque huius artis , & regulæ,veræ & neceſſariæ ſunt ſine aliquo defectu. Nam vnumquodque verum & neceſſarium eſt , quod id quod eſt non poteſt aliter ſe habere. Sicut cryſtallus poſitus ſupra diuerſos colores coloratur : ſic leges aut canones quando ponuntur ſiue applicantur iſtis principiis & regulis huius artis colorantur:hoc eſt fortificantur diuerſis rationibus neceſſariis. Et cito iudex per iſtum modum videt veritatem vtriuſque partis,quod non facit abſque prædictis : imo cum magna diuturnitate temporis & laborioſo ſtudio habet videre veritatem,& adhuc eſt dubitatio. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod ius non eſt ars : & quod non poteſt reduci ad artem , reducendo ipſum per prædicta principia & regulas,cũm iùs non ſit ars: ideo non eſt mirum ſi eſt confuſum & prolixum , & intellectus in eo impeditur.Subiectum iuris in anima maxime conſiſtit,tam per memoriam quam per intellectum , quod eſt cõtra debitum ordinem potentiarum ipſius ànimæ. Nam intellectus eſt primitiùus ad inueſtigandum & inueniendum iura:& voluntas eſt cõſecutiua ad ipſum in elidendo , deinceps memoria ſpecies conſeruãdo Et quod vniuerſale eſt plus quam particulare, & quod memoria eſt ſubjectum particulare particularium , ex quibus non eſt ſcientia : idcirco quo ad plures ius non eſt bene diſpoſitum,neque bene ordinatum in anima. Et inde patet quod deficientibus principiis,deficit ars. Forma iuris extra ſuam propriam materiam per regulam G deſignatam,agere non poteſt,neque econuerſo. Et ideo neceſſarium eſt iuriſtæ,ut ſciat quę ſunt materia & forma iuris. Formà reſpectu principiorum huius artis eſt aggregatio tiuorum prædictorum principiorum videlicet,iuſtificatiuum,bonifactiuum,magnificatiuum. &c. quà ratione concordantiæ in vna forma conueniunt. Iuſtificàbile autem & bonificabile & magnificabile,& c.ſunt materia iuris:forma tamen & materia diſcurſis per rectam lineam regularum cum diffinitionibus principiorum. Et in iſto paragragho , applicatum eſt , quicquid de iure dici poteſt. In iure intellectus eſt fortior cum imaginatione quam cum ſenſu, eo quod altior potentia eſt imaginatiua quam ſenſus: & cum intellectus ſit altior potentia quam imaginatio : ideo fortior eſt in ſeipſo quam in imaginatione. Et ut iuriſta ſciat agere de qualiber potentia ſecundum quod eſt màgis alta & minus alta:conſulo iuriſtæ quod de ſubjectis deſignatis per E.F.G. habeat noticiam. Conſulo quod iuriſta diſcurrat per ſpecies regularum antequam det iudicium Aliquod enim iudicium eſt competens cum vna ſpecie, quod non eſt competens cum alia: ſicut in ſecunda ſpecie regulæ C.apparet,Nam in ipſa ſecunda ſpecie,iura oriuntur à neceſ-

Cõcluſio quàre ius non eſt ars.

Documẽtum pro iuriſtis.

(c) 2008 Ministerio de Cultura

ſitate, ſed in tertia ſpecie eiuſdem regulæ concurrunt à contingentia , & hoc manifeſtum eſt per diffinitionem maioritatis & minoritatis.

DE MEDICINA. CAP. CVII.

92. Forma de medicina.

MEDICINA eſt habitus, cum quo medicus procurat ſanitatem patientis. Medicus debet recurrere ad mixtionem principiorum & regularum huius artis. Nam per illum modum per quem miſcentur, habituabit ſe medicus ad habendum habitum, cum quo ſciat facere mixtionem medicinarum, in faciendo decoctiones, vnguenta, emplaſtra, ſiruپos, graduando herbas contra morbum. In ſubjecto per D. deſignato cœlum diſcurritur per principia & regulas, & quia principia ſuperiora & regulæ agunt in inferioribus: ideo medicus recurrere debet ad antedicta ſubjecta, ut ipſe videat ſub qua conſtellatione infirmus patiatur, cum qua & ſecundum quam debet agere, ſiue practicare in patiente. Iterum medicus ſe debet habituare de ſubjecto per F. deſignato, ut ipſe ſciat vti imaginatione, ut intellectus qui de ſenſualibus facit ſcientiam in prædicta imaginatione, ſciat ipſe ea vti extra ſenſum, & cum ea deſcendere ad ſenſum obiectiue, & cum ſenſu aſcendere ad imaginationem, tali modo quod imaginatio ſit medium exiſtens recte & ordinate inter ſenſum & intellectum, & hoc cum diffinitione medij. Adhuc medicus recurrat ad ſubjectum per D. ſignatum, ut ſciat vti ſenſu, videndo colorem infirmi & vrinæ eiuſdem, & reſpiciendo feces ipſius, odorando anhelitum, & audiendo planctus, clamores ipſius, & ſuum appetitum, & tangendo pulſum, & huiuſmodi. Medicus enim qui ſenſu vti neſcit, non eſt bonus medicus. Amplius recurrat medicus ad ſubjectum per H. deſignatum, ut de modo illius, & per quem vegetatiua eſt diſcurſa, ſit habituatus. Per talem quidem modum medicus ſciat cognoſcere gradum herbarum, & virtutes earundem quas habent in patiente : quoniam ſi fiet decoctio de vna herba calida in quarto gradu, & ſicca in tertio, humida in ſecundo, & frigida in primo, & de alia herba frigida in quarto , & humida in tertio, & ſicca in ſecundo, & calida in primo, & de alia herba humida in quarto gradu, frigida in tertio, calida in ſecundo, & ſicca in primo, tunc temporis medicus poterit cognoſcere per regulam G. quæ herba in decoctione eſt præualens, ſiue habeat maiorem virtutem. Et ad hoc eſt dicendum, quod herba calida in quarto gradu eſt præualens. Ignis enim dominatur ſupra aërem, dando ſuam caliditatem. Et aër in aqua, dando ei de ſua humiditate, vnde patet quod ignis ſit dominus aquæ. Amplius recurrat medicus ad ſubjectum per I. deſignatum, ut de modo illius per

Primum documentum pro medicis.

Secundum documentum.

Tertium documentum.

Nota.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lius per quem elementatiua eſt diſcurſa, ipſe habituetur cum quo medicus practicet in patiente: medico tamen cognoſcente naturam elementorum, & compoſitionem eorum in patiente, & hoc maxime mediantibus regulis F.G.H.I.K. Adhuc ea quæ ſcripta ſiue inuenta ſunt per Hippocratem, Galenum, & Auicẽnam, & ſic de aliis, applicet medicus principiis & regulis huius artis, & ſecundum quod applicare ea poterit in ipſis, fiat iudicium, exponendo & declarando auctoritates eorum. Nam ſicut campſor habet veram notitiam & experientiam de bono aut falſo auro, fricando ipſum ſuper quendam lapidem nigrum: ſic medicus habet veram notitiam experientiarum & ſcripturarum medicinæ, applicando eas principiis & regulis huius artis, reſpiciendo quem colorem (metaphorice loquendo) ab ipſis prædictæ ſcripturæ recipiunt. Et in iſto paſſu valde gaudet intellectus, ratione cognitionis modi poſitiui, quia ipſa poteſt reduci ad artem per iſtam artem neceſſariis concluſionibus.

DE REGIMINE PRINCIPIS.

CAP. CIIX.

REGIMEN eſt forma cum qua princeps informat & regit ſuum populum ad bona moralia: & ideo princeps habituet intellectum ſuum de nono ſubjecto, cum quo ſciet regere & gubernare ipſum. Item recurrat ad alia ſubjecta: ſicut ad ſubjectum B. coguoſcendo & diligendo ipſum: nam per eius cognitionem dirigit ſe ad regnandum & gubernandum. Adhuc recurrat ad ſubjectum E. Nam principe cognoſcente modum per quem homo eſt aſſituatus in principiis & regulis: ipſe quidem ſciet vti homine, iudicando ipſum, aut ei parcendo. Amplius habeat notitiam ſubjecti per F. deſignati, ut ipſe ſua imaginatione ſciat vti in ciuitate, & in bello, & in iudicio, & in conſilio, & huiuſmodi. Sicut enim ruſticus neſcit agere equum, curere. Sic princeps abſque imaginatione ordinata neſcit regnare. Intellectus quidem neſcit vti rebus ſenſibilibus ſine ordinata imaginatione. Adhuc princeps debet habere notitiam ſubjecti per G deſignati, ut ſuo ſenſu ſciat vti quo ad ſeipſum, & quo ad ſuos officiales, & quod illa quæ ſunt ſenſibilia deducat de imaginatione ad intellectum & de intellectu ad nonum ſubjectum Si autem princeps dixerit, quod ei hæc ſunt difficilia? Reſpondeatur illi, quod ipſe ad hoc faciat ſecundum poſſe ſuum, & vltra poſſe ſuũ habeat ſuos ſapiẽtes qui ſciãt facere, & ei cõſilium dare. Tali autẽ modo quod principia & regulæ remaneãt abſq; læſione, & princeps cũ ſummo ſubjecto ſit in cõcordãtia, & ab omni cõtrarietate remotus. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus

93. *Forma de regimine principis.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

per quem modum regimen principis reduci poteſt ad artem, & de eo ſcientiam agere. Et vtinam princeps inueniatur, qui regimen ſuum ad artem reducat; ad quam diſponat filium ſuum, & ipſum eam doceat, ſiue doceri faciat. Et per conſequens omnibus principibus do pro conſilio quod eam addiſcant.

DE MILITIA. CAP. CIX.

94. *Forma de militia.*

MILITIA eſt habitus, cum quo miles iuuat principem, ut poſſit tenere iuſticiam. Miles enim inuentus eſt, ut per ipſum poſſit iuſticia ſuſtentari. Et ideo miles ſe debet habituare de iuſticia per illum modum, per quem iuſticia eſt diſcurſa per principia & regulas huius artis in nono ſubjecto, ut de ipſa miles perfectam notitiam habere poſſit. Quoniam miles indiget prudentia in bello: ideo debet habere eam in habitu, ut cum illa fortior ſit cõtra ſuum inimicum: ſcire ergo debet eam miles ſecundum quod eſt diſcurſa in nono ſubjecto, ut cum eã artificialiter ſe defendat à ſuis inimicis. Nam ars eſt habitus impugnabilis. Miles quidem habens illam, habet victoriam contra illum qui arte neſcit vti. Fortitudo eſt virtus fortificans cor hominis, & maximè quando de ipſa ſcit habere notitiam, & ideo quanto magis ipſam ſciuerit, tanto magis cauſat audaciam. Vnde ſequitur quod ſi miles vult ſcire perfectè fortitudinem, recurrat ad nonum ſubjectum, in quo perfectè ipſa tractatur. Miles ſine fide, ſpe & charitate, in bello non eſt munitus: & ideo miles ſe induat prædictis virtutibus, Deo tamen adiuuante per illum modum: per quem diſcurruntur in nono ſubjecto. Miles per bonitatem vult eſſe bonus, & per magnitudinem vult habere magnam victoriam, & honorem, & huiuſmodi. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum militia ad artem reduci poteſt. Et etiam cognoſcit, quod virtutes maiores armaturæ sũt in anima, quam armaturæ corporis, cum quibus eſt munitus. Nam ars non conſiſtit in corpore: ſed in anima tantum. Militi competit quod ſit nobilis genere: nobilitas quidem eſt magnus habitus in corde, à qua oritur magna audacia faciei & dextræ manus: quæ cauſant victoriam, audacia cordis exiſtente cum illis. In bello eſt neceſſaria magna imaginatio & magnus ſenſus. Magnitudo prædictorum conſiſtit per diſcurſum virtutum noni ſubjecti. Nam ſicut vnus enſis cum fortiori brachio, deuincit alium enſem exiſtẽtem in debiliori brachio: ſic vnus miles cum maiori ſenſu & imaginatione, deuincit alium militem in bello. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod quandoque pauci milites deuincunt multos.

Fortitudo quid ſit.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE MERCANTIA. CAP. CX.

95. *forma de mercantia.*

MERCANTIA est habitus inuentus, cum quo mercator scit emere & vendere, ut ipse suam pecuniam multiplicare possit: sicut in tractatu principiorum & regularum cognoscitur, videlicet per quem modum vnum principium habet se cum alio: sicut in mercatura emens se habet ad vēdentem cum suis principiis & regulis, & vendens similiter ad emētem se habet cum suis, ut quilibet possit habere hoc quod est maius per hoc quod est minus. Vnde sequitur ille mercator qui scit discurrere suum intellectum, imaginationem & sensum per principia & regulas huius artis, habet maioritatem scientiæ in emendo & vendendo, quam alius mercator nesciens hunc discursum prædictum. Mercator quicquid agit in emendo aut vendendo, facit illud cum suo intellectu & voluntate & memoria: & ideo debet vti ipsis potentiis secundum ordinationē naturalem ipsius animæ, videlicet quod intellectus sit primitiuus intelligendo, & voluntas consequentia eligendo, & per consequens memoria species conseruando, cum quibus fit emptio & venditio in foro, & ideo mercator ut artificialiter sciat facere, ponat suam imaginationem & suum sensum in mercatura, sine quibus non fiunt emptio & venditio. Et hoc sciet facere, si sciat se habituare de subjectis per C.F.G. designatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum vnus mercator multiplicat magis pecuniam quam alter. In subjecto de E. tractatur de homine, & per consequens de corpore eius. Nam pars illius est. Et quia emptio & venditio fiunt necessitate corporis: ideo bonus mercator discurrat suum intellectum per subjectum. E. ut de rebus necessariis corporis habere notitiam possit. Tertia species & quarta regulæ C. sunt magna subjecta mercatori, mediāte regula H. & I. Nam eadem mercatura siue res est parui precij & magni secundum locorum & temporis diuersitatem. Nam res siue mercaturæ habēt plus de valore in vno tempore quam in alio: & plus in vno loco quam in altero. Et etiam plus in vno homine causa necessitatis & vtilitatis. In altero autem homine causa boni est & honoris. Amplius secunda species regulæ C. mediante regula G. causat lucrum in emptione & venditione. Proprium enim ad altiorem finem se habet quam appropriatū. Et idcirco res quæ proprie est necessaria homini, magis prolongatur à contingentia, quam res quæ est necessaria per accidens. Mercatura in homine fideli & virtuoso est habitus perfectus: in homine autem deceptore & peccatore est habitus imperfectus, & ideo qui vult esse bonus mercator, habituet se de virtutibus per illum modum per quem tractatur de ipsis in nono subjecto. Nam in mercatura habitus formatus ponit communitatem &

(c) 2006 Ministerio de Cultura

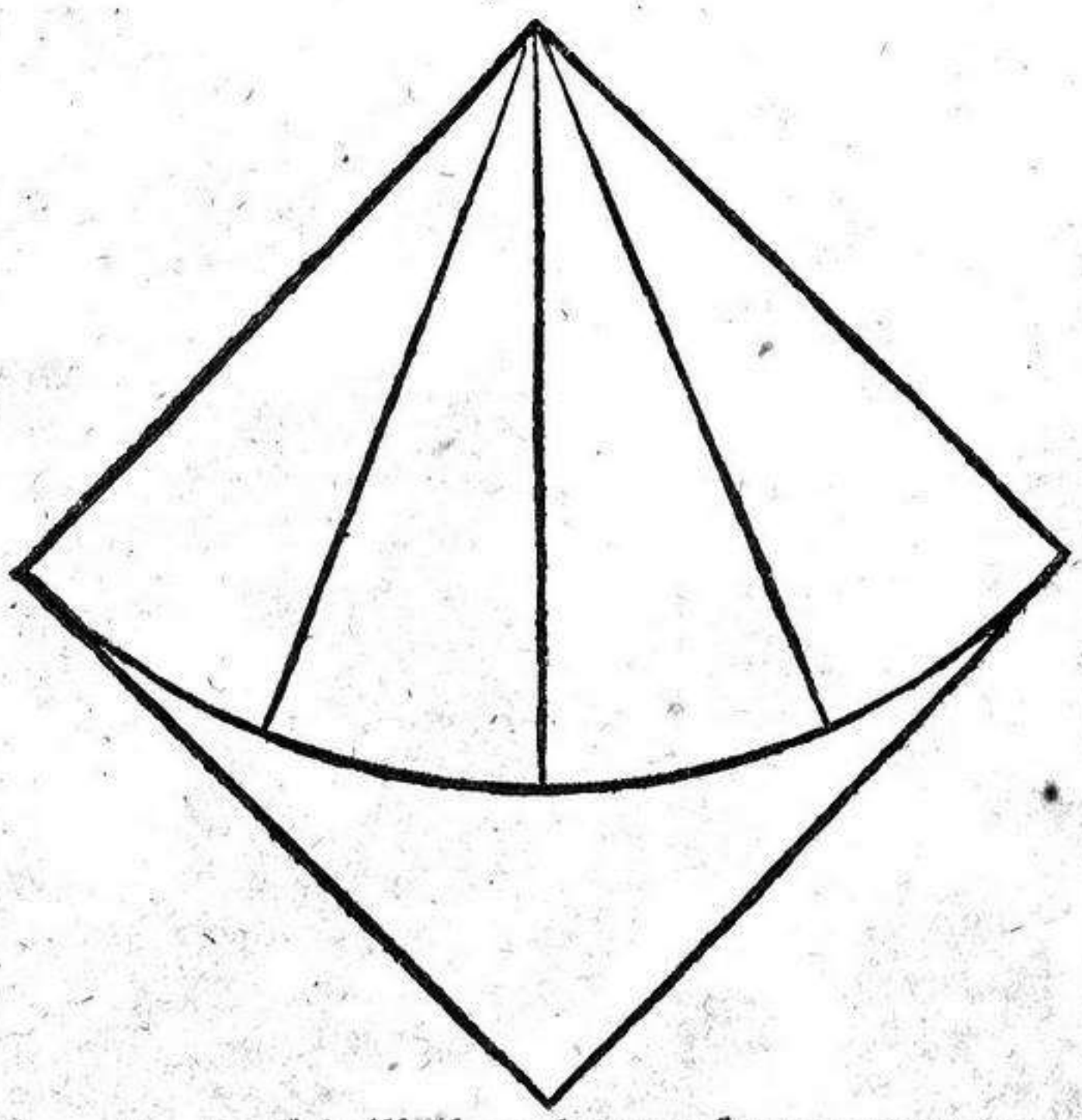
ſocietatem in bonis:difformatus autem priuationem communitatis & ſocietatis. Multa alia de mercatura poſſent dici: ſed ſufficiant ea quæ dicta ſunt cauſa breuitatis.

DE NAVIGATIONE. CAP. CXI.

69. forma de nauigatione.

NAVIGATIO eſt ars cum qua nautæ ſciunt ire per mare:Nauigatio quidem deſcendit & oritur à geometria,& motu,tempore & loco mediantibus quod ad ſuos correlatiuos per ſecundam ſpeciem regulæ C.ſignatos, qui ſunt motiuus,mobilis,& mouere, tempore & loco mediantibus. Nauis in vno tempore eſt in vno loco: & in alio tempore in altero loco,Quoniam geometria & arithmetica deſcendunt ab arte iſta, ut ſuperius probatum eſt in ſuis locis:ergo patet per conſequẽs quod ars nauigationis primitiue ab arte iſta deſcendit:ſecundarie à geometria & arithmetica,ut patet per prædicta. Et ad hoc declarandum, feci hic iſtam figuram diuiſam in quatuor triangulos, ut in ea patet & eſt conſtituta ex angulis rectis, acutis & obtuſis.

SEQVITVR FIGVRA NAVIGATIONIS.

Et ſuppono quod in illo loco in quo ſunt quatuor anguli acuti,ſit tranſmontana & portus nauis, & quod ibi ſit nauis volẽs ire per orientem:ſed vadit per exaloch,& quando iuerit per quatuor miliaria, ipſa quatuor miliaria penes exaloch non valent niſi

(c) 2006 Minister

nisi tria versus orientem. Ratio huius est, quia in duratione motus primo generatur vnitas siue punctus, & quando nauis inuenit per octo miliaria apud exaloch, ipsa quidem non valent versus orientem nisi sex. Ratio huius est, quia causatur secunda vnitas, quæ cum prima causat vnam lineam compositam ex duabus vnitatibus siue punctis. Et quando inuenit nauis plus per quatuor miliaria, causatur tertia vnitas, & sic causatur triangulus per duodecim miliaria, ter quater causatur quadrangulus, quater tria. Et sic ostenditur per quem modum in motu nauis componitur triangulus & quadrangulus. Per modum quem dedimus de motu nauis per duodecim miliaria, potest nauta cognoscere, quod eundo per exaloch, per centum miliaria deuiatur nauis ab oriente per 25 miliaria, naue admittēte in quatuor miliariis penes exaloch, vnum miliarium apud orientem, motu nauis prius existente per punctum, deinde per lineam & postmodum per triangulum & post per quadrangulum. Si nauis recedit à portu & vult ire versus orientem, sed cum vadit per meridiem, ipsa quidem deuiatur in duplo ab oriente respectu deuiationis quam facit, quando vadit apud exaloch. Ratio huius est, quia exaloch consistit in medio orientis & meridiei. Et si nauis vadit per lebeich: sed tamen vult ire penes orientem, causatur deuiatio in triplo. Et si vadit per occidentem, causatur in quadruplo. Ostendimus modum, per quem nautę possunt arbitrari deuiationem loci, ad quem intendunt ire: & motus quem dedimus ei artis ad cognoscendum deuiationem, ostendendo principia generalia, sine quibus nauis non potest esse in motu. Quæ principia sunt hæc, videlicet punctus, linea, triangulus & quadrangulus. Et diminutio vnius miliarij quatuor miliariorū penes exaloch & duorum octo miliariorum penes meridiem, & sic de aliis. Modo intendimus dare doctrinam & artem, per quas nautę sciāt cognoscere, in quo loco maris est nauis, & hoc intendimus exemplificare, ostendendo quantū distat vnus mōs ab altero. Suppono quod sit vnus mons penes orientem longè à portu, in quo assistit nauis per quatuor miliaria qui vocetur L. talis mons: & quod sit alter mons apud exaloch, distans à portu per 4. miliaria: & quod ille mons vocetur M. Et quod sit alter mons versus meridiem distans à portu per 4. miliaria, & quod vocetur N. Vlterius suppono quod sit alius mons penes meridiem, distās à portu per 8. miliaria, & quod vocetur O. modo quęritur quātū distat L. ab M. & ab N? Et quātū distat O. ab L. & ab M? Ad primā quæstionē & secūdā respōdemus sic. Figura habet quatuor triāgulos, ut p se patet, & 4 & 3. cōponūt septē ut triāgul⁹ & quadrāgul⁹ habeāt cōpositionē: & 7. diuidūt in duas partes æquales, qualibet habēte 3. miliaria cū dimidio. Vnde sequit

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod ab L. vſque ad N. ſunt miliaria 3 & dimidium, M. exiſtente in medio L. & N. Ratione cuius diſtat L. ab M. per medietatem miliarium. 3 & dimidium. Ad tertiam quæſtionem reſpondemus ſic: de portu vſque ad O. ſunt 8. miliaria, & ab L. vſque ad N. 3. & dimidium, ut ſupra probatum eſt: & ſic multiplicant 11. & dimidium. Quapropter apparet, quod L. diſtat ab O per 6. miliaria minus quarta, & ſic ſoluta eſt tertia quæſtio. Ad quartam quæſtionem reſpõdemus ſic: de portu vſque ad O ſunt octo miliaria: & de N. vſque ſunt duo miliaria minus quarta: & ſic ſequitur quod M. diſtat ab O. per medietatem decem miliariorum minus quarta, quæ ſunt quinque miliaria minus octaua, & ſic ſoluta eſt quarta quæſtio. Secũdum quod data eſt ars ad cognoſcendum diſtantias exiſtentes inter L. M. N & O. montium per miliaria ſupradicta: ſic potes cognoſcere diſtãtias aliorum mõtium per miliaria ſupradicta, multiplicando miliaria per triangulos & quadrangulos. Quoniam ſicut arithmeticus multiplicat numerum, numerando ter tria, & quater quatuor: ſic nauta poteſt facere ſimili modo. Declaratum eſt ergo per quem modum poſſunt cognoſcere nautæ in quo loco maris eſt nauis, arbitrando diſtantias penes tranſmontanam ad orientem, meridiem atque occidentem exaloch, lebeich, maiſtre & grech, reſpectu loci maris in quo conſiſtit nauis. Et iſta doctrina eſt facilis, breuis, & valde vtilis, & generalis, & particularibus applicabilis. Per regulam G. & per ſubjectum elementatiue cognoſcitur, quod ſi motus oritur ab oriente, ipſe habet maiorem inclinationem penes exaloch quam penes græchum. Exaloch enim eſt humidus & calidus. Græchus autem frigidus & humidꝰ, qui cauſatur à tranſmontana. Item ſi ventus dependet ab exaloch, ipſe habet maiorem declarationem penes orientem quam ad meridiem: eo quia meridies eſt calidus & ſiccus; & ſic de aliis ſuo modo poteſt dici. Adhuc nauta debet conſiderare qualitates aëris. Nam aër eſt groſſus & frigidus, iam ſignificatum eſt, quod ventus oritur à tranſmontana. Si autem aër fuerit tenuis & humidus, ſignatum eſt quod ventus egreditur ab oriente: ſed ſi aër eſt humidus & ſubtilis, ſignatum eſt quod vẽtus exit à meridie. Si vero aër eſt ſiccus & frigidus, iam ſignatur quod ventus procedit ab occidente. Nubes ſecundum colores quos habent ſignant ventos: ſicut nubes rubea ſignat orientalem ventum, & ſi habuerit colorem aureum, ſignat ventum meridianum, & ſi habuerit colorem album, ſignat ventum ſeptentrionalem, & ſi habuerit colorem nigrum, ſignat ventum occidentalem. Nubes vero quandoque eſt compoſita ex pluribus coloribus: & tunc ſignat mixtionem ventorum, & ſecundum quod eſt magis de vno colore quã de alio, ſignat magis vnũ vẽtum quã aliũ. Pluuia quidem

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quidem ſecundum illam partem egredietur, à qua ventum ilius ſignat. Et ſic de coruſcationibus & tonitruo ſuo modo poteſt dici. Fauonius aquæ maris motum ventorum circularem ſignat, vento habente talem aſſituationem: ſicut limax ſiue teſtudo habet. Qui quidem ventus eſt aſſituatus circulariter vt aqua maris aſcendat: ſicut facit puluis ſubtilis ſuper terram. Adhuc fibulonus ſicut eſt coloratus, proprium ventum ſignat: ſicut in nubibus dictum eſt. De tranſmontana & ferro non oportet loqui: nam de aliis experientiam habemus: neq; hic eſt cauſa quærenda quare attrahit ferrum. Non enim hic eſt ſuus locus: ſed potius in naturalibus habet locum naturali quidem competit iſta petere & inquirere. Dum intellectus conſiderat quod ſupra dictum eſt de nauigatione, gaudet: quia valde de nauigationibus doctrina habituatus eſt.

DE CONSCIENTIA. CAP. CXII.

97. forma de conſcientia.

CONSCIENTIA eſt forma, cum qua intellectus affligit animam de commiſſis, ſecundum quod in ſubiecto quarto ſignatum eſt: quod ſcientia eſt forma actiua per intellectum, quo ad voluntatem eſt electiua; quo ad memoriam eſt conſeruatiua; ideo qui conſcientia bene vult vti, deducat ipſam per nonum ſubiectum. Conſcientia magna cauſatur à diffinitione maioritatis: parua autem à diffinitione minoritatis: temperata autem & virtuoſa à diffinitione æqualitatis & virtutis. Conſcientia oritur à poſſibili & intelligere, non autem ab impoſſibili & ignorare. Et ideo tractabilis eſt cum diffinitione poteſtatis & intellectus. Conſcientia deducta per principia & regulas eſt cognita: & maxime ſi eſt deducta per cõmixtionem principiorum. Nam quodlibet principium declarat eam quo ad ſeipſum: & quo ad alia principia. ratione cuius conſcientia clare cauſat. Et dat pro conſilio, vt fiat contritio, & confeſſio, & ſatisfactio de commiſſiis. Conſciẽtia oritur à correlatiuis principiorum cum amore: & eſt in tertia ſpecie cum timore & triſtitia. In quarta autem ſpecie ſubiectum in quo eſt, habet cum ipſa paſſionem mediante ſecunda ſpecie regulæ E. Conſcientia antequam fiat peccatum, diſponit iuſtitiam, prudẽtiam & fortitudinem: poſt autem peccatum, triſtitiam & languores. Et ideo reducẽda eſt ad diffinitionem principii & regulam H. Cõſcientia cum bonitate & magnitudine atq; perſeuerantia viuit. Sed cum malitia & paruitate & inconſtantia moritur. Quapropter reducenda eſt ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis & durationis. Conſcientia fortificatur cum primo ſubiecto, obiectãndo ipſum ſecundum quod eſt diſcurſum per principia

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& regulas. Et ſic auget actum ſuum à qua oriuntur contritio & confeſſio, & ſatisfactio. Adhuc per ipſam conſcientiam à corde ſuſpiria oriuntur, & ab oculis lachrimæ, & ab ore orationes multæ: & hoc per regulam I. ſignatum eſt, Conſcientia cum iuſticia diuina facit miſericordias, & cum magnitudine & æternitate multiplicat illas: cum bonitate autem, magnitudine, & miſericordia diuina mediante, cum ſpe & pœnitentia dat conſolationem hominibus. Conſcientia non dormit, nec etiam hominem dormire permittit, ratione amiſſionis tempotis & pœnitentiæ. Et idcirco vigilatio, oratio & diligentia cum timore ſunt ſuæ conſanguineæ ſiue ei vicinæ. Intellectus ſic conſiderãs cognoſcit conſcientiam ſic diſcurſam: quod conſcientia ſic diſcurſa per principia & regulas, eſt impugnabilis & infallibilis, de cuius cognitione eſt valde gauiſus.

DE PRÆDICATIONE. CAP. CXIII.

98. forma de prædicatiõe.

PRÆDICATIO eſt forma cum qua prædicator informat populum, ad bonos mores ſequendos & vitandos malos: & maxime ſi ille modus diſcurſus fuerit per principia & regulas huius artis, & etiam per nouem ſubiecta, vt intellectus prædicantis & audientium abundet in magna materia, & talis prædicatio valde vtilis & valde facilis eſt: ſicut eſt valde artificiata & in magno ſubiecto ædificata & collocata. Prædicator ſicut artificiat ſuum intelligere ad deducendum: ſic debet artificiare ſuam voluntatem ad diligendũ voluntatem audientium, vt ſermo tantum valeat per exiſtentiam, quantum valet per apparentiam. Et hoc per diffinitionem æqualitatis intellectus & voluntatis, vt in fermone intellectus & voluntas ęqualiter quieſcant: alioquin ſermocinator in ſermone ſuo eſt habituatus de vana gloria. Prædicator debet artificiare memoriam audientium cum artificio ſui ſermonis artificiati: ſi de ſubiecto prædicator prædicat coniuncta in natura per ſubiectũ, ſicut iuſticia Dei eſt magna. Miſericordia Dei eſt magna, & vna iſtarũ eſt ita magna ſicut altera, ratione cuius prædicator debet exiſtere in gaudio & timore, mediante iuſticia, prudentia & ſpe. Et talis habitus timoris & amoris audientiũ, eſt valde rationabilis & amabilis: ſicut eſt valde intelligibilis. Prædicator ſic debet agere in prædicando, ſicut facit intellectus in inueniendo ea de quibus ſcientia eſt: intellectus enim facit ſciẽtiam de ſenſitiuis in imaginatione extra ſenſum. Adhuc facit ſcientiam de intelligibilibus in ſemetipſo extra imaginationem. Sic prædicator debet deſcendere ad ſenſum, dando ei experientias ſenſibiles & poſtmodum debet aſcendere ad imaginationem, dando ei experientias

(c) 2006 Ministerio de Cultura

perientias imaginabiles. Adhuc deinceps ad intellectum aſcendere debet, dando ei experientias de intelligibilibus. Et ſic de voluntate & memoria poteſt dici ſuo modo. Si autem hoc non facit, ſuum quidem ſermonem obſcurat & confundit; eo quia in memoria audientium labilis eſt, in intellectu ignotus eſt, & in voluntate neglectus talis prædicator ſiue ſermo. In euacuatione tertiæ figuræ da exemplum euacuandi cameras, & ideo ſermocinator debet euacuare, ſimili modo dictiones ſiue propoſitiones in themate poſitas. Et etiam debet quærere mediū faciendi concluſiões, per illum modum qui datus eſt in multiplicatione quartæ figuræ: nam per talia intellectus audientium firmior eſt per intelligere, quā per credere auctoritates ſanctorum: eo quia credendo intellectus agit extra ſuum actum naturalem, qui eſt intelligere. Nam vnūquodq; magis gaudēs & contentum eſt quando ſuo proprio actu vti poteſt; & ſicut de intellectu dictū eſt: ita de voluntate & memoria dici poteſt ſuo modo. In geometria dicitur per quem modum facit demōſtrationes. Similiter in arithmetica datur exemplum per quē modum arithmeticus numerat vnitates. Adhuc in rhetorica dictū eſt per quem modū rhetoricus ornat ſua verba: & ideo ſermocinator in ſermone ſuo debet habere habitū geometriæ, arithmeticæ & rhethoricæ, vt ex illis ſit habituatus & illuminatus, cum quibus habituet & illuminet intellectum audientiū. Prædicator debet eſſe theologus, vt ſciat loqui de Deo, & etiam philoſophus, vt ſciat effectū applicare ad primam cauſam diſcurrendam per ſubiecta C. D. E. F. G. I. K ſignata. Et ſi prædicator hoc ſciuerit facere, magnam atq; latam materiam prædicandi habebit. Prædicator in ſermone debet diffinire membra ſiue partes ſui thematis, ſive ſermonis. Nam per diffinitionem populus cognoſcit diffinitum. Adhuc debet conſiderare per quem modum eſt diſcurſa per principia & regulas, ſicut datum eſt exemplum in centum formis. Et per talē modum intellectus prædicatoris & audientiū habebit magnam requiem. Quoniam Deus cum magnitudine intelligibilis, amabilis, & recolibilis: idcirco prędicator debet dare magnam noticiam de Deo, vt multum intelligatur, ametur & recolatur, & hoc poteſt facere cum mixtione principiorum & regularum, & etiam cum primo ſubiecto. Si autem hoc non facit, ſuus quidem ſermo imperfectus & labilis erit. Tria loca ſunt, quorum vnus eſt omnimode perfectus abſque aliqua imperfectione: & iſte eſt æterna & infinita gloria. Alius eſt totaliter imperfectus: & iſte eſt infernus, in quo eſt pœna ſempiterna. Tertius autem eſt partim perfectus, & partim imperfectus, & iſte talis, eſt iſte mundus: & ideo prædicator debet iſtos tres locos recitare, & declarare

(c) 2006 Ministerio de Cultura

declarare, & dicere quid ſunt, quid habent in ſe, & propter quid ſunt, & quem vtilitatem habent in ſe. Locus enim omnimode perfectus totaliter eſt amabilis, imperfectus penitus eſt odibilis. Qui autem partim perfectus & partim imperfectus, in parte quidem amabilis eſt ratione ſuæ perfectionis, & in parte odibilis ratione ſuæ imperfectionis. Dum ſic intellectus conſiderat, cognoſcit per quem modum ſermocinator poteſt ſuũ ſermonem reducere ad artem prædicandi, vt artificialiter & facilius ſciat facere ſermones: ſicut nos fecimus vnam partem ſermocinandi, in qua ſunt centum & octo ſermones conſtituti ſine facti artificialiter.

DE ORATIONE. CAP. CXIV.

99. *forma de oratione.*

ORATIO eſt forma cum qua orans loquitur de Deo ſanctifice. Qui bene vult orare, diſponat ſe in bono ſecundũ nonum ſubiectum. Nam Deus dignus eſt vt honoretur cum virtutibus: non autem vitiis. Orator ſiue contemplator orat ſiue contemplatur Deum ad ſimilitudinem euacuationis tertiæ figuræ: ſic vt ipſa oratio eſt ſignata in ipſa figura per euacuationem dicendo ſic. O domine Deus bone & magnifice; poſtquam in te tua altiſſima bonitas & magnitudo habent altiſſimam concordantiam, diſtinguendo. & concordando naturaliter, & tua bonitas & magnitudo ſunt in te rationes, vt producas bonum magnum naturaliter: ſic de tua altiſſima bonitate & magnitudine, quod producas in mundo moraliter ſiue effectiue multa bona & magna; cum quibus tuus populus ſit bonus & magnus, te benedicendo & magnificando, & tecum cõcordantiam habendo. Quoniam tu Domine es eſſentia & ſubſtantia, in qua tua bonitas & magnitudo habent correlatiuos bonos & infinitos ad inuicem diſtinctos, vt apparet in te. Quoniam tu Domine es bonus, & magnus creator: idcirco placeat tibi, quod tuus populus ſit in te bonus & magnus laudator & ſeruitor, vt tu habeas populum tuum bonum & magnum in moribus differentibus & concordantibus. Orator ſiue contẽplator poſtquam euacuauerit cameram B. C. euacuet cameram B. D. &c. O dulciſſima bonitas, in ſubiecto æterno exiſtens diſtincta diffuſione, atq; ab omni contrarietate remota, & es de teipſa primitiua & æterna ſine aliqua ſubiectione: ſic de tua benignitate & æternitate, quod defendes populum tuum à pœnis ſempiternis. Contemplator ſiue orator poſtquam euacuauerit totam tertiã figuram ab vno die in alium ſucceſſiue: deinde tranſeat ad multiplicationem quartæ figuræ, contemplando & orando per modum ipſius figuræ, videlicet per columnã

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lumnam B. C. D. & ſic de aliis, conſiderando medium naturale exiſtens inter ſubiectum & prædicatum, & dicat ſic. O reuerenda bonitas poſtquam naturaliter es bona bono magno & æterno in te, & de te ſine aliquo alio tibi pręiacente: igitur habes ne tuum populum in obliuione? videtur quod ſic. Nam in mundo plus eſt de malo quam de bono. Magnitudo quidem maliciæ magis durat, quam magnitudo bonitatis, abſit Domine: eo quia de tua benigniſſima bonitate & magnitudine fuit deducere tuum populum in tempore, quia non erat, vt ipſe in æternum te collaudaret, benediceret & magnificaret. Orator euacuet ſic cameram B. C. T. B. dicendo: Domine Deus altiſſime, tua bonitas magna eſt tibi ratio, & bona & magna ratio, diſtinguẽdo vt producas bonum & magnum à te diſtinctum correlatiue: non autem quo ad eſſentiam bonitatis & magnitudinis, eo quod eſſentia tuà vna eſt. Et quia hoc ita eſt: ergo tua altiſſima productio deſcendat ad nos benigniter & magnifice nobis declarando & monſtrando bonum & malum, & in magnum bonum nos inducat, & à magno malo defendat. Orator ſic orans, iam vnum obiectum obiectando poſſet ſicut intellectus qui non poteſt intelligere alias ſpecies, dum intelligit illas quas inuenit. Et in hoc paſſu cognoſcit intellectus per quem modũ orator poteſt cogere ſuam animam, & ligare illam cũ ſummo obiecto artificialiter & continue dum orat. Et intellectus recordatus eſt artem philoſophiæ amoris quam fecimus, quæ eſſet bonum ſi aſſociarer prædictam orationem, ſiue coniungeret cùm ea. Amplius orator imploret & benedicat Deum, per illum modum per quem Deus eſt diſcurſus in primo ſubiecto Deus enim non exaudit peccatores contra ſuas rationes, neq; etiam contra earum relationes, quia iniuriaret ſibiipſi; quod eſt impoſſibile Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod cũ peccator orans ſine conſcientia & contritione, nil boni impetrat oratione ſua, animo enim deridet & blaſphemat. Iterum contemplator ſiue orator rogat Deum ſecundum quod ipſe eſt prima cauſa, ſubiectis deſignatis per C. D. E. F. G. I. H. & etiã per K. quo ad virtutes. Nam per cognitionem cauſæ cognoſcitur effectus, & è conuerſo. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod ſubiectum orationis eſt valde magnum & diffuſum. O orator, in tua oratione dilige plus Deum quam temetipſum, & etiam quam alia: & ſi hoc facis, iuſtus es & prudens, & de charitate & ſanctitate habituatus. Qui habitus eſt amicus tuus in oratione, in tantum quod mediante ipſo tua oratio venit ad perfectionem. Si autem hoc non facis, nullum quidem amicũ habes: imo Deus eſt tuus inimicus, eo quia ei iniuriam facis. O orator, quando orabis pro commiſſis, iuſticiam Dei recum

tencas

(c) 2006 Ministerio de Cultura

teneas diligendo: non autem odiendo; quia si sic, misericordia Dei non posset esse tua amica, eò quia iniustus esset, & tuus habitus esset crudelis, & à spe, & charitate prolongatus, & etiam tuum amare in odire esset peruersum, de quo odire esses in æternum habituatus. O contemplator siue orator, si non potes intelligere & attingere altitudinẽ diuinarum rationum & suorum actuum: ora credendo. Nam vltra posse, nullum repræhensibile est. Veruntamen tale intelligere est possibile. Tale autem credere in tua oratione erit tuus amicus, & maxime tuum intelligere, si ipsum habere potes. O orator, in tua oratione excita tuam conscientiam, & discurre ipsam per principia & regulas, & si hoc facis, cum ea impetrabis contritionem. Et si discurras contritionem per principia & regulas, impetrabis motum à corde, à quo egredientur gemitus & suspiria: à corde ad oculos aqua ascender, madefaciendo tuam faciem & tuas manus & vestes, & illam aquam senties calidam, quia à calido & feruente fonte oritur, & illa aqua sancta procurabit tibi confessionem. Et si confessionem discurris per principia & regulas, ipsa ducet te ad satisfactionem & pœnitentiam, quæ quidem coniunget te cum Deo in gloria sempiterna. O orator, in tua oratione cõsidera aduersitates & prosperitates, quas dedit tibi per suum amorem: aduersitates, vt habeas patientiã sub sua iustitia: prosperitates, vt habeas charitatem sub sua gratia. Et postquam per vnum & eundem amorem sunt tibi datæ prosperitates & aduersitates, benedic, lauda & dilige diuinum amorẽ, & ei gratias quamplurimas redde. Nam cum reali amore Deus ipsas in te amat, & si tu eas in Deo amas, tuus amor procurabit quidem in gloria æterna sempiternum amare. O orator, si tuus intellectus est impeditus per tuum sensum & imaginationem, ascende ad primum subiectum, orando, & discurre teipsum extra sensum & imaginationem. Aut si vis descendere, ora mediante sensu & imaginatione, discurendo orationem per subiecta designata per G. Et tunc temporis videbis, quod formæ inferiores nihil possunt contra superiores in oratione, & de ista doctrina multum gaudet intellectus. O orator, discurre per nonum subiectum tuam orationem, intelligendo, amando, & recolendo & timendo, sperando & gratias reddendo, & non quiescas donec è corde tuo suspiria egrediantur, & lachrimæ emanent: si autem absq; prædictis quiescas, iam bonus & magnus orator es. O orator adiuua te cum hoc quod dictum est in centum formis, discurrendo vnam formam, & postmodum aliam, & discurre quamlibet formam per principia & regulas, & sic habebis magnum subiectum ad inueniendum multas nouas orationes. O orator ora pro populo. Nam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

vniuersalis

vniuerſalis oratio multum placet Deo: deinde ora pro amico tuo, & pro mortuis. Et hoc artificialiter, vt ſupra dictum eſt, vt tua anima de bona & magna oratione ſit habituata, & cum tali habitu ſit cum Deo penitus ligata & concatenata.

DE MEMORIA PER PRINCIpia deducta. CAP. CXV.

Centeſima forma de memoria per principia deducta.

QVONIAM memoria eſt ita perfecta potentia: ſicut intellectus & voluntas, de quibus perfecte pertractauimus in mixtione principiorum: ideo de ipſa hic volumus tractare perfecte, diſcurrendo ipſam per principia & regulas, vt illam perfecte cognoſcamus, & etiam vt demus doctrinam videlicet quod ſicut eam diſcurremus per principia & regulas: ſic quælibet forma centum formarum poteſt diſcurri per principia & regulas. Memoria ſicut eſt bona naturaliter per bonitatē: ſic moraliter ſua bonitas eſt ei ratio, quod recolat bonum recolibile obiectiue. Memoria per magnitudinē eſt magna, ratione cuius ſua magnitudo eſt ei ratio, quod agat magnum recolere, cum quo recolat magnum recolibile ſiue obiectum quod idem eſt: ſicut cappatus habet vnum habitum per cappam, & per tunicam alium cum qua eſt tunicatus: ſic memoria per durationem habet vnam conditionem, & per poteſtatem aliam. Nam per durationem facit durare ſuum recolere, & tractat de præteritis, & per poteſtatem habet aliam conditionem & tractat de poſſibili. Memoria vnam conditionē habet cum intellectu, & aliam cum voluntate. Nā per intellectum recipit ſpecies deſideratas aut oditas: & per illū modū per quē recipit ſpecies à voluntate, per eundem modum ei reddit. Memoria eſt habitus virtuoſus naturaliter, eo quia naturaliter recolit obiectum virtuoſe, moraliter habet habitum vitioſum per accidens. Memoria per veritatem eſt vera, & per eam vere attingit obiectum recolendo: quādo attingit ipſum reſpectu finis, eſt habitus iuſtus & verus, quādo autem attingit obiectum contra finem vltimū, eſt habitus iniuſtus & falſus. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modū cauſantur virtutes & vitia. Memoria cum gloria habet delectationem, recolendo, & cū pœna habet triſticiam. Item quando appetit recolere, & non poteſt recolere, habet pœnam cū qua eſt habitus paſſiuus & priuatiuus. | Memoria cum differentia recolit diuerſimode obiecta: nam ſicut intellectus cognoſcit differentias obiectorū; ſic memoria recolit illas. Ratio huius eſt; quia differentia eſt ita generale principiū ſiue inſtrumentū memorię ſicut intellectus. Memoria ratione con-

cordantiæ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cordantiæ concordat in obiecto cum intellectu & voluntate; recolendo obiectum, intellectum, & amatum, & oditum, vt obiectum patiatur per istas potentias in eodem tempore. Memoria cum contrarietate contradicit quandoq; intellectui & voluntati, non reddendo eis species quas appetunt recuperare, quia non est dispositа ad reddendum species: aut intellectus & voluntas non appetunt recuperare, quia memoria non reddit eis per illum modum, per quem intellectus & voluntas tradiderunt ei: aut intellectus est lentus, & voluntas nimis prompta, & è conuerso: aut intellectus appetit vnam speciem, & voluntas aliam. Homo in principio agit recolendo, & memoria est sua forma siue instrumẽtum cum quo recolligit obiectũ, & ipsum obiectum est subiectum siue materia, recolens autem est suus finis, & quando ipsum recolere impeditur, memoria quidem patitur, & per consequens agens. In memoria memorati est medium inter memorantem & memoralem, cum quo memorans, memorabileq; coniunguntur: supposito quod mẽsuratio fit per rectam lineam æqualiter terminatam inter memorantem K. memoralem. Termini memoriæ sunt tres, videlicet potẽtia, obiectum, actus; extra istos, memoria non habet posse. Et per finem priuationis memoria est habitus priuatus: licq; deficientibus actu & obiecto ad eã: sicut deficientibus luce & colere ad oculos: finis autem vltimus memoriæ est recolere recolibile. Memoria ratione maioritatis vna est maiorialia per essentiam siue per quantitatem, vna enim memoria habet maiorem actum quam alia. Vlterius quando memoria habet maiorem actum, ipsa quidem est maior habitus, non dico, quod sua essentia crescat aut decrescat, eo quia non est diuisibilis neque corruptibilis, cum sit potentia spiritualis: sed cum homo agat cum memoria ad placitum. Et sic tamen ea quandoque recolit multum: quandoque paruum. Memoria naturaliter & æqualiter existit inter intellectum & voluntatem, vt æqualiter recipiat & reddat species intellectas & dilectas, verum tamen quandoq; recipit species dilectas non intellectas. Et hoc est quando credit, & non intelligit ratione placiti agentis, qui magis desiderat credere quam intelligere. Memoria cum minoritate est circa nihil: vnde sequitur quod quando ipsa obliuiscitur, est habitus priuatiuus ratione minoritatis.

DE MEMORIA PER REGULAS deducta. CAP. CXVI.

Decimaquinta pars decimaprimi

QVÆRITUR, vtrum memoria citius recipies species ab intellectu quam à voluntate? Et respondendum est quod sic: ratio huius est, eo quia intellectus facit scientiam, & volun-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Voluntas habet deliberationem ratione ſuæ libertatis. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt memoria? Et dicendum eſt, quod eſt potentia cui proprie competit recolere. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet memoria in ſe coeſſentialiter? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet ſuos correlatiuos, videlicet memoratiuum, memorabile & memorare. Per tertiam ſpeciem quæritur, memoria quid eſt in alio? Et eſt dicendũ quod ipſa eſt in bonitate bona obiectiue, ſuppoſito quod intellectus & voluntas quieſcant in illo obiecto. Et eſt in malicia mala, poſito quod voluntas diligat illud malum. Adhuc memoria eſt in ſubiecto habitus, cum quo cuſtodit ſcientiam. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet memoria in alio? Cui reſpondendum eſt, quod habet in bono obiecto bonitatem, & in magno magnitudinem, &c. cum habet actum in ſubiecto & in obiecto. Per primam ſpeciem regulæ D. quæritur, memoria de quo eſt? Et eſt reſpondendum quod eſt de ſeipſa: nam creata eſt, & ipſa quidem non eſt genita, nec facta ex aliquo ei præiacente. Per ſecundam ſpeciem quęritur, memoria de quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod eſt de ſuis ſpecificis materia & formas; cum quibus agit per ſuam ſpeciem. Per tertiam ſpeciem eiuſdem regulæ quæritur, memoria cuius eſt? Et reſpondendum eſt quod ipſa eſt ſubiecti, in quo eſt: ſicut pars eſt ſui totius naturaliter aut moraliter, ſicut cappa cappati. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, memoria vnde eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt conſtituta ex ſua forma & materia. Per ſecundam ſpeciem eiuſdem regulæ quæritur, memoria quare eſt? Ad quod dicendum eſt quod illa eſt, ut entia ſint recolita. Adhuc eſt, ut de præteritis homo poſſit habere ſcientiam. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, vtrum memoria habeat quantitatem continuam, cum ipſa non ſit linealis? Cui reſpondendum eſt quod ſic. Nam potentia ſpiritualis, & finita eſt, & indiuiſibilis. Omne quidem ens finitum eſt quantum. Et ſi aliquid ens ſpirituale eſt finitum, ipſum quidem eſt quantum: quare patet quod memoria habet quantitatem continuam. Per ſecundam ſpeciem quæritur, vtrum memoria habeat quantitatem diſcretam? Et reſpondendum eſt quod ſic: ut per differentiam ſuos correlatiuos ſupradictos habere poſſit: per memoratiuum enim habet vnum correlatiuum, & per memoriale habet alterum; & per memorare habet alterum. Qui autem dicit memoriam non habere iſtos correlatiuos, dicit quidem eam eſſe vacuatam & indigentem natura ſua, quod eſt impoſſibile: quare patet quod memoria habet quantitatem diſcretam ratione correlatiuorũ. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas memoriæ? Et reſpondendum eſt, quod eſt ſua recolibilitas,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſicut in homine riſibilitas Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas memoriæ? Ad quod reſpondẽdum eſt, quod eſt habitus moralis, videlicet iuſticia, ſpes, &c. aut iniuria, &c. aut grammatica, &c. aut militia, &c. aut agricultura, &c. Per regulam H. quæritur, vtrum memoria ſit in tempore? Et reſpõdendum eſt quod ſic: eo quia noua eſt mediante motu ſubjecti in quo eſt: ſicut anima mota in corpore mobili. Et ſic de aliis ſpeciebus regulæ H poteſt dici ſuo modo, quas habet per C.D.K. deſignatas: quarum declarationem dimittimus artiſtæ bene intuenti cauſa breuitatis. Cum memoria nõ habeat ſuperficiem, quæritur, utrum ipſa ſit in loco? Et reſpondendum eſt quod ſic: ſicut pars in ſuo toto ſine contactu: ſicut in corpore elementato in quo ſunt elementa compoſita abſque contactu, contactus quidem impedit compoſitionem, ut patet in monte denariorum & lapidum, qui quidem non eſt compoſitus, ſed aggregatus. Quæritur per primam ſpeciem regulæ K. quomodo poſſet homo diſponere memoriam ad recolendum, quod ipſe optat recolere: & non poteſt illud recolere? Et reſpondẽdum eſt quod modus conſiſtit in hoc, videlicet quod homo applicet diffinitiones principiorum & ſpecies regularum ad ſimilitudines, quas optat recolere. Nam ſicut intellectus per ſimilitudinem attingit ſimulatum: ſic memoria per ſimilitudinẽ recolit objectum deſideratum. Nam ſi quis videt aliquem hominem ſimilem filio ſuo, ipſe tam cito recolit filium ſuum per ſimilitudinem illius. Per ſecundam ſpeciem K. quæritur, memoria cum quo obliuiſcitur? Ad quod reſpondendum eſt, quod cum minoritate diſcurſa per omnia principia & ſpecies regularum. Nam ſicut maioritas cauſat habitum poſitiuum: ſic minoritas priuatiuum ſuo modo. Dictum eſt de cẽtum formis, & data eſt doctrina per quam artiſta ſciat diſcurrere quamlibet formam per principia & regulas huius artis. Et in fine formarum oſtenſum eſt, per quẽ modũ artes liberales per hanc artẽ faciliter addiſci poſſunt.

VNDECIMA PARS PRINCIPALIS.

De vndecima parte principali quæ eſt de quæſtionibus.

Rubrica vndecima partis principalis.

HAEC pars in ſex partes ſiue loca diuiditur. Prima pars eſt de quæſtionibus, quas faciemus per tabulam. Secunda pars eſt illa, quam faciemus de quæſtionibus per euacuationem tertiæ figuræ. Tertia pars eſt, quam faciemus de quæſtionibus per multiplicationem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tiplicationem quarta figura. Quarta est de quæstionibus quas faciemus per mixtionem principiorum. Quinta est de quæstionibus quas faciemus per nomen subiecta. Sexta est de quæstionibus centum formarum. Verùm tamen de quæstionibus aliquas soluemus & aliquas transmittemus ad loca huius libri: in quibus solutiones earum sunt implicatæ & signatæ; & in illis quas soluemus, docebimus practicam huius artis, & dabimus doctrinam ad soluendum alias quæstiones peregrinas quæ possunt solui secundum modum, per quem soluemus alias quæstiones. Ratio, quare transmittemus aliquas quæstiones ad sua loca, est quia euitamus prolixitatem, & quia illi qui sciunt istam artem, poterunt illas soluere per earum loca, in quibus solutiones earum sunt implicatæ. Item dicimus quod per quæstiones quas faciemus, dabimus doctrinam ad faciendum quæstiones, abstrahendo illas à significatis regularum.

In tabula sunt 84. columnæ, & quia euitamus prolixitatem: ideo nolumus facere quæstiones de omnibus columnis: sed tantummodo de septem columnis, per quas dabimus doctrinam ad faciendum & soluendum quæstiones per omnes columnas tabulæ.

DE QVAESTIONIBVS PRIMAE columnæ B.C.D.T.

CAP. I.

Prima pars undecimæ partis principalis de quæstionibus primæ columnæ B.C.D.T.

PER istam columnam iam fecimus quæstiones, ut patet in tabula, in qua probamus, quod mundus non est æternus. Sed ut videatur, quod columna est generalis, volumus iterare eam, abstrahendo ab ea aliquas quęstiones. Et sicut ipsa est generalis; sic alię columnę sunt generales. Per cameram B.C. D. quęritur, vtrum sit aliqua bonitas infinita & immensa per bonificationem, sicut æternitas per durationem? Et respondendum est, quod sic: alioquin æternitas non esset tota bona, neque tota magna; quod est impossibile. Quęritur, quid est infinita & immensa bonitas? Et respondendum est, quod est essentia habens in se multos, infinitos & immensos correlatiuos per secũdam speciem C. signatos. Quęritur, infinita & immensa duratio de quo est? Et respondendum est per primam & secundam speciem regulę D. & per secundam regulę C. Et ad hoc testatur regula B. quod ipsa est de correlatiuis æternis bonitatis & magnitudinis, sine quibus æternitas non potest esse infinita & immensa B.C.T.B. Vtrum bonitas possit esse magna sine distinctione? Et respondendum est quod non, eo quia non esset naturaliter ratio bono quod ageret bonum, cum in omni agere oporteat esse distinguere. Quęritur, quid est magna distinctio

(c) 2006 Ministerio de Cultura

bonitatis? Et reſpondendum eſt, quod illa eſt de ſuis correlatiuis,in quibus eſt ſubſtentata,& cum quibus habet naturam, & eſt eſſentia perfecta B.C.T.C. Vtrum bonitas poſſit eſſe magna ſine concordantia? Et reſpondendum eſt quod non. Nam ſicut contrarietas ſe habet ad non eſſe:ſic concordantia ad eſſe. Quæritur, quid eſt magna magnitudo bonitatis? Et reſpondendum eſt,quod eſt, ut ipſa habeat correlatiuos ei naturales B.C.T.D, Quæritur,vtrum angelus ſit maior cœlo?Et reſpondendum eſt, quod ſic Ratio huius eſt; quia angelus habet correlatiuos,cum quibus obiectat Deum:cœlum verò non. Quęritur,quid eſt magna contrarietas cœli? Et reſpondendum eſt, quod eſt immobilitas quam habet,poſito quod ipſum non moueat ſe Sicut ignis haberet magnam contrarietatem , ſi per ſuam leuitatem non poſſet per ſemetipſum ſe mouere. Quęritur,de quo eſt magnus motus cœli? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis per ſecundam ſpeciem regulæ C.deſignatis B.D.T.B. Vtrum in æternitate ſit differentia? Et reſpondendum eſt,quod ſic:ut ipſa poſſit habere ſuos correlatiuos , ſine quibus non haberet naturam,neque bonitatem infinitam. Quæritur,bonitas motus cœli de quo eſt? Et reſpondendum eſt,quod ipſa eſt de ſeipſa,ut per ſuos correlatiuos ſignatum eſt B.D T.C. Vtrum diuina bonitas & diuina magnitudo concordent? Et reſpondendum eſt, quod ſic:nam ſine concordãtia diuina bonitas non haberet infinitam magnificationem,neque diuina magnitudo infinitam bonificationem. Quæritur,quid eſt magna concordantia diuinæ æternitatis & diuinæ bonitatis? Et huic dicendum eſt, quod eſt eſſentia ſuorum correlatiuorum,videlicet bonificatiui,æternificatiui quæ conueniunt in vno numero,& bonificabile & æternabile in altero; & bonifacere & æternare in altero, & iſti tres conueniunt in vna eſſentia bonitatis & æternitatis eſſentialiter B.D. T.D. Vtrum inter diuinam bonitatem & æternitatem ſit contrarietas? Et reſpondendum eſt, quod ſic , ſuppoſito quod æternitas impediat bonitati actum ſuum & è conuerſo,quod eſt impoſſibile.Suppoſito quod inter diuinam bonitatem & æternitatem eſſet contrarietas:quæritur , illa contrarietas de quo eſſet? Et reſpondendum eſt , quod ipſa eſſet de principiis priuatiuis exiſtentibus contra correlatiuos poſitiuos bonitatis & æternitatis, quod eſt impoſſibile : & contradictio manifeſta B.T.B.C. Vtrum in ſimplici eſſentia bonitatis poſſit exiſtere differentia & concordantia? Et reſpondendum eſt, quod ſic,poſito ipſa bonitas habeat ſuos correlatiuos per ſecundam ſpeciem C. ſignatos,qui quidem per differentiam ſunt plura , & per concordantiam ſunt idem per eſſentiam. Quæritur quid ſunt differentia & concordantia in eſſentia bonitatis? Et reſpondendumeſt , per

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tertiam

tertiam ſpeciem regulæ C.quod ipſæ ſunt id,quod ipſæ ſunt:adhuc ſunt ipſamet bonitas B.T.B.D. Suppoſito quod mundus ſit æternus: vtrum in ſua bonitate poſſent eſſe inuicem differentia & contrarietas? Et reſpondendum eſt quod non:nulla enim bona differentia coram contrarietate æterna ſtare poſſet. Quæritur,bona differentia de quo eſt? & reſpondendum eſt,quod ipſa eſt de correlatiuis per ſecundam ſpeciem D. deſignatis B.T.C. D Suppoſito quod mundus ſit æternus : vtrum in ſua bonitate æterna poſſint eſſe inuicem concordantia & contrarietas? Et reſpondendum eſt quod non : aliter enim concordantia haberet bonum actum concordandi ab æterno & in æterno,& etiam cõtrarietas,quod eſt impoſſibile. Quæritur, quid eſt magna contrarietas bonitatis? & reſpondendũ eſt, quod eſt videlicet quod bonitas ſit in ſubjecto naturali, quod ſit habituatum de morali malicia:ſicut in homine peccatore C.D.T.B. Quæritur,quid eſt magna differentia æternitatis? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quam habet æternitas per ſuos correlatiuos. Quæritur,magna differentia æternitatis, de quo eſt? & reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ D.quod ipſa eſt de ſeipſa,Nam æternitati in nulla cauſa poteſt eſſe præiacens C D.T.C. Quæritur, quid eſt magna concordantia cœli: & reſpondendum eſt , quod ſui correlatiui cum quibus eſt hoc ,quod eſt,& mouet ſeipſum. Quæritur, magna concordantia cœli de quo eſt? & reſpondendum eſt , quod ipſa eſt de ſuis correlatiuis cum quibus habet motum , & naturam : & mouet & naturat omnia corpora inferiora C.D.T.D. Quæritur,quid eſt magna contrarietas prudentiæ & luxuriæ? & reſpondendum eſt, quod eſt moralis contrarietas. Quæritur , de quo durat moralis contrarietas? & reſpondendum eſt,quod ipſa durat habitibus poſitiuis & priuatiuis ad inuicem reſiſtentibus in ſubjecto in quo ſimul non poſſunt ſtare C.T.B.C. Vtrum iuſticia & prudentia habeant magnam differentiam & concordantiam? & reſpondendum eſt, quod ſic:eo quia cauſant magnos actus per magna merita. Quæritur, quid eſt magna differentia & concordantia iuſticiæ & prudentiæ? & reſpondendum eſt , quod magni relatiui cum quibus differunt & concordãt C.T.B.D. Vtrum in eſſentia magna poſſit eſſe differentia & contrarietas? & reſpondendum eſt, quod ſic : poſito quod eſſentia ſit compoſita:ſicut eſſentia hominis & elementorum.Sed in eſſentia ſimplici nequaquam C.T.C.D.Poſito quod in magnitudine ſimplici eſſent concordantia & cõtrarietas:quæritur,quid eſſet illa magnitudo? Et reſpondendum eſt, quod eſſet eſſentia impoſſibilis. Quæritur magna concordantia & contrarietas de quo ſunt? Et huic dicendum eſt per primam ſpeciem regulæ D. quod eſt de ſeipſis. Nam ſupra magnitudinẽ nul-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lum ens præiacet D.T.B.C. Vtrum in æternitate ſint differentia, concordantia? & reſpondendum eſt, quod ſic: nam alias in æternitate bonitas non eſſet ratio, quod ipſa ageret bonum. Namque æternitas ſine concordantia haberet aliquid cum quo diſtaret à cõtrarietate & ocioſitate: quod eſt impoſſibile. Quæritur, differentiæ concordantiæ exiſtentes in æternitate de quo ſunt? & reſpondendum eſt, quod ipſæ ſunt de ſuis correlatiuis per primam ſpeciem & ſecũdam regulæ D. Quæritur, quid ſunt in æternitate differentia & concordãtia? Et reſpondendum eſt, quod ipſæ ſunt ipſamet æternitas D.T.B.D. Vtrum in æternitate poſſit eſſe inuicem differentia & contrarietas? Et reſpondendum eſt, quod non: quia ſi ſic, æternitas eſſet compoſita ex pluribus eſſentiis contrariis & corruptibilibus; ut patet in elementatis. Poſito, quod cœlum eſſet ex pluribus eſſentiis contrariis: quæritur de quo eſſet ſua duratio? Ad quod dicẽdum eſt, quod ipſa eſſet ex habitibus poſitiuis & priuatiuis quod eſt impoſſibile D.T.C.D. Poſito quod in eſſentia angeli eſſet concordantia & contrarietas: quæritur, duratio angelica de quo eſſet? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſſet de ſuis contrariis, quod eſt impoſſibile. Quæritur, quid eſt duratio angeli? Et reſpondendum eſt, quod eſt concordantia ab omni contrarietate remota T.B.C.D. Quæritur vtrum differentia poſſit eſſe ſubjectum cõcordantiæ & contrarietatis? & reſpondendum eſt; quod non; eo quia concordantia ſe habet ad eſſe: contrarietas autem ad non eſſe, in ſubjecto in quo ſunt. Quæritur, quid eſt differentia in cõcordantia, & contrarietate? Et reſpondendum eſt, quod differentia in concordantia eſt principium poſitiuum, & in contrarietate priuatiuum. Quæritur de quo durat differentia? & reſpondendum eſt, quod ipſa durat de ſuis correlatiuis concordãtibus per eſſentiam ab omnibus contrarietatibus remotam.

DE QVAESTIONIBVS SECVNdæ columnæ C.D.E.T. CAP II.

De quæſtionibus ſecunda columna C. D.E.T.

QVAERITVR, quæ eſt magna poteſtas æternitatis & reſpondendum eſt, quod eſt poteſtas infinita & æterna, ut per ſuos correlatiuos ſignatum eſt. Quæritur, de quo eſt magna poteſtas æternitatis? Et reſpondendum eſt, quod eſt de æternis correlatiuis. Magna poteſtas æternitatis quare eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt ex eo, quia æternitas poteſt habere infinitos & æternos correlatiuos C.D.T.C. Quæritur, quid eſt infinita concordantia æternitatis? & reſpondendum eſt, quod ipſa eſt infinita eſſentia & æterna. quæritur, infinita & æterna eſſentia

(c) 2006 Ministerio de Cultura

essentia de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de infinitis & æternis correlatiuis, sine quibus non posset esse infinita & æterna C.D.T.D. Supposito quod in æternitate esset contrarietas: quæritur, quid esset illa contrarietas? & respondendum est, quod ipsa esset infinita & immensa essentia, ex contrariis infinitis & æternis constituta quæritur, magnitudo æternitatis de quo est? Et respondendum est, quod est de suis correlatiuis, sine quibus sua magna magnitudo esset infinita & ociosa C.D.T.E. Quæritur, quid est magnum principium ęternitatis? & respondendum est, quod est essentia ęterna & infinita: quęritur, magnum principium ęternitatis de quo est? & respondendum est, quod est de suis correlatiuis infinitis & ęternis Quęritur, principium infinitum & ęternum quare est? Et respondendum est, quod est ex eo quia ęternitas habet infinitos correlatiuos ab omni ociositate segregatos C.E T.C. Quęritur, quid est infinita potestas? & respondendum est, quod ipsa est infinita concordantia. Quęritur, quare est infinita potestas? Et respondendum est quod est, quia habet infinitos correlatiuos C.E.T.D. quęritur, infinita potestas de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de suis correlatiuis ab omni contrarietate remotis. Quęritur, quare est potestas sine contrarietate? Et respondendum est, quod ipsa est essentia infinita ab omni contrarietate separata C.E.T.E. Quęritur, quare est infinitum principium? & respondendum est quod est: nam in semetipso habet suos infinitos correlatiuos, in quibus quiescit. Quęritur, quare est potestas infinita? & huic dicendum est, quod ex eo, quia ipsa non potest sine subjecto infinito C.T C.D. Quęritur, quid est magna concordantia? Et respondendum est, quod ipsa est magna essentia ab omni contrarietate remota. Quęritur, magna concordantia de quo est? & respondendum est, quod est ex suis magnis correlatiuis, primitiuis, &c. Queritur, quid est magnum principium? Et respondendum est, quod est magna concordantia ab omni cõtrarietate remota. Queritur, quare est magnum principium? & respondendum est, quod est ex eo, quia habet magnos correlatiuos C.D.T.E. Queritur, quid est magna contrarietas principij? Et respondendum est, quod est essentia euacuans principium à suis correlatiuis. Quęritur, de quo est magnum principium? Et respondendum est, quod est de suis correlatiuis à contrarietate remotis. Vel est de suis correlatiuis quibus contrarietas minimè potest contradicere siue resistere D.E.T.E. Aeternitas & potestas quare concordant? Et respondendum est, quod ipsę concordãt, ut possint existere & agere ab ęterno & in ęterno. Concordãtia ęternitatis & potestatis quęritur, quid est?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tur, concordantia æternitatis & poteſtatis de quo eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa eſt de æternatiuo & poſſificatiuo, æternabili & poſſificabili, & æternare & poſſificare D.E.T.D. Quæritur, quare contrarij fines non poſſunt eſſe ab æterno? Et reſpõdendum eſt quod ex eo quia in æternitate eſt quies. Quæritur, quies æternitatis de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis ab omnibus contrariis remotis D.E.T.E Poteſtas æterna quare poteſt ab æterno & in æterno? Et reſpondẽdum eſt, quia eſt primitiuitas æterna. Poteſtas æterna quare eſt principium æternum? Et reſpondendum eſt, eo quia poteſt ab æterno & in æterno D.T.C.D. Poſito quod cœlum ſit æternum, quæritur, quæ eſt ſua æterna concordantia & contrarietas? Et reſpondendum eſt, quod ſua concordantia eſt vna æternitas actiua & paſſiua: & ſua contrarietas eſt alia æternitas quæ eſt actiua & paſſiua, quod eſt impoſſibile. Nam æternitas non poteſt eſſe ex contrariis, cum ſit infinita. Contrarietas æterna de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſubjecto naturali, & habitu morali: ſicut ſi cappatus eſſet indutus cappa ignitiua D. T.C E. Quæritur, quid eſt principium æternitatis? Ad quod reſpondendum eſt, videlicet quod eſt concordantia ſuorum correlatiuorum. Quæritur, concordantia æternitatis de quo eſt? Et reſpondendum eſt quod eſt, ex correlatiuis æternitatis E.T.C. D Quæritur, quare concordantia & contrarietas non poſſunt eſſe vna poteſtas? Et huic dicendum eſt, ex eo quia concordantia tendit ad eſſe: contrarietas autem ad non eſſe contrarietas. Quæritur, quid eſt contrarietas corporis & animæ in homine? Et reſpondendum eſt, quod eſt ex contrariis finibus ſiue cõtrariis correlatiuis E.T.C.E. Quæritur quæ eſt poteſtas prudentiæ & poteſtas ſuperbiæ? & reſpondendum eſt, quod poteſtas ſuperbiæ eſt habitus priuatiuus: prudentiæ autem poſitiuus. Quæritur, quare poteſtas ſuperbiæ & poteſtas prudentiæ non ſunt vna poteſtas? Cui dicendum eſt, quod propter hoc quia diffinitio concordantiæ non poteſt concordare illas in vno fine, cum ſint contraria principia E.T.D.E. Quæritur, quare poteſtas non poteſt eſſe ex contrariis principiis? & huic dicendum eſt Nam poteſtas habet principia relatiua & ſegregata à contrarietate per concordantiam. Quæritur, contraria principia de quo ſunt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa ſunt ex contrariis finibus T.C. D E Quęritur quare concordantia eſt principium primitiuum: ſed contrarietas eſt conſecutiuum? Et reſpondendum eſt, quod concordantia eſt principium poſitiuũ, contrarietas autẽ priuatiuũ. Quęritur quid eſt primitiuitas concordãtiæ & poſterioritas contrarietatis? & reſpondendũ eſt, quod primitiuitas concordantiæ eſt quando plures res ſe habent ad vnum. Poſterioritas

(c) 2006 Ministerio de Cultura

contrarie-

contrarietatis eſt, videlicet quando multa non ſe habent ad vnum. Quæritur, vtrum concordantia, & contrarietas ſint ex vno & eodem principio? & reſpondendum eſt, quod non: quia non ſe habent ad vnum finem.

DE QVÆSTIONIBUS TERtiæ columnæ D. E. F. T.

CAP. III.

QVÆRITUR, quare Deus eſt ita potens per ſuam ęternitatem: ſicut per ſuum intellectum? Et reſpondendum eſt, quia ſua æternitas & ſuus intellectus ſunt vna & eadem poteſtas. Quæritur, poteſtas æternitatis de quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt ex ſuis correlatiuis vt poſſit per ipſos ab æterno, & in æterno exiſtere & agere. Quæritur, poteſtas æternitatis quanta eſt? & reſpondendum eſt, quod ipſa eſt tanta per poſſificationem, quanta eſt per durationem D. E. T. D. Quæritur, quare contrarietas non poteſt eſſe in poteſtate æterna? & dicendum eſt, quod poteſtas æterna ita eſt infinita per poſſificationem, ſicut per durationem. Quæritur poteſtas æterna de quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, vt patet per primam & ſecundam ſpeciem regulæ D. & E. D. E. T. E Quæritur, quare Deus non habet principium? Reſpondendum eſt, quia ipſe habet poteſtatem æternam, cui nulla alia poteſtas præiacet. Quæritur, poteſtas cœli de quo eſt? Cui dicendum eſt, quod eſt de ſeipſa, quia non eſt ex alio principio ſibi præiacente deriuata D. E. T. F. Quæritur, poteſtas cœli quanta eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta ſunt ſua correlatiua. Quæritur quare cœlum eſt mobile? reſpondendum eſt, quod eſt mobile per ſua correlatiua: vt patet per primam ſpeciem regulæ E. & per ſecundam eiuſdem eſt mobile, vt eſſent in inferioribus mobilitates. Quæritur, motus cœli de quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis, ſine quibus non haberet motum naturaliter in ſe, nec extra ſe. D. F. T. D. Quæritur, correlatiua æternitatis quot ſunt? & reſpondēdum eſt, quod ſunt tot, quot correlatiua diuini intellectus: alioquin diuina æternitas impediretur per æternā contrarietatem, quod eſt impoſſibile. Quæritur, correlatiua æternitatis ex quo ſunt? & reſpondendum eſt, quod ſunt ex ſeipſis, & hoc contrarietas æterna non poteſt impedire, quia non eſt D. F. T. E. Quæritur, quare æternitas non habet quantitatem? & reſpondendum eſt, eò quia eſt ex correlatiuis infinitis. Quæritur æternare æternitatis quantus eſt? & reſpondendum eſt, quod

De quæſtionibus tertiæ columnæ D. E. F. T.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt tantus quantus eſt intelligere diuinus. Quæritur, æternare ex quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt ex æternante & æternato: ſicut intelligere diuinus eſt ex intelligente & intellecto D. T. D E. Quęritur, quare in æternitate contrarietas non eſt principium? & reſpondendum eſt, quod eſt ex eo, qui æternitas non eſt corruptibilis, neque peccatrix. Suppoſito quod in æternitate eſſet contrarietas: quæritur illa de quo eſſet? & reſpondendum eſt, quod eſt de contrariatiuo & æternatiuo, contrariabili & æternabili, & contrariare & æternare, quod eſt impoſſibile D.T.D.F. Quæritur, medium exiſtés inter fortitudinem & fidem ex quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt ex virtutibus ſicut genus ex ſuis ſpeciebus. Quæritur, quanta eſt contrarietas inter fidem & infidelitatem? & reſpondendum eſt, quod tanta eſt quantum inter ſe differunt, & ipſa autem contrarietas extra animam non eſt in ſubiecto, in quo inuicem infidelitas & fidelitas ſtare non poſſunt D. T. E. F. Quæritur, quare æternitas eſt primum principium? & reſpondendum eſt, quod æternare eſt in ipſa primum medium. Quæritur in principio æterno, medium quantum eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tantum quantum eſt menſuratum per ęternitatē & æternatum. Quæritur, principiare æternum de quo eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt de æternante principiante, & æternato principiato E.F.T.D. Poſito quod intellectus non ſit coniunctus cum corpore hominis. Quæritur, quare eſt homo? & reſpondendum eſt, quod homo eſt non deficiente ei ſecunda ſpecie D. & E. Quæritur, homo de quo eſt? & reſpondendum eſt per ſecundam ſpeciem regulæ D. quod ipſe eſt de corpore & anima rationali. Quæritur, contrarietas hominis quanta eſt? & reſpondēdum eſt quod ipſa eſt tanta, quantæ ſunt ſuæ partes contrariæ ad inuicem E. F. T. E. Quæritur, ſi poteſtas Dei eſt tātum prius, ſicut ſuus intellectus? Et reſpondendum eſt quod ſic, eo quia ſunt idem principium. Quæritur, quare in poteſtate diuina non eſt materia; Et reſpondendum eſt, eo quia eſt infinitas in qua materia eſſe non poteſt E. F. T. F. Quæritur, quare in diuina poteſtate oportet eſſe medium? Et reſpondendum eſt, quod in intelligere diuino, intelligere eſt medium, & hoc probat regula E. Quæritur, poſſe diuinæ poteſtatis quantum eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tantum quantum eſt ſuus poſſificatiuus & ſuus poſſificabilis infinitus E. T. D. E. Quæritur, principia hominis de quo ſunt; Vade ad ſcalam anguli D. ſecundæ figuræ: & vade ad ſecundam ſpeciem regulæ D. Quæritur, quare homo habet liberum arbitrium; & reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ E. eo quia eſt de principiis contrariis: per ſecundam autem ſpeciem ſignatum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

sum est, quod habet liberum arbitrium, vt acquirat meritum E. T. D. F. Quæritur, quare potestas imaginatiue non est ex contrariis; Et respondendum est, ex eo quia suum medium est simplex. Quæritur, medium imaginatiue de quo est? & vade ad secundam speciem regulæ D. Quæritur, medium imaginatiue quantum est? Et respondendum est, quod est tantum, quantum est mensuratum per imaginatum & imaginabile E. T. E. F. Quæritur, quare homo habet potestatem existendi & agendi? Et respondendum est, quia sua principia sunt ad hoc naturaliter disposita. Quæritur quantum homo potest existere & agere? Et respondendum est, quod quantum sua principia sunt ad hoc disposita F. T. D. E. Quæritur principia intellectus de quo sunt? Vade ad primam & secundam speciem D. Quæritur principia intellectus quare sunt? Vade ad regulam E. Quæritur, principia intellectus quot sunt? Vade ad correlatiuos intellectus F. T. D. E. Quæritur instinctus cœli de quo est? Vade ad primam & secundam speciem regulæ D. Quæritur, instinctus imaginatiuæ quantus est? Vade ad capitulum imaginatiuæ per intellectum & per medium signatum F. T. E. F. Quæritur, quare medium intellectus est? Et respondendum est ex eo quia absq; medio intellectus non esset principium intelligendi. Quæritur, intelligere quantus existit inter intelligentem & intelligibilem? Vade ad capitulum intellectus, & ad paragraphos per principium & medium signatos, &c. & ad paragraphum videlicet quantitatis T. D E. F. Quæritur, influentia influens in homine de quo est? Vade ad paragraphos contrarietatis principii & medii, qui sunt de subiecto hominis in subiecto cœli. Quæritur, quare cœlum agit in homine? vade ad regulam E. existentem in subiecto cœli, & in subiecto hominis. Quæritur, quantum cœlum est imaginabile? vade ad quantitatem existentem in subiecto cœli. & in subiecto hominis, & in subiecto imaginationis per suam potestatem.

DE QVAESTIONIBUS quartæ columnæ E. F. G. T.

CAP. IV.

De quæstionibus quartæ columnæ E. F. G. T.

QVÆRITUR quare Deus potest tantum quantum per suam sapientiam & voluntatem? Et respondendum est per regulam E. & per primam speciem regulæ G. Nam Deus ita est infinitus per suam infinitam potestatem, sicut per suum infinitum Intellectum & voluntatem. Quæritur, diuina potestas quãta est? Et respondendũ est quod ipsa est tanta quanta est scibilis per infinitũ intellectum & voluntatem infinitam.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Queritur

Quęritur, diuina poteſtas qualis eſt? Et reſpondendũ eſt, quod eſt talis qualis ipſa voluntas eſt E. F. T. E. Quæritur, quare diuina poteſtas eſt principium infinitum? Et reſpondendum eſt, quia per ſuum intellectum eſt ſcita infinite. Quæritur, diuina poteſtas quantum eſt ſcibilis? Et reſpondendum eſt, quod eſt tantum quantum ſuus intellectus eſt infinitus E.F.T. F. Quæritur, quare poſſe eſt in diuina poteſtate medium? Et reſpondendum eſt, quia in diuino intellectu eſt intelligere medium. Quęritur, poſſe diuinæ poteſtatis quantum eſt? Et reſpondẽdum eſt, quod eſt tantum quantum eſt intelligere diuinum F.F.T.G. Quęritur, quare finis cõſiſtit tantum per diuinam poteſtatem, quantum per diuinum intellectum? & reſpondendum eſt per hoc, quia Deus eſt infinitus tantum per ſuum poſſe, quantum per ſuum intelligere. Quæritur, finis diuinæ poteſtatis quantus eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tantus quantus eſt finis intellectus. Quæritur, finis diuinæ poteſtatis qualis eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis competit infinito poſſificare E. G. T. E. Quæritur, quare diuina poteſtas eſt principium infinitum? & reſpondendum eſt, quod ſuum poſſe amatur per diuinam voluntatem. Quæritur, qualis poteſtas eſt amata infinite? & reſpondendum eſt quod eſt illa, quæ habet correlatiuos infinitos E. G. T. F. Quæritur, quare diuina voluntas poteſt plus amare vnum hominem quam omnes? Vade ad diffinitionem voluntatis, & poteſtatis, & medii & etiam ad ſcalam medii ſecundæ figurę. Quæritur, qualis homo eſt magis amabilis à diuina voluntate? & reſpondendum eſt, quod eſt ille quem diuina voluntas poteſt plus diligere. Quæritur, quare aliquis homo eſt magis amabilis quam omnes? & reſpondẽdum eſt, quia diuina voluntas eſt abſoluta in amando. Quæritur, quo medio poteſt Deus magis amare hominem? Vade ad diffinitionem voluntatis, poteſtatis, & medii, & etiam ad ſcalã medii E. G. T. G. Quæritur, quare finis diuinæ poteſtatis eſt tantum amabilis, quantum finis diuinæ voluntatis? & dicendũ eſt, quod diuina poteſtas eſt tantum potens, quantum diuina voluntas eſt volens. Quæritur; qualem finem poteſt diuina voluntas magis amare? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quam diuinus intellectus poteſt magis intelligere. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus qualis lex eſt magis amabilis. E, T. E. F. Quæritur, quare Deus potuit principiare mundum nouum? Vade ad regulam E. & ad diffinitionem medii. Quæritur nouitas mundi quanta eſt? & reſpondendum eſt quod eſt tanta quanta diuina poteſtas ipſam menſurare poteſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod impoſſibile eſt mundum eſſe ab æterno E. T. E. G. Quæritur, quare Deus poteſt principiare maius

(c) 2006 Ministerio de Cultura

principium

principium? & respondendum est, quia potest principiare maiorem finem. Quæritur in quali principio habet Deus maius posse? Vade ad regulam G. & ad diffinitionem potestatis & finis E. T. F. G. Quæritur, quare Deus potest causare maius medium & maiorem finem? & respondendum est, quia habet potestatem infinitam. Quæritur maius medium creatum quale est? & respondendū est quod est illud in quo diuina potestas habet maius posse, & in quo posse ipsum mediū potest magis quiescere. Quæritur, maius medium creatum quantū est? & respōdendum est, quod tantum quantum Deus potest ipsum causare F. G. T. E. Quæritur, quare Deus tantum diligit aliquod principium, quātum diuina sapientia ipsum potest intelligere? & respondendum est, quia diuina voluntas tantum potest per amare, quantum diuinus intellectus per intelligere. Principiū maius quantum est amabile? & respondendum est, quod est tantum amabile quantum est intelligibile, quale principium est magis amabile? & respondendum est, quod est illud, quod est magis intelligibile F. G. T. F. Quæritur, quale medium est intelligibile & amabile? Ad quod dicendum est, quod est illud quod Deus magis potest intelligere & amare. Maius medium quantum est intelligibile & amabile? & respōdendum est, quod est tantum quantum Deus potest intelligere & amare F. G. T. G. Quæritur, qualis finis est magis intelligibilis & amabilis? & respondendum est, quod est ille quam Deus potest magis intelligere & amare. Quæritur, maior finis quantus est & respondendum est, quod est tantus quantum Deus potest intelligere & amare. Et in isto passu cognoscit intellectus qualis lex est vera per scalam differentiæ & concordantiæ F. T. E. F. Quæritur, quare diuinus intellectus intelligit maius principium creatum quam intelligere potest? Vade ad diffinitionem intellectus & principii & maioritatis, & ad regulam E. Quæritur, quantum est maius medium quod esse potest? & huic est addēdum, quod tantum quantum per diuinum intellectum est magis intelligibile F. T. E. G. Quæritur, quare diuinus intellectus intelligit maius principium? & respondendum est, quia intelligit maiorem finem. Quæritur quale est illud principium quod Deus magis intelligere potest? & respondendum est, quod est illud quod in maiori fine quiescere potest. Principium quod in maiori fine quiescere potest, quantum est? & respondendum est, quod est tantum quantum per diuinum intellectum est intelligibile in maiori fine. F. T. F. G. Quæritur, quale medium est magis intelligibile? & respondendum est, quod est illud, quod Deus potest magis intelligere. Illud medium quod potest magis intelligere quantum est? & est dicendum, quod est tantum quan-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tum quantum diuinus intellectus ipsum intelligere potest G. T. E. F. Quæritur quale principium est magis amabile? & respondendum est, quod est illud quod diuina voluntas potest magis amare. Quare aliquod principium est magis amabile? & respondendum est, quia diuina voluntas potest ipsum magis amare. Medium magis amabile quantum est? Cui respondendum est, quod est tantum quantū diuina volūtas potest ipsum magis amare G. T. E. G. quæritur, quale mediū diuina voluntas potest magis amare? & respondendum est, quod est illud quod in maiori fine quiescere potest. Quęritur, quare diuina voluntas debeat amare maius principium? & respondendum est, quia maius principium est magis amabile. E. F. T. G. Quæritur, quale medium est magis amabile? & huic dicendum est, quod est id in quo maior finis potest quiescere. Maius medium quod in maiori fine quiescere potest, quantum est? & respondendū est quod est tantū quantū diuina voluntas id amare potest T. E. F. G. Quæritur, quare in principio oportet dare mediū? cui dicendū est, vt principiū per ipsum medium possit transire ad finem I. & in ipso quiescere. Medium quod per principium transit ad finem quantum est? & respōdendū est quod est tantū quantum mensuratum est inter suum principium & finē. Quæritur, quale mediū est magis mensurabile? & respondendum est, quod est id quod magis existit inter principium & suum finē.

DE QVAESTIONIBVS QVINTÆ COLUMNÆ E. G. H. T.

De quæstionibus quintæ columnæ.

CAP. V.

QVÆRITUR qualis virtus est magis intelligibilis? & respondendum est, quod est illa, qua diuinus intellectus maiorem non potest intelligere. Quęritur, virtus qua diuinus intellectus maiorem intelligere non potest, quanta est? Ad quod dicendum est, quod illa est tanta quod diuina voluntas eam magis amare non potest. Quæritur, virtus quam Deus non potest magis intelligere & amare, quando fuit? & respondendum est, quod fuit antequam virtus quæ non est magis intelligibilis & amabilis. F. G. T. F. Quale medium est magis intelligibile? & respondendum est, quod est illud, quod est magis amabile. Quæritur, medium quod est magis amabile quantū est? & respondendum est, quod est tantum, quantum diuinus intellectus potest ipsum intelligere F. G. T. G Quęritur, qualis finis mūdi est magis amabilis? & respondendū est, quod est ille quo diuinus intellectus non potest magis intelligere. Quæritur, maior finis mundi quantus est? & respondendum est? quod est tantus quantum diuinus intellectus magis intelligere potest

(c) 2006 Ministerio de Cultura

teſt F. G. T. H. Quæritur, qualis ſubſtantia eſt magis amabili- & intelligibilis; & reſpondẽdum eſt, quod eſt illa, quæ eſt remota ab omni accidente. Subſtantia remota ab omni accidente quando fuit? & reſpõdendum eſt quod fuit eſt antequã illa quæ abſq; accidente eſſe non poſſunt. Maior ſubſtantia creata quãta eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tanta quod maior à diuino intellectu & diuina voluntate intelligi nõ poteſt, nec amari. F. H. T. F. Medium quod maius à diuino intellectu non poteſt intelligi, quando fuit? & reſpondendum eſt, quod fuit antequã illud medium, quod non eſt tantum virtuoſum. Maior virtus creata quantũ eſt intelligibilis? & reſpondendũ eſt, quod eſt tãtum quantũ diuinus intellectus ipſam intelligere poteſt F. H. T. G. Maior finis virtutis quando fuit? & reſpondendum eſt quod fuit antequam virtus finis quæ non eſt tantum intelligibilis. Maior finis virtutis creatæ quantus eſt? & dicendũ eſt, quod eſt tantus quantũ diuinus intellectus illũ intelligere poteſt. F. G. T. H. Maior virt^{9} intellect^{9} quãdo fuit? & reſpondendũ eſt, quod antequam minor virtus intellectus. Maior virtus intellectus quanta eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta diuinus intellectus illã intelligere poteſt F. T. F. G. Qualis finis medii poteſt à Deo melius intelligi? & reſpondendum eſt, quod eſt finis qui eſt ſui intelligere. Finis maioris intelligere quantus eſt? Cui dicendum eſt, quod eſt tantus quantus diuinus intellectus F. T. F. H. Quæritur, maius medium intellectus quando fuit? Ad quod dicendum eſt, quod fuit tunc quãdo maior intellectus fuit. Maius medium intellectus quantum eſt & reſpondẽdum eſt, quod eſt tantum quantum intellectus maior eſt F. T. G. H. Maior finis intellectus qualis eſt? & dicendũ eſt quod eſt talis quod maiorem diuinus intellectus intelligere non poteſt. Maior finis intellectus quantus eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tantus quanta ſubſtantia abſq; accidente eſſe poteſt. Subſtantia quare ſine accidente eſſe poteſt quando fuit? & dicendum eſt, quod fuit antequam ſubſtantia quæ ſine accidente eſſe non poteſt G. H. T. F. Quæritur, quale medium virtutis eſt magis eligibile? & reſpondendum eſt, quod eſt illud quod eſt in virtute magis amabile. Quæritur, mediũ quod eſt magis amabile quando fuit? & dicendum eſt, quod fuit antequã medium quod non eſt tantum amabile. Medium voluntatis quantũ eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tantum quantũ virtuoſum eſſe poteſt G. H. T. G. Quæritur, qualis virtus eſt magis amabilis? Ad quod dicendum eſt quod eſt illa quę cauſat maiorẽ finem. Finis maioris virtutis quando fuit & reſpondendũ eſt, quod fuit tunc quando magis amata fuit. G. H. T. H. Quæritur qualis virtus poteſt eſſe maior creatura? & dicendum eſt quod

(c) 2006 Ministerio de Cultura

eſt

eſt illa quæ poteſt magis amari. Virtus quæ poteſt magis amari quando fuit? & reſpondendum eſt, quod fuit antequam virtus quæ non eſt tantum amabilis. G. T. F. G. Quæritur, per quale medium acquiritur maior finis? & reſpondendum eſt per illud quod nullum aliud poteſt amari. Finis qui non poteſt magis amari, quantus eſt? Ad quod dicendum eſt, quod ipſe eſt tantus quantus finis voluntatis eſſe poteſt. G. T. F. H. Quæritur, quale medium eſt maius quod eſſe poteſt? & reſpondendum eſt, quod eſt illud quod magis diligi non poteſt. Medium quod magis diligi non poteſt quando fuit? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando maior voluntas eſt. Maior voluntas quanta eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tanta quantum maius amare eſt. G. T. G. H. Quæritur, maior finis voluntatis qualis eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt talis qualis eſt per maius amare. Finis qui eſt per maius amare quando fuit; & dicendū eſt quod fuit antequam finis qui non eſt per maius amare. H. T. F. G. Quæritur, qualis virtus ſe habet ad maiorem finem? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ habet maius medium. Virtus habens maius medium quanta eſt? Ad quod dicendum eſt, quod eſt tanta quantum eſt ſuum medium. Virtus habens ſe ad maiorem finem quando fuit; & reſpondendum eſt, quod ipſa fuit antequam virtus habens ſe ad minorem finem. H. T. G. H. Quæritur, qualis finis eſt maior; & reſpondendum eſt, quod eſt ille in quo maior virtus quieſcit. Virtus quieſcens in maiori fine quando fuit; Cui reſpondendum eſt, quod fuit antequam ſubſtantia quæ abſq; accidente eſſe non poteſt. T. F. G. H. Qualis finis eſt in maiori priuatione; Ad quod dicendum eſt, quod eſt ille qui eſt contra maiorem perfectionem. Finis qui eſt in maiori perfectione quando fuit? & reſpondēdum eſt, quod fuit antequā finis qui eſt in maiori priuatione. Finis exiſtēs in maiori priuatione quantus eſt? & reſpondendum eſt, quod eſt tantus à quanto maiori fine perfectionis deriuatus eſt.

DE QVAESTIONIBVS SEXTÆ COLUMNÆ G. H. I. T. CAP. VI.

De quæſtionibus ſexta columnæ G. H. I. T.

QVÆRITUR, qualis lex eſt magis vera? & reſpondendū eſt quod eſt illa quæ cauſat maiores virtutes. Quæritur, vbi eſt maior lex, & reſpondendum eſt, qnod eſt in maioribus virtutibus. Quæritur, voluntas quando eſt virtuoſa & vera; & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando eſt habituata de ſpe, pietate & charitate G. H. T. G. Quæritur, qualis lex ſe habet ad magis virtuoſum finem; & reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ cauſat alriorem ſpem, charitatem & virtutem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Quæritur

Quęritur, voluntas quando eſt virtuoſa:& dicendum eſt, quod eſt tunc quando ſe habet ad virtuoſiſſimum finem G.H.T.H. Quæritur, qualis lex eſt maior? & reſpondendum eſt, quod eſt illa in qua ſunt maiores ſpes & charitas. Quæritur, voluntas quando eſt maior? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc, quando de maiori charitate & ſpe habituata eſt G H.T.I. Quæritur, qualis qualitas eſt virtuoſa? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ conſiſtit per æqualem amorem, amatum & amare. Quæritur, vbi eſt æqualitas virtuoſa amantis & amati? & reſpondendum eſt, quod illa eſt in voluntate, in qua charitas eſt altior virtus. Quæritur, quando in voluntate eſt altior virtus? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc, quando æquales habet ſuos correlatiuos G.I.T G. Quæritur, qualis voluntas eſt vera? & reſpondēdum eſt, quod eſt illa quæ ſe habet ad verum finem. Quæritur, vbi eſt finis verus? & reſpondendum eſt, quod eſt in voluntate de ſpe & patientia habituata G.I.T.H. Quæritur, qualis patientia eſt maior? & reſpondendum eſt, quod eſt illa, quæ eſt in voluntate ex maiori ſpe habituata. Quæritur, vbi eſt maior veritas? & reſpondendum eſt, quod eſt in voluntate ex maiori ſpe & patientia habituata. Quæritur, quando eſt maior veritas? & dicendum eſt, quod eſt tunc quando à maiori voluntate eſt amata G.I.T.I. Quæritur, vbi ſunt æquales veritas & voluntas? & dicendum eſt, quod in Deo. Quæritur, qualis voluntas eſt vera? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ eſt ex veris correlatiuis G.T.G,H. Quæritur qualis finis eſt maior? & dicēdum eſt, quod eſt ille cui competit à maiori voluntate amari. Quæritur, quādo eſt maior voluntas? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando obiectat maiorem finem ſperando G.T.G.I. Quæritur, vbi voluntas & finis ſunt æquales? Ad quod dicendum eſt, quod in ſubjecto in quo ſpes & patientia ſunt æquales. Quæritur, qualis æqualitas eſt magis amabilis? & reſpondendum eſt, quod eſt illa quæ eſt ex correlatiuis voluntatis G.T.H.I. Quæritur, qualis voluntas eſt maior? & reſpondendum eſt, quod eſt illa in qua eſt maior charitas. Quæritur, quando eſt maior charitas? & dicendum eſt, quod eſt tunc quando in voluntate eſt maior æqualitas. Quæritur, vbi eſt maior charitas? & reſpondendum eſt, quod eſt in voluntate in qua eſt maior ęqualitas H.I.T.G Quęritur, virtus quæ eſt charitas in quo fine quieſcit? & dicendum eſt, quod eſt in fine vero. Quæritur, qualis finis eſt verus? & reſpondendum eſt, quod eſt ille in quo eſt charitas. Quæritur, quando eſt charitas? & dicendum eſt, quod eſt tunc quando eſt patientia H.I.T.H. Quæritur, vbi eſt maior charitas? & reſpondendum eſt, quod eſt, vbi eſt maior veritas. Quæritur, quando eſt maior charitas? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc, quando

(c) 2006 Ministerio de Cultura

est maior veritas H.I.T.I. Quæritur, voluntas & veritas vbi sunt æquales? & respondendum est, quod in subjecto in quo conuertuntur. Quæritur, patientia & charitas quando sunt æquales? & respondendum est, quod est tunc, quando virtus & veritas sunt æquales H.G.T.H. Quæritur, quando voluntas est maior? & respondendum est, quod maior quando se habet ad maiorem finem extra suas vires per charitatem. Quetitur, qualis charitas est maior? & dicendum est, quod est illa quæ cum maiori spe habet conuenientiam H.G.T.I. Quæritur, quando in fine est æqualitas? Cui dicendum est, quod est tunc, quando in ipso fine sunt proportionatæ spes, charitas & patientia. Queritur, qualis æqualitas est virtuosa? & respondendum est, quod est illa, quæ consistit per æquales fines virtuosos. Queritur, vbi sint æquales fines virtuosi? & dicendum est, quod est in proportione spei, patientiæ & charitatis H.T.H.I. Maior æqualitas vbi est? Cui dicendum est, quod est in illa lege, in qua virtutes magis possunt esse æquales. Queritur, quando est maior æqualitas? Ad quod dicendum est quod est tunc, quando est maior spes & patientia I.T.G.H. Quæritur, qualis veritas est maior? & dicendum est, quod est illa quæ se habet ad maiorem finem. Queritur, vbi spes est maior? & dicendum est, quod est in illa lege, per quam homo sperat maiorem finem. Maior lex quando fuit incepta? Cui dicendum est, quod tunc quando maior veritas fuit incepta G.T.G.I. Quæritur, vbi spes & patientia sunt æquales? Ad quod dicendum est, quod est in fine earum. Queritur, qualis çqualitas est magis vera? & respondendum est, quod est illa quę se habet ad veriorem finem G.T.H.I. Quæritur, in qua veritate est maior çqualitas? & respondendum est, quod est in illa, quę habet veriores correlatiuos. Quæritur, quando est maior çqualitas? Ad quod dicendum est, quod tunc quando habet maiores correlatiuos T.G.H.I. Quæritur, in quo fine virtutes esse possunt magis çquales? & respondēdum est, quod est in illo, in quo spes, patientia & charitas habēt maiores aptitudines. Quęritur, qualis homo est maior? & respondendum, quod est ille, in quo virtutes sunt magis çquales, aut fuerunt. Quæritur, quando fuit maior homo? & respondendum est, quod tunc quando maior finis fuit inceptus.

DE QVAESTIONIBVS SEPTIMAE columnæ H.I.K.T. CAP. VII.

De quæstionibus septimæ columnæ H.I.K.T.

QVÆRITUR, quando habet charitas patientia & pietas actus suos? & respondendum est, quod est tunc quando homo vtitur ipsis. Quæritur, vbi est via glorię? & respon-

(c) 2009 Ministerio de Cultura

dendum

dendum eſt, quod eſt vbi charitas eſt, patientia & pietas. Quæritur, via glorię quando eſt? & reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per modum quem habent inuicem charitas, patientia & pietas. Quæritur, cum quo eſt via gloriæ? & reſpondendum eſt, quod eſt cum charitate patientia & pietate H.I.T.H. Quæritur, quãdo charitas & patientia ſunt maiores? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc, quando ſunt contra maiorem iram & falſitatem. Quæritur, in quo ſunt maiores homine charitas & patientia? & reſpondendum eſt, quod eſt in illo, qui ædificauit maiorem legem & magis virtuoſam H.I.T.I. Quæritur, vbi ignis vegetatur & reſpondendum eſt, quod eſt in vegetatiua : ſicut vegetatiua vegetat in ſenſitiua. Quæritur, quare virtus & veritas ſunt æquales? & reſpondendum eſt, quod eſt in ſuis correlatiuis H.I.T.K. Quæritur, vbi virtus eſt in minoritate? Ad quod dicendum eſt. quod eſt in minori veritate. Quæritur, quando charitas & patientia & pietas ſunt in minoritate? Cui dicendum eſt, quod eſt tunc quando ira, falſitas & inconſtantia pugnant fortiter contra illas. Quæritur, quando ira, falſitas & inconſtantia pugnant contra charitatem, patientiam & pietatem? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum minoritate charitatis, patientiæ & pietatis H.K. T.K. Quæritur, quando charitas & pietas ſunt maiores? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc, quando charitas & pietas pugnant viriliter contra iram & inconſtantiam. Quęritur, quando charitas & pietas vincunt iram & inconſtantiam? & reſpondendum eſt, quod vincunt eas per modum maiorem quem habent contra minorem modum iræ & inconſtantiæ. Quæritur, cum quo charitas & pietas vincunt iram & inconſtantiam? Ad quod dicendum eſt, quod cum maioribus actibus quos habent H.K. T.I. Quæritur, vbi charitas habet maiorem delectationem? & dicendum eſt, quod in maiori æqualitate ſuorum correlatiuorum. Quæritur, quando charitas habet maiorem delectationẽ? & dicendum eſt, quod tunc quando eſt coniuncta cum pietate & patientia. Quæritur, quando charitas eſt coniuncta cum patientia & pietate? Ad quod dicendum eſt, quod per modum iũctarum ſimilitudinum. Quæritur, cum quo charitas eſt coniuncta cum pietate & patientia? & reſpondendum eſt, quod cũ correlatiuis ſuarum virtutum H.K T.K. Quæritur, quando charitas & pietas diſtant à minoritate? & reſpondendum eſt, quod tunc quãdo ſunt maiores cõtra irã & incõſtãtiã. Quæritur, quomodo charitas & pietas diſtant à minoritate? & reſpõdẽdũ eſt, quod tunc quando ſunt maiores contra iram & inconſtantiam. Quęritur, quomodo charitas & pietas diſtant à minoritate, & reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habent in exiſtendo à maioritate. Quęritur, cum quo charitas & pietas

(c) 2006 Ministerio de Cultura

distant à minoritate? & respondendum est, quod cum maioritate quam habent ad inuicem H.T.H.I. Quæritur, vbi charitas est maior? & respondendum est, quod in maiori substantia ab omni accidente denudata. Quæritur, quando æqualitas est in maiori æqualitate? Ad quod dicendum est, quod tunc habet maiorem actum iunctum cum actu patientiæ H.T.H.K. Quæritur, quando charitas & pietas sunt maiores? & respondendum est, quod quando sunt in practica contra minorem iram & inconstantiam. Quæritur, quando charitas & pietas distant à minoritate? & respondendum est, quod per modum quem habent per maioritatem. Quæritur, cum quo ira & inconstantia deuincunt charitatem & pietatem? & respondendum est, quod cum minoritate charitatis & pietatis H.T.I.K. Quæritur, quando charitas patientia & pietas sunt minores? & respondendum est, quod tunc quando ira falsitas & inconstãtia sunt maiores. Quæritur, vbi charitas, patientia & pietas sunt minores? & respondendum est, quod in illo subjecto in quo ira, falsitas & inconstãtia expellunt ipsas. Quæritur, quomodo ira, falsitas & inconstantia corrumpunt charitatem, pietatem & patientiam? & respondendum est, quod per modum quem habent, coæquando se ad inuicem contra charitatem, patientiam & pietatem. Quæritur, cum quo ira falsitas & inconstantia corrumpunt charitatem, patientiam & pietatem? & respondendum est, quod cum minoritate quam habent charitas, patientia & pietas I.K.T.H. Quæritur, vbi gloria acquisita est maior? & respondendum est, quod in maioritate legis. Quæritur, quomodo maior gloria fuit acquisita? & respondendum est, quod quando verior homo ædificauit veriorem legem. Quæritur, quomodo verior gloria fuit acquisita? & respondẽdum est, quod per maiorem modum quem habebant charitas, patientia & pietas. Quæritur, cum quo maior gloria fuit acquisita? & respondendum est, quod cum homine de maiori charitate, patientia & pietate habituato I.K.T.I. Quæritur: vbi veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod in substantia ab omni accidente separata. Quæritur, quomodo veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod per modum quem habent ad inuicem per æquales correlatiuos. Quæritur, cum quo veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod cum suis correlatiuis æqualibus I.K.T.K. Quæritur, minor gloria vbi est? & respondendum est, quod est in minore veritate, charitate, patientia & pietate. Quæritur, quando minor gloria est in veritate? & respondendum est, quod tunc quando charitas, patientia & pietas habent lentos actus. Quæritur, quando minor gloria est in veritate? Ad quod respõdendum est, quod per modum quem habent charitas, patientia & pietas.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& pietas. Quæritur, cum quo minor gloria eſt in minori veritate? Ad quod dicendum eſt, quod cum minoribus actibus charitatis, patientiæ & pietatis I.T.K.I. Quæritur, vbi eſt maior veritas? & reſpondendum eſt. quod eſt vbi eſt ſua maior æqualitas. Quæritur, quando eſt maior veritas? & dicendum eſt, quod tunc quando eſt ſua maior æqualitas I.T.H.K. Quæritur, vbi eſt minor charitas? Ad quod dicendum eſt, quod eſt in minori charitate, patientia & pietate. Quæritur, quando eſt minor charitas? & reſpondendum eſt, quod tunc quando patientia & pietas ſunt minores. Quæritur, quomodo charitas eſt minor? & reſpõdendum eſt, quod per modum quem habent patientia & pietas. Quæritur, cum quo charitas eſt minor? ad quod dicendum, eſt quod cum minoritate, patientia & pietate I.T.I.K. Quæritur, vbi veritas eſt minor? & reſpondendum eſt, quod eſt minor in ſua minori æqualitate. Quæritur, quando veritas eſt minor? & reſpondendum eſt, quod per modum minorem quem habet in ſua æqualitate. Quæritur, cum quo veritas eſt minor? & reſpondendum eſt, quod cum minori lege K.T.H.I. Quæritur, vbi eſt maior gloria? & reſpondendum eſt, quod eſt, vbi eſt ſua maior æqualitas. Quæritur, quomodo eſt maior gloria? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando eſt ſua maior æqualitas. Quæritur, quomodo eſt maior gloria? & reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habent ſua correlatiua conſubſtantialia exiſtentia æqualia & ab omnibus accidentibus ſeparata. Quæritur, cum quo eſt maior gloria? & reſpondendum eſt, quod eſt cum maioritate ſuorum correlatiuorum. Quæritur, quando maior gloria & minor gloria ſunt inuicem? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando anima coniuncta eſt cum corpore. Quæritur, quando maior gloria & minor gloria conſiſtunt in minori ſubjecto? & reſpondendum eſt, quod eſt per modum quem habent ſenſitiua & imaginatiua cum minoritate, & ratiocinatiua cum maioritate. Quæritur, quomodo minor gloria & maior gloria conſiſtunt in ſubjecto ad inuicem? & reſpondẽdum eſt, quod eſt per actus ſubſtantiales & accidentales Quæritur, cum quo maior gloria & minor gloria conſiſtunt in ſubjecto? & reſpondendum eſt, quod eſt cum ſenſitiuis, imaginatiuis & ratiocinatiuis K.T.H.K. Quæritur, quando eſt maior gloria? & reſpondendum eſt, quod eſt per modum ſubjecti ab omni minoritate remotum. Quæritur, cum quo eſt minor gloria? ad quod dicendum eſt, quod eſt cum minori actu ipſius gloriæ T.H.I.K. Quæritur, vbi eſt maior minoritas? & reſpondendum eſt, quod eſt in peccato ſiue in minori æqualitate. Quæritur, quando eſt minor æqualitas? & reſpondendum eſt, quod eſt tunc quando eſt minor æqualitas in priuatione. Quæritur, cum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quo eſt minus peccatum? & reſpondendum eſt, quod eſt cum ſenſitiua ſine electione animæ. Quæritur, quãdo eſt minus peccatum? ad quod dicendum eſt, quod eſt cum ſenſitiua tantum; & tunc eſt peccatum veniale.

DE QVAESTIONIBVS EVACVATIONIS tertiæ figuræ.

CAP. IIX.

Secunda pars vndecimæ partis principalis, quæ eſt de quæſtionibus euacuationis tertia figura.

IN euacuatione tertiæ figuræ ſunt iam factæ multæ quæſtiones generales & ſolutiones earum : & ſic poſſunt fieri quæſtiones & ſolutiones particulares, tenendo eundem modum quem tenuimus in vniuerſalibus. Modus enim particularis oritur & deriuatur ab vniuerſali modo : ſicut effectus à ſua cauſa. Dicitur in camera B.C. quod bonitas eſt magna: poſtmodum vtrum bonitas ſit magna: & quia B. ſignificat Deum, bonitatem, differentiam, iuſticiam & auaritiam. C. autem ſignificat angelum, magnitudinem, concordantiam, prudentiam, gulam; ut dictum eſt iam in alphabeto. Ideo poſſunt abſtrahi de camera B.C. multæ quæſtiones particulares; ut quãdo quæritur, vtrum diuina bonitas ſit magna? Vtrum in diuina bonitate ſint correlatiua diſtincta? Vtrum in diuina bonitate ſit concordãtia? Poſtmodum poteſt quæri, Quid eſt in Deo bonitas magna? Quid ſunt in diuina bonitate correlatiua? Et quid eſt in diuina bonitate ſua concordantia? Et deinde poteſt quæri per ſecundam ſpeciem regulæ C. diuina bonitas magna quid habet in ſe ſibi coeſſentiale? Et de differentia & concordantia poteſt dici. & poſtmodum poteſt quæri per tertiam ſpeciem regulæ C. ſic quærere : diuina bonitas magna quid eſt in alio? & diuina differentia quid eſt in alio & diuina concordantia quid eſt in alio? Deinde qualiter diuina bonitas magna quid habet in alio? Diuina differentia quid habet in alio? & diuina concordantia quid habet in alio? & omnibus iſtis factis, quælibet quæſtio poteſt ſolui : tenendo eundem modum quem tenuimus in ſoluendo quæſtiones generales, deſcendendo à ſolutione vniuerſali ad particularem, concordando & inconueniens euitando. Nullum enim vniuerſale eſt contra ſuum particulare, & econuerſo. Sed exemplificare hoc, eſſet nimis prolixum. Quapropter dimittimus ſolutiones artiſtę huius artis cauſa breuitatis. Nam ſi quocunque modo fiat quæſtio de diuina bonitate & magnitudine: extrahatur ſolutio à diffinitione Dei; & à diffinitione bonitatis, & magnitudinis, concordando diffinitiones & ſpecies regularum, tenendo affirmatiuam aut negatiuam. Et iſta regula eſt infallibilis : ſicut exemplificauimus de diuina bonitate & magnitudine : ita poteſt dici ſuo modo de bonitate & magnitudine ange-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ne angelica; & de bonitate & magnitudine iusticiæ; & de bonitate & magnitudine prudentiæ; & de malicia; & magnitudine auariciæ, Et de malicia & magnitudine gulæ. Et sicut diximus de camera B.C. sic potest dici de quæstionibus, quæ sunt implicatæ in camera B.D. & in camera B.E Et sic de aliis cameris quę sunt in tertia figura. Et hæc sufficiant causa breuitatis de quæstionibus quæ possunt fieri per tertiam figuram. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod tertia figura est valde generalis, à qua possunt abstrahi quasi innumerabiles quæstiones particulares & solutiones earum.

DE QVÆSTIONIBVS MVLTIplicationis quartæ figuræ.

CAP. IX.

Tertia pars decimæ partis principalis de quæstionibus.

MVLTIPLICATIO quartæ figuræ est quinque modis, ut dictum est. Et sicut fit multiplicatio quinque modis: sic possunt fieri quæstiones quinque modis. Et sic de primo modo & aliis aliquid dicemus. Primus modus subdiuiditur in quatuor partes. Prima est: quando probat, quod mundus est nouus per viginti rationes. Et hoc per columnam B.C. D. Et sicut dicitur de mundo: sic potest dici de his quæ signantur per B.C.E. in alphabeto, faciendo solutiones cuiuslibet signati suo modo sicut B. quod significat Deum, bonitatem, differentiam, iusticiam, auariciam. Et sic de C. quod significat angelum, magnitudinem, &c Et D. quod significat cœlum, æternitatem, &c. Et sic quælibet quæstio particularis suam solutionem implicatam habet. Quæ quidem solutio potest reduci ad artem tenendo modum istius artis. Et sicut diximus de primo modo: ita potest dici de aliis suo modo. Et hæc sufficiant de multiplicatione quartæ figuræ causa breuitatis.

DE QVAESTIONIBVS MIXtionis principiorum & regularum.

CAPVT X.

Quarta pars decimæ partis principalis de quæstionibus

IN mixtione principiorum & regularum ostenditur quando quodlibet principium discurretur per alia principia & regulas, faciendo de subjecto prędicatum, & econuerso: sicut bonitas magna, bonitas æterna, bonitas potens, &c. Magnitudo bona, magnitudo æterna, magnitudo potens, &c. Idcirco si fiat quæstio de bonitate & magnitudine, & de bonitate & æternitate, &c. recurratur ad capitulū bonitatis & paragraphū bonitatis & magnitudinis: & si quæstio est de bonitate & æternitate, recurratur ad paragraphū bonitatis & ęternitatis, & sic de ali

(c) 2006 Ministerio de Cultura

& extrahantur ſolutiones ab illis locis in quibus ſolutiones ſunt ſignatæ; & hoc ſic. Dicitur in primo paragrapho in capitulo bonitatis quod bonitas eſt per ſe ratio bono, quod agat bonum ſiue producat. Sed quia eſt magna ratio duplicata bono per magnitudinem quod producat magnum bonum: idcirco ſi quæratur, vtrum bonitas ſit ratio Deo, quod producat magnum bonum: concedatur per ea, quæ ſuperius dicta ſunt Vlterius dicitur 3. paragrapho in capitulo bonitatis, quod bonitas per durationem eſt durabilis, & ſic per durationem eſt ratio triplicata, ut bonus agat bonum, magnum & durabilem, ut patet, quod ſi fiat quæſtio, vtrum diuina bonitas ſit ratio Deo, quod ipſe producat bonum æternum ſiue durabile, recurratur ad capitulum bonitatis in tertio paragrapho, & abſtrahatur à textu ſolutio, cauſa mixtionis, diffinitionis, bonitatis & durationis, & ſic de aliis. Vlterius: quid eſt illud bonum magnum quod Deus producit? Recurratur ad capitulum bonitatis & regularum, per quas bonitas eſt deducta: ſicut quando dicitur, quid eſt bonitas? Et tunc reſpondeatur per illum textum ad quæſtionem ſecundum diffinitionem bonitatis. Si quæratur, Deus de quo producit bonum? Recurratur ad capitulum bonitatis, & ad paragraphum regulæ D. in quo quæritur bonitas de quo eſt: & ab illo textu extrahatur ſolutio, & ſic de aliis. Sicut dedimus exemplum de bonitate Dei: ita poteſt dici de bonitate angeli ſuo modo: & de bonitate iuſticiæ, & de bonitate prudentiæ; & de malicia auariciæ & gulæ; & ſic de aliis ſuo modo ſpecifico. Et hæc de quæſtionibus mixtionis ſufficiant cauſa breuitatis. Et hoc quia ars eſt ſufficiens ad faciendum & ſoluendum alias quæſtiones. Et in iſto paſſu cognoſcit intellect⁹, quod mixtio principiorum eſt ſubjectum valde generale ad faciendum multas quæſtiones. Et quod in textu ſolutiones ſunt implicitæ & ſignatæ.

Et hæc de quarta parte decima partis principalis.

DE QVAESTIONIBVS NOVEM ſubiectorum: & primo de primo ſubiecto quod eſt Deus. Et de primo per principia.

CAP. XI.

Quinta pars vndecimæ partis principalis quæ eſt de quæſtionibus nouẽ ſubiectorum: & pri-

AD euitandum prolixitatem, aliquas quæſtiones proponimus facere de Deo, & à textu abſtrahere, & per textum ſoluere, ad dãdum doctrinam, quomodo artiſta ſciat abſtrahere quæſtiones à textu, & ſoluere eas per illum textum à quo abſtrahuntur. Alias quæſtiones intendimus facere, & à textu abſtrahere: ſed non ſoluere cauſa breuitatis: ſed ad textum debitum eas reducere, ad dandam doctrinam; per quem modum artiſta ſciat ſoluere quæſtiones per textum debitum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Qui

Qui quidem textus est generalis ad multas quæstiones. Et istum modum & ordinem proponimus tenere in aliis subjectis. Vtrum per aliquem modum sit necessarium, quod Deus producat bonum? Solutio : vade ad subjectum Dei in paragrapho bonitatis. Quæritur; quare Deus creauit mundum? Solutio: vade ad secundum paragraphum. Vtrum Deus producat bonum infinitum? Solutio in tertio paragrapho. Vtrum Deus possit creare ens infinitum? Solutio in quarto paragrapho est signata. Vtrum æternitas habeat actum infinitum & connaturalem? Solutio in quinto paragrapho. Vtrum Deus potuisset creasse cœlum infinitum & æternū? Solutio in sexto paragrapho. Vtrum Deus sit necessitatus ad producendum infinitum? Solutio in septimo paragrapho. Vtrum posse primum sit causa omnis posse creati? Solutio in octauo paragrapho. Vtrum Deus cum suo intellectu necessitet se ad producendum infinitum intelligibile? Solutio in nono paragrapho. Quæritur, quare in via ignoratur ab aliquibus summus productus? Solutio in decimo paragrapho. Vtrum sit dare volitum productum infinitum? Solutio in vndecimo paragrapho. Quæritur, quæ est causa charitatis creatæ? Solutio in duodecimo paragrapho. Vlterius respondedum est, ut voluntas creata obiectaret summum amatum super suis viribus, adiuuante charitate. Vtrum Deus mediāte sua virtute infinita producat virtuosum infinitum? Solutio in decimotertio paragrapho. Quæritur, quæ est prima causa virtutum moralium? Solutio in decimoquarto. Vtrum diuina veritas possit esse ociosa, quo ad suam rationem? Solutio in decimoquinto. Quæritur, quare sunt virtutes creatæ? Solutio in 16. Vtrum Deus possit tantum de sua gloria quantum ipse est? Solutio in 17. Quęritur, quare est alia vita? Solutio in 18. Vtrum diuinæ rationes sine aliqua distinctione possint habere actus infinitos? Solutio in 19. Quæritur, quid est prima causa multitudinis entium differentium genere, specie, & numero? Solutio in 20. Vtrum in Deo sit coessentialis concordantia? Solutio in 21. Quæritur, quare Deus creauit vnum mundum & non multos? Solutio in 22 Quæritur, quare in Deo non est contrarietas? Solutio in 23. Quæritur, quare Deus habet nolle, cum suum velle sit infinitum? Solutio in 24. Vtrum Deus sit principium in se perfectum? Solutio in 25. Quæritur, quare Deus creauit principiare? Solutio in 26. Vlterius ut cognoscerctur creare infinitū: vtrum Deus tantum sit infinitus per suum intrinsecum agere, sicut per suum intrinsecum existere? Solutio in 2 . Quæritur, quare Deus creauit media naturalia? Solutio in 28. Vtrum diuinæ rationes quiescant in seipsis? Solutio in 29. Quæritur, quare Deus creauit fines perfectos? Solutio in 30. Vtrum Deus es-

mo de primo subiecto, quod est Deꝰ. Et primo per principia.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

fet maior ſimpliciter: poſito quod ſuæ dignitates non haberent actus infinitos? Solutio in 31. Quęritur,quare Deus creauit maioritates,& cum quo creauit illas? Solutio in 32. Vtrum in Deo ſit æqualitas? Solutio in 33. Quęritur,quare Deus creauit æqualitates?Solutio in 34. Vlterius creauit Deus ęqualitates ſic cum ſua æqualitate, ſicut creauit bonitates cum ſua bonitate. Quæritur,quare in Deo non eſt minoritas?Solutio in 35.Cum in Deo non ſit minoritas, quare creauit minoritates? Solutio in 36 Vlterius: quia vnum cõtrarium magis cognoſcitur per reliquum.

DE QVAESTIONIBVS DEI PER regulas factis. CAP. XII.

De quæſtionibus Dei per regulas factis.

QVÆRITVR, vtrum Deus ſit ens neceſſarium: vade ad primum paragraphum regularum primi ſubjecti. Vlterius quæritur, quomodo probatur Deum eſſe? Solutio in eodem paragrapho,& in aliis. Quęritur,quid eſt ens neceſſariũ? Solutio in ſecundo paragrapho,& in ſuis conſequentibus. Quæritur, quomodo Deus diffinitur? Solutio : vade ad capitulum diffinitionis Dei primi ſubjecti. Vtrum Deus de ſe ſit actus purus? Solutio in tertia regula primi ſubjecti. Quęritur, vtrum in Deo aliquid ſit de aliquo? Solutio in eadem regula in ſecunda ſpecie. Quæritur, quare Deus eſt neceſſarium ens? Solutio in quarta regula in prima ſpecie. Vtrum Deus ſit Deus de Deo? Solutio in eadem regula in ſecunda ſpecie. Vtrum in Deo ſit quantitas? Solutio in regula F. Quæritur, de Deo per æqualitatem: & reſpondendum eſt per regulam G. Vtrum actus ęternus ſit in tempore? Solutio in regula H. Vtrum Deus ſit collocatus ſiue contentus? Solutio in regula I. Quæritur, per quem modum Deus exiſtit? Solutio in prima regula K. Quæritur, quomodo Deus agit? Solutio in eadem regula. Quæritur, De⁹ cum quo eſt hoc quod eſt? Solutio in ſecunda regula K. Quæritur, Deus cum quo agit hoc quod agit? Solutio in eadem regula. Fecimus quæſtiones de Deo per principia & regulas: quapropter ſi fiat quæſtio peregrina de Deo,applicetur ad textum ſiue locum ei competentem, & ſoluatur per ipſum, tenendo affirmationem aut negationem,tali modo quod textus nõ deſtruatur. Vlterius ſi de Deo multæ fiunt quęſtiones,teneatur modus tertiæ figuræ & ſeptem columnarum prædictarum, in quibus fecimus quæſtiones: & dentur eis ſolutiones per ſeipſas ſignatas. Et hoc docet capitulum applicationis. Adhuc ſi artiſta vult habere multa media ad probandum aliquid de Deo,recurratur ad capitulum multiplicationis quartæ figuræ,quod docet inuenire multa media & docet ꝓbare ꝑ pri⁹ & poſterius. Quoniã de

(c) 2006 Ministerio de Cultura

Deo

poteſt probare aliquid per prius, & ideo ſi quæſtio indiget probatione per æquiparantiam: ſicut ſi aliquis vellet probare vtrum ſit aliqua & infinita poteſtas, probetur per infinitam æternitatem. Vlterius qui vult probare per æquiparantiam: ſicut quando quæritur, quare in anima intellectus, memoria & voluntas ſunt ęquales? Ad quod reſpõdeatur, quia Deus eſt æqualiter intelligibilis, & amabilis, & recolibilis. Vlterius ſi quæratur, quare ſufficiunt in qualibet potentia animæ tria correlatiua per ſecundam ſpeciem C. deſignata? Et reſpondendum eſt, quod in qualibet ratione diuina ſufficiant tria correlatiua. Si quęratur, quare Deus creauit vnum mundum, & non multos? Sic probetur, videlicet quod Deus eſt vnum: idcirco creauit vnum mundum. Si quæratur, quare Deus diligit vnam creaturã plus quam aliam? Reſpondendum eſt, quia quãdo creauit mundum intelligit maiorem finem creationis quã potuit intelligere. Adhuc ſi quæratur, vtrum Deo competat magis creare maiora quam minora? Reſpondendum eſt, quod ſic. Nam maiora magis conueniunt cum ſuis dignitatibus quam minora; & ſic de aliis.

DE QVAESTIONIBUS SECUNDI ſubiecti, quod eſt de angelo & primo per principia. CAP. XIII.

De queſtionibus ſecundi ſubiecti, q eſt de angelo Et primo per principia.

QVARE angelus peccauit, poſtquam Deus creauit ipſum totum bonum? Et reſpondendum eſt per diffinitionem maioritatis & minoritatis. Adhuc, vtrum angeli in ſua locutione habeãt inſtrumentum? Et reſpondendũ eſt, quod ſic: videlicet bonitatẽ & alia principia eis connaturalia, quodlibet habẽte ſua correlatiua, & hoc ſignatũ eſt per primum paragraphum capituli angelorum. Quæritur, vtrum vnus angelus producat alium angelum? Solutio in primo paragrapho. Quæritur quæ eſt cauſa magis ãgeli? Solutio in ſecũdo paragrapho. Quæritur, vtrum angelus ſit corruptibilis? Solutio in tertio paragrapho. Quæritur, quæ ſunt inſtrumenta angelorum? Solutio in quarto paragrapho. Cum angelus non habeat oculos quomodo intelligit colores? Solutio in quinto. Quæritur, quomodo angelus poteſt diligere ſenſibilia? Solutio in ſexto. Quæritur, angelus quomodo acquirit meritũ? Solutio in ſeptimo. Quæritur, cum quo angelus facit ſcientiã? Solutio in octauo. Quæritur quæ ſint delectationes angelorũ? ſolutio in nono. Quæritur vtrum in eſſentia angeli ſint multę res differentes numero? ſolutio in decimõ. Quæritur, angeli cum quo conueniunt? ſolutio

(c) 2006 Ministerio de Cultura

solutio in vndecimo. Quæritur, angelus bonus & angelus malus per quem modum sunt contrarii Adhuc quæritur, quæ est pœna mali angeli? solutio in duodecimo. Vtrum angelus sit compositus? solutio in decimotertio. Vtrum angelus habeat quãtitatẽ? solutio in decimoquarto. Vtrum angelus sit ita perfectus per suam voluntatem sicut per suam bonitatem & suum intellectum, sicut per suam bonitatem & suum intellectum, sicut per suam voluntatem? solutio in 15. Quæritur quare angelus habet potestatem in inferioribus, solutio in 16. Vtrum sit bonum quod in angelo suus intellectus, voluntas & memoria sint æquales naturaliter? solutio in 17. Cum angelus sit bonus naturaliter, quæ est causa, quare est malus moraliter? solutio in decimooctauo.

DE QVAESTIONIBUS ANgeli per regulas.

CAP. XIV.

De quæstionibus angeli per regulas.

QVÆRITUR, per quem modum probatur quod angeli sint? solutio in prima regula. Quæritur, angelus quomodo diffinitur? solutio in secunda. Quæritur, quid est natura angeli. Quæritur, de actionibus & passionibus angelorum. Cum angelus non habeat imaginationem, cum quo intelligit imaginabilia? Omnes istæ quæstiones soluuntur per secundam regulam supra dictam. Quæritur, quæ sunt principia innata angeli? Quæritur, quæ est forma angeli, & quæ est eius materia? Quæritur, angelus malus cuius est? solutio in tertia regula. Quæritur, angelus per quem modũ habet causas? quæritur, vtrum angelus quiescat cum vno fine, aut cum pluribus solutiones in quarta regula Quæritur, de quantitate continua & discreta angelorum: posito quod angelus non haberet materiam: vtrum possit recipere passiones? solutiones in quinta regula. Quæritur de qualitatibus specificis angeli: cum quibus agit specifice: & similiter de qualitatibus appropriatis, cum quibus agit moraliter? solutiones in sexta regula, Quæritur de successione & continuatione angelorum, cum angelus non sit corporeus: vtrum habeat mẽsuras temporis? solutiones in septima regula. Vtrum angelus sit collocatus? Vtrum angelus transeat per medium? solutiones in 8. regula, Quæritur, per quem modũ angelus existit in seipso, & agit extra seipsum? Quæritur, per quem modũ angelus patitur? solutiones in 9. regula. Quæritur, vnus angelus cum quo intelligit alium? Quæritur angelus cum quo tentat homines? quæritur, angelus cum quo mouet lapides? solutiones in decima regula per K. signata. Vtrum angelus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lus patiatur per ignem? dicimus quod sic: vt patet per prius & per primam speciem E. & per secundem G. & per diffinitionem diuinæ potestatis. Nam si Deus vult, quod angelus possit mouere lapides sine corpore: similiter per diuinam potestatem potest pati per ignem. Quæritur, vtrum angeli sint nostri nuncii & adiutores? & respondendum est, quod sic. Quoniam sicut cœlum cum suis principiis innatis est coadiuuatiuum principiis elementatis effectiue & naturaliter, vt habeant actus suos: sic angeli adiuuant nos vt habeamus virtutes morales, & hoc per regulam B. & C. probari potest.

DE QVÆSTIONIBVS TERtij subiecti, quod est de cœlo per principia.

CAP. XV.

De quæstionib. tertij subiecti, quod est de cœlo per principia.

VTRVM bonitas cœli causet bonitates inferiores. Quæritur, quare fiunt monstruositates? Quæritur, quod Saturnus dicitur malus: cum nō sit ex contrariis? Solutio in primo paragrapho bonitatis tertii subiecti. Posito quod cœlum non esset per se mobile. Quæritur, vtrū per se esset magnū & durabile? Solutio in secundo. Vtrum cœlum moueat seipsum? Solutio in tertio. Vtrum cœlum cum potestate sua possit mouere inferiora? Solutio in quarto. Cum cœlum non habeat intellectum: quomodo se ordinat ad mouēdum inferiora? Solutio in quinto Cum cœlum non habeat voluntatem; quid est causa quod moueat inferiora ad habendum appetitum? Solutio in sexto. Vtrum cœlum cum sua virtute moueat virtutes inferiores supra posse elementati, vegetati & sensati: sicut charitas mouet voluntatem supra suas vires ad amandū summum obiectum & suum inimicum? & respondendum est quod sic: cœlum tamen naturaliter, charitas autem moraliter: vade ad 7. Quæritur vtrum cœlum habet veritatē innatam, cum qua causet veritates inferiores? Solutio in octauo. Cum cœlum non habeat voluntatem, quæritur, vtrum ipsum habeat delectationem? Solutio in nono. Vtrum cœlum habeat differentias innatas ad disponendum differentias inferiorum elementatorū? Solutio in decimo. Vtrum concordantia cœli sit ei principium innatum, cum qua disponat concordantias & aptitudines inferiores? Solutio in vndecimo. Vtrum cœlum habeat contrarietatem innatam? Solutio in duodecimo. Vtrum cœlum habeat principium innatum, cum quo principiat aptitudiues inferiores? & respondendum est, quod sic. Nam sicut artifex cum anima deducit figuram archæ de potētia in actum: sic formas sensibiles & vegetabiles: vade ad 13. vtrum cœlum habeat medium

(c) 2006 Ministerio de Cultura

innatum

innatum, cum quo moueat & disponat media inferiora ? Solutio in 14. Quæritur, quis est maior finis cœli naturaliter, sine quo quiescere non potest ? solutio in 15. Vtrum cœlum habeat maioritatē cum qua disponat & habituet aptitudines inferiores? solutio in 16, Vtrum cœlum habeat æqualitatem innatam cum qua coæquet & proportionet æqualitates inferiores? solutio in decimoseptimo. Quęritur, quid est minoritas cœli? solutio in decimo octauo.

DE QVAESTIONIBUS COELI per regulas factis. CAP. XVI.

De quæstionib. cæli per regulas factis.

QVÆRITUR, quare cœlum non est ab æterno, cùm ipsum non sit corruptibile? Vade ad regulam B. tertii subiecti. Posito quod cœlum non moueat seipsum: quæritur, vtrum esset primum mobile naturaliter? Solutio in regula C. Quæritur, vtrum cœlum habeat correlatiuos innatos formaliter, & naturaliter, sine quibus non posset causare correlatiuos inferiores? solutio in secunda specie C. Quæritur, vtrum cœlum recipiat maius & minus? solutio in tertia specie C. Quęritur quid habet cœlū in inferioribus? solutio in 4 specie C. Quæritur, quare cœlum est incorruptibile. Solutio in prima specie D. Vtrum cœlum habeat principia specificata, cum quibus agat specifice? solutio in secunda specie D. Quæritur, vtrū motus cœli possit resistere miraculis? solutio in tertia specie D. Quæritur vtrum cœlum sit necessarium? solutio in prima specie E. vtrum sine motu cœli possint esse mobilitates inferiores naturaliter? Et respondendum est quod non. Nam sicut voluntas sine charitate non posset habere ad amandum Deum supra seipsam, neque ad amandum suum inimicum: sic ignis, &c. non se posset habere ad mouendum aquam naturaliter sine motu cœli. Cœlum enim est prius: ignis autem posterius. Et vade ad secundam speciem E. Quæritur, quare cœlum agit cum quantitate obliqua in se: cum recta autem extra se, Quæritur vtrum cœlum habeat quantitates discretas, cum ipsum sit in continuo motu? solutiones in regula F. Quæritur, quare cœlum agit per speciem specificam? Quæritur, vtrum caliditas & siccitas sint qualitates appropriatæ solis? solutiones in regula G. Quæritur per quem modum tempus cœli habet rationem causæ & causati, cœlo existente ei subiecto? solutio in regula H. Vtrum cœlum sit in loco? solutio in regula I. Quæritur per quem modum cœlum agit in inferioribus? Et respondendum est, quod agit per suum modum in modo inferiori: sicut prius in posteritate per suum modum. Quæritur, cœlum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cum

cum quo agit in inferioribus?& reſpondendū eſt, quod cum ſuis principiis innatis: ſicut cauſa, quæ cū ſuis cauſis cauſas cauſat.

DE QVAESTIONIBUS QVARTI ſubiecti, quod eſt de homine: & primo per principia.

CAP. XVII.

De quæſtionibus 4. ſubiecti, quod eſt de homine: & primo per principia.

QVÆRITUR, vtrum homo agat bonum per ſuam ſpeciem? ſolutio in principio in quarto ſubiecto capituli hominis. Vtrum in homine multæ magnitudines ſint ei rationes quod agat magnum? ſolutio in ſecundo paragrapho. Vtrum homo durat dupliciter? ſolutio in tertio. Vtrum homo habeat ſpecificam poteſtatem ad agendum? ſolutio in quarto. Vtrū in ſpecie humana ſit vnicus intellectus ad plures? ſolutio in quinto. vtrum in ſpecie humana ſit vna voluntas aut plures? ſolutio in 6. Quæritur, virtutes morales à quo cauſantur? ſolutio in 7. Vtrū intellect⁹ humanus attingat eſſentias rerum? ſolutio in 8. Cum anima non ſit de natura corporis: quæritur, quare triſtatur de labore corporis; ſolutio in 9. Quæritur per quem modū homo facit ſcientiam, amationem & memorationē; ſolutio in 10. Poſito quod homo non eſſet coniunctus: vtrum anima ſenſitiua, imaginatiua & ratiocinatiua poſſit obiectare idem obiectum? ſolutio in 11. Vtrum peccatum ſit naturale? ſolutio in 12. Vtrum primitiua causalia includantur in homine? ſolutio in 13. Quæritur per quē modum anima & corpus coniungūtur? Quęritur vtrū humidum radicale vniatur nutrimentali; Vlterius quæritur per quem modum viuit & moritur? Adhuc quæritur per quem modum homo tranſit in tertium numerum? Iſtæ quæſtiones ſunt ſignatę & ſolutæ in 14. medii. 4. ſubiecti. Vtrum in homine coniungantur multi fines differentes ſpecie & numero; ſolutio in 15. Quæritur quare ſunt maiores potentiæ & minores in homine? ſolutio in 16. Vtrū homo ſit æqualiter coniunctus & compoſitus? ſolutio in 17. Quęritur per quem modum homo habet inclinationem ad peccandū; ſolutio in 18. paragrapho.

DE QVAESTIONIBUS HOminis per regulas. CAP. XIIX.

De quæſtionib. hominis per regulas.

QVARE homo cognoſcitur magis per affirmationem quam per negationem; ſolutio in regula B. quarti ſubiecti. Quæritur, per quem modum de homine poſſunt fieri plures diffinitiones, quam de aliquo alio ente creato. Vtrum homo

(c) 2006 Ministerio de Cultura

homo ſit magis cognoſcibilis quam angelus, aut cœlum, aut brutum; aut planta, aut lapis, aut elementum? Hæ quęſtiones ſoluuntur in paragrapho regulæ C. in prima ſpecie. Quæritur, ex quibus homo eſt compoſitus? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Vtrum embrio in matrice nutriat ſe, aut nutriatur: moueat ſe, aut moueatur? ſolutio in 3. ſpecie C. Quæritur, quid habet homo in ſeipſo? ſolutio in 4. ſpecie. Quæritur, quæ ſunt principia primitiua hominis? ſolutio in prima ſpecie D. Poſito quod homo non eſſet compoſitus ex anima & corpore. Quæritur, ipſe de quo eſſet? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vlterius quæritur, vtrum homo moriatur, vel pars eius? ſolutio in eadem ſpeciẽ. Poſito quod anima morerctur: vtrũ Deus eſſet ſibimet iuſtus? ſolutio in 3. ſpecie D. Quæritur, quare homo per ſuam animam eſt ens neceſſitatum? ſolutio in prima ſpecie E. Vtrũ anima hominis ſit immortalis? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Poſito quod homo non eſſet coniunctus: vtrum haberet quantitatem continuam? ſolutio in prima ſpecie F. Cum anima non ſit in corpore per contractum: quæritur, per quem modum homo eſt quantus? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Vtrum hominificatio ſit magis propria qualitas in homine quam riſibilitas? ſolutio in regula G. Quæritur, vtrum homo ſit magis qualis per virtutem quam per vitium? & reſpondendum eſt, quod ſic: habitus enim poſitiuus plus portat quam habitus priuatiuus: & vade ad ſecundam ſpeciem G. Vtrum homo ſit in fieri, aut in facto eſſe? ſolutio in regula H. vtrum homo ſit in ſeipſo? ſolutio in regula B. Vtrum homo ſit ſenſibilis? & reſpondendum eſt; quod non. Nam accidentia ſunt ſenſibilia: ſubſtantia autem non, ſed intelligibilis. Cum homo non ſit ſenſibilis: quæritur, quomodo ipſe intelligitur: & reſpondendum eſt, quod intellectus plus poteſt per ſe, & per imaginationem, & per ſenſum quam per ſenſum tantum. Et vade ad regulam K. Quæritur, cum quo homo eſt vniuerſalis? ſolutio in ſecunda regula K. Cum eſſentia hominis non ſit ſenſibilis, cum quo eſt intelligibilis? & reſpondendum eſt, quod ſicut Deus eſt amatus ſuper vires voluntatis per charitatem: ſic humanitas eſt intelligibilis per intellectum ſuper vires ſenſus. Quæritur, cũ quo homo reſuſcitabitur: & reſpondendum eſt, quod cum iuſticia Dei & ſuis meritis.

DE QVAESTIONIBVS QVINti ſubiecti, quod eſt imaginatiua per principia diſcurſa. CAP. XIX.

De quæſtionibus quin-

VTRUM eſſentia imaginationis ſit maxime per obiectationem, vt abundantia bonitatis conſiſtat inter potentiam intellectiuam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tellectiuam & ſenſitiuam? Vade ad primum paragraphum bonitatis quinti ſubjecti. Vtrum magnitudo imaginationis ſit inſtrumentum obiectiuæ potentiæ ratiocinatiuæ? ſolutio in ſecundo paragrapho. Vtrum in brutis imaginatio ſit potentia altior? ſolutio in tertio. Vtrum imaginatiua habeat poteſtatem in ſenſitiua, & non econuerſo? ſolutio in quarto. Vtrum imaginatiua habeat inſtinctum ſpecificum, ut agat per ſuam ſpeciem? ſolutio in quinto. Vtrum imaginatiua habeat appetitum ſpecificum, ut agat per ſuam ſpeciem? ſolutio in ſexto. Vtrum imaginatiua habeat ſpecificam virtutem? ſolutio in ſeptimo. Vtrum brutum per imaginationem attingat ſuam eſſentiam & aliorum eſſentias? & reſpondendum eſt quod non: quia aliter ipſum faceret ſcientiam, quod eſt impoſſibile: & vade ad octauum paragraphum. Vtru imaginatio in brutis moueat ſe cum obiecto, aut obiectum moueat eam? ſolutio in nono. Vtrum imaginatiua ſine ſua differentia ſpecifica eſſet ſufficiens potentia? ſolutio in decimo. Et vtrum ſpeculum ſit maximè imago & ſignum imaginationis? ſolutio in eodem. Vtrum imaginatio ſit potentia obiectiua per concordantiam potentiæ & obiecti? ſolutio in vndecimo Vtrum imaginatio ſit potentia communis lætitiæ & triſtitiæ? ſolutio in duodecimo. Vtrum imaginatio ſine ſua ſpecifica materia poſſet recipere ſpecies peregrinas? ſolutio in decimotertio. Vtrum imaginatione deficiente ſiue ipſa non exiſtente inter intellectum & ſenſum, ipſe intellectus poſſet facere ſciẽtiam? ſolutio in 14. Vtrum imaginatio habeat quietem ſpecificam & perfectam? ſolutio in 15. Vtrum imaginatio habeat ſpecificam maioritatem? ſolutio in 16. Vtrum potentia imaginationis conſiſtat æqualiter inter potentiam ratiocinatiuam & ſenſitiuam? & reſpondetur, quod ſic proportionaliter: ſed quoad pondus non. Et vade ad 17. paragraphum. Vtrum imaginatio ſit minor in bruto quam in homine? & reſpõdendum eſt, quod ſic. Brutum enim non poteſt imaginari montem aurcum. Et vade ad 18. paragraphum.

ti ſubiecti, quod eſt imaginatiua per principia diſcurſa.

DE QVÆSTIONIBVS IMAGINAtiuæ per regulas. CAP. XX.

De quæſtionibus imaginatiuæ per regulas.

VTRVM imaginatio ſit de eſſentia corporis? ſolutio in regula B. Quæritur, per quem modum de imaginatione maior noticia haberi poteſt? ſolutio in regula C. in prima ſpecie. Vtrum imaginatio habeat imaginabile commune ei ſpecificum? ſolutio in ſecunda ſpecie regulæ C. Quæritur, quid eſt imaginatio in homine & in bruto? ſolutio in 3. ſpecie C. Vtrum imaginatio habeat aptitudines & receptiones in ſenſatis? ſolu-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tio in 4. ſpecie C. Vtrum imaginatio ſit ſpecies? ſolutio in prima ſpecie D. Vtrum imaginatio ſine ſua ſpecifica materia poſſit eſſe materia paſſiva? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum imaginatio ſit inſtrumentum? ſolutio in tertia ſpecie D. Vtrum imaginatio habeat cauſas ſpecificas? ſolutio in prima ſpecie E. Vtrũ mundus eſſet perfectus abſque imaginatione? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Quæritur, imaginatio quanta eſt? ſolutio in prima ſpecie F. Quæritur, quę eſt cauſa quare imaginatio creſcit aut decreſcit ſuum actum ſine argumentatione & diminutione ſuę eſſentiæ? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur, quid eſt propria proprietas imaginationis? ſolutio in prima ſpecie G. Vtrum imaginatio habeat habitum, cum ipſa ſit habitus intellectus? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum imaginatio ſit in tempore, cũ per ſe ſit immobilis? ſolutio in regula H. Quæritur, imaginatio vbi habet ſuũ actum? ſolutio in regula I. Quæritur, imaginatio quomodo obiectat obiectũ? ſolutio in prima regula K. Quæritur, imaginatio cum qua cõplexione eſt activa ſive receptiva? ſolutio in ſecunda regula K. Quæritur, cũ quo imaginativa decipitur? & reſpondendum eſt, quod cum nimio inſtinctu & appetitu. Quæritur, quare imaginatiua eſt in ſenſibilis? K reſpondendum eſt: potentiæ namq; inferiores non aſcendunt ad attingendum ſuperiores potentias,

DE QVAESTIONIBUS *ſexti ſubjecti, quod eſt de ſenſitiva per principia deducta.*

CAP. XXI.

De quæſtionibus 6. ſubiecti, quod eſt de ſenſitiva per principia deducta.

VTRUM ſenſus poſſet ſentire ſenſatum ſine bonitate? Solutio in primo paragrapho ſexti ſubjecti. Quæritur, in quo ſenſu particulari ſenſitiva eſt magis magna? ſolutio in ſecundo. Quæritur, ſenſitiva cum quo durat? ſolutio in 3. Vtrum ſenſus ſenſet per ſuam ſpeciem? ſolutio in 4. Vtrum ſenſus habeat inſtinctum? ſolutio in 5. Vtrum ſenſus habeat appetitum, & quare viſus ſe delectat in videndo? Solutio in 6. Vtrum ſenſus habeat virtutes ſpecificas? Solutio in 7. Et vtrum ſenſus verè ſenſat ſenſatum? Solutio in 8. Quæritur, quare pulchritudo eſt diſpoſitio ſenſus? Solutio in 9. Vtrum judicium ſenſus conſtat per communem ſenſum aut particularẽ? Solutio 10. Quæritur, quæ eſt cauſa, quare ſenſus ſenſat ſenſatum? Solutio in 11. Quæritur, quid decipit ſenſum? Solutio in 12. Quæritur, per quem modum ſenſus eſt aſſituatus in ſuis cauſis? Solutio in 13. Vtrum ſenſus particularis ſit medium inter ſenſum communem & ſenſibilem? Solutio in 14. Vtrum ſenſare peregrinum deſcendat à ſenſare intrinſeco? Solutio in eodem. Vtrũ olfactus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſit

sit sensus? Solutio in eodem. Vtrum sensus habeat finem innatum? Solutio in 15. Vtrum aliqua maioritas sit principium innatum sensui? Solutio in 16. Quæritur, vtrum aliqua æqualitas sit principium innatum sensui? Solutio in 17. Vtrum aliqua minoritas sit de essentia sensus? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS SENSVS per regulas discursi. CAP. XXII.

De quæstionibus sensus per regulas discursi.

QVÆRITVR, vtrum sensus sit de sensu? Et vtrum sensus sit insertus in vegetato? Et quando homo moritur, sensus quo vadunt? Solutiones in regula B. sexti subjecti. Quæritur, quid est sensitiua? Solutio in secundo capitulo: & in prima specie regulę C. Nam ibi est sua diffinitio implicata. Quæritur, vtrum sensus possit sensare absque correlatiuis innatis? Solutio in secunda specie C. Quæritur, quid est sensus in sensatis obiectiue? Solutio in 3 specie C. Vtrum aliquod obiectum sit de essentia sensus? Solutio in eadem. Vtrum sensus possit habere obiectum extrinsecum sine obiecto intrinseco? Solutio in 4 specie C. Vtrum sensitiua hominis sit in tantum naturalis sicut in bruto? Solutio in prima specie D. Vtrum sensus sine sua specifica materia possit esse actiuus atque receptiuus? Solutio in secunda specie D. Vtrum sensus communis possideat sensus particulares? Solutio in specie D. Vtrum sensus absque specifica forma & materia possit esse? Solutio in prima specie E. Quæritur; vtrum sensus communis sit, sicut sint sensus particulares? & vtrum sensus particulares sint: ut sint obiecta sensata? Solutiones in secunda specie E. Quæritur, quantitas sensitiuæ ex quo est? Solutio in regula F. Vtrum sine quantitate discreta sensus particulares possint esse? & respondendum est, quod nõ: eo quia quilibet sensus est quantus. Vtrum propria qualitas sensus causet appropriatam qualitatem sensati? Solutio in prima specie G. Quæritur sensibilitas lapidis à quo est? & respondendum est, quod ipsa est, ab habitu sensus. Et vade ad secundam speciem G. Vtrum sensibilitas lapidis remaneat in tempore clausis oculis? & respondendum est, quod non: sicut secunda visio oculorum non remanet in oculis clausis. Et vade ad regulam H Quæritur vbi sensus sensat sensatum? Solutio in regula I. Vtrum sensus attingat subsstantiam? & dicendum est, quod sic: in quantum est cum ea coniunctus: non autem in quantum est ab ea separatus. Sicut visus qui non attingit subsstantiam lapidis: eo quia cum ipsa non est coniunctus. Quęritur, per quem modum sensitiua sensat sensatũ? Solutio in specie regulæ K. Quæritur, vtrũ sẽsitiua sensat sensatũ cũ similitudine quam sensit, quę similitu-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

do eſt habitus ſenſati: ſicut cappa cappati: & vade ad ſecundam regulam K. Vtrum ſenſitiua ſint coniuncta cum ſuo proprio ſubjecto? Ad quod dicendum eſt quod ſic: ut patet per primam diffinitionem concordantiæ & medij, & ut principium habeat medium, per quod tranſire poſſit ad ſuum finem. Vtrum ſenſus ſit coniunctus cum ſenſato : puta cum lapide aut audibili, &c. Et reſpondendum eſt quod non : eo quia habitus appropriatus & nouus eſt: ſicut cappa in cappato; cappa eſt enim non conjũcta cum cappato, ſed eſt ei applicata per contractum.

DE QVAESTIONIBVS VEGETATIUÆ per principia. CAP. XXIII.

De quæſtionibus vegetatiua per principia.

VTRUM vegetatiua ſit bona abſque actu bonitatis? Et vtrum ſit bona per ſuam bonitatem ſpecificam? Solutio in primo paragrapho ſeptimi ſubjecti. Vtrum vegetatiua quæ eſt in brutis: & illa quæ eſt in plantis ſint vna & eadem? Solutio in ſecundo. Poſito quod vegetatiua non eſſet coniuncta cum vegetato : vtrum vegetatum haberet, de quo durare poſſet? Solutio in tertio. Vtrum vegetatiua ſit potens per ſuam poteſtatem ſpecificam? Solutio in quarto. Vtrum vegetatiua habeat inſtinctum aut vegetatum? Reſpondendum eſt, quod vegetatum habet inſtinctum per vegetatiuam : ſicut ignis per caliditatem, & artifex per artem. Et vade ad quintum. Quæritur, quid eſt appetitus vegetatiuæ, & à quo oritur? Solutio in ſexto. Vtrum vegetatiua ſit in veritate ſua aſſituata: & econuerſo. Et vtrum vegetatum ſit verè vegetatum? Solutio in octauo. Quæritur, quæ eſt cauſa, quare vegetatiua habent delectationem? & reſpondendum eſt ex eo quod habet appetitum: & vade ad nonum. Vtrum vegetatiua habeat differentiam innatam? Solutio in 10. Et quare viridis color generalior in plantis quam alius? Solutio in eodem. Vtrum inter vegetatiuam & vegetatum ſit cõcordantia perfecta : ſicut ipſa eſt inter ratiocinatiuum & rationabile, & inter imaginatiuum & imaginabile , & inter ſenſitiuum & ſenſibile? Solutio in vndecimo: Quæritur, quæ eſt cauſa corruptionis vegetatiuæ? Solutio in duodecimo. Quæritur, vegetatiua per quem modum eſt principium? Solutio in decimo tertio. Quæritur, per quem modum vegetatiua ſtat ſub ratione medij, & per quem modum animalia viuunt de ea? Solutio in decimo quarto Quæritur, per quem modum vegetatiua ſtat ſub ratione finis? Solutio in decimoquinto. Quæritur, vtrum vegetatiua habeat maioritatem generalem innatam, à qua deſcendant maioritates particulares. Adhuc quæritur, an in ſpecie humana vnus homo eſt maior altero? Et an in eadem arbore vnus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

nus fructus est maior alio? vade ad decimum sextum. Vtrum vegetatiua sine qualitate posset coæquare multas plantas in eadem specie : sicut multas rosas? vade ad decimum septimum. Vtrum vegetatiua sine minoritate posset habere officium maiorificandi? Solutio in decimo octauo.

DE QVAESTIONIBVS VEGETATIVÆ PER REGULAS. CAP. XXIV.

De quæstionibus vegetatiua per regulas.

QVÆRITVR, vtrum in animali vegetatiua sit sensata? Et vtrum sensatum sit vegetatum? Solutio in ipsa regula. Vlterius est respondendum quod sic: ut animal possit trãsire in tertium numerum. Quæritur, quid est vegetatiua? Solutio in prima specie E. Vtrum vegetatiua posset habere actum sine correlatiuis sibi innatis? Solutio in secunda specie C. Quæritur, per quem modum vegetatiua est assituata in elementatiua, & in decem prædicamentis? Solutio in tertia specie C. Vtrum vegetatiua sit in elementatiua plantata? Solutio in quarta specie C. Vtrum vegetatiua sit potentia primitiua ad vegetandum? solutio in prima specie D. Vtrum vegetatiua possit esse sine suis correlatiuis innatis? solutio in secunda specie D. Vtrum vegetatiua sit subdita animali in quo est? solutio in tertia specie D. Vtrum in vegetatiua sit habitus necessitatus in subjecto in quo est? solutio in prima specie E. Quæritur, vtrum vegetatum sit in vegetatiua, aut in seipso per illam. Vtrum vegetatiua possit esse sine quantitate cõtinua cum continuo motu? solutio in prima specie F. Posito quod vegetatiua non haberet quantitatem discretam: vtrum ipsa vegetatiua posset esse de sua essentia, sine qua ipsa non posset esse in motu successiuo? solutio in secunda specie F. Vtrum vegetatiua possit agere sine proprietate specifica. Adhuc quæritur, quod est nomen illius proprietatis? solutio in prima specie G. Quæritur, quæ est qualitas appropriata vegetatiuæ? solutio in secunda specie G. Vtrum vegetatiua consistat in motu continuo per suam quantitatem continuam, & in motu successiuo per suam quantitatem discretam? solutio in regula H. Quæritur, vtrum vegetatiua habeat locum sibi connaturalem? solutio in regula I. Cum potentia visiua vegetatiua, quæ est altior potentia quam vegetatiua: quare non attingit substantiam plantæ, sicut vegetatiua attingit eam : ex eo quia vegetatiua participat cum ea per contactũ: visiua autem non. Quæritur, per quem modum vegetatiua vegetet? solutio in prima regula K. Quæritur, cum quo aliquod vegetatum vegetat aliud vegetatum? solutio in regula K. Quæritur, vtrum vegetatiua sit sensibilis? Ad quod dicendum est,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quod non: eo quia est inferior potentia quam sensitiua, Vtrum vegetatiua moueat seipsam? & respondendum est, quod sic: ut patet per diffinitionem suam, & per suos correlatiuos , & per suum instinctum & appetitum.

DE QVAESTIONIBVS ELEmentatiuæ per principia discursa.

CAPVT. XXV.

De quæstionibus elemẽtatiua per regulas.

QVÆRITVR, vtrum sit bonum quod elementa existant sub elemẽtatis? solutio in primo paragrapho. Posito quod elementa non existerent in elementatis: vtrum elementatiua existeret perfectè magna? solutio in secundo. Vtrum corrumpatur elementum, aut elementatum? solutio in tertio. Vtrum elementatiua elementet de elementis elementata? solutio in quarto. Vtrum quodlibet elementum agat per suam speciem? solutio in quinto. Quæritur, quæ est causa motiua elementorum? solutio in sexto. Vtrum virtutes elementatorum descendant ab vna virtute? solutio in septimo. Vtrum alchimia sit possibilis? solutio in octauo. Quæritur, quæ est causa intensitatis & extensitatis in elementatis? solutio in nono. Vtrum elementa sunt actu in elementatis? solutio in decimo. Queritur, quæ est causa temperantiæ elementorum? solutio in vndecimo. Quæritur, quæ est causa corruptionis in elementatis? solutio in duodecimo. Vtrum aliqua obiectatio sit de essentia elementorum: & vtrum vnum elementum sit subiectum alterius? solutiones in decimo tertio. Et vtrum in elementis mixtio sit antecedens, & compositio consequẽs? solutio in eodem. Vtrum inter elementa & elementata sit dare medium? solutio in decimoquarto. Quæritur, quid est quies elementatiuæ siue elementorum? solutio in decimo quinto. Queritur, per quem modum maioritas elementatiuæ est assituata in elementatis? solutio in decimo sexto. Vtrum elemẽta aliquo modo sint æqualia? solutio in decimo septimo. Queritur, per quẽ modum minoritas est assituata in elemẽtatis? solutio in decimo octauo.

DE QVAESTIONIBVS ELEMEntatiuæ per regulas. CAP. XXVI.

De quæstionibus elemẽtatiuæ per regulas.

QVÆRITVR, vtrum elementa sint composita , & si sunt composita, quæritur, vbi sunt composita? solutio in regula B. Queritur, quid est elementatiua? solutio in octauo subiecto. Vtrum correlatiua elementatiuæ sint substantialia? solutio in secunda regula C. Vtrum elementatiua vel elementa possint agere de seipsis siue elementato? solutio in tertia specie C. Item quæritur, vtrum in elementatiua sit imago infinitatis Dei. Vtrum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

trum elementatiua habeant in elementis & elementatis ſuum eſſe? ſolutio in quarta ſpecie C. Quær tur, vtrum elementatiua ſit principium primitiuum ad elementandum? ſolutio in prima ſpecie D. Quæritur, vtrum elementatiua elementet elementata ex elementis: ſicut vegetatiua ex elementis vegetat ipſa? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum elementatiua ſit poſſeſſa ab elementis aut ab elementatis? ſolutio in tertia ſpecie D. Quæritur, quæ ſunt cauſę elementatorum? ſolutio in prima ſpecie E. Quæritur, vtrum abſentatis elementis ab elementatiua, ipſa eſſe poſſet in quiete? ſolutio in 2. ſpecie E. Vtrum elementatiua habeat continuam quantitatem per omnia elementa? ſolutio in prima ſpecie F. Quæritur, quare elementatiua habet diſcretas quantitates? & reſpondendum eſt, quod ſic: ex eo quia ipſa eſt ex elementis, vade ad ſecundam ſpeciem F. Quæritur, quæ eſt propria qualitas elementatiuæ: & vtrum ſint duæ caliditates differentes genere, & ſic de duabus ſiccitatibus: ſolutio in prima ſpecie G. Vtrum elemẽtatiua habeat qualitates appropriatas? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Vtrum elementatiua ſit mouens & mota? ſolutio in regula H. Vtrum elementatiua ſit in elementatis eſſentialiter: & vtrum tranſit in ſphæram ignis? ſolutiones in regula I. Quæritur, elementa per quem modum intrant compoſitionem? ſolutio in prima regula K. Quæritur, elementatiua cum quo conſiſtit in motu generationis & corruptionis? ſolutio in ſecunda regula K. Quæritur, elementatiua quomodo eſt aſſituata in elementatis? Vade ad regulam modalitatis Vtrum elementatiua ſit habitus elementatorum? Vade ad capitulum habitus in centum formis. Quæritur, vtrum elementatiua elementet elementata in materia elementatorũ? vade ad ſuos correlatiuos per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſignificatos. Vtrum ſit vnus ignis aut plures: & vtrum ſit quintum elementum? Vade ad diffinitionem finis & concordantiæ.

DE QVÆSTIONIBVS NONI ſubjecti, quod eſt de virtutibus & vitiis.

CAP. XXVII.

De queſtionib⁹ noni ſubiecti, quod eſt de virtutib⁹ & vitiis.

SICVT ſenſus communis cum ſuis ſenſibus particularibus ſenſat ſenſibilia, ſic anima cum ſuis potentiis virtuificat virtuificabilia, & vitiat vitiabilia. Et quia hoc facit mediãtibus principiis huius artis, vtitur virtutibus & vitiis artificialiter, ſicut logicus qui cum principiis logicæ vtitur ſyllogiſmis; quapropter ſecundum modum prædictum intendimus facere quęſtiones. & per ipſum modum ſignificantur ſolutiones, & primo de iuſtitia dicemus.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS IVSTITIAE. per principia. CAP. XXIIX.

De quæstionib⁹ iuſtitiæ per principia

QVÆRITVR, vtrum iuſtitia cum ſua bonitate cauſet bona iuſta? Solutio: vade ad primum paragraphum iuſtitiæ in nono ſubjecto. Vtrum iuſtitia cum ſua magnitudine magnificet magna iuſtificabilia? ſolutio in 2. paragrapho. Quæritur, per quem modum durat iuſtitia? ſolutio in 3. Quæritur, vtrum anima habituet ſe de poſſe iuſtitiæ: quomodo cauſent iuſta? ſolutio in 4. Quæritur, per quem modum iuſtitia exiſtit in potentia? ſolutio in 5. Quæritur, per quem modum iuſtitia eſt amabilis? Solutio in 6. Quæritur, quomodo iuſtitia oritur, & ad iura applicatur? ſolutio in 7. Vtrum anima ſine virtute poſſit cauſare iuſtitiam, & iuſtitia iuſtificabilia? ſolutio in 8. Adhuc quæritur, per quem modum iuriſta faciliter poſſit addiſcere iura naturalia? ſolutio in eodem. Vtrum iuſtitia cauſet quietem cum iuſtificabilibus? Solutio in 9. Quæritur, cum quo principio iuriſta poteſt cognoſcere iuſtitiam intenſam & extenſam? ſolutio in 10. Quæritur, per quem modum cognoſcitur iuſtitia? ſolutio in 11. Quæritur, cum quo cognoſcitur iniuria? Solutio in 12. Quæritur, per quem modum iuſtitia & ius differunt? ſolutio in 13. Item quæritur, per quem modum iuſtitia ſe habet ad principia naturalia? ſolutio in eodem. Vtrum iuſtitia habeat medium ſpecificum? ſolutio in 14. Quæritur, quid eſt finis iuſtitiæ? ſolutio 15. Quæritur, quæ ſint cauſæ maioritatis iuſtitiæ? ſolutio in 16. Quæritur, cum quo principio huius artis iuſtitia habet maiorem conuenientiam? ſolutio in 17. Quæritur, cum quo minor iuſtitia cognoſcitur? ſolutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS IVSTITIAE. per regulas. CAP. XXIX.

De quæſtionibus iuſtitiæ per regulas.

QVÆRITVR vtrum iuſtitia corrupta in homine ipſa reuertatur in eundem numerum, quando iniuria corrumpitur? ſolutio in prima regula videlicet B. in capitulo iuſtitiæ in nono ſubjecto. Quæritur, quid eſt iuſtitia? ſolutio in prima ſpecie C. Quæritur, iuſtitia cum quibus eſt habitus ſpecificus? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Quæritur, quid eſt iuſtitia in iuſtificabilibus? & reſpondendum eſt, quod eſt ſic in iuſtificabilibus cauſa moraliter: ſicut ſenſitiua in ſenſibilibus naturaliter, & vade ad tertiam ſpeciem C. Queritur, vtrum iuſtitia habeat diſpoſitionem obiectiuam? ſolutio in quarta ſpecie G. Quæritur, quę ſunt principia primitiua iuſtitiæ? ſolutio in prima ſpecie D. Quęritur, quę ſunt principia ſpecifica iuſtitiæ, cum quibus eſt

(c) 2006 Ministerio de Cultura -

forma

forma ſpecifica? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Quæritur,quid eſt poſſeſſor iuſtitiæ? ſolutio in tertia ſpecie D. Quæritur,quare iuſtitia eſt neceſſitata? ſolutio in prima ſpecie E. Quæritur,quare iuſtitia eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Quæritur,vtrum iuſtitia habeat quantitatem continuam? ſolutio in prima ſpecie F. Vtrum iuſtitia in ſubjecto in quo eſt ſit in fieri, aut in facto eſſe? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur, quæ eſt qualitas propria iuſtitiæ? ſolutio in prima ſpecie G. Quæritur,quæ qualitates ſunt appropriatæ iuſtitiæ? ſolutio in ſecunda ſpecie G Quæritur,per quem modum iuſtitia exiſtit localiter ſucceſſiuè? ſolutio in regula H. Cum iuſtitia non ſit punctualis neque linealis,per quem modum conſiſtit in loco,& vincat iuſtificabili? ſolutio in regula I. Quęritur, per quem modum conſiſtit iuſtitia in theorica & practica? ſolutio in prima regula K. Quęritur,iuſtitia cum quibus eſt hoc quod eſt? ſolutio in ſecunda regula K. Quęritur,iuſtitia cum quo generatur & corrumpitur? & reſpõdẽdum eſt, quod generatur cum ſuis principiis poſitiuis,& corrumpitur cum priuatione ſuorum accidentium. Quæritur, ius naturale quomodo eſt? Vade ad paragraphum modalitatis ſupradictum. Quæritur,ius poſitiuum cum quo eſt,& reſpondendum eſt,quod ipſum eſt cum credere & ſupponere,& cum contingẽtib⁹ obiectatis à voluntate & à memoria extra intelligere.

DE QVAESTIONIBVS PRVDENtiæ per principia. CAP. XXX.

De quæſtionib⁹ prudentiæ per principia.

VTRVM anima ſic cauſet prudentificabilia cum prudentia,ſicut ſenſus communis ſenſat cum ſuis particularibus ſenſibilibus ſenſibilia? & reſpondendum eſt,quod ſic: alioquin prudentia non eſſet ſpecifica virtus: neque anima haberet illiud cum quo poſſet præuidere & eligere bonum, & euitare malum. Quæritur,per quem modum homo ſe habituet de prudentia? ſolutio in primo paragrapho prudentię in nono ſubjecto. Quæritur,vtrum magnificare bonitatem ſit de ratione prudentiæ? ſolutio in ſecundo. Quæritur, per quem modum vna prudentia præualet alteri? ſolutio in tertio. Vtrum prudentia ſine prouidentia ſit ita potens? ſolutio in quarto. Quæritur,prudentia cuius eſt habitus? ſolutio in quinto. Quæritur, qualis prudentia eſt primitiua & qualis conſecutiua? ſolutio in ſexto. Quæritur, prudentia per quem modum eſt per rectam lineam aut per obliquam? ſolutio in 7. Vtrum omnia præuidibilia ſint vtilia? ſolutio in 8. Quæritur, quare prudentia eligit laborem? ſolutio in 9 Quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia differunt? ſolutio in 10 Vtrum prudẽtia abſque alia vir-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tute poſſit habere exiſtentiam? ſolutio in 11. Quæritur, prudẽtia & imprudentia per quę media ſunt contrarietas ad inuicem? ſolutio in 12. Quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia bellant in ſubjecto? ſolutio in 13. Quæritur, per quẽ modum prudentia & imprudentia opponuntur per medium? ſolucio in 14. Quęritur, per quem modum prudens & imprudens ſe habent ad finem? ſolutio in 15. Quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia opponuntur in maioritate? ſolutio in 16. Quæritur, vtrum prudentia & imprudentia ſe impugnant in æqualitate? ſolutio in 17. Vtrum prudentia cum minoritate poſſit eſſe in ſubjecto? & reſpondendum eſt, quod non. Nam de ratione prudentiæ eſt eligere maioritatem, & vade ad 18.

DE QVAESTIONIBVS PRVDENtiæ per regulas. CAP. XXXI.

De quæſtionibus prudentia per regulas,

QVÆRITUR, quare prudentia ſupponit contingentiam? ſolutio in regula B. Quęritur, quid eſt prudentia? ſolutio in prima ſpecie regulæ C. Vtrum correlatiui intellectus ſint habituati ex correlatiuis prudentiæ? Et reſpondendum eſt quod ſic: vade ad ſecundam ſpeciem C. Quæritur, prudens quid habet per prudentiam? ſolutio in quarta ſpecie C. Quæritur, quæ ſunt principia primitiua prudentiæ? ſolutio in prima ſpecie D. Quęritur, per quem modum prudentia eſt virtus ſpecifica? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Quæritur vtrum prudentia aliquo modo poſſit eſſe peccatum? & reſpondendum eſt quod ſic: ratione ſubjecti quo ipſa male vtitur : ſic amare quod eſt peccatum, quomodo per ipſum diligitur, & vade ad tertiam ſpeciem D. Quæritur, de prudentia quare ipſa eſt formaliter? ſolutio in prima ſpecie E. Vtrum diſcretio & diſpoſitio ſint de genere prudentiæ? & reſpondendum eſt quod ſic: & vade ad ſecundam ſpeciem E. Vtrum prudentia ſit menſura prudentiæ? & reſpondendum eſt quod ſic: & vade ad primam ſpeciem F. Quæritur, quæ eſt cauſa quare prudentia habet quantitates diſcretas? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Vtrum prudentia ſit propria quantitas prudentiæ? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, vtrum malitia aliquo modo poſſit eſſe qualitas prudentiæ? & reſpondendum eſt quod ſic: ſicut inſtrumentum quod poteſt eſſe malum, quando malus agẽs cũ ipſo malè agit: & vade ad ſecundam ſpeciẽ G. Quæritur, vtrum prudentia ſtet magis per præuidere futura, quã per eligere præſentia? Ad quod dicendũ eſt q̃ ſic: ratio huius eſt, quia futura ſunt plura q̃ cõtingẽtia, quã entia præſentia per experientiã, & vade ad regulam H. Quæritur, prudentia in quibus principiis magis conſiſtit? & reſpondendũ eſt quod in bonitate, intellectu, virtute, differentia, fine & maioritate: & vade ad

(c) 2006 Ministerio de Cultura

de ad regulam I. Quæritur per quem modum homo vtitur prudentia? ſolutio in prima regula K. Quæritur prudentia cum quibus principiis eſt fortis? ſolutio in ſecunda regula K. Et quæritur vtrum eſſentia prudentiæ quieſcat, creſcat aut decreſcat in ſubiecto in quo eſt? & reſpondendum eſt quod non: eo quia habitus indiuiſibilis eſt, quia ipſa non eſt punctualis, neq; linealis. Sed de hoc miratur intellectus: quare actus prudētię creſcit, donec conſiderat diſcretas quātitates, quas habet.

DE QVAESTIONIBVS fortitudinis: & primo per principia.

CAP. XXXII.

De quæſtionibus fortitudinis & primo per principia.

QVÆRITVR, vtrum poſita fortitudine, ponantur fortificabilia: ſicut poſita potentia viſiua ponuntur viſibilia? & reſpondendum eſt quod ſic: quia ſi non: iam fortitudo non poſſet habere phantaſmata: ſicut potentia viſiua non poſſet habere viſibilia. Quæritur, fortitudo cum quibus nutritur & gubernatur? ſolutio in primo paragrapho fortitudinis noni ſubiecti. Quæritur fortitudo cum quibus eſt impugnabilis? Solutio in ſecundo. Quæritur per quem modum fortitudo eſt vincens & dominans? ſolutio in tertio. Quęritur quæ eſt cauſa quare fortitudo eſt fortis? ſolutio in quarto. Quæritur fortitudo cum quo eſt magis fortis? ſolutio in quinto. Vtrum fortitudo ſit fortior cum timore quā cum amore Ad quod dicendum eſt quod cum amore. Amor enim eſt cauſa timoris. Et vade ad ſextum paragraphum Quæritur vtrum abſq; fortitudine aliqua virtus poſſit eſſe fortis & reſpondendum eſt quod non. Nam aliter eſſent duæ fortitudines differentes ſpecie Et vade ad ſeptimum, Quæritur per quem modum homo eſt audax? ſolutio in octauo. Quæritur quare homo eſt magnanimus? ſolutio in nono. Quæritur per quem modum fortitudo & prudentia conueniūt ad invicem? ſolutio in decimo. Quæritur fortitudo cum quo eſt maior? ſolutio in vndecimo. Quæritur fortitudo quomodo corrūpitur? ſolutio in duodecimo. Vtrum fortitudo ſine phantaſmatibus poteſt eſſe ſpecifica virtus? ſolutio in 13. Vtrum fortitudo exiſtat medium inter iuſticiam & prudentiam, & inter iuſticiam & temperantiam, & inter prudentiā & temperantiā? & reſpondendum eſt quod ſic: vt virtutes ſint maiores in medio quam in extremitatibus: & vade ad 14 Fortitudo cū quo cauſat victoriā? ſolutio in 15. Fortitudo quomodo vincit accidentia? ſolutio in 16. Quæritur quare fortitudo fortior eſt cum æqualitate quā cum inæqualitate? & reſpondendum eſt ex eo quod ſua correlatiua ſunt ęqualia: & vade ad regulam B. & in 17. Quæritur fortitudo cum quo deuincitur? ſolutio in 18,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS FORtitudinis, per regulas.

CAP. XXXIII.

De quæstionibus fortitudinis per regulas.

QVARE charitas est fortior cum prosperitatibus quam cum aduersitatibus? solutio in regula B. noni subiecti. Quæritur, quid est fortitudo? solutio in prima specie regulæ C. Quæritur, fortitudo vtrum habeat fortificabilia in potentia per fortificabile innatum? solutio 2. specie C. Vtrum fortitudo sit habitus aliarum virtutum? & respondẽdum est quod sic. Nam sine ipsa non essent fortes, solutio in 3. Vtrum fortitudo habeat in principiis suis sua phantasmata? solutio in quarta specie C. Quęritur, quæ sunt principia primitiua fortitudinis? solutio in prima specie D. Quęritur, per quam naturam fortitudo habeat sua phantasmata? solutio in secunda specie D. Vtrum fortitudo sit subiecti in quo est sine dispositione? solutio in tertia specie D. Quæritur quare fortitudo habet in potentia fortificab.lia specificabilia? Et in actu quomodo est in practica? solutio in prima specie E. Quæritur, quare aliæ virtutes in bello habent victoriam contra vitia? solutio in secunda specie E. Quæritur, fortitudo quanta est in aliis virtutibus? & respondẽdum est, quod ipsa est tanta quanta est victoria earum: & vade ad primam speciem F. Vtrum fortitudo habeat actus mensuratos? solutio in secunda specie F. Vtrum essentia, prudentia crescat aut decrescat? solutio in prima specie G. Quæritur, quare actus charitatis crescit aut decrescit ad placitum? solutio in secunda specie G. Quæritur vtrum fortitudo sit in tempore: cum per se sit in continuo instanti? solutio in regula H. Quæritur vtrum fortitudo sit in victoria virtutum? solutio in regula I. Quæritur fortitudo quomodo causatur? solutio in prima regula K. Quæritur fortitudo cum quibus habitibus est magis habituata? solutio in secunda regula K. Quæritur fortitudo vtrum fortior sit cum imaginatiua, quam cum sensitiua? & respondendum est, quod sic, eo quod cum imaginatiua est deliberatiua, cum sensitiua nequaquam.

DE QVAESTIONIBVS TEMperantiæ: & primo per principia.

CAP. XXXIV.

De quæstionibus temperãtia. & primo per principia.

VTRVM posita temperantia, ponantur temperabilia: sicut posita potentia auditiua, ponuntur audibilia? & respondendum est quod sic, nam sicut auditus esset frustra sine audibilibus: sic temperantia sine temperabilibus. Et in isto passu

(c) 2006 Ministerio de Cultura

paſſu cognoſcit intellectus, quod quælibet virtus ſpecifica cauſat ſuas ſpecificas virtutes: ſicut antecedens ſuum conſequens. Et ideo intellectus per ea quæ cognoſcit eſt valde moralis. Quæritur quare temperantia eſt amabilis? ſolutio in primo paragrapho temperantiæ. Quæritur vtrum temperantia ſit magna, quomodo eſt difficilis? ſolutio in ſecundo. Vtrum temperantia noua ſit facilis? ſolutio in tertio. Vtrum temperantia poſſit exiſtere per ſe? ſolutio in quarto. Quæritur vtrum temperantia extra ſcibilitatem ſit à contingentia? ſolutio in quinto. Vtrum temperantia ſine amabilitate periclitetur? ſolutio in ſexto. Quæritur quare temperantia frequentius eſt neceſſaria quam alia virtus? & reſpondendum eſt quia gula quotidie pugnat contra illam? ſolutio in ſeptimo. Quæritur quare temperantia conuenit cum virtute? & reſpondendum eſt per hoc, quia ſine virtute non poſſet vincere gulam? & ſolutio in octauo. Quæritur, quare temperantia eſt vtilis? ſolutio in nono. Quærtiur temperantia cum quo principio habet maiorem vigorem? ſolutio in decimo. Quæritur temperantia cum quo tendit ad quietem? ſolutio in vndecimo. Quæritur quid eſt magis inimica temperantiæ, aut gula, aut auaritia? ſolutio in duodecimo. Quæritur temperantia in quo tempore magis indiget fortitudine? ſolutio in 13. Quæritur temperantia vbi menſurat? ſolutio in 14. Quæritur quare labor eſt quies temperantiæ? & reſpondendum eſt, vt acquirat meritum cum labore: & vade ad 15. Quæritur temperantia cum quo eſt maior? ſolutio in 16. Quæritur actus temperantiæ cum quo eſt? ſolutio in 17. Temperantia cum quo eſt infirma? ſolutio in 18.

DE QVAESTIONIBUS TEMperantiæ per regulas. CAP. XXXV.

De quæſtionibus ſēperantiæ per regulas.

QVÆRITUR, temperantia per quem modum participat cum aliis virtibus? ſolutio in regula B. Quæritur temperantia quid eſt; ſolutio in prima ſpecie C. Quæritur temperantia cum quibus, & vbi cauſat ſua temperabilia, videlicet ſuas ſpecies? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Quæritur temperantia quid eſt in ſubiecto in quo eſt? ſolutio in tertia ſpecie C. Quæritur temperantia quid habet in aliis virtutibus? ſolutio in quarta ſpecie C. Quæritur quę ſunt principia primitiua temperantiæ? ſolutio in prima ſpecie D. Vtrum temperantia abſq; imaginatione poſſit habere actum ſuum? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Quæritur vtrum temperantia ſit hominis aut animæ; & reſpondendum eſt, quod vtriuſq;, ſed maxime hominis, eo quia homo cum anima cauſat ipſam & in tertia ſpecie D. Quæritur

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ritur temperantia quare eſt formaliter? ſolutio in prima ſpecie E. Quæritur temperantia, quare eſt? & reſpondendum eſt vt fiunt temperabilia, & vade ad ſecundam ſpeciem E. Quæritur temperantia quanta eſt? ſolutio in prima ſpecie F. Quæritur temperantia quot quantitates diſcretas habet? & reſpondẽdum eſt, quod tot quot ſunt ſua temperabilia, & in 2. ſpecie F. Quæritur quę eſt propria qualitas temperantiæ? ſolutio in prima ſpecie G. Queritur vtrum temperabilitates principiorum ſint ſecundarię qualitates temperantię? ſolutio in ſecunda ſpecie G Quæritur quomodo temperantia cauſat ſuas ſpecies in tempore? ſolutio in regula H. Quęritur temperantia vbi cauſat ſuas ſpecies? ſolutio in regula I. Quæritur temperantia quomodo temperat temperabilia? & reſpondendum eſt per ſimilitudinem, videlicet per illum modum per quem ſenſus ſenſat ſenſibilia, & vade ad primam regulam K. Quęritur temperantia cum quo eſt? & reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum iuſticia, prudentia, &c. Quæritur vtrum temperantia ſit altior virtus quam caſtitas? & reſpondendum eſt quod ſic, extenſe: intenſe vero non.

DE QUAESTIONIBUS FIDEI per principia. CAP. XXXVI.

De quæſtionib. fidei per principia.

VTRUM, poſita fide, ponantur ſic credulitates: ſicut poſito olfactu, ponantur odorabilitates? & reſpondendum eſt quod ſic: nam ſicut olfactus eſſet vacuus ſine odorabilitatibus, ſic fides ſine credulitatibus. Quæritur quę eſt cauſa quare intellectus agit ſuper ſua natura? Solutio in primo paragrapho fidei in nono ſubiecto. Quræitur quę eſt cauſa quare credere aſcendit ſuper intelligere? Solutio in ſecundo. Quæritur quid eſt fides in homine peccatore? Solutio in tertio Vtrũ fides & intellectus ſe poſſint habere circa eundem intellectum? Solutio in quarto. Quæritur per quem modum intellectus aſcendit cum fide ad ſummũ obiectum? Solutio in quinto. Vtrũ intellectus poſſit intelligere ſummum obiectum ſine fine? Solutio in ſexto. Vtrum fides ſit habitus intellectus? Solutio in ſeptimo. Quęritur quis eſt prius in veritate, aut fides, aut intellectus? Solutio in octauo. Quæritur quare intellectus aſcendit cum labore intelligendo: ſed cum delectatione credendo? Solutio in nono. Quæritur, per quem modum intellectus eſt inſtantaneus & ſucceſſiuus obiectando? Solutio in decimo. Quęritur per quem modum intelligere & credere concordant in eodem obiecto? Solutio in vndecimo. Quęritur per quod ſignum cognoſcitur, quę lex eſt vera, aut lex Chriſtianorum, aut

(c) 2006 Ministerio de Cultura

aut Iudeorum, aut Saracenorum? Solutio in 12. Quęritur per quem modū fides eſt diſpoſitio intellectus? ſolutio in 13. Quæritur, per quem modum fides & intellectus aſcendunt ad objectum? ſolutio in 14. Quæritur, per quem modum in via fides exiſtit inter intellectum & Deum? ſolutio in 15. Quæritur, vtrum duæ leges oppoſitæ poſſint eſſe veræ & bonæ? ſolutio in 16. Quæritur, quæ ſunt ſigna, cum quibus cognoſcit vera fides & falſa fides? ſolutio in 17. Vtrum majus intelligere ſit contra majus credere? ſolutio in 17.

DE QUAESTIONIBUS FIDEI per regulas. CAP. XXXVII.

De quæſtionib fidei per regulas.

QUÆRITUR, quod meritum ſit prius aut fidei, aut intellectus? ſolutio in regula B. Quæritur, quid eſt fides? Solutio in 1. ſpecie C. Quæritur, per quem modum fides eſt habitus? Solutio in ſecunda ſpecie C. Quæritur, per quem modum vnus habitus conſiſtit ſuper alium? ſolutio in tertia ſpecie C. Quæritur, quid habet fides in potentia animæ, & converſo? ſolutio in quarta ſpecie C. Vtrum fides ſit à generante, aut à creante? ſolutio in 1 ſpecie D. Vtrum fides agat per formam ſpecificam? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum fides ſit poſſeſſa ab intellectu? & reſpondendum eſt quod ſic: nam ipſa eſt habitus ipſius intellectus, & vade ad tertiam ſpeciem D. Quæritur, fides à quo dependet? Solutio in prima ſpecie E. Vtrum fides ſit, vt intellectus habeat altum intelligere ſive credere? Solutio in ſecunda ſpecie E. Quæritur, fides quanta eſt? Solutio vade ad primam ſpeciem F. Quæritur, quæ ſunt quantitates diſcretæ fidei? & reſpondendum eſt, quod ſuæ credulitates: & vade ad ſecundam ſpeciem regulæ F. Quæritur, fides tum quo agit? Solutio in prima ſpecie G. Quæritur, quid eſt diſpoſitio fidei? Solutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum fides conſiſtit in tempore, cum ſit immobilis, & quando ipſa corrumpitur, vtrum eadem fides reſurgat? Solutio in regula H. Vtrum fides ſit intellectus? Solutio in regula I. Quæritur, per quem modum Deus cauſat fidem? Solutio in prima regula K. Quæritur fides cum quo eſt? Solutio in ſecunda regula K. Vtrum fides ſit in prima? & reſpondendum eſt quod non: eo quod intellectus & ipſa non poſſunt eſſe in eodem gradu. Vtrum infidelis habeat fidem? & reſpondendum eſt quod non: eo quod non, fides enim abſque ejus veritate eſſe non poteſt.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBUS SPEI in nono subiecto: Et primo per principia.

CAPUT XXXIIX.

De quæstionib. spei in nono subiecto: & primo per principia.

VTRUM spes sit causa sperabilium, sicut gustus gustabilium? Et respondendum est quod sic: alioquin non esset virtus: verum tamen spes causat sperabilia moraliter: gustus autem gustabilia naturaliter. Vtrum spes sit habitus memoriæ, sicut charitas voluntatis & fides intellectus? Solutio in primo paragrapho capituli spei in nono subiecto. Quæritur memoria cum quo ascendit ad summum obiectum? Solutio in secundo. Quæritur spes cum quo durat? Solutio in 3. Quæritur quid est in memoria potestas superior & potestas inferior? Solutio in 4. Quæritur quid est magnus amicus hominis in hora mortis? Solutio in 5. Quæritur quid est magna amica hominis in suis aduersitatibus? Solutio in 6. Quæritur memoria cum quo est virtuosa? Solutio in 7. Quæritur quæ est spes formata & spes difformata? Solutio in 8. Quæritur quare spes causat lætitiam: suum autem oppositum tristitiam? Solutio in 9. Quæritur quæ differētia inter sperare & recolere? Solutio in 10. Quæritur per quem modum recolere & sperare se disponunt ad inuicem? Solutio in 11. Quæritur vtrum spes legitima & spes spuria possint esse in eodem subiecto? Solutio 12. Qæritur quę est infirmitas memoriæ? Solutio in 13. Quæritur spes per quē modum est medium inter Deum & hominem? Solutio in 14. Quæritur per quem modum spes causat quietem? Solutio in 15. Quæritur per quem modum spes est signum veræ legis? Solutio in 16. Vtrum sperare & recolere se possint coæquare in assumendo summum obiectum? Solutio in 17. Quæritur per quem modum peccatores cadunt in desperationem? Solutio in 18.

DE QUAESTIONIBUS SPEI per regulas. CAP. XXXIX.

De quæstionib. spei per regulas.

VTRUM spes sit habitus memoriæ? Solutio in 9. subiecto in capitulo spei in regula B. Quæritur quid est spes? Solutio in prima specie C. Quæritur spes cum quibus agit per suam speciem? Solutio in 2. specie C. Quæritur quid est spes in alio? Solutio in 3. specie C. Quæritur spes cuius est aptitudo? Solutio in 4. specie C. Vtrum spes sit à generante aut à creante? & respondendum est, quod ipsa est à creante, eo quia supra subiectum est ædificata: sicut cappa supra cappatum; & vide in prima specie D. Quæritur correlatiui spei à quibus deriuantur

(c) 2006 Ministerio de Cultura

tur? Solutio in 2. ſpecie D. Quæritur, ſpes cuius eſt inſtrumentum? ſolutio in tertia ſpecie D. Quæritur, ſpes quare eſt ſpes? Solutio in 1. ſpecie E. Quæritur, ſpes quare eſt? Solutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum ſpes ſit indiuiſibilis? Solutio in prima ſpecie F. Quæritur, ſpes in quo creſcit & decreſcit? Solutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur, quid eſt proprius actus ſpei? Solutio in prima ſpecie G. Quæritur, quæ ſint ſecundariæ proprietates ſpei? Solutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum omnia tempora in ſpe cõprahenduntur? Solutio in regula H. Quæritur, ſpes vbi cauſat ſuas ſpecies? Solutio in regula I. Quæritur, ſpes cum quo generatur aut corrumpitur? Solutio in prima regula K. Vtrum ſpes ſit cum diſpoſitione ſubjecti? in quo eſt ſolutio in 2. regula K. Vtrum ſpes ſit altior virtus quam iuſticia? & dicendum eſt quod ſic: eo quia iuſticia menſurat cum menſura; Spes autem ſupra menſuram. Vtrum ſpes ſit amica miſericordiæ? reſpondendum eſt, quod ſic: eo quia ſua ancilla eſt. Vtrum ſpes ſit theſaurus pauperum? & dicendum eſt quod ſic; eo quia cauſat læticiam & fugat triſticiam. Quæritur, quid eſt inimica ſpei? Et dicimus quod obliuio. Vtrum ſpes cauſat iuſticiã? & reſpondendũ eſt quod ſic: homo .n. ſperãs in Deo iuſtũ ſe reddit.

DE QUÆSTIONIBVS CHARITATIS, & primò per principia. CAP. XL.

VTRVM charitas ſit cauſa charitabilium : ſicut tactus eſt cauſa tactibilium? & dicimus ſic : ſi enim charitas non eſſet cauſa charitabilium, non poſſet eſſe habitus voluntatis : ſicut tactus ſenſus communis non eſſet cauſa ad iudicãdum ſenſibilia. Quæritur quare charitas eſt habitus voluntatis? Solutio in primo paragrapho charitatis in nono ſubjecto. Quæritur, quare charitas facit omnia bona communia? Solutio in ſecundo. Quæritur, charitas cum quo facit durare ſeipſam? Solutio in 3. Quæritur, charitas quare vincit omnia? Solutio in 4. Quæritur, per quem modum charitas eſt diſpoſitio intellectus ad intelligẽdum ſummum intelligibile? Solutio in 5. Quęritur, cum quo voluntas ſe diſponit ad amandum ſummum amabile? Solutio in 6. Quæritur, quare charitas eſt altior virtus quam aliæ virtutes? Solutio in 7. Quæritur, cum quo charitas vincitur, & cum quo vincit imaginabilia & ſenſibilia? Solutio in 8. Quæritur, quare charitas in omnibus inuenit deiectationem? & reſpondendum eſt ex eo, quia ipſa eleuat voluntatem ſupra imaginabilia & ſenſibilia? & ſolutio in 9. Quæritur, quare charitas non quærit ea quæ ſua ſunt? Solutio in decimo. Quæritur, quæ eſt de ratione charitatis? Solutio in vndecimo. Quæritur, quare

De quæſtionibus charitatis & primo per principia.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

charitas non inuenit contrarium? Reſpondendum eſt per hoc quia ipſa vincit illud: & Solutio in duodecimo. Quæritur, per quem modum charitas habet prius poſterius? Solutio in decimotertio. Quæritur, quid eſt nũcius inter amicum & ſummum amatum? Solutio in decimoquarto. Quæritur, voluntas cum quo in omnibus quieſcit? Solutio in decimoquinto. Quæritur, cum quo charitas eſt ſignum veræ legis? & reſpondendum eſt, quod cum maioritate? & vade ad 16. Quæritur, quid eſt ſignum charitatis? Solutio in 17. Quæritur, quid eſt corruptio charitatis? Solutio in 18.

DE QUAESTIONIBVS CHARITATIS per regulas. CAP. XLI.

De quæſtionibus charitatis per regulas.

UTRVM charitas ſit habitus voluntatis? Solutio in regula B. in nono ſubjecto. Quæritur, quid eſt charitas? Solutio in prima ſpecie C. Quæritur, charitas habẽs ſpecificas ſpecies, cum quibus eſt ſpecifica virtus? Solutio in ſecunda ſpecie C. Quæritur, quid eſt charitas in aliis virtutibus? Solutio in tertia ſpecie C. Quæritur, quare charitas habet quicquid vult? & reſpondendum eſt per hoc, quod eſt altior virtus omnibus virtutibus: & vade in quarta ſpecie C. Quæritur, quare charitas eſt infuſa & non acquiſita? Et reſpondendum eſt per hoc, quia per acquiſitionem non poſſet eſſe ita alia virtus ſicut eſt, niſi per infuſionẽ, & vide in prima ſpecie D. Quæritur, charitas ex quo eſt? Solutio in ſecunda ſpecie D. Quæritur, quare qualitas eſt voluntatis? Solutio in tertia ſpecie D. Quæritur, quid eſt cauſa charitatis? Solutio in prima ſpecie E. Quæritur, quare charitas eſt? Solutio in ſecunda ſpecie E. Quæritur, vtrum charitas habeat magnam quantitatem? Solutio in prima ſpecie F. Vtrum eſſentia charitatis creſcat aut decreſcat? & reſpondendum eſt quod non: ipſa enim non eſt habitus punctalis neque linealis: & vade ad ſecundam ſpeciem F. Quæritur, quid eſt primitiua quantitas charitatis? Solutio in prima ſpecie G. Quæritur, quæ eſt ſecundaria qualitas charitatis? Solutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum charitas eſt inſtantanea & ſucceſſiua? Solutio in regula H. Quæritur, charitas vbi eſt? Solutio in regula I. Quæritur, charitas quomodo eſt? Solutio in prima regula K. Quæritur, charitas cum quo eſt? Solutio in ſecunda regula K. Quæritur, per quod homo poteſt cognoſcere, ſi ipſe habet charitatem aut non? & reſpondendum eſt per ea quæ de illa ſuperius dicta ſunt.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QVÆSTIONIBVS PATIENtiæ in nono ſubiecto: & primò per principia.

CAPVT. XLII.

De quæſtionibus patiẽtia in nono ſubiecto & primò per principia.

VTRVM patientia ſit ſic cauſa patibilium: ſicut affectus affectibilium eſt cauſa? & reſpondendum eſt quod ſic. Nam ſicut affectus non eſſet ſenſus abſque affectibilibus: ſic nec patiẽtia eſſet virtus abſque patibilibus. quæritur, patientia cum quo eſt habitus voluntatis? Solutio in primo paragrapho patientiæ in nono ſubjecto. quæritur, voluntas cum quo vincit iram? Solutio in ſecundo. quæritur, patientia cum quo eſt fortis? Solutio in tertio. Vtrum patientia cum abſtinentia & prudentia ſit potens? Solutio in quarto. quæritur, patientia cum quo viuit? Solutio in quinto. Patientia cum quo eſt de genere humilitatis? Solutio in ſexto. Patientia cum qua virtute eſt magis alta? Solutio in 7. Vtrum vera patientia quietat ea quæ ſua ſunt? Solutio in octauo. Vtrum patientia fugat triſticiam? Solutio in nono. Vtrum patientia diſtinguat inter ſuum amicum & ſuum inimicum? Solutio in decimo. quęritur, patientia cum quibus virtutibus eſt connexa? Solutio in vndecimo. quęritur, quare patientia vincit? Solutio in 12. quęritur, patientia quid habet in cauſis? ſolutio in 13. quęritur, patientia inter quę eſt medium? ſolutio in decimoquarto quęritur, homo patiẽs cum quo quieſcit? ſolutio in decimoquinto quęritur, patientia cum quo eſt maior virtus? ſolutio in decimoſexto. quęritur, quod eſt officium patientię? ſolutio in decimoſeptimo. quęritur, patientia cum quo periclitatur? ſolutio in decimooctauo.

DE QVAESTIONIBUS PATIENtiæ per regulas. CAP. LXIII.

De quæſtionibus patiẽtiæ per regulas.

QVÆRITVR, quare patientia abſolutè eſt fortior quam impatientia? ſolutio in regula B. quęritur, quid eſt patientia? ſolutio in prima ſpecie C. quęritur, patientia cum quibus patitur? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Vtrum patientia ſit in charitate manſueta, & in prudentia diſcreta? ſolutio in quinta ſpecie C. Vtrum voluntas per patientiam habeat ea quę vult? ſolutio in quarta ſpecie C. quęritur, quę ſunt principia primitiua patientię? ſolutio in prima ſpecie D. quęritur, quę sũt principia ſecundaria patientię? ſolutio in ſecunda ſpecie D. quęritur, voluntas cum quo deſcendit ad eligendum paſſiones? ſolutio in tertia ſpecie D. quęritur, patientia cum quibus virtutibus eſt neceſſitata? ſolutio in prima ſpecie E. Quæritur, patientia quare eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum eſſentia patientię

(c) 2006 Ministerio de Cultura

habeat cum quo creſcat? ſolutio in prima ſpecie F. Vtrum patientia habeat qualitates diſcretas? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur. quæ eſt propria proprietas patientiæ? ſolutio in prima ſpecie G. Quæritur, quæ ſunt ſecundariæ qualitates patientiæ? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum patientia eſt in tempore inſtantanea per illam nouitatem quam accipit in ſui creatione; & ſucceſſiua de vno in aliud? ſolutio in regula H. Quæritur, quæ ſunt loca patientiæ? ſolutio in regula I. Quęritur, patientia quomodo acquiritur? ſolutio in prima regula K. Quæritur, patientia cum quo fortificatur? ſolutio in ſecunda regula K. Quid eſt ante contra iram aut patientia aut abſtinentia? & reſpondendum eſt, quod patientia. Nam ipſa abſtinentia à patientia oritur. Vtrum patientia cauſetur æqualiter à fortitudine & prudentia? Reſpondẽdum eſt quod ſic: alioquin iam patientia non eſſet fons abſtinentiæ.

DE QVÆSTIONIBVS PIETATIS in nono ſubiecto: Et primò per principia.

CAPVT. XLIV.

De quæſtionibus pietatis in nono ſubiecto, & primò per principia.

VTRVM pietas ſit cauſa pietabilium: ſicut imaginatio eſt cauſa imaginabilium? & dicimus quod ſic. Quia ſicut imaginatio non eſſet habitus ſine imaginabilibus: ſic pietas ſine pietabilibus. Quæritur, cum quo voluntas ſe diſponit ad habendum dolores proximi ſui? ſolutio in primo paragrapho pietatis in nono ſubiecto. Quæritur, vtrum ſuſpiria & fletus ſint ſigna magnæ pietatis? ſolutio in ſecundo paragrapho. Quæritur, pietas cum quo durat? ſolutio in tertio. Quæritur, quæ ſunt ſigna poteſtatis pietatis? ſolutio in quarto. Quæritur, cum quo intellect⁹ cognoſcit pietatem? ſolutio in quinto. Quęritur, quare pietas eſt amabilis? ſolutio in ſexto. Pietas cum quibus ſe oſtendit eſſe virtutem? ſolutio in ſeptimo. Quæritur, quid eſt medicina crudelis voluntatis? ſolutio in octauo. Volũtas cum quo ſe conſulat? ſolutio in nono. Quæritur, quare pietas non diſtinguit inter proprium & commune? ſolutio in decimo. Homo pius cum quo pacificat inimicum? ſolutio in vndecimo Pietas cum quo vincit impietatem? ſolutio in duodecimo. Quæritur, quid eſt materia pietatis? Et reſpondendum eſt, quod ſuperbia: non tamen dico per rectam lineam, ſed per obliquam, videlicet eſt occaſio, ſed non tamen cauſa? & vade ad decimum tertium. Vtrum pietas ſit in extremis? ſolutio in decimoquarto. Quæritur, cum quo voluntas ſe delectat in ſuis aduerſitatibus? ſolutio in decimoquinto. Vtrum maior pietas ſit maius ſignum veræ legis? ſolutio in decimoſexto. Quæritur,

(c) 2006 Ministerio de Cultura

pietas

pietas cum quo mensurat? solutio in decimoseptimo. Quæritur, vtrum absentia suspirii & fletus sit signum minoris pietatis? solutio in decimooctauo.

DE QVAESTIONIBVS PIETATIS per regulas. CAP. XLV.

De quæstionibus pietatis per regulas.

VTRVM charitas sit habitus pietatis? solutio in regula B. in nono sub recto in capitulo pietatis. Quęritur, quid est pietas? solutio in prima specie C Quæritur, pietas cũ quibus agit specifice? solutio in secunda specie C. Quęritur, pietas cuius est signum? solutio in tertia specie C. Quæritur, quid habet pietas in subjecto in quo est? solutio in quarta specie C. Quæritur quæ sunt principia priora pietatis? solutio in prima specie D. Vtrum suspiria fletus sint signa significantia materiam pietatis? solutio in secunda specie D. Vtrum pietas sit voluntatis? & respondendum est sic: eo quia suus primus motor est, & vade ad tertiam speciem D. Quæritur, cum quo cognoscitur quãritas pietatis? solutio in prima specie F. Quæritur, cum quo pietas crescit aut decrescit actum suum? solutio in secunda specie. Quæritur, quæ est propria qualitas pietatis? solutio in prima specie G. Quæritur, quæ est secundaria qualitas pietatis? solutio in secunda specie G. Quæritur, quomodo cognoscitur pietas? solutio in regula H. Quæritur, vbi est pietas? solutio in regula I. Quęritur, pietas quomodo acquiritur? solutio in prima regula K. Quæritur, pietas cum quibus est? solutio in secunda regula K. Quęritur, pietas cum quibus est: quomodo generat suspiria & fletus? dicendum est, quod per modum quem habet charitas ad mouendam cum pietate imaginatiua mouentem sensitiuam calefaciendo cor, ut influat suspiria, cum quibus calefaciat ascendentem ad oculos calefactos, à quorum calore aquam fudit lachrimando Diximus de nouem virtutibus: & sicut diximus de illis per principia & regulas; sic potest dici de vitiis ei, contrariis modo contrario, videlicet de iniuria, imprudentia, debilitate cordis, intemperantia, infidelitate, desperatione, crudelitate, impatientia & impietate.

DE QVAESTIONIBVS VITIORVM in nono subiecto per principia & regulas deductorum: Et primò de auaricia. CAP. XLVI.

De quæstionibus vitiorũ in nono

VTRVM auaricia habeat suas species, sicut largitas suas. Et dicimus quod sic: alioquin ipsæ non haberent cum quo essent contrarię. Quæritur, auaricia cum quo impedit lar-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſubiecto per principia & regulas deductorũ & primo de auaritia.

gitatem? Solutio in 1. paragrapho in capitulo auariciæ in nono ſubjecto. Quæritur, auaritia cum quo magnificat malum? Solutio in 2. Quæritur, quare auarus non quieſcit? Solutio in 3. Vtrum auarus poſſit quieſcere auaritia? ſolutio in 4. Quæritur, quare auarus creditur eſſe largus? ſolutio in 5. Vtrum auaricia elevet voluntatem ſuper viribus largitaris? ſolutio in 6. Vtrum homo auarus ſub habitu auariciæ credat aut intelligat? ſolutio in 7. Quæritur, an homo auarus hoc quod eſt verum credat eſſe falſum? ſolutio in 8. Vtrum auarus habeat cum auaritia aliquid in quo quieſcat? ſolutio in 9. Quæritur, homo auarus, vtrum credit hoc quod eſt auaricia, ſit largitas? ſolutio in decimo. Vtrum homo auarus cum homine iuſto prudente concordare poſſit? ſolutio in vndecimo. Quæritur, quare homo auarus eſt malus vicinus ſiue ſocius? ſolutio in 12 Quæritur, homo auarus quomodo ſe habet cum principiis cauſalibus? ſolutio in 13. Homo auarus cum quo menſurat ea quæ habet? ſolutio in 14. Vtrum homo auarus quieſcat cum habitibus priuatiuis: ſicut largus cum poſitiuis? ſolutio in 15. Quæritur, quid eſt maioritas auariciæ? ſolutio in 16. Quæritur, quare auaricia non conſiſtit in medio? ſolutio in 17. Vtrum minoritas auariciæ ſit contra largitatem? ſolutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS AVARIciæ per regulas. CAP. XLVII.

De quæſtionibus auaritiæ per regulas.

VTRVM auaricia ſit generalius peccatum? ſolutio in regula B. Quęritur, quid eſt auaricia? ſolutio in prima ſpecie C. Quæritur, quæ ſunt correlatiua auariciæ? ſolutio in 2. ſpecie C. Quæritur, quare auaricia eſt de genere paupertatis? ſolutio in 3. ſpecie C. Quæritur, quid habet homo auarus in ſuis diuitiis ſolutio in 4. ſpecie C. Vtrum auaricia habeat naturam? & reſpondendum eſt, quod non: eo quod largitas habeat eam, & vide in prima ſpecie D. Quæritur, peccatum auariciæ de quo eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum homo auarus ſit auariciæ? & reſpondendum eſt, quod ſic: quia ſicut largus eſt largitatis, & vide in tertia ſpecie D. quæritur, auaricia quare eſt? ſolutio in prima ſpecie E. quæritur, vtrum auaricia ſit, ut homo non quieſcat? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum auaricia ſit commixta cum largitate? ſolutio in prima ſpecie F. quęritur, auaricia cum quo creſcit aut decreſcit actus ſuos? ſolutio in ſecunda ſpecie F. quæritur, quare homo auarus quanto magis habet, tanto plus appetit habere? ſolutio in prima ſpecie G. quæritur, quæ ſunt proprietates appropriatæ auariciæ? ſolutio in ſecunda ſpecie G. quæritur, quomodo homo auarus vtitur tempore? ſolutio in

regula

(c) 2006 Ministerio de Cultura

regula H quæritur,auaricia vbi eſt? ſolutio in regula I. quæritur,quomodo auaricia eſt? ſolutio in prima regula K. Item reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per modum nolendi: ſicut largitas eſt per modum volendi. quæritur, auaricia cum quo eſt? ſolutio in ſecunda regula K. Vtrum peruerſum velle & peruerſum nolle ſint cauſæ auariciæ? & dicimus,quod ſic. Ratio huius eſt,quia rectum velle & rectum nolle ſunt cauſæ largitatis.

DE QVAESTIONIBVS GVLAE & primò per principia. CAP. XLIIX.

VTRVM gula ſic cauſet guloſitatem videlicet ſuas ſpecies: ſicut temperantia temperalitates? & dicimus,quod ſic:quia ſi non,iam gula non haberet cum quo eſſet peccatum ſpecificum: ſicut temperantia habet cum quo eſt virtus ſpecifica. quę ritur,homo guloſus,vtrum cognoſcit quod nimia comeſtio facit ſibi malum , & tamen credit quod faciat ſibi bonum? & reſpondendum eſt,quod habitus guloſitatis facit ipſum credere hoc quod eſt ſupra ſuum intelligere; & vide in primo paragrapho noni ſubjecti in C. gulæ. quare homo guloſus credit, quod nimia potatio non ſit malum? & reſpondendum eſt, quod magna guloſitas magnificat credere: & paruificat intelligere: & vide in 2. quæritur,quare homo eſt guloſus,poſtquam declarationes quas habet per gulam , non durant tantum quantum pœnę quas per illas patitur? & dicendum eſt,quod eſt ex eo,quia ſupponit & non intelligit:& vide in tertio. quæritur, quare homo guloſus ſub habitu gulæ eſt ligatus? Solutio in 4. quæritur,quæ eſt diſpoſitio ad peccandum? Solutio in 5. quæritur,quæ eſt cauſa peruerſi appetitus voluntatis? Solutio in 6. quare gula eſt cõtra omnes virtutes? Solutio in . quæritur, cum quo homo in menſa decipit ſeipſum? Solutio in 8. quæritur,cum quo gula, in quo ſenſu cauſat delectationes , & in quo dolores? Solutio in 9. quare guloſus non diſtinguit inter infirmitatem & ſanitatem? Solutio in 10. quęritur , homo guloſus cum quo vtitur concordantia? Solutio in 11. Gula quorum eſt inimica? Solutio in 12. quæritur,quæ ſunt ſigna gulæ? Solutio in 13. Vtrum guloſus peruertat menſuram & immenſuram? Solutio in 14. quæritur,quare homo guloſus non inuenit quietem? Solutio in 15. Item reſpondendum eſt,quia ipſe cum gula inquirit quietem. quæritur quæ ſunt maiores proſperitates guloſi? Solutio in 16. quæritur, cum qua menſura guloſus menſurat principia innata vegetatiuæ? Solutio in 17. quęritur, cum quo homo guloſus eſt contra charitatem? Solutio in 18.

& primò per principia.

Qq 4

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS GVLAE perregulas. CAP. XLIX.

De quæstionibus gulæ perregulas.

VTRVM gula dependeat magis à voluntate quam ab intellectu? Solutio in regula B. Quæritur, quid est gula? Solutio in prima specie C. Quæritur, quæ sunt monstruositates gulę? Solutio in secunda specie C. Quæritur, quid est gula in subiecto in quo est? Solutio in tertia specie C. Quæritur, gula quid habet in subjecto in quo est? Solutio in quarta specie C. Queritur, gula quare non est de aliquo? Solutio in prima specie D. Vtrum gula sit de habitibus priuatiuis? Solutio in 2. specie D. Quæritur, vtrum gula sit animæ aut corporis? & respondendum est, quod ipsa est animæ primò: secundariè autem corporis. Nam peccatum in anima & per animam incipit, & deinde per corpus, & vide in tertia specie D. Vtrum gula sit à necessitate aut à cõtingentia? Solutio in prima specie E. Quæritur gula quare est? Solutio in secunda specie E. Quæritur, quare gulosus non potest moraliter saturari: sed tantum saturatur sensibiliter? Solutio in prima specie F. Adhuc est respondendum, quod ipsa est tanta, quantum gulosus suum actum augmentare potest. Quæritur, per quem modum gula sublevat appetitum voluntatis, imaginationis & gustus? Solutio in prima specie G. Quęritur, quæ species gulæ competunt animæ, & quæ corpori? Solutio in secunda specie G. Quæritur, quando se habet gula in tempore? Solutio in regula H. Quæritur, quæ sunt loca gulæ? Solutio in regula I. Quæritur, gula quomodo est? Respondẽdum est, quod ipsa est per contrarium medium tẽperantiæ, & vade ad primam regulam K. Quæritur, gula cum quo est? solutio in secunda regula K. Quæritur, vtrum gula distet magis à iustitia quã à prudentia? & respondendum est quod sic? eo quia temperantia quę est suum oppositum, consistit per æqualitatem. Vtrum gula distet æqualiter à fortitudine & prudentia? & respondendum est quod sic: eò quia absque temperantia in ipsis esse non potest.

DE QVAESTIONIBVS LVXVRIAE per principia. CAP. L.

De quæstionib. luxuriæ per principia

VTRVM luxuria causet luxuriabilia: sicut castitas causat castabilia? & dicimus quod sic. Alioquin luxuria non haberet cum quo resisteret castitati. Quæritur, cum quo luxuriare sistit castitati? Solutio in primo paragrapho. Quæritur, per quẽ modũ luxuria est occasio cõscientiæ? Solutio in secundo. Quęritur, culpa de quo durat? Solutio in tertio. Quęritur, per

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quem

quem modum luxurioſus eſt ligatus? Solutio in quarto. Quæritur luxurioſus an credat quod luxuria nõ ſit peccatum? ſolutio in quinto. Quæritur luxuria quare cum pleriſq; ſignis cauſat actus ſubſtantiales? ſolutio in 6. Vtrum luxuria faciat aſcẽdere credere ſupra intelligere? ſolutio in 7. Quæritur luxurioſus cum quo decipit ſeipſum? ſolutio in 8. Luxurioſus cum quo diſponit ſe ad labores? ſolutio in 9. Quæritur quare intellectus luxurioſi eſt obſtinatus? ſolutio in decimo. Quæritur an pulchritudo & turpitudo concordant? ſolutio in vndecimo. Vtrũ luxuria ſit habitus cõtrarietatis? Ad quod dicendũ eſt quod ſic: eo quia ipſa eſt habitus peruerſus, & vide in duodecimo. Luxuria quomodo eſt peccatum? ſolutio in 13. Quæritur imaginatio eſtne inſtruẽmtum luxuriæ? ſolutio in decimoquarto. Quæritur quid eſt vltimus finis luxurioſi? ſolutio in decimoſexto. Quæritur quare luxuria coẽtando ſe multiplicat? ſolutio in 17. Quæritur per quem modum luxuria in ſuo ſubiecto conſiſtit in vno, & eodem tempore in fieri, & in facto eſſe? ſolutio in 18.

DE QVÆSTIONIBVS LUXURIÆ, *per regulas.* CAP. LI.

De quæſtionib. luxuriæ per regulas.

QVARE luxuria citius incipitur per imaginatiuam quam per ſenſitiuam, cum ſua ſigna ſint ſenſibilia? Solutio in regula B. Quæritur quid eſt luxuria? Solutio in prima ſpecie C. Quæritur, vtrum luxuria agat per ſuam ſpeciem? Solutio in ſecunda ſpecie C. Quæritur, luxuria vbi eſt peccatum intenſum, & vbi inſtantaneum, & in inſtanti, & vbi eſt in ſucceſſione? Solutio in tertia ſpecie C. Quare luxuria habet in homine luxurioſo tam magnam poteſtatem? & reſpondendũ eſt ex eo quia ſuus habitus eſt Solutio in quarta ſpecie C, Cum luxuria ſit habitus cauſans malum magnũ: quare dicitur, quod ipſa nihil eſt? ſolutio in 1, ſpecie D. Quæritur vtrũ luxuria dependeat à monſtruoſitate morali? ſolutio in ſecũda ſpecie D. Quæritur vtrũ homo ſit luxuriç, & è contra? ſolutio in 3. ſpecie D. Quæritur quare luxuria eſt? & eſt dicendum, quod ipſa eſt, quia ſua cauſa ſua eſt: & vade ad 1. ſpeciem E Quæritur quare luxuria eſt habitus primariuus, cum ſit inſtrumentũ ſubiecti in quo eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum luxuria habeat quantitatem continuam? ſolutio in prima ſpecie F. Vtrũ luxuria corrumpatur, corrumpendo actus ſuos? Solutio in 2. ſpecie F. Quare eſt prima qualitas luxuriæ? Solutio in prima ſpecie G. Quæ eſt ſecundaria luxuriç qualitas? Selutio in ſecunda ſpecie G. Quçritur per quem modum luxuria eſt in tempore? So-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

lutio in regula H. Quæritur luxuria vbi cauſat ſuas ſpecies? Solutio in regula I. Quæritur luxuria quomodo eſt? Solutio in 1. regula K. Quæritur luxuria cum quo eſt? Solutio in 2. regula K. Quæritur luxuria cum quo generatur? & cum quo corrumpitur? & reſpondendum eſt, quod ipſa generatur cum corruptione caſtitatis: & corrumpitur cum caſtitatis generatione. Quæritur quid eſt remedium luxurię? & eſt reſpondendum, quod eſt recordari ſæpe ea, quæ de ipſa dicta ſunt: & imaginari pœnas infernales, & gloriam cœleſtialem.

DE QVAESTIONIBVS ſuperbiæ, per principia. CAP. LIII.

De quæſtionib ſuperbia per regulas.

VTRUM ſuperbię ſit cauſa ſuperbilium: ſicut humilitas humilium? & reſpondendum eſt quod ſic: eo quia ſunt habitus contrarii. Quæritur an ſuperbia aſcendendo deſcendet? Solutio in primo paragrapho. Quæritur an ſuperbia minorificat ſubiectum ſuum, cum ipſa apperat ipſum eſſe magnum? ſolutio in ſecūdo. Quare ſuperbia eſt inimica ſubiecto in quo eſt? ſolutio in tertio. Quæritur, quare poteſtas ſuperbiæ contra poteſtatem humilitatis ſtare non poteſt? ad quod dicendum eſt eo, quod ſuperbia eſt habitus priuatiuus: humilitas autem poſitiuus. Vtrum ſuperbia ſit habitus ſuperius per credere, & deſcēdat per intelligere? ſolutio in 5. Quæritur quare eſt homo ſuperbus: & quare per ſuperbiam deſcendat: & quare per velle deſcendit? ſolutio in 6. Vtrum ſuperbia ſit per credere aut per intelligere? ſolutio in 7. Vtrū ſuperbia ſit de genere virtutū? ſolutio in 8. Quæritur quare homo ſuperbus non quieſcit? Reſpondendū eſt per hoc, quia humilis quieſcit? & vide in nono. Quæritur quare homo ſuperbus non diſtinguit? & reſpondendum eſt per hoc, quia non cognoſcit ſemetipſum: & vide in decimo. Quare ſuperbia habet concordantiam cum omnibus vitiis? ex eo, quia humilitas cum omnibus virtutibus concordat; & vide in vndecimo. Quare ſuperbia contradicit virtutib. propter hoc, quia humilitas contradicit omnib. vitiis; & ſolutio in 12. Vtru ſuperbia ſit occaſio humilitatis? ſolutio in 13. Quæ eſt cauſa quare ſuperbia deſcendit? ſolutio in 14. Quare ſubiectum cum quo ſuperbia eſt, non quieſcit? ob hoc, quia ipſum cum humilitate quieſcit; ſolutio in 15. Cum quo maior ſuperbia cognoſcitur? Solutio id 16. Quare ſuperbia non vult ſocium ęqualem? ſolutio; quia humilitas vult illum: & vade ad 17. Vtrum ſuperbia ſit magis per ſenſum quam per intellectum: poſito tamen quod intellectus credat? Solutio in 18.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QUAESTIONIBVS *superbiæ per regulas.* CAP. LIII.

De quæstionib. superbiæ per regulas.

QVÆRITUR, in qua potentia animæ ſuperbia eſt inferius & in qua ſuperius? Solutio in regula B. Quæritur, quid eſt ſuperbia? ſolutio in prima ſpecie C. Quare ſuperbia eſt peccatum ſpecificum? ſolutio in ſecũda ſpecie C. Quæritur quid eſt ſuperbia in aliis peccatis? ſolutio in tertia ſpecie C. Quid habet ſuperbia in ſubiecto in quo eſt? ſolutio in 4. ſpecie C. Superbia de quibus eſt habitus priuatiuus? ſolutio in 1. ſpecie D Quæritur quæ ſunt primariæ ſpecies ſuperbiæ: & quæ ſunt ſecundariæ? ſolutio in ſecũda ſpecie D. Vtrum ſuperbus aliquo modo ſit ſuperbiæ? ſolutio, dicendum eſt quod ſic: quia ab ipſa captus eſt. Et vade ad tertiam ſpeciem D. Quare eſt ſuperbia? ſolutio in prima ſpecie E. Quæritur ſuperbia quo tendit? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum ſuperbia cum quantitate contínua corrumpatur? ſolutio in prima ſpecie F. Quæritur quare ſuperbia habet quantitates diſcretas? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur quæ eſt prima paſſio ſuperbię? ſolutio in prima ſpecie G. Quæritur quæ eſt appropriata paſſio ſuperbiæ? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur ſuperbia quando incipitur? ſolutio in regula H. Superbia vbi cauſat ſuas ſpecies? ſolutio regula I. Quæritur ſuperbia quomodo eſt? ſolutio in prima regula K. Quæritur ſuperbia cum quo eſt? ſolutio in ſecunda regula K. Vtrum ſuperbia inhæreat aliis peccatis? & dicendum eſt quod ſic. Ratio huius eſt; quia humilitas inhæret aliis virtutibus. Vtrum ſuperbia inſit angelo maligno? & dicendum eſt quod ſic: nam ipſe inhæret malo.

DE QUAESTIONIBUS *acediæ per principia.* CAP. LVI.

De quæſtionibus acediæ p principia.

QVÆRITUR, vtrum acedia habeat per ſuam naturam acedibilia: ſicut ſollicitudo ſollicitabilia? Et reſpondendum eſt quod ſic: vt habeant cum quibus ſint contrariæ. Quæritur vtrum acedioſus ratione ſuæ malicię ſit acedioſus? Solutio in primo paragrapho. Quæritur quæ acedia ambit pigritiam & ſollicitudinem? ſolutio in ſecundo. Quæritur acedia cum quibus durat? ſolutio in tertio. Quare homo volens agere bonum, eſt negligens? ſolutio in 4. Quare intellectus ſub habitu acedię ignorat eã? ſolutio in 5 Cũ voluntas ſit creata ad diligendũ bonũ; quare odit illud? ſolutio in 6. Quare acedia iudicat diligentiã pro vitio? ſolutio in 7. Quare acedia in veritate eſt pigra? ſolutio in 8. quare acedioſus delectatur in malis & pigratur in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in bonis? Solutio in 9. Quare acedia eſt inimica ſcientię? Solutio in 10. Quæritur acedia quomodo agit per concordantiã? Solutio in 11. Quæritur acedia cui eſt contraria? Solutio in 12. Quæritur pigritia quomodo ſe habet in cauſis? Solutio in 13. Quæritur acedia per quem modum impetit bonum? Solutio in 14. Quare acedioſus ſemper eſt in labore? Solutio in 15. Quæritur quid eſt fons vitiorum? Solutio in 16. Quæritur per quem modum acedia eſt fortis? Solutio in 17. Quęritur minor acedia cui eſt propinqua? Solutio in 18.

DE QVÆSTIONIBVS acediæ per regulas. CAP. LV.

De quæſtionibus acediæ per regulas.

QVÆRITVR, acedia quare minus cognoſcitur quam aliud peccatum? Solutio in regula B Quæritur quid eſt acedia? Solutio in prima ſpecie C. Correlatiua acediæ à quo ſunt? Solutio in ſecunda ſpecie C. Acedia quid eſt in aliis vitiis? Solutio in tertia ſpecie C. Quæritur quid habet pigritia in bonis? & quid habet in malis? Solutio in 4. ſpecie C. Quæritur quare acedia eſt habitus priuatiuus? Solutio in prima ſpecie D Acedia de quibus eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum acedia ſit ligamen acedioſi ad agendum malum? Solutio in tertia ſpecie D. Acedia quare agit per ſuam ſpeciem? Solutio in prima ſpecie E. Quæritur quare eſt acedia? Solutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum acedia poſſit eſſe mixta cum aliis vitiis ſine quantitate continua? Solutio in prima ſpecie F. Quare acedia habet actus ſucceſſionis, cum non ſit puctualis neq; linealis? Solutio in ſecunda ſpecie E. Quęritur quæ eſt propria qualitas acediæ? Solutio in prima ſpecie G Quæritur quæ ſunt paſſiones appropriatæ? Solutio in ſecunda ſpecie G. Acedioſus, quando vtitur tempore? ſolutio in regula H. Quæritur acedia vbi eſt? Solutio in regula I. Acedia quomodo eſt genita? Solutio in prima regula K. Acedia cum quibus efficitur? Solutio in ſecunda regula K. Qnæritur acedia à quo cauſatur magis, aut ab intellectu, & à voluntate? & eſt reſpondendum diſtinguendo videlicet quod ipſa cauſatur ab intellectu per pigritiam: & à voluntate magis per ſollicitudinem. Ratio huius eſt: quia intellectus in acquirendo ſpecies laborat: voluntatis autem nequaquam. Quare ocioſitas & ſolicitudo ſunt ſpecies acediæ? & reſpondendum eſt, quia intellectus non habet inhærentiam ad verum propter pigritiam; & ideo cauſat ocioſitatem: voluntas autem propter inhęrentiam quam habet ad malum, cauſat ſollicitudinem.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS *inuidiæ. & primo per principia.* CAP. LVI.

De quæstionib. inuidiæ & primo per principia.

VTRVM inuidia habeat inuidiabilia, sicut sensitiua sensibilia? Ad quod dicendum est quod sic: alioquin inuidia non esset peccatum specificum. Veruntamen sensitiua habet species naturaliter: inuidia autem moraliter. Vtrum appetere bonum absolute sit bonũ? Solutio in primo paragrapho. Vtrum aliqua virtus per se posset destruere inuidiam? Solutio in secundo. Quæritur per quem modum deuincitur inuidia? Solutio in tertio. Quæritur cum quibus potestatibus inuidia deuincitur? Solutio in quarto. Quæritur quæ est cura contra inuidiam? Solutio in quinto. Quæritur quæ est corruptio inuidiæ? Solutio in sexto. Inuidiosus vtrum per quod mutatur sui habitus potest esse virtuosus? Solutio in septimo. Per quem modum inuidiosus seipsum decipit? Solutio in octauo. Quare inuidia non dat delectationem subiecto in quo est? Solutio in nono. Quæritur per quem modum inuidiosus in numerando vitia, potest curari sua inuidia? Solutio in decimo. Intellectus per quem modum agit contra inuidiam? Solutio in vndecimo. Inuidia & charitas cum quibus habitus se habent? Solutio in duodecimo. Quæ est dispositio inuidiæ? Solutio in decimotertio. Quæritur cum qua mensura destruitur mensura inuidiæ? Solutio in decimoquarto. Vtrum inuidia possit causare quietem; Solutio in decimoquinto. Cum qua maioritate maioritas inuidiæ deuincitur? Solutio in decimosexto. Cum qua æqualitate deuincitur æqualitas inuidiæ? Solutio in decimoseptimo. Inuidiosus per quem modum se habet ad sua & ad aliena? Solutio in decimooctauo.

DE QUAESTIONIBVS *inuidiæ per regulas.* CAP. LVII.

De quæstionib. inuidiæ per regulas

QVARE inuidia est generalius peccatum quam auaritia? Solutio in regula B. Quæritur quid est inuidia? Solutio in prima specie C. Inuidia cum quibus est hoc quod est? Solutio in secunda specie C. Inuidia quid est in suo subiecto? Solutio in tertia specie C. Quæritur inuidia de quibus est peccatum specificum? Solutio in prima specie D. Inuidia de quibus est secundarie? Solutio in secunda specie D. Vtrum inuidia sit ignorantia intellectus & maleuolentia voluntatis? Solutio in tertia specie D. Inuidia quare est effectus? Solutio in prima specie E. Vtrum inuidia sit inimica subiecti, in quo est? Solutio in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in ſecunda ſpecie E. Inuidia quanta eſt? Solutio in prima ſpecie F. Quare inuidia poſſit habere multos actus differentes numero? Solutio in ſecuda ſpecie F. Quæ eſt prima paſſio inuidię? Solutio in prima ſpecie G. Quæritur quæ eſt appropriata paſſio inuidiæ? Solutio in ſecunda ſpecie G. Inuidia per quem modum conſiſtit in tempore? Solutio in regula H. Signa inuidiæ vbi ſunt? Solutio in regula I. Quæritur inuidia quomodo eſt? ſolutio in prima regula K. Inuidia cũ quibus ſignis cognoſcitur? Solutio in ſecunda regula K. Quæritur vtrũ inuidia deſcendat ab intellectu aut à voluntate? & huic dicendũ eſt, quod ab vtroque, ab intellectu quidem ratione ſuperbiæ: ſed à voluntate ratione auaritiæ. Vtrum memoria & imaginatio ſint potentiæ communes inuidiæ? Cui dicẽdum eſt quod ſic: eo quia ipſæ ſunt potentiæ communes intellectui & voluntati.

DE QUAESTIONIBUS iræ, & primo per principia.

CAP. LIIX.

De quæſtionibus iræ, & primo per principia.

VTRUM tot iraſcibilia ſint ſub ira, quot charitabilia ſunt ſub charitate? Et dicimus quod non. Sicut in natura non ſunt tot monſtruoſitates, ſicut perfectiones. Quæritur. quid eſt remediũ iræ? ſolutio in principio capituli ſiue in primo paraprapho, qui eſt idem. Quæritur cum quo ira deuincitur? Solutio in ſecundo. Vtrum actus iræ ſit ſua duratio? Solutio in tertio. Poteſtas iræ cum qua poteſtate deuincitur? Solutio in quarto. Per quem modũ prudentia vincit iram? ſolutio in quinto. Charitas per quem modum creſcit actum ſuum? ſolutio in 6. Quomodo voluntas tranſit de ira in virtutẽ? ſolutio in ſeptimo. Per quem modum iraſci eſt ſupra intelligere? Solutio in octauo. Homo iratus cũ quo patitur, & cum quo reſurgit ab ira? Solutio in nono. Quare homo iratus non diſtinguit inter ſui malum & alterius malũ? Solutio in 10. Homo iratus cum quibus concordat: & cum quibus diſcordat? Solutio in vndecimo. Quæritur quæ eſt domina iræ? Solutio in duodecimo. ira cum quo generatur: & cum quo corrũpitur? Solutio in decimotertio. Quæritur cum quo ira menſuratur? Solutio in 10. Quare homo non quieſcit cum ira? Reſpondendum eſt per hoc, quia ira non quieſcit, ſed patientia, & vade ad decimumquintũ. Quæ eſt maior, aut patientia abſoluta, aut ira abſoluta? Solutio in decimoſexto Quæritur quare coęquabilia ſint de genere irę? Solutio in 17. Quæ poteſt eſſe minor, aut patientia aut ira? Solutio in 18.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS iræper regulas. CAP. LIX.

De quæstionib. iræper regulas.

VTRVM ira sit generalius peccatum? Solutio in regula B. Quæritur quid est ira? Solutio in prima specie C. Quare ira est habitus confusus? Solutio in secunda specie C. quid est ira in anima? Solutio in tertia specie C. Quare ira quãto magis tangitur, tanto magis multiplicatur? Solutio in quarta specie C Vtrum ira sit de seipsa? Solutio in prima specie D. Ira de quibus principiis est? solutio in secunda specie D. Vtrum ira habeat dominiũ? Solutio in tertia specie D. Ira quare est effectus? Solutio in prima specie E. Ira quare est? Solutio in secunda specie E. quanta est ira continue? in prima specie F. Ira quare crescit aut diminuit actus suos? ex eo quia irascibilia sunt species eius, & vide in secunda specie F. Vtrum furor sit propria passio iræ? Solutio in prima specie G. Quæ sunt secundariq; passiones irę? Solutio in secunda G. Per quem modũ ira consistit in tempore? Et dicimus, quod per suam quantitatem est indiuisibilis: & per discretam per quam crescit aut decrescit actus suos successiue, & vade ad regulam H. Ira vbi est? solutio in regula I. Ira quomodo est? Solutio in prima regula K. Quæritur ira cũ quo est? solutio in secunda regula K. Quæritur quæ est materia iræ? Ad quod dicendum est, quod irascibilia. Quæ est forma iræ? Ad quod dicendum est, quod irascibilitas cum qua mouet irascibilia. Quis est actus iræ? dicendum est, quod iratci, qui est ortus ab actione & passione.

DE QVAESTIONIBVS falsitatis, per principia.

De quæstionibus falsitatis per principia.

CAP. LX.

QVÆRITVR, vtrum Falsitas habeat tot falsificabilia, quod legalitas habet legabilia? Et respondendũ est quod non: quia falsitas est habitus priuatiuus, legalitas autem positiuus. Vtrum homo falsus possit tantum falsificare, quantũ homo legalis verificare? & dicendum est quod non: eo quia bonitas est habitus legalitatis: malitia autem falsitatis: & solutio in primo paragrapho. Falsitas cum quo cognoscitur? solutio in secundo. Falsitas cum quo corrumpitur? Solutio in tertio. Falsitas cum quo habet posse? Solutio in quarto. Quæritur falsitas cum quo decipit intellectum? Solutio in quinto. Quod est signum falsitatis? solutio in sexto. Vtrum hypocrisis sit habitus falsitatis? solutio in septimo. Quare falsitas cognoscitur? solutio in octauo. Per quem modũ delectationes pœnæ sunt signa falsitatis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

falſitatis; Solutio in nono. Vtrum falſitas confundat differentias, vt ipſa non cognoſcatur? Solutio in decimo. Quæritur falſitas quomodo decipit imaginationē? Solulutio in vndecimo. Cum quo falſitas deprehenditur? Solutio in duodecimo. Quomodo per principia cauſalia falſitatis cognoſcitur? Solutio in decimotertio. Per quem modum medium eſt ſignum falſitatis? Solutio in decimoquarto. Falſitas per quem modum apprahēditur? Solutio in decimoquinto. Maior falſitas cum qua maioritate cogneſcitur? ſolutio in decimoſexto. Æqualitas per quem modum eſt ſignum falſitatis? ſolutio in 17. Vtrum mendacium ſit licitum: ut maior veritas ſciri poſſit? & reſpondendum eſt quod ſic poſito tamen quod falſitas non ſit cauſa ſed occaſio. Et vade ad decimum octauum.

DE QUAESTIONIBUS *falſitatis per regulas.*

CAP. LXI.

De quæſtionibus falſitatis per regulas.

VTRUM falſitas ſit ita fortis in tentatione ſicut legalitas? & reſpondendum eſt, quod non: eo quia fortitudo quæ eſt virtus, concordat cum legalitate. Et vade ad regulam B. Falſitas quid eſt? ſolutio in prima ſpecie C. Eſſentia falſitatis cum quibus eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Quid eſt falſitas in alis habitibus? ſolutio in tertia ſpecie C. Quæritur aptitudo falſitatis per quē modum eſt? ſolutio in quarta ſpecie C. Quod eſt principium primitiuum falſitatis? ſolutio in prima ſpecie D. Vtrum falſitas agat per ſuam ſpeciem? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Falſitas à quo dependet plus, aut à voluntate, aut ab intellectu? Ad quod dicendum eſt, quod à voluntate tanquam à cauſa; ab intellectu autem tanquam ab inſtrumento, & vide in tertia ſpecie D. quæ eſt cauſa falſitatis? ſolutio in prima ſpecie E. Falſitas ad quem terminum tendit? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Falſitas quanta eſt continue? ſolutio in prima ſpecie F. quæ eſt materia augmentationis & diminutionis falſitatis? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæ eſt primaria paſſio falſitatis? ſolutio in prima ſpecie G quæ eſt ſecundaria paſſio falſitatis? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Vtrum falſitas cum ſua diſcreta quantitate ſit in ſucceſſione cum continua in ſubiecto in quo eſt? ſolutio in regula H. Falſitas vbi eſt? ſolutio in regula I. Falſitas quomodo eſt? ſolutio in prima regula K. Falſitas cum quo eſt? ſolutio in ſecunda regula K. Quæritur cui repugnat magis falſitas, an prudentię aut charitati? & reſpondendum eſt, quod charitati tanquam agno: & prudentiæ tanquam leoni. Falſitas cui impugnat magis, aut imagitationi aut ſenſui? & dicendum eſt quod imaginationi cum mendacio: ſed ſenſui cum hypocriſi.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVÆSTIONIBVS INCONstantiæ per principia. CAP. LXII.

De quæstionibus inconstantiæ per principia.

VTRVM inconstantia habeat species sicut constantia? & respondendum est quod sic: alioquin non posset esse habitus malus & mendax, & huiusmodi. Quare inconstantia est peccatum? Solutio in principio capituli inconstantiæ, siue in primo paragrapho. Inconstantia cum quo deuincitur? Solutio in secundo. Quare constantia corrumpitur? Solutio in tertio. Quare potestas inconstantiæ non potest contra potestatem cõstantiæ: ex eo quia potestas constantiæ conuenit cum esse: inconstantiæ autem cum non esse? & vide in quarto Et in isto passu cognoscit intellectus qua de causa homo potest resurgere à peccato Quare inconstantia debilitat intellectum: ex eo quia ipsa est habitus alterationis? & vide in quinto. Quare inconstantia aliquo modo non est amabilis? Solutio in sexto. Quod est figmentum constantiæ? Solutio in septimo. Vtrum veritas sit communis constantiæ & inconstantiæ? Solutio in octauo. Quare inconstantia est de genere laboris propter hoc quia constantia est de genere quietis? & vide nonum. Quid agit inconstantia per differentiam? Solutio in decimo. Per quem modum concordantia est signum inconstantiæ? Solutio in vndecimo. Per quem modum prudentia est inimica inconstantiæ? Solutio in duodecimo Quare inconstantia est posterius? Solutio in decimotertio. Quare perseuerantia est inimica inconstantiæ? Solutio in decimoquarto. Vtrum finis possit esse communis constantiæ & inconstantiæ? Solutio in decimoquinto. Quare maior inconstantia non potest esse supra maiorem constantiam? ex eo quia esse antecedens: non esse autem consequens. & vide in decimosexto. Constantia & inconstantia per quem modum sunt æquales? Solutio in decimoseptimo. Quare constantia faciliter deuincitur? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS INCONstantiæ per regulas. CAP. LXIII.

De quæstionibus inconstantiæ per regulas.

QVÆRITVR, inconstantia cum qua potentia animæ est magis connexa? Solutio in regula B. Quid est inconstantia? Solutio in prima specie. C. Inconstantia cum quo est peccatum specificum? Solutio in 2. specie C. Inconstantia quid est in potentiis hominis? Solutio in tertia specie C. Quid habet inconstantia in voluntate & in intellectu? Solutio in 4. specie C. Vtrum essentia inconstantiæ descendat ab alia essentia? Solutio

(c) 2006 Ministerio de Cultura

in prima ſpecie D. Inconſtantia ex quibus principiis ſpecificis eſt? Solutio in ſecunda ſpecie D. Cuius eſt inconſtantia? Solutio in tertia ſpecie D. Quę ſimilitudo conſiſtit inter habitus morales & habitus naturales? Solutio in prima ſpecie E. Quæritur, per quem modum intellectus cognoſcit quod peccatum nihil eſt? Solutio in ſecunda ſpecie E. Quantitas inconſtantiæ cum qua menſura menſuratur? Solutio in prima ſpecie F. Quantitas inconſtantiæ in qua potentia eſt? Solutio in ſecunda ſpecie F. Quæ eſt paſſio prima inconſtantię Solutio in prima ſpecie G. Quę eſt ſecundaria paſſio inconſtantię & quę eſt ſua diſpoſitio? Solutio in 2 ſpecie G. Per quem modum inconſtantia conſiſtit in tempore? Solutio in regula H. Inconſtantia vbi eſt? Solutio in regula I. Inconſtantia quomodo eſt? Solutio in regula K. Inconſtantia cum quo eſt? Solutio in ſecunda regula K. Quæritur, conſtantia cum quibus virtutibus pugnat maximè contra inconſtantiam? & reſpondendum eſt, quod cum fortitudine ſpei & charitatis. Quæritur, inconſtantia cum quibus vitiis pugnat magis contra conſtantiam? Ad quod dicendum eſt, quod cum auaritia, ſuperbia & gula. Diximus de quæſtionibus vitiorum, & etiam de nouem ſubjectis: & data eſt doctrina per quem modum poſſunt ſolui quæſtiones ſupradictæ & etiam peregrinæ: tenendo modum quem tenuimus.

DE QVAESTIONIBVS VNDECImæ partis principalis huius libri, quæ eſt applicatio, ad centum formas.

CAPVT. LXIV.

De quæſtionibus undecimæ partis principalis huius libri, quæ eſt de applicatione ad centum formas.

IN parte iſta faciemus quæſtiones, & ſolutiones earum tranſmittemus ad rubricas ſeu capitula, quæ ſunt in decima parte implicatę: quas ſolutiones dimittimus intellectui bene intuenti. Adhuc ſupra quodlibet capitulum faciemus multas quęſtiones: & quælibet ſolutio in quolibet paragrapho erit implicata, ſecundum quod textus ei competit, videlicet prima quæſtio ad primum paragraphum, & ſecunda ad ſecundum, & ita tranſmittetur. Non autem nominabimus ſiue aſſignabimus paragraphum cauſa breuitatis, ſcilicet in fine quæſtiones & ſolutiones tranſmittemus ad capitulum ſiue rubricam, veruntamen aliquas quæſtiones proponimus confeſtim ſoluere.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS PER EXplicitum & implicitum. CAP. LXV.

De quæstionibus per explicitum & implicitum.

QVAERITVR, per quem modum fiunt applicationes per explicitum & implicitum? Quomodo applicantur ad quæstionem isti termini vtrum Deus sit? quomodo applicantur ad quæstionem isti termini, videlicet vtrum Deus sit æternus? Quomodo applicetur ad istam quæstionem, videlicet vtrum sit bonum quod Deus sit in tantum infinitus per suam magnitudinē, sicut per suam æternitatem? Quomodo applicantur ad propositum, videlicet vtrum Deus sit magis actu per suum intellectum, quam per suam æternitatem? Quomodo applicantur ad propositum ista principia, videlicet, vtrum Deus sit finitus. Vade ad decimam partem huius libri ad rubricam per explicitum & implicitū, in qua solutiones harū quæstionū sunt implicatę.

DE QVAESTIONIBVS PER ABstractum & concretum. CAP. LXVI.

De quæstionibus per abstractum & concretum.

QVAERITVR quomodo fit applicatio principiorum per abstractum & concretum? Et respondendum est, quod per quatuor modos nominatos in decima parte huius libri, & in prædicta rubrica. Per primum modum: sicut si quæratur, vtrum ignis & igneitas differunt? applicemur ad bonitatem & magnitudinem, & eorum correlativis eorum, & apparebit differentia inter abstractum & concretum. Per secundum: vtrum inter quantitatem & quantum sit differentia? applicetur bonitas accidentalis per abstractum, & bonum modale concretum quod est quantum. Per tertium, vtrum inter caliditatem & calidum sit differentia? Ad hoc applicetur bonitas substantialis ad calidum, & applicetur bonum accidentaliter. Per quartum, vtrum inter albedinem & album sit differentia? Applicetur bonitas accidentalis ad albedinem, & bonum substantiale ad albū: sicut ad hominem album qui est substātia. Et vade ad decimam partem ad rubricam supra signatam.

DE QVAESTIONIBVS APPLICAtionis primæ figuræ. CAP. LXVII.

De quæstionibus applicationis primæ figuræ.

VTRVM de Deo possit fieri probatio separata à probatione propter quid per exemplum & quia ut cum dicitur: vtrum in Deo bonitas & magnitudo conuertantur? Ad istam

(c) 2006 Ministerio de Cultura

quæſtionem applicentur æternitas, poteſtas, &c. cum ſuis diffinitionibus & cum ſuis correlatiuis earum per regulam C. ſignificatis, ut fiat circulatio ſubjecti & prædicati, & vade ad applicationem primę figuræ.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS ſecundæ figuræ. CAP. LXIIX.

De quæſtionibus applicationis ſecundæ figuræ.

QVAERITVR, quomodo fit applicatio ad ſecundam figuram: ſicut ſi quæratur, vtrum ſit differentia inter bonitatem & bonitatem? applicentur termini quæſtionis ad ſcalam differentię. Vlterius ſi quęratur, quæ ſunt principia generaliſſima ſubalterna & ſpecialiſſima. Item ſi quæratur, per quem modum ſecunda figura eſt applicabilis ſiue ſeruiens primæ figuræ: vade ad applicationem ſecundæ figuræ.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS tertiæ figuræ. CAP. LXIX.

De quæſtionibus applicationis tertiæ figuræ.

SI quæratur, vtrum bonitas ſit magna ſine concordantia? aut vtrum bonitas poſſit habere concordantiam ſine differentia, aut quæ ſunt correlatiua bonitatis? applicentur ad cameram B C. & teneatur hoc quod per ſigna cameræ ſignificatur: & vade ad applicationem tertiæ figuræ.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS quartæ figuræ. CAP. LXX.

De quæſtionibus applicationis quartæ figuræ.

SI quæratur, vtrum diuina bonitas ſit in tanto magna: ſicut diuina æternitas? & vtrum Deus ſit in tanto potens per ſuam poteſtatem, ſicut per ſuum intellectum & ſuam voluntatem? applicentur termini primæ quæſtionis ad cameram B. C. D. Et termini ſecundæ quæſtionis ad cameram E. F. G. Et teneatur hoc quod literæ camerarum ſignificant: & vide ad applicationem quartæ figuræ.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS diffinitionum. CAP. LXXI.

De quæſtionibus applicationis diffinitionum.

SI quęratur aliquid de aliquo: applicetur hoc de quo quæritur ad diffinitionem, videlicet diffinire eum: & concludere de ipſo per ſuam diffinitionem: ſicut ſi quæratur. Vtrum Deus habeat actum infinitum? Deus eſt ens infinitum: ergo Deus non eſt infinitus ſine actu infinito: & ſic de aliis, & vade ad applicationem diffinitionum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QVAESTIONIBUS APPLICATIONIS PER REGULAS. CAP. LXXII.

De quæstionibus applicationis per regulas.

SI quæratur aliquod dubium : applicetur illud ad regulas cum sua diffinitione , & discurratur per omnes regulas, & tunc tale dubium declarabitur per regulas & species earũ, & sua declaratio faciet tale dubium transire ad affirmationem vel ad negationem. Et ista regula est infallibilis : sicut signum quod vere & infallibiliter significat hoc cuius est signum : idem exemplum datur in nouem subjectis : & vade ad applicationem regularum.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS TABULÆ. CAP. LXXIII.

De quæstionibus applicationis tabulæ.

SI quęratur vtrum sit actus infinitus & æternus? applicetur ad primam columnam : & quæratur per regulam C. Quid est actus infinitus : & quid est in bonitate per diffinitionem bonitatis : & quid est in magnitudine per diffinitionem magnitudinis : & quid est in æternitate per diffinitionem æternitatis? Et hoc per tertiam speciem regulę C. significatum est: post concluditur secundum hoc quod literæ significant. Et sic de aliis. Et vade ad applicationem tabulæ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS & EVACUATIONIS TERTIÆ FIGURÆ. CAP. LXXIV.

De quæstionibus applicationis & euacuationis 3 figuræ.

APPLICATIONIS euacuationis tertiæ figurę fit isto modo, videlicet quod si in quæstione bonitas est vnus terminus, & magnitudo alius terminus , aut si bonitas est vnus terminus & concordantia est alius terminus , & sic de aliis: applicetur quæstio ad cameram B.C. & euacuetur ista camera secundum modum datum in euacuatione tertiæ figuræ : & applicentur quæ hauriuntur ab ipsa camera ad propositum: & vade ad applicationem euacuationis tertię figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS & MULTIPLICATIONIS QUARTÆ FIGURÆ. CAP. LXXV.

De quæstionibus applicationis & multiplicationis 4 figuræ.

QVÆRITUR , per quem modum ad vnam & eandem conclusionem scit homo inuenire 2 .rationes. Quęritur, quomodo inuenitur medium inter subjectum & prædicatum ad faciendum syllogismum? Quomodo maior & minor

(c) 2006 Ministerio de Cultura

propoſitiones ſyllogiſmi probantur? Quomodo ſoluuntur fallaciæ per iſtam artem? Quomodo aliæ ſcientiæ per iſtam artem fallaciter addiſci poſſunt? Et vade ad applicationē quartę figurę.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS & mixtionis principiorum & regularum. CAPVT. LXXVI.

De quæſtionibus applicationis & mixtionis principiorum & reguiarum.

QVÆRITUR, quomodo principium cum principio miſcetur ad ſoluendas quæſtiones? quo principia & regulæ miſcentur ad ſoluendum quæſtiones: quæritur, per quem modum principia implicata applicantur ad principia explicata? ſicut centum formæ, aut aliæ formæ peregrinę? Vade ad applicationem mixtionis principiorum & regularum.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS NOUEM ſubiectorum. CAP. LXXVII.

De quæſtionibus applicationis nouem ſubiectorum.

QVÆRITUR, ſi quæſtio eſt de Deo, aut de angelo, aut de cœlo, aut de homine, aut de imaginatiua, aut de ſenſitiua aut de vegetatiua, aut elementatiua, aut de moralibus, ad quæ loca licet recurrere, & ſolutionem inuenire? Vade ad applicationem nouem ſubjectorum.

DE QUAESTIONIBVS APPLICATIONIS centum formarum, & primò de entitate. CAPVT. LXXIIX.

De quæſtionibus applicationis centum formarũ & primò de entitate.

QVAERITVR, quid eſt entitas? Quęritur, quid eſt concretum entitatis? Quæ eſt differentia inter entitatem & ens? & reſpondendum eſt, per ſecundam ſpeciem regulę C. cum qua ſunt concreta. Hoc idem dici poteſt per ſecundam ſpeciem regulę D. & per primam E. Et vade ad centum formas ad primum capitulum entitatis.

DE QUAESTIONIBVS ESSENTIAE. CAPVT. LXXIX.

De quæſtionibus eſſentia.

VTRVM entitas & eſſentia conuertantur? Et reſpondendum eſt quod ſic? alioquin eſſe & ens non conuerterentur. Vtrum inter eſſentiam & eſſe ſit differentia. Vade ad centum formas, & ad capitulum de eſſentia.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS BONITATIS. CAPVT. LXXX.

De quæſtionibus bonitatis

QVAERITVR, quid eſt vnitus? Quare iſta bonitas eſt vna? Quare iſta magnitudo eſt vna? vtrum in creatis bonitas, magnitudo, &c. differunt? Et ſi differant, quęritur, quare differant? Ad quod reſpondendum eſt, vt vnitas ſit iuncta multis vnitatibus: ſicut differentia multis differentibus numero. Quid eſt concretum vnitatis? & ſi dicatur vnum eſſe? quæro quare eſt ſuum concretum. Reſpondeo, ut vnitas habeat ſubjectum in quo ſit ſubſtentata, & ut differentia poſſit ſic intrare inter vnitatem & vnum: ſicut inter eſſentiam & eſſe? & vade ad tertium capitulum, quod eſt de vnitate.

DE QUAESTIONIBVS PLVRALITATIS. CAPVT. LXXXI.

De quæſtionibus pluralitatis.

QVAERITVR, quid eſt pluralitas? Quid eſt fons pluralitatis? quid eſt cauſa differentiæ bonitatis & magnitudinis, &c. Quid eſt concretum pluralitatis? vade ad quartum capitulum, quod eſt de pluralitate.

DE QUAESTIONIBVS NATVRAE. CAPVT. LXXXII.

De quæſtionibus naturæ.

QVAERITVR, quid eſt natura? Vtrum aliqua principia ſubſtantialia ſint naturalia? & reſpondendum eſt, quod ſic: ut patet per ſecundam ſpeciem reguię C. quod eſt concretum naturæ? Natura cum quibus eſt mixta? Vade ad quintum capitulum, quod eſt de natura.

DE QUAESTIONIBVS GENERIS. CAPVT. LXXXIII.

De quæſtionibus generis.

QVAERITVR, quid eſt gens? Genus quibus principiis eſt applicabile. Vtrum bonum abſolutum ſit genus? & ſic de magno, &c. Vtrum bonitas ſit magis generalis ſubſtantialiter quam accidentaliter? & reſpondendum eſt, quod ſic. Bonitas enim per ſubſtantiam eſt prius: per accidens autem poſterius. Vtrum genus ſit ens reale extra animam? & reſpondendum eſt quod ſic: nam aliter anima crearet differentiam inter ſpeciem & ſpeciem, quod eſt impoſſibile. Vtrum brutum animal poſſit imaginari genus? & reſpondendum eſt, quod non: aliter enim faceret ſcientiam. Adhuc etiam quia imaginatio non attingit

(c) 2006 Ministerio de Cultura

obiectum abſtractum cum linea, figura, colore, & ſic de aliis imaginationibus, ſed ipſa concretum attingit, ſed ipſum concretum attingit cum ipſis: & vade ad vj. capitulum, quod eſt de genere.

DE QUAESTIONIBUS SPECIEI. CAPVT. LXXXIV.

De quæſtionibus ſpeciei.

QVÆRITVR, quid eſt ſpecies? Species ad quæ loca huius artis eſt applicabilis? Forma per quem modum agit per ſuam ſpeciem? Vtrum ſpecies ſit ens reale extra animam? Vtrum genus ſine ſpecie poſſit participare cum indiuiduo? Quid eſt concretum ſpecie? quæ eſt differentia inter ſpeciem naturalem & moralem? quæ ſunt ſpecies virtutum & vitiorum? vade ad vij capitulum quod eſt de ſpecie.

DE QUAESTIONIBUS INDIVIDUItatis. CAPVT. LXXXV.

De quæſtionibus indiuiduitatis.

QVÆRITVR, quid eſt indiuiduitas? quomodo indiuiduitas eſt diffinibilis? Quę ſunt correlatiua indiuiduitatis? quare indiuiduum eſt indiuiſibile? Vtrum indiuiduum eſſet extra animam: poſito quod ſpecies non eſſet extra animam? quare correlatiua indiuiduitatis non ſunt ſenſibilia? quid eſt concretum indiuiduitatis: ex eo quia indiuiduitas habet concreta indiuiſibilia? Vade ad viij. capitulum quod eſt de indiuiduitate.

DE QVAESTIONIBVS PROprietatis. CAP. LXXXVI.

De quæſtionibus proprietatis.

QVÆRITVR, quid eſt proprietas? Proprietas per quem modum eſt principium implicitum in hac arte? Diffinitio proprietatis ad quam regulam eſt applicabilis? Quare proprietas eſt ratio proprio: cum ipſum producat proprium? Vtrum proprietas ſit cauſa appropriandi: ſicut differentia differendi. Concretum proprietatis ex quibus eſt? Proprietas quomodo ſe habet in naturalibus & moralibus? Proprietas per quem modum eſt cauſa ſcientiarum? Et ſic de mechanicis, vade ad nonum capitulum, quod eſt de proprietate.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS SIMPLIcitatis. CAP. LXXXVII.

De quæstionibus simplicitatis.

QVAERITVR, quid est simplicitas? Simplicitas cuius est causa? Simplicitas quibus est applicabilis? Quę sunt correlatiua simplicitatis? Vade ad 10. capitulum, quod est de simplicitate.

DE QVAESTIONIBVS COMPOsitionis. CAP. LXXXIIX.

De quæstionibus compositionis.

QVAERITVR, quæ est compositio? Compositio quantum est applicabilis? Quæritur, vnde oritur compositio? quę sūt correlatiua composita? Vtrum compositio possit esse in composito: posito quod sua principia simplicia non sint in subjecto essentialiter? & respondendum est quod non: eò quia compositum non haberet aliquid ex quo esset: & correlatiua compositionis & secunda species D. & prima E. in mundo non essent: & vade ad 11. capitulum quod est de compositione.

DE QUAESTIONIBVS FORMAE. CAP. LXXXIX.

De quæstionibus formæ.

QVAERITVR, quid est forma? Forma quibus principiis est applicabilis? Quæ est differentia inter formam creatam & increatam? Vtrum forma habeat correlatiua? quare actio est de ratione formæ? vtrum forma possit agere extra sua correlatiua? quare forma est extra sensum? Quod est concretum formæ? Vade ad 12. capitulum quod est de forma.

DE QVAESTIONIBVS MATEriæ. CAP. XC.

De quæstionibus materiæ.

QVAERITVR, quid est materia? Materia quibus principiis huius artis est applicabilis? Vtrum materia habeat correlatiua Ad quod dicendum est quod non: nam ipsa iam esset de genere actionis. Concretum materiæ ex quibus est? Quis est vniuersalis fons materiæ. Vade ad 13 capitulū qp est de materia.

DE QUAESTIONIBVS SVBstantiæ. CAP. XCI.

De quæstionibus substantia.

QVAERITVR, quid est substantia? Substantia quibus principiis est applicabilis? Vtrum substantia habeat correlatiua? Vtrum omnis substātia creata sit composita ex

(c) 2006 Ministerio de Cultura

forma & materia? quod est concretum substantiæ? quare substantia est per se existens? Et respondendum est ex eo, quia per formam est agens: & per materiam est patiens: & per coniunctionem earum est composita; quare substantia substat accidentibus ex eo quod sine ipsis esse non potest, neque agere? Verum substantia sit sensibilis? Et dicimus quod non? nam sensus non potest tantum obiectare cum accidentibus, quantum substantia est. Et vade ad 14. capitulum de quæstionibus substãtiæ.

DE QVAESTIONIBVS ACCIdentis. CAP. XCII.

De quæstionibus accidentis.

QVÆRITUR, quid est accidens? Accidens vbi est applicabilis? Vtrum accidens se habeat ad suum finem principaliter aut ad alium? Accidens à quo oritur? Quod est concretum accidentis? Queritur, vtrum duplex sit accidens, videlicet vnum intrinsecum: aliud extrinsecum? Vtrum sensus attingat accidens intrinsecum? Vtrum imaginatio possit imaginari accidens intrinsecum absque accidente extrinseco siue sensibili? Vtrum intellectus sine accidente intrinseco & extrinseco possit facere scientiam? Et vade ad 15. capitulum, quod est de accidente.

DE QUAESTIONIBVS QVANtitatis. CAP. XCIII.

De quæstionibus quantitatis.

QVÆRITVR, quid est quantitas? Vade ad diffinitionem bonitatis, & diffinias quantitatem secundum modum diffinitionis bonitatis, dicendo sic: quantitas est ens ratione cuius quantus quantificat quantum. Quantitas à quibus oritur? Vtrum causa quantitatis sit consequentia? Quæ sunt primæ mẽsuræ quantitatis? Quid est concretum quantitatis, vade ad 16. capitulum, quod est de quantitate.

DE QVAESTIONIBVS QVALItatis. CAP. XCIV.

De quæstionibus qualitatis.

DIffinitio qualitatis per quem modum potest inueniri? vade ad diffinitionem bonitatis, & diffinias ipsam secũdum modum bonitatis, dicendo sic: qualitas est ens ratione cuius qualis agit quale. Qualitas cuius est habitus applicatus? qualitas in quibus est assituata? quid est concretum qualitatis? qualitas à quo oritur? Et quare est accidens? vade ad 17. capitulum, quod est de qualitate.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QVAESTIONIBVS RELATIONIS. CAP. XCV.

De quæstionib. relationis.

QVÆRITUR relatio quibus terminis est applicabilis, vt homo sciat ipsam diffinire? Quid est relatus? Vtrum contractio sit principium relationis? Vtrum principium sine correlatiuis posset esse principium? vade ad 18. capitulum, quod est de relatione.

DE QVAESTIONIBVS ACTIONIS. CAP. XCVI.

De quæstionib. actionis.

ACTIO quibus est applicabilis, vt sit terminus explicatur? Vtrum actio sit ratione cuius agens agit agibile? Vtrum concretum actionis sit actionatum? Concretum actionis cum quibus est designatum & declaratum? vade ad 19. capitulum, quod est de actione.

DE QVAESTIONIBVS PASSIONIS. CAP. XCVII.

De quæstionib passionis

PASSIO quibus principiis est applicabilis, vt diffiniatur? Vtrum generabilitas sit fons passionis? Vtrum passio sitens à quo oritur passus? Vtrum passus sit concretum passionis? Passio per quem modum est accidens? vade ad 20. capitulum quod est de passione.

DE QVAESTIONIBVS HABITUS. CAP. XCVIII.

De quæstionib. habitus.

HABITUS per quem modum est applicabilis ad principia huius artis, vt cum ipsis diffiniatur? Per quem modum habitus naturalis & moralis differunt? quid est habitus & quid habituet eum? Habitus à quo oritur? Vtrum sit dare habitum intrinsecum & extrinsecum? vade ad 21. capitulum, quod est de habitu.

DE QVAESTIONIBVS SITUS. CAP. XCIX.

De quæstionibus situs.

SITUS quibus principiis huius artis est applicabilis? cum quo potest diffiniri? Vtrum situs sit accidens? in quo correlatiua entium assituantur? Quid est concretum situs? Situs à quo oritur? & vbi est? vade ad 22. capitulum, quod est de situ.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBUS temporis. CAP. C.

De quæstionib. temporis.

TEMPUS quid est? Quæritur, tempus quibus principiis est applicabile? Tempus cum quo est multiplicatum? Vtrũ motus sit signum temporis? Quid est concretum temporis? Vade ad 23. capitulum quod est de tempore.

DE QVÆSTIONIBVS LOci. CAPUT CI.

De quæstionibus loci.

LOcus quid est? Locus ad quæ principia explicata est applicabilis? Vtrum locus sit mobilis? Locus à quibus oritur? quod est concretum loci? Vtrum collocabile & mobile sint signa loci & respondendum est quod sic. Vade ad capitulum, quod est de loco.

DE QVAESTIONIBVS MOTUS. CAP. CII.

De quæstionibus motus.

MOTUS ad quæ principia est applicabilis? Correlatiua motus à quibus correlatiuis oriuntur? Vtrum natis correlatiuis motus, nascatur motus? Vtrum motus absolutus sit innatus? Vtrum motus innatus sit sensibilis? Vtrum mobile sit dispositio motus? Vtrum in cursu motus sit mouens et motus? Vtrum appetitus sit causa motus? Vtrum cœlum mediante motu habeat correlatiua? quod est concretum motus? Vtrum cœlum quiescat in motu aut in mobili? Vade ad 25. capitulum, quod est de motu.

DE QUAESTIONIBUS immobilitatis. CAP. CIII.

Deq uæstionibus immobilitatis.

IMMOBILLTAS quid est? immobilitas quibus principiis est applicabilis? Quod est concretum immobilitatis? Quæ sunt correlatiua immobilitatis? immobile quare est immobile? Quæritur per quem modum aliquid mobile? Vade ad 26. capitulum, quod est de immobilitate.

DE QVAESTIONIBVS INstinctus naturæ. CAP. CIV.

De quæstionibus instinctus naturæ.

INSTINCTUS naturalis quid est instinctus naturalis quibus principiis est applicabilis? Quod concretum instinctus naturalis? Quæritur quid est generalis fons, per quem quælibet forma agit secundum suam speciem? vade ad 37. capitulum quod est de instinctu naturæ.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QVAESTIONIBUS appetitus naturalis. CAP. CV.

De quæstionib. appetitus naturalis.

APPETITUS naturalis per quem modum diffiniri poteſt? Appetitus naturalis quibus principiis applicari poteſt? Quare principia generalia præcedunt appetitum? Quæ ſunt cauſæ concreti appetitus? Vtrum appetitus quieſcit extra appetibile? Appetitus ex quo durat? Appetitus ex quo creſcit? Vtrum appetitus ſit mouens & motus? vade ad 28 capitulum, quod eſt de appetitu naturali.

DE QVAESTIONIBVS attractionis. CAP. CVI.

De quæſtionibus attractionis.

QUÆRITUR diffinitio attractionis quomodo fieri poteſt? Attractio ad quæ principia eſt applicabilis? vtrum attractio alio modo ſit de genere paſſionis? Vtrum attrahat attrahibile extra ſuam eſſentiam? Attrahens ex quo attrahit attractibile? quid eſt concretum attractionis? vtrum attractibile ſit ſubiectum attractionis: & ipſa ſit habitus attractibilis? Quare eſt attractio? vtrum attrahens attrahat per ſuam ſpeciē Attractiones morales à quibus attractionibus deriuantur? vade ad 29. capitulum, quod eſt de attractionibus.

DE QVAESTIONIBVS RECEPTIONIS. CAP. CVII.

De quæſtionib. receptionis.

RECEPTIO quid eſt? Receptio ad quæ principia eſt applicabilis? vtrum receptio reſpectu ſuorum correlatiuorū ſit de genere actionis vel paſſionis? Quæritur receptio vbi recipit illud? & quare recipit illud? vtrum recipiens ſit de genere potentiæ, & corruptibile de genere obiecti? vtrum potentia moueat ſe cum obiecto? aut obiectum moueat potentiam? Quod eſt concretum receptionis? Vtrum ſit genus generaliſſimum & receptibile ſit ſubalternum? & vtrum receptibile habeat ſpecies? vade ad 30. capitulum, quod eſt de receptione.

DE QVAESTIONIBVS phantaſmatis. CAP. CIIX.

De quæſtionibus phantaſmatis.

PHANTASMA quid eſt? Phantaſma vt diffiniri poſſit, quibus principiis eſt aplicabilis? Vtrum phantaſma ſit in ſubiecto in potentia per poſſibile: aut in obiecto per materiam?

potentiæ

(c) 2006 Ministerio de Cultura

potentia vbi recipit phãtaſmata? vtrum phantaſmata poſſint in generari ſine potentię paſſione? vtrum phantaſmata ſint in ſieri per ſenſum & imaginationem ſine intellectu in facto eſſe? Per quem modum generatur ſcientia ſiue mos? Per quem modum idem phantaſma recipitur in diuerſo modo in anima, Quare phantaſma eſt magis generale in homine quam in brutis? Vtrum phantaſiatum ſit ſubiectum ſiue concretum phantaſiæ; vtrum phantaſiatum ſit conſtitutum ex ſimilitudinibus principiorum? vtrum phantaſma ſit in ſenſu? vade ad capitulum 31. quod eſt de phantaſmate.

DE QVAESTIONIBVS PLE. nitudinis. CAP. CIX.

De quæſtionib. plenitudinis.

PLENITUDO quid eſt? Diffinitio plenitudinis quibus principiis eſt applicabilis? vtrum potentia ſine correlatiuis poſſit eſſe plena? Vtrum elementatum abſq; eſſentiis elementorum ſit plenum? Vtrum ocioſitas ſit vacuitas potentiæ? quod eſt concretum plenitudinis? Vtrum plenum poſſit impleri cũ non plenis? vtrum correlatiua principiorum ſint genera plenitudinis? vtrum plenum dicat eſſe & non plenum non eſſe? vtrũ habitus poſitiuus ſit de genere plenitudinis: & habitus priuatiuus de genere vacuitatis? vtrum generatio tendat ad plenum: & corruptio ad non plenum? Vade ad trigeſimumſecundum capitulum quod eſt de plenitudine.

DE QVAESTIONIBVS diffuſionis. CAP. CX.

De quæſtionib. diffuſionis.

DIFFUSIO quid eſt? Et ſua diffinitio ad quæ principia eſt applicabilis? Quot ſunt correlatiua diffuſionis? Vtrum bonitas ſine ſua diffuſione innata poſſit ſe diffundere extra aliam eſſentiam? vtrum diffuſum ſit ſubiectum diffuſionis? Et vtrum ipſa ſit habitus diffuſi? vtrum diffuſio ſignificet eſſentiam? vtrũ diffuſum ſignificet genus: & reſtrictio ſpecies? Vtrum diffuſio ſit cauſa largitatis: & reſtrictio auariciæ? Vade ad 33. capitulum quod eſt de diffuſione.

DE QVAESTIONIBVS digeſtionis. CAP. CXI.

De quæſtionib. digeſtionis.

DIGESTIO quid eſt; & ſua diffinitio quibus principiis eſt applicabilis? correlatiua digeſtionis ad quæ correlatiua ſunt applicabilia? Quod eſt concretum ſine ſubiectum digeſtionis? Vtrum ſpecies potentiarum digerant & digeruntur? Et vtrum

(c) 2006 Ministerio de Cultura

per

per eundem modum digeruntur in sensitiua: sicut in vegetatiua & imaginatiua: sicut in sensitiua & irrationatiua: sicut in imaginatiua? Vade ad 34. capitulum, quod est de digestione.

DE QVAESTIONIBUS EXpulsionis. CAP. CXII.

EXPULSIO quid est? Et in quibus principiis sua diffinitio est applicabilis? Quæ sunt signa expulsionis? & in quibus subiectis ipsa signa consistunt? vtrum vnum phantasma expellit aliud phantasma: sicut in vegetatiua folium nouum expellit folium vetus? Vtrum actus vnius habitus expellit alium actum alius habitus? Quod est concretum expulsionis? Vtrum peccatum expellatur a gratia diuina? Et respondendum est quod non: quia nunquam fuit in ipsa: sed expellitur à peccatore per ipsam? Vade ad 35. capitulum, quod est de expulsione.

De quæstionibus expulsionis.

DE QVAESTIONIBVS SIgnificationis. CAP. CXIII.

SIGNIFICATIO quid est? & sua diffinitio quibus principijs est applicabilis? vtrum bonus sit signum bonitatis: & e conuerso? Occultatio quid est? & sua diffinitio quibus principijs est applicabilis? Vtrum occultus sit signum occultationis. & e conuerso? Vtrum accidens sit signum substantiæ & e conuerso? Vtrum magnitudo bonitatis sit signum bonitatis, & e conuerso. Vtrum vnum contrarium sit signum sui contrarij, & e conuerso Vtrum imaginatio sine signo possit imaginari: & intellectus sine signo possit intelligere? Vtrum actus sit signum potentiæ? Vtrum affatus sit signum mentis? Vtrum sensibile sit signum sensus? Vtrum subiectum sit signū prędicati & e conuerso? vade ad 36. capitulum, quod est de significatione.

De quæstionib. significationis.

DE QVAESTIONIBVS PVLchritudinis. CAP. CXIV.

PULCHRITUDO quid est? & sua diffinitio quibus principijs est applicabilis? Vtrum magnitudo sit pulchritudo bonitatis? Vtrum correlatiua sint pulchritudines bonitatis? vtrum virtutes morales sint pulchritudines. Vtrum maioritas sit pulchritudo virtutis? virum vitia sint pulchritudines hominum? Vtrum maior fides sit pulchritudo maioris legis? Vtrum dispositio & proportio sint pulchritudines? vtrum vltimus finis sit pulchritudo: vade ad 37. capitulum quod est de pulchritudine.

De quæstionib. pulchritudinis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBUS nouitatis. CAP. CXV.

De quæstionib. nouitatis.

NOVITAS quid est? Vtrum effectus possit esse sine nouitate? Vtrum tempus & locus possint esse sine nouitate? & è conuerso? Quare secunda nouitas antiquat primam nouitatem. Vtrum infinitas & æternitas sint de genere nouitatis? Quare nobilitas consistit magis per antiquitatem quam per nouitatem. Quare noua placent hominibus? ex eo quia sumus in via? Vtrum motus possit esse sine nouitate? vade ad 38. capitulum, quod est de nouitate.

DE QVAESTIONIBUS ideæ. CAP. CXVI.

De quæstionibus Ideæ.

IDEA quid est? Et sua diffinitio Ideę quibus principiis est applicabilis? Vtrum idea eadem possit esse extra correlatiuos diuinos? Vtrum nouitas sit effectus Ideæ? Vtrum effectus Ideę impediat ipsam; vtrum finitum & nouum impediat infinitum & æternum; & è conuerso? Vtrum Ideatum sit similitudo siue signum Ideæ? vtrum Ideæ sint infinitæ per causam, & finitę per effectum? Vade ad 39. capitulum, quod est de Idea.

DE QVAESTIONIBUS mathematicæ. CAP. CXVII.

De quæstionib mathematicæ.

MATHEMATICA quid est? Vtrum mathematica sit causa omnium scientiarum? Vtrum mathematica sit signum Idearum? Quare mathematica est extra naturã: ex eo, quia extra animam non est? Quare corpus est diuisibile in infinitum? ex eo quia mathematica est instrumentum infinitatis diuisionis? Quare mathematica est signum infinitatis? Vtrum mathematica sit sicut habitus intellectus quo ad infinita intelligibilia: sicut fides quo ad infinita credibilia? Vade ad 40. capitulum quod est de mathematica.

DE QVAESTIONIBVS entis in potentia. CAP. CXVIII.

De quæstionib. entis in potentia.

ENS in potentia existens quid est? vtrum ens existens in potentia sit extra motum, quantitatem & huiusmodi? Quæritur quomodo generantur accidentia? Vtrum vnum accidens oriatur ab altero: sicut motus à motu? & quantitas à quãtitate & huiusmodi. Per quem modum substantia oritur ab altera substantia? & vnũ accidens ab alio accidente & accidens à substantia? Vade ad 41. capitulum, quod est de ente in potẽtia.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS PVNcteitatis & lineæ. CAP. CXIX.

PVNCTEITAS quid eſt? Quare punctus eſt? Vtrum punctus ſit in ſenſu & imaginatione? Vtrum ſolus intellectus attingit punctum naturalem; cum punctus naturalis ſit nũquam in ſenſu, nunquam in imaginatione? Quęritur, cum quo intellectus facit de ipſo ſcientiam? Quare punctus eſt indiuiſibilis? Vade ad 42. capitulum, quod eſt de puncteitate. *De quæſtionibus puncteitatis.*

Linea quid eſt? Quare linea eſt ſecũda pars corporis? Vtrum linea ſit ex punctis? Quæ eſt prima pars corporis? Quæ ſunt primitiuæ cauſæ quantitatis continuæ & diſcretæ? Polito quod linea non ſit ex punctis: vtrum ipſa ſit diuiſibilis? Quæ eſt cauſa longitudinis? Quæ eſt cauſa latitudinis? Superficies à quo cauſatur? Profunditas à quibus oritur? Quæ autem eſt in generatione, aut rotunditas, aut longitudo, aut latitudo, aut profunditas? Quæ ſunt principia primitiua corporis? Quare circumferentia eſt altior figura? vade ad 45. capitulum, quod eſt de linea. *De quæſtionibus lineæ.*

DE QVAESTIONIBVS TRIanguli. CAP. CXX.

TRIANGVLVS quid eſt? & vbi eſt triangulus naturalis? Per quem modum vnus angulus trianguli regnat ſuper alĩs. Per quem modum triangulus eſt aſſituatus in generatione & corruptione? Quęritur, angulus trianguli ex quibus eſt compoſitus in elementato? quot trianguli ſunt aſſituati? Corpus ex quibus eſt plenum: vtrum aliquid ſit in intellectu quod unquam fuerit in ſenſu? Vade ad 44. capitulum, quod eſt de triangulo. *De quæſtionibus trianguli.*

DE QUAESTIONIBVS QVAdranguli. CAP. CXXI.

QVADRANGVLVS quid eſt? Quadrangulus eſt diuiſibilis in quatuor angulos æquales. Quadrangulus naturalis habet quatuor angulos rectos. Per quem modum in elementatis fit multiplicatio naturalis? Quare in naturalibus prima multiplicatio fit per lineam: & ſecũda per angulum acutum: & tertia per angulum rectum: & vltima per circulum? Vtrum in naturalibus, punctus & circulus ſint extremitates? Quæ cauſæ ſunt rectitudinum & obliquitatum Vade ad 45. capitulum, quod eſt de quadrangulo. *De quæſtionibus quadranguli.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS CIRCVLI. CAPVT. CXXII.

De quæstionibus circuli.

CIRCVLVS quid est? Quare circul⁹ est vltima figura? Quare circulus continet in se omnes alias figuras extensiue, non econuerso? Quæ sunt partes primitiuæ circuli? Circulus quare est maior figura, quæ esse potest? Vtrum circulus sit signum infinitatis? Vtrum motus circularis sit signum operis infiniti? Vade ad 46. capitulum, quod est de circulo.

DE QUAESTIONIBVS CORPORIS. CAP. CXXIII.

De quæstionibus corporis.

CORPVS quid est? Quæ sunt partes corporis differentes specie? Vtrum corpus sit ex pluribus speciebus cõstitutum? Quare corpus agit per suam speciem? Vtrum aliqua species sit ex pluribus speciebus constituta? Quare corpus tantummodo diuisibile sit? Et quare corpus habet quantitatem continuam & discretam? Quare vnum corpus terminatur in alio corpore? Corpus ex quibus est compositum? Quare octaua sphęra non est in loco? Quomodo corpus consistit in tempore, loco & motu? Quare omne corpus est finitum, vtrum in corpore sit motus intrinsecus & extrinsecus? Vade ad 47. capitulum quod est de corpore.

DE QVAESTIONIBVS FIGVRAE. CAPVT. CXXIV.

De quæstionibus figuræ.

FIGVRA quid est? Figura per quem modum est diuersimode sensibilis & imaginabilis? Figura ex quibus est? Vtrum figura sit obiectum formę, vel signum subiectiuæ materiæ? Figura cui sensui est maius obiectum? Vtrum anima retineat sensibilitates per figuram post mortem? Vade ad 48. capitulum, quod est de figura, &c.

DE QVAESTIONIBVS GENERALIVM RECTITVDINVM. CAP. CXXV.

De quæstionibus generalium rectitudinum.

QVARE sunt sex rectitudines? & quare sunt sex, & non plures, neque pauciores? Quæ sunt centri cauernæ? Et vtrum mot⁹ esset possibilis sine sex rectitudinibus? Vtrum rectitudines sex sint partes coessentiales ipsius motus? Vtrum linea diametralis sit vna rectitudo septem rectitudinum? Cum octaua sphæra sit corpus; quare non habet septem rectitudines, ex eo quia figura octaua non habet in sua essentia lineã diametralem? Vade ad 49. capitulũ, quod est de septẽ rectitudinibus.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS MONstruositatis. CAP. CXXVI.

De quæstionibus monstruositatis.

MONSTRVOSITAS quid est? Vtrum monstruositas sit diuinatio motus in naturalibus? Vtrum monstruositas consistat in medio habitus positiui & priuatiui? Vtrum possit dari generalis monstruositas, à qua descendũt mõstruositates particulares? Vtrum monstruositas sit extra correlatiuos naturales? Vade ad 50. capitulum, quod est de mõstruositate. Adhuc quæritur, vtrum monstruositas sit à contingentibus? dicendum est, quod sic: eo quia ipsa non habet rectum instinctum & appetitum.

DE QUAESTIONIBVS DERIVAtionis. CAP. CXXVII.

De quæstionibus derivationis.

DERIVATIO quid est? vtrum deriuatio contineat in se correlatiua? Quæ sunt causę deriuationis? qui sunt effectus deriuationis? Vtrum motus sit possibilis sine deriuatione? vtrum ex dispositione & proportione sequatur deriuatio? A quo & quomodo deriuantur scientiæ; & sic quæratur de mechanicis: & vade ad 51 capitulum, quod est de deriuatione.

DE QUAESTIONIBVS VMBRAE. CAPVT. CXXIIX.

De quæstionibus vmbræ

VMBRA quid est? vtrum vmbra sit habitus priuatiu⁹? Quę est causa vmbrę? Color cuius est? & figurę vmbræ cuius est? vmbra quomodo est? vtrum sit vna vmbra generalis à qua descendant omnes vmbræ particulares? Cum cristallus sit diaphanus: quare est vmbrosus? Cum sol & luna sint corpora diaphana? quare luna est corpus vmbrosum, sed sol non? Cum speculum sit diaphanum: quare est vmbrosum. Vtrũ monstruositas sit vmbra naturæ? Vtrum ignorantia sit vmbra intellectus? vtrum peccatum sit vmbra virtutis? vade ad 52. capitulum, quod est de vmbra.

DE QUAESTIONIBVS SPECVLI. CAPVT. CXXIX.

De quæstionibus speculi.

SPECVLVM quid est? Quare speculum recipit figuras: & vtrum simpliciter non? Vmbra speculi à quo est? Quę sunt principia vmbræ speculi? quare speculum integrum causat vnam vmbram: & quando est diuisum, plures eiusdem speciei? & respondendum est per hoc quod sua quantitas est continua & diuisa. Vade ad 53. capitulum, quod est de speculo.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS COLORIS & colorati. CAP. CXXX.

De quæstionibus coloris & colorati.

COLOR quid est? Color quid est in supradicto? Correlatiua coloris, de quibus correlatiuis sunt habitus? Color ex quibus est? Vtrum possit dari vn⁹ color, sub quo sunt plura colorabilia? vtrum color coloret aërem per suam speciem? Color quomodo est propria passio & appropriata? Quare visus non potest attingere colorem absque figura? Per quem modum vnus habitus est supra alium? Quare non sunt multæ albedines differentes specie? Et respondendum est ex eo, quod color est genus generalissimũ: & vade ad 54. capitulũ, quod est de colore.

DE QUAESTIONIBVS PROPORTIONIS & proportionati. CAP. CXXXI.

De quæstionibus proportionis & proportionati.

PROPORTIO quid est? & sua diffinitio ad quæ principia est applicabilis? Principia proportionis quæ sunt? Vtrum proportio sine dispositione & conditione esse possit? vtrum proportione sit monstruositas? Quare infinitum & finitum non proportionantur? Posito quod infinitum non haberet correlatiuum: vtrum finitum esset ei proportionatum? Vtrum nouitas proportionetur æternitati? Et vtrum in infinitate possit esse proportio? Vade ad 55 capitulum, quod est de proportione & proportionato.

DE QUAESTIONIBVS DISPOSITIONIS & dispositi. CAP. CXXXII.

De quæstionibus dispositionis & dispositi.

DISPOSITIO quid est? Quę est dispositio substantialis, & quæ accidentalis? Vtrum lapis sit tantum dispositus, quod sit sensatus, quantum sensus est dispositus ad sentire? Vtrum sensus sit tantum dispositus, quod sit imaginatus, quantum imaginatio est disposita ad imaginandum? Vtrum imaginatio sit tantum disposita, quod sit intellecta, quantum intellectus ad intelligere? Vtrum Deus sit magis dispositus quod sit intellectus, quam intellectus humanus ad intelligere? Vtrum intellectus sit magis dispositus ad credere in Deum, quam ad intelligendum ipsum? Et respondendum est quod sic, mediante tamen fide. Vtrum Deus sit magis dispositus recoli, quam memoria recolere ipsum? & respondendum est quod sic: alioquin frustra esset spes. Vtrum Deus sit magis dispositus amari quam voluntas humana ad diligendum ipsum? & respondendum est quod sic alioquin frustra esset charitas. Vtrum Deus sit magis dispositus

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dispositus ad creare mundum, quam mundus ad esse creatus? & respondendum est quod non: effectus enim non tantum est capax per suam passionem quantum causa per suam actionem. Aliter enim cœlum esset ita capax ad essendum magnum extensiue & infinite, sicut ad essendum creatum ab æterno, quod est impossibile: propter quod intellectus cognoscit quod impossibile est cœlum esse ab æterno, & de hac cognitione voluntas valde lętatur. Vade ad 56. capitulum, quod est de dispositione. Adhuc quęritur vtrum Deus sit tantum dispositus ad agendum infinitè per suam infinitatem & æternitatem, quantum ad intelligendum & volēdum per suum intellectum & voluntatem? & respondendum est quod non: nam in Deo non est prius neque posterius. Vtrum Deus sit magis dispositus ad creandum maiorem creaturam quam minorem? Ad quod dicendum est quod sic: sicut maior efficiens est magis dispositus ad faciēdum maius quam minus. Omnibus istis sic consideratis, intellectus & voluntas sunt valde dispositæ ad lætandum.

DE QVAESTIONIBVS CREATIONIS & creati. CAP. CXXXIII.

De quæstionibus creationis & creati.

CREATIO quid est? Quare est creatio in creatore & in creato? Creatio per quem modum transit de Idea in Ideatum? vade ad 57. capitulū, quod est de creatione & creato.

DE QUAESTIONIBUS PRÆdestinationis. CAP. CXXXIV.

De quæstionibus prædestinationis.

PRÆDESTINATIO quid est? vtrum prædestinatio sit Idea? Quare in prædestinatione Idea præcedit Ideatum creatum? Prædestinatus per quem modum consistit in prędestinatione? Prædestinatio per quem modum est diuersimode? Per quem modum prædestinatio & liberum arbitrium se habent in subjecto in quo sunt? Posito quod prædestinatio corrumperet liberum arbitrium: vtrum mundus esset creabilis: & iustitia Dei suum actum in ipso habere posset? vade ad 58. capitulum, quod est de prædestinatione.

DE QUAESTIONIBUS MISEricordiæ. CAP. CXXXV.

De quæstionibus misericordiæ.

MISERICORDIA quid est? Vtrum misericordia sit in æternitate idea? Vtrum aliqua misericordia sit Deus? Vtrum Deus sit magis dispositus ad parcēdum, quam peccator ad peccandum? Vtrum prædestinatio & misericordia in

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ſubjecto nono conueniant : ſicut in æternitate? Vtrum prædeſtinatio poſſit impedire actum miſericordiæ & iuſticię? & reſpondendum eſt quod non. Et vade ad 59. capitulum, quod eſt de miſericordia.

DE QUAESTIONIBVS NECESſitatis & neceſſitati. CAP. CXXXVI.

De quæſtionibus neceſſitatis & neceſſitati.

NEceſſitas quid eſt? Neceſſitas quid eſt in Deo? Neceſſitas quid eſt in ſubjecto nouo? Vtrum diuina iuſticia & diuina miſericordia neceſſitent hominem ad gloriam, ipſo faciente pœnitentiam de commiſſis. Vtrum miſericordia & iuſticia Dei poſſint tantum neceſſitare hominem ad beatitudinem iudicando & parcendo, quam prædeſtinatio & diuina ſapientia per intelligere? & vade ad 60. capitulum, quod eſt de neceſſitate & neceſſitato.

DE QUAESTIONIBVS FORTVNAE, & fortunati. CAP. CXXXVII.

De quæſtionibus fortunæ & fortunati.

FORTVNA quid habet? Vbi eſt ſubjectum fortunæ? Quæ ſunt principia fortunæ? Vtrum fortuna habeat plus de eſſe per ſuum effectum quam per ſemetipſam? vtrum fortuna fortunet fortunatum : aut fortunatus fortunet ſeipſum cum fortuna : ſicut ſciens qui facit ſe ſcientem cum intellectu? & reſpondendum eſt quod non: quia ſciens facit ſe ſcientem cum intelligere : fortunatus autem facit ſe fortunatum cum ignorantia. Fortuna quomodo eſt? vade ad 61. capitulum, quod eſt de fortuna.

DE QUAESTIONIBVS ORDINATIONIS & ordinati. CAP. CXXXVIII.

De quæſtionibus ordinationis & ordinati.

ORDINATIO quid eſt? Ordinatio vbi incipit: & vbi quieſcit? quę ſunt principia primitiua ordinationis? vtrum prędeſtinatio & cœlum poſſunt deſtruere ordinationem hominis, & plantarum, & animalium & elementorum? vade ad 62. capitulum, quod eſt de ordinatione.

DE QUAESTIONIBVS CONSILII ET conſulti. CAP. CXXXIX.

De quæſtionibus conſilij & conſulti.

CONSILIVM quid eſt? Conſilium ad quæ principia eſt applicabile? vtrum conſilium habeat principia generalia, cum quibus ſit generale? vtrum conſilium diſcurſum per principia & regulas ſit formatum: & non diſcurſum per ipſas ſit diffoima-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

di fformatum? vtrum consilium discursum per principia & regulas sit assertiuum: & non diicursum per ipsas sit dubitabile & Periculosum? vtrum consilium de contingentibus sit periculosum? Quare consilium consistit magis per prius quam per posterius? vtrum ignorantia & peccatum sint inimicæ consilij? vade ad 63. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS GRATIAE & gratiati. CAP. CXL.

De quæstionibus gratiæ & gratiati.

GRATIA quid est? Gratia cum quibus principiis cognoscitur? vtrum gratia possit esse in subjecto indisposito? vtrum gratia possit esse absque charitate? vtrum spes cum gratia formata? vtrum fides sine gratia sit fruſtra? Quæ virtutes requirunt maiorem dispositionem ad recipiendum gratiam: aut cardinales aut theologicales? Gratia quare est & de quo est: & quanta est? Et vtrum propria passio? Gratia quomodo est? & vbi est? & cum quo est? & vade ad 64. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS PERFECTIONIS & perfecti. CAP. CLXI.

De quæstionibus perfectionis & perfecti.

PERFECTIO quid est? Perfectio à quo deriuatur? Perfectio cum quibus quiescit: & in quo quiescit? vtrum summa perfectio sit perficere perfectum de perfecto? vtrum perfectum possit perficere perfectum de imperfecto? vtrum potentia sine actu sit perfecta? vtrum vltimus finis sit de genere perfectionis? vtrum perfectio moralis sit signum perfectionis naturalis? vade ad 65. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS DECLARATIONIS & declarati. CAP. CXLII.

De quæstionibus declarationis & declarati.

DECLARATIO quid est? Intellectus vbi declarat dubium? Declaratio per quem modum oritur tanquam habitus? quid est materia, declarationis in hac arte. Vade ad 66. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS TRANSVBSTANTIATIONIS & transubstantiati. CAP. CXLIII.

De quæstionibus transsub-

TRANSVBSTANTIATIO quid est? vtrum transubstãtiatio sit in fieri aut in facto esse. Transubstãtiatio quare est?

(c) 2006 Ministerio de Cultura

stantiationis, & transſubstantiati.

Transubſtantiatio quomodo fit? Cum quo fit transubſtantiatio? Transubſtantiatio ex quo eſt? Transubſtantiatio quomodo conſiſtit in tempore & loco? vade ad 62. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS ALTERATIONIS. CAP. CXLIV.

De quaestionibus alterationis.

ALTERATIO quid eſt? Alteratio naturalis & alteratio moralis per quem modum differunt? Vtrum alteratio naturalis conſiſtit per potentiam innatam: & moralis per natam? Alteratio ex quo eſt? & quare eſt? & quomodo eſt? & vbi eſt? & cum quo eſt? vade ad 68 capitulum.

DE QUAESTIONIBVS INFINITATIS & INFINITATI. CAP. CXLV.

De quaestionibus infinitatis & infinitati.

INFINITAS quid eſt? Vtrum infinitas habet correlatiuos ſibi coeſſentiales & naturales? Infinitas cum quibus eſt conditionata. Vtrum infinitas poſſit impediri. Vtrum entia infinito competant magis infinitè quam finito finire. Vtrum potentia quam habet ignis ad comburendum infinita ligna, ſi haberet illa, ſit ſignum infinitatis diuinæ & infinire diuini Vtrum virtus quam habet intellectus humanus durans in æternum, & haberet ſufficientiam obiectorum, & multiplicaret numerum infinitum intelligendo? & ſit de voluntate diligendo, ſit ſignum infinitatis & ſui infinire? Poſito quod cœlum haberet memoriam innatam, & motum in æternum numeraret & recoleret dies infinitos: quæritur, vtrum iſta memoria eſſet ſignum infinitatis & æternitatis & actuum earum, ſcilicet infinire & æternare? & reſpondendum eſt quod ſic; ut per locum à minori patet: & regula B. hoc negare non poteſt; & vade ad 69. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS DECEPTIONIS & DECEPTI. CAP. CXLVI.

De quaestionib. deceptionis & decepti

DECEPTIO quid eſt? Habitus poſitiui & priuatiui per quem modum differunt in deceptione? Vtrum decipiens decipiat ſeipſum: & ſic de decepto? Deceptio ex quo fit: & quomodo fit: & quomodo cognoſcitur; & cum quo fit; & cum quo cognoſcatur? & vade ad 70. capitulum.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QUAESTIONIBVS HONORIS & honorati. CAP. CXLVII.

HONOR quid eſt? Quare honorans eſt per prius: & honoratus per poſterius? Quare vituperans eſt magis vituperatus quam ille cui infertur vituperatio? Quare petens ſibi honorem non poteſt ab ipſo ſaturari? & reſpondendum eſt ex eo, quia ſoli Deo debetur honor ab omnibus. Quæritur, vtrum petens magis honorem pro ſe quam pro Deo peccet plus quam alius qui peccat per auariciam? aut per aliud peccatum? Vtrum Deus requirat aliud ab hominibus, niſi honorem ſibi? Quod eſt magis ſignum honoris Dei, aut honor honorantis, aut honor honorati? vade ad 1. capitulum.

De quæſtionib. honoris & honorati.

DE QUAESTIONIBVS CAPACITATIS & incapacitatis. CAP. CXLIIX.

CAPACITAS quid eſt? Capacitas & incapacitas in quo ſi ſunt? Quid eſt cauſa ruditatis intellectus? Quare intellectus eſt magis capax ad numerādum vnitates infinitas in numero: poſito quod ſufficerent ei obiecta, quam ignis ad comburendum omnia corpora, ſi de lignis haberet ſufficientiam Vtrum intellectus de ſe ſit magis capax ad intelligendum quam ad ignorandum? vade ad 72. capitulum.

De quæſtionib. capacitatis & incapacitatis.

DE QUAESTIONIBVS EXISTENTIÆ & agentiæ. CAP. CXLIX.

EXISTENTIA quid eſt? Agentia quid eſt? vtrum aliqua exiſtentia poſſit tantam agentiam in ſe continere, quanta ipſa eſt? Vtrum principia primæ figuræ poſſint exiſtere in aliqua eſſentia ſine agentia? vtrum intellectus ſeparatus poſſit tantum intelligere quantum exiſtere? vtrum principia poſſint eſſe in ſubiecto abſque poſſe poteſtatis? vade ad 73. capitulum, quod eſt de exiſtentia.

De quæſtionib. exiſtētiæ & agentiæ.

DE QUAESTIONIBVS COMPRAEHENSIONIS & apprehenſionis. CAP. CL.

COmprehenſio quid eſt? & apprehenſio quid eſt? intellectus per quem modum eſt comprehendens & apprehendens? Quare ſenſus non poteſt tantum comprehendere ſenſibile ſentiendo, quantum intellectus intelligendo? vtrum intellectus poſſit magis comprehendere intelligibilia quā ignis

De quæſtionib. cōprahēſionis & apprahenſionis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ignibilia? Quare potentiæ impediuntur per apprehensionem & non per comprehensionem? Vtrum cœlum mouens in æternum comprehenderet plures dies quam ignis plura ligna ad cõburendum? Ad quod dicẽdum est quod sic: eò quia cœlum causaret dies in sua essentia: ignis autem non causaret in se, neque in alio ligna. Vtrum per comprehensionem & apprehensionem intellectus cœlum & ignis sint similia signa infinitatis Dei creationis mundi? Vade ad capitulum 74.

DE QVAESTIONIBVS INVENtionis & inuenti. CAP. CLI.

De quæstionibus inuentionis & inuenti.

INuentio quid est? Quid est inuentum? Intellectus vbi inuenit inuentum? Vtrum inuentio sit habitus innatus? Vtrum intellectus posset inuenire inuentum extra suam essentiam? Intellectus quomodo & cum quo inuenit inuentum? Vtrum inuentum sit subjectum scientiæ? Vtrum imaginatio inueniat imaginatum extra suam essentiam? Et vtrum sensus inueniat sensibile extra suam essentiam? Vade ad 75. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS SIMILItudinis & similati. CAP. CLII.

De quæstionibus similitudinis & similati.

SImilitudo quid est? Similitudo à quibus oritur? Similitudo ex quibus est? Agens & patiens in quibus sunt similes? Quæritur, quomodo diuersa sunt similia? Quare similitudo sine concordantia esse non potest? Quæ sunt similitudines superiores & inferiores? Prius & posterius in quibus sunt similia? Vtrũ Deus habeat sibi simile? Vtrum vna similitudo moueat aliam? Vtrum vnum simile sit de altero simili? Vtrum intellectus habeat consimilia? Vtrum plures sint similitudines quam dissimilitudines? Vade ad 76 capitulum.

DE QVAESTIONIBVS ANTECEdentis & consequentis. CAP. CLIII.

De quæstionibus antecedentis & cõsequentis.

ANtecedens quid est? Et consequens quid est? Vtrum inter antecedentem & consequentem sit dare medium necessarium? Vtrum antecedens & cõsequens possunt esse absque correlatiuis principiorum? Vtrum vltimus finis sit antecedens aut consequens? Vade ad 77. capitulum. Adhuc quæritur, cum homo sit inferius, & animal superius: quare homo est antecedens; animal autem consequens? Quare antecedens est prius: consequens autem posterius? solutiones in prædicto capitulo.

DE

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE QVAESTIONIBVS POtentiæ, obiecti & actus. CAP. LIV.

POTENTIA. obiectum & actus qui sunt? Vtrum actus consistat in medio potentiæ & obiecti? Vtrum actus sit mouens & motus? vtrum potentia sit mouens & mota? Vtrū potētia moueat secum obiectū aut obiectum simpliciter moueat potentiam? Vtrum mobilitas obiecti sit per prius aut per posterius? Vtrum sit dare obiectum intrinsecum & extrinsecum actui? quod obiectum est prius? aut intrinsecum aut extrinsecum? vade ad 78. capitulum. *De quæstionib. potētiæ. obiecti & actus.*

DE QVAESTIONIBVS GEnerationis, & corruptionis & priuationis. CAP. CLV.

GENERATIO quid est? Corruptio quid est? Priuatio quid est? vtrum generatio & corruptio & priuatio sint simul & semel in subiecto? Vtrum generatio sit actiua: & corruptio sit passiua? Vtrum idem agens sit gignens & corrumpens? Vtrum priuatio sit de genere generationis & corruptionis? Vtrum priuatio dicat essentiam? vtrum sensus attingat generationem & corruptionem & priuationem? Vtrum generatio & corruptio & priuatio sint principia naturalia? vtrum corruptio existat inter generationem & priuationem? Vtrum corruptio existat inter esse & non esse? vade ad 79. capitulum. *De quæstionib. generationis & corruptionis, & priuationis.*

DE QVAESTIONIBVS theologiæ. CAP. CLVI.

THEOLOGIA quid est? Vtrum theologia sit scientia? Theologia per quem modum est scientia? Vtrum sit scibile Deum esse? Vtrum sit scibile quod Deus non est planta, lapis & huiusmodi. Vtrum correlatiua Dei sint scibilia? Vtrū Deus possit diffiniri? Vtrum essentia Dei sit scibilis? vtrū scientia & charitas Dei sint scibiles? Vtrum iusticia & misericordia Dei sint scibiles? vtrum sit scibile Deum non esse? vtrum imperfectio in Deo sit scibilis? vtrum perfectio Dei sit scibilis? Vtrum intellectus humanus acquirat maius meritum, Deum intelligendo, quam ineum credendo: vtrum Deus sit tantum intelligibilis à nobis, quantum amabilis? Vtrum fides eleuet tantum intellectum ad intelligendum dominum, quã charitas voluntatem ad diligendum illum? vtrum in obiectando Dominum, spes consistat inter intelligere & amare? Per quem modum cognoscitur *De quæstionib. theologiæ*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

gnoscitur quæ lex est vera? Per quem modum multa vera dici possunt inintelligendo & amando? vade ad 80. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS PHILOSOPHIÆ. CAP. CLVII.

De quæstionib. philosophia.

PHILOSOPHIA quid est, Quod est maius subiectum intellectui philosophanti? Intellectus per quem modum est valde generalis? per quem modum intellectus est valde artificiatus ad attingendum obiecta? Vtrum philosophia sit imago theologiæ? Vtrum intellectus absq; magna dispositione & proportione possit esse altus? Vtrum deficientibus proportione & dispositione deficiat intellectus? Vtrum intellectus absq; philosophia possit vti sua natura? Vtrum intellectus absq; arte possit esse altus; Vtrũ intellectus cum arte distat ab ignorantia? Vade ad 81. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS GEOMETRIÆ. CAP. CLIX.

De quæstionib. geometriæ.

GEOMETRIA quid est? quod est subiectum Geometriç? Geometria cum quo mẽsurat mensurabile? Vtrum theologus possit sic mensurare principia primæ figuræ: sicut geometria angulos acutos & rectos? Mensurę à quibus principiis oriuntur? quæ sunt subiecta mensuræ? Vtrum quantitas sit habitus quanti? Geometria per quod principium explicitum est explicata in arte ista? Vtrũ nouem subiecta sint subiecta geometriæ? Vtrum geometria possit mensurare nouem subiecta secundum modum eorum? Geometria cum quo principio: & per quem modum est discursa per artem istam? Quæritur vbi sunt loca applicabilia ad geometriam? Et respondendum est, quod illic vbi locatum est de quantitate. Per quem modum intellectus inuenit geometriam & vtitur ipsa? Geometria per quem modum à sensatis abstrahit mensuras mathematicas: & multiplicat illas? Per quem modum geometria cum angulis sensibilibus multiplicat angulos extra sensum? Vtrum geometria faciat scientiam de quantitate sensata: aut de quantitate extra sensum? Vtrum geometria sit subiectum, siue signum siue instrumentum theologo, ad mensurãdum naturam: & morali ad mensurandum moralitatem? In geometria quæ sunt mensuræ prius, & quæ per posterius; Per quem modum geometria potest mensurare lineam circularem extensum: & quadrare circulum. Circulus per quem modum quadrari potest: hoc est mensurare lineam circularem cum linea quadrangulari, & è conuerso. vade ad 82. capitulum.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DE

DE QUAESTIONIBUS astronomiæ. CAP. CLIX.

De quæstionibus astronomiæ.

ASTRONOMIA quid est? Vtrum astronomia dependeat à geometria Vtrum sit alia octaua sphæra, siue alius mundus siue aliud cœlum stellatum? Cum sol non sit calidus, quare calefacit aërem? Multæ aliæ quæstiones possent fieri de astronomia: quarum solutiones sunt implicatæ in tertio subiecto. quod est de cœlo. Sicut si quæratur: posito quod esset alia sphæra: vtrum essent distantiæ & propinquitates inter ipsas in actu aut in potentia? vade ad 83. capitulum.

DE QUAESTIONIBUS arithmeticæ. CAP. CLX.

De quæstionibus arithmetica.

ARITHMETICA quid est? Vtrum arithmetica dependeat à geometria? Quę sunt principia primitiua arithmeticæ? Quæ est causa numeri? Numerus quot species habeat? Vtrum numerus par sit prius, aut numerus impar? Quæ sunt correlatiua numeri? Quæritur per quem modum prima vnitas est principium numeri: & prima & secunda tertiæ vnitatis? quare numerus perficitur in tribus vnitatibus? vtrum tertia vnitas sit ita propinqua primæ vnitati, sicut secundæ. Quæ est prima multiplicatio numeri. Per quem modum geometria & arithmetica sunt similes? vade ad 84. capitulum.

DE QUAESTIONIBUS musicæ. CAP. CLXI.

De quæstionib. musicæ.

MUSICA quid est? Quare est? Cum quibus principiis diffinitio musicæ significatur? Quare sunt sex gradus musicæ? quæ sunt principia primatiua vocis? Quare sunt 5. vocales, & non plures vel pauciores? Vox à quo oritur? Consonantes a quibus oriuntur? Quare litera E. est magis componibilis cum aliis literis in alphabeto, quam A. & A. quam V. quare I & O. non causant consonantes, sicut faciunt A. & V. Vocales per quem modum applicantur diuersimodis elementis? Quæritur quare O. in voce attribuitur cœlo? Vtrum musica descendet à geometria, vade ad 85 capitulum.

DE QUAESTIONIBUS rhetoricæ. CAP. CLXII.

De quæstionibus rhetorica.

RHETORICA quid est? Quare rhetorica est? Quæ sunt principia rhetoricæ: Rhetoricus quomodo cum vno principio colorat & ornat aliud? Quomodo subiectum ornatur cum prę-

dicato

(c) 2006 Ministerio de Cultura

dicato? Quomodo subiectum ornatur cum suis correlatiuis? Quomodo vnum relatiuum ornatur cum alio? Per quem modum subiecta ornantur cum dignitatibus? Quomodo rhetoricus ornat proportionem cum natural medio subiecti & prædicati? Rhetoricus quomodo ornat propositionem cum medio accidentali. Cum quibus vocibus significatiuus colorat sua verba. Quare vox significans turpe significatum non est de ratione rhetoricæ Quare senectus, mors, october & nouember & huiusmodi, sunt signa turpium significatorum? Quomodo rhetoricus cum pulchris verbis laudat amicum, & vituperat inimicum? Quomodo rhetoricus cum pulchris verbis secundū officium ornat sua verba? Cum quot gradib. rhetoricus ornat sua verba? Quomodo rhetoricus ornat substantiuum cum adiectiuo? quomodo rhetoricus ornat & colorat formam cum materia & è conuerso? Rhetoricus cum quo medio colorat principium & finem? Quare rhetoricus ornat magis sua verba cum principiis substantialibus quam cū accidentalibus? Quomodo rhetoricus colorat sua verba cum possib l & impossibili? Quomodo rhetoricus colorat sua verba cum proucrbiis siue exemplis? vade ad 86. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS logicæ. CAP. CLXIII.

De quæstionib. logica.

LOGICA quid est? Logicus cum quo concludit necessariè? Quomodo logicus inuestigat & inquirit medium inter subiectum & prædicatum? Quomodo logicus tractat de quinq; prædicabilibus & de decem prædicamentis? Logica quibus principiis huius artis est applicabilis? Quare logicus nō potest stare contra naturalem? Per quem modum cognoscitur quod hæc ars est generalis & logica particularis? Quare logica est labilis & insatiabilis: sed hæc ars nequaquam? Quare logica non sufficit ad inueniendum veram legem? Hæc autem ars sic? quomodo ars ista & logica differunt? Cum scientia ista contineat in se logicam: quare est magis facilis ad addiscendum & magis permanens quam logica? vade ad capitulum 87.

DE QVAESTIONIBVS grammaticæ. CAP. CLXIV.

De quæstionib. grammatica.

GRAMMATICA quid est? grammatica per quot modos diuiditur? Quomodo grammatica applicatur ad hanc artem? Nomina grammaticæ quibus principiis sunt applicabilia? Pronomen quibus principiis est applicabile? verbū quibus locis

(c) 2006 Ministerio de Cultura

locis huius artis est applicabile? Participium in arte ista vbi implicatur? Coniunctio vbi implicata est in hac arte? Aduerbium vbi implicatur? prępositio vbi implicatur? Interiectio vbi est implicata? Nominatiuus casus vbi implicatur? Genitiuus casus vbi implicatur? Datiuus casus vbi applicabilis? Accusatiuus casus vbi implicatus est? Vocatiuus casus vbi est implicatus? Ablatiuus casus vbi est applicãdus? Declinatio vbi est applicabilis? Coniugatio vbi est applicanda? Genus vbi est applicandum? Regimen vbi implicatur? Constructio vbi est applicanda? Orthographia vbi est applicanda? Figura vbi est impiicanda? Quæritur vbi est fons grammaticæ in hac arte? vade ad 88. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS MORALITATIS. CAP. CLXV.

MORALITAS quid est? Quæritur vbi sunt loca moralitatum in hac arte? Quomodo virtus multiplicatur? Quomodo vitium multiplicatur? quomodo per tertiã figuram homines virtutibus bene vtuntur, & per illam vitia corrumpuntur? quomodo virtutes & vitia sunt inuestigabiles per quartam figuram? quomodo virtus & vitium inueniuntur? per quem modum homo lucratur virtutes aut peccata? & quod est subiectum de istis? Quæritur per quẽ modum homo potest esse altus in oratione & contẽplatione? Vade ad 89. capitulum. *De quæstionib. moralitatis.*

DE QVAESTIONIBVS politicæ. CAP. CLXVI.

POLITICA quid est? politica vnde oritur? vtrum politica sit tractabilis cum nouo subiecto? Publica vtilitas quomodo tractabilis est. Politica cum quibus correlatiuis cognoscitur? quomodo politica? est ordo in sensitiuis? vtrum politica contineat in se bene esse? vtrum politica descendat à rhetorica? quæ sunt conditiones politicæ. quæ est forma generalis politicæ, & quæ est particularis? politica cum quibus habitibus est sana? & cum quibus est infirma? politica ex quibus viuit, & cum quibus moritur? vade ad 90. capitulum. *De quæstionib. politicæ.*

DE QVAESTIONIBVS iuris. CAP. CLXVII.

IVS quid est? quod sunt principia primitiua iuris? quod est subiectum iuris. Ius diuinum quibus principiis attribuitur *De quæstionib. iuris.*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

buitur? Ius gentium quibus principiis attribuitur? Ius naturale quibus principiis attribuitur? Ius positiuum quibus principiis attribuitur? Ius per quem modum consistit in alio? Quid habet ius in alio? Ius vbi habet suam formam & suam materiam? Ius ex quo est? Ius quare est? Ius quomodo se habet in iudicio? Vtrum iusticia sit forma iuris, & vtrum sit subiectum iuris? Per quem modum iusticia potest esse forma iuris & subiectū eius? Iusticia cum quibus principiis est discursiua & inuenta? Iustitia per quem modum transit de necessitate ad contingentiam? Per quem modum cognoscitur ius scriptum esse verum? quod est ius difformatum, siue fictum, siue phantasticum? Quæritur, per quem modum ius est verum & ius necessarium? Per quem modum ius positiuum ad ius verum & necessarium reduci potest? Vtrum ius positiuum quod non potest reduci ad ius necessarium, sit ius? Ius quomodo est rentabile & cognoscibile? Ius per quem modū probatur, & fortificatur, & declaratur? Quæritur vtrum ius sit scientia? vtrum ius scriptum sit magis per credere quam per intelligere? Per quem modum iura intelligibilia & credibilia differunt? Conscientia per quæ iura consistit magis, aut per iura credibilia, aut per iura intelligibilia? Vtrū sanitas iuris consistat per intelligere: & infirmitas sua consistat per credere? Quare ius scriptum constat magis per memoriam quam per intellectum? quare ius scriptum tantū prolixum? Vtrum credere & recolere sint causæ prolixitatis iuris? Ius scriptum per quem modum est assituatum in potentiis animæ? vtrum esset bonum translatare ius de credere ad intelligere? Per quem modum inueniuntur forma & materia iuris? Vtrum iuristæ faciant iniuriam iuri? Et si faciāt per quem modum ipsam faciunt? Vade ad 91. capitulum. Multæ aliæ quæstiones possent fieri: quarum in paragraphis supradictis solutiones sunt implicatæ. Sed miratur intellectus, quare maiores domini non reducunt ius ad ipsum ex eo quia intellectus est prius: memoria autem posterius.

DE QVÆSTIONIBVS MEDICINÆ. CAP. CLXIIX.

De quæstionibus medicinæ.

MEDICINA quid est? Medicina quibus principiis est reducibilis? Sanitas cum quibus principiis est subiectum medicinæ? Per quem modum medicus ex mixtione prima cauſat mixtionem secūdam medicinarum? Quæ sunt principia primitiua medicinæ? Vtrum medicina requirat, quod imaginatio medici imaginatur imaginabilia per sensibilia? vtrū intellectus posset facere scientiam de medicina? Vtrum medicina

(c) 2006 Ministerio de Cultura

cina sit scientia? Medicina per quam potentiam animæ est per prius? & per quam posterius? Per quod principium siue principia medicus vti scit medicina, quę sunt signa medicinæ? Vtrum signa medicinæ repræsententur primo ad intelligere: & deinde ad credere, & sic de imaginatione & sensu. Quare medicina est ita difficilis & prolixa? In decoctione herbarum, quæ herba habet maiorem virtutem, & quem minorem? Facta decoctione de rosa & viola, quæ istarum præualet in virtute? Quomodo medicus sciat graduare decoctionem siue vnguentum? Vtrum vegetatiua & elemẽtatiua sint subjectum medicinæ, & si sunt? Quæritur, per quem modum sunt discursibiles per ipsam? Medicina scripta per antiquos, quomodo est tentabilis per principia & regulas huius artis? Quæritur, per quem modum medicina positiua potest reduci ad naturalem medicinam? Quæritur, vtrum medicina sit sana per intelligere: sed infirma per credere? ▼ade ad 92. capitulum. Multæ aliæ quæstiones possent fieri de medicina, quarũ solutiones sunt in prædictis paragraphis implicatæ.

DE QUÆSTIONIBUS REGIminis. CAP. CLXIX.

REGIMEN quid est? Quod est subjectum regiminis? Vtrum virtutes sint viç regiminis, & si sunt? Quæritur, si sunt per illum modum per quem sunt discursiæ in 9. subjecto. Vtrum virtutes quæ non discurruntur per principia generalia, sint occultæ? Vtrum virtus occulta sit à contingentia? Vtrum princeps indigeat cognoscere Deum per illum modum, per quem est discursus in 1. subjecto: & si hoc nesciat cognoscere? Quæritur, vtrum debeat habere consiliarium qui hoc sciat cognoscere? Vtrum princeps indigeat cognitione hominis, & si ipsam non habet? Quæritur, vtrum debeat habere hominem cognoscentem illum per quartum subjectum? Vtrum principi competat habere cognitionem imaginationis per quintum subjectum? Vtrum principi competat habere noticiam sexti subjecti? Per quem modum regimen principum ad artem reduci potest? Vtrum princeps teneatur docere filium suum regimen artificialiter? Vade ad 93. capitulum. *De quæstionibus regiminis.*

DE QUÆSTIONIBVS MILITIAE. CAPVT. CLXX.

MILITIA quid est? Vtrum victoria sit subjectum militiæ? Quare est militia? Vtrum miles teneatur scire quid est iustitia? Vtrummiles debeat habere prudentiam? Vtrum miles *De quæstionibus militiæ,*

(c) 2006 Ministerio de Cultura

debeat habere fortitudinem? Quæ ſunt altiores armaturæ militum, ut ſi at vincentes non deuicti? Vtrum militia ad artem liberalem reduci poſſet? Vtrum nobilitas ſit habitus militię? Vtrum militi competat imaginatio diſcurſa per 5. ſubjectum? & ſenſitiua per 6? Quare aliquando pauci milites deuincunt multos? Et vade ad 94. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS MERCATURÆ. CAP. CLXXI.

De quæſtionibus mercaturæ.

MERCATVRA quid eſt? Emens & vendens cum quibus principiis habere ſe debent? Quod eſt ſubjectum mercaturæ? vtrum acquirere maius pro minori ſit ſubjectum mercaturæ? Per quem modum mercator ſe debet habere ſupra ſubjectum mercaturæ cum natura potentiarum animę? vtrum vnus mercator ſit melior mercator quam alter: per hoc quia iſte ſcit melius vti potentiis inferioribus & ſuperioribus quam alter? Per quem modum vnus mercator ſcit vti melius potentiis inferioribus & ſuperioribus quam alter? vtrum mercatura poſitiua poſſit reduci ad artem iſtam? Per quem modum vnus mercator multiplicat magis pecuniam quam alter? vtrum mercator cum ſubjecto E. ſciat ſe prolongare à contingentia. Per quem modum mercator debet vti tempore, loco & perſonis? Cum quo mercator ſciat vti proprio appropriato in mercatura? Mercatura cum quo cognoſcitur, quod ipſa eſt habitus perfectus ementis & vendentis? Vade ad 95. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS NAVIGATIONIS. CAP. CLXXII.

De quæſtionibus nauigationis.

NAVIGATIO quid eſt? Nauigatio à quibus artibus deſcendit? Quod eſt ſubjectum nauigandi? Quæ figura eſt imago nauigationis? vtrum imago ſiue figura ſit ſubjectum nauigationis? Quæritur per quem modum miliaria cauſantur & multiplicantur per rectam lineam & obliquam? Si quatuor miliaria cauſant tria, inde quæritur quare bis quatuor cauſant ſex? Per quem modum differunt theorica & practica in nauigatione? Quare quatuor miliaria cauſant tria miliaria? Item quæritur, quare octo penes meridiem & tria cum dimidio de L. vſque ad M. cauſant 6. miliaria minus quarta? Per quem modum cognoſcitur motus compoſitus ex lineis rectis & obliquis? Per quem modum nautæ cognoſcunt, in quo loco maris eſt nauis? Per quem artem nautæ cognoſcunt longitudines & propinqui-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ropinquitates montium? Per quem modum vnus ventus habet maiorem inhærentiam ad vnum ventum quam alium? Quo modo nautę cognoſcunt qualitates ventorum? Quomodo nautæ cognoſcunt longitudines & propinquitates ventorum? Quo modo cognoſcitur qualitas pluuiæ? Quomodo per colores nubium cognoſcuntur venti? Quomodo pluuia ſignificat talem ventum & non alium? Fauonius quos ventos ſignificat? Fauonius quomodo eſt aſſituatus? Et vade ad 96. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS CONſcientiæ. CAP. CLXXIII.

De quæſtionibus conſcientiæ.

COnſcientia quid eſt? Conſcientia per quem modum eſt aſſituata in anima? vtrum per nonum ſubjectum ſit diſpoſitio conſcientię? Quæ eſt cauſa conſcientiæ magnæ? Quæ eſt cauſa conſcientiæ paruæ? Subjectum conſcientiæ temperatę cum quibus eſt? Conſcientia vnde oritur? & vnde non? Conſcientia qu bus diffinitionibus principiorum eſt tractabilis? Cõſcientia cum quibus cognoſcitur? Qui ſunt effectus conſcientiæ? vtrum effectus conſcientiæ ſint ſigna? Conſcientia vbi eſt cum amore, & vbi cum timore? Per quem modum conſcientia conſiſtit in tempore? Conſcientia cum quibus viuit? & cum quibus moritur? Conſcientia cum quo fortificatur? Conſcientia quomodo creſcit? Conſcientia cum quibus ligat, & cum quibus diſſoluit? Conſcientia quare non dormit? Quomodo intellectus artificialiter cognoſcit, & attingit conſcientiam artificialiter? Vade ad 97. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS PRAEdicationis. CAP. CLXXIV.

De quæſtionibus prædicationis.

PRÆDICATIO quid eſt? Quid eſt ſubjectum prædicationis? Quæ eſt magna materia prædicationis? Vtrum prędicatio ſine artificio ſit magna? vtrum prædicatio ſine arte ſit à contingentibus? Per quem modum prædicatio eſt facilis & laudabilis? Prędicatio per quem modum eſt fructuoſa aut periculoſa? Quæritur, per quem modum prædicator debet ordinare & coæquare intellectum ſuum & voluntatem? vtrum in ſermone memoria ſine artificio ſit ocioſa? Per quem modum vna gloria poteſt eſſe quãdoque in ſermone? Vtrum intellectus & voluntas æqualiter debeant quieſcere in ſermone? Per quem modũ prędicator debet habituare audiẽtes ex amore, & timore in ſermone? Per quẽ modũ intellectus debet eſſe diſcurſiuus per potẽtias, inferiores & ſuperiores in ſermone? Vtrum prędicator

(c) 2006 Ministerio de Cultura

debeat magis vti naturali medio inter ſubjectum & prædicatum quam medio accidentali? Vtrum media naturalia & accidentalia exiſtentia inter ſubjectum & prædicatum inueniantur in nouo ſubjecto? Per quem modum ſermo eſt inutilis? Cum ſermones ſint multi: miratur intellectus quare gentes non dimittunt magis peccata vſquequo recordatus eſt, ex eo quia ſermocinatores non docent medium naturale exiſtens inter ſubjectum & prædicatum? Per quem modum vocabula poſita in themate ſunt declaranda & euacuanda? Vtrum ſermo ſit magis vtilis per credere quam per intelligere? Vtrum ſermocinator indigeat habitu geometriæ, arithmeticę & rhetoricæ & logicæ? Quare ſermocinator debet eſſe theologus & phyſicus? Vtrum ſermocinator debeat ſe inhærere ad diffinitiones vocabulorum, per quem modum eſt facilis ad inueniendum? Vtrum prædicator teneatur dare magnam noticiam de Deo? Sermocinator quibus trib⁹ locis debeat applicare ſermonem ſuum? Per quẽ modum ſermo ad artẽ reduci poteſt? Vade ad 98. capitulũ.

DE QUAESTIONIBVS ORATIONIS. CAP. CLXXV.

De quæſtionibus orationis.

ORATIO quid eſt? Quęritur, quomodo fit bona oratio? Quomodo fit maxima, altiſſima & dulciſſima oratio? Quomodo contemplator aſcendit ad orandum eſſentiam Dei cum principiis & regulis primę figuræ? Quomodo contemplator aſcendit ad orandum Deum & ſuas dignitates cum ſecunda figura? Quomodo orator aſcendit ad orandum Deum per columnas ſiue per tabulam? Quomodo contemplator aſcendit ad orandum Deum per illum modum per quem ipſe eſt diſcurſus per primum ſubjectum? Quomodo contemplator aſcendit ad orandum Deum per 9 ſubjecta ſignata per C.D.E.F. G.H.I.K. Quomodo oratio eſt formata aut difformata, fructuoſa aut damnoſa? Quomodo per iuſticiam fit oratio? Quomodo fit oratio credendo ſiue per fidem? Quomodo fit oratio per conſcientiam? Quomodo fit oratio cum proſperitatibus & adverſitatibus? Quomodo fit oratio per ſenſum & imaginationem? Quomodo fit oratio per intellectum, memoriam & voluntatem? Quomodo fit oratio per centum formas? Quomodo contemplator orat pro communi & pro ſpeciali? vade ad 99. capitulum.

DE QUAESTIONIBVS MATERIAE. CAP. CLXXVI.

De quæſtionibus memoriæ.

MEMORIA quid eſt? Per quem modum memoria perfectè cognoſcitur? Quæ eſt cauſa qua memoria ſit diſpoſita, ut ipſa

(c) 2006 Ministerio de Cultura

ut ipſa ſit bona moraliter. Vtrum memoria habeat ita magna recolibilia:ut intellect⁹ intelligibilia,& volũtas amabilia? Quomodo memoria eſt conditionata à præteritis? Quomodo memoria poteſt per poteſtatem? Quomodo memoria eſt conditionata per intellectum aut voluntatem? Quomodo memoria ſe habet cum virtute ſiue cum vitio? Per quem modum memoria eſt vera ſiue falſa? Per quem habitum memoria cauſat delectationem aut triſtitiam? Vtrum memoria habeat differentiam recolendo, ſicut intellectus intelligendo? Vtrum memoria habeat ſua concordabilia, ſicut intellectus & voluntas, habent ſua? Quare memoria contradicit intellectui & voluntati? Quomodo memoria ſe habet cum principio? Vtrum memoria habeat medium ſiue coeſſentiale? Quis eſt finis memoriæ? Quomodo memoria eſt habitus priuatiuus? Vtrum vna memoria ſit maior alia? Vtrum eſſentia memoriæ augeatur aut diminuatur? Vtrum memoria ſit æqualiter communis intellectui & voluntati? Quomodo memoria ſe habet cum intelligere & credere,cum velle & odire? Memoria quomodo eſt habitus priuatiuus? Vade ad 100 capitulum.

DE QUAESTIONIBVS MEMORIAE per regulas. CAP. CLXXII.

De quaſtionibus memoriæ per regulas.

QVÆRITVR,vtrum memoria citius recipiat ſpecies ab intellectu quam à voluntate? Cum iam ſit quęſitum quid eſt memoria? Modo quæritur,quid habet in ſe memoria eſſentialiter? Memoria quid eſt in ſcientia? Vtrum memoria habeat actum in ſubjecto & obiecto? Vtrum memoria ſit ex ſeipſa? Vtrum memoria agat per ſuam ſpeciem? Memoria cuius eſt? Vtrum memoria ſit ex materia & forma? Memoria quo tendit? Quare memoria eſt indiuiſibilis? Vtrum memoria abſque quantitate diſcreta poſſit habere correlatiuos? quę eſt propria aut appropriata paſſio memoriæ. Memoria quomodo conſiſtit in tempore? Quare memoria eſt fortior in pręteritis quam in futuris? Memoria vbi conſeruat ſuas ſpecies? Quomodo memoria diſponitur ad obiectum? Memoria cum quo obliuiſcitur? Vade ad rubricam in qua eſt memoria diſcurſa per regulas: Dictum eſt de quæſtionibus vndecimæ partis huius libri,& data eſt doctrina per quem artiſta ſciat facere quæſtiones & ad loca tranſmittere : & in ſoluendo quæſtiones conſiſtit maximè practica huius artis.

(c) 2006 Ministerio de Cultura

DVODECIMA PARS PRINCIPALIS HVIVS OPERIS, *quæ est de habituatione.*

Duodecima pars principalis huius operis quæ est de habituatione

HÆc pars est de habituatione huius artis: & diuiditur in tres partes. Quarum prima est de 3. partibus, in quas hæc ars diuiditur. Et illas artista huius artis habituare debet: ut ipse sciat applicare quæstionem ad illum locum siue loca, quæstioni disposítum siue disposita, secundum conditionem materiæ quæstionis. Secunda pars est, videlicet quod habituet modum & processum huius artis tenendo modum textus ad probandum & soluendum quęstiones peregrinas isto modo, per quem sunt explicatę in textu: sicut vnum exemplum quod per aliud est exemplificatum & declaratum. Tertia pars est, videlicet quod ipse habeat modum multiplicandi quæstiones & solutiones ad vnam & eandem conclusionem, ut per tertiam & quartam figuram significatum est. Et hęc de habituatione sufficiant causa breuitatis.

DECIMATERTIA PARS PRINCIPALIS HVIVS OPERIS, *quæ est de doctrina.*

Decimatertia pars principalis huius operis quæ est de doctrina.

PArs ista est de doctrina: & ipsa diuiditur in 4. partes. Quarum prima est, ut artista bene sciat alphabetum per figuras & definitiones, regulas, & assituationem tabulæ cordetenus. Secunda pars est: quod ipse declaret bene textum scholaribus ratiocinabiliter, & non liget se cum auctoritatibus aliorum, & quod scholares prælegant textum. Et si scholares dubitauerint in aliquo, petant à magistro illud. Tertia pars est, quod magister faciat quæstiones coram scholaribus & soluat eas rationabiliter secundum artis processum: nam absque ratione artista non potest bene vti ista arte. Vnde sciendum, quod hęc ars tres amicos habet, videlicet subtilitatem intellectus, & rationem, & bonam inuentionem. Sine istis quidem nullus hanc artem addiscere potest. Quarta pars est, quod magister faciat scholaribus quæstiones, ut ipsi de illis respõdeant ei. Et dicat illis quod multiplicent rationes ad vnam & eandem conclusionem, ad hoc ut inueniant loca, ratione quorum sciant respondere & multiplicare. Si verò scholares nescient respondere, nec rationes multiplicare, nec loca inuenire: tunc magister doceat scholares de prędictis.

Sciendum quod sunt tres gradus comparationis, scilicet bonus, me-

(c) 2006 Ministerio de Cultura

nus,melior,optimus : & ſic iſta ſcientia habet tres gradus ad addiſcendum ſecundum ſeipſam. Nam homo habens optimum intellectum & fundatum in logica & in naturalibus, & diligentiam poterit ipſam ſcire duobus mẽſibus, vno menſe pro theorica,& altero menſe pro practica. Homo habẽs intellectum meliorem fundatum in logica & in naturalibus,& diligentiam:poterit ipſam ſcire 4. menſibus, duobus per theoricam & duobus per practicam. Homo habens intellectum ſubtilem & bonum & fundatum in logica & in naturalibus, & bonam diligentiam, poterit ipſam ſcire in medio anno videlicet tribus menſibus per theoricam, & tribus per practicam. Et ſi non poterit addiſcere iſto tempore ſignum eſt quod habet rudem intellectũ, & quod non habet bonam diligentiam,aut eſt occupatus in aliis. Et talis homo nunquam ipſam addiſcere poterit:veruntamen ad addiſcendum hanc artem citius conſulto, quod primo addiſcatur ars breuis,quę ſic intitulatur. Deus cum tua gratia,ſapientia & amore, incipit ars breuis, quæ eſt imago artis generalis. Nam iſta ſcita ab intellectu ſubtili & fundato,ipſe poteſt ſcire generalem artem.

FINIS.

(c) 2006 Ministerio de Cultura